A VILÁGJÁRÁS HŐSEI

UTAZÁS AZ ÚSZÓ JÉGEN

IRTA
FRIDTJOF NANSEN

FORDITOTTA
ZIGÁNY ÁRPÁD

KÉPEKKEL ÉS TÉRKÉPPEL

UTAZÁSI KÖNYVEK

UTAZÁSI KÖNYVEK KIADÓHIVATALA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-98-9 (online)
MEK-11779

TARTALOM

ELSŐ KÖTET

BEVEZETÉS.
ELSŐ FEJEZET.
Az előkészületek.
MÁSODIK FEJEZET.
Az indulás.
HARMADIK FEJEZET.
Búcsú Norvégiától.
NEGYEDIK FEJEZET.
A káriai tengeren keresztül.
ÖTÖDIK FEJEZET.
A téli éjszaka.
HATODIK FEJEZET.
Egyhangú élet a hajón.
HETEDIK FEJEZET.
Új év, régi életmód.
NYOLCADIK FEJEZET.
Tavasz és Nyár 1894-ben.
KILENCEDIK FEJEZET.
Második ősz az örökös jég között.
TIZEDIK FEJEZET.
Előkészületek a szánutazáshoz.

MÁSODIK KÖTET

TIZENEGYEDIK FEJEZET.
Az 1895-iki új esztendő.
TIZENKETTEDIK FEJEZET.
Bepillantás a mélytenger titkaiba.
TIZENHARMADIK FEJEZET.
Búcsú a „Fram”-tól.
TIZENNEGYEDIK FEJEZET.
Küzdelem életre-halálra.
TIZENÖTÖDIK FEJEZET.
A „sóvárgás tanyája”.
TIZENHATODIK FEJEZET.
Végre szárazföld.
TIZENHETEDIK FEJEZET.
Új téli szállásunk.
TIZENNYOLCADIK FEJEZET.
Utban hazafelé.
TIZENKILENCEDIK FEJEZET.
A találkozás.
HUSZADIK FEJEZET.
A „Fram” hazatérése.

ELSŐ KÖTET

BEVEZETÉS.

> „Eljön majd az idő, sok esztendő mulva, mikor az óceán bilincsei megtágulnak, mikor a végtelen föld teljesen nyitva lesz az ember előtt és nem Thule lesz többé a világ határa.”
>
> *Seneca.*

Emberszem nem látta, emberláb nem érintette. Megdöbbentő, félelmetes halotti csendben szunnyadt a megfagyott sarkvidék szeplőtlen hópalástja alatt az idők kezdetétől fogva. Fehér palástjába burkolva, évezredek óta ott nyujtózkodik jéghideg tagjaival a hatalmas óriás s halotti csendjében kísérteties álmokat álmodik...

Az idők multak; a halotti csend egyformán mély és változatlan maradt.

Aztán - a történelem derengésének hajnalán, messze délen - az ébredő emberi szellem felütötte fejét és végigtekintett a földön; dél felé meleggel találkozott, észak felé hideggel, s ekkor az ismeretlennek határain túl helyezte fantáziája a két birodalmat: a mindent felperzselő forróságot s a mindent megsemmisítő hideget.

De az emberi szellem egyre növekvő vágya a tudásra és a világosságra lassanként és lépésről-lépésre visszaszorította az Ismeretlen határait, míg végre megállt északon a természet nagy jégtemetőjének határain, a sarkvidék halotti csendjének küszöbén. Idáig semmiféle legyőzhetetlen akadály nem állta útját az előrenyomuló csapatoknak s azok vígan meg is hódították a földet. Itt azonban olyan óriásokkal kerültek szembe, amelyek az élet leggonoszabb ellenségeivel: a jéggel, a faggyal és az örökös éjszakával szövetkezve - megállították.

Csapat csapat után intézett ostromot a szörnyű Észak ellen, de vereség vereséget ért. Majd új emberek jöttek s mint a vívóárkokban: tovább rohantak elesett elődjeik testén keresztül. És lassanként oszladozni kezdett a ködfátyol, mely homályba burkolta az örök tél és az örök éjszaka félelmetes titkait. Olyan korban, amikor a tudomány mai eszközeivel még föl nem fegyverzett ember szinte bizonyosan tudta, hogy a sarki telelés biztos halál - lengő zászlókkal vonultak az expediciók észak felé, hogy megdacoljanak a halállal is, a tudomány érdekében. A tudást és az ismeretet soha és sehol se vásárolta meg az ember több szenvedés, nélkülözés és emberélet árán, mint a sarkvidéken; de ki törődik evvel?... Ma már csak az az egy bizonyos, hogy: az emberi szellem nem fog nyugodni, valameddig ennek a vidéknek is minden talpalatnyi földje hozzáférhető nem lesz s valameddig meg nem lesz oldva az Északi sarknak minden rejtélye.

Mérföldről mérföldre, fokról fokra haladt előre az ember minden erejének megfeszítésével. Mintha virradna már lassanként, de azért még hajnali szürkületben tapogatózunk s fent az északi sarkon még mindig sötétség terjeszkedik nagy darab sivatagterületek fölött.

Vakmerő őseink, a régi Wikingek, voltak az első sarkutazók. Azt mondották, hogy az ő jegestengeri utazásaiknak nem volt jelentősége, mivel semmiféle maradandó nyomuk nem maradt. Ez azonban nem helyes. Amily bizonyos, hogy a mai cetvadászok örökös harcban állván a jéggel és tengerrel, állandó előharcosai az északsarki kutatásoknak, éppen oly bizonyos az is, hogy a régi norvégek, a vörös Erikkel és társaival együtt, voltak a jövendő nemzedékek sarkutazóinak kengyelfutói. Nem szabad elfelejteni, hogy amint ők voltak az első óceánhajósok, éppen úgy senkise vette fel előttük a harcot az örök jéggel. Amikor a többi hajós nemzetek még annyira sem merészkedtek, hogy a partmelléki tengert elhagyják: a mi őseink már

keresztül-kasul portyáztak az északi tengereken, felfedezték Izlandot és Grönlandot, népes gyarmatokat alapítottak ezeken a földeken, később megtalálták Amerikát s nem riadtak vissza attól sem, hogy keresztben is átvitorlázzanak az Atlanti-óceánon, Grönlandtól Norvégiáig.

Ezekre a vakmerő kirándulásokra nem csupán a kalandvágy hajtotta őket, bár bizonyos, hogy ez egyik alapvonása a mi nemzeti jellegünknek, hanem éppen úgy a kényszerűség is, hogy új földet, új területet nyissanak meg annak a sok nyugtalan és lázongó fejnek, amelynek már szűk volt Norvégia. De igazi tudományszeretet is hajtotta őket. Tudjuk, hogy már Ottar, aki 890 körül Alfréd király udvarában tartózkodott Angliában, azért indult el hazájából, hogy kikutassa az országok kiterjedését vagy, ahogy ő maga mondja: „valami isteni sugallat támadt benne avval a vággyal együtt, hogy megtudja és megmutassa, milyen messzire terjed ki a föld észak felé és hogy vannak-e még emberi lakók északon, a sivatagpusztaságon túl." Ottar ugyanis Helgoland legészakibb részében, valószínüleg Bjarköiben lakott s a Nord-fokot kellett megkerülnie, akár kelet felé, akár a Fehér-tengerbe iparkodott.

Hardraade Haraldról, a norvégek tapasztalt királyáról, beszéli brémai Ádám, hogy észak felé nagy utazást tett a tengeren s „hajóival kutatta és vizsgálta az északi óceán kiterjedését; de az eltünő világ tátongó örvénye előtt sötétség támadt s a király még éppen csak hogy el tudott siklani a feneketlen szakadék előtt, mivel hajóit hirtelen megfordította."

Ez a feneketlen szakadék Ginnungagap volt, a világ végén tátongó, rettenetes mélység. Hogy mennyire jutott Harald, nem tudja senki; de mindenesetre elismerést érdemel, mint a legelső sarkutazók egyike, akit tisztán a tudás vágya sarkalt az utazásra. Természetes, hogy ezek a norvégek sem voltak mentek koruknak babonás nézeteitől a sarkvidéket illetőleg, mert hiszen hitük szerint is ott volt Ginnungagap, Niflheim, Helheim s később Trollebotn; de még ezekben a mithikus és költői felfogásokban is oly jelentékeny magva volt a valódi megfigyelésnek, hogy nem lehet tőlük megtagadni a viszonyok valódi természetének szembetünően éles és világos megértését.

Aztán népünk megfogyatkozott, elgyöngült és századok multak el, amíg ismét megindult az utazások sorozata az északi vizeken. Ezúttal azonban más nemzetek kerültek sorra s legkivált a hollandusok és angolok jártak elül. De a régi norvégek józan felfogása kiveszett a köztudatból. Ennek helyét az ember természetében rejlő sajátos fantáziának mindenféle túlhajtása foglalta el. Különösen északi Európában sarjadtak túlzó virágai ennek a fantáziának. Mivel a mindent megsemmisítő hideget nem találták, az elmélet rögtön fejtetőre állt, s ekkor támadtak azok a téves vélemények, melyek sajátos módon még napjainkban is élnek. A régi história ez: hogy a legtermészetesebb magyarázattól irtóznak mindig legjobban; s ha nincsen középút, akkor inkább a legképtelenebb feltevéseket fogadják el. Csak ily módon támadhatott s maradhatott fenn mindmáig az a hit, hogy, bár az utas mindenütt csak jeget talált: e jégmezők mögött nyílt és szabad sarki tenger van.

Így támadt fel, minden vereség és kudarc után, újra meg újra az a hit, mely legelőször a XV. század végén ütötte fel fejét: hogy van egy jégmentes északkeleti vagy északnyugati átjáró, Kathai (Khina) és India kincseihez. Mivel a jég a délebben fekvő részen elzárta az utat, a közhit szerint ennek az átjárónak magasabban észak felé kellett feküdnie; s végre már magán a sarkon képzelték az átjárót.

Bármily képtelenek voltak is ezek az elméletek, az emberiségnek azért mégis volt haszna belőlük, mert az ő révükön nagy mértékben bővültek ismereteink a földről. Amiből nyilvánvaló, hogy semmiféle munka nem meddő és haszontalan a kutatás szolgálatában, még akkor sem, ha ez a kutatás hamis feltevésekből indul ki. Nem csekély mértékben ezeknek a fantazmagóriáknak köszönheti Anglia is, kezdettől fogva, hogy a föld leghatalmasabb hajós nemzetévé fejlődött.

Számos úton és módon kísérelte meg az ember, hogy behatoljon a halálnak ebbe a birodalmába. Kezdetben csak vizen át igyekeztek oda jutni. A hajók akkoriban még nagyon is alkalmatlanok voltak arra, hogy felvegyék a küzdelmet a jéggel, s ezért az ember nem is nagyon szívesen bízta rájuk magát. A régi norvégek hajói, melyeknek fenyő-bordái tető módjára borultak egymás fölé, semmivel sem voltak alkalmasabbak, mint az első angol és hollandus sarkutazók apró, esetlen karavellái. Lassanként azonban megtanulták, hogyan kell a hajókat a sajátos viszonyoknak megfelelőbben építeni s egyre vakmerőbben hatolt fel az ember a rettegett jégmezők közé.

Közben azonban a nem civilizált sarki népek - mind azok, melyek a szibíriai tundrákon laknak, mind pedig az amerikai eszkimók - jóval a sarki utazások kezdete előtt feltaláltak egy más, biztosabb eszközt: a rendszerint kutyáktól vont szánt, amelyen kevesebb veszedelemmel utazhatták be a veszedelmes vidéket.

Ezt a kitünő szállító eszközt legelőször Szibíriában állították a sarki kutatás szolgálatába. Az oroszok már a XVII. és XVIII. században nagy kiterjedésű szánutazásokat tettek arra felé s megrajzolták a szibíriai partvidék térképét is, Európa határától kezdve egészen a Behring-szorosig. Sőt nemcsak a partok mentén utaztak, hanem a zajló jégen keresztül is felhatoltak egészen az új-szibériai szigetekig, sőt még tovább is északra s aligha voltak utazók, akik annyit szenvedtek s egyúttal oly emberfölötti kitartással követték kitűzött céljukat.

Amerikában is nagyon korán használták a szánt az angolok a Jeges-tenger partjainak kikutatására. Hol az indusok szánkó-formáját (toboggan), hol az eszkimókét használták s legnagyobb eredményeket M'Clintock ért el velük, nevezetes kutató expedicióján.

Az oroszok többnyire sok kutyával s csak néhány emberrel utaztak. Az angolok viszont rendesen sokkal több embert használtak az úton, úgy hogy a szánokat vagy mind, vagy legalább részben emberek húzták. Azonban némely utazó, például M'Clintock is, számos kutyát használt. A legenergikusabb kísérletek idején, amelyeknél nagyobb erőfeszítéseket sohase tett az ember, hogy közelebb jusson a sarkhoz - Markham emlékezetes útján, az „Alert" téli kikötőjétől észak felé, - 33 embernek szintén húznia kellett a szánokat, noha az expedíciónak számos kutyája volt.

Az amerikai Peary ellenben egészen más utazási metódust használt a grönlandi szárazföldi jégmezőn; lehetőleg kevés emberrel, de annál több kutyával utazott. A kutyák nagy jelentőségét a szánutazásban már grönlandi utazásom előtt is tudtam, s ha ott nem is használtam, ennek egyetlen oka az volt, hogy nem tudtam használható kutyákat kapni; ezt különben megírtam „Hócipőkön Grönlandon keresztül" című könyvemben is.

Megemlíthetünk még egy harmadikfajta utazást is, melyet szintén használnak: csónakon és szánon vegyest. Már a régi norvégekről feljegyezte a „Király-tükre", hogy a grönlandi vizeken naphosszat kellett vonszolniuk csónakjukat a hó- és jégmezőn, hogy partra érhessenek és elrejtőzhessenek. Az első, aki az utazásnak ezt a módját a kutatás szolgálatában alkalmazta, Peary volt, aki azon a híres kísérleten, amellyel a parkot el akarta érni, 1927-ben hajóját elvesztette, s a törmelékjégen keresztül tovább haladt észak felé, szántalpakra állított csónakjaival. El is jutott a legmagasabb szélességi fokig (82 fok 45'), amelynél tovább ő előtte még senkise járt; itt azonban az áramlat gyorsabban hajtotta őt délnek, mint ő az áramlat ellen észak felé haladni tudott s ezért vissza kellett fordulnia. Később nem nagyon használták az utazásnak ezt a módját, hogy a sark felé előre nyomuljanak. De mégis említésre méltó, hogy Markham szintén vitt magával csónakot a szánutazásra. Számos expedició kényszerűségből tett meg ily módon nagy utakat a törmelékjégen keresztül, mikor hajóját elhagyta vagy elvesztette s nem volt más útja a hazatérésnek. Különösen kiemelendő ezen a téren a magyar-osztrák Tegethoff-expedició, amely a Ferenc József-földről tért vissza, s a szerencsétlenül járt amerikai Jeannette-expedició.

Úgy látszik azonban, arra már kevesebben gondoltak, hogy kövessék az eszkimóktól mutatott utat: hogy az ő módjukra éljenek s a nehéz csónakok helyett könnyű, kutyáktól vont kajakokat vigyenek magukkal. Ezekkel még soha senkisem tett kísérletet.

Azok az utak, ahol a fentemlített közlekedési eszközökkel kísérleteket tettek, legfőképen ezek voltak: A Smith-Sund, a Grönland és a Spitzbergák közt fekvő tenger, a Ferenc József-föld tengere és a Behring-szoros. Az az út, amelyen keresztül az utóbbi időkben legtöbben ostromolták meg az északi sarkot, a Smith-Sund volt; ennek oka leginkább az, hogy az amerikai sarkutazók kissé elhamarkodottan azt állították, hogy ott olyan nyílt sarki tengert találtak, amelynek kiterjedése észak felé állítólag végnélküli. De valamennyi expediciót feltartóztatták a nagy jégtömegek, amelyek dél felé huzódtak s az áramlatok a parthoz szorították. A legfontosabb expedició ezen az úton az angol volt, amely 1875-76-ban Nares vezetése alatt indult el s a felszerelése rengeteg pénzbe került. Nares kísérője, Markham kapitány, eljutott a legmagasabb szélességi fokig, ameddig előtte senki se járt (83 fok, 20'), de ez roppant erőfeszítésekbe és nélkülözésekbe került. Nares szentül meg volt győződve, hogy e kísérlet bizonysága szerint, ezen az úton egyszer s mindenkorra lehetetlen az északi sarkhoz jutni.

Mialatt Greely expedíciója 1881-84-ben ugyanezen a vidéken tartózkodott, Lockwood néhány perccel magasabbra jutott (83 fok 24'), s ez volt a legészakibb pont földünkön, ahol ember megfordult - az előtt az expedició előtt, amelyről ebben a könyvben lesz szó.

A tengeren, Grönland és a Spitzbergák között, különböző kísérleteket tettek, hogy behatoljanak a jeges vidékek titkaiba. Grönland keleti partjainak mentén Henry Hudson már 1607-ben megkísérelte, hogy a sarkot elérje, mert azt remélte, hogy nyílt tengert talál ott, amelyből út vezet a Déli-tengerbe. De már az északi szélesség 73-ik foka alatt meg kellett állapodnia a partvidék egy pontjánál, melynek „Hold with Hope" nevet adott, annak jeléül, hogy nem vesztette el reményét az átjáró megtalálására. A német expedició, amelyet Koldewey vezetett 1869-70-ben ugyanezen vizeken, szánok segítségével eljutott egészen az északi szélesség 77-ik fokáig. A nagy jégtömegek miatt, amelyeket a sarki áramlat e partok mentén hajt dél felé, minden esetre ez a legkedvezőtlenebb vidékek egyike az észak felé tartó tengeri utazásra. Sokkal jobb és kedvezőbb az út a Spitzbergák mentén, amerre már Hudson is igyekezett; amikor Grönland mellett már nem tudott feljebb nyomulni észak felé; ezen a vidéken jutott el legmesszebb (80 fok 23') egész észak-sarki útján. Az a meleg áramlás ugyanis, amely a Spitzbergák nyugati partja mentén északnak tart, jégmentesen tartja a tengert; bizonyára ez a vidék tehát az, ahol legkönnyebben és legbiztosabban lehet igen magasra hatolni észak felé jégmentes, hajózható vízen. Éppen ezért Parry Edward is a Spitzbergáktól északra ezen az úton kísértette meg az északi sark megközelítését 1827-ben.

Tovább kelet felé már kevésbbé kedvezők a jégviszonyok s ezért kevés sarki expedició is vette útját ezeken a vidékeken át. A magyar-osztrák expedició, amelyet Weyprecht és Payer vezetett 1872-74-ben, eredetileg az északkeleti átjárók felkutatását tűzte ki célul, de mindjárt az első jéggel való találkozás befagyasztotta Nowaja-Szemlja északi csúcsánál, ahonnan tovább ment észak felé s felfedezte a Ferenc József-földet; Payer innen szánokon iparkodott tovább haladni észak felé s így jutott el az északi szélesség 82-ik fokán túl 5 első percig, azon a szigeten, amelyet Rudolf trónörökös-földjének nevezett el. Ettől északra szerinte nagykiterjedésű szárazföld volt, mely körülbelül a 83-ik fokig terjedhetett, s ezt a szárazföldet Petermann-földnek keresztelte el.

Később, 1880-ban s 1881-82-ben, az angol Ligh Smith még kétszer meglátogatta a Ferenc József-földet s ugyancsak itt telelt ki az angol Jackson Harmsworth-féle expedició is.

A dán expediciónak, melyet Hovgaard vezetett 1883-ban, az volt a terve, hogy a Cseljuszkin-foktól kiindulva nyomul felfelé az északi sarkig, annak a nagykiterjedésü szárazföldnek keleti partja mentén, melynek, Hovgaard véleménye szerint, a Ferenc József-földtől keletre kell

feküdnie. Ám a Káriai-tengerben megfogta a jég, ott át is telelt s a következő évben visszatért hazájába.

A Behring-szoroson át nem sok kísérletet tettek. A legelső volt Cook expedíciója 1776-ben, a másik pedig a Jeannette-expedició 1879-81-ben, melynek feje De Long, amerikai tengerészhadnagy volt. Alig történt meg sarki utazókkal, hogy ily alacsony szélességi fokon s oly reménytelenül állította volna meg őket útjukban a jég. De azért, éppen a legutóbb említett expedíciónak, igen nagy jelentősége volt az én utazásomra. Amint De Long maga mondja abban a levelében, amelyet Gordon Bennettnek, az expedició mecénásának írt: három útvonal közt lehet válogatni. Az egyik a Smith-Sund, a másik Grönlandnak keleti partja s a harmadik a Behring-szoros; ő azonban leginkább az utóbbit tartotta célravezetőnek s végezetül csakugyan ezt is választotta. E választásnak főindító oka a Japán-áramlat volt, amelyről azt tartották, hogy a Behring-szoroson átmegy észak felé s onnan tovább a Wrangel-föld keleti partja mentén, amely, mint feltették, messzire kiterjed észak felé. Azt remélték ugyanis, hogy ennek az áramlatnak meleg vize utat mos majd a partvidék hosszában, talán egyenesen az északi sarkig. A cetvadászok azt tapasztalták, hogy valahányszor hajójuk megrekedt itt a jégben, az áramlat mindig észak felé hajtotta; ebből azt kellett következtetni, hogy az áramlatnak általában északi iránya van. „Ez a körülmény tehetővé tehetné a fölfedezőknek, hogy igen magas szélességi fokig eljuthassanak; de ugyanebből az okból fölötte megnövelhetné a visszatérés nehézségeit", - írja maga De-Long s éppen ő maga nagyon szomorú módon bizonyította be saját szavainak igazságát. A „Jeannette" 1879 szeptember 6-án az északi szélesség 71 fok 35' és a keleti hosszúság 175 fok 6' alatt, délkeletre a Wrangel-földtől befagyott s ahogy közben kiderült, a Wrangel-föld csak kis sziget volt: - s két évig vesztegelt a jégben, mely nyugat-északnyugat felé torlódott, míg végre 1881 június 12-én, az új-szibíriai szigetektől északra, az északi szélesség 77 fok 15' s a keleti hosszúság 154 fok 59' alatt elsüllyedt.

A jég tehát mindenfelé és minden irányban meggátolta az ember előrenyomulását észak felé. Csak két ízben történt meg, hogy a befagyott hajókat északi irányban vitte tovább a jégtorlódás. Az egyik hajó a Tegethoff volt, a másik a Jeannette; a többieket ellenben a délfelé torlódó jégtömegek mind távolabbra hajtották céljuktól.

*

A sarki kutatások történetének tanulmányozása közben igen hamar tisztába jöttem azzal, hogy mily nehéz, szinte lehetetlen lenne a belső, ismeretlen jégmezők titkait feltárni az eddig megkísértett útakon és módokon. De hol volt hát az az út, amely célhoz vezethetne?

Az 1884-ik év őszén volt, amikor a norvég „Morgen bladed" november 30-iki számában egész véletlenül olvastam Mohn professzornak egy cikkét, mely arról szólt, hogy Grönland délnyugati partján találtak néhány tárgyat, amelyek kétségtelenül a „Jeannette" felszereléséhez tartoztak. Mohn azt a feltevést vitatta, hogy ezek a tárgyak valami jégdarabbal együtt a sarki tengeren keresztül hajtva, ezen a kerülő úton jutottak Grönland partjaira. Rögtön felvillant előttem az a gondolat, hogy ez lehet csak a keresett útvonal! Ha egy jégdarab keresztül mehetett az ismeretlen vidéken, akkor ugyanaz az áramlat, amely keresztülhajtotta, a kutatás szolgálatában is felhasználható - s nyomban kész volt a tervem. Mindamellett több év mult el, míg végre, 1890 február 18-án, miután grönlandi utamból hazatértem, egy előadásban kifejtettem ezt a tervemet a krisztiániai Földrajzi Társaságnak. Mivel ennek az előadásnak döntő jelentősége van e mostani expedició történetében, ide jegyzem legfontosabb részeit, mint kivonatát az eredeti tanulmánynak, mely 1890-ben jelent meg a norvég „Naturen" márciusi füzetében.

Miután röviden ismertettem néhány korábbi sarkutazást, így folytattam:

„A sok kísérlet eredménye, azok után, amiket éppen most elmondtam, bizonyára kissé vigasztalan. Ezekből ugyanis nyilvánvalónak látszik, hogy nincs egyetlen egy út se, amelyen el lehetne jutni a sarkhoz; a jég mindenütt legyőzhetetlen akadály volt s az ismeretlen vidékek küszöbén mindenkor megállította az utazókat."

„Csónakokat vonszolni ezen hullámos, egyenlőtlen felületű törmelékjégen keresztül, mely ráadásul még a szelek s a tengeráramlások hatása folytán állandó mozgásban is van, szintén roppant nehézségekkel jár. Szóval a jég oly akadályokat gördít az előhaladás elé, hogy aki csak megkísérelte, bizonyára nem kételkedik azon, hogy ily módon majdnem lehetetlenség előrejutni, mert a vállalkozáshoz szükséges felszerelést és eleséget semmiképen sem tudják magukkal vinni az utazók."

Kifejtettem azt a véleményemet, hogy sokkal biztosabb lenne az útirány, ha szárazföldön lehetne észak felé nyomulni. Ebben az esetben „a norvég ski-futók egyetlenegy nyáron át" elérhetnék az északi sarkot; ilyen szárazföldet azonban nem ismerünk. Véleményem szerint ugyanis Grönland nem sokkal terjed tovább, mint nyugati partjának legészakibb ismert pontja. Nem nagyon valószínű, hogy a Ferenc József-föld az északi sarkig terjed; amennyire ezidő szerint tudjuk, ez a föld nem is kontinens, hanem szigetcsoport, melynek különböző szigeteit mély tengerágak választják el, sőt még az sem tehető fel, hogy nagyobb, összefüggő szárazföld lenne azon a vidéken.

„Vannak ugyan sokan, akik azt vélik, hogy az oly nehezen megközelíthető vidékek kikutatásával, minő a sarkvidék is, addig kellene várni, míg új és alkalmas közlekedési, szállító eszközöket találnak ki. Hallottam már olyasmit is, hogy egy szép napon majd léghajón fognak az északi sarkra repülni s éppen ezért hiábavaló fáradság és munka a sark felé törekedni, valameddig ez a szép nap fel nem virrad. Alig kell bizonyítanom, mennyire tarthatatlan ez az álláspont és okoskodás. Még ha elképzelhető is, hogy rövidebb vagy hosszabb idő alatt megvalósul az a gyakorta hangoztatott ötlet, hogy léghajón érjük el az északi sarkot, ez az utazás, bármily érdekes lehetne is bizonyos szempontokból, mégsem szolgálhatna a tudományos megfigyeléseknek olyan mennyiségével, aminőt a már említett utakon járó expediciók gyüjthetnek és szerezhetnek. Mert értékesebb és megbízható tudományos eredményt minden irányban csak a szakadatlan megfigyelés, a huzamosabb tartózkodás biztosíthat ezeken a vidékeken, míg viszont a léghajós-expedició megfigyelései, már a dolog természeténél fogva is, csak felületesek lehetnek."

„Meg kell tehát kísértenünk, hogy nincsenek-e még más utak is. S az én véleményem az, hogy igen is vannak. Meggyőződésem, hogy ha figyelemmel vagyunk magának a természetnek hatalmas, működő erőire s ezekkel együtt, nem pedig ellenük dolgozunk, akkor meg fogjuk találni a legbiztosabb s a legkönnyebb utat a sarkhoz. Hiábavaló az áramlat ellen dolgozni, mint ahogyan a megelőző expediciók tették; azt kell keresnünk, hogy nincs-e olyan áramlat, amellyel együtt dolgozhatnánk? Véleményem szerint a Jeannette expedició az egyetlen, amely a helyes úton járt, noha tudtán és akaratán kívül."

„A Jeannette két esztendeig sodródott jégbefagyva a Wrangel-szigettől bizonyos pontig az újszibíriai szigetektől északkeletre. Három évvel azután, hogy a hajó elsüllyed, az úszó jégen, Julianehaab közelében, Grönland délnyugati partjain - tehát az északi sarknak túlsó felén - találtak néhány oly tárgyat, amelyek csalhatatlan jelek szerint az elsüllyedt hajóról valók, s befagyva kellett lenniük a jégben."

„A számos tárgy között, melyet az eszkimók találtak, később azonban Lytzen gyarmatigazgató Julianehaabban összegyüjtött s amelyekről a dán földrajzi folyóiratban 1885-ben jegyzéket is adott, legkivált a következők érdemelnek említést: 1. élelmezési lajstrom, De Longnak, a „Jeannette" parancsnokának sajátkezű aláírásával; 2. írott jegyzék a „Jeannette" csónakjairól; 3. egy pár vízálló nadrág, benne „Louis Noros" név, ez a „Jeannette" egyik

matróza volt, akit meg is mentettek; 4. egy sipka ellenzője, melyre Lytzen szerint F. C. Lindemann neve van írva; ez is a „Jeannette” egyik matróza volt, akit a többiekkel együtt mentettek meg; de nem Lindemann, hanem Nindemann volt a neve: ez tehát valószínüleg csak tollhiba Lytzen részéről.”

„Amerikában, ahogy ezt tudjuk, nagyon szkeptikusan fogadták a hírt, amikor ezeket a tárgyakat megtalálták, sőt az amerikai újságokban határozottan felmerült a kétség, hogy valódiak-e ezek a tárgyak. Az itt közlött tények azonban aligha hazudhatnak s ezért valónak fogadhatjuk el, hogy egy jégdarab a „Jeannette”-ről származó tárgyakkal, arról a helyről, ahol a hajó elsüllyedt, Julianehaabba került, valami ismeretlen áramlat, vagy jégtorlódás útján. De milyen úton jöhetett mégis ez a jégdarab Grönland nyugati partjaira? Mohn professzor már 1884 novemberben felolvasást tartott erről a krisztiániai tudományos társaságban s bebizonyította annak valószínűségét, hogy a jégdarab csakis a sarkon keresztül juthatott oda, ahol megtalálták.”

Visszatérve saját tanulmányomra, így folytattam a következtetéseket:

„Lehetetlen, hogy az a jégdarab, amelyen a „Jeannette” felszereléséhez tartozó tárgyakat találták, a Smith-Sundon keresztül jött oda, mert az áramlás onnan a Baffin-öböl nyugati partjain halad; ebben az esetben tehát vagy Baffin-földjére, vagy pedig Labrador partjaira s nem nyugati Grönlandba vetődött volna az a jégdarab. Viszont tudjuk, hogy az áramlás ezen a parton északi irányba halad és folytatása a grönlandi sarki áramlásnak, mely Grönland keleti partjain tart lefelé, a Farewell-fokot megkerüli s így megy tovább felfelé a nyugati part mentén. A jégdarab tehát csakis ezzel az áramlással jött.”

„A kérdés azonban most az: milyen utat követett, míg az új-szibíriai szigetektől eljutott Grönland keleti partjára?”

„Képzeljük el, hogy az áramlás Szibíriának északi partja mentén a Ferenc József-földtől délre hajtotta a Sundon felfelé oly módon, hogy a Spitzbergákat délen kerülte meg s aztán belejutott abba a sarki áramlásba, mely Grönland mellett vezet lefelé. Ha már most e vidékek áramlási viszonyait vizsgáljuk, már amennyire ismerjük őket, azt találjuk, hogy ez az irány fölötte valószínűtlen, sőt csaknem teljesen lehetetlen is.”

Miután bebizonyítottam, hogy ez az állítás nemcsak a „Tegethoff” továbbsodortatásából, hanem a többi körülményekből is következik, így folytattam:

„A távolság az új-szibíriai szigetektől, Grönlandnak keleti partjáig a 80-ik szélességi fok alatt 1360 tengeri mérföld, ennek az utóbbi helynek távolsága pedig Julianehaabtól 1540 tengeri mérföld: az összes távolság tehát 2900 tengeri mérföld. Ezt az utat 1100 nap alatt tette meg a jégdarab, ami naponta 2.6 tengeri mérföldet jelent. Ezt az időt, amelyre a megtalált tárgyaknak szükségük volt, hogy Julianehaabba érjenek, miután már a 90-ik szélességi fokhoz eljutottak, könnyű kiszámítani, mert az áramlást nagyon jól ismerik Grönland keleti partjain. Abból, amit erről tudunk, azt kell következtetnünk, hogy e maradványoknak legalább 400 napra volt szükségük, míg ezt az utat megtehették; következésképen legfeljebb csak 700 nap maradhatott arra, hogy ez az úszó jégdarab az új-szibíriai szigetektől ide jusson. Ha feltesszük, hogy a tárgyak a legrövidebb úton, tehát a sarkon keresztül mentek, akkor ez körülbelül napi két tengeri mérföldet jelent. Ha ellenben azt képzeljük, hogy a jégdarab a Ferenc József-földtől s a Spitzbergáktól délre úszott, akkor sokkal nagyobb sebességgel kellett haladnia. Két tengeri mérföld napjában sajátságos módon egyezik avval az áramlási sebességgel, mellyel a „Jeannette” utazott útjának végén, 1881 január elsejétől június 12-ig. Ebben az időben ugyanis a hajó naponta átlag két mérföldnyi sebességgel halad; míg ellenben a „Jeannette” átlagos áramlási sebessége az egész utazás alatt naponta csak egy tengeri mérföld volt.”

„De vajjon nincs-e más bizonyíték is arra, hogy valami áramlás megy az északi sarkon keresztül, egyfelől a Behring-tengerből s másfelől az Atlanti-óceánba? - De van:

Dr. Rink nagyon sajátságos fadarabot kapott Godthaabban egy grönlanditól; ezt is a parton találták, a többi odamosott fa között. Olyan hajítódeszka volt, aminővel az eszkimók szokták szigonyaikat kivetni, de teljesen különbözött azoktól a hajítódeszkáktól, melyeket Grönland nyugati partjain használnak az eszkimók. Ennél fogva dr. Rink azt vélte, hogy ez a hajítódeszka valószínűleg a Grönland keleti partjain lakó eszkimóktól származik."

„Későbbi vizsgálatoknál aztán kiderült, hogy Alaska partjairól, a Behring-szoros közeléből kellett származnia ennek a hajítódeszkának, melyhez hasonlót kizárólag ezen az egyetlen helyen használnak. Sőt még egészen olyan kínai üveggyöngyök is voltak beleékelve, mint aminőket az alaskai eszkimó csereberél az ázsiai népektől, hogy feldíszítse velük hajítódeszkáit."

„Úgy látszik tehát, teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy ezt a fadarabot Alaska nyugati partjairól hajtotta Grönlandig egy olyan áramlás, amelyet még nem ismerünk egész kiterjedésében, amely azonban valószínűleg nagyon közel folyik az északi sarkhoz, vagy pedig valahol a sark és a Ferenc József-föld között."

„Van azonban még több bizonyíték is arra, hogy ilyen áramlás csakugyan létezik. Grönlandban tudvalévően nem nőnek olyan fák, amelyeket csónakok, szánok és más eszközök készítésére használni lehetne. Ennélfogva az a fa, melyet a sarki áramlás mos oda Grönland keleti partjához s amely a nyugati part hosszában észak felé úszik, igazi életfeltétele a grönlandi eszkimónak. De honnan jön ez az úsztatott fa?"

„Itt már ismét az északi sark túlsó felén fekvő vidékekre kell gondolni. Magamnak is volt már alkalmam, hogy nagy tömeg ilyen úsztatott fát vegyek vizsgálat alá Grönlandnak mind keleti, mind nyugati partján; a tengerben is találtam ilyen úszó fát, messze a szárazföldtől. S mint a régebbi utazók, úgy én is arra a meggyőződésre jutottam, hogy ennek az úsztatott fának nagyobb része csakis Szibíriából jöhet, a kisebb része esetleg Amerikából is; mert köztük vannak a fenyőfák, a szibíriai lucfenyő s más északi fanemek is, amelyek másutt aligha fordulnak elő. Érdekesek ebből a szempontból azok a leletek, amelyekre a második német sarki expedició bukkant Grönland keleti partjain, 1869-70-ben. Huszonöt darab úsztatott fa közül tizenhét szibíriai lucfenyő volt, öt valami északi fenyőfajta, kettő égerfa s egy rezgőnyárfa, amely fanemek mind Szibíriában fordulnak elő."

„E megfigyelések kiegészítésére felemlíthetjük, hogy a „Jeannette" expedició az új-szibíriai szigetektől északra gyakorta talált szibíriai úsztatott fát (fenyőt és nyírfát) befagyva a jégdarabokba az erősen észak felé tartó áramlásban."

Az eszkimók szerencséjére évente oly nagymennyiségű ilyen úsztatott fa jön Grönland partjaira, hogy véleményem szerint kénytelenek vagyunk elfogadni azt a feltevést, mely szerint ezt a fát állandó áramlás hajtja oda, és pedig annyival inkább, mert a fatörzseken általában meglátszik, hogy aránylag nem hosszú ideig voltak a tengerben, de mindenesetre be voltak fagyva a jégbe...

„Hogy ezt az úsztatott fát a Ferenc József-földtől délre s a Spitzbergák körül hajtja az áramlás, éppoly kevéssé valószínű, mint az, hogy ama bizonyos jégdarab a „Jeannette"-ről származó tárgyakkal szintén ugyanezen az úton jött. Ennek bizonyságára, egyebek közt, az is felhozható, hogy szibíriai úsztatott fát találtak a Spitzbergáktól északra is, abban az erősen délnek irányuló áramlásban, mely ellen Parry kapitány hasztalan küzdött."

„Látnivaló tehát, hogy még ezen az alapon is kényszerülünk elfogadni azt a feltevést, hogy kell lennie valamiféle áramlásnak, mely egyenesen a sarkon keresztül, vagy hozzá közel ha-

lad. Evvel kapcsolatban, mint különösen érdekes körülményt felemlíthetjük, hogy Grisebach német botanikus nagyon valószínűnek tüntette fel azt, hogy Grönland növényvilágában egész csomó szibíriai fajta található, amely nagyon nehezen kerülhetett oda más úton, mint éppen egy ilyen áramlat segítségével...”

A Dán-tengerszorosban (Izland és Grönland között) oly dolgokat figyeltem meg, melyekből azt következtethettem, hogy valószínűleg az ott úszó jég is szibíriai eredetű. Ugyanis nagy tömegben találtam rajta olyan iszapot, amely minden valószínűség szerint szibíriai, sőt talán északamerikai folyókból származott. Föltehető azonban az is, hogy ez az iszap azokból a gleccser-patakokból való, amelyek északi Grönlandban, vagy más, ismeretlen sarki vidékeken a jég alatt előfordulnak; ez a bizonyíték tehát kevésbbé döntő, mint azok, amelyeket már fentebb említettem. Ha azonban minden összefoglalunk: úgy vélem, szükségképen mégis levonhatjuk e körülményekből azt a végkövetkeztetést, hogy valahol az északi sark s a Ferenc József-föld között kell lennie egy olyan áramlásnak, amely a szibíriai Jeges-tengerből Grönland keleti partjai felé halad.

„Hogy ez valóban így van, avval más úton is tisztába jöhetünk. Ha ugyanis a sarki áramlást vizsgáljuk, - azt a széles áramlást, mely ismeretlen sarki vidékekről jön lefelé a Spitzbergák és Grönland között, - s ha meggondoljuk, mily roppant víztömegeket visz magával ez az áramlás: akkor meg kell értenünk, hogy ez nem jöhet valami körülhatárolt kis medencéből, hanem a víztömegeknek szükségképen messziről, nagy területről kell felgyülemleniük: és pedig annál inkább, mert a Sarki-tenger, amennyire ismerjük, Európa, Ázsia és Amerika partjaitól északra, szembetűnően sekély. A sarki áramlást természetesen bőven táplálja a Golf-áramlásnak az az ága is, mely a Spitzbergák nyugati partja mentén halad felfelé; ez a kis áramlás azonban korántsem elégséges, úgyhogy a sarki áramlás víztömegének legnagyobb részét szükségképen jóval továbbról, északról kapja.”

„Valószínű, hogy ennek a sarki áramlásnak ágai elnyúlnak Szibíria partjáig és a Behring-szorosig is s hogy onnan is vesz fel magába víztömegeket. A vizet tehát, amelyet hömpölyget, részben a már imént említett langyos Golf-áramlásból kapja, mely a Behring-szoroson át halad, vagy abból a másikból, amely Norvégiától északra keletnek hajlik el Novaja-Szemlja felé, s amelynek bizonyára nagyobb része ennek a szigetnek északi oldala mentén folytatja útját a szibíriai Jeges-tenger felé. Hogy bármely délről jövő áramlás, legalább részben, keresi ezt az irányt, már abból az okból is valószínűnek látszik, mert földünk forgása következtében az északi félgömbnek minden észak felé tartó áramlása, - akár légáramlás, akár tengeri áramlás, - keleti irányban hajlik el; ugyanezen okból viszont a dél felé tartó áramlás, minő ez a sarki áramlás is, szükségképen lekanyarodik nyugat felé, Grönland keleti partjainak mentén.”

„De, még ha ezek a sarki medencébe ömlő áramlások nem is volnának meg: azt hiszem, oly sok, máshonnan eredő víz szakad bele, hogy még akkor is kellene képződnie egy ilyen áramlásnak. Mindenekelőtt ott vannak a Jeges-tengerbe szakadó északeurópai, szibíriai és északamerikai folyók, amelyek ezeket a víztömegeket hozzák. E folyóknak csapadék területe igen jelentékeny; nevezetesen: északi Európának nagy része, csaknem egész északi Ázsia vagy Szibíria az Altai-hegységig és a Baykál-tóig, valamint Alaskának és Brit-Észak-Amerikának nagy része. Együttvéve ez a terület nem csekély része az egész földnek s e vidékeknek csapadéka roppant nagy víztömeget jelent. Hogy maga a Jeges-tenger is jelentékenyen növelné ezt a csapadékot, legalább is valószínűtlen; egyfelől ugyanis legnagyobb részét úszó jég borítja, melynek párolgása nagyon csekély, másfelől pedig már e vidéknek aránylag alacsony hőmérséke is megakadályozza a nyílt vízfelületek nagyobb mértékű párolgását. E csapadékok vízmennyiségét tehát nagyon jelentékeny részben más vidékek adják, legkivált az Atlanti- és a Csendes-óceán s az a víztömeg, amelyet ily módon kap a Jeges-tenger, nagyon jelentékeny. Még nagyobb jelentősége van ennek azért, mert a sarki medence aránylag

kicsiny, s ahogy már említettem, nagyon sekély is; az ismert legnagyobb mélységek körülbelül 120-150 méter közt váltakoznak."

„Van azonban még egy másik tényező is, melynek szintén hozzá kell járulnia a sarki medence víztömegének szaporításához: a saját csapadékja. Már Weyprecht rámutatott arra a valószínűségre, hogy a délről jövő meleg, nedves légáramlás, melyet a sarkvidékeken rendszerint alacsonyabb légnyomás szív oda, mindenesetre oly sok csapadékot ad, mely jelentékenyen megnöveli a sarki tenger víztömegét. Hogy a sarki medence nagyon sok édesvizet kap, közvetlenül is következtethetjük a sarki áramlás vizének csekély sótartalmából."

„Az itt elmondottak után tehát látszólag teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy a tenger az északi sark körül jelentékeny víztömegeket kap, részint édesvizet, részint sósvizet a különböző tengeri áramlások révén. Az egyensúly törvényei szerint ez a vízmennyiség szükségképen valami lefolyást kap, ahogy ez a grönlandi sarki áramlás útján meg is történik."

„Kérdés, vannak-e még más okok is annak magyarázatára, hogy miért folyik ez az áramlás éppen a már jelzett irányba?"

„Ha a mélységviszonyokat vizsgáljuk, már ebben is döntő okot találunk arra, hogy az áramlás főtorkolata a Spitzbergák és Grönland közt levő tengerben van. Ez a tenger, már amennyire ismerjük, mindenütt nagyon mély, sőt van benne egy fenékvölgy is, melynek mélysége megüti az ötödfélezer métert, míg a Spitzbergáktól s a Ferenc József-földtől délre a tenger szembetűnően sekély és sehol se mélyebb 300 méternél. A Behring-szoroson át, ahogy már említettük, észak felé megy egy áramlás s a Smith-Sund, valamint az Amerikától északra levő szigetek közt vezető csatornák nagyon kicsinyek és szorosak arra, hogy a szóbanforgó vízmennyiségek szempontjából tekintetbe jöhessenek. Nem marad tehát más hátra, mint az a feltevés, hogy ezek a víztömegek ugyanazon az úton folynak le, amelyet a sarki áramlás is követ. Mint sajátos dolgot említhetjük itt azt a fenék-völgyet, amelyet a Jeannette-expedició a Wrangel-szigetek és az újszibíriai szigetek közt talált. Ez északi irányban, némely részében 150 méternél is mélyebb, míg két oldalán legfeljebb csak 80-100 méter mély a tenger. Egyébként az sem lehetetlen, hogy ez a völgyfenék összefügg avval a másikkal a Spitzbergák és Grönland között; s ha ez a körülmény nem is szabja meg, de mindenesetre befolyásolja az áramlás irányát. (Miután utazásunk alatt felfedeztük a sarki medencében a nagy mélységet, nagyon valószínű, hogy helyes ez a feltevés.)"

„Ha most a szél és légnyomás körülményeit vizsgáljuk a Sarki-tenger fölött, akkor ezekből is az látszik valószínűnek, hogy a már jelzett irányban csakugyan halad át a sarkon egy áramlás. Az Atlanti-óceántól kezdve ugyanis, a Spitzbergáktól s a Ferenc József-földtől délre, végighúzódik a legalacsonyabb légnyomás öve a szibíriai Jeges-tengerbe. A meteorológia ismert törvényei szerint ettől az övtől délre a szelek iránya túlnyomóan nyugatról keletre tart; ennek pedig kelet felé folyó áramlást kell előidéznie Szibíriának északi partjai mentén: s ez, ahogy tudjuk, meg is van. (Expedíciónk alatt azonban nem igen tapasztaltunk olyan jeleket, amelyekből megállapíthattuk volna ezt a szibíriai partok mentén vonuló keleti áramlást.) Viszont a legalacsonyabb légnyomástól északra a szelek túlnyomóan kelet felől fujnak nyugatra, s ennek megfelelően, nyugati irányban haladó áramlatot kell támasztaniuk: s ez, ahogy bebizonyítottuk, a sarkon keresztül megy át a Grönlandi-tengerbe."

„Látjuk tehát, hogy bármely oldalról vizsgáljuk is ezt a kérdést, még a sajátos, döntő tények kikapcsolásával is, amelyek előttünk fekszenek: pusztán deduktív úton is arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a sarkon keresztül, vagy nagyon közel hozzá, kell egy áramlásnak átvezetnie a Grönland és Spitzbergák között levő tengerbe."

„Tekintettel az eddig mondottakra, azt hiszem, nagyon is biztató a kísérlet: benyomulni ebbe az áramlásba a sarknak arról az oldaláról, ahonnan észak felé tart s az áramlás segítségével eljutni azokra a vidékekre, ahová hiába igyekeztek mindazok, akik eddig az áramlás ellen dolgoztak.”

*

„Tervem röviden a következő: oly kicsiny, de oly erős hajót építtetek, aminőt csak lehetséges; éppen csak akkorának kell lennie, hogy 12 ember számára öt esztendőre való eleség és szénkészlet beleférjen. Számításom szerint körülbelül 170 tonnás hajó éppen elégséges erre a célra; olyan gépnek kell benne lennie, hogy a hajó óránként hat tengeri mérföldet tehessen, de a mellett fel kell szerelve lennie teljes vitorlázattal és kötélzettel is.”

„A legfontosabb ennél a hajónál az, hogy olyan elvek szerint épüljön, amelyeknek segítségével kibírja a jég nyomását. Az oldalainak olyan meredekeknek kell lenniük, hogy a jég, amikor nyomni kezdi, ne tudjon belekapaszkodni, mint ahogy ez a „Jeannette”-tel s a többi hajókkal történt, amelyek sarki expedíciókat vittek: hanem e helyett emelje a jég a magasba. Nagyobb változásra nem igen lesz szükség a szerkezetben; de ez a legfontosabb szempont: mert még a „Jeannette” is, bár az alakja határozottan célszerűtlen volt, teljes két esztendeig kibírta a roppant jégnyomást. Hogy a hajónak könnyen meg lehet adni az itt szóban forgó alakot, avval mindenki tisztában van, aki már látott hajót a jégnyomás hatása alatt. Ugyanebből az okból kicsinynek is kell lennie a hajónak; mert, arról nem is szólván, hogy könnyebb kormányozni a jég között, bizonyos az, hogy a jégnyomás könnyebben felemeli, valamint az is, hogy kis hajót könnyebb erősnek készíteni, mint nagyot. Természetes az is, hogy ezt a hajót válogatott anyagból kell építeni. Igaz, hogy sajátos formája és szűk volta miatt nem lesz valami jó és kényelmes hajó, ez azonban nem nagy fontosságú dolog a jégtől zajló tengeren, ahova mi készülünk.”

„Ha megvan ez a hajó, valamint a tíz, legfeljebb tizenkét emberből álló legénység, melyet gondosan kell összeválogatni elsőrendű, edzett matrózokból, ha továbbá megvan az öt esztendőre szánt eleség és egyéb felszerelés, amely minden tekintetben a legjobb, amit korunk csak nyujtani képes, akkor, azt hiszem, a vállalkozásnak feltétlenül sikerülnie kell. Ezzel a hajóval meg fogjuk kísérelni, hogy a Behring-szorosan át és nyugat felé, Szibíria északi partjai mentén felhatoljunk az újszibíriai szigetekig, még pedig oly korán nyáron, amily korán csak a jég megengedi. (Ha kezdetben arra gondoltam is, hogy a Behring-szorosan megyünk, ez csak azért történt, mert azt hittem, hogy erről az oldalról érhetők el az újszibíriai szigetek legkorábban és legbiztosabban. Amikor azonban tüzetesebben foglalkoztam a dologgal, rájöttem, hogy ez kétséges s ezért szántam rá magamat a rövidebb útra a Káriai-tengeren át, észak felé kerülve meg a Cseljuszkin-fokot).”

„Az újszibíriai szigetekhez érve, nagyon jól fel kell használni az időt az áramlási és jégviszonyok megvizsgálására, megvárván azt a legkedvezőbb pillanatot, amikor lehetséges legmesszebbre felhatolni észak felé a jégmentes vizen. Ha tekintetbe vesszük az amerikai cetvadászok tudósításait a Behring-szorostól északra fekvő tenger jégviszonyairól, akkor ezt az időpontot augusztusra vagy szeptember elejére tehetjük.”

„Ha elérkezett a kedvező pillanat, akkor északi irányban vágunk keresztül a jégen, olyan messzire, amennyire csak lehet. Hogy ily módon tovább juthatunk, mint a legészakabbra fekvő újszibíriai sziget, azt csaknem teljes bizonyossággal következtethetjük a Jeannette-expedíció eredményeiből. Mialatt ez az expedíció a Bennet-szigettől északra vergődött a jégben, De Long azt jegyezte fel naplójában, hogy ott „sötét, víztükröző eget” láttak mindenfelől: vagyis olyan eget, mely mindenfelől nyílt víznek a tükörképétől lett homályosabb. Amiből az következik, hogy legalább is valamennyire erős jégtörőhajóval keresztül lehet vergődni ezeken a nyílt vizeken. E tekintetben gondolni kell arra is, hogy ugyancsak a Jeannette-expedíció csónakokon, és pedig részben nyílt vizen utazott a Bennet-szigettől

egészen a szibíriai partokig; ismeretes, hogy az expedíció nagyobb része ezeken a partokon érte tragikus végét. Nordenskjöld nem jutott tovább észak felé (1878 augusztus végén) az említett szigetcsoport legdélibb szigeténél: itt azonban a tenger mindenfelé szabad volt."

„A valószínűség tehát megvan arra, hogy képesek leszünk az újszibíriai szigetek mellett felhatolni észak felé: ha pedig már ennyire jutottunk, akkor benne is vagyunk abban az áramlásban, amely a „Jeannette"-et vitte; ekkor tehát csak arról lehet szó, hogy tovább törtessünk észak felé, míg a jég fogva tart bennünket."

„Itt alkalmas helyet választunk ki, jól lekötözzük, lehorgonyozzuk a hajót megfelelő jéghegyek közé s aztán hagyjuk, hogy feltornyosuljon körülötte a jég, ahogy neki tetszik, - minél magasabbra, annál jobb; ez a jégtorlódás csak felemeli a hajót, s az így még biztosabban és szilárdabban fog ülni. Hogy a hajó a jég nyomása alatt esetleg oldalt dől, az bizonyos mértékben lehetséges ugyan, de nem sokat jelent. Ettől fogva az áramlás veszi át a hajó továbbszállításának szerepét; mert a hajó már nem szállító eszköz lesz többé, hanem csak táborhely és téli szállás, ahol elegendő időnk lesz arra, hogy a tudományos megfigyeléseket pontosan elvégezhessük."

„Ily módon, azok után, amiket már az imént elmondtam és bebizonyítottam, valószínű, hogy az expedíció eljuthat a sarkig és a sarkon keresztül tovább a Grönland és Spitzbergák közt fekvő tengerbe. Itt aztán, amint a 80-ik szélességi fokot elértük, sőt talán már előbb is, ha kezdődik a nyár, kilátásunk lehet arra, hogy kiszabadítjuk hajónkat a jégből s aztán hazavitorlázhatunk. Ha azonban a hajó idő előtt elpusztulna, - ami lehetséges ugyan, bár nem tartom valószínűnek, ha az imént említett elvek alapján építik meg, - az expedíció még akkor sem vall kudarcot, mert a visszautazásnak mégis csak a sarkon keresztül kell megtörténnie az említett áramlással, amely végre is az észak-atlanti medencébe visz bennünket. Jég ugyanis elegendő van, amelyen vitethetjük magunkat az áramlással, s az utazásnak ezt a módját már azelőtt is kipróbáltuk. Ha a Jeannette-expedíciónak elegendő elesége van, s rajta marad azon a jégdarabon, amelyen később megtalálták az általa hátrahagyott tárgyakat, akkor bizonyára egészen más vége lett volna ennek az expedíciónak!"

„A hajó, ha betöri is a jégnyomás, nem süllyedhet oly gyorsan, hogy elegendő idő ne legyen a menekülésre, még pedig az összes eleséggel és egyéb készlettel együtt, amit kényelmesen ki lehet hordani valami hatalmas jégdarabra, amelyet már előzőleg kiválasztottunk erre az eshetőségre. Itt ütjük fel sátrainkat, amelyeket egyenesen e célból viszünk magunkkal. Hogy eleségünket s egyéb készleteinket megkaphassuk, nem valamennyit rakjuk egy helyre, hanem felosztva raktározzuk el a jégdarabon s olyan fatutajokra rakjuk, amelyeket deszkákból és gerendákból ácsolunk össze. Ezzel meggátoljuk, hogy a készletből és eleségből bármi is a tengerbe süllyedjen, ha véletlenül beszakad alatta a jég. Mert éppen egy jégdarabnak a kettétörése miatt vesztette el felszerelésének egy részét a „Hansa" legénysége, amely félesztendőnél tovább utazott lefelé egy óriási jégtáblán Grönland keleti partjainak mentén."

„Az ily utazás sikeréhez csak két dolog szükséges: jó ruházat és sok eleség; erről pedig gondoskodhatunk. Ekkor pedig éppoly biztosan leszünk a jégtáblán is, mint ha a hajónkon lennénk: s éppen olyan jól eljuthatunk a Grönlandi tengerbe is. Ha aztán odaértünk, a különbség csak az lesz, hogy hajó helyett csónakjainkon kell majd tovább utaznunk, amelyek éppoly biztosan elvihetnek bennünket a legközelebbi kikötőig. Így hát azt hiszem: megvan a túlnyomó valószínűség arra, hogy ez az expedíció feltétlenül sikerülni fog."

„Lesznek ugyan talán, akik ezt vetik ellen: - Minden áramlásban vannak ellen- és mellékáramlatok. Feltéve azt az esetet, hogy a hajó belekerül egy ilyenbe vagy esetleg valami ismeretlen szárazföldre kerül a sark közelében s ott megreked: mi lesz akkor az expedícióval? - Erre csak a következőket felelhetem: az ellenáramlatot illetőleg, egyszer csak mégis kikerülünk belőle, éppen oly biztosan, mint ahogy bele jutottunk; eleségünk pedig van öt

esztendőre való! A másik lehetőségre vonatkozólag pedig: őszinte örömmel köszöntenők, ha csakugyan bekövetkeznék; mert igazán nincs a kerek földön sehol olyan földdarab, amely tudományos szempontból érdekesebb lehetne ennél. Az újonnan felfedezett szárazföldön annyi tudományos megfigyelést gyüjtenék, amennyi csak lehetséges. Ha pedig hajónk nem juthatna bele ismét az áramlásba, s fogságunk nagyon is hosszú ideig tartana, akkor csakugyan nem maradna más hátra, mint hogy elhagynók a szárazföldet és megkísértenők csónakon, természetesen a szükséges eleséggel és felszereléssel, hogy eljussunk a legközelebbi áramlásba, amely aztán a már ismertetett módon hazaszállítana bennünket."

*

„Meddig tarthatna tehát egy ilyen utazás?"

„Ahogy már kezdetben láttuk, a Jeannette-expedícióból származó tárgyaknak legfeljebb két évre volt szükségük, hogy az általam megjelölt úton leússzanak a 80-ik szélességi fokig; ott tehát némi bizonyossággal számíthatunk már arra, hogy kiszabadulunk a jégből. E számítás szerint naponta két tengeri mérföldet tehetnénk meg. Nem lehetetlen tehát az a feltevés, hogy célunkat két év alatt elérhetjük; sőt még az is lehetséges, hogy a hajó már sokkal magasabb szélességi fokon kijuthat a jégtömegek halálos szorításából. Szóval, az öt évre számított eleségnek bőségesen elégnek kell lennie."

„De vajjon a tél hidege nem oly rettentő-e ezeken a vidékeken, hogy lehetetlenné teszi a huzamosabb ott-tartózkodást?"

„Ez nem valószínű, sőt meglehetős nagy bizonyossággal állíthatjuk, hogy a sarkon még tél derekán sincs olyan hideg, mint például északi Szibíriában, amely pedig lakott vidék, vagy Grönland nyugati partjának északi részein, ahol szintén laknak. A meteorológusok kiszámították, hogy a közép hőmérsék a sarkon januárban körülbelül 36 Celsius fok lehet a fagypont alatt: míg például a téli hőmérsék átlaga Jakuckban 42 Celsius fok, Verhojanskban pedig 48 Celsius fok a fagypont alatt. Meg kell ugyanis gondolni, hogy a sarkot valószínűleg tenger borítja, amelynek hőkisugárzása sokkal csekélyebb, mint az oly nagy földterületeké, amekkorák északi Ázsia alföldjei. A sarkvidéknek tehát minden valószínűség szerint tengeri éghajlata van, aránylag enyhe telekkel, de viszont hűvös nyarakkal."

„A sarkvidék hidegsége tehát semmiképen sem lehet közvetlen akadály. Sokkal nagyobb nehézség és veszedelem azonban a skorbut, amellyel a régebbi expedíciók közül igen soknak meg kellett küzdenie, s amelyet nekünk sem szabad figyelmen kívül hagynunk. Ez a betegség ugyanis nagyon könnyen megtámadja az embert, ha hosszabb ideig tartózkodik ilyen hideg vidéken s nincs rá alkalma, hogy friss eleséget szerezzen. Mindamellett azt hiszem, hogy az a sok tápláló élelmiszer, amelyet korunkban a konzervgyárak légmentesen elzárt dobozokban készítenek, valamint ismereteink arról, hogy az emberi szervezetnek micsoda anyagokra van leginkább szüksége, távol fogja tartani tőlünk a skorbut veszedelmét. Véleményem szerint továbbá szó se lehet arról, hogy azokon a vidékeken, amerre utazni fogunk, egyáltalában ne szerezhessünk friss eleséget; teljes bizonyossággal számíthatunk ugyanis arra, hogy jegesmedvéket, fókákat és rozmárokat még igen magasan északon, sőt talán a sark közvetlen közelében is találhatunk. Megjegyzendő még, hogy magában a tengerben is bizonyára nagy tömegben lesznek olyan apró állatok, melyekkel végszükségben táplálkozhatunk."

„Látnivaló tehát, hogy bármily nehézségek merülnek is fel, ezek egyáltalában nem lehetnek oly nagyok, hogy a felszerelés gondos összeállítása, az expedíció tagjainak szerencsés megválogatása s magának az egész expedíciónak tervszerű vezetése le ne győzhetné s jó eredményeket ne adna. Éppen olyan bizonyossággal számíthatunk arra is, hogy Grönland és a Spitzbergák között elérjük a nyílt tengert, mint amily bizonyos az, hogy az újszibíriai szigetek közelében be fogunk jutni a „Jeannette-áramlásba"."

„Ha azonban ez a „Jeannette-áramlás” nem megy keresztül éppen a sarkon: ha például az északi sark és a Ferenc József-föld között vezet ahogy fentebb céloztunk erre, - mit fog tenni akkor az expedíció, hogy mégis eljusson az északi sarkra?”

„Valóban úgy látszik, hogy itt rejlik az egész terv Achilles-sarka; akkor ugyanis a hajó több mint egy foknyi (60 tengeri mérföld távolságban fog elhaladni a sark mellett: tehát nem lenne józan dolog, sőt határozottan végzetes lehetne, ha az expedíció otthagyná a hajót az áramlás közepén s esetleg szánokon próbálná megtenni ezt a hosszú utat az áramlástól szintén továbbsodort jégmezőn... Mert ha elérné is a sarkot, viszont teljesen bizonytalan, hogy megtalálná-e visszatérésekor a hajót. Én azonban úgy vélem, hogy ennek nincs egy csepp jelentősége sem; hiszen nem azért indultunk el, hogy megkeressük azt a matematikai pontot, mely a földtengelynek északi végpontja, - mert ennek a pontnak elérése magában véve semmiképen sem fontos, - hanem azért, hogy kísérleteket végezzünk, tudományos megfigyeléseket tegyünk a földnek azon a nagy és ismeretlen részén, amely a sarkot körülfogja: s ezeknek a megfigyeléseknek és kísérleteknek csaknem éppen oly nagy tudományos értékük és jelentőségük van, akár keresztül megy az expedíció magán a matematikai póluson, akár valamivel távolabb marad tőle.”

ELSŐ FEJEZET.
Az előkészületek.

A terv, látszólagos vakmerősége dacára is, erős támogatásra talált a norvég kormánynál, sőt magánál a királynál is. A stortingban benyujtottak egy királyi javaslatot, amely felhatalmazást kért kétszázezer norvég korona (mi pénzünkben mintegy 300.000 pengő) engedélyezésére, ami körülbelül kétharmada lett volna az összes kiadásoknak. A még hiányzó harmadik harmadot magánúton reméltem összehozni, mivel több oldalról megígérték, hogy anyagilag támogatni fognak tervem megvalósításában. Már akkor, amikor Grönlandból hazatértem, Axel Heiberg konzul tízezer koronát bocsátott rendelkezésemre, ha új útra szándékozom kelni; neki köszönhetem egyébként a későbbi gyüjtések kezdeményezését is.

1890 június 30-án szavazta meg a storting az általam kért összeget s egyúttal kifejezte azt az óhajtását is, hogy az expedíció lehetőleg tisztán norvégjellegű legyen. És 1891 januáriusában Fearnley Tamás nagykereskedő, Axel Heiberg konzul és Ellef Ringnes sörfőző hozzáláttak, hogy aláírás útján összegyüjtsék a még hiányzó összeget, ami aztán néhány nap alatt meg is történt.

A már előadott tervből nyilvánvaló, hogy expedíciónknak legfontosabb kelléke, úgy szólván alapja és gerince a hajó megépítése volt, mert csak ez segíthetett át bennünket az örök hó és jég rettegett vidékein. Nagyobb gonddal építettük is ezt a hajót, mint akármelyik expedíció, mely az északi sarkra indult. Az ismert norvég hajó-építőben, Colin Archerben, Laurvigból, olyan embert találtam, aki teljesen megértette a reá várakozó nehéz feladatot s ennek a munkának szentelte összes tapasztalatait, minden tevékenységét, gondját és körültekintését. S ha expedíciónk sikerül, bizonyára nem kis mértékben köszönhetjük ezt neki.

Ha végigmegyünk a korábbi expedíciók hosszú során s vizsgáljuk felszerelésüket, minden-esetre szembetűnő, hogy csak nagyon kevés épített külön a célnak megfelelő hajót; sőt a legtöbbnek még a hajója sem volt olyan, melyet eredetileg zajló jégben való közlekedésre szántak. Ez annyival inkább meglepő és csodálatos, mert egyes expedíciók felszerelésére rengeteg összegeket áldoztak. Az oka e felületességnek bizonyára az, hogy az expedíciók rendesen annyira siettek az indulással, hogy a gondos felszerelésre egyáltalában nem is volt idejük. Néha csak az indulás előtt pár hónappal fogtak hozzá a felszereléshez.

Ily rövid idő alatt azonban nem tudtuk felszerelni a mi expedíciónkat, sőt nem is akartuk; mert ha három évig kell tartania az útnak, azt véltük, hogy az előkészületek is tarthatnak addig: hiszen maga az expedíció terve már háromszor három év előtt is készen volt. Archer egyik tervet a másik után készítette, de amint a modelleket is megcsinálta róluk, ugyancsak egyiket a másik után vetettük el. Mindig új javításokat és változtatásokat végeztünk a terveken. A hajónak az az alakja, amelyben végre megállapodtunk, sokak véleménye szerint talán nem szép; hogy azonban jó és megfelelő a célnak: azt hiszem, utazásunk szerencsés kimenetele bebizonyította. Leginkább arra törekedtünk, amint ezt már fentebb is említettem, hogy a hajó oldalfalait olyképen építjük, hogy a jégnyomás alatt könnyen felemelkedhessék, vagyis hogy a jégtömegek szorítása össze ne roppantsa.

Ahogy már fentebb említettem, szándékunk az volt, hogy lehetőleg kicsinyre építsük a hajót. Azt hittem, hogy egy 170 tonna tartalmú hajó untig elég nagy lesz. A „Fram” azonban sokkal nagyobb lett; bruttó tonnasúlya 402 volt, a befogadóképessége pedig nettó 307 tonna. Arra is törekedtünk, hogy rövidre csináljuk a hajót, mivel ilymódon könnyebben kanyaroghatott a jégdarabok közt; aztán meg a nagy hosszúság gyöngeség is a jégnyomás alatt. Hogy azonban a hajó, amelynek hirtelen meredek oldalai vannak, megkapja a szükséges teherbíróképességet

is, szélesnek kell lennie; ehhez képest a szélessége körülbelül egyharmada volt a hosszúságának. Még fontosabb volt, amire szintén törekedtünk, hogy a hajó oldalai lehetőleg símák legyenek, kiálló szögletek nélkül; továbbá iparkodtunk gömbölyű felületeket teremteni ott is, ahol a hajó legjobban ki lehetett téve a jég szorításának. A törzs ennek megfelelően csaknem gömbölyű lett, a hajó gerincét pedig úgy beépítettük a hajófalakba, hogy csak két centiméternyire állott ki, s még ennek a szögleteit is legömbölyítettük. A célunk ugyanis az volt, hogy az egész hajó oly símán és könnyedén tudjon kisiklani a jégtömegek halálos szorításából, mint az ángolna.

A hajó törzsét elül is, hátul is erős gerendák zárták be s alakra nagyon hasonlított az olyan csónakhoz, melynek az orrát elvágták, illetőleg letompították; mindkét végét különösen erősre építettük. A hajó orrát három darab súlyos és vastag tölgyfa-gerendából ácsolták össze, melyek egymásbaeresztve egy és negyedméter vastagságot adtak. Belülről, természetesen, vaskapcsokkal és pántokkal erősítettük oda a törzshöz ezeket a gerendákat, melyeken kívülről még erős és hosszú jégtörő-sarkantyú is volt. Nagyon erősre építettük a hajó farát is, még pedig úgy, hogy lehetőleg keskeny legyen s minél kevesebb felületet nyujtson a jég szorításának. Külön csatornán nyúlt be a hajócsavar tengelye a tengerbe, s ugyancsak külön csatornán jártak a kormányt szabályozó láncok is. Magát a kormányt oly mélyre tettük, hogy ki sem látszott a víz alól, ami azért volt szükséges, hogy a jég minél kevésbbé rongálhassa meg. A kormánylapátnak különben volt egy külön szerkezete is, amelynek segítségével, ha jégnyomás fenyegette, pár pillanat alatt fel lehetett húzni a vízből a fedélzetre.

A hajó bordáit a legkitűnőbb anyagból állítottuk ki. Elsőrendű olasz tölgyfából készültek. Ez a fa eredetileg a norvég haditengerészetnek volt szánva s harminc esztendeig feküdt raktáron Hortenben, Krisztiánia mellett, tehát nagyon jól kiszáradhatott. A bordákra pontosan fektettük és szögeltük rá a tölgyfa-léceket, melyeknek vastagsága hét és fél centiméter volt; erre még egy tölgyfaléc-réteg következett, amelynek már tíz centiméter volta vastagsága s ennek tetejébe jött aztán a rézborítás, melynek felszögelése előtt azonban még körülbelül 20 centiméter vastag fenyődeszkákkal is beborítottuk a hajónak egész törzsét, úgyhogy oldalfalainak vastagsága körülbelül 70-80 centiméter volt. Magától érthető, hogy már ezek a hajófalak is roppant nyomást kibírhattak: de, hogy még erősebbé és ellentállóbbá tegyük, magában a hajó belsejében is számtalan gerendával, oszloppal és rúddal támasztottuk meg a falakat, kifelé, lefelé és fölfelé egyaránt. A mellékelt rajzokon körülbelül látni lehet nemcsak magának a hajónak az építését, hanem a különböző erősítéseket is.

A gépházban természetesen nem volt hely arra, hogy középen feszítsük szét a hajó falait, ahelyett oldalait mindenfelől könyök-támasztókkal erősítettük meg. Szóval semmit sem hanyagoltunk el, hogy a hajó minden tekintetben megfeleljen annak a célnak, amely főhivatása volt: hogy minél jobban ellentálljon a jégnyomásnak s minél kisebb felületen támadhassa meg, illetőleg feküdhessék neki ez a jégnyomás. A gyakorlat be is bizonyította, hogy minden számításunk helyes volt, mert a „Fram” csakugyan kiállta a legerősebb jégnyomást is, amely ahelyett, hogy összemorzsolta volna, szépen feltolta a jéghegyek tetejére. A vitorlázat dolgában az volt a legfontosabb, hogy lehetőleg egyszerű, de mégis erős legyen, s viszont kevés ellenállást tanusítson a széllel szemben, amikor a hajót gőz hajtja. Nagyon fontos volt továbbá az is, hogy könnyen lehessen vele bánni, mert kevés volt a legénységünk. Sverdrup kapitány ajánlatára három árbocos schoonert csináltunk a „Fram”-ból, ami sok öreg hajósnak nem tetszett, mert ők mindenkor nagyon nehéz vitorlákkal felszerelt hajókkal szoktak járni a Jegestengerben. A hajó árbocai meglehetős magasak és nehezek voltak; a középső árboc 24 és félméter magas volt, a hátulsó 15 és félméter, s az elülső körülbelül szintén olyan magas; úgyhogy a középső tetejére erősített árbockosár körülbelül 32 méter magasan volt a víz színe fölött. Ez azért volt fontos és szükséges, hogy lehetőleg messzire lehessen látni, ha majd utat kell keresni a jégzajlásban. Végül a teljes vitorlafelület körülbelül hatszáz négyszögméter volt.

A hajó gőzgépét szintén különös gonddal építettük meg. A munkát Aker gépgyára szállította, a gőzgép szerkesztése pedig Nörbeck mérnök érdeme. Tekintettel a szénmegtakarításra, a hármas expanziós-rendszert választotta; mivel azonban feltehető volt, hogy a három henger közül valamelyikben baj történhetik, külön csőszerkezet gondoskodott arról, hogy bármelyik henger kikapcsolható legyen s a másik kettőt azért akadálytalanul használhassuk: sőt legrosszabb esetben akkor is járt a gép, ha csak egyetlenegy hengere működött. Ilymódon aszerint, amint egy vagy két csapot kinyitottunk vagy bezártunk, tetszés szerint átalakíthattuk a gépet compound-, magasnyomású vagy alacsonynyomású gőzgéppé. S ámbár egész utazásunk alatt semmi baj se érte a hengereket, azért ennek a szerkezetnek mégis többízben nagy hasznát vettük; ha ugyanis compound-gépnek használtuk a hajtószerkezetet, akkor csekély kőszénfogyasztással nagyobb sebességet adhattunk a „Fram”-nak s ilymódon, amikor szükség volt rá, törettük vele a zajló jeget. A gépnek 220 indikált lóereje volt és csendes időben, könnyű teherrel, 6-7 tengeri mérföld sebességgel hajtotta a hajót. A csavaroknak, melyekből kettőt vittünk tartalékba, két szárnyuk volt és öntöttvasból készültek; de a tartalékcsavarokra éppoly kevéssé került sor, mint arra a tartalék-kormányra, melyet szintén magunkkal vittünk.

A lakóhelyiségek, ahogy már mondtam, hátul voltak, a félfödélzet alatt, s úgy voltak berendezve, hogy közös szalónunk, amelyben ebédeltünk és tartózkodtunk, középen volt, két oldalról a hálófülkéktől körülvéve. Négy egy-ágyas és két négy-ágyas kabin fogta körül a szalónt, s ennek az elrendezésnek az volt a célja, hogy a körülfekvő kabinok védjék a szalónt a külső hideg ellen. Emellett a lakóhelyiség födelét, padlóját és falait mindenféle anyaggal és eszközökkel úgy építettük meg, hogy elszigeteljék a külső hideget. Mindenekelőtt mindenütt linoleummal béleltük ki a meleg helyiséget, mert ilymódon a párás levegő nem csapódhatott le a falakra s nem képződhetett a kabinokban jég a külső hidegtől. Magának a hajónak oldalait kátrányos pokróccal borítottuk be, erre parafaburkolatot tettünk s rászögeztük a fenyő-deszkákat, majd ismét vastag kátrányos pokróc következett, azután légmentesen záró linoleum s végezetül a legkülső faburkolat. A szalón és a kabinok mennyezetét a födélzet alatt szintén különböző rétegek alkották: levegő, pokróc, fenyődeszkák, linoleum, rénszarvas-szőr, megint deszkázat, linoleum, levegő és deszka-burkolat; a tíz centiméter vastag külső burkolattal együtt az egész külső réteg vastagsága körülbelül negyven centiméter volt. A szalón padlójára 15-18 centiméter vastag parafa-réteget raktunk, erre jött a vastag fapadló, melyre linoleumot szögeztünk. A felső ablakot, amelyen át a világosságot kaptuk s amelyen keresztül legkönnyebben behatolhatott a hideg, háromszoros vastag üveggel s egyéb elszigetelő eszközökkel is védtük.

A korábbi sarki expediciók egyik legnagyobb kellemetlensége és veszedelme az volt, hogy a nedvesség a szobák és hálófülkék hideg külső falán lecsapódott s vagy rögtön dérré fagyott vagy pedig vékony erekben lecsurgott a falakról az ágyakba és a földre. Ily módon szinte rendes dolog volt, hogy a derékaljak többé-kevésbé jégdarabokká fagytak össze, amelyeken nem lehetett aludni. A mi berendezésünk azonban teljesen kiküszöbölte ezt a kellemetlenséget s ha a szalónban befűtöttek, a nedvességnek nyoma sem volt a falakon, sőt még a hálófülkékben sem. Közvetlenül a szalón előtt volt a konyha, s ennek kétoldalán a feljárók a födélzetre. E két feljáró mindegyikében négy apró, de tömör ajtó volt a hideg ellen, melyeket egymásután kellett kinyitni és becsukni, ha ki akartunk menni s ezek az ajtók több sor deszkából készültek, amelyek közé pokróc volt beszorítva; továbbá, hogy a hideg levegőt kizárjuk, a küszöböket is nagyon magasra csináltuk. Fent, a fél-fedélzeten, a konyha fölött, a középső árboc és a kémény között, volt egy külön házikó, amelynek első felében a térképszoba, hátsó felében pedig egy kis dolgozószoba volt. Hogy biztosítsuk a hajót arra az esetre is, ha léket kap, az egész hajóüreget három részre osztottuk, vízálló keresztfalakkal; továbbá, a rendes szivattyúkon kívül, volt még egy hatalmas központfutó szivattyúnk is, amelyet maga a gőzgép hajtott s amely az összes helyiségekbe beszolgált.

A „Fram”-ot villanyvilágítással láttuk el. A dinamó-gép úgy volt szerkesztve, hogy a gőzgép hajtsa, ameddig ez maga is jár, míg a jégben való tartózkodás alatt úgy számítottuk, hogy részben a szél, részben pedig emberi erő fogja hajtani. E célból szélmalom szerkezetet is vittünk magunkkal, olyan hajtókészülékkel együtt, mely kézzel is mozgásba volt hozható. Ezt az utóbbi berendezkedést legkivált azért tartottam szükségesnek, hogy a hosszú sarki éjszakában legyen dolgunk és testmozgással járó foglalkozásunk. Azonban enélkül is elég más munkánk akadt, úgyhogy sohase használtuk; ellenben annál több örömünk volt a szélmalom-szerkezetben. A világításra egyébként, számítva arra, hogy esetleg nem tudunk elegendő villamos áramot előállítani, körülbelül 16 tonna petróleumot is vittünk magunkkal, amelyet azonban főzésre s részben a lakóhelyiségek fűtésére is használtunk. A petróleumot, valamint húsz tonna közönséges kőszénolajat, amelynek a kőszénnel együtt az volt a rendeltetése, hogy a kazánokban eltüzeljük, nehéz vastartókban vittünk magunkkal s ezek közül nyolc lent volt a lakóhelyiségben, egy pedig fönt a födélzeten.

Csónakunk összesen nyolc volt, köztük kettő igen nagy, nevezetesen 8.8 méter hosszú és két méter széles; ezeket arra az esetre szántuk, ha a „Fram” minden elővigyázati intézkedés dacára is elpusztulna; az volt ugyanis a szándékunk, hogy ekkor átköltözünk a csónakokba s azokban fogunk kitelelni. A csónakok ugyanis elég nagyok voltak arra, hogy beléjük férjen az egész legénység, több hónapra való eleséggel együtt. Volt továbbá négy kisebb csónakunk is, egészen olyan alakú, mint aminőt a fókavadászok egész közönségesen használnak. Különösen erős, de könnyűjárású csónakok voltak, kettő tölgyfából és kettő juharfából. A hetedik csónak egészen kicsiny volt, a nyolcadik pedig petróleum-motoros; ennek azonban úgyszólván semmi hasznát se vettük, ellenben tömérdek bajunk volt vele.

Mivel később különböző alkalmakkor úgy is szó lesz a „Fram” többi berendezéséről, itt még csak néhány fontosabbról emlékezem meg. Természetesen különös gondot fordítottunk az eleségre is, mert kétségtelen, hogy ebben rejlik a skorbutnak s még több veszélyes nyavalyának is a kútfeje. Minden erre vonatkozó fiziológiai kérdést tüzetesen megvitattunk Torup professzorral, aki erre a ránk nézve oly fontos körülményre igen sok okos tanáccsal szolgált. Vitánk és tanácskozásunk eredménye az volt, hogy hosszantartó sarki-expedíciókra a húsnak és halnak konzerválása sóval, füstöléssel vagy tökéletlen szárítással, nagyon fogyatékos és elvetendő. Az élelmiszer-készlet beszerzésénél annak kell lenni a vezető gondolatnak, hogy az élelmiszereket vagy gondos és teljes kiszárítással, vagy pedig hővel végzett sterilizálással meg tudjuk óvni a megromlástól. Ezenkívül még arra törekedtem, hogy ne csak tápláló és egészséges eleséget szerezzek, hanem gondoskodjam oly változatos étlapról is, aminőről csak lehet. Vittünk tehát magunkkal mindenféle húst légmentesen elzárt dobozokban; szárított halat és halkonzerveket, mert a halkonzerveket a legénység nagyon szerette, sőt még a konzervált húsnál is többre becsülte; vittünk még burgonyát is és pedig nem csupán szárítva, hanem dobozokban is, továbbá konzervált és szárított főzeléket, befőtt és aszalt gyümölcsöt, nagyon sok lekvárt, cukrozott és nyersen kondenzált tejet, konzervált vajat, különböző szárított leves-kockát és még sok egyéb dolgot. A kenyerünk többnyire norvég hajós-kenyér volt rozsból és búzából, továbbá angol hajós-kétszersült, de volt ezenkívül igen sok lisztünk is, hogy friss kenyeret süthessünk.

Minden egyes élelmiszert vegyelemeztettünk, mielőtt elfogadtuk s különösen ügyeltünk arra, hogy a csomagolása gondosan történjék. Még a kenyeret, a szárított gyümölcsöt s a többi eleséget is beforrasztottuk cink-ládákba, hogy védve legyenek a nedvesség ellen. Italnak, reggelire és vacsorára, csokoládét, kávét és teát néha pedig tejet is ittunk; délben az első évben sört ittunk, később azonban már csak cukrozott citromlevet vagy szörpöt. Sörön és néhány üveg malátakivonaton kívül semmiféle szeszes italt nem vitt magával az expedició. (Néhány emberem mégis becsempészett egy pár üveg bort és konyakot. Amikor egy év már elmúlt s az egészségi viszonyok kitűnőek voltak a hajón, egyes ünnepélyes alkalmakkor meg-

engedtem, hogy grogot ihassanak, aminek a legénység mindig nagyon örült.) Dohányt szintén nagy mennyiségben vittünk magunkkal és pedig nemcsak pipába valót, hanem bagót is.

A miénkhez hasonló utazáson roppant fontos a könyvtár kérdése is, de barátaink s a norvég és külföldi kiadók bőségesen ellátták könyvekkel az expediciót. A felszerelés jelentékeny része volt természetesen azoknak a műszereknek a gyüjteménye is, amelyekkel a tudományos megfigyeléseket kellett végezni; ezekre is különös gondot fordítottunk. Annak a műszer-gyüjteménynek kiegészítésére, amelyet már grönlandi utamon is használtam, egész csomó újat szereztem be s e tekintetben egyáltalában nem garasoskodtunk, csakhogy minél jobb és tökéletesebb műszereink legyenek. A meteorológiai megfigyelésekhez a közönséges hőmérőkön, légsúlymérőkön, aneroidokon, psichrométereken, nedvességmérőkön, anemométereken, stb. kívül még önműködő, az eredményeket maguktól jegyző készülékeket is vittünk magunkkal. Különös jelentősége volt egy önjelző aneroid-légsúlymérőnek (barográf) s néhány ugyancsak önjelző hőmérőnek (thermograf). A csillagászati mérésekre volt egy nagyobbfajta univerzálkészülékünk, amelyet akkor használtunk, amikor már szilárdan befagytunk a jégáramlásba, továbbá két kisebb theodolitunk a szán-kirándulásokra, valamint több, különböző nagyságú sextansunk; volt azután négy hajó-kronométerünk és több zsebbeli kronométerünk is. A delejes megfigyelésekre megvolt teljes felszerelésünk, hogy az elhajlást, a lehajlást és a delejesség fokát (mind a vízszintes, mind pedig a teljes intenzitást) meghatározhassuk. A többi műszerek közül említésre érdemes: a színképelemző, amellyel az északi fény összetételét akartuk megvizsgálni, az elektroszkóp, amellyel meghatározhattuk a légköri villamosságot, továbbá a fényképezőgépek, összesen hét kisebb-nagyobb készülék, s végül térkép-felvételre való fotogrammetrikus készülék. Különösen fontosnak tartottam az ingakészüléket minden tartozékával együtt, hogy ingakísérleteket végezhessünk a magas északon; ehhez azonban szárazföld is kellett volna: mivel pedig ezt nem találtunk, a készüléket, sajnos, nem igen használhattuk. A vízrajzi vizsgálatokhoz szintén teljes felszerelést vittünk magunkkal: vízmerítőket, a mély tenger hőfokának meghatározására való hőmérőket, stb. Ugyancsak volt külön elektromos műszerünk a tenger sótartalmának meghatározására is, amelyet Thornöe mechanikus készített. Végül, a tengeri állatok és növények gyüjtésére különböző varsákat, fenék- és egyéb hálókat, stb. vittünk magunkkal.

Egészben véve nagyon sikerült tudományos felszerelésünk volt s ezt legnagyobb részben ama sok tudósnak köszönhetjük, akik tettel és tanáccsal segítettek az összeállításban.

Elő kellett készülnünk arra az eshetőségre is, hogy az expedició kénytelen lesz szánokon folytatni útját s e célból kitűnő kutyákra volt szükségünk, melyek a szánokat húzzák. Én hát báró Eduard von Toll barátomhoz fordultam Szentpétervárra, avval a kérdéssel, hogy nem kaphatnék-e használható kutyákat Szibériából. (Gondoltam ugyan arra is, hogy a grönlandi eszkimóktól s a Hudson-öböl környékéről szerzek kutyákat, de erről le kellett mondanom, mert nagy nehézséggel járt volna, hogy idejében megkapjam a közvetlenül onnan küldött állatokat.) Toll báró lekötelező udvariassággal azt felelte, hogy személyesen fogja elvégezni ezt a dolgot, mert éppen indulóban van második tudományos útjára Szibériába s az újszibíriai szigetek felé. Azt ajánlotta, hogy a kutyákat Khabarovába küldi a Jugor-szoros mentén. S amikor 1893. januáriusában keresztülutazott Tyumenen, Wardropper angol kereskedő segítségével rá is vett valami Trontheim Ivanovics Sándor nevű ottani embert, hogy szerezzen osztyák kutyákat és szállítsa Jugor-szoroshoz. Toll báró azonban még evvel sem elégedett meg. Mivel Kelch Miklós úr ajánlkozott a költségek viselésére, ő maga vásárolt huszonhat kelet-szibíriai kutyát, amelyek tudvalevően sokkal jobb vonó-állatok, mint a nyugat-szibíriaiak (az osztyákok) s a norvég Torgersen János vállalkozott rá, hogy elszállítja az állatokat az Olenek torkolatához, ahova a megállapodás szerint nekünk is el kellett mennünk.

Toll báró fontosnak tartotta még azt is, hogy néhány raktárt állítsunk fel az újszibíriai szigeteken arra az esetre, ha a „Fram” esetleg szerencsétlenül járna s az expedició kénytelen lenne ezen az úton hazatérni. Mihelyt ezt az aggodalmát kifejezte, Kelch úr azonnal kijelentette, hogy szívesen viseli ennek a költségeit is, mert azt óhajtja, hogy ebben az esetben még az újszibíriai szigeteken is élvezzük a szibíriai vendégszeretetet. De itt igen nagy nehézséget okozott az, hogy megbízható embereket találjunk, akikre rábízhatjuk ennek a nagy felelősséggel járó feladatnak a végrehajtását. Ezért Toll báró elhatározta, hogy maga fogja felállítani a raktárt. E célból 1893 májusában nagyon kalandos és fölötte érdekes útra indult a szárazföldről a befagyott tengeren keresztül az újszibíriai szigetekre s ez utazás alatt nemcsak hogy felállított három raktárt a mi részünkre, hanem igen fontos és nagyjelentőségű geológiai vizsgálatokat is végzett.

Ezeket a raktárakat nagy körültekintéssel állította fel s oly bőven és mindenre kiterjeszkedő gondossággal szerelte fel, hogy valóban semmiben sem szenvedtünk volna szükséget, ha a sors odavetett volna bennünket. A legészakibb raktárban, Sztan Durnovo mellett, a Kotelny-sziget nyugati partján, nyolc napra való eleséget találtunk volna. Evvel könnyen eljuthattunk volna a part mentén délnek száz kilométernyire a második raktárhoz, amely Urazalach mellett volt, ahol az ugyancsak Toll bárótól még 1886-ban épített házban egy teljes hónapra elegendő eleség volt. Végre a harmadik raktár a kis Ljachov-sziget déli partján volt egy házban, két hónapra való eleséggel, amelynek segítségével könnyen elérhettük volna a szárazföldet.

Véleményem szerint a második nagyon fontos és szükséges dolog az volt, hogy amily messze csak lehetséges, előreküldjünk utunkon jókora mennyiségű kőszenet, hogy a hajót, még mielőtt teljesen elszakadunk a civilizált világtól, amennyire lehetséges, elláthassuk kőszénnel. Ezért örömmel köszöntem meg egy angol úrnak azt a lekötelező ajánlatát, hogy gőzjachtjával elkísér bennünket Novaja-Szemljáig, vagy akár a Káriai-tengerig is, s a búcsúzáskor száz tonna kőszenet ajándékoz nekünk. Közvetlen indulásunk előtt azonban megtudtam, hogy erre az ajánlatra nem számíthatok. S mivel most már késő volt ahhoz, hogy másképen intézkedjem, kibéreltem az „Uránia” jachtot Brönösundból, hogy vigyen egy teljes szénrakományt Khabarovába, a Jugor-szoros partjára.

*

Mihelyt expediciónk terve közhírré lett, azonnal százával jöttek a legkülönfélébb ajánlatok, Európából, Amerikából, sőt még Ausztráliából is. Az ajánlatok írói mind részt akartak venni az expedicióban, noha roppant komoly nehézségek és veszedelmek fenyegették a vállalkozást. Nem volt könnyű dolog, választani e sok bátor férfi közt, aki jelentkezett. Természetesen különös gondot kellett fordítani arra, hogy mindegyik erős és egészséges legyen s ezért senkit sem fogadtam el véglegesen addig, míg csak Hjalmar Heiberg professzor Krisztiániában a leggondosabban meg nem vizsgálta.

Az expedició tagjai a következők voltak:

Sverdrup Neumann Ottó, a „Fram” kapitánya, 1855-ben született Bindalenben, Helgeland tartományban. Tizenhét éves korában ment tengerésznek, 1878-ban tette le a kormányosvizsgát s néhány évig mint kapitány hajózott. Résztvett grönlandi útamban is 1888-89-ben s mihelyt meghallotta új sarki utazásom tervét, rögtön kifejezte azt az óhajtását, hogy szeretne elkísérni. Tudtam, hogy aligha bízhatnám jobb kezekre a „Fram”-ot s ezért elfogadtam ajánlatát. Sverdrup nős ember s egy fia van.

Scott-Hansen Sigurd, főhadnagy a norvég haditengerészetben, vállalta a meteorológiai, csillagászati és delejes vizsgálatokat. Krisztiániában született 1868-ban s miután elvégezte a tengerészeti akadémiát Hortenben, 1889-ben kinevezték tisztnek s 1892-ben lett főhadnagy; Hansen András krisztiániai kerületi lelkésznek a fia.

Blessing Greve Henrik, orvosjelölt, az expedició orvosa és botanikusa, 1866-ban született Drammenben, ahol akkor pap volt az apja; 1885-ben iratkozott be az egyetemre s 1893-ban egyetemi tanársegéd lett.

Jacobsen Claudius Tivadar, a „Fram" kormányosmestere, 1885-ben született Tromsőben, ahol az apja hajós-kapitány, később kikötő-parancsnok és fő-révkalauz volt. Tizenöt éves korában ment tengerre s négy évvel később letette a kormányos-vizsgát. Két esztendeig kikötő munkás volt Új-Zealandban, 1886-90-ben pedig mint sarkutazó, egy jachton indult el Tromsőből. Nős ember s egy gyermeke van.

Amundsen Antal, a „Fram" főgépésze, 1853-ban született Hortenben. Technikai vizsgáit 1875-ben tette le, 1877-ben lett gépész s 1892-ben tette le a gépész-mesteri vizsgát. Huszonöt évig szolgált a haditengerészetben, ahol főgépészi rangig vitte; szintén családos ember és hét gyermeke van.

Juell Adolf, a „Fram" szakácsa és élelmezési gondnoka, 1860-ban született Skäto kerületben, Kragerő mellett. Az apja földbirtokos és hajótulajdonos volt. Kormányosi vizsgáját 1879-ben tette le, aztán több évig hajóvezető volt; szintén nős ember és négy gyermeke van.

Pettersen Lars, a „Fram" második gépésze, 1860-ban született Borre-ben, Lamdskrone mellett Svédországban, de norvég szülőktől. Tanult kovács és gép-mechanikus, amely minőségében több évig szolgált is a norvég haditengerészetben; szintén nős és négy gyermeke van.

Johansen Hjalmar Frigyes tartalékos hadnagy 1867-ben született Skien-ben s 1886-ban lett katona; 1891-92-ben a hadi iskolába járt s ekkor lett tartalékos tiszt. Annyira lelkesedett az expedicióért, hogy, mivel más hely már nem volt üresedésben, elfogadta a fűtő állását is; a hajón többnyire meteorológiai asszisztens volt.

Hendriksen Leonard Péter szigonyos 1859-ben született Balsfjorden-ben, Tromső közelében. Gyerekkorától kezdve mindig tengeren volt s tizennégy esztendeig hajózott a Jeges-tengerben, mint szigonyos és kormányos. 1888-ban hajótörést szenvedett Novaja-Szemlja mellett a krisztiánsundi „Enigheden" jachttal; szintén nős ember s négy gyermeke van.

Nordahl Bernát 1862-ben született Krisztiániában. Tizennégy éves korában lépett be a haditengerészetbe, ahol őrmesterségig vitte. Később a legkülönbözőbb foglalkozásokat űzte s egyebek közt több évig dolgozott villamos világítási vállalatoknál is. A hajón ő ügyelt fel a dinamó-gépre s az elektromos világításra, továbbá szolgált, mint fűtő, s egy darabig segített a meteorológiai megfigyelésekben is; szintén nős ember s öt gyermeke van.

Mogstad Irgens Ottó 1856-ban született Aurében, Nordmöre tartományban. Erdész volt s 1877-ben tette le vizsgáit; 1882 óta a gaustadi őrültek házának volt főápolója. A hajón mindenre lehetett használni, az óra csinálásától kezdve egészen a kutyamosásig.

Bentsen Bernt 1860-ban született s több évig volt a tengeren. Kormányos-vizsgáját 1890-ben tette le s ettől fogva mint kormányos hajózott a Jeges-tengerben. Tromsőben fogadtam fel, éppen az indulás pillanatában. A dolog meglehetősen gyorsan történt; fél kilenckor jött a fedélzetre, hogy velem beszéljen, s tíz órakor már kihajózott a „Fram" a nyílt tengerre.

MÁSODIK FEJEZET.
Az indulás.

Így hát indulok észak felé, abba a sötét országba,
ahol sohase süt a nap, mindig sötét éjszaka van.

Népdal Thelemarkenben.

Szent János napja volt, 1893-ban. Szürkén és szomorúan virradt fel a nap s nekünk búcsúznunk kellett, - nem halaszthattuk tovább az indulást. Bezárult mögöttem az ajtó. Egyedül mentem utoljára a házból a kerten keresztül le a tengerpartra, ahol az öbölben szívtelenül várt rám a „Fram" kis motoros csónakja. Mögöttem volt minden, amit az életben szerettem. De mi volt előttem? S hány esztendő fog elmúlni, míg ismét viszontláthatom azt, ami mögöttem maradt?...

Mit nem adtam volna ebben a pillanatban, hogy visszafordulhassak! Fent az ablakban ült Liv, a kis leányom s tapsolt a kezével. Boldog gyermek, te még nem tudod, mily csodásan bonyolult és változatos az élet!...

A kis csónak, mint a nyíl, siklott keresztül a lysakeri öblön, a nagy és hosszú útra, melyen a tét az élet volt, ha ugyan nem több még ennél is. Végre minden kész. Itt van a pillanat, amelyet évekig tartó megfeszített munka készített elő. Elérkezett, mint a végzet, de vele együtt jött az a megnyugtató érzés is, hogy minden szükséges dolog megvan s mindent oly tökéletesen elvégeztünk, hogy elháríthatunk magunkról minden felelősséget s a fáradt agyvelő végre megpihenhet. Nyugtalanul himbálózik a „Fram", gőzt okádva a pipervikeni-öbölben, várván a jeladásra, mialatt a motoros csónak berregve surran el a Dyna-világítótorony mellett s hozzásímul a hajóhoz. A födélzet tele van emberekkel, akik az utolsó istenhozzádra jöttek; most azonban távozniuk kell a födélzetről. Aztán felhúzza vasmacskáit a „Fram"; nehézkesen mozgásba jön és lassan körüljárja az öblöt. A rakodóparton zsúfolva álltak az emberek, kalapjukat és zsebkendőiket lengetve. A „Fram" pedig némán és lassan fordult orrával a fjord felé, óvatosan, de biztosan haladt el Bygdö és Dyna mellett, ki a nagy ismeretlenbe, körülrajozva fürge csónakoktól, jachtoktól és gőzösöktől. Békésen, szinte elbújva a lombsátor mögött, sorakoztak egymás mellett a parton a villák: s bár olyanok voltak, mint rendesen, nekem sohase tetszettek szebbnek, mint éppen most. Mily sokáig fog tartani, míg ismét visszatérhetek ezekre az ismert vizekre!

Még egy utolsó köszöntés a családi háznak, mely ott fekszik a tengerbe nyúló földnyelven. Elül a csillogó fjord, köröskörül a fenyő-erdő, a mosolygó rét s hátul a hosszan elnyúló, erdőkoszorús hegység... A messzelátón át valami fehér alakot láttam a fenyőfa alatt a padon... Ez a legnehezebb pillanat egész utazásomon. Kint a fjordban kezdett szemezni az eső, borús hangulat terjeszkedett szét a kedves vidék fölött, mintha el akarta volna mosni minden emlékemet. Csak a következő napnak (június 25-én) délelőttjén siklott be a „Fram" lassan Raekvik öblébe, ahol bölcseje, Archer hajógyára fekszik Laurvik mellett s ahol számos arany-álmot szőttünk dicsőséges pályafutásáról. Itt kellett felvennünk a két nagy csónakot a fedélzetre, továbbá ugyancsak itt vettünk fel még néhány szükséges dolgot, készleteink és felszerelésünk kiegészítésére.

Mielőtt mindennel elkészültünk, már elmult ez a nap, sőt a rákövetkezőnek jó része is. Huszonhatodikán délután 3 óra tájban elbúcsúztunk Raekviktől, kitértünk a lauvriki rév felé, s aztán onnan, Fredrikswärn mellett a nyílt tengerre szálltunk. Archernek magának kellett tartania a kormányt, hogy gyermekét, a „Fram"-ot maga vezesse ezen az utolsó darabon,

mielőtt végleg nekivág a veszedelmes útnak. Aztán, végső búcsúzásra, megráztuk egymás kezét; beszélni nem sokat beszéltünk. Archer, a testvéreim és barátaim leszálltak a csónakba, mialatt a „Fram" lassú mozgással haladt előre - elszakadt az utolsó kötelék is, amely még hazámhoz fűzött. Sajátságosan nyomasztó érzés volt, látni ezt az utolsó néhány embert, lent a kis csónakban a mérhetetlen kék vizeken, - mögöttük egy kuttert fehér vitorlákkal s kissé távolabb a háttérben Laurvikot. Szinte úgy tetszett, hogy könny csillog derék, öreg barátom becsületes szemében, amint egész magasságában kiegyenesedve állt a csónakban s utoljára intett búcsút a „Fram"-nak és nekünk. Ki tudja, nem nőtt-e valóban szívéhez ez a hajó? Hogy szentül bízott benne, azt tudom. És ekkor adtuk az első üdvlövéseket a „Fram" ágyúival Archer tiszteletére, érezvén, hogy ennél nagyobb és méltóbb lövés sohase fog belőlük történni. Aztán - teljes gőzzel előre! s a csendes, derült nyári időben, mialatt a nap verőfénnyel árasztotta el a szárazföldet, a „Fram" nekivágott a kéklő tengernek, hogy megfürödjék a feléje morajló hullámokban. Amazok pedig még sokáig mozdulatlanul álltak a csónakban és folyton utánunk néztek, amint lassan távolodtunk tőlük.

Szép időben hajókáztunk felfelé a part mentén s csakhamar elhagytuk Krisztiánsundot. Másnap, június huszonhetedikén este, már kint voltunk Lindesnäs előtt. Késő éjszakáig a hajóhídon ülve beszélgettem Scott-Hansennel; Krisztiániától egészen Drontheimig ő volt a kapitány; itt kellett a hajóra szállnia Sverdrupnak, aki Stenkjärbe kísérte családját. Mialatt a térkép-szobában beszélgettünk, a hajó lassanként egyre erősebben bukdácsolt s egyszerre csak valami hatalmas hullám végigsöpört a fedélzeten s beszakítván az ajtót, reánk omlott. Rögtön felsiettünk a fedélzetre. A hajó úgy táncolt, mint üres dióhéj a felkavart fürdőkádban; a hullámok mindkét oldalon keresztülcsaptak a korláton s lassanként az egész legénység feljött a fedélzetre. Leginkább attól féltem, hogy a vékony lécek eltörnek a nagy csónakok alatt s akkor ezek rázuhannak a fedélzetre, sőt talán a kötélzet egy részét is elszakítják. Mikor aztán huszonöt üres parafinos hordó is elszabadult, amelyek le voltak kötözve a fedélzeten, igazán kezdett kellemetlen lenni a dolog. A hordók ugyanis lassanként megteltek vízzel s ekkor pokoli táncot kezdtek járni a födélzeten; még rosszabb lett, amikor végre a gerendák, deszkák s a tartalék-árbocok is táncra kerekedtek, úgy hogy minden pillanatban valami katasztrófától lehetett félni. Engem legnagyobb mértékben elfogott a tengeribetegség, amint a hajóhídon álltam, s irtózatosan el voltam keseredve, mert felváltva hol a tenger isteneinek áldoztam, hol pedig a legnagyobb aggodalom emésztett, részint a csónakok, részint a legénység miatt, amely a hajó elején nagy erőfeszítéssel igyekezett lekötözni és menteni, ami lekötözhető és menthető volt. Gyakran, amikor egy-egy hatalmasabb hullám keresztülcsapott a hajón, nem láttam egyebet, mint a tajtékzó hullámokat, amelyek majdnem színültig megtöltötték a hajót - a hullámok tetején deszkák, gerendák, üres hordók s jobbra-balra csapdosó kezek-lábak látszottak. Itt földhözvágott a zöldes hullám egy embert, hogy csakúgy habzott körülötte a víz, amott egy másik fürgén ugrándozott a deszkák és gerendák között, amelyek szinte elvágták a lábait... Annyi bizonyos, hogy valamennyien bőrig áztak.

Juell, a szakács a „Grand Hotel"-ben aludt; így hívtuk az egyik nagy csónakot. A boldogtalan arra ébredt fel, hogy úgy morajlik alatta a tenger, mint a Niagara-zuhatag. Ijedten ugrott ki és szaladt kajütje ajtaja felé, dühösen kiabálva: - „Itt már nem biztos az ember élete; jobb, ha megmentjük ezt a néhány rongyot!" - s mindjárt hóna alá is kapta kis batyuját. Evvel előresietett, hogy biztos helyre vigye matróz-ládáját, mely vígan úszkált a sós vízben a hajó elején; a szakács húzta-vonszolta magával a ládát hátrafelé, mialatt egyik hullám a másik után paskolta. Egyszer a „Fram"-nak egész eleje víz alá bukott, úgy hogy a hullám egész hosszában végigsöpörte. Ijedten láttam, hogy a hátulsó horgony láncában megkapaszkodik egy ember s a lesikló hullám már-már magával viszi; ez ismét Juell volt, de szerencsére nem történt semmi baja.

Csak nagy üggyel-bajjal tudtuk holminkat biztos helyre vinni. A szép parafinos hordókat mind be kellett hánynunk a tengerbe; egyik pompás gerendánk a másik után tünt el ugyan ezen az úton s én elszoruló szívvel néztem, amint elvesznek a távolban. A födélzetre rakott többi holmit, ami még megmenthető volt, nagy erőfeszítéssel cipeltük le a fedélközre, ahol egymás tetejére hánytuk. Azt hiszem, az egész expedició részvényei nagyon alacsonyan álltak ebben a pillanatban. És egyszerre, amikor éppen legkritikusabbak voltak a pillanatok, csónakot pillantottunk meg a ködön keresztül. Ki volt feszítve minden vitorlája s oly nyugodtan, biztosan és könnyedén ringott a vízen, mintha semmi se történt volna. Szinte bosszantó volt nézni s önkéntelenül is a bolygó hollandi s egyéb ördöngős históriák jutottak eszembe.

A konyhában roppant szerencsétlenség történt. Mogstand bement s látta, hogy az egész falat vérvörös foltok piszkolják be. Rögtön Nordahl-hoz szaladt avval a hírrel, hogy Juell alighanem fejbelőtte magát, mert bizonyára kétségbeejtette a roppant hőség, amely miatt mindjárt az első pillanattól fogva panaszkodott. Véres revolver-dráma a „Fram" fedélzetén!... A közelebbi vizsgálatnál azonban kiderült, hogy a „vér" az egyik csokoládés dobozból származik, amely feldült a szekrényben. Mivel az idő ködös volt, nem mertünk közel menni a parthoz; kifelé kormányoztunk a nyilt tengerre, míg végre reggel felé szertefoszlott a köd, s a révkalauz Farszund és Hummerdusz közelében megpillantotta a szárazföldet. Egyenesen a Lister-fjord felé kormányoztunk, hogy onnan majd jobban tájékozódhatunk a ködben; de mivel közben megjavult az idő, tovább mentünk. Csak délután, erősen párás, esőre hajló időben és csípős szélben fordultunk be Ekerszundba s vetettünk horgonyt a Hovland-öbölben, ahol révkalauzunk, Hovland lakott.

Másnap reggel megerősítettük a csónakokat s a többi, fedélzetén lévő tárgyakat is, hogy a hullámverés ne tehessen kárt bennük. A „Fram" azonban sokkal inkább túl volt terhelve, semhogy jól tarthatta volna magát a tengeren: de ezen, sajnos, most már nem segíthettünk. Mindenre, amit a hajó vitt, feltétlenül szükségünk volt; ha az összes terhet, ami a hajó üregében és fedélzetén van, sikerül jól rendbe hoznunk és megkötöznünk, akkor a hullámok nem sokat árthatnak nekünk, akármilyen viharosra fordul is az idő. Mert azt tudtuk, hogy maga a hajó és a kötélzet megdacol a legvadabb viharral is.

Június utolsó napján késő este volt már, amikor Kvarven mellett megfordultunk s a sötéten ránk boruló éjszakában Bergen felé kormányoztunk. Másnap reggel (július 1-én) pompás napsütéses verőfényben feküdt előttem a kikötő, amikor a fedélzetre értem. Igazi nyári ünnep volt: Ulriken, Flöjen és Lövstaken hegységei valósággal csillogtak és ragyogtak a reájuk eső napsugarakban. Régi emlékek ébredtek fel bennem e gyönyörű kép láttára: valóban csodálatos, áldott hely ez a régi kikötő-város. Este felolvasást kellett tartanom, amelyről azonban fél órával elkéstem. Amikor ugyanis öltözködni kezdtem, hogy indulhassak, egész csomó számlát hoztak: s ha nem akartam úgy távozni innen, mint fizetésképtelen ember, akkor nyomban át kellett vizsgálnom a számadásokat, hogy fizethessek, - a közönségnek pedig várakoznia kellett. Sokkal rosszabb volt ennél, hogy a szalón tele volt az örökös utazócsőcselékkel. Mialatt öltözködtem, hallottam, hogy kabinom ajtaja előtt egész csomó angol táborozott, akik mind „shake hands with the doctor", - kezet akartak fogni a doktorral. Az egyik angol miss, - ahogy ezt később titkáromtól hallottam, aki megfigyelte őket, - még a szelelőlikon át is belesett kabinomba. De alighanem megijedt attól, amit látott, mert a titkárom beszélte, hogy nagyon hamar visszarántotta a fejét és elfintorította az orrát. Általában, bárhol jelentünk is meg, mindenütt olyanok voltunk, mint a fenevadak a menazsériában. A kíváncsiak úgy jártak körülöttünk, úgy nézegettek be kabinjainkba, mint ahogy a medvéket és oroszlánokat nézegetik a ketrecekben s eközben oly hangosan diskuráltak, hogy hallanunk kellett, akár akartuk, akár nem s igen gyakran fülünk hallatára kritizálták még hozzánk tartozóink arcképeit is, amelyek a falakon függtek.

Amint felöltöztem, óvatosan kinyitottam kabinom ajtaját s néhány hatalmas ugrással felrohantam a fedélzetre, a szájtátók mellett, akik izgatottan kiabálták egymásnak: „There is he, there is he!" - Itt van, itt van! - s az egész társaság egymást lökdösve dobogott utánam. Csakhogy én egy szempillantás alatt kint voltam a hajóból s mire ők felértek a fedélzetre a kocsim már befordult az utcasarkon. Este nyolc órakor, a felolvasás után, nagy vacsora volt; sokat és szépen beszéltek, jó ételek és italok voltak, nagyon csinosak voltak a hölgyek és így mulattunk kivilágos kivirradtig zene és tánc mellett.

Másnap délelőtt (július 2-án) tizenegy órakor - éppen vasárnap volt - számos barátunkkal együtt, akik velünk akartak jönni egy darabig, elindultunk a fjordon keresztül észak felé. Gyönyörű szép, felejthetetlen nyári nap volt. A Herlö-fjordban, ahol a szűk torkolat kiszélesedik a nyílt tenger felé, búcsúztak el tőlünk barátaink és szálltak csónakjaikba. Kalapjukat és zsebkendőjüket lengetve távoztak tőlünk és sokáig láttuk még őket, a kikötő vontató-gőzösével együtt, mely sűrű füstfelhőket okádott a tükörként ragyogó tenger színén. Előttünk hullámzott a verőfényben úszó tenger s a messze távolban látszott a lapos Mangerland, amelyre búsan emlékeztem vissza, mert hosszú évekkel ezelőtt sokáig gyarapítottam rajta természetrajzi ismereteimet. Itt élt Norvégiának egyik legnagyobb természetbúvára, Sars Mihály, mint egyszerű lelkipásztor, s a világ zajától távol csinálta nagyszerű felfedezéseit; s ugyancsak itt tettem én is az első tapogatózó lépéseket a természettudományok keskeny és rögös ösvényén.

Az este csodaszép volt. Észak felé a leáldozó nap vöröses verőfénye, mögöttünk a holdnak fényes, kerek tányérja a hegyek fölött. Előttünk Alden és Kinn, mint valami tündérország, emelkedett ki a tengerből. Bármily fáradt voltam is, mégsem tudtam rászánni magamat, hogy lemenjek aludni; minden érzékemmel élveztem ezt a csodaszép esti képet, mely egészen lenyügözött és fogva tartott a fedélzeten. Olyan volt ez a csendes nyugalom, mint a balzsam a nap fáradalmai s az emberekkel való bosszankodás izgalmai után.

Igy mentünk előre, többnyire szép időben, ritkábban ködben és esőben, szigetek és tengerszorosok között a norvég partok mentén észak felé. Micsoda pompás vidék! Szeretném tudni, van-e az egész világon még egy oly gyönyörű tájék, oly csodaszép tenger, mint ez. Felejthetetlenek a hűvös reggeli órák, amikor a természet felébred szendergéséből, amikor ezüstösen ragyogó ködfátyol övezi a hegyek derekát, melyeknek csúcsai, mint tengerből a szigetek, nyúlnak fel belőle a magasba. Aztán következett a verőfényes nap, szerteűzte a ködöt s ragyogó csillogással árasztotta el a magas hegyek hóval borított gerinceit. S amikor este leszállt a nap s az alkonyat halványpirosságába belészövődött a hold ezüstös fénye: hegységek és szigetek úgy libegtek a tenger színe fölött, káprázatos párázatban, mint valami tündérálom, amelyből oly keserves a felébredés. Itt-ott pirostetejű, fehér házikók látszanak ki a zöld lombozatból, amely csaknem teljesen eltakarja őket. És ezek a békés, csábító otthonok a zöldelő szigetek ölén ismét felkeltik lelkemben a múlt emlékeit, a magam boldogságának eltemetett vágyait. Lehetnek, akik vállukat vonogatják, ha a természet szépségeiről hallanak: pedig mégis nagyszerű, kincset érő dolog, ha valamely népnek szép a hazája, még ha egyébként szegény is. És sohasem éreztem ezt tisztábban és világosabban, mint abban a pillanatban, mikor el kellett hagynom.

Hellyel-közzel elhallatszott hozzánk az éljenzés a partról: hol egy csomó gyermek, hol egy csomó meglett ember köszöntött bennünket; de többnyire csak bámuló parasztok voltak, akik sokáig néztek a sajátságos hajó után és eltünődtek rejtélyes céljain. És a jachtokban meg a regatta-csónakokban nők és férfiak ülnek, vörös ingben, mely szinte lobogva ég a rátűző nap fényében; abbahagyják az evezést, hogy annál többet láthassanak és jobban bámulhassanak. A városokból, amelyek mellett elhaladunk, gőzösök jönnek, tele emberekkel és zenével, énekkel, sőt ágyúlövésekkel is köszöntenek bennünket. A nagy turista-gőzösök zászlókkal és díszlövésekkel üdvözölnek, éppen úgy, mint a jachtok. Nyomasztó érzés, hogy ily tisztelettel és hódolattal adóznak már most is, még mielőtt bármit is tettem volna. Egy régi közmondás azt tartja:

Nyugtával dícsérd a napot; az asszonyt, ha már porrá lett:
A kardot, ha kipróbáltad; a jeget, hogyha elbír;
A sört, ha megittad; a lányt, ha férjhez ment.

Legmeghatóbb volt az az érdeklődés és tisztelet, amellyel a szegény halászok és parasztok fogadtak bennünket. Ezen magam is gyakran elcsodálkoztam: megéreztem, hogy szinte lázas feszültséggel követnek bennünket. Emlékszem, hogy egy napon, kissé északra Helgelandtól egy éltesebb nő állt valami puszta szikla-kiugráson és integetett.

- Szeretném tudni, hogy nekünk integet-e? - kérdeztem a révkalauztól, aki mellettem állt; - úgy látszik, hogy egészen felénk fordul.

- Hát persze, hogy nekünk integet, - felelte a révkalauz.

- De honnan tudhatta meg, hogy kik vagyunk, - kételkedtem én: - s egyáltalában hogyan tudhat rólunk valamit?

- Oh, itt már mindenki ismeri a „Fram"-ot s még a legkisebb kunyhóban is tudják, hogy hová indul, - felelte a révkalauz. - Teljesen nyugodt lehet, hogy várni is fogják, és pedig szorongva várják, valameddig csak vissza nem tér.

S ez a gondolat még jobban kidomborította lelkemben azt, hogy mily nagy felelősséggel járó vállalkozásra szántam el magamat, ha már az egész nép velünk érez... Csak aztán ne kudarc és csalódás legyen vége a nagy erőfeszítésnek, amelyre mindnyájan el voltunk készülve. Mert ez rettentő lenne, nemcsak reánk, hanem a nemzetre nézve is!

Mivel az idő drága volt, nem mentem Drontheimig, mint ahogy eredetileg terveztük, hanem csak Bejanig, ahol Sverdruppal kellett találkoznunk. Itt szállt hajónkra Brögger professzor is, aki Tromsőig akart elkísérni bennünket. Ugyanitt kapott orvosunk három „roppant nagy ládát" is mindenféle orvossággal. Innen aztán észak felé mentünk tovább, mindenütt a pompás partvidék mentén. Néhol ki is kötöttünk útközben és szárított halat vettünk fel a kutyák számára. Elhaladtunk Torghatten, Hesztmandő, Lovunden és Threnen mellett, míg kint, a messze tengeren a Lofoti-szigeteket láttuk. Egyik partrészlet szebb és vadregényesebb volt mint a másik. Igazi tündérvilág ez, ahol a szirteknek óriási méretei mintha mesebeli gigászokra emlékeztetnének, akik hajdan itt laktak. És szinte sajnáltuk, hogy oly gyorsan siklik tova hajónk a partok mentén, mert nem gyönyörködhettünk bennük eléggé. Július 12-én érkeztünk Tromsőbe, ahol szenet vettünk föl s emellett számos szükséges holmit szereztünk, ami még hiányzott felszerelésünkhöz: prémes lapp-bundákat, rénszarvasbőrből készült cipőket, bélelt botosokat, mustárt, szárított rénszarvas-húst, stb.; mind erről Mack ügyvéd, expedíciónk fáradhatatlan barátja gondoskodott.

Tromsőben nagyon hideg volt a fogadtatás: heves északnyugati vihar támadt esővel és hóval, úgy hogy másnap reggel a hegyek, szántóföldek és háztetők mind hóval voltak borítva. Ezeknél kellemetlenebb és zordabb júliusi napokat soha életemben nem értem. Tromső lakosai azt állították, hogy ők maguk sem emlékeznek ilyen rideg júliusra. Ezt azonban talán inkább csak azért mondták, mert féltek, hogy a város rossz hírbe jut; mert az olyan városban, ahol Szent János napján ski-versenyeket rendeznek, mindenre el lehet készülve az ember. Ugyancsak Tromsőben még egy új tagot is fogadtam az expedícióba. Bernt Bendsen volt ez, hatalmas, tagbaszakadt fickó, akit egyelőre csak a Jugor-szorosig fogadtam fel, de aztán megtartottam az egész utazásra s ezt nem is bántam meg; mert nagyon derék, használható legény volt, s örökké vidám kedélyével, tréfás ötleteivel nagyon sok jó órát szerzett az expedíciónak.

Kétnapi tartózkodás után ismét tovább indultunk. A Nord-foktól vagy Magerőtől keletre július 16-án éjjel oly viharosan hullámzott a tenger, s annyi víz csapott fel a fedélzetre, hogy bemenekültünk a Kjölle-fjordba, hogy a „Fram" rakományát még egyszer rendbe hozzuk és

egyensúlyozzuk, ami úgy történt, hogy a szenet egészen hátra hordtuk a hajó farába. Két teljes napig tartott ez a munka s ekkor már nagyobb bizalommal indultunk el Novaja-Szemlja felé. Eleinte az járt az eszemben, hogy Vardőben még veszek fel szénrakományt; mivel azonban a „Fram" már különben is nagyon meg volt terhelve, s az „Uránia" jacht a Jugor-szorosban várt reánk a kőszénrakománnyal, legokosabbnak tartottuk, ha beérjük avval, ami már a hajón van, mert számítanunk kellett arra, hogy a Fehér-tengerben s a Barents-tengerben rossz időt kapunk.

Este tíz órakor húztuk fel a horgonyt s másnap este érkeztünk Vardőbe, ahol nagyszerű fogadtatásban volt részünk. Teljes zenekar a rakodóparton, a fjord tele csónakokkal, az összes hajók zászlódíszben és mindenfelől díszlövések. Ahogy mondták, már tegnap este óta vártak bennünket, sőt még Vadsőből is jöttek emberek, hogy meglássanak. Ez alkalommal gyüjtést is rendeztek, hogy az „Északi sark" nevű városi bandának nagydobot vehessenek. Mielőtt Norvégiától végleg elbúcsúztunk, nagyszerű lakomát rendeztek tiszteletünkre, melyen a beszédnek és pezsgőnek valóságos özöne folyt. A legutolsó munka, amit még el kellett végeznünk a „Fram"-on, az volt, hogy megtisztítottuk a kagylóktól és vízinövényektől, hogy lehetőleg gyorsan járjon. Ezt a munkát búvárok végezték, akiket az ottani révhivatal kapitánya legnagyobb készséggel bocsátott rendelkezésünkre. De magunk is rászorultunk egy utolsó „civilizált" tisztogatásra, mielőtt jövendő „vad" életünk elkezdődik. A városi fürdő igazi kis erősség volt. Maga a fürdőhelyiség alacsony és köröskörül padok vannak benne. Mialatt az ember ezeken hever, a forró gőz valósággal megfőzi, mert középen egyre tódul be a gőz, amelyet úgy csinálnak, hogy a pokolhoz hasonló fürdőkemencében izzó köveket állandóan vízzel öntözik. Bent a fürdőben pedig fiatal leányok nyírfakefével dörzsölik a fürdőzőket, aztán alaposan megmasszírozzák, megmossák és megtörülik. Az egész fürdő éppen olyan kellemes, mint aminő egészséges: s nem lehet tudni, hogy az öreg Muhamed atya nem efféle berendezésre gondolt-e a paradicsomában?

HARMADIK FEJEZET.
Búcsú Norvégiától.

Sajátságos hangulatban ültem az utolsó éjszakán s leveleket és sürgönyöket írtam. Már elbúcsúztunk derék révkalauzunktól, Hägensen Jánostól, aki Bergentől idáig kalauzolt bennünket. Most már csak az expedíciónak tizenhárom tagja és titkárom, Christofersen volt a hajón, aki elkísért bennünket idáig s velünk akart utazni egészen a Jugor-szorosig. Körülöttem csendes volt minden, csak a toll sercegett a papiroson, amint az utolsó istenhozzádot írtam barátaimnak. A legénység mind a fedélköz alatt volt és mélyen aludt. Végre megírtam az utolsó táviratot is. Titkáromat kiküldtem a partra a levelekkel és táviratokkal. Mire visszatért, már reggeli három óra volt, (július 21-én) s ekkor felköltöttem Sverdrupot néhány társával együtt. Felhúztuk a horgonyt s a hajnal csendjében elhagytuk Vardő kikötőjét.

A város még mélyen aludt. Minden oly csendes és szép volt köröskörül. Csak a kikötőben hallatszott a már ébredező munkának zaja s egyes gőzösök kürtjének búgása. Az egyik halászbárka kerek ablakán kidugta fejét egy álmos halász és utánunk bámult; kint a váműrök kutterjén már ily kora hajnalban is horgászott egy finánc. Éppen ez volt a kedvező hangulat, hogy Norvégiától végkép búcsút vegyünk. Oh, oly elringatóan csendes, szelíd és enyhe volt ez a hajnal! Valósággal felüdítette a lelket s a megnyugvás édes balzsama öntötte el szívemet, hogy nem hallottam a férfiak fülsértő lármáját, az éljenzést s az ágyúlövések dörgését. A kikötőben horgonyzó hajók árbocai, a háztetők és kémények éles körvonalakban rajzolódtak le a világoskék ég hátterére, amelynek alja keleten már szürkülni kezdett. Majd hirtelen felbukott a nap izzó korongja a tenger párás felszínéről s mosolyogva világította meg a partot, amelynek barna, kopár, viharverte sziklái azért mégis szépek voltak, amint meleg fénnyel öntötték el a kelő nap sugarai. Itt-ott apró házacskákat és csónakokat láttunk a távoli szemhatáron, - s azokon túl terült el egész Norvégia...

Mialatt a „Fram" lassan siklott kifelé a tengerre, távoli célunk felé, én fentálltam a hajóhídon s néztem, hogyan tűnik el lassan a szárazföld az ég szegélye alatt. Vajjon mi minden történik addig, míg ismét meglátom ezeket a partokat felbukkanni a tengerből?

A köd csakhamar ráborult a tengerre és mindent eltakart.

És ettől fogva ködben, mindig csak ködben haladtunk tovább, négy napon át szakadatlanul. Amint azonban július 25-én reggel ismét a fedélzetre léptem: megint kitisztult az idő. Köröskörül ismét kék volt a világ: a nap felhőtlen kék égen ragyogott s csillogó kék tenger ringatta hajónkat. Ismét pompás volt az idő: ismét jó volt embernek lenni s élvezni a véghetetlen tenger csendes nyugalmát.

Még délelőtt megpillantottuk a dunna-ludak földjét, Novaja-Szemlját, amerre felé tartottunk. Felhoztuk a fedélzetre a puskákat meg a töltéseket s már előre örültünk a jó libapecsenyének s egyéb vadnak. De mikor már egészen közel voltunk a szigethez, hirtelen sűrű nehéz köd hömpölygött délkelet felől a szemhatárra és mindent eltakart. A világ ismét eltűnt szemünk elől. Ebben a ködben nem volt tanácsos közel iparkodni a szárazföldhöz. Kelet felé fordultunk tehát s egyenesen a Jugor-szoros felé tartottunk; de a szembefújó szél csakhamar arra kényszerített, hogy keresztben lavírozzunk s ekképen barangoltunk pár napig a sűrű ködben. A Jeges-tengeri ködök hihetetlenül szívósak és tartósak. Ha egyszer ránk nehezedik ez a szürke, ólmos köpönyeg, mely mindent eltakar és valósággal börtönbe zár testet-lelket: akkor ugyancsak nagy akaraterőre van szükségünk, hogy a hideg és nedves ölelés agyon ne szorítson bennünket. Sűrű köd és mindenfelé sűrű köd, valamerre csak tekintünk; ráfekszik a kötélzetre, onnét meg kövér cseppekben hull a fedélzetre. Lassan áteszi magát a ruhán, úgy hogy a szó

szoros értelmében bőrig ázunk; ránehezedik minden érzékünkre s a kedélyünkre is, úgy hogy mindent szürkének, sötétnek látunk magunk körül.

Július 27-én, amikor a köd még mindig körülfogott bennünket, váratlanul jéggel találkoztunk estefelé, persze, csak egész kis darabon, amelyen könnyen keresztülvágtunk: ez azonban mégsem jelentett jót. Az éjszaka folyamán már több jéggel találkoztunk; széles sávban terült el előttünk, de ezen is könnyen átvergődtünk. Másnap reggel azonban avval a kellemetlen hírrel ébresztettek fel, hogy nehéz, régi jég van előttünk; ez megfontolandó, azaz hogy súlyos körülmény volt; mert ha a nehézségek a jéggel már most megkezdődnek, akkor valóban szomorúak a jövendő kilátásai. Ezek azonban mind oly meglepetések, aminőkkel a Jeges-tenger gyakran kedveskedik. Egy szempillantás alatt felöltöztem s aztán szaladtam fel a magas árbockosárba.

A köd kissé megritkult, de valameddig a szem ellátott, mindenütt jég zajlott körülöttünk. Vastag, meglehetősen tömör úszó jég volt, de nem állt össze, hanem az egyes jégtáblák között mindenütt voltak nyílt utak és csatornák; nem maradt más hátra, mint hogy jelszavunk szerint „előre!" (Fram) menjünk. Jó darabig volt is nyílt utunk; lassanként azonban egyre sűrűbb lett a jég s imitt-amott nehéz jégdarabok zárták el az utat. Sűrűbb lett a köd is, úgyhogy már semmiféle utat sem láthattunk.

Nehéz jégben és sűrű ködben nem okos dolog utazni. Sohasem tudhatjuk, hogy merre megyünk, hová jutunk és könnyen megeshetik, hogy a hajó rászalad valami jégtáblára. Meg kellett tehát állnunk és várnunk; a köd és a jég azonban egyre sűrűbb lett. Közben hol éledt, hol csökkent a reményünk; legtöbbször azonban nagyon is alacsonyan állt.

Az a körülmény, hogy már ezeken a vizeken, ahol ebben az évszakban rend szerint teljesen jégmentes a tenger, ily sok jeget találtunk, semmi jóval se biztatott. Már Tromsőben és Vardőben is rossz híreket kaptunk. Beszélték, hogy a Fehér-tenger csak röviddel előbb nyílt meg; egy vitorlásnak, amely megkísértette, hogy elérje a Jugor-szorost, vissza kellett fordulnia a jég miatt.

Szorongva gondoltunk a Káriai-tengerre: hát ott ugyan mi vár reánk? Az „Urániának", amely kőszenet vitt számunkra, szintén meggyűlhetett a baja evvel a jéggel; bizonyos, hogy nem tudott keresztülvergődni rajta, hacsak messzebb délre, az orosz partok mentén nem talált jégmentes vizet.

Éppen, amikor kilátásaink a legrosszabbak voltak, s már-már azon voltunk, hogy visszavonuljunk az egyre sűrűbb és tömöttebb jég elől, - jött Sverdrup avval az örömhírrel, hogy a köd ritkul s előttünk kelet felé, a jég túlsó oldalán már látszik a szabad tenger. Miután még néhány óráig küszködtünk a nehéz és hatalmas jégtáblák között, végre csakugyan átvergődtünk rajtuk és ismét sík vízre értünk.

Már itt, első összecsapásunknál a jéggel, világos volt előttünk, mily kitűnő jégjáró hajó a „Fram". Királyi élvezet volt a sűrű jégben való kormányzása. Valósággal oly könnyen fordult, mintha olajos kerekeken járna; nem volt oly keskeny csatorna, nem volt oly tekervényes út a jégrögök között, amelybe be ne tudott volna furakodni. Igaz, hogy a kormányosnak roppant terhes ez a mulatság. Folyton forgatnia kell a kereket, hol jobbra, hol balra, akárcsak a rokka kerekét. A „Fram" azonban megérzi a kerék legcsekélyebb fordulását s valósággal hajlékony kígyóként kanyarog a jégtáblák között; meg sem érinti őket, ha elég széles köztük a csatorna, hogy elférhet benne. Ahol pedig a csatorna megszűkül vagy végeszakad, ott egyenesen nekimegy orrával a jégnek s vagy maga alá buktatja, vagy pedig széttöri. És milyen erős! Ha teljes gőzzel törtet is előre a jégben, alig venni észre, hogy erőlködik: szinte meg se remeg a hatalmas lökésektől.

Vasárnap, július 29-én, ismét kelet felé fordultunk a Jugor-szoros felé s oly gyorsan haladtunk, ahogy csak lehetett gőz és vitorla segítségével. Előttünk feküdt a nyílt tenger; gyönyörű

szép idő volt, kedvező széllel. Másnap eljutottunk Dolgoi- vagy Langöja-sziget déli oldalára, ahonnan kezdve északnak kellett kormányoznunk. A sziget északi oldalán aztán ismét keletnek fordultunk. Itt, amikor felmentem az árbockosárba, több kisebb-nagyobb szigetet láttam, amelyek nincsenek megjelölve a térképen; valamennyi kissé keletre fekszik Langöjától.

Most már körülbelül bizonyosak voltunk abban, hogy az „Uránia" nem tudott keresztülvergődni a jégen. Amint délután a szalónban ültünk s éppen erről beszélgettünk, valaki lekiáltott a fedélzetről, hogy a jacht feltűnt a szemhatáron. Ennek nagyon megörültünk: de az örömünk nem sokáig tartott. Mert a következő pillanatban megláttuk, hogy a hajó árbocának tetején hordó van; ez tehát halász-jacht volt. S alig hogy megpillantott bennünket, hirtelen elkanyarodott délfelé, - meglehet: attól való féltében, hogy orosz hadihajó, vagy talán még ennél is rosszabbak vagyunk. Mivel egyáltalában nem érdekelt bennünket, nyugodtan elhagytuk menni az útján. Késő délután közeledtünk a Jugor-szoroshoz. Egyre vizsgáltuk a szemhatárt, hogy nem látunk-e szárazföldet, de szárazföldnek nyoma sem volt. Egyik óra mult a másik után s a „Fram" meglehetős gyorsan haladt, de szárazföldet még mindig nem láttunk. Tudtuk ugyan, hogy a partok laposak s nem látszanak el messzire: de mégis különös volt, hogy semmi nyomuk se látszott.

Egyszerre csak mégis, mint a víz fölött halványan lebegő elmosódott árnyékot, megpillantjuk Waigáll-szigetet. És, ahogy közeledünk feléje, egyre jobban kiemelkednek az alacsony, sziklás partok, melyek közt nemsokára kanyarogva síklik tova a hajónk. És most keresni kezdtük *Khabarovát.* A tengerszoros északi részén valami jelet pillantottunk meg, vörös lobogót hosszú zászlónyélen; bizonyos, hogy Khabarova e mögött fekszik. Arrafelé tartottunk tehát s csakhamar meg is pillantottunk egy nagy raktár-házat, amelyet Szíbiriakov épített ide. A víz azonban oly sekély volt, hogy nem vethettünk előtte horgonyt, hanem óvatosan haladtunk tovább.

Most csónak indult el a partról s lassan közeledett felénk. Amikor hajónkhoz ért, magas, erőteljes, világossárga szakállas férfi kúszott föl belőle a födélzetre s barátságosan mosolyogva köszönt. *Trontheim* Ivanovics Sándor volt, akit egész csomó sajátságos alak követett: hatalmas, tagbaszakadt férfiak, bozontos hajjal, bajusszal és szakállal, talpig érő, rénszarvasbőrből készült köpönyegben; ugyancsak rénszarvasbőrből készült prémes süveget viseltek, mely alól barátságosan vigyorgott széles, jóindulatú ábrázatuk. Igazi ős-wiking-típusok voltak, abból a mesés korszakból, mikor Norvégia vakmerő kalandorai valóságos lélekvesztőkön rótták az Atlanti-óceán úttalan sivatagját s e kóborlásaik közben, Kolumbus előtt több száz évvel, még Amerikát is fölfedezték. Ezek az orosz kereskedők látták el a benszülött szamojédeket pálinkával, amelyért cserébe fókabőrt, medvebőrt s más egyéb efféle értéket kaptak.

Trontheim elmondta, hogy a Jugor-szoros most jégmentes s ő már régóta vár bennünket; a szamojédek azt mondják, hogy a Káriai-tengerben sincs jég, ez a híradás azonban nem megbízható. Az Urániának mindeddig színét se látták, ellenben a kutyafalka teljesen rendben van. Trontheim összesen negyvenet vásárolt, ezekből azonban hat elpusztult, de a többi 34 kitűnő egészségben volt s ide hallottuk ugatásukat a partról. Este aztán, vacsora után, kimentünk sétálni s csakhamar egész Khabarova lakossága minket bámult. A szegényes kis telepen nem sok látnivaló volt; két templom, az egyik a régi, a másik az új vallás számára, s egy elhagyatott kolostor, melynek hat szerzetes lakója, a szamojédek állítása szerint, skorbutban halt meg. Aztán megnéztük a kutyákat; ezek gyönyörű állatok voltak, s irtózatos ugatással, vonítással fogadtak bennünket. Voltak köztük tiszta fehér, hosszúszőrű szibíriai farkasagarak, mások ismét vörösek voltak s rövid szőrükkel a rókához hasonlítottak, éppen etették őket, s jól mulattunk azon, hogy mily mohón falták és kapdosták el egymás elől az eleven halakat.

Mindjárt kis is próbáltuk a derék állatokat. Trontheim kiválasztott tizet s befogta őket egy szamojéd-szánba. Még jóformán föl se ültem a szánra, amikor egy idegen kutya tévedt a közelünkbe. A mi fogatunknak csak ez kellett! Vad ugatással és rémes üvöltéssel rohantak rá a tolakodóra s pár pillanat mulva szinte patakokban folyt a vér. A szerencsétlen áldozat keservesen vonított, oroszok és szamojédok őrült kiabálással siettek a segítségére, mialatt Trontheim bottal verte le róla a mi kutyáinkat, de még így is csak nehezen tudták kiszabadítani szegény kutyát a halál torkából. Végre, mikor a csetepaténak vége lett, a tíz kutya megindult, mihelyt Trontheim hangosan rájuk szólt: - *„Prr, prr!”*... És most magam is tapasztalhattam, hogy nem mese az, amit ezeknek a derék állatoknak az erejéről és kitartásáról beszélnek. Mint a szélvész, ragadták magukkal a könnyű szánt és sehogy se akartak megállni még akkor se, mikor Trontheim és én torkunk szakadtából kiabáltunk rájuk: - *„Szassz, szassz!”*... Kis híjja volt, hogy bele nem nyargaltak velünk a tengerbe, de én mégis nagyon meg voltam elégedve a kísérlet eredményével s most már bíztam a téli expedíció sikerében is.

Augusztus elsején nagy ünnep volt Khabarovában, Szent Illés napja. Közelről-távolról összesereglettek a szamojédok rénszarvas fogataikon, hogy megüljék ezt az ünnepet, illetőleg hogy templomba menjenek s aztán sárgaföldig leigyák magukat. Én már kora reggel kint voltam a városban, mert vizet akartam a hajóra hordatni, s már ekkor láttam, hogy a nők nagy pompában és tarkán kiöltözve, sokráncú szoknyában, a hajukban szalagokkal, ott sürögnek-forognak a templom előtt. Majd egy öreg szamojéd meg egy csinos, fiatal leány lesoványodott, girhes rénszarvast vezettek elő: ez volt a templomnak szánt áldozat. Aztán a pap, teljes egyházi ornátusban, két rubelért elvégezte az istentiszteletet, amelyet azonban én nem vártam végig, mert fojtó bűz töltötte be a templomot. Délután pedig megkezdődött az ivás és a mulatság, melynek az volt a fénypontja, hogy az ittas szamojédok őrült nyargalást vittek véghez rénszarvas fogataikkal, s ha kibuktak is a szánból, föl se vették, hanem úgy hurcoltatták magukat tovább a földön, árkon-bokron keresztül!

Estére kelve az egész falu holtrészeg volt és aludni tért. Másnap oly csöndes volt a vidék, mint nyári éjszakán a temető. És ekkor, mivel az Urániának sehol nyoma se volt, elhatároztam, hogy nem várok tovább. Kőszenünk volt elég, a szél pedig már néhány nap óta dél felől fújt s a jégtörmeléket bizonyára fölfelé hajtotta a Káriai-tengerben; meg kellett hát ragadnunk a kedvező alkalmat, hogy jégmentes vízben juthassunk el, hacsak lehet, az újszibíriai partokig. Elhatároztam tehát, hogy útra kelünk, de előbb még el kellett intéznem valamit. Este, vacsora után, ünnepélyesen föltűztem Oszkár király arany érdemkeresztjét a derék Trontheim széles mellére; és a viharedzett férfi bozontos arcát a hála és a boldogság könnyei szántották végig erre a kitüntetésre. Aztán mindenki lázasan fogott hozzá a levélíráshoz és az utolsó leveleket Trontheim vitte el a „Fram” födélzetéről, mikor elbúcsúzott tőlünk.

Trontheim távozásával elszakadt az utolsó vékony fonál is, amely még hazánkhoz és családunkhoz fűzött bennünket. Most már teljesen egyedül voltunk a ködtengerben. Mától fogva, egészen addig, míg csak vissza nem térünk, aligha adhatunk hírt magunkról, hogy szerencsével jártunk-e, vagy belepusztultunk a nagy vállalkozásba. S mennyit kell addig aggódniuk az otthonlevőknek, akik minden reggel új aggodalmakkal kelnek s minden este a régi bánattal térnek nyugalomra!...

NEGYEDIK FEJEZET.
A káriai tengeren keresztül.

Az augusztus 4-ikéről 5-ikére virradó éjszakán pontban éjfélkor indultunk el. A petróleum-mótoros bárka járt elül, s oly sűrű volt a köd, hogy gyakran nem is láttuk a „Fram”-ot, amely közvetlenül mögöttünk jött; Scott-Hansen folyton mérte a vizet, mert félő volt, hogy a zátonyos feneken fönnakad a hajó. Én magam a bárka hátuljában álltam, a kormánynál s a gépre ügyeltem. Amikor egyszer a gép hirtelen megállt, petróleumot akartam bele önteni, hogy ismét megindítsam s ekkor oly baleset ért, amely könnyen végzetessé válhatott volna, rám nézve. Egy hullámcsapás ugyanis hirtelen oldalt billentette a bárkát, a petróleum kiloccsant és rögtön tüzet fogott. Mivel a csónak fenekén már különben is volt kifolyt petróleum, egy szempillantás alatt lángtengerben állt az egész hátsó része, sőt meggyulladtak a ruháim is, amelyek szintén át voltak itatva petróleummal. Előre kellett szaladnom s a helyzet ekkor nagyon kritikus volt, mert egy nagy olajos hordó, mely színültig tele volt, szintén lángra lobbant. Miután égő ruháimat eloltottam, visszafutottam a bárka hátuljára s mindenek előtt az olajos hordót fordítottam bele a tengerbe; abban a pillanatban köröskörül vakító lánggal égett a víz, de én is össze-vissza égettem a kezeimet. Evvel azonban nem törődtem, csak lázasan mertem a vizet a tengerből, hogy eloltsam a bárkában lobogó tüzet. Ez néhány perc alatt sikerült is, de képzelem, mennyire meg lehettek ijedve a „Fram”-on, amelynek födélzetéről csak az égbe csapkodó lángokat látták! Már készen is voltak a kötelekkel és mentőövekkel, hogy lehajítsák nekünk, ha nem tudnók megfékezni a tüzet.

Csakhamar kiértünk a Jugor-szorosból, de aztán tovább nem is mehettünk. A jég oly tömör volt előttünk, hogy nem mertünk neki vágni a Káriai-tengernek. Horgonyon vesztegeltünk még augusztus 7-én is, amikor csónakon két jól megtermett szamojéd látogatott meg bennünket. Jól tartottuk őket étellel-itallal s még dohánnyal is bőségesen megajándékoztuk: - ők voltak az utolsó emberek, akikkel találkoztunk. Ezután még csaknem egy hétig vesztegeltünk a Jalmar-félsziget mellett s több ízben ki is mentem a partra, hogy szétnézzek rajta; de nagyon sivár, egyhangú, alig hullámos vidék ez, még csak vad se igen van rajta. Nagy messzeségben láttunk három embert, de ezek rögtön kereket oldottak, mihelyt megpillantottak bennünket.

Végre vasárnap, augusztus 13-án, nekivágtunk a Káriai-tengernek, melyet a déli szél úgy megtisztított a jégtől, hogy teljesen tiszta volt a tükre, ameddig csak a szem ellátott. Ez a kényelmes állapot azonban csak két napig tartott, mert mihelyt a szél kelet felől kezdett fújni, rögtön megjelentek az úszó jéghegyek a szemhatáron s az út ekkor már nem volt oly síma és tiszta. Mivel pedig úgy szólván szél ellen is mentünk, a legénységnek is tömérdek baja volt a vitorlák örökös forgatásával. Majd ismét változott az idő s egy hétre indulásunk után, augusztus 20-ikán, ugyancsak vasárnap, gyönyörű szép, verőfényes időben, csaknem teljes szélcsöndben, horgonyt vetettük a Kjellmann-szigetek előtt. Ezektől északra találtunk egy nagy szigetet, amelyet később Rénszarvas-szigetnek neveztünk el, s mialatt a „Fram” gőzkazánját vízzel megtöltöttük, néhányan kimentünk a szigetre vadászni.

Mialatt készülődtünk, hogy csónakba szálljunk, a kormányos lekiáltott az árbockosárból, hogy rénszarvasok legelnek a parton. Erre mindenki velünk akart jönni, s a kormányos, aki szintén lemászott az árbocról, valósággal lángban égett. Gyorsan kieveztünk a partra, s fölérve az első dombra, meg is pillantottunk több rénszarvast, amint tőlünk délre a völgyben legeltek. Mivel azonban a szél tőlünk fújt az állatok felé, nem közelíthettük meg őket egyenesen, mert megszimatoltak volna, hanem három csapatra osztva igyekeztünk bekeríteni őket. Ez azonban nem volt könnyű dolog, mert a sík és egyenes földön sehol se volt födözet, amely mögött észrevétlenül meg lehetett volna bújni. Hosszú csatárláncra oszolva, hason másztunk az

állatok felé lépésről lépésre, s mivel a talaj nedves volt, bőrig átázott rajtam a ruha. De föl se vettem ezt a kellemetlenséget, makacs kitartással kúsztam egyre közelebb a rénszarvasokhoz, s végre mégis lőtávolságra jutottam hozzájuk. Ekkor azonban, amint célzásra emeltem puskámat, már oly sötét volt, hogy nem láttam a legyet a puskacső végén, úgy hogy nem lőhettem.

Ekkor csatlakozott hozzám Sverdrup. Most már ketten voltunk s közös haditervet eszeltünk ki, hogy egyikünk jobbról, másikunk balról nekifutunk a hattagú csordának, s aki hamarább közel ér hozzá, az lő rá. Megvártam, míg Sverdrup kellő távolságra lopózott s aztán hirtelen fölugrottam. Lélekszakadva rohantam az állatok felé, szikláról-sziklára ugorva, s még ma is csodálom, hogy ki nem törtem a nyakamat. De aztán megtörtént a baleset; a lábam megcsúszott, úgyhogy hanyatt-homlok lebuktam a völgybe. Most azonban fölébredt bennem a ragadozó vadász-szenvedély; mintha semmi se történt volna, ismét talpra ugrottam s még őrültebb gyorsasággal rohantam. Végre elérkezett a kellő pillanat; magas sziklán állva célba vettem a vezető bakot, - a lövés eldördült s a szegény állat szétzúzott farral roskadt össze. A többi öt, megriadva a dörrenéstől és tőlem, lóhalálban elnyargalt; de mikor a vezető bak fekve maradt, mind az öt visszafutott hozzá és szorongva szaglászta körül. Most közéjük durrantott Sverdrup is, mire az egyik nőstény panaszos bőgéssel rogyott le. Mint a szélvész, rohantam a megsebesült bakhoz, hogy megadjam neki a kegyelemlövést. A szegény állat fájdalmas, könyörgő szemekkel nézett rám, mialatt fölemeltem puskámat; de, még mielőtt lőhettem volna, hirtelen fölugrott s mintha semmi baja nem lett volna, szélsebesen elnyargalt.

Annyira biztos voltam a lövésemben, hogy szinte nem is céloztam s természetesen - elhibáztam az állatot. A szegény bak óriási szökésekkel menekült a tenger felé, s már-már azt hittem, hogy a tengerbe zuhan, amikor egy utolsó lövéssel végre szerencsésen megöltem. Ekkor Sverdrup után néztem, aki ezalatt szintén végzett a másik rénszarvassal. A lövések zajára odajött hozzánk Hendriksen és Johansen is; ők pedig nem messze tőlünk egy jegesmedvét lőttek. Elmentünk, hogy megnézzük ezt a zsákmányt is s nemsokára meg is pillantottunk egy jókora fehér tömeget az egyik halom csúcsán. Hendriksen azt erősítgette, hogy az nem az ő medvéjük, de én nem hittem neki, mert az állat semmi életjelt nem adott. Már csak húsz lépésnyire voltunk tőle s még mindig nem mozdult, - ekkor Hendriksen megállt és rálőtt. A holtnak hitt medve rémült hörgéssel ugrott föl és menekülni igyekezett, - de a következő lövés szíven találta és nyomban megölte.

Összeszedtük zsákmányunkat s nagy fáradsággal cipeltük motoros csónakunkra, közben heves szél támadt s az erős hullámverésben csak nagy erőfeszítéssel tudtunk följutni a födélzetre; de ott aztán volt öröm, mikor meglátták a pompás prédát, mi pedig együtt élveztük a dícséretet és az elismerést a forró teával s a jó vacsorával. Másnap reggelig úgy aludtam, mint a tej; de amikor kitekintettem az ablakon, nagyon meglepett az elém táruló kép; egyetlen éjszakán télire fordult az idő s vastag hótakaró borította a partokat. Sietnünk kellett tehát, hogy minél előbb keresztülvergődjünk ezek közt a szigetek és zátonyok közt, mert igazán szomorú lenne, a sorsunk, ha itt rekednénk. Elindultunk tehát augusztus 24-én s több napig lavíroztunk keresztül-kasul Ázsiának északi partjain, minden nevezetesebb esemény nélkül. Maradtunk a Nordenskjödsziget mellett, amelynek partjain és jéghegyein sok fókát láttunk s mivel édesvíz-készletünket úgyis ki kellett egészítenünk, elhatároztuk, hogy addig kimegyünk a partra fókát vadászni.

Ez a kirándulás azonban balesettel végződött. Amint ugyanis beakartunk emelni a csónakba egy elejtett fókát, a csónak megbillent, s én, aki hátul álltam, fejtetőre a vízbe buktam. Ez ugyan még nem lett volna nagy baj; sokkal nagyobb baj volt, hogy ugyanekkor vízbe pottyant legjobb puskám is, egy duplacsöves expressz-fegyver. Hendriksen és Bentzen, akik eveztek, oda voltak bánatukban a veszteség miatt; s mivel a víz itt csak tíz méter volt, sehogysem akartak belenyugodni abba, hogy a drága puskát a tenger fenekén hagyják. Visszaeveztünk tehát a hajóhoz és hoztunk mindenféle szerszámot, kötelet, hogy kihalásszuk a drága puskát.

Órák hosszáig kerestük a puskát, de hiába. Mialatt evvel vesződtünk, folyton zavart bennünket egy ravasz pofájú, öreg szakállas fóka, mely állandóan körülöttünk cirkált, bukdácsolt, s hol itt, hol ott ütötte föl a fejét, egyre közelebb hozzánk, mintha csak azt akarta volna kiszimatolni, hogy mit is csinálunk ily késő éjjel a tengerben. Végre megúntam ezt az arcátlanságot, s mivel különben is dühös voltam az elveszett puska miatt, úgy fejbelőttem a fókát, hogy menten alámerült és föl se bukott többé. Hanem azért a puskát még se találtuk meg.

Másnap és a következő héten lassan haladtunk fölfelé a Taimyr-szorosban, mert az erős jégzajlás minduntalan elzárta az utunkat. Így értük meg szeptember 6-ikát, a házasságom évfordulóját, s ezen a napon avval a babonás hittel ébredtem föl, hogy valami szerencsés változás ér bennünket. És csakugyan, az eddig viharos, zajló tenger lecsillapodott, a többé-kevésbbé heves szél elállt s délutánra pompás, verőfényes idő lett. Ez nagy szerencse volt, csak az volt a kérdés, hogy tartós lesz-e a napos, meleg idő, mert ettől függött, hogy el tudunk-e jutni a Cseljuszkin-fokig s hogy szabad, jégmentes lesz-e az a tengerszoros, amely innen északnak vezet?

Amikor szeptember 9-ikén fölmásztam az árbockosárba, láttam, hogy a tenger észak felé szabad a partvonal mentén s mint hosszú, keskeny csatorna kanyarog északnak. Abban a reményben, hogy ez a csatorna elvezethet a nyílt tengerre, azonnal parancsot adtam, hogy fűtsék be a gépet. A barométer ugyan nagyon alacsony volt, sőt a szél is egyre hevesebb lökésekben támadt föl, de mégse mulaszthattam el a kedvező alkalmat az előretörés megkísértésére, noha Sverdrup azt tanácsolta, hogy maradjunk, ahol vagyunk s várjunk jobb időre. Én azonban nem hallgattam rá, hanem kifeszíttettem a vitorlákat s avval a szilárd elhatározással indultam el, hogy most kell elérnünk a Cseljuszkin-fokot, akármi történik is! - A „Fram” még sohase tett ilyen utat; a sebessége nyolc tengeri mérföld volt óránként. Mintha maga a hajó is tudta volna, hogy miről van szó, szinte röpült a csöndes vízen. Nemsokára teljesen keresztülvágta magát a zajló jégen s ekkor egészen szabad tengerbe jutottunk, amely mindvégig szegélyezte a partot, valameddig a szem látott. Egyik földnyelv mellett a másik után haladtunk el, új fjordok és új szigetek váltották föl egymást útunkban s a messzelátón át csakhamar föltünedezett néhány magasabb hegységnek a körvonala; ezek közül valamelyik lesz a Cseljuszkin-fok, amelyet meg kell kerülnünk. De csak másnap reggel, amikor a nap fölbukott a keleti szemhatáron, érkeztünk oda ahhoz a hegyfokhoz, amelyet a legészakibb földnyelvnek tartottunk. Egészen közel vitorláztunk a parthoz, fölhúztuk a nemzeti lobogókat s három ágyúlövéssel köszöntöttük az óvilág legészakibb pontját.

A legénység mind a szalónban gyülekezett, s ott jó szivarokkal traktáltam meg. Gyümölcsnedvvel éltettük Cseljuszkint, majd megszólalt a harmónium, mialatt én ismét fölmásztam az árbockosárba, hogy még egy utolsó pillantást vessek a tengerre. Örömmel állapítottam meg, hogy ameddig csak elláttam észak felé, mindenütt nyílt volt az út, sőt a szigetek mögött is nyílt víznek kellett lennie, mert nagyon sötétkék volt az ég; holott, ha jég borítja a tengert, akkor a fölötte boltozó ég színe ólomszürke lett volna.

Most hát elégedetten folytattuk utunkat s a legjobbat reméltük. Szeptember 12-ikén hat óra tájban Hendriksen avval a hírrel vert föl álmomból, hogy nem messze tőlünk több rozmár heverész egy jégmezőn. Rögtön talpra ugrottam. Gyönyörű hajnal volt, s a csöndes időben nagyon jól lehetett hallani a rozmárok prüszkölését. A part felőli oldalon heverésztek sűrűn egymás mellett egy jégmezőn s mögöttük kékesen tornyosultak a hegyek. Miután a szigonyokat megélesítettük s vállra vetettük a puskát is, Hendriksen, Juell meg én vonultunk ki a vadászatra. Gyönge szél fújdogált dél felől s ezért mi északnak eveztünk, hogy szél ellen kerüljünk közel az állatokhoz. Az őrségen álló rozmár időnként fölemelte otromba fejét, aztán lomhán visszaejtette, amint körülnézett a vidéken. Minket azonban nem vett észre s így csakhamar oly közel értünk a prédához, hogy nagyon nesztelenül és óvatosan kellett eveznünk. Voltaképen csak Juell evezett, míg Hendriksen jobb kezében dobásra készen tartotta a szigonyt, én pedig fölhúzott puskával álltam mögötte.

Mihelyt az őrtálló rozmár fölemelte fejét, hogy széttekintsen, Juell, a szakács, azonnal abbahagyta az evezést, és csak aztán folytatta ismét, amikor az őr megint lebocsátotta fejét. A rozmárok sűrűn hevertek egymás mellett, apraja-nagyja összevissza. Egyik-másik nőstény időnként legyezgette magát az úszójával s aztán megint csöndesen, mozdulatlanul hevert a hátán vagy az oldalán. Mi pedig egyre óvatosabban közeledtünk hozzájuk, s amint a csónak orra gyöngén beleütődött a jégmezőbe, Hendriksen elhajította a szigonyt. A gyilkos acél süvöltve szelte a levegőt, de Hendriksen magasra célozott, a szigony visszapattant a rozmár kemény bőréről s táncolva siklott tova az állatok hátán.

Most hirtelen megelevenedett a lomha társaság. Tíz-tizenkét utálatos rozmár-pofa meredt ránk néhány pillanatig, aztán az óriási hústömegek hihetetlen gyorsasággal hömpölyögni kezdtek a jéghegy széle felé, ahol mi voltunk, s közben hangosan ugattak. Határozottan impozáns jelenet volt. Rögtön arcomhoz emeltem a puskát és szinte célzás nélkül lőttem bele a legelül járó rozmár utálatos pofájába; a hatalmas állat megtorpant s erejének végső megfeszítésével fejtetőre ugrott bele a vízbe. Most egy másodikat lőttem főbe; ez szintén összerogyott, de már csak nagynehezen tudott belegurulni a tengerbe, mely köröskörül forrott, tajtékzott, mint a csuporban alágyújtott víz. Ekkor már az egész társaság a vízbe vetette magát, - s mindez pár rövid másodperc alatt történt.

De csakhamar ismét fölbukkantak a vízből s körülfogták csónakunkat, - egyik pofa utálatosabb, mint a másik s egész csomó fiatal is a vének között. Egyenesen álltak a vízben, ugattak és vonítottak, hogy csakúgy harsogott bele a levegő; megfordultak a tengelyük körül, szuszogva, prüszkölve lebuktak a víz alá, majd ismét nagy robajjal törtek föl, s minden pillanatban félhettünk, hogy valamelyik húskolosszus alulról fölborítja csónakunkat, vagy pedig belekapaszkodik hatalmas agyaraival s úgy fordítja föl. Én tehát ismét kiválasztottam áldozatomat, egyik lövés a másik után dördült el, a tenger tajtékzó vizét vörösre festette a vér s egyik rozmár a másik után bukott víz alá. Hendriksen pedig készen állt a szigonnyal, s amint a halálosan megsebesült zsákmány vergődve kezdett elmerülni, rögtön belevágta szigonyát s ennek kötelével partra vonszolta az agyonlőtt állatot. Miután ilymódon négy rozmárt biztosítottunk, abba hagytuk a vadászatot, mert több húsra egyelőre nem is volt szükségünk. Közben odaérkezett a „Fram” is, s fölhúzta födélzetére az elejtett rozmárokat.

Lassanként közeledett a döntő pillanat, amikor el kellett válnia, hogy helyes-e az én theóriám, amelyen az egész expedíció sorsa és sikere nyugodott: hogy valamivel északra innen találunk-e észak felé tartó tengeri áramlatot? Szeptember 6-ika óta állandóan kedvezett nekünk a szerencse s 19-ikén már bizonyos volt, hogy a föltevésem helyes. Teljes két hétig vitorláztunk jégmentes tengeren s oly enyhe, kellemes időben, hogy még Svédországban is hidegebb van, pedig már az északi szélesség 78-ik foka körül jártunk! Sverdrup egész komolyan állítja, hogy ha így tart az idő, akkor még tél előtt elérhetjük a 80-ik, sőt a 85-ik fokot is, az pedig teljesen bizonyos, hogy a sarkon jégmentes tengerre bukkanunk.

Sajnos, ez a föltevése és reménye nem vált be. Szeptember 20-ikán ugyanis heves lökésre ébredtem föl, amely majd kivetett ágyamból. Fölszaladtam a födélzetre, - s a ködös hajnalban ott láttam hajónk orra előtt a végtelen jégmezőt, amely elzárta utunkat. Máról-holnapra történt ez a kellemetlen változás, amely egyszerre keresztül húzta minden számításunkat. Most már rabok voltunk és bele kellett törődnünk, hogy itt töltjük a telet. Szeptember 22-ikén megkötöttük a hajót egy nagy jéghegyhez és készültünk a telelésre. Szenet hordtunk föl a hajófenékből, előszedtük a téli ruhát, kitakarítottuk a hajót, hogy amennyire lehet, tisztán maradjon egész télen át, mert a nagy hidegben nem igen tisztogathatunk majd. Szeptember 25-ikén már 7° Celsius volt a hideg s a tenger egyre jobban befagyott köröskörül. A hajnali ködben egy jegesmedve látogatta meg a hajónkat, de aztán gyorsan elloholt, még mielőtt rálőhettünk volna.

ÖTÖDIK FEJEZET.
A téli éjszaka.

Úgy tetszett, hogy most már valóban végleg befagytunk s a „Fram" nem kerül ki előbb a jégből, mint ha majd túl leszünk az északi sark másik felén s közeledünk már az Atlanti-óceánhoz. Az ősz már meglehetősen előrehaladt s a nap egyre alacsonyabban kelt föl a szemhatár fölött, a hőmérsék pedig állandóan csökkent. Közeledett a hosszú téli éjszaka, - a *rettegett éjszaka*! Elő kellett tehát készülnünk reá, s ezért hozzá is fogtunk, hogy minél kényelmesebb téli szállássá alakítsuk át a hajót, s egyúttal minden előkészületet megtettünk arra is, hogy ne pusztítson el bennünket a hideg, a jégnyomás, vagy az a sok más félelmetes természeti erő, amelyről azt jósolták otthon, hogy mindnyájunkat megsemmisít.

A kormánylapátot jó magasra fölhúztuk, hogy a jégtorlódás össze ne törje; a csavart ellenben nem bántottuk, mert vasköpönyegje úgyis megvédte s különben is rajta nyugodott a hajófar. Legtöbb dolgunk volt a gőzgéppel, amelyet teljesen részeire szedtünk, minden alkatrészét gondosan megtisztítottuk és megolajoztuk. Amundsen oly szeretettel bánt vele, mintha édes gyermeke lett volna, s a három év alatt, míg expedicionk tartott, alig hiszem, hogy elmult volna nap anélkül, hogy Amundsen össze-vissza ne ölelte, csókolta volna a gépet.

A hajó középső részében, természetesen a födélzet alatt, rendeztük be az asztalosműhelyt, míg a lakatos- és gépműhelynek magában a gépházban szorítottunk helyet; a kovácsműhely kezdetben a födélzeten volt, később azonban kikerült a jég hátára, míg a szabóságot, a csizmadiaságot, meg az egyéb apróbb-nagyobb mesterségeket a hajó különböző kabinjaiban és helyiségeiben űzte a mindig jókedvű és elégedett legénység. És nem volt semmi, kezdve a legfinomabb és legérzékenyebb műszeren, le egészen a facipőkig és fejszenyelekig, ami ne készült volna a „Fram" födélzetén; később, amikor hálóink megsérültek és kötélzetünk megfogyatkozott, még a kötélverést is megtanulták az embereim. Egyúttal fölállítottuk a nagy szélmalmot is, amelynek az volt a hivatása, hogy hajtsa a dinamógépet s az elektromos világítást ellássa. Ameddig a hajó útban volt, ezt a dinamót maga a gőzgép hajtotta; mostantól kezdve a hajó elején fölállított szélmotor vette át ezt a szerepet s ettől fogva sohase kellett a petróleumlámpásokat meggyujtanunk.

Természetes, hogy gondosan megvizsgáltuk az egész hajót, bordáit, árbocait, födélzetét és kötélzetét, hogy minden rendben legyen és kitartson a hosszú telelés alatt. Megfelelő mennyiségű szenet és élelmiszert hordtunk föl a hajófenékből, hogy ne kelljen minduntalan lefáradnunk, mivel most már a szivattyúkkal se volt dolgunk; a víz ugyanis, mely a hajófenékbe beszivárgott, már megfagyott és elzárta a további szivárgás útját, úgy, hogy szivattyúznunk se kellett többé, csak minden hónapban fölvágtuk és csöbrökben fölhúztuk a meggyült jeget.

E mellett megosztottuk a tudományos vizsgálatok és megfigyelések nehéz kötelességeit is. A légköri megfigyeléseket eleinte minden két, később minden négy órában pontosan végeztük, ami egy, sőt néha két embernek is, teljesen elegendő munkát adott. Ezt a föladatot Scott-Hansenre bíztam, akinek Johansen volt az állandó segédje 1894 júliusáig, amikor Nordakt lépett a helyébe; éjszaka mindig az végezte az ellenőrzést, akire a meghatározott időben az őrség esett. Scott-Hansen és segédje, ha derült idő volt, de már csak minden második nap, csináltak csillagászati fölvételeket is, hogy a hajó helyét és fekvését meghatározzák. Ez volt Scott-Hansen legérdekesebb munkája, s valahányszor a fölvételekből a hajó helyzetét számítgatta, kabinja körül mindig lebzseltek néhányan, akik kíváncsian és izgatottan várták az eredményt. Hiszen voltaképpen ezekből a számításokból és megfigyelésekből derült ki: helyes volt-e az az elméletem, amely szerint észak felé állandó tengeráramlás viszi a jégmezőket a sarkon keresztül.

Az orvosnak volt legkevesebb dolga. Egyre várta, de hiába várta a betegeket, s amikor átlátta, hogy minden reménykedése hasztalan, végső elkeseredésében ráadta fejét a kutyák gondozására. Havonta egyszer azonban mégis megvizsgált mindnyájunkat, megmért, vért vett belőlünk, megszámlálta a vértestecskéket, megvizsgálta a vér hemoglobin-tartalmát, s e vizsgálatok eredményét mindnyájan izgatottan vártuk, mert ebből következtethettük, hogy kell-e tartanunk a skorbut veszedelmétől.

Tudományos föladatunk közt szerepelt a víz hőmérsékének és sótartalmának meghatározása a különböző mélységekben, továbbá a tengerben talált állatok vizsgálása és osztályozása, a levegő elektromosságának meghatározása, a jég növekedésének s különböző rétegei hőmérsékének megfigyelése, a jég alatt föllépő tengeráramlások megállapítása, stb., amit jobbára magam végeztem. Végül rendszeresen megfigyeltük az északi fényt is, amelynek tanulmányozására kitünő alkalmunk nyílt, s ebben legkivált Blessing volt segítségemre, aki egyéb kötelességeimet is végezte, amikor a hajóról eltávoztam. Ezek közé tartozott az állandó halászat is, amelyben, ha mélyebb vizekben halásztunk a fenékhálóval, rendesen a legénység is részt vett.

Az élet különben meglehetősen egyhangú és egyforma volt a födélzeten. Reggel nyolc órakor keltünk föl s mindjárt bőségesen megreggeliztünk; volt kenyér és vaj, többféle sajt, sonka és konzerv-hús, kaviár, olajban konzervált hal, továbbá mindenféle dobozban párolt hús, hetenként háromszor friss kenyér vagy kalács és fölváltva kávé, tea vagy csokoládé. Reggeli után néhányan megetették a kutyákat, a többiek pedig rendes dolgukat végezték. Hétről-hétre más és más volt beosztva szolgálattételre a szakács mellé, aki mindjárt a reggeli után elkészítette az ebéd étlapját, mialatt a többiek, ha minden dolgukat elvégezték, ki szoktak menni sétálni a jégre. Egy órakor az ebédhez ültünk, amely rendesen három fogás volt leves, hal és hús, burgonyával vagy más főzelékkel. Az ellátás kitünő volt, úgy hogy egyikünk-másikunk határozottan hízni is kezdett, amiben nagy része volt az ebédhez kijáró sörnek is. Ebéd után a dohányosok mind a konyhába siettek, mert a pipázás csak ünnepélyes alkalmakkor volt megengedve a kabinokban. A pipások vígan tréfálkoztak, de néha disputáltak is a konyhában, majd lepihentek kissé, s aztán megint végezték a dolgukat esti hat óráig, amikor a vacsorát föltálalták.

A vacsora körülbelül ugyanaz volt, ami az ebéd, avval a különbséggel, hogy a sört este csak tea pótolta. Vacsora után a dohányosok a konyhába mentek, a szalón pedig átalakult olvasóteremmé, ahol a magánadakozásból gyült értékes könyvtár igen sok kedves és élvezetes órát szerzett mindnyájunknak. Nyolc óra tájban előkerült a sakk, a dominó és a kártya, s ekkor csoportokra oszolva szórakoztunk késő éjfélig; közben egyik-másik a harmóniumon játszott, vagy Johansen előhozta kézi harmonikáját s mindenféle vidám nótát játszott rajta, hogy csak úgy rengett a szalón a jókedvtől. Csak éjféltájban feküdtünk le, miután az éjjeli őrség rendjét megállapítottuk. Mindegyikünk egy-egy óráig állt őrségen, legnehezebb föladat volt, féken tartani a kutyákat, amikor egy-egy közelben ólálkodó jegesmedve megriasztotta őket. Leghelyesebb fogalmat ád rendes életmódunkról, ha szó szerint közlöm az akkori hajónaplót.

Kedd, szeptember 26. - Az idő szép. A nap már sokkal alacsonyabban jár; délben csak 9°-nyira emelkedett a szemhatár fölé. A tél gyorsan közeledik, ma este már 8° Celsius volt a hideg, de azért nem fáztunk. Sajnos, a mai megfigyelések szerint nem valami nagyon sodródunk észak felé; most vagyunk az ész. szél. 78° 50’ alatt. Estefelé kimentem sétálni a jégmezőre.

Nincs szebb a sarki éjszakánál! Igazi álmosság ez, kifestve a képzelhető legfínomabb színekkel, amelyek oly csodásan egymásba folynak, hogy nem tudjuk, hol kezdődik vagy végződik az egyik és a másik: csak azt látjuk, hogy valamennyi együtt van és varázsos hatásokat vált ki a csöndes éjszakában. Az ég óriási boltozathoz hasonlít, amelynek kupolacsúcsa kék s lefelé zöldben, majd ibolyaszínben mosódik el a szegélyein, míg kelet felé, ahol majd fölkel a nap,

halvány-rózsaszínbe megy át. Délen ragyog a nagy, vöröses-sárga hold, amelyet sárga gyűrű és könnyed, aranyos felhők környeznek, szinte úszva a sötétkék háttérben.

Az északi fény most hirtelen végigteríti csillogó ezüstös palástját az égboltozaton, s a vakító fény váltakozva csap át sárgába, zöldbe és vörösbe; a ragyogás hol szétárad, hol ismét összébbhúzódik, állandóan váltakozik, nyugtalanul táncol s ezüstös tömegén vakító fénysugarak cikáznak át, - s aztán hirtelen elalszik a varázsos fény. De már a következő pillanatban ismét fölragyog a zenithen, majd a szemhatár távolában, mint meggyujtott rakéta, lövell a magasba egy vakító lángoszlop, míg túl nem száll a holdon, amelynek sárgás-vörös fényével egybeolvad. Mintha csak valami regebeli gigász lelke, végső sóhajtása tört volna föl a csodaszép fénykévében. Majd ismét elsötétedik az éjszaka, csak itt-ott csillog föl a vibráló fény, mintha szikra-eső szemzene a magasból, míg egyszerre ismét elülről kezdődik a csodaszép, örök tüzijáték és cikázó fénysugarak szelik keresztül-kasul a sötét égboltozatot...

Szerda, szeptember 27. - Szürke, borult idő, a szél hevesen fúj délkeletről. Ma Nordahl segít a szakácsnak, s föl kellett volna húznia a sózott húst a tengerből, ahol már két napja ázott a zsákban. Amint a zsák a födélzetre ért, Nordahl rémült kiáltással hagyta ott, mert a zsák is, a hús is tele volt apró, rákforma állatokkal, amelyek sietve menekültek a szélrózsa minden irányában; úgynevezett *bolharákok* voltak, amelyek valami módon bejutottak a zsákba és belerágták magukat a húsba. Amitől Nordahl ily nagyon megijedt, annak én megörültem; ameddig a vízbe eresztett csalétket ily töméntelen mennyiségben lepik el az állatok, addig nincs okunk attól félni, hogy éhen halhatunk.

Csütörtök, szeptember 28. - A szél még mindig fúj és hó esik. Ma bocsátottuk szabadon a kutyákat. Eddig kínos rabságban sinylődtek szegények a hajón, ahol mindegyik külön volt megkötözve, mióta Khabarovából elindultunk. A viharzó tenger hullámai keresztül csapkodtak rajtuk, a víz ide-oda dobálta őket a födélzeten s szinte megfojtotta a nyakukra kötött hurok; megkapták a tengeri betegséget s mozdulni se tudtak arról a tenyérnyi helyről, ahova végzetük láncolta őket. Amikor most szabadon bocsátottuk, valóságos örömujjongással rohantak ki a jégre; belehenteregtek a hóba, megtisztogatták magukat s egetverő csaholással nyargalásztak a jégmezőn, amely úgy megelevenedett, hogy mi is szívből örültünk ennek a pezsgő életnek és vidámságnak. Hiszen eddig riasztó temetőnek látszott a jégmező!

Péntek, szeptember 29. - Ma van Blessing orvos születése napja s ennek tiszteletére nagy ünnepséget csaptunk a hajón. A déli csillagászati megfigyelésből megállapítottuk, hogy az ész. szél. 79° 5’ alatt vagyunk, tehát megint csak előbbre haladtunk észak felé. A pompás ebéd után kávét és süteményt is kaptunk, este pedig, a még jobb vacsorához, málna- és citromfagylalt is jutott.

Szombat, szeptember 30. - Véleményem szerint ez a hely, ahol most vagyunk, illetőleg a „Fram” helyzete, nem nagyon alkalmas téli kikötőnek. Annak a roppant nagy jéghegynek, amelyhez hátul oda van kötve a hajónk, körülbelül a „Fram” közepe táján van egy hatalmas kiugrása, amely fenyegetően nyúlik be a födélzet fölé; ha majd a jég összeszorul a csikorgó fagyban, ez a kiugrás lezuhanhat, vagy az alja benyomulhat a „Fram” derekába s így is tönkre tehet bennünket. Ezért mindjárt ma elkezdtük hátrafelé tolni a hajót, hogy kevésbé veszedelmes környezetbe jusson; mivel pedig ez nem csekély munka, bizonyosan lesz vele dolgunk pár napig. Az aránylag nem rég befagyott nyilt csatorna jegét, amely a „Fram”-ot körülfogja, be kell törnünk fejszével és vasbotokkal; aztán neki állunk a csigának és szinte hüvelykről hüvelykre

vontatjuk a hajót visszafelé, eltisztítván útjából a jégtörmeléket. A hideg már érezhetőbb; este 12½ Celsius-fokot mutat a hőmérő fagypont alatt, de a napnyugta csöndes és gyönyörű szép.

Hétfő, október 2. - Végre ma jó helyre vontattuk a hajót, egy nem rég befagyott tó közepére. A partfelőli oldalon van egy hatalmas jéghegy a kutyatáborral, ahol 35 fekete kutya van kikötve a jéghegynek felénk kiálló pereme alatt a hófehér hómezőre. A tengerfelőli oldalon is van egy jéghegy, úgy hogy a „Fram" két oldalon, mintegy bástyáktól védve áll a lapos jégen, amely a hajó feneke alatt is összefagyott, úgy hogy a „Fram" valósággal beágyazva fekszik a jégen és semmi veszedelem se fenyegetheti.

Délután, amikor Sverdrup, Juell meg én a kártyaszobában ültünk s éppen a hálót javítgattuk, nagy kiabálva rontott be hozzánk Teder Henriksen, a szigonyos:

- Medve! Medve!

Rögtön fölkaptam a puskámat és kirohantam:

- Hol van?

- Amott, a tengerfelőli oldalon, egészen közel a sátorhoz; egyenesen a sátornak rontott, úgy hogy azt hittem, darabokra is tépi.

S valóban ott is volt a hatalmas, sárgás-fehér állat, szimatolva a sátorponyvát. Scott-Hansen, Blessing és Johansen lélekszakadva rohantak a hajó felé. Én leugrottam a jégre, de megcsúsztam és elbuktam; a következő pillanatban azonban már ismét talpon voltam. Közben a medve befejezte a szimatolást s valószínűleg rájött, hogy a vaslapát, a fejsze, a sátorkaró, meg a sátorponyva nem valami könnyen emészthető eledel még a medve gyomrának se; legalább hatalmas ugrásokkal iramodott a menekülők után. Ekkor megpillantott engem és álmélkodva megállt, mintha azon tünődnék:

- Hát ez megint miféle csúszó-mászó állat lehet?...

Egyenesen feléje tartottam s a medve még akkor is szájtátva bámult rám, amikor már egészen közel, jó lőtávolságra voltam tőle. Merően nézett engem s én megvártam, míg kissé félre fordítja a fejét; ekkor hirtelen átlőttem a nyakát. Mintha villám sujtotta volna le, nyomban összeroskadt. Most eloldoztam néhány kutyát, hogy ehhez a veszedelmes, de izgató sporthoz hozzászoktassam őket; a kutyáknak azonban, sajnos, nem nagy kedvük volt a mulatsághoz. Még „Kvik" is borzadozva, félénken és szinte szorongva közeledett a holt medvéhez - behúzta farkát a két lába közé - pedig benne bíztunk legjobban, hogy betaníthatjuk medvevadászatra.

Ugyanevvel a medvével történt ez a másik kaland is. Scott-Hansen ezen a napon kezdte meg fölállítani megfigyelő sátrát a jégmezőn, s rávette Blessinget és Johansent is, hogy ebéd után segítsenek neki. Mialatt szorgalmasan dolgoztak, megpillantották a medvét, nem messze tőlük, egyenesen a „Fram" előtt.

- Csitt! Legyetek csöndesen, hogy el ne riasszuk, - mondta Hansen.

- Persze, persze, - felelte a másik kettő leguggolva s egyre a medvét lesve.

- Azt hiszem, - jegyezte meg Blessing, - legjobb lesz, ha én a hajóra lopózom s megjelentem, hogy itt van a mackó.

- Ez csakugyan okos gondolat! - bólintott Hansen. - Csak siessen, kérem.

Blessing lábujjhegyen osont a hajó felé, hogy „meg ne ijessze" a medvét. Közben azonban Mackó koma meglátta és megszimatolta a másik kettőt s az orra után indulva, egyenesen feléjük baktatott. Most már Hansen se félt attól, hogy „megijesztik" a medvét, sőt inkább azon

igyekezett, hogy ők maguk ne ijedjenek meg túlságosan a medvétől, aki ekkorra már Blessinget is észrevette, s ott hagyván a másik kettőt, egyenesen az orvos után ügetett. Blessing, természetesen, szintén nem törődött már a medve idegeivel, sőt inkább szerette volna, hogy bár megijedne a mackó s hagyná őt békében! Nem tudván, hogy mit cselekedjék, hirtelen megállt. És ekkor nyomban átvillant agyán az a józan gondolat, hogy e válságos pillanatban sokkal jobb, ha hárman vannak együtt, mintha csak ő maga néz farkas-szemet evvel a bestiával. Megfordult tehát és lélekszakadva nyargalt vissza oda, ahonnan jött. A jegesmedve meglehetős sebesen ügetett a nyomában.

Hansennek nem tetszett az eset s immár elérkezettnek látta az időt, hogy kipróbálja azt a hadicselt, amelyet könyvekben olvasott, mint fényes sikerű medve-riasztó fogást. Egész magasságában kiegyenesedett, össze-vissza hadonászott mind a két karjával, s támogatva másik két társától, tele torokkal ordítozott. A medve azonban bizonyára nem olvasta a kérdéses könyveket, mert, rá se hederítve a fogásra, egyre jobban, sőt gyorsabban közeledett. A helyzet kezdett hát válságosra fordulni. Mindegyik fölragadott valami fegyvert: Hansen jégtörő vasdorongot, Johansen fejszét, csak Blessingnek nem jutott már semmi. Közben pedig mind a hárman torkuk szakadtából kiabáltuk:

- A medve! itt a medve!...

Most már mind a hárman lóhalálban rohantak a hajó felé, a medve ellenben egyenesen oda loholt a sátorhoz, ahol - mint már előbb mondtam - mindent megszimatolt, mielőtt a menekülők után iramodott. A végzet, az én golyóm képében, csak aztán érte utól. Egyébként sovány hím volt. Amikor fölboncoltuk, semmi egyebet nem találtunk a gyomrában, mint egy darabka papírost, „Lütken Mohn” cégnyomással; egy ski-lámpás burkolata volt, s bizonyára valamelyikünk elhajította a jégen.

E kaland után egyikünk se távozott a hajóról messzire anélkül, hogy állig föl ne fegyverkezett volna, amire valóban szükség is volt a medvék miatt. Miután a zsákmányt megnyúztuk és talpait, ezt a fínom csemegét, fölszállítottuk a hajóra, egész délután a háló kijavításán dolgoztunk. Eközben történt, hogy a jég meghasadt közvetlenül a „Fram” mögött s ez a hasadék oly gyorsan szélesedett, hogy hárman közülünk, akik átmentek rajta, hogy a jéghorgonyt megerősítsék, kénytelenek voltak deszkát keresztül fektetni a hasadékon, hogy visszajöhessenek. Alig, hogy ez megtörtént, berohant a födélzetről az őrtálló kormányos, hogy medve közeledik. Mindnyájan fölrohantunk s láttuk is, hogy a medve dél felől cammogva tart felénk; amint azonban meglátott bennünket, rögtön lehasalt a jégre, onnan figyelt reánk. Hendriksen, meg én nyomban kisiettünk a jégmezőre és szerencsésen sikerült is vagy 300 méternyiről golyót kergetni a szívébe, éppen akkor, amikor már fölugrott, hogy elmeneküljön.

Péntek, október 6. - Mivel a kutyák megfagynának, ha karóhoz kötözve tartanók, elhatároztuk, hogy szabadon bocsátjuk őket. És ma délután el is oldottuk láncaikat s megpróbáltuk, hogy veszedelem nélkül így maradhatnak-e. Persze, rögtön összemarakodtak, s egyik-másik alaposan megmarcangolva, megtépázva került ki a többiek fogai közül. Egyébként azonban roppantul örültek a kutyák, hangosan csaholva hemperegtek a hóban s oda voltak a nagy boldogságtól, hogy ismét szabadok lehetnek.

Az idő egyformán hideg s állandóan fúj az északi szél, amely már néhány nap óta tart. Attól félek, hogy ez az állandó északi szél visszahajt bennünket délnek; a tegnapi megfigyelés eredménye szerint most az ész. szél. 78° 47’ alatt voltunk, tehát 16 perccel délebbre, mint egy héttel ezelőtt. Lehet azonban, sőt így is kell lennie, hogy az áramlat itt kanyarodik s aztán megint északnak fordul; így kell lennie, mert az én elméletem nem csalhat. Ezt bizonyítja az is, hogy amikor ma délben a feneket mértük s az ólmot kissé állva hagytuk a vízben a

feneken, láttuk a zsinegről, hogy kissé ferdén húzódik meg észak felé, amiből nyilvánvaló, hogy az áramlás most ismét megfordult s megint észak felé hajt bennünket.

Délután - éppen kényelmesen heverészve csevegtünk - hirtelen égzengéshez hasonló, fülsiketítő robaj támadt s az egész hajó reszketni kezdett: - ez volt *az első jégtorlódás.* Valamennyien fölrohantunk a födélzetre, hogy lássuk, mi történik. A „Fram" nagyszerűen viselte magát, ahogy ezt reméltem is. A jégtömegek állandó nyomással közeledtek feléje, de mivel a tenger a „Fram" feneke alatt is be volt fagyva, a jégnyomás a hajó alá került, úgy hogy bennünket magasra emelt. A torlódás állandóan tartott egész délután, s némely pillanatban oly erős volt, hogy a „Fram"-ot több lábnyira is hirtelen fölemelte; ekkor azonban már nem bírta meg a hajót a jégréteg és beszakadt alatta. Estefelé ismét megtágult a jéghegyek halálosan szorító gyűrűje, úgy hogy ismét szabad vízben libegtünk; gyorsan meg is kötöttük a „Fram"-ot egy nagy jégtáblához, hogy az áramlás el ne sodorjon bennünket.

Ma hallottuk azt a szomorú hírt is, hogy szegény „Hiób" megboldogult: a többi kutyák darabokra tépték s maradványait nem messzire találták meg a hajótól. Ezek a kutyák igazi házsártos verekedők; egy nap se múlik el úgy, hogy véresre ne marnák egymást. Nappal rendesen a közelükben van valamelyikünk, hogy elejét vegye a marakodás elfajulásának, de az éjszaka ritkán múlik el úgy, hogy valamelyiknek a bundáját meg ne szabdalnák. Szegény „Barabás" majd elvesztette rémületében az eszét; most állandóan a födélzeten van s nem is mer lemenni a jégmezőre, mert tudja, hogy a többi szörnyeteg mind rárohanna és agyon marná. A lovagiasságnak nyoma sincs meg ezekben a vérengző állatokban: ha kezdődik a marakodás, akkor az egész banda kíméletlenül rárohan arra az egyre, amelyik alul került és nem védekezhetik. De vajjon nem természeti törvény-e, hogy az erős diadalmaskodik a gyöngén és nem megfordítva?...

A jég állandóan nyugtalan s a jégtorlódások egymást érik. A jégtorlódás úgy kezdődik, hogy halk pattanás-, repedésszerű zörej támad, amely egyre jobban erősödik, végre pedig mennydörgésszerű robajjá tömörül. Közben a hajó ide-oda ingadozik, reszket, hol hirtelen ugrással emelkedik föl, hol ismét lassan hajlik alatta fölfelé a jégtábla, amelyen pihen. Ebben a szörnyű állapotban, minden oldalról magas jéghegyektől körülfogva és szinte örökös életveszedelemben, nagy megnyugvást találunk abban, hogy a „Fram" kitünő hajó és játszva tűri a nehézségeket, a jégtorlódás veszedelmét és szeszélyeit. Más hajót százszor is összetört, eltemetett volna a jégtörmelék, a „Fram" ellenben, mintha csak rejtélyes gépezet emelte volna, fölkúszott a jégtörmelékre s úgy pihent rajta, mintha csak beleágyazták volna.

Csütörtök, október 12. - Hajnalra kelve meglepetten láttuk, hogy a jégdarab, amelyen a „Fram" pihent, ismét szabad, jégmentes vízben úszik, amely messzire föl északnak, mint széles csatorna húzódott el, s mivel arrafelé az égbolt is kék volt, tudtuk, hogy a tenger is jégmentes, mert a befagyott víz fölött szürke színű az ég. Az árbockosárból is láttuk, hogy ameddig a szemhatár ér, szabad a tenger, csak itt-ott úszkál rajta egy-egy jégdarab. Haboztam, vajjon ne tegyünk-e előkészületeket arra, hogy gőzzel haladjunk észak felé. A gépet már leszereltük, úgyhogy összeállítása többnapi munkába kerül s ezért azt gondoltam, hogy várok vele pár napig; ha az időjárás és a körülmények kedveznek, akkor újra fölszereltetem a gépet s megkísérlem az előrenyomulást. Az idő tiszta és derült, de a szél állandóan észak felől fúj, úgy hogy a „Fram" lassan ugyan, de állandóan sodródik dél felé az alatta úszó nagy jégmezővel együtt.

Péntek, október 13. - Most vagyunk kellős közepén annak a veszedelemnek, amelytől az aggodalmas próféták annyira féltettek bennünket. A jég egyre torlódik körülöttünk és valóságos szorító gyűrűbe fogja hajónkat. Magas falakká, bástyákká tornyosul, amelyek fölnyúlnak

az árbocok keresztrudjáig s rombadöntéssel, eltemetéssel fenyegetik a hajót; mi pedig bent ülünk a jó meleg konyhában s pipázva, élcelődve töltjük az időt, mert tudjuk, hogy semmi veszély nem fenyeget bennünket. Pedig az éjjel oly szörnyű rianás támadt a jégben, hogy majdnem összes kutyáinkat elvesztettük; a jég ugyanis, miután toronymagasságra föltorlódott a kutyatábor közvetlen szomszédságában, hirtelen nagy robajjal lezuhant, betörte a jégtáblát, elpusztította édesvízű kútunkat és elszakított bennünket a kutyáktól. Mindnyájunknak föl kellett kelnünk, hogy a kutyák segítségére siessünk s a hajóra hozzuk őket. Alig, hogy ez megtörtént, irtózatos robajjal szakadt le egy óriási jégdarab arról a mezőről, ahol a „Fram" pihent.

Másnap reggelre alább hagyott a jégtorlódás és a hajó megint nyilt, jégmentes vízen úszott. Most már kiadtam a parancsot, hogy szereljék össze a gőzgépet, mert az árbockosárból láttam, hogy ameddig a szemhatár végig nézhető, mindenütt van jégmentes víz s így előre juthatunk észak felé. Ez a szerelés másfél, legföljebb két napig tarthat s akkor megláthatjuk, mi van északon, túl azon a jégmentes vízen, amely beláthatatlan messzeségig hullámzik előttünk. Egyelőre a jégtorlódás ismét elülről kezdődik - talán azért ily heves, mert most van újhold - s a végtelen jégmezők csöndjét borzalmas recsegés-ropogás töri meg. Érezzük, hogy titáni erők mérkőznek itten, s a rettentő zűrzavar oly rémes, aggodalmas szorongást kelt a szívben, hogy csüggedten kérdezzük egymástól: - marad-e kő-kövön ebben a szörnyű torlódásban?

Először a messze távolból hallatszik valami félelmetes dörgés, mintha távoli földrengés moraja lenne; aztán közeledik ez a dübörgés, és egyre több helyről hallom! A csöndes jégmezők visszhangzanak a szörnyű rianások zenéjétől, a Természet óriásai ébredeznek a harci riadóra. A jég össze-vissza repedezik köröskörül s magas halmokká tornyosul, amelyek közt megindul a gigászi küzdelem. Minden oldalról dörgés, tomboló zúgás, recsegés-ropogás hallatszik, a jég reszket lábunk alatt s a mélységből mintha hörgő ordítások szakadnának föl; nincs egy talpalatnyi hely, ahol csönd és béke volna, a szilárdra fagyott jégmező úgy hányja föl a törmeléket, mint tajtékjukat a hullámzó habok; 4-5 méter vastag jégtáblák dörgő robajjal hasadnak széjjel s oly könnyedén torlódnak, vetődnek egymásra, mint a pehely. Előttünk, mögöttünk és mellettünk, szóval körülöttünk mindenfelé szörnyű rianások szelik keresztülkasul a jégtáblákat, amelyeket elönt a víz, majd egymásra dobál, föltornyosít valami fáradhatatlanul működő, rejtélyes erő, - míglen lassanként tovább halad s ott hagyván a fenekestől földúlt harcteret, tovább rohan pusztító útjában a sarki jégmezők felé!

Vasárnap, október 15. - A gép már csaknem útrakész s ha holnap is meg lesz még ez a jégmentes, szabad csatorna észak felé, akkor útnak indulunk rajta. Mivel a jégtorlódás naponta kétszer rendszeresen ismétlődik, körülbelül számíthatunk rá, hogy megmarad ez a csatorna. Mert a jégtorlódás törvénye az, hogy minden torlódás rianásokkal jár, s a torlódás megszünte után a jégtörmelék meglazul, szétesik, alázuhan s ekkor támadnak a nyílt öblök és csatornák a jégmezők között. És mivel a jég most még nem nagyon vastag, ezek a csatornák és nyilt öblök is sokkal könnyebben támadnak, mint később, amikor a tenger már jó mélyen lefagy.

Amint naplóm írását bevégeztem, lefeküdtem s éppen olvasni kezdtem az ágyban, amikor hallottam, hogy a kutyák nagy lármát csapnak odakint a jégen. Kiszóltam tehát a szalónba, hogy valaki menjen és nézze meg, mi történik odakint és miért ugatnak a kutyák. Scott-Hansen rögtön kiment s nemsokára visszajött avval a jelentéssel, hogy valami nagy állat körvonalait látta homályosan az éjszakában.

- Akkor hát menjen és lőjje agyon.

Scott-Hansen örömmel vállalkozott erre s néhányad magával mindjárt ki is szaladt a födélzetre. Pár pillanat mulva eldördült fejem fölött egy lövés, aztán egy második, majd lövés-lövést követett s összesen tizet számláltam meg. Aztán Johansen és Hendriksen lerohantak új

töltésekért s elmondták, hogy a fenevad megsebesült és rettenetesen ordít; ők azonban eddig csak valami bizonytalan, nagy szürke tömeget láttak a sötétben, amely a kutyák közt járt ide-oda. Most pedig kimennek utána a jégre.

Négyen ki is mentek s csakhamar találtak is egy agyonlőtt medvét, amely két sebből vérzett. Ez azonban még nagyon fiatal állat volt, s az anyjának is ott kellett valahol lenni a közelben, mert a kutyák még mindig hangosan ugattak. Most már mindnyájan meg voltunk győződve arról, hogy két medvét láttak együtt s hogy a másiknak is súlyosan meg kellett sebesülnie. Johansen és Hendriksen, akik később visszamentek a jégre, mert ott feledtek egy kést, ahol az agyonlőtt medve hevert, a távolból rémes hörgést hallottak, de egyelőre nem akartak a sötétségben kutatni a megsebesült anyamedve után. A lelőtt medvét azonban a födélzetre cipelték s legott megnyúzták, még mielőtt megdermedt volna a hidegben.

Hétfő, október 16. - Nagy meglepetésünkre, a tegnapi hatalmas jégtorlódás után nem lazult meg a jég az elmúlt éjszaka, s ami még rosszabb volt: semmi jel se mutatta, hogy legalább a nap folyamán meg fog lazulni, pedig már teljesen készen voltunk az utazásra. Én mégis parancsot adtam a gőz fejlesztésére s míg ezt végrehajtották, kimentem a jégre, hogy megnézzem a tegnapesti esemény nyomait. És ekkor nem csak a megölt fiatal medve nyomait s egy nagyobb állatét láttam, mely a megöltnek anyja lehetett, hanem még egy harmadik medve nyomait is, amely igen súlyosan megsebesülhetett, mert látszott, hogy a hátulsó lábain vonszolta magát s útját széles vérnyom jelezte. Jó darabon követtem ezt a véres nyomot, de mivel pusztakézzel se meg nem ölhetem, se a hajóra nem szállíthattam volna a zsákmányt, elhatároztam, hogy visszamegyek és társakat meg fegyvert hozok magammal.

Fölhúztam tehát hócipőimet s néhányad magammal meg pár kutyával elindultam a medvék keresésére. Nem sokára megtaláltuk a helyet, ahol a sebesült medve az éjszakát töltötte. Micsoda szörnyű éjszakája lehetett! Megpillantottuk itt az anya nyomait is, aki bizonyára ápolta a sebesült kölyket, melynek alighanem hátgerincét zúzta szét a golyó. Nem sokkal aztán utólértük a nyomorék fenevadat is, amely, már amennyire tőle telt, gyorsan menekült előlünk a hómezőn. Amikor látta, hogy nincs más menekvése, hirtelen beugrott egy rianás-szülte medencébe. A vízben állandóan alábukott s csak éppen egy pillanatra jött a fölszínre, hogy lélekzetet vegyen. Mialatt mi a magunkkal hozott kötélből hurkot csináltunk, hogy ezt rádobjuk s így partra vonszoljuk, a kutyák szinte őrjöngve csaholták körül a kis tavat s alig bírtuk visszatartani őket, hogy be ne ugorjanak a vízbe a medve után. Végre elkészült a hurok, s amint az állat megint fölmerült, rádobtuk egyik mancsára, mialatt egyikünk fejbe is lőtte.

A többiek ekkor partra húzták a zsákmányt, én pedig elindultam az anyamedve nyomán, hogy hátha azt is meg tudnám keríteni; de az üldözést csakhamar abbahagytam, mert visszasiettem a hajóhoz, hogy hátha közben mégis meglazult a jég és talán útnak indulhatunk. Sajnos, ez a reményem füstbe ment; így hát délután Scott-Hansennel együtt ismét kimentem a hómezőre s követtük is a medve nyomát jó darabon, de sikertelenül; ki tudja, hol kóborolt már azóta a gyermekétől megfosztott anya! Leverten tértünk hát haza este felé a hajóra, s bosszúságunkat még növelte az a hír, hogy két kutyánk is eltűnt; valószínűleg megijedtek, amikor a három medve megjelent, s úgy elszaladtak, hogy nem is találtak már vissza a táborba. Sőt az is meglehet, hogy a medvék fölfalták a két kutyát, noha ennek semmi nyomát nem láttuk.

Szerda, október 18. - Amint Johansen ma reggel a födélzeten a hőmérőt nézte, észrevette, hogy a kutyák, amelyek most a födélzeten voltak megkötve, hangosan ugatnak valamit, a jégen. Kihajolt hát a hajókorláton, közvetlenül a kormány fölött, s maga alatt, egészen a hajó mellett, egy nagy jegesmedve hátát pillantotta meg. Rögtön puskáért szaladt s néhány lövéssel leterítette az állatot. Később a nyomokból láttuk, hogy a medve föltúrta az összes hulladék-

halmokat a hajó körül. Nem sokkal azután magam is kimentem a jégmezőre. Scott-Hansen és Johansen a hajótól délre delejes vizsgálódással foglalkoztak. Gyönyörű, verőfényes idő volt s én egy nyílt tavacska előtt álltam, nem messze a hajótól, vizsgálva a jeget, amikor egyszerre hallottam, hogy a födélzeten lövés dördül el. Amint megfordultam, láttam, hogy egy medve menekül a jéghalmok felé; Hendriksen látta meg a hajóról s riasztotta el a lövéssel. A medve ekkor megpillantotta Hansent és Johansent s egyenesen feléjük rohant. Hendriksen rögtön rálőtt, de a puskája többször egymás után csütörtököt mondott, mert az a szerencsétlen szokása volt, hogy a ravasz szerkezetét valósággal fürösztötte vaselinban, s az így megkent kakas nem csapott le, hanem egész könnyen, ütés nélkül, csúszva működött.

Végre mégis eldördült Hendriksen puskája s a golyó rézsutosan ment keresztül a medve szügyén és hátán. A hatalmas állat kétlábra ágaskodott első lábaival vadul csapdosott a levegőben, aztán orra bukott, egyet bukfencezett s nekiiramodva szaladt még vagy harminc lépésnyire; ott végképp összeesett, mert a golyó a szívét fúrta keresztül. Hansen csak akkor látta meg a medvét, amikor összerogyott; rögtön odarohant hozzá s még két revolvergolyót eresztett a fejébe, óriási állat volt: a legnagyobb, amit eddig láttunk és elejtettünk.

Déltájban fölmentem az árbockosárba. Bár az idő tiszta és derült volt, semmilyen irányban nem tudtam szárazföldet fölfedezni. Teljesen eltünt az a széles csatorna is, amely pár nappal ezelőtt még meg volt észak felé s ehelyett éjjel egy másik csatorna támadt, amely azonban dél felé vezetett s vékony jégkéreggel volt borítva. A torlódás legkivált e csatorna két szegélyére szorítkozik s iránya szabad szemmel követhető délnek, ameddig csak a szemhatár terjed. Kelet felé ellenben teljesen tömör, lapos és egyenletes a jégmező, úgy, hogy a „Fram” a lehető legkedvezőtlenebb jégtorlódás közepén fekszik.

HATODIK FEJEZET.
Egyhangú élet a hajón.

Csütörtök, október 19. - Kora reggel megkíséreltem az első szánutazást a kutyákkal. Miután sikerült hat kutyát befognom egy szamojéd-szánba, ráültem a bakra s elkezdtem berregni a nyelvemmel: - „Pr-r-r-r, pr-r-r-r!" - mire nagyon szépen neki is iramodtak a jégnek. De nemsokára valami jégtorlódáshoz értünk, amelyet meg kellett kerülniök. Alig hogy ez megtörtént, villámgyorsan nyargaltak ismét a hajó felé, amelytől nem lehetett őket eltéríteni. Mindig csak a hajó körül nyargalásztak, egyik halomtól a másikig. Hiába korbácsoltam őket, semmit se használt; akárhogy kiabáltam és káromkodtam, mindig csak visszatértek a „Fram"-hoz.

Ekkor leszálltam s lábaimat megfeszítve igyekeztem őket visszatartani; az eredmény az lett, hogy elrántottak s aztán megint hanyatt-homlok rohantak a hajó felé, én pedig henteregtem a földön, jégbuckától jégbuckához verődve, hogy minden csontom ropogott bele. Így folyt ez a játék jó darabig, míg végre a kutyák megunták, s azt gondolták, hogy változatosság kedvéért egyszer talán szót is fogadhatnának nekem. Ekkor aztán nagyszerűen vitték a szánt a sima jégmezőn, - szinte röpültek velem! Félóra múlva megállítottam a szánt, hogy kissé kifujhassák magukat, de amikor megmozdultam, hogy befelé hajtsam őket a jégmezőn, villámgyorsan megfordultak, megint csak arra, ahonnan jöttünk, a hajó felé!

Minden erőmmel húztam őket vissza a gyeplővel, megfeszítettem lábaimat a jégen, hogy megállásra bírjam őket, majd kegyetlenül csépeltem az ostorral, - de mindhiába; a kutyák csak nyargaltak csökönyösen a maguk útján s minél jobban vertem őket, annál gyorsabban vágtattak a „Fram" felé. A vége pedig az lett, hogy fölfordították a szánt s aztán a gyeplőnél fogva a jégen hurcoltak engem tova megállás nélkül, mialatt én egyik bukfencet a másik után vetettem a jégrögökön. Amint egy pillanatra megálltak, hirtelen elébük ugrottam s kegyetlen ostorcsapásokkal akartam őket rákényszeríteni, hogy visszaforduljanak. Ekkor azonban ahányan voltak, annyifelé ugrottak, és belekeveredtem az istrángokba, úgy hogy ismét elbuktam, mire a kutyák megint sebesen nyargalva iramodtak vissza a hajó felé.

Ez volt első kísérletem a kutyákkal, s az eredményre egyáltalában nem voltam büszke; sőt magamban egyenesen örültem, hogy senki se látta a csúfos kudarcot és nem nevethetett ki.

Szombat, október 21. - Ma egész nap a hajóban maradok, mert valami köszvényes fájdalom bánt, amit már néhány nap óta érzek a jobb oldalamban; az orvos megmasszírozott, de evvel csak növelte fájdalmaimat. Vajjon csakugyan olyan öreg vagyok-e már, vagy ez az egész fájdalom csak képzelődés? - Valósággal béna lettem; csak bicegni és sántikálni tudok, holott pár nappal ezelőtt akár versenyt is futottam volna társaimmal a jégen!

Megmérettem a tenger mélységét. 135 méter volt. Mérés közben megfigyeltük, hogy délnyugat felé haladunk. Nem értem ezt az állandó déli áramlást. Az utolsó időben nem igen volt szél, s bár ma kissé erősebb szél fúj déli irányban, ez még nem magyarázza meg a dolgot. Mi lehet hát az oka ennek az áramlásnak? Tanulmányaim, tapasztalataim és számításaim mind ellene mondanak a déli áramlás lehetőségének: - az áramlásnak észak felé kell tartania. Ha ez nem így lenne, hogyan magyarázhatnók meg azt a nagy, nyílt tengert, amelyet észak felé keresztül szeltünk? És azt az öblöt, amelynek végéig fölhajóztunk?... Ezeket csak az az északi áramlás hozhatta létre, amelynek hatását az én teóriám megállapította. De akárhogy van is, két dolog bizonyos; az első az, hogy valahová mégis csak eljutunk, s a második az, hogy semmiképen se mehetünk vissza azon az úton, amelyen jöttünk, hanem csakis előre mehetünk.

Szerda, október 25. - Tegnap éjjel rettentő jégtorlódást álltunk ki. Fölébredtem rá és éreztem, hogyan emeli föl, rázza meg és dönti oldalt a hajót, sőt hallottam a jég recsegését is, amint a reázuhanó „Fram" bordái alatt összetöredezett. Miután hallgattam egy darabig ezt a pokoli zenét, megint elaludtam avval a jóleső érzéssel, hogy mégis csak jó: a „Fram" födélzetén lenni, biztonságban minden veszedelemtől. Mert az csak szörnyen kellemetlen lenne, ha minden jégtorlódásra riadtan kellene talpra ugranunk, hogy védjük az életünket, vagy pedig menekülnünk kellene batyuba kötött holminkkal, mint ahogy a „Tegethoff" legénységével történt!... A „Fram" szilárd hajó s nincs mit félnie a jégtorlódástól.

Most már nagyon korán alkonyodik. Valahányszor a napot nézzük, mindig alacsonyabban és alacsonyabban áll. Csakhamar végkép le fog tűnni a szemhatárról, s ránk borúl a hosszú, téli éjszaka, melynek gyászos sötétségéből csak a tavasz vált meg bennünket ismét. De mit bánnám én az éjszakát, csak már jelentkeznék az áramlás, amely észak felé viszi a „Fram"-ot; a szél most már úgyis délnyugatról fújdogál.

Ma készült el végre az a szélmótor, amely a dinamógépet hajtva, elektromos világítással látja el a hajót. Mily nagyszerű találmány is a villamos világítás! És mily nagy hatása van a világosságnak az emberi kedélyre! Ma láttam ezt, amikor a vacsoránál először gyúltak ki a villamos körték, s ezen való örömünkben ugyancsak éltettük Dickson Oszkár urat, akinek bőkezűségéből az egész elektromos világítás kikerült. Vacsora után még fölmentünk a födélzetre, ahol oly világos volt, mint fényes nappal; csodaszépen sütött a holdvilág s ráadásul még az éjszaki fény is tündéri ragyogással tündöklött. És ebben a nagyszerű fényben, a temető csöndjéhez hasonló néma éjszakában halk suhogással forgott fejünk fölött a szélmótor négy szárnya, gyűjtvén az energiát a villamos világításhoz. Megkapó ellentét: a fékezetlen őstermészet, a jégmezők sivatag birodalma, amelynek örök éjjelét a civilizáció hatalma világítja be!...

Csütörtök, október 26. - Ma van a „Fram" születésnapja; éppen egy évvel ezelőtt bocsátottuk vízre, s ennek a szép ünnepnek emlékei kelnek életre mindnyájunk szivében.

A fenékmérésnél 100 méter mélynek találtuk a tengert. Most már elég gyorsan haladunk észak felé - „Egyenesen észak felé", ahogy Teder mondja - s valóban úgy látszik, hogy a helyzetünk teljesen jobbra fordult. Ezen való örömünkben kétszeres buzgalommal ültük meg a „Fram" vízrebocsátásának évfordulóját. Célbalövéssel kezdtük; aztán kitünő, négyfogásos ebédet ettünk, s közben többször viharosan éltettük a „Fram"-ot. Ezen a napon meg volt engedve a dohányzás a szalónban, úgy hogy ebéd után is mind együtt maradhattunk. Ugyanígy történt vacsora után is, amikor mindenki sorsolással kapott valami emléket erre az ünnepre, amelyet a rendes kártyázás, dominózás és sakkozás fejezett be, kinek-kinek hajlandósága szerint.

Amikor egyedül maradtam, gondolataim önkénytelenül is végig siklottak az elmúlt esztendőn, attól fogva, amikor feleségem mellett álltam az emelvényen s ő a pezsgős üveget a hajó orrához vágva, hangosan kiáltotta:

- Fram legyen a neved!

És szinte most is látni vélem, amint a nagy, hatalmas hajó-kolosszus lassan kezdett lefelé siklani e szavakra. Kezemben tartottam akkor a feleségem kezét, mindkettőnk szeme megtelt könnyel s a torkunkat úgy szorongatta valami, hogy szólni se tudtunk... Sohase fogom elfeledni ezeket a szent pillanatokat, amikor egymás kezét fogva álltunk ottan s néztük a nagyszerű jelenetet. És most?... Mi minden történt azóta! Az örök jégmező választ el bennünket s esztendők vannak köztünk, mielőtt viszontláthatjuk egymást, ha ugyan Isten megérnem engedi, hogy innen kivergődjünk. S még akkor is: ki tudja, meddig tarthat ez a küzködés?!

Ma végre ünnepélyesen elbúcsúztunk a naptól is. Délben mutatta magát utólszor, de csak rövid félórára, a déli szemhatár peremén, mint laposra nyomott, vörösen izzó korong, amely azonban már nem melegített. *Ma kezdődött el a téli éjszaka.* Vajjon mit hoz ez reánk? És hol leszünk, ha majd ismét fölkel a nap?... Ki tudná megmondani?! Szerencse, hogy a hold pótolja némileg az elvesztett napot; éjjel-nappal ott kering az égboltozaton s ragyogó fehér fénye ezüstös színpompával önti le a különben is fehér hómezőket.

Kedd, október 31. - A mai mérésekből kitűnik, hogy 3 perccel jutottunk feljebb észak felé a legutolsó mérések óta. Ez nagyon kevés; bizonyára olyan áramlatba kerültünk, amely lassan forog körben s csak alig halad észak felé. Valami erős déli szél kellene, amely kihajtaná jégmezőnket ebből a meddő körforgásból, bele a sarki áramlás kellő közepébe; de megjön-e ez a déli szél és mikor?...

Az emberek ma már evezőre is kaptak, hogy így hajtsuk a hajót északnak, már amennyire lehet. Munkájuk közben hirtelen vakító fény támadt, kékesfehér ragyogás, mintha az egész ég lángba borult volna. Johansen rögtön lerohant a szalónba s jelentette, hogy sajátságos tűzgolyó szelte át az eget, s még most is láthatók a fehér fénysávok, amelyek futását jelzik. Fölsiettünk a födélzetre s láttuk is a nagyszerű meteort, amint éppen lefutott a szemhatáron; ez volt a második nagy meteor, amelyet ezen a vidéken láttunk, s még letünte után is sokáig fényárban ízzott tőle a levegő.

Teder még délelőtt egy fehér rókát lőtt, egészen közel a hajóhoz. Egy idő óta gyakran találtunk rókanyomokat a hajó körül, sőt a mult vasárnap Mogstad már a rókát is látta, amely bizonyára rendszeresen járt a környékre, hogy az elejtett medve belső részeit s ott hagyott hulladékait fölfalja. Nem sokkal aztán, hogy Teder elejtette az első rókát, megjelent egy második is, amely odajött, de megszimatolván holt pajtását, gyorsan elinalt megint.

Ma van Sverdrup születésnapja, s ezt, természetesen, vígan megültük. Ebéd előtt célba lövöldöztünk revolverekkel s aztán fáradtan, kiéhezve ettük végig a nagyszerű lakomát. Ebéd után pedig versenyt futottunk a jégmezőn. Kimértük a pályát, két végpontján kitűztük a zászlókat, a szakács megsütötte a díjakat: - finom kalácsokat, amelyek nagyság szerint elrendezve álltak közszemlén. Az izgatottság nagy volt, de nem tartott sokáig; a startnál ugyanis kiderült, hogy a legénység az utolsó napokban oly halálosan elfáradt, hogy nemhogy futni, hanem még ügetni se igen tudott. De azért a jutalmakat szétosztottuk, még pedig úgy, hogy Scott-Hansennek bekötöttük a szemét, s ő döntött, hogy kinek ítéli azt a kalácsot, amelyet éppen kezemben tartottam.

Szerda, november 8. - A vihar, amely az utolsó két napon át dühöngött, teljesen lecsöndesedett s ma már alig van annyi szél, amennyi elég a mótorszárnyak hajtására. Mult éjszaka megkísértettük, hogy a kutyák a szabad ég alatt, a hómezőn aludjanak s az eredmény az lett, hogy a marakodó bestiák megint darabokra tépték egyik pajtásukat. Ez a nap különben is elég szomorú volt; a mérésekből megállapítottuk, hogy az északi szél 77° 43’ alatt vagyunk, - tehát annyira délen, amennyire még nem voltunk, mióta a jég körülfogott bennünket. S ez ellen nem tehetünk semmit, noha eléggé szomorú és kellemetlen dolog.

Ma ismét újhold van, tehát erősebb jégtorlódásra számíthatunk. A jég valóban mozog is, már szombaton kezdett hasadozni s azóta napról-napra hangosabb, erősebb lett a rianás. A hasadékok meglehetősen szélesek s a jég mozgása is egyre észrevehetőbb. Hajónk körül tegnap kezdődött a jégnyomás, ma éjjel pedig megrepedt a tábla, úgy hogy a „Fram” majdnem vízen úszik. S amint most itt ülök a csöndes téli éjszakában, fölnézegetve az égen pislogó csillagokra, az örök hó és jég temetői nyugalmában mintha titkos hangokat hallanék:

- Miért is indították el erre az útra?...

Hogy miért?... Hát tehettem-e másként, s megakaszthattam-e életem folyását, amely erre hajlott?.. A terveim mind füstbe mentek. A teóriámra fölépített kártyapalota, amelyet makacs önfejűséggel védelmeztem minden támadás és ellenvetés ellen, az északi szél első fuvallatára összeomlott, s a tények szégyenletesen csúffá tették minden reményemet... De hát oly bizonyos voltam-e a dolgomban? Igen, én jóhiszeműen bíztam: de ez csak önámítás és elvakultság volt. És most?... Lemondjak-e teóriámról, elismerjem-e, hogy hibás?... Az nem lehet; a szibíriai úsztatott fa olyan bizonyosság, amelyet semmiféle álokoskodás meg nem semmisíthet. És, ha mégis hamis nyomon járnék: mi lenne akkor? Semmi más, csak csalódott remények szertefoszlott ködfátyola. Emberi tévedés, egyszerű gyarlóság és hibás számítás, ami napjában százszor is előfordul, habár talán kisebb méretekben is. Hiszen: még ha belepusztulnánk is ebbe a vállalkozásba, - az örökkévalóság körfutásán ez se változtatna; avagy megérzi-e a robogó vonat, ha egy apró bogárka kerül a kerekei alá?...

Vasárnap, november 19. - November 8-ika óta teljesen egyformán, egyhangúan folyt az életünk. A szél állandóan délről fújt, csak ma változott meg és csapott át északnyugati irányba. Több ízben volt jégtorlódás, melynek robaját délkelet felől hallottuk. Egyébként azonban a jég, amely vastagon fogja körül hajónkat, meg se moccant; az utolsó rianás óta 3-6 méter vastag jégréteg képződött a „Fram" körül. Megfigyeléseim szerint a jég vastagsága az első napon, illetőleg éjszakán 8 centiméter, s a rákövetkező két éjszakán összesen 11 centiméter, vagyis az átlagos vastagodás annál kisebb, minél vastagabb már a jégtábla. Körülbelül két hét alatt 40 cm. vastag jég képződik, még pedig úgy, hogy az első három napon már 19 cm. vastag a jég, míg a többi 21 cm. képződésére 11 nap szükséges. Persze, ez az arány a hideg, illetőleg a fagy erősségének megfelelően változik s csakis így magyarázható, hogy később úgy megvastagodott alattunk a jég, hogy még akkor se értük el az alsó szélét, amikor 9 méter mélyre lefúrtunk benne; sőt ennél még sokkal vastagabb jégmezők is vannak.

Scott-Hansen kiszámította mai megfigyeléseinek eredményét s avval az örvendetes hírrel lepett meg bennünket, hogy november 8-ika óta 44 perccel haladtunk följebb északnak, kissé keleti irányban. Eszerint az északi szél. 78° 27' és a keleti hosszúság 139° 23' alatt volnánk; bár adná Isten, hogy ezentúl is ily arányban haladnánk! Akkor ugyan egyikünk se törődnék a hideggel, amelyet különben így se nagyon érzünk, mert a „Fram" nagyon barátságos és meleg fészek. Egyelőre még, akár 5, akár 30 Celsius-fokot mutat is a hőmérő odakint a fagypont alatt, egyáltalában nem is fűtünk. A szellőztetés kitünő, kivált mióta fölállítottuk a szélmótort, amely egyenesen a külső hideg levegőt hajtja keresztül a kabinokon. De mi azért nem fázunk s kényelmesen heverészünk a kellemes villamos fény mellett.

Eszemben jár egyre, hogy ki kellene dobatni a kályhát, amely csak helyet foglal és útunkban áll. Az a számításom, hogy a „Fram" külső falai megvédnek bennünket a hidegtől, teljesen bevált. Nem szenvedünk a nedvességtől sem. Egy-két helyen ugyan, kivált a négy személyre szánt alvókabinok zugaiban, meggyűlik és le is csöpög itt-ott a nedvesség, de ez semmi ahhoz képest, ami más hajókon tapasztalható; ha begyújtanánk a kályhába, rögtön vége is lenne. Ezt a csekély nedvességet tehát éppen olyan jól tűrjük, mint a hideget. E tekintetben az embereim bámulatosan edzettek. Bentsen, például 30 fokos hidegben is csak ingben és nadrágban jár föl a fedélzetre, hogy megnézze a hőmérőt.

Hétfő, november 27. - A szél túlnyomóan délről fúj s csak kevéssé tér el keletnek. A külső hőmérsék 25-30 Celsius fok a fagypont alatt, a hajó belsejében pedig 11 fok. Több ízben szemembe tűnt már, hogy az északi fény sávjai követik a szél irányát, s ki akarván próbálni e megfigyelésem helyességét, csütörtökön reggel, amikor a szél még északkeletről fújt, azt

jósoltam az északi fény csíkjainak állásából, hogy nemsokára délkeletről fog fújni, ami csakugyan meg is történt. Az utóbbi napokban általában sokkal kevesebb északi fényt láttunk, mint utazásunk kezdetén; de azért naponta volt északi fény, ha néha kevés is, ma ellenben ismét teljes pompájában ragyogott.

Az utóbbi időben többször voltak a holdnak gyűrűi, mellékholdjai és egyéb feltűnő jelenségei. Mikor a hold olyan alacsonyan jár, hogy gyűrűje érinti a szemhatárt, ott, ahol a szemhatár a gyűrűt metszi, világos fénymező támad; hasonló fényfoltok keletkeznek ott is, ahol a hold függőleges tengelye metszi a szemhatárt; ezekben a ragyogó fényfoltokban gyakran láthatók a szivárvány színes ívei is. A szemhatárhoz legközelebb rendesen sárga volt a fény; valamivel följebb vörösbe, majd pedig kékbe ment át. Hasonló színeket lehetett megkülönböztetni a mellékholdakon is. Néha láttunk két nagy, közös központú gyűrűt, s azok mellett négy mellékhold ragyogott. Tudvalevő, hogy ezeket a gyűrűket, mellékholdakat, sugárzó tengelyeket stb. a holdaknál is, éppen úgy, mint a napnál, a fény törése idézi elő.

Csütörtök, november 30. - A mérő-ón 170 méter mélységet mutatott és zsinegjének megfeszülése jelezte, hogy északkelet felé haladunk. Most már csaknem bizonyos, hogy állandóan északnak tartunk s így mindnyájan tele vagyunk reménységgel. Hangulatom hasonlít az ingához, amely egyik helyzetből a másikba lendül; hiába igyekszem filozófikus nyugalommal felfogni az életet, - egy-egy zaklató aggodalom végigtáncol idegeimen s akkor bizony fényes nappal is feketének látom sorsomat: hát még ebben az örökös éjszakában!

Ezerszer is elmondom magamban, hogy nem az én hibám, ha az expedició nem éri el a célját; az a tudat, hogy teljesítettem kötelességemet, csak részben nyugtat meg, de korántsem vigasztal a kudarcért, amely akkor érhet, ha csakugyan elszámítottam magamat s a teóriám csütörtököt mond. Hiába csitítgatom lázongó idegeimet, hogy minden mindegy és hogy nem tehettem másként, mint ahogy cselekedtem; azért mégse tudok szabadulni a fájó szorongástól, valahányszor a szél kedvezőtlen irányba fordul. S ha rágondolok barátaimra, arra a sok naiv lélekre, akik bennem, képességeimben bízva, áldozatokat is hoztak, hogy merész álmaimat, vakmerő terveimet megvalósíthassam: úgy elszomorodom, hogy sírhatnám is bele, valahányszor kedvezőtlen körülmények azt az aggodalmat keltik bennem, hogy ez a sok bizalom és áldozat mind fölösleges és hiábavaló volt. - Nem, nem!... tiltakozik ilyenkor minden csepp vérem: *nekünk győznünk kell, minden áron!*

Kedd, december 5. - Ma van a leghidegebb nap, amelyet eddig értünk: 35,7° Celsius a fagypont alatt, fagyasztóan metsző délkeleti széllel. Megfigyeléseink szerint az északi szélesség 78° 50’ alatt vagyunk, tehát 6 perccel északabbra, mint vasárnap voltunk, ami naponta 2 percnek felel meg. Délután pompás északi fényt láttunk, ragyogó fényhidat keletről nyugatnak, amely egész szélességében keresztülboltozta az eget. Estefelé Scott-Hansen, aki őrségen állt, lejött jelenteni, hogy oly nagyszerű északi fény tűnt fel, amelyhez foghatót még sohase láttunk. Mindnyájan felsiettünk a födélzetre s valóban, szinte szent áhítattal bámultuk a csodás tűzijátékot. Az ízzó fénytömeg sugáralakban szakadozott meg, sokszínű, sziporkázó fénykévékre, amelyek az egész égboltozatot elborították a szivárvány százféleképen ragyogó színeivel. Egyes sugaruk vége sötétpiros volt, a közepe felé tündöklő zöldbe, majd a központban haragos-kékbe ment át; más sugarak a sárga és zöld, a rózsaszín és ibolyakék színekben pompáztak s a kaméleon varázsos gyorsaságával változtatták színüket, úgy hogy belekáprázott a szemünk, s néha pillanatokra elállt a lélekzetünk, mialatt a csodás színváltozásokat bámultuk; mintha gigászok, földöntúli varázslók rendeztek volna tűzijátékot a nagy Természet örökké izzó mágneses kohójában: - a szikrák és kilövellő lángoszlopok vakító fénykévéi egymást érték a sötét éjszakában. S ezt a természetfölötti csodát elnéztem volna órákig, ha a

tagjaimon végig szaladó borzongás nem figyelmeztet, hogy harminc fokos hidegben melegebben kell öltözködni... Dideregve mentem hát le kabinomba s tovább olvastam a *„Framsjaa”* hetilapot, amelyet a doktor szerkesztett - felelőtlenül s amelynek első száma éppen most jelent meg, tele a legbolondosabb ötletekkel, a hajó életéből vett tréfás epizódokkal.

Kedd, december 12. - Ma reggel nagy sétát tettem délkelet felé. A jég arra is éppen olyan, mint a hajó körül: összetorlódott, magasba préselt jégtörmelék-halmok, amelyek közt lapos jégtáblák fekszenek.

Este felé zajosan kezdtek csaholni a kutyák a födélzeten, mialatt mi a szalónban kártyáztunk. Mivel nem volt cipő a lábamon, azt mondtam, menjen föl más valaki s nézze meg, hogy mi történik. Mogstad föl is ment, de a lárma csak nem szűnt meg, sőt erősödött. Majd visszajött Mogstad, jelentette, hogy a kutyák mind fölkapaszkodtak a hajó korlátján s dühösen csaholnak bele az éjszakába észak felé. Bizonyos, hogy valami vadállat bujkál ott, - talán róka, mert ő is hallotta, amint fölszaladt, a sarki róka rekedt ugatását a távolban, bár nem egészen bizonyos a dologról. De igen nagy arcátlan róka lehetett, ha ennyire ki tudta hozni sodrukból a kutyákat!

Mivel a csaholás sehogyse akart megszűnni, végre magam is fölmentem, Johansen kíséretében. Sokáig nézelődtünk a sötétben mindenfelé, legkivált, amerre a kutyák ugattak, de nem láttunk semmit, ami mozgott volna. De azért egészen bizonyos volt, hogy valami mégis van ott és szentül meg voltam győződve, hogy csakis medve lehet, mert különben nem ugattak volna ily szörnyen. Elbocsátottunk tehát néhány kutyát, avval a szándékkal, hogy magunkkal visszük őket s elindulunk a medve fölkutatására; de ezek a nyomorult párák félnek a medvétől, nem merik megtámadni, - s mivel segítségük nélkül nem is remélhettük, hogy a koromsötétben megtaláljuk a medvét, hát inkább el se indultunk. Ha csakugyan medve ólálkodott a hajó körül, akkor bizonyos, hogy úgy is visszatér; mert, ha olyan éhes, mint ebben az évszakban ezek a fenevadak rendesen, akkor nem fog messzire távozni a hajótól, amelynek födélzetén oly remek pecsenyére lehet kilátása.

Néhányszor összevertem karjaimat a mellemen és hátamon, hogy fölmelegedjem, s aztán lementem aludni, mialatt a kutyák tovább folytatták a dühös csaholást. Nordahl, akin az éjjeli őrzés sora volt, többször fölment a födélzetre, de nem tudta földeríteni a dühös csaholás okát. Én azonban, amint még olvasgattam ágyamban, szokatlan zörejt hallottam: mint hogyha ládákat vonszolnának a födélzeten, - s hallottam olyan kaparást is, mint amikor a kutya ki akar menni a szobából és hevesen kaparja az ajtót. Rögtön „Kvik” jutott eszembe, akit a kártyaszobába zártunk be; átkiáltottam hát Nordahlnak a szalónba, hogy menjen csak föl a födélzetre, s nézze meg, mi lehet ez a furcsa zörej. Nordahl föl is ment, de nemsokára visszajött s jelentette, hogy nem lát semmit.

Nagyon nehezen tudtam elaludni s ezért sokáig ide-oda hánykolódtam ágyamban. Amikor Pederre került az őrség sora, meghagytam neki, hogy menjen föl és igazítsa meg a szellőztetőt, mert idebent már rossz volt a levegő. Peder hosszasabban volt a födélzeten, hogy több apró dolgát elvégezze, de ő se tudta okát adni a kutyák nagy nyugtalanságának, noha az ugatás még egyre tartott. Ekkor előre ment a hajó orrába, s észre vette, hogy három kutya hiányzik. Lejött ezt jelenteni, s akkor megnyugodtunk abban, hogy bizonyára ez lesz oka a kutyák nagy nyugtalanságának. Ámbár különös volt, hogy az egyébként önző és közömbös kutyák éppen most ennyire szívükre veszik három társuknak eltűnését.

Szerda, december 13. - Még félálomban voltam, a fölébredés előtt, amikor ismét hallottam, hogy a kutyák egyre dühösebben ugatnak. És ez a fülsértő hangverseny nem szünt meg a reggelizés egész ideje alatt se, s ahogy később hallottam, szakadatlanul folyt egész éjjel is. A

reggeli után Mogstad és Peder fölmentek a födélzetre, hogy megetessék s kibocsássák a jégre az átkozott dögöket; de az a bizonyos három ekkor is hiányzott. Peder tehát visszajött és lámpást vitt magával, hogy megnézze, nem lát-e a közelben medvenyomokat; Jacobsen még utána kiáltott, hogy jobb lenne, ha puskát vinne, de Peder félvállról felelt vissza, hogy elég neki a lámpás is. Valamivel később, éppen amikor azt számítgattam, hogy mennyi petróleumunk is fogyott már el, és hogy elég lesz-e a még meglévő készlet, hirtelen lekiáltott valaki a födélzetről:

- Hozzatok hamar puskát!

Abban a szempillantásban a szalónban termettem, ahová éppen akkor tántorgott le Peder, lihegve és levegő után kapkodva:

- Puskát!... puskát!...

A medve össze-vissza marta a szegény fiú oldalát!

Hálát adtam Istennek, hogy nagyobb baj nem érte. Hirtelen fölkaptam egy puskát, meg egy másikat s avval rohantunk föl, nyomunkban pedig a kormányos és a többiek. Nem volt nehéz eldönteni, hogy merre forduljunk, mert a partról zűrzavaros emberi hangokat hallottunk, a kutyák pedig mind azon a részen voltak a hajókorlát mellett és dühösen csoholtak. Gyorsan kihúztam a kócdugót a puskám csövéből elül, s be akartam dugni a töltést a csőbe hátul, mivel láttam, hogy égetően sürgős a dolog, de ekkor vettem észre, hogy hátul is kóccal van bedugva a puskacső. Téptem, húztam kifelé a kócot, de csak nem jött, - Peder pedig torkaszakadtából kiabált:

- Lőjjön már, az Istenért! Az enyém sehogyse akar elsülni!

És hiába csattogott a kakasa: megint úgy bekente vazelinnal, hogy a ravasz csúszott és nem fogott, s minden lövése csütörtököt mondott, - mialatt a medve egész kényelmesen guggolt a hajó oldala mellett s jóízűen lakmározott egyik kutyánkon! Mellettem állt a kormányos, aki éppen úgy a kócdugóval vesződött, mint én, s végre is, megúnván a meddő fáradságot, elhajította a puskát s valami szigonyt keresett a födélzeten, hogy avval támadja meg a medvét. Mogstad, a negyedik, már kilőtte minden töltését s hangosan ordítozott, hogy valaki már lőjje agyon a medvét, de rögtön!

Négy ember, s köztünk egyetlen egy se, aki lőni tudott volna, bár a medve oly közel volt hozzánk, hogy puskánk csövével is megvakarhattuk volna a hátát! Scott-Hansen volt az ötödik, aki a kártyaszoba ajtaján kotorászott, de kinyitni nem merte, mert odabent volt a gyerekágyas „Kvik" vacka s féltette a kutyát, hogy meghül, ha rányitja az ajtót. Végre előkerült Johansen s felköszöntötte a medvét egy golyóval, amelynek mindjárt volt némi eredménye. A fenevad eleresztette a kutyát és dörmögni kezdett. Most egy második lövés villant föl s a golyó ugyanott találta a medvét, ahol az első, - majd eldördült a harmadik lövés is, mire a fehér kutya, amely eddig a medve talpai alatt vergődött, hirtelen talpra ugrott és szélsebesen elnyargalt, míg az egész kutyafalka dühösen csaholva állta körül a medvét. S mivel a vadállat ismét mozogni látszott, eldördült a negyedik lövés is.

E pillanatban végre kijött a kócdugó az én puskámból is, mire még egy utolsó golyót röpítettem a medve koponyájába, hogy teljesen biztosak legyünk a haláláról. Ameddig a fenevad élt és mozgott, a kutyák csaholva tolongtak körülötte; most, hogy holtan, nyugodtan hevert, félénken húzódtak el tőle. Valószínűleg azt hitték, hogy ez megint valami új csel, amelytől jó lesz óvakodni. És ezt az egész szörnyű kavarodást egy apró, sovány, egyéves medve okozta!

A legénység rögtön megnyúzta a zsákmányt, én pedig elindultam északnyugati irányban, hogy megkeressem a még mindig hiányzó három kutyát. Még nem jutottam messzire, amikor láttam, hogy a velem levő kutyák egy észak felé vezető nyomot szimatolnak s arra akarnak

menni. Nem sokkal aztán félni kezdtek, úgy hogy nem tudtam őket rávenni a továbbmenésre, azaz hogy mindannyi a hátam mögé sompolygott s csak úgy mert előre menni.

Én magam négykézláb másztam a rögös jégtorlódások közt, puskámat mindig lövésre készen tartva. Eközben azonban állandóan néztem előre is, noha a sötétben alig láttam tovább az orromnál; még a kutyákat is csak mint fekete foltokat bírtam kivenni, bár alig pár lépésnyire lődörögtek körülöttem. Minden pillanatban vártam, hogy egyszerre csak kibukkanik a jéghalmok közül valami fekete árnyék és rám veti magát, mert a kutyák egyre félénkebbek és óvatosabbak lettek; egyik-másik kezdett elmaradozni, de aztán, mintha szégyelték volna, hogy magamra hagyjanak a veszedelemben, kissé megemberelték magukat s lassan utánam cammogtak.

Mondhatom nem volt kellemes a kaland; négykézláb mászva várni az orvul leselkedő medve támadását, igazán nem lélekemelő dolog, mert ebben a helyzetben még lőni se igen lehet, - de azért csak mentem előre. Nemsokára síma, lapos jégre értünk, s itt már láttam, hogy nagyon közel kell lennünk valamihez. És csakugyan: húsz-harminc lépésnyire megpillantottam a jégen valami sötétlő tömeget, ami könnyen lehetett állat is. Óvatosan odamentem hozzá és fölébe hajoltam: egyik kutyánk volt, a fekete „Johansen barátja”, de nagyon szomorú állapotban és csonttá fagyva. S pár lépésnyire tőle hevert a második elveszett kutya, amely még csaknem érintetlen volt s még nem is volt keményre fagyva, - csak fejét kezdte ki az éhes fenevad. Köröskörül pedig csupa vér volt a jég!

Körülnéztem minden irányban, de nem láttam semmit. A kutyák tisztes távolban álltak meg tőlem s vinnyogva szimatoltak abban az irányban, amerre kiszenvedett társaik hevertek. Nemsokára odaért néhány emberem s elvitte a szegény áldozatokat. Hoztak magukkal lámpást is, hogy követhessük a medve-nyomokat, ha a megölt fiatal medve nem járt egyedül, hanem, társai is voltak. Egyszerre csak, amint a jégtörmeléken mászkáltam, észrevettem valamit.

- Jer csak ide a lámpással, Bentsen! - kiáltottam hátra: - azt hiszem, itt nyomok vannak.

Bentzen gyorsan hozzám szaladt s a lámpa világánál megvizsgáltuk a hóban látható nyomokat; egész bizonyosan medvetalp-nyomok voltak, de annak a kis medvének a nyomai, amelyet már megöltünk.

- Nézzétek csak: ez a dög egy kutyát vonszolt itt magával!

A lámpás világánál követhettük a vérrel befecskendezett nyomokat a jégtörmeléken át. Valamivel odébb megtaláltuk a harmadik megölt kutyát is, de semmi más nyomot nem láttuk azokon az aprókon kívül, amelyek, véleményünk szerint, csakis a már leterített medvétől származhattak.

„Johansen barátja” nagyon siralmas látvány volt lámpafénynél; a fenevad teljesen fölfalta egész hátsó testét, úgyhogy csak a mellkasa meg a gerince és néhány bordája maradt meg. Igazán kár, hogy ez a pompás kutya így pusztult el. Csak egy hibája volt: szeszélyes természete. Különösen Johansent gyűlölte, s mihelyt meglátta, azonnal dühös ugatásra fakadt, vagy hörögve vicsorgatta rá a fogait; ezért is nevezték el „Johansen barátjá”-nak. És a derék Johansen, most hogy holtan látta a jégen „barátját”, szomorúan csóválta a fejét és nagyot sóhajtott.

- Nos, Johansen, - kérdeztem tőle félig tréfásan, félig szomorúan: - örülsz-e, hogy meghalt a barátod?

- Nem én, - rázta fejét Johansen félkomolyan: - sőt inkább sajnálom.

- Ugyan ne mondd?! És ugyan miért?

- Mert nem békültünk ki, mielőtt meghalt, - felelte Johansen elérzékenyedve.

Még jó darabig keresgéltünk újabb medvenyomokat, de sikertelenül; hátunkra vettük tehát a megölt kutyákat s elindultunk hazafelé. Útközben aztán elmondattam Pederrel, hogy mi történt közte és a medve között.

- Hát kérem, - beszélte Peder Hendriksen - amikor odaértem a lámpással, észrevettünk néhány vércsöppet a hajó mellső korlátján; ez azonban még nem jelentett semmit, mert marakodás közben is elhullathatták az ebek. De amikor kint a jégen, a hajó alatt is láttuk a vércsöppeket, elindultunk nyugat felé s velünk jött az egész kutyafalka is, amely messzire elébünk vágott. Alig távoztunk egy kis darabra a hajótól, hirtelen-váratlan szörnyű kép tárult elénk. Hatalmas állat vált ki a sötét homályból s körülcsaholva az egész kutyafalkától egyenesen felénk rohant. Mihelyt láttuk, hogy medve, rögtön sarkon fordultunk s lélekszakadva nyargaltunk vissza, a hajó felé.

- Mogstadnak véletlenül lapp-csizmája volt, tehát jobban tudott futni, mint én; s mivel az utat is jobban ismerte, sokkal előbb ért a hajóra. Én csak lassabban futhattam a nehéz facipőkben s a nagy zűrzavarban egyenest annak a nagy jégtörmelék-halomnak futottam, amely a hajó farához közel tornyosúl. Mivel ott nem mehettem tovább, meg kellett fordulnom s ekkor hátra világítottam a lámpással, hogy lássam: nem jön-e utánam a medve. Hát nem láttam a bestiát sehol s megkönnyebbülten futottam tovább, de már a következő pillanatban megcsúsztam a jégen s úgy hanyatt vágódtam, hogy még most is sajog belé a derekam. Persze, nyomban föltápászkodtam és rohantam megint a hajó felé, de amikor már egészen közel voltam hozzá, egyszerre csak látom, hogy jobbfelől egyenesen nekem ront valami. Először azt gondoltam, hogy kutya - tetszik tudni, a sötétben nem valami jól lát az ember - de aztán már nem volt időm a találgatásra, hogy kutya-e vagy medve, mert a bestia rám ugrott és belemart a derekamba, közben pedig dühösen morgott.

- És ugyan mit gondoltál ekkor, Peder?

- Hogy mit gondoltam?... Hát azt gondoltam, hogy nekem ugyan beföllegzett! És mit csinálhattam volna? Se puskám, se késem nem volt; fölfogtam hát a lámpást és akkorát vágtam vele annak a dögnek a fejére, hogy darabokra tört...

- Micsoda?.. A medve feje?

- Ej, dehogy! A lámpás tört darabokra és messzire röpült a jégen.

- No, s aztán?

- Hát aztán, amikor fejbekólintottam, csak leguggolt a földre s úgy bámult reám. Mire pedig észbe kapott és megint föltápászkodott, én már elinaltam; nem tudom, hogy megint rám akart-e rohanni, vagy sem: annyi bizonyos, hogy ebben a pillanatban egy kutya tévedt arra s a medve ezt fogta üldözőbe, mialatt én fölmenekültem a hajóra.

- Hát aztán kiabáltál-e, Peder?

- Hogy kiabáltam-e?... Bizony kiabáltam, ahogy csak a torkomon kifért!

Ez minden esetre igaz volt; a szegény fiú úgy berekedt, hogy beszélni is alig tudott.

- És Mogstad hol bujkált egész idő alatt?

- Az még nem lett volna baj, hogy elinalt, - mondta Peder Hendriksen vállat vonva, - csak legalább akkor jött volna meg az esze, amikor a hajóra ért.

- Hogy-hogy? - kérdeztem nevetve.

- Hát úgy, hogy amikor a hajóra ért, ahelyett, hogy lármát csapott volna, csak leszaladt a puskájáért s azt hitte, hogy egymagában is el tudja intézni a dolgot. Persze, a puskája csütörtököt mondott, s a medvének ötször is elég ideje lett volna arra, hogy ott faljon föl engem a Mogstad orra előtt!...

Amikor Peder az esetnek ezt a részét mesélte, már egészen ott voltunk a hajónál és Mogstad is hallotta a megrovási kalandot. Persze, nyomban tiltakozott, s kijelentette, hogy éppen abban a pillanatban ért a hajóhoz, amikor Peder „üvölteni" kezdett. Ő éppen fölugrott a korláton, de háromszor visszaesett, mielőtt a födélzetre fölkapaszkodhatott, s ekkor már éppen csak annyi ideje maradt, hogy beszaladhatott a puskájáért.

Mihelyt a medve ott hagyta Pedert s a kutyák ellen fordult, csakhamar körülötte tombolt és csaholt az egész falka. A medve dühösen nekik ugrott s mindjárt maga alá rántott egyet közülük, de ekkor a falka dühe határt nem ismert, több kutya ráugrott a medve hátára s úgy tépte, marta, hogy kénytelen volt áldozatát eleresztve megfordulni és védekezni. Amikor leverte magáról támadóit, megint maga alá rántott egy kutyát, de ekkor ismét újra kezdődött a tánc s a kutyák ismét elmarták zsákmányáról a medvét, közben pedig egyre menekültek előle s közeledtek a hajó felé. Közvetlenül a hajó fara alatt állt egy magányos kutya, alkalomra várva, hogy a födélzetre juthasson; most erre rohant rá a medve, s itt a hajó közvetlen közelében érte utól végzete a cudart.

Az eset mindenképen nagyon szomorú és kellemetlen volt. Végre is: egyszerre veszítettünk el három kutyát, úgyhogy most már csak összesen 26 maradt. Ez az apró medve roppant veszedelmes, agyafúrt fickó volt; fölmászott a hajó farán, félretolta az útjában álló ládát, torkon ragadta a hozzá legközelebb eső kutyát s elnyargalt vele. És, amikor a zsákmánnyal elverte első éhségét, megint visszajött és ismét elrabolt egy kutyát. Ha tűrtük volna, addig folytatja ezt a portyázást, míg az utolsó kutyát is föl nem falta. Akkor aztán valószínűleg bekopogtatott volna Juell mester, a szakács ajtaján. A szakácsról jut eszembe, hogy amikor lementem kabinomba, Juell mester megszólított:

- Majd meglátja, hogy „Kvik" még ma megellik; mert a mi hajónkon az már úgy van, hogy egyik esemény kergeti a másikat.

S valóban, amint este a szalónban kártyáztunk, bejött Mogstad, a „kutyapecér", és jelentette; hogy az első kölyök már megvan; nem sokkal aztán jött a második, harmadik meg a többi. Ez legalább némi balzsam volt fájó sebeinkre s mindnyájan elmentünk, hogy megnézzük „Kvik"-et, akinek a folyosón csináltunk jó meleg vackot egy magas ládában; a derék kutyának olyan meleg volt, hogy szinte izzadt: így hát reméljük, hogy a kölykei megélnek, noha odakint harminc fokos csikorgó hideg van.

Ma este mintha egyikünknek se akarózott volna fegyvertelenül kimenni a jégre. Előszedtük tehát hosszú vadász késeinket, amelyek a gyalogsági szuronyokhoz hasonlítanak s én is az övembe dugtam egyet. Hogy őszinte legyek: sohase hittem volna, hogy ily északi vidéken még medvét találunk, s annál kevésbbé gondoltam arra, hogy kirándulásaim alkalmával medve támadhatna meg. Hát Peder Hendriksen kalandja után megváltozott a véleményem, s azt gondoltam, hogy a lámpás helyett mégis csak jobb fegyver lesz a hosszú vadászkés. De azért Pedert sokáig ugrattuk még a lámpással s különösen avval bosszantottuk, hogy oly szörnyen ordítozott.

- Hm, - felelgetett Peder csípősen: - nem is a medvére ordítoztam én, hanem a pajtásaimra, akik el akarták rólam zavarni a medvét s ebbe a munkába úgy belezavarodtak, hogy hanyatthomlok rohantak a hajó felé, noha éppen az ellenkező irányban voltam.

Csütörtök december 14.

- Nos, Mogstad - kérdeztem a reggelinél: - hány kutyakölykünk van már összesen?

- Mindössze öt van - felelte Mogstad elégedetten.

De csakhamar visszajött és jelentette, hogy már legalább egy tucat van. Ez már igazán örvendetes kárpótlás volt a veszteségért! Hanem azért majdnem éppen úgy megörültünk annak a hírnek is, amikor Johansen lefutott jelenteni, hogy messze távolban a jégmezőről hallotta üvölteni egyik elveszett kutyánkat. Többen fölsiettek a födélzetre hallgatózni. Mindnyájan nagyon jól hallottuk a vonítást, csak úgy tetszett, mintha a kutya egy helyben ülne s kétségbeesésében üvöltene. Talán valamely rianás előtt állt, amely elzárta az útját s nem tudott keresztül jönni rajta. Blessing, amikor éjszaka őrségen volt, szintén hallotta a kutyát, de úgy vélte, hogy a hang már inkább délnyugatról jön. S amikor Peder reggeli után etetni akarta a kutyákat, hát ott volt a hajófarm alatt, kint a jégen, az elveszett kutya is, lesve az alkalmat, hogy a födélzetre jöhessen. Peder, persze, rögtön fölhozta és megetette; úgy evett, mint a farkas, mert ki volt éhezve, de egyébként semmi baja nem történt.

Estefelé bejött Peder és jelentette, hogy egész bizonyosan látott a hajó körül kóválygogni egy medvét, amely dühösen kapargált a jégen; és nemcsak ő, hanem Petersen is hallotta, amint a medve kaparta a megfagyott havat. Rögtön fölkaptam puskámat s a födélzetre siettem, ahol már együtt volt az egész legénység a hajó farán s szemeit kimeresztve bámult a jégmezőre. Két kutyát azonnal elbocsátottunk s elindultunk abban az irányban, amerre a medvét sejtettük. Ám a koromsötét éjszakában nem láttunk semmit, úgyhogy rövid félóra mulva eredménytelenül tértünk vissza a hajóra.

Péntek, december 15. - Megnéztem a derék „Kvik" kölykeit. Összesen tizenhárom volt; sajátságos játéka a véletlennek: - *tizenhárom* kölyket ellett december *tizenharmadikán* s a hajó személyzete is összesen *tizenhárom* ember volt! Ötöt kénytelenek voltunk elpusztítani a kölykekből és csak nyolcat hagytunk meg; ennél többet nem tudott volna fölnevelni és szoptatni az anya. De azért mennyire féltette és siratta a kölykeit, amikor elvettük tőle! Csaknem ránk rohant, s ha nem csináljuk elég gyorsan a dolgot, bizonyos, hogy meg is mar bennünket.

Reggelizés közben Peder berontott hozzám és kiabálva jelentette, hogy medvét látott a jégmezőn, és „Pan", az egyik kutyánk, rögtön üldözni is kezdte a vadat. Fölszaladtam puskámmal a födélzetre, ahol ugyan láttam néhány embert a holdfényben, de a medvének még a színét se láttuk. Nemsokára visszajött „Pan" is; a harcias állat messzire követte a medve nyomát, amit később, a hajó közvetlen szomszédságában meg is találtunk.

Sverdrup és Lars közösen csináltak egy nagy medvecsapdát, amelyet ma föl is állítottak a jégen. Mivel azonban aggódtam, hogy sokkal több kutya, mint medve fog a csapdába esni, oly magasra állították a voltaképeni csapógerendát, hogy a kutyák még ugrálva se érték el azt a jókora darab cethájat, amelyet csaléteknek akasztottak rá. A kutyák most fél éjszakán át azzal szórakoznak, hogy dühösen csaholják a hajó faráról ezt a csapdát, amely kísértetiesen meredezik föl a levegőbe és fekete körvonalakkal válik el a világos szemhatártól, ha rásüt a teli hold ezüstös fénye.

Csütörtök, december 21. - Ma van a legrövidebb nap, ámbár itt egyáltalában nincsen nappalunk. A fenékmérésnél 2100 méter hosszú zsineget eresztettünk le, de azért feneket sehol se értünk. Több zsinegünk nincsen s így nem is mérhetjük meg a feneket; de ki is hitte volna, hogy ily roppant mélységek fölött járunk?...

Az elmult éjjel ismét lőttünk egy medvét. Jacobsen látta meg először, amikor őrségen volt, s nyomban rá is lőtt, mire az állat kereket oldott. Jacobsen lejött az esetet jelenteni, mire Mogstad és Peder fölmentek vele a födélzetre; majd fölkeltették Sverdrupot is, aki valamivel később szintén utánuk ment. Mihelyt a födélzetre értek, rögtön megpillantották a medvét, amely már ismét közeledett a hajóhoz. De most hirtelen megpillantotta a magas medvecsapdát s azonnal arra felé loholt, hogy megnézze, mi az. Alaposan szemügyre vette, aztán óvatosan két lábra állt s jobb mancsát fölrakta a keresztgerendára, közvetlenül a csapógerenda mellé, majd sóvárogva pislogott az étvágygerjesztő csalétekre, de nem nyúlt hozzá, mintha bizalmatlanná tette volna a sok egymásba rótt nehéz gerenda.

Közben Sverdrup is feljött s megfigyelte a medvét a ragyogó holdvilág fényén. A szíve hevesen dobogott; minden pillanatban leste, hogy hallja-e már a csapógerenda zuhanását... Ám a medve gyanakodva lóbálta otromba fejét, lassan leereszkedett négy lábra, óvatosan körülszaglászta a vastag drótot, amellyel a csapda le volt erősítve, s követte ezt a drótot a fagyott jégmezőn egészen addig, ahol hozzá volt kötve egy hatalmas jégtömbhöz. Most körüljárta az egész csapdát, mintha gyönyörködni akarna benne, hogy mily ügyesen van elrendezve az egész; aztán lassan követte a drótot visszafelé, megint két lábra ágaskodott, mint az imént, egyik lábát rátette a keresztgerendára, sokáig nézegette, vizsgálta a csapdát, s végül megint meglóbálta esetlen fejét, mintha csak így szólt volna magában:

- Ezek a furfangos fickók nagyon jól kieszelték az én megrontásomra!...

Végre ott hagyta a csapdát s egyenesen a hajó felé tartott. Amikor vagy hatvan lépésnyire ért a hajóhoz, Peder rálőtt; a medve összerogyott, de rögtön aztán ismét fölugrott és menekült. Ekkor Jacobsen, Sverdrup és Mogstad egyszerre lőttek rá mind a hárman, mire a medve végkép összeroskadt néhány jéghalom között. Mindjárt megnyúzták, - de a bőrén csak egy lik volt, tehát egyetlen egy golyó ölte meg. Nagy perpatvar támadt ebből.

- Azt a golyót én lőttem bele! - erősködött Peder.

S ebben volt is valószínűség, mert a medve mindjárt az első lövésre összerogyott. Viszont Jacobsen és Mogstad esküdöztek, hogy a medve az első lövésre csak ijedtében esett össze, mert mindjárt aztán vígan baktatott tovább; és mindegyik magának követelte a medveölés dicsőségét. Sverdrup, aki legtávolabb állt a medvétől, minden igényéről lemondott; Bentsen, aki szemtanuja volt az esetnek, Peder igazát vitatta, - a másik kettő azonban nem akart belenyugodni ebbe, s a kérdést az expedició egész ideje alatt se tudták eldönteni.

Délután jeget robbantottunk lőgyapottal. A hatalmas acélfúróval, amelyet e célra hoztunk magunkkal, likat fúrtunk a jégbe, beletettük a töltést, amelynek gyujtóját bekapcsoltuk a villamosvezetékbe s aztán félrevonultunk. Egy nyomás a gombra, - tompa durranás és víz meg jégtörmelék röpült föl a magasba. Noha a robbantás 60 méternyi távolságban történt, a hajó mégis oly erős lökést kapott, hogy minden megrendült a födélzeten s a dér is lepotyogott a kötélzetről. A robbanás keresztülütötte az 1⅓ méter vastag jeget, de a lik körül csak csekély repedések támadtak.

Vasárnap, december 24. - Karácsony estére 37 Celsius fok hideget kaptunk s a holdvilág fényesen ragyogott a sarki éjszaka végtelen csöndjében. Egyedül sétáltam ki a jégre; ez volt az első karácsony, amelyet e hosszú és veszélyes úton oly távol töltöttem hazámtól! Megfigyeléseink szerint az északi szél. 79° 11’ alatt vagyunk, s mivel az áramlás, úgy látszik, megállt, két perccel délebbre vagyunk, mint egy héttel ezelőtt.

A naplómban csak ez a pár sor van erről a napról; de ha visszaemlékezem rá: mily élénken és világosan tárul szemeim elé a multnak képe! Emelkedett, ünnepi hangulat uralkodott a födélzeten, ami pedig nem volt szokásos köztünk. Titokban mindnyájunk gondolatai odahaza

jártak, de mindegyikünk titkolni akarta ezt a többiek előtt, s ezért sokkal többet tréfáltunk és nevettünk, mint máskor, hogy elrejtsük sóvárgó honvágyunkat. Minden villamoskörtét és lámpát meggyujtottunk, hogy a hajó valósággal nappali fényben úszott, s kitűnő ebédet, nagyszerű vacsorát kaptunk: - hiszen ebben a jeges, kietlen sivatagban, az örökös éjszaka vigasztalan egyhangúságában, úgyse volt egyéb örömünk és élvezetünk, mint az evés!

Vacsora után mind együtt maradtunk a szalónban, mert a dohányzás is meg volt engedve, s az ünnepély akkor érte el tetőfokát, amikor kiosztásra kerültek azok az ajándékok, amelyeket Scott-Hansen anyja és menyasszonya még induláskor adtak át két ládában. Megható volt az a gyerekes öröm, amellyel mindenki átvette a neki szánt ajándékot, - még ha csak egy pipa, vagy kés vagy más egyéb apróság volt is; mindenki érezte, hogy ez üzenet a hazából. Aztán ékes felköszöntők, virágos beszédek következtek, melyek után megjelent a *„Framsjaa”* folyóirat legújabb száma, illusztrált melléklettel. Ennek néhány rajzát ide mellékelem, avval a megjegyzéssel, hogy a rajzolóművész, érthető szerénységből, álnévvel jegyezte alá képeit, amelyeknek közreadásáért azonban az orvos, mint a lap szerkesztője, volt a felelős. Miután ezt az újságot is fölolvastuk az első betűtől az utolsóig, még muzsikáltunk és énekeltünk is, úgy hogy hajnal felé járt az idő, amikor ágyba kerültünk.

Hétfő, december 25 - Karácsony ünnepén még egy fokkal hidegebb volt, mint tegnap. Kimentem sétálni a gyönyörű holdvilágra, de egyik lábammal térden fölül beleestem a vízbe egy frissen támadt rianásban. Ez azonban nem nagy baj, mert a víz csaknem rögtön jéggé fagy a ruhán, úgy hogy átfázásról vagy meghűlésről szó se lehet. Otthon most bizonyára sokat gondolnak ránk s valószínűleg sajnálnak is a nélkülözések miatt, amelyeket, hitük szerint, tűrnünk kell a sivár és vigasztalan jégsivatagban. Attól tartok azonban, hogy ez a részvét és szánalom rögtön szertefoszlana, ha látnák, hogy milyen jó kedvünk van s mennyire nem nélkülözünk semmit. Én legalább nem igen emlékszem, hogy valaha ilyen kényelmes és gondtalan életem lett volna. Ötfogásos ebéd, amelyből annyit ettünk, hogy a vacsorához már egyikünknek se volt étvágya, és beértük kávéval, édességekkel, meg aszalt gyümölccsel! Aztán a kitűnő sör, a jó szivarok, a nagyszerű lakás, a kártya, zene, ének és egyéb szórakozás: - ugyan nem volna-e szerénytelenség, ha többet kívánnánk ennél még az otthoni, polgári életben is?...

Ha összevetem saját sorsunkat avval a nyomorúsággal és szenvedéssel, amelyen a sarkutazók ebben az évszakban ugyanitt keresztülmentek, csak áldhatom Istenemet. Olvasom a szerencsétlen Ross kapitány naplóját, aki éppen karácsony estéjén szánta rá magát, hogy befagyott hajójáról, amelyet a rianás különben is tönkretett, szánokon folytatja útját észak felé. Már kint laktak a parton, a maguk-épitette jégkunyhóban s fogytán volt mindenük: - erejük és egészségük, tüzelőszerük és eleségük is. Aztán, amikor ötödmagával mégis elment, a jégkunyhóban lakó legénység két pártra szakadt, mert Lytton hadnagy nem volt elég erélyes, nem tudott kellő fegyelmet tartani. A garázda és elégedetlen matrózok mind Fawkes kormányos körül tömörültek, akivel szemben a hadnagy úgyszólván csak Branton vitorlamesterre számíthatott. És ez a meghasonlott legénység, amelyet a skorbut és a szörnyű hideg is tizedelt, valósággal egymást ölte, mintha nem egymástól, közös összetartásuktól függött volna mindnyájuk szabadulása!

Már egy teljes hónap óta volt távol Ross kapitány s a jégkunyhóban lakó matrózok száma ezalatt lefogyott hétre. És ez a hét is csaknem a végét járta, de azért, mintha csak a gyűlölet tartaná még bennük az életet: veszett dühhel fenekedtek egymás ellen. Még az önfenntartás ösztöne, a halálos veszedelem érzése se tudta kiölni szívükből az ádáz bosszúvágyat, amely állandó vetélkedésre, civódásra ingerelte őket. De amikor a kapitány már egy hónap óta távol volt s látták, hogy a kunyhóban nyomorultan el kell pusztulniuk, ha meg nem találják Ross

kapitányt, aki tekintélyével megszüntethette köztük a civódást s mindnyájuk erejét egyesítve visszavezethette őket a lakott vidékre, - akkor végre elhatározták, hogy elindulnak Ross kapitány után, aki bizonyára már hazafelé tart, s mihelyt egyesültek vele, azonnal megteszik az előkészületeket a hazautazásra. És most hadd beszéljen maga Ross kapitány.

*

Az indulás előestéjén Branton, a vitorlamester, tüzet akart rakni a tűzhelyen, hogy megfőzze a szegényes vacsorát, de alig hogy rátette a pislogó zsarátnokra a fölhasogatott aprófát, a kunyhó belseje rögtön megtelt fojtó füsttel. Egyidejűleg pedig úgy megingott az egész épület, mintha erős földrengés rázta volna meg a jégfalakat. Valamennyien rémülten kiáltottak föl, Branton pedig rögtön kirohant az ajtón.

Odakint koromsötét volt és irtózatos hóvihar dühöngött. Oly sűrű hófelhőket vert föl a szél, hogy egy lépést se tehetett előre s a hideg oly rettenetes volt, hogy a kezei majdnem rögtön lefagytak. Branton tehát nyomban visszaszaladt a kunyhóba, de előbb jól megdörzsölte a kezeit hóval, hogy le ne fagyjanak.

- Elért bennünket a vihar, - mondta, amikor belépett. - Adja Isten, hogy össze ne döntse a házunkat, mert akkor végünk van!

Kint valóságos ítéletidő volt; a szél szilaj zúgása, üvöltése úgy hangzott, mintha egész csorda elszabadult fenevad bömbölne; roppant jégtömbök töredeztek le a jéghegyekről s az erősen rakott hóház is úgy megrendült néha, mintha össze akarna omlani.

- Hagyjuk itt a házat! - tanácsolta Fawkes kormányos.

- Lehetetlen! - rázta a fejét Branton; - odakint rögtön megfagynánk, a kunyhóban pedig talán túléljük ezt a förgeteget.

- Hol a hőmérő? - kérdezte Lytton hadnagy.

Branton odaadta neki. A szobában tíz fok volt a fagypont alatt, bár a kályhában égett a tűz. Lytton kidugta a hőmérőt a ponyva alatt a szabadba, de ő maga nem mert kimenni, mert hallani lehetett, amint a vihar ide-oda szórja és csapkodja a nagy jégtömbökről letört jégdarabokat.

- Pedig mégis menekülnünk kell innen! - szólt a hadnagy aggódva.

- Miért? - kérdezte a vitorlamester.

- Mert, ha kunyhónkat nem is dönti romba ez a vihar, félek, hogy elszabadítja a jégmezőt, amelyen telelünk s akkor összetöri és víz alá meríti.

- Hiszen ebben a csikorgó hidegben csonttá fagy a tenger is! - felelte a kormányos: - attól hát ne féljünk, hogy víz alá merülünk.

- Hány fok a hideg, hadnagy? - kérdezte a vitorlamester.

A hadnagy behúzta a hőmérőt s miután a lámpa világosságánál megnézte, fölkiáltott:

- Harminckét fok a fagypont alatt!

- Ez a legnagyobb hideg, amit eddig értünk, - mondta Branton, a vitorlamester. - Még tíz fok, s a higany is megfagy.

Halálos csönd lett erre a megjegyzésre. A kis csapat némán bújt össze s félálomban, félig virrasztva, minden szélrohamra föl-fölriadva töltötte az éjszakát. Reggel nyolc óra tájban a vitorlamester mégegyszer megkísértette a kimenést, hogy lássa, milyen az idő. S különben is ki kellett bocsátani a füstöt, melyet a vihar egész éjjel visszavert a jégházba.

De, amikor félrehúzta a ponyvát, látta, hogy a kijárást egészen betömte, befújta, eltemette a hó. Elővette vasaltvégű botját s teljes erejéből beledöfte a hótömegbe; de minden csepp vére megfagyott s a hátán hideg borzongás futott végig: - a hosszu bot nem fúrta keresztül a hóréteget, hanem megállt benne!

Semmi kétség: elevenen kriptába kerültek; a rengeteg hótömeg, amelyet kunyhójuk fölé hordott a vihar, eltemette őket.

- Baj van! - súgta halkan Branton a hadnagynak, aki odament hozzá.

- Micsoda?

- Az, hogy a hó elevenen eltemetett bennünket, kunyhóstól, mindenestől, - felelte Branton.

A hadnagy szótlanul állt pár percig a megdöbbenéstől: majd bátortalanul, bizonytalan hangon, mint aki maga se hisz saját szavaiban, megszólalt:

- Próbáljuk eltolni ezt a havat... Hátha ketten rést tudnánk törni rajta?!

Nekifeküdtek, de meg se birták mozdítani. Testük nyomásának ugyan engedett kissé a laza hótömeg, mert összébb nyomódott, tömörebb lett, de nem dőlt be és nem mutatta semmi jel, hogy a külső része közel van, illetőleg hogy a hóréteg vékony. Talán több méternél is vastagabb volt, s bizonyára összefagyott a kunyhóval, amelyet fönt és köröskörül is teljesen elborított.

A hadnagy fogcsikorgatva, halkan káromkodott. Erre a zajra, valamint a két ember erősködésének neszére a többiek is fölocsúdtak félálmukból s bágyadtan dörzsölték szemüket. E pillanatban sűrű füstfelhő töltötte meg a kunyhó belsejét, mert a tűzhely kéményén már nem tudott kitódulni; úgy látszott, hogy azt is betömte a hó.

- Átkozott idő! - szitkozódott Fawkes bosszúsan. - Úgy látszik, már a kürtőt is ledöntötte a vihar, s most úgy megfüstölődünk idebent, mint a heringek.

A vitorlamester rögtön leütötte botjával a kürtőt, a tüzet pedig reá dobált jégdarabokkal oltotta el, amitől még sűrűbb füst támadt, úgy hogy mindnyájan fulladoztak tőle. Aztán fölfelé szurkált botjával a menyezeten, hogy hátha rést tudna ütni a füst számára: - de ott mindenütt tömör jeget talált, amely nem engedett.

Itt volt hát a legiszonyúbb halál: a megfúlás veszedelme a füsttől és levegő hiányában... vagy, ami még rosszabb: a megfagyás, mert most már tüzet se rakhattak többé, hiszen nem volt nyílás, melyen át a füst kiszállhatott volna a kunyhóból!

A vitorlamester, hogy a csüggedés és kétségbeesés végkép le ne törje a megdöbbent matrózokat, színlelte, mintha könnyedén venné az egész esetet. Előszedte a borszeszforralót, alágyujtott, megtömte hóval a szamovárt s mialatt a kávéfőzéshez szükséges víz fölforrott benne, előkereste a kétszersültet és a pemmikánt is a reggelihez.

- Oda se neki, fiúk! - vetette oda fél vállról. - Cudar eset ez, annyi szent; de értünk mi már együtt nehezebb időket is. Első a jókedv, második a bátorság, harmadik a tele gyomor. Kezdjük hát a végén s legelőször is lakjunk jól; a kávé mindjárt kész lesz: lássunk hozzá addig is a kétszersülthöz és a pemmikánhoz. Aztán majd kigondolunk valami okosat.

Maga járt elül a jó példával: mindjárt nekiesett a részének és mohón fölfalta. Ezen fölbátorodtak a többiek is, s a forró kávé, mely közben csakugyan elkészült, némileg visszaadta önbizalmukat és bátorságukat. Legelsőnek Fawkes, a kormányos szólalt meg:

- Ha a vihar még tart odakint, ami valószínű, akkor elég veszedelmes a helyzetünk.

- Miért? - kérdezte szorongva az egyik matróz?

- Azért, öcsém, - felelte Fawkes vállat vonva, - mert nem halljuk a vihar tombolását. Ez pedig azt jelenti, hogy legalább is három méteres hótömeg temetett el bennünket s ezen a vastag szemfedőn keresztül nem hatol át még az orkán bömbölése sem!

Branton szó nélkül fölvette botját s vasalt végét odatartotta a borszesz-lámpás lángja fölé, míg áttüzesedett. Aztán beledöfte a hótömegbe. A tüzes vas sisteregve olvasztotta meg a jeget s a bot egész végig belefúródott a megfagyott tömegbe, - de nem ért keresztül rajta. Pedig, a bot majdnem másfél méter hosszú volt.

A matrózok elsápadtak és tanácstalanul néztek össze. Behunyt szemükkel szinte már látták önmagukat, amint csontig-bőrig lefogyva gubbasztanak egymás mellett a félhalál dermedt bágyadtságában, míg csak végkép ki nem oltja belőlük az életet a rettentő hideg, amely már a hőmérő higanyát is acélkeményre fagyasztja. Sokáig ültek így némán, mozdulatlanul, a földre szegzett szemekkel, mert egyik se mert a másikra nézni, mintha mindegyik attól félt volna, hogy tulajdon aggodalmait fogja leolvasni társainak halálsápadt arcáról.

Ekkor Lytton hadnagy elhatározta, hogy utat vág a hótömegben. A gondolat, a menekülés reménye hirtelen visszaadta a matrózok erejét és bátorságát. Hogy is nem gondoltak erre mindjárt?... Hát persze, hogy keresztül vágják magukat a hórétegen; a szekerce itt van: fölváltva fognak dolgozni mindannyian.

Félóráig dolgozott mindegyik s a nyílást egy méter szélesre s ugyanolyan magasra tervezték. Tehát másfél méteres keretben kezdték, mert számítaniok kellett arra, hogy kifelé haladván, a nyílás méretei egyre szűkülni fognak. Nagy hévvel fogtak neki a nehéz munkának, de a dolog nagyon lassan ment, mert a jég oly kemény volt, hogy a szekerce alig fogta. Négyórai verejtékes munka után a nyílás alig volt félméter mély, - a levegő pedig egyre fogyott a kunyhó belsejében, úgy hogy a megfúlás veszedelme a szó szoros értelmében fenyegette őket.

Más, gyorsabban ható, eredményesebb eszközt kellett hát kitalálniuk, ha szabadulni akartak a haláltól s ekkor a vitorlamesternek az jutott eszébe, hogy égő borszesszel olvasztja keresztül a jégburkolatot. Ez ugyan veszedelmes kockázat volt; mert, ha elfogy a borszesz, akkor nem lesz mivel kávét főzni: de habozni még se lehetett. A nagyobb veszedelem mégis csak az volt, hogy megfulladnak és megfagynak ebben a kriptában; először ki kellett szabadulniuk: aztán majd megválik, hogyan élnek meg borszesz nélkül is. A fő, hogy megéljenek; a borszesz az már mellékes, mert mit érnek vele, ha a borszesz birtokában pusztulnak el?...

Ezeket a gondolatokat, amelyek mindnyájuk agyában megfordultak, jól meghányták-vetették, mielőtt Branton az olvasztás munkájához fogott. De végre is mindnyájan egyetértettek abban, hogy az élet mégis csak előbb való, mint a kávé meg a tea, - mire a vitorlamester meggyujtotta a forralót és bebujt a szűk üregbe.

A borszesz elég rohamosan olvasztotta is a jeget, de egy ember nem igen sokáig dolgozhatott vele, mert az olvadó hólé átáztatta a ruháját s rögtön megfagyott rajta. Negyedóra mulva a vitorlamester csurom víz volt s kénytelen volt átadni az égő forralót Fawkesnek, aki tovább folytatta az olvasztás munkáját. Két órai munka után a szűk folyosó már másfél méter hosszú volt, de a vasalt végű bot még mindig nem ért ki a szabadba, ha beledöfték a folyosó hátsó falába.

- Lehetetlen, hogy ennyi hó esett volna! - rázta fejét Lytton hadnagy. - Bizonyosan a szél hordta össze éppen ezen a helyen... Másutt kell tehát megpróbálnunk a kitörést.

- Az nem lehet, hadnagy, - szólt halkan a vitorlamester. - Ha a többiek meglátják, hogy másfelé próbálunk kitörni, legott elvesztik bátorságukat. Folytatnunk kell a munkát abban az irányban s azon a helyen, ahol megkezdtük.

- S ha elfogy a borszesz?...

- Talán nem fogy el... De én nem is a borszesz miatt aggódom, - sóhajtott Branton.

- Hanem?...

- Hanem amiatt, hogy elalszik a lámpásunk, mert kifogy belőle az olaj, és még amiatt is hogy megfulladunk, mert elfogy a levegőnk...

Branton után ismét Fawkes folytatta az olvasztás munkáját, majd sorra kerültek a matrózok mind, fölváltva egymást a szűk folyosóban. Végre a vitorlamester még vagy 20 centiméterrel tovább olvasztotta a jeget a folyosóban s ekkor ő maga is fáradtan dőlt le társai mellé.

Mikor másnap reggel fölébredtek, koromsötétség volt a kunyhóban, mert a lámpás kiégett és elaludt. A vitorlamester kelt föl elsőnek, hogy meggyújtsa a gyorsforralót, de mikor fölállt, megütötte fejét a menyezetben. A vén Branton nagyon megijedt: hiszen tegnap még egyenesen állhatott a kunyhóban... Mi történhetett hát, hogy ma reggelre beroskadt a teteje?

Meggyujtván a gyorsforralót, látta, hogy a kunyhó mennyezete majdnem félmétert süllyedt. Micsoda rettentő nyomással nehezedett rá a föltornyosuló hótömeg, - ki tudja, meddig állhat ellent a kunyhó ennek a szörnyű nyomásnak?! A vitorlamester féktelen haraggal kapta föl vasalt végű botját és szilajon beledöfte a tegnap vájt folyosó végébe... és ime: a bot már nem talált nagy ellentállásra, hanem könnyedén behatolt a hórétegbe.

A lökés ereje, minthogy a hóréteg engedett neki, magával rántotta Brantont, kinek a hirtelen öröm minden vérét az agyába kergette. Hiszen ez a szabadulás volt!...

- Ide, cimborák! - kiáltott föl ujjongva s az izgatottságtól reszkető hangra valamennyi matróz rögtön talpra ugrott.

- Nyílik már a börtön ajtaja! - kiabált a vén vitorlamester lelkendezve.

Mindenki kézzel-lábbal nekiesett a hótömegnek, amely lassanként engedni kezdett s nemsokára egy kis nyílás is tátongott rajta. De ezen a kis nyíláson, a halvány csillagfénnyel együtt oly irtózatos hideg tódult be, hogy abban a szempillantásban minden folyadék megfagyott a kunyhóban. De mit bánta ezt Branton?... Vadul csapkodott a szekercével, míg emberfej nagyságúra nem tágította a nyílást, s amikor a fagyasztó levegő éltető áramlata süvöltve tört be a kunyhóba, térdre borulva adott hálát Istennek ezért a nagy kegyelemért.

Félóra mulva már akkora lett a nyílás, hogy egy ember is kifért rajta. Egymás után bujtak ki mindnyájan a szabadba, de nem sokáig birták el a roppant hideget s vissza kellett menekülniük a kunyhóba. A vitorlamester azonban még szétnézett előbb, hogy nem látja-e valahol a szánkót, amelyben az élelmiszerek voltak: - de a szánkónak nyoma se volt. Csakhamar hozzácsatlakozott Fawkes, a kormányosmester is, akinek Branton elkeseredve mondta meg, hogy a szánkó eltünt, az összes élelmiszerekkel együtt.

- Akkor elvesztünk! - kiáltott föl Fawkes kétségbeesetten.

Rögtön a kunyhó mögé szaladt, ahol a szánkó volt, de ő is megdöbbenve állt meg. Az a jégtömb, melyhez a kunyhót hozzáépítették, ketté volt válva s a másik fele nem volt ott!... Amikor a vihar ketté törte a jégmezőt, éppen e jégtömb közepén át roppantotta szét, s a másik felét, a hozzákötött szánkóval együtt, ki tudja, hová sodorta el!

A két tengerész kétségbeesve mászott föl a kunyhó tetejére hogy onnan szétnézzen. De a magasból se láttak semmit. És a vitorlamester már csüggedten fordult meg, hogy lemegy, amikor véletlenül Fawkes arcára tekintett. Megdöbbenve látta, hogy a kormányos, nyakát előre nyujtva, merően észak felé néz, majd hirtelen összerezzen és elsápad.

- Mi az testvér? - kérdezte Branton izgatottan.

- Semmi, semmi! - felelte Fawkes hevesen. - Másszunk le hamar és mondjuk meg a többieknek is, hogy azonnal indulnunk kell, hacsak itt nem akarunk elpusztulni.

De most már Branton maga is nagyon kíváncsi lett és élesen nézett abba az irányba, amerre Fawkes bámult az imént... És aztán ő is összerezzent, de nem sápadt el, hanem ellenkezőleg: ujjongva kiáltott fel.

- Áldott legyen az Úr neve!...

Az észak-keleti szemhatáron vékony füstoszlop száll föl az égbe... ott tehát emberek vannak. És ezek az emberek nem lehetnek mások, mint Ross kapitány és társai, akikkel a sark felé indult.

Branton kiáltozására mind kiszaladtak a kunyhóból s megtudván, hogy miről van szó, azonnal elhatározták, hogy oda indulnak, ahonnan a füstöt felszállani látták. Legelül ment Branton, húsz lépéssel mögötte Fawkes, majd ugyanily távolságban Lytton hadnagy s vele a többiek. Félórai gyors gyaloglás után Branton hirtelen megállt.

- Nem hallottatok semmit? - kérdezte izgatottan.

- Semmit, - felelték a többiek.

- Pedig nekem úgy tetszett, mintha gyönge kiáltást hallottam volna...

Mindnyájan visszafojtották lélekzetüket s úgy hallgatóztak, míg egyszerre csak Lytton hadnagy rekedten fölkiáltott:

- Én is hallom!

És most mindnyájan hallottak valami nyögő, panaszos hangot, amely mintha segítségért kiáltott volna. De olyan halk és elmosódott volt ez a szózat, mintha csak az álomvilágból jött volna, s aztán megint elcsöndesült minden.

Néhány pillanatnyi eredménytelen hallgatózás után Branton teljes erejéből futni kezdett a hallott hang irányában, s a többiek nyomon követték. Körülbelül másfél angol mérföldnyi utat futhatott meg így, amikor hirtelen egy útjában álló jégtömböt megkerülve, embert látott feküdni a havon... Odaugrott hozzá, letérdelt melléje s aztán kétségbeesve tárta ki két karját az ég felé.

Ekkor ért oda Fawkes, aki mindenütt nyomában járt, s megdöbbenve kiáltott föl:

- Ez a mi emberünk... Halló, Tom Beecher?!

- Már nem él, - nyögte a vitorlamester kétségbeesetten: - megfagyott a boldogtalan!

Most ért oda Lytton hadnagy is a többiekkel. A halott láttára mindnyájuk szívéből kihalt a remény: hiszen azt a megfagyott matrózt jól ismerték mindnyájan; a hajó egyik kormányosa volt.

- Előre! - kiáltott föl hirtelen Branton. - Ezen már úgy sem segíthetünk; nézzük a többieket.

Félórai gyaloglás után a talaj hirtelen emelkedni kezdett; ez csak szárazföld lehetett: - a Shannon-sziget. Még egy angol mérfölddel odább már nem csak a füstöt látták, hanem a kunyhót is, melyből a füst fölszállt s kiáltozásukra három férfi támolygott ki a kunyhóból. Branton megismerte az egyiket:

- Johnny! - kiáltott rá hevesen: - Johnny, az Istenért, te vagy?

De a matróz hülyén bámult rá, mintha nem is tudná, mi történik körülötte. Branton csak evvel az egy matrózzal törődött, mialatt Fawkes nyugtalanul vizsgálta a feléjük támolygó másik két alakot is; de látván, hogy Ross kapitány nincs közöttük, pokoli káröröm szállta meg a szivét.

Branton, természetesen, mitse vett észre; odaugrott az első matrózhoz, hevesen megrázta s reszkető hangon kiáltotta a fülébe:

- Én vagyok, Johnny!... Mi vagyunk, a barátaid!

A matróz még mindig pislogva, tétován bámult a derék vitorlamester szorongó arcába, majd hirtelen, mintha visszatért volna az öntudata, zokogva roskadt öreg cimborája karjaiba.

- És a kapitány?! - kiáltott föl a hadnagy baljóslatú aggodalmaktól gyötörve.

Mintha csak válasz lett volna a szorongó kérdésre, e pillanatban még egy férfi vánszorgott elő a kunyhóból s majdnem félholtan rogyott le a jégre.

Ross kapitány volt!

A hadnagy örömujjongva rohant oda, Branton segítségével fölkapta és bevitte a kunyhóba, ahol addig ápolták, míg eszméletre nem tért. Fawkes komoran összeráncolta szemöldökét és ajkába harapott; ez a váratlan találkozás keresztülhúzta minden számítását s a bosszúsága határtalan volt. Szerencsére mindenki a menekültek körül sürgölődött, úgy hogy senki se vette észre Fawkes sötét arcát és fekete szemét, amelyben néha veszedelmes fény villant föl. A kályhában nem sokára vidáman ropogott a tűz, a menekültek körülülték s aztán kölcsönösen elmondták kalandjaikat és szenvedéseiket.

A Ross kapitány története nagyon egyszerű volt. Amikor ötödmagával megszorult a jéghegyek között és nem mehetett tovább, fölépítették ezt a kunyhót s várták a tavaszt, hogy visszatérjenek hajójukhoz. Rengeteg sokat szenvedtek s a tömérdek nélkülözésen kívül Ross kapitánynak tömérdek baja volt már két norvég matrózával is, akik valósággal féktelen és szilaj természetű fenevadak voltak. Ross kapitány külön is szivére kötötte ezt a két szilaj fickót Brantonnak, aki viszont bizalmasan elmondta a kapitánynak, hogy a hajón meg, Lytton hadnagy jóságos gyöngesége miatt, Fawkes a szó szoros értelmében terrorizálta az egész legénységet.

Ross kapitány tudomásul vette a kellemetlen híreket s megkérte Brantont, hogy csak őrködjék ezentúl is és minden fontosnak látszó körülményt jelentsen be neki. Aztán elhatározták, hogy addig maradnak a kunyhóban, míg a roppant hideg tart, de már ezalatt két szánkót ácsoltak s arra fölrakták az összes élelmiszereket s általában minden egyebet, aminek hasznát vehették. A roppant hideg eltartott egész újholdig s a kis karaván csak február 17-én indulhatott útnak; előbb azonban sírt ástak a megfagyott matróznak, sőt még fejfát is állította neki.

Mivel a kutyák mind elpusztultak, a szánkót a matrózok fölváltva húzták, de azért jó kedvvel: hiszen hazafelé tartottak! Az úton aránylag nem sokat szenvedtek; csak Ross kapitány és Branton aggódtak, mert Fawkes kormányos, a két norvég matróz és még két másik tengerész nem igen elegyedtek össze a többiekkel, hanem folyton egymás közt súgtak-búgtak. Végre húsz napi keserves utazás után, március 10-ikén szerencsésen megérkeztek a brigghez, ahol a négy hátramaradt matróz nagy örömmel fogadta őket.

A hajón magán minden rendben volt, bár a nagy hózivatar alaposan megtépázta a kötélzetét; sokkal nagyobb baj volt ennél, hogy azt a nagy raktárt, amelyet a szárazföldön építettek, egészen elpusztította a vihar s az oda rejtett élelmiszerek nagy része is elpusztult vagy megromlott. E szomorú hírre Ross kapitány lement Branton vitorlamesterrel a hajófenékbe és pontosan összeszámította, hogy mennyi élelmiszerük van még. Mivel most összesen tizenketten voltak, a tél pedig még legalább tíz hétig tartott, azt határozták, hogy ezentúl mindenki csak féladagot kap... Féladagot, mert több nem futotta, ha csak éhen nem akartak halni még a tavasz kezdete előtt!

Fawkes kormányosmester szoros barátságot kötött a két norvég matrózzal, s Ned Brown, a kanadai szigonyos, meg John Fitzroy, a skót hajóács is csatlakozott a bandához. Ez az öt ember nem igen volt hajlandó fegyelmet tartani, de Ross kapitány aki Lytton hadnagytól átvette a hajó parancsnokságát, nem tűrt ellentmondást és szigorúan bánt velük. A két norvég pár nap mulva mégis ellopott egy kis hordó sózott húst. Ross kapitány fölháborodva követelte, hogy azonnal adják vissza a lopott holmit, de a norvégek vonakodtak. A kanadai meg a skót szintén a norvégek pártjára álltak, Fawkes pedig hangosan káromkodott, hogy ez a féladagos emberkínzás nem tarthat tovább.

Branton nem sokáig okoskodott, hanem mivel mindig a közvetlen akció embere volt, teketória nélkül rárohant a két norvégra, hogy rövid úton leszámoljon velük. A két óriás azonban nem hagyta magát; mindegyik kirántotta hosszú matróz-kését, - s ki tudja, mi történik, ha Lytton és Ross kapitány hirtelen le nem fegyverzik hátulról a két szilaj embert. Igy hát a lopott hús megkerült, mert Fawkes és a skót meg a kanadai, látván a túlerőt, nem merték törésre vinni a dolgot; hiszen ők csak öten voltak, míg Ross kapitány hetedmagával állt velük szemben.

- Az elsőt, aki fegyveresen ellenszegül, lelövöm, mint a veszett kutyát! - jelentette ki Ross kapitány dörgő hangon, mialatt Branton visszahengerítette a hordó húst a hajófenékbe.

A megfékezett lázadók sunyi szemekkel, lopva pislogattak össze, de nem feleltek, csak titokban csikorgatták a fogaikat. Egyedül Fawkesből tört ki a bosszúálló természet.

- Majd meglátjuk, ki meddig birja, - dörmögte fenyegetően a bajusza alatt. - Az erőszakra mi is erőszakkal felelünk: s azé lesz az igazság, aki végül erősebb marad!

A legénység e hadüzenet dacára is közösen étkezett és közösen járt vadászni, mikor az idő engedte. Ám a hideg legtöbbnyire beszorította őket a hajóba, mert a hőmérő rendesen 30-35 Celsius-fokot mutatott a fagypont alatt s ilyenkor életveszélyes volt kimenni. Rendesen ott gubbasztottak hát a vaskályha körül, de ennek melege mellett is dideregtek, fájt a fülük, az orruk és minden végtagjuk, a fejük pedig szédült és a lélekzetük is minduntalan el-elszorult. Legjobban megviselte a tél Lytton hadnagyot, aki lassanként annyira elgyöngült, hogy fölkelni is alig tudott. A rettenetes skorbut fenyegette és lábain már fehér kiütések támadtak.

Április első hetében rémes vihar dühöngött kint a hómezőn, bent pedig hárman voltak ágybanfekvő betegek: Lytton hadnagy és még két matróz, akik Ross kapitány hű emberei közé tartoztak. Sajátságos csapása volt a véletlennek, hogy a betegség éppen a derék, kötelességtudó embereket támadta meg, míg Fawkes kormányoson és cinkosain: a két norvégen, meg a skóton és a kanadain, egyáltalában nem fogott a szörnyű éghajlat. És a lázadó szövetségesek kárörvendve számítgatták az esélyeket, amelyek napról-napra kedvezőbben alakultak az ő javukra, mert a skorbut állandóan gyöngítette ellenfelüket. Már most is öten voltak négy ellen, - hiszen az ágyban fekvő három beteg igazán nem számíthatott a véres leszámolás esetén!

A szerencsétlen betegek egyetlen orvossága a citromlé volt s Ross kapitány minden nap adott is nekik bőven, mert tudta, hogy enélkül okvetlenül elpusztulnának. De amikor április 7-én lement a hajófenékbe citromért, rémülten látta, hogy a citromos ládák mind eltüntek!... Most már tudta, hogy miért oly erősek és egészségesek az ellenségei: a gazemberek mind ellopták a citromot s titokban fogyasztgatták, vagy elrejtették. Élet és halál kérdése volt ez: - ő pedig és hű emberei már sokkal gyöngébbek voltak, semhogy erőszakkal szerezhették volna vissza az ellopott citromokat, amelyek nélkül el kellett pusztulniuk!

Április 15-ikén a betegek már föl se tudtak kelni s a kapitány többi emberei is odáig voltak. Ross kapitány mindamellett tüzet rakott a kályhában, s mialatt Branton megfőzte a reggelit, a legénység odavánszorgott a kályhához és körülülte.

- Kapitány! - nyögte ágyában a hadnagy: - meghalok, kapitány... Oh, mit szenvedek!... Miért nem segítsz hát rajtam?

Ross kapitány most elszánta magát a végsőkre. Odalépett Fawkes elé s elfojtván kitörő haragját, nyugodtan megkérdezte tőle:

- Tudod, hol van a citrom, Fawkes?

- Azt hiszem, a hajófenékben, ahol a többi élelmiszer, - felelte a kormányos arcátlanul.

- Jól tudod, gazember, hogy nincs ott, mert te loptad el! - tört ki a kapitány hevesen.

- Erre a sértésre nincs mit felelnem, - mondta Fawkes vállat vonva és hátat fordított.

- Nyomorult! - kiáltott föl Branton, s kirántva kését, reá rohant a kormányosra.

- Ide hozzám! - kiáltotta Fawkes és fenyegetően szembefordult a támadójával.

A kanadai meg a skót és a két norvég matróz rögtön ott termett Fawkes mellett, míg a másik oldalon Ross kapitány, Branton s a többi matrózok sorakoztak; még a két skorbutos legény is fölugrott ágyából, csak Lytton hadnagy maradt fekve és tördelte a kezeit tehetetlen fájdalmában.

- Még sokan vagytok, - szólt most a kormányos gúnyosan. - Ti hatan vagytok és mi csak öten. Minek kockáztassuk a biztos sikert, mikor mi várhatunk is, míg mind elpusztultok!

- Ha Lytton hadnagy meghal, akkor te ölted meg, Fawkes, - szólt Ross kapitány a haragtól reszketve: - és ha meghal, esküszöm, hogy tulajdon kezeimmel öllek meg!

A kormányos nem is felelt s a szoba tulsó sarkába húzódott cinkosaival, Ross kapitány és Branton pedig fölmentek fáért a födélzetre, mert nagyon hideg volt. De nem sokáig maradhattak a szabadban, mert majd megfagytak, s amikor fával megrakodva elmentek a külső hőmérő mellett, megdöbbenve látták, hogy a higany megfagyott! Tehát 42 foknál is nagyobb a hideg.

Három nappal később Lytton hadnagy már a végét járta s Branton hallotta, amint Fawkes kárörvendve bíztatta cinkosait, hogy azt a gazember hadnagyot ma-holnap kinyújtóztatják s a többiek is csakhamar utána mennek. Ez a hitványság vérig fölháborította Ross kapitányt és a derék vitorlamestert. Hosszas tanácskozás után elhatározták, hogy nem várják be, míg az erejük végképpen cserben hagyja őket, hanem a legközelebbi éjszakán végeznek a nyomorultakkal, még mielőtt ők maguk áldozatul esnének nekik.

Mivel az eleséggel takarékoskodni kellett, Ross kapitány gyakran kijárt vadászni s ezen a napon is elindult a hajóról puskájával. De a szerencse nem kedvezett neki, s hosszas cserkészés után belezuhant egy mély szakadékba, ahonnan csak nehezen tudott kimászni, mert erősen megütötte magát s a nagy hideg is megbénította. Sötét gondolatokkal tépelődve indult hazafelé s ekkor a pörkölt szalonna csípősen sós füstje ütötte meg az orrát. Nagyon megijedt, mert tudta, hogy ez a messzire érezhető, inycsiklandozó illat könnyen a hajóhoz csalhatja az örökké éhes jegesmedvéket, amelyek úgyis állandóan a közelben csatangoltak. Futva igyekezett hát a hajó felé, azon bosszankodván, hogy ugyan kinek juthatott eszébe ilyenkor szalonnát pörkölni, - s amikor már csak egy mérföldnyire volt a hajótól, iszonyodva látta, hogy a félhomályban óriási alakok mozognak a szemhatáron s egyenesen a hajó felé tartanak.

Egyszerű optikai csalódás volt, hogy óriásoknak látta a medvéket, de azt mégis jól kivehette, hogyan kapaszkodik föl három roppant fenevad a hajó oldalán. A bestiák nagyon ügyesen másztak a hajó bordáin fölfelé; csakhamar elérték a födélzetet, s összehasogatván a föléje kifeszített ponyvát, lomhán beugrottak a hajóba.

Ross kapitány dermedten állt meg egy pillanatra s nem tudta, mit tegyen. - Hogyan figyelmeztesse társait, akik bizonyára nem is sejtik ezt a szörnyű látogatást?... Ha kilövi puskáját, lehet, hogy fegyvertelenül szaladnak ki s akkor a medvék könnyen elbánnak velük; ha pedig nem figyelmezteti őket, akkor a fenevadak készületlenül, talán álmukban lepik meg társait: s ez még irtózatosabb!... Futott tehát lélekszakadva, remélve, hogy még idejében érkezik s elháríthatja a rémes katasztrófát, amely társait fenyegeti.

Lent a hajóban ezalatt elkezdődött a szörnyű dráma utolsó fölvonása. Alighogy Ross kapitány elment, Branton jól megrakta a tüzet s avval a szándékkal, hogy megfőzi az ebédet, lement a hajófenékbe eleségért. Mire feljött, Fawkes már elfoglalta helyét a kályha mellett s kényelmesen szalonnát pirított a tűzön.

- Ez az én helyem, - szólt Branton bosszúsan; szeretném tudni, miért ültél a helyemre?

- Mert úgy tetszett, - felelte Fawkes kurtán, meg se fordulva. - Ha nem tetszik: tégy róla!

Branton elfehéredett dühében s kiütötte Fawkes kezéből a szalonnát, mely a tűzbe pottyant és sisteregve égni kezdett; ennek a füstjét érezte meg Ross kapitány odakint.

- Ide hozzám, Sved!... Rajta, norvégek! - kiáltott föl Fawkes, kirántva matrózkését.

A gazemberek csak erre vártak; villogó késekkel rohantak rá a többiekre, mialatt Branton birokra kelt Fawkes-szel. A küzdelem nagyon egyenlőtlen volt: - az ágyban fekvő Lytton hadnagy nem számított, Ross kapitány nem volt jelen: - öt ember állt hát szemben öt emberrel, de a gazembereknek megvolt az az előnyük, hogy mind egészségesek voltak, míg ellenfeleik közül kettőt ágyba kényszerített a skorbut. Legelőször evvel a kettővel bántak el, ami nem volt nehéz; aztán, mialatt Branton és Fawkes még mindig fogcsikorgatva birkóztak, a kanadai és a skót meg a két norvég gúzsba kötözték a másik két, egészséges matrózt.

A csata sorsa evvel már el is dőlt volna, ha Branton nem szerencsésebb társainál; ügyes fondorlattal sikerült földhöz vágnia Fawkest, rögtön a mellére térdelt, s már éppen torkába akarta döfni a kést, amikor a két norvég, észre vevén a bajt, hátulról rohanta meg a bátor vitorlamestert. Ez, látván a veszedelmet, hirtelen fölugrott, sőt ellenfelét is eleresztette, s az egyik norvéget úgy fölrúgta, hogy három lépésre bukott föl tőle. A következő percben pedig, összeszedvén minden erejét, a már szintén talpra állott Fawkest ismét megragadta, s nekivágta az ajtónak.

Az ajtó nagy roppanással tört ki s Fawkes háttal bukott ki rajta. Ugyanebben a pillanatban rémes morgás hallatszott a födélzetről: - egy óriási jegesmedve kapaszkodott fölfelé a hajó oldalán. Majd hirtelen lövés dördült el, s a medve, talán mert megsebesült, vagy megijedt, menekülni igyekezett. Branton ezalatt becsapta és bezárta az ajtót s lihegve körülnézett. Társai gúzsba kötve hevertek a sarokban s amikor segítségükre akart sietni, a két norvég, meg a kanadai és a skót egyesült erővel rohantak rá. A derék vitorlamester már veszve látta magát; négy emberrel nem küzdhetett meg: - a gazemberek leteperték s őt is megkötözték volna, mint többi társait.

E pillanatban azonban Fawkes kétségbeesett ordítása hallatszott le a födélzetről, s a két norvég, azt vélvén, hogy Ross kapitány érkezett haza, rögtön kirohant a szobából, hogy együttesen végezzenek vele odafönt. A kanadai és a skót pedig fogcsikorgatva rohantak rá a vitorlamesterre, hogy őt is legyűrjék és ártalmatlanná tegyék. Branton előrefeszítette két öklét s úgy várta a támadást. Elsőnek a kanadai ugrott rá, de oly hatalmas döfést kapott a gyomrába, hogy fájdalmas ordítással bukott hanyatt, miközben Branton torkon ragadta a skótot és megkezdte vele a halálos birkózást mindnyájuk életéért. Az egész hajó rengett, dübörgött a dulakodók rémes dobogásától, s úgy látszott, hogy az óriás erejű hajóács már-már letöri a

derék Brantont, akit a hosszas küzdelem s a csak imént kifejtett nagy erőfeszítés lassanként végkép kimerített.

Ekkor azonban különös dolog történt. Lytton hadnagy, akivel senki se törődött, mert hiszen félholtan, ájultan hevert ágyban, hirtelen összeszedte minden erejét és lázas erőlködéssel lemászott fekhelyéről. Négykézláb kúszott be Ross kapitány kabinjába s leakasztotta a falról a kapitány dupla-pisztolyát. Aztán, négykézláb, ahogy jött, visszamászott a hajószobába, ahol a kanadai éppen ekkor tápászkodott föl, hogy segítségére siessen a skótnak s ennek javára döntse el a különben is egyenlőtlen küzdelmet... A szobát rémes durranás rázta meg és sűrű, fojtó puskaporfüst töltötte be. A hadnagy igazán az utolsó percben szólt bele a halálos dulakodásba: a skót szétloccsant agyvelővel, holtan bukott a földre.

Ez volt Branton szerencséje és menekülése a biztos haláltól. Mert a kanadai, aki már hátulról megragadta a vitorlamestert, a durranáson meghökkenve fordult meg s egy pillanatra elereszte áldozatát. Brantonnak éppen elég volt ez a pillanat: villámgyorsan fölkapta a kést a földről s markolatig a bámészkodó kanadai lapockái közé döfte. Az óriás termetű hajóács vadul szétcsapott két karjával a levegőben s nyikkanás nélkül, holtan vágódott végig egész hosszában a földön. A hajófenék tehát megtisztult a gazemberektől.

Odakint ezalatt épp oly izgató és drámai jelenetek játszódtak le. Amint Fawkes kiröpült az ajtón, melyet Branton becsukott és bezárt mögötte, rögtön rárohant egy óriási jegesmedve, amely lassan-lassan a hajókorláthoz szorította és éppen át akarta ölelni, hogy agyon szorítsa, amikor hirtelen lövés dördült el. Ross kapitány érkezett meg és szíven lőtte a medvét, mely rémes vonaglások közt terült el a födélzeten. De a másik két medve szintén nem hevert tétlenül; az egyik, miután Herminget, a kisebbik norvéget leütötte és megölte, most Jacobsent, a másik norvéget szorongatta, aki szekercéjével védekezett. A harmadik medve pedig, mely már kikezdte a leütött norvég hulláját, a lövés durranására ott hagyta zsákmányát és lomhán ügetett a hajó orra felé, ahol Ross kapitány és Fawkes szemben állottak.

A két halálos ellenség néma gyűlölettel szemlélte egymást, s csak akkor vették észre közös ellenségüket, a feléjük ügető jegesmedvét, amikor ez már rájuk rohant. A közös veszedelem érzete feledtette velük egymás iránti halálos gyűlöletüket s mialatt Ross kapitány irtózatos csapást mért puskája tusával a medve fejére, Fawkes markolatig a fenevad szügyébe döfte hosszú matrózkését, éppen abban a pillanatban, amikor a medve már két lábra állt, hogy halálos ölelésével agyon szorítsa. Hörögve és vérében fetrengve roskadt össze a félelmetes állat, s a két halálos ellenség ismét szemtől szemben állott. Most már nem láttak semmit, nem törődtek semmivel; nem hallották azt sem, hogy Jacobsen halk jajsikoltással roskadt össze, amint a harmadik medve, talpának egyetlen csapásával, beszakította a koponyáját.

A harmadik medve, mintha a vérszag csak még jobban fokozta volna dühét, haragos morgással vetette rá magát Ross kapitányra. A támadás oly váratlanul jött, hogy Ross kapitány kénytelen volt menekülni, mert ily közvetlen közelről nem használhatta puskáját. Gyorsan fölszaladt a középső árboc kötélzetén, s lovas módjára ült rá a kereszt-vitorlarúdra, ahol gondosan megtöltötte puskáját. A medve pedig lomhán mászott fölfelé a középső árbocon, a menekülő áldozat után. Ross kapitány, miután megtöltötte puskáját, föltérdelt a vitorlarúdon és célba vette a medvét. Ugyanekkor azonban Fawkes meg őt vette célba puskájával, hogy: ha a medve lezuhan, akkor ő lövi le Ross kapitányt...

Irtózatos volt a helyzet: kétfelől is a biztos halál fenyegette Ross kapitányt, de ő azért nem vesztette el bátorságát és hidegvérét. Nyugodtan célzott és lőtt... Ám a medve zavartalanul mászott tovább fölfelé: a golyó tehát nem találta el, s erre Fawkes is leeresztette a puskáját. Közben a jegesmedve fölért a vitorlarúdra s le akarta ütni áldozatát, de Ross kapitány ebben a pillanatban hirtelen elkapta a szélső vitorlakötelet, nagyot lódított magán, s a kezein egyfoly-

tában lesiklott a földre... Útjában golyó süvöltött el a füle mellett: Fawkes rálőtt, de elhibázta. És most itt volt a végső leszámolás tragikus pillanata.

Ismét szemben állt a két vetélytárs, a két halálos ellenség. Fogcsikorgatva rohantak egymásra, s mindegyik jól tudta, hogy olyan élet-halálharc ez, amelyből egyikük csak holtan kerülhet ki. Amelyik elbukik, annak vége s ezért mindegyik azon volt, hogy gáncsot vessen ellenfelének. Ross kapitány irtózatos fogással emelte föl Fawkest a földről s bizonyára le is gyűrte volna, de ekkor két izmos kar ölelte át mindkettőjüket s halálos szorítással nyomta oda a hajó korlátjához.

A jegesmedve volt, amelyről mindketten megfeledkeztek vérszomjas dühükben, s amely most, lekúszván az árbocról, megtámadta őket. Fawkes volt háttal fordulva a fenevadnak, amely egészen átfogta, de egyúttal belevájta karmait Ross kapitány testébe is. Két rémes halálsikoltás süvöltött át a sarki tél örök éjtszakájának csöndjén: - két olyan sikoltás, amelyre holta napjáig borzongva emlékszik vissza, aki hallotta... Aztán csönd lett. A szörnyeteg dühös morgása elnyomta az életükért viaskodók hörgő lihegését.

Majd rohanó léptek zaja hallatszott. A vitorlamester szaladt föl a hajószobából, két hatalmas ugrással ott termett a küzdők mellett, pisztolyát a fenevad füléhez nyomta - és lőtt. A medve elbődült, egy pillanatra szétcsapott két első lábával a levegőben - éppen, hogy Ross kapitány kibujhatott a halálos ölelésből - s aztán összerogyott, magával rántva, maga alá temetve a szerencsétlen Fawkest, akit összemarcangolt halálkínjában. És Ross kapitány, alig egy lépésnyire tőlük, lihegve, térden állva adott hálát Istennek a csodás megmenekülésért.

A zendülők tehát mind elpusztultak: a medvék mentették meg tőlük Ross kapitányt. De meghalt Lytton hadnagy is, akit azonban avval becsültek meg, hogy külön sírt ástak neki, még pedig jó messzire a gazemberektől, akik halálát okozták. E szörnyű megpróbáltatás után Ross kapitány és életben maradt matrózai már csak az időjárás viszontagságaitól szenvedtek. Miután az ellopott citromokat megtalálták, a skorbut-betegek is csakhamar meggyógyultak, s mivel most már hattal kevesebben is voltak, az élelmiszerekkel se kellett már takarékoskodniuk. Megenyhült közben az időjárás is s április végén a jég oly rohamosan kezdett olvadni, hogy szinte észre se vették, mikor a brigg egyszerre csak szabadon ringott a vízen. Aztán köröskörül megindultak a jéghegyek s az áramlat lassan vitte őket az Atlanti-óceán felé...

*

A mi életünk valósággal paradicsomi nyugalom és boldogság volt ezekhez a szenvedésekhez képest.

Hatalmas, erős hajónk a rianásokat, jégtorlódásokat nem is érzi, úgy hogy eszünkbe se jut: menekülni róla. Egyetlen rossz napunk se volt, amióta itt vagyunk, s egy csöppet se élünk kevesebb jólétben, kényelemben, mint otthon: sőt vannak köztünk többen, akik a gondtalan jómódnak ezt a mostani állapotát soha se ismerték, amióta csak élnek. Hiszen egyik-másikunk már hízásnak kezd indulni, ami nem is csoda, sőt természetes következménye az örökös jókedvnek, a kitünő élelemnek s a fáradság és megerőltetés teljes hiányának.

A skorbutnak vagy más efféle veszedelmes betegségnek nyoma sincs köztünk; egyetlen egy hajunk szála se őszült meg a sarki éjszakában, sőt mindnyájan úgy érezzük, hogy valósággal fiatalodunk. Társaim mind kitűnő színben vannak, az étvágyunk pompás és alig hiszem, hogy van kaszinó a föld kerekségén, ahol jobb kedv uralkodnék, mint esténként a mi szalónunkban, mikor fölváltva kártyázunk, sakkozunk és dominózunk, vagy pedig a könyvtárunkban lévő érdekes és értékes köteteket olvasgatjuk. Ilyen élet és kényelem mellett hogyan is férkőzhetnék hozzánk a betegség vagy az unalom?...

Vasárnap, december 31. - Ránk virradt hát az év utolsó napja is. Hosszú esztendő volt és jót is, rosszat is hozott egyaránt. Jóval kezdődött, mert meghozta kis Liv fiamat, akivel soha nem álmodott boldogság költözött szerény hajlékomba. De rosszúl folytatódott, mert el kellett szakadnom ettől a nagy boldogságtól s az életem azóta állandó vágyódás, szorongó kivánkozás a családom körébe. Ám azért még se volt rossz ez az esztendő; hiszen beváltotta minden reményünket, s valjon nem oda igyekszünk-e most is, nem viszi-e az áramlat hajónkat a sark felé, ahová oly szenvedélyesen kívánkoztunk?... És szép volt az esztendő utolsó napja is. Csodásabb szilveszter-éjszakát kívánni se lehetne: gyönyörű éjszaki fény ragyogta be az egész égboltozatot, melynek éjszaki felén leírhatatlanul gyönyörű tüzijáték sziporkázott.

A pompás vacsora után együtt maradtunk a szalónban, hogy megvárjuk az újév születését. Amint az óra éjfélt kongatott, fölálltam s néhány szóval elbúcsúztattam a letünt esztendőt. Elmondtam, hogy voltak szomorú napjai, de voltak pirosbetűs ünnepnapjai is, melyek a legszebb reményekre jogosítanak. És megköszöntem bajtársaimnak az odaadó buzgóságot, a baráti kötelességtudást, amellyel hozzám és egymáshoz is voltak. Aztán daloltunk, kocintgattunk, szivaroztunk s végezetül elégedetten tértünk pihenőre. Csaknem hajnali négy óráig voltunk együtt; és csodálatos, hogy ámbár nálunk már négyórás volt az újév, otthon, Norvégiában, még mindig a régi esztendőt nyütték s csak négy óra mulva fogják üdvözölni az új esztendőt. Nyolc óra időbeli különbség választ el bennünket a szülőföldünktől: ami annyit jelent, hogy 480 tengeri mérfölddel vagyunk keletre, s ennek megfelelően fejünk fölött a nap nyolc órával kelne föl korábban, - ha ugyan egyáltalában fölkelhetne.

HETEDIK FEJEZET.
Új év, régi életmód.

Hétfő, 1894 január 1. - Az új esztendő igen kellemesen kezdődött. Juell, a szakács, ébresztett föl s boldog újévet kívánva, behozta a kitünő kávét, amelynél jobbat régen ittam. Az idő gyönyörűen tiszta, csak maró hideg van: 38 Celsius-fok a fagypont alatt. Mialatt szobámban irok, olvasgatok, Scott-Hansen és Johansen elvégzik a tudományos műszerek ellenőrzését odakint, ami nem nagyon kellemes mulatság, mert meglehetős szél fujdogál és szinte metszi az arcot az éles levegő. Most is hallom, hogy igazi négertáncot járnak fejem fölött a födélzeten, s amikor visszajönnek a szalónba, már mindnyájan ott vagyunk s ártatlan arccal kérdezzük tőlük, hogy hideg van-e odafönt?

- Sőt ellenkezőleg, - feleli Hansen: - nagyon enyhe és kellemes idő.

- De a lábad csak megfázott?

- Nem mondhatnám; leginkább az ujjaiban érzi az ember egy kicsit a hideget.

Két ujja ugyanis éppen a napokban fagyott el, de azért még se akarta fölvenni azt a farkasbőrruhát, amelyet éppen a tudományos műszerek megfigyelői számára készítettem.

- Oh, még nincs elég hideg, - tiltakozott Hansen: - s nem jó, ha az ember elpuhul.

Azt hiszem, hogy egyszer 40 fok hidegben, csak ingben és alsónadrágban rohant ki Hansen a födélzetre, hogy elvégezze az ellenőrzést; azt állította, hogy nem volt ideje fölhúzni a ruháit. Hát persze: ilyen szervezet mellett lehet azt mondani, hogy akkor sincs hideg, amikor a hőmérő 38 Celsius-fokot mutat a fagypont alatt.

Szerda, január 3. - Borzasztó, hogy egy idő óta milyen szenvedélyesen kártyáznak esténként a szalónban. Késő éjfélig tart ez a „szórakozás”, s most már a különben mintaszerű Sverdrupra is átragadt a játékszenvedély. Igaz ugyan, hogy az ingüket még nem játszották el, de egyik-másik a szó szoros értelmében elvesztette a „mindennapi kenyerét”; kettőnek egész hónapon át kétszersültet kellett ennie az ebédnél, mert napi „friss” kenyéradagját elvesztette. Ám azért a kártya mégis kellemes és ártatlan szórakozás, mert agyonüti a hosszú, féléves éjszaka egyhangú unalmát.

Hétfő, január 8. - Fiam, a kis Liv, ma lett egy éves: otthon bizonyára megülik ezt a szent napot. Oh, mit nem adnék érte, ha én is ott lehetnék velük! Bizonyosan gagyog már a gyerek, sőt talán járni is tud: - s az apját nem ismeri!... Szomorú sors, de majd másképpen lesz, ha ismét hazavezérel bennünket a Gondviselés. És szentül hiszem, hogy ez is meglesz. Hiszen, egyetlen egy pont kivételével, minden föltevésem és számításom helyesnek bizonyúlt. Minden baj nélkül megtettük az utat Ázsia partjai mentén fölfelé, pedig hogy rémítgettek bennünket az út veszedelmeivel! Aztán sokkal tovább feljutottunk észak felé, mint legmerészebb álmaimban is reméltem. A jég körülfogott bennünket, ahogy kívántam, a „Fram” nagyszerűen túlesett a jégtorlódáson, a rianások még csak egy karcolást se ejtettek rajta, bár ebből az okból is biztos pusztulással fenyegettek bennünket otthon.

Szóval: igaz ugyan, hogy az expedició előkészítése sok drága évet elrabolt életemből, de most már nem sajnálom ezt az időt: hiszen elértem célomat. Az úszó jégmezőn, pompás kastélyhoz hasonló kényelmes hajónkban nem úgy élünk, mint a régi sarkutazók: - nyomorogva, betegen, örökös halálfélelemben: - hanem vígan, bőségben, szórakozva, mintha csak otthon lennénk,

sőt nem egy van köztünk, akinek soha se volt oly jó dolga, mint a „Fram" födélzetén. Csak egy pontban nem váltak be számításaim, és - sajnos - ez a legfontosabb!

Azt hittem ugyanis, hogy a sarki tenger nem lesz mély, mert az eddig ismert, legnagyobb mélység, a „Jeannette" mérései szerint, csak 150 méter volt. Erre támaszkodva, úgy számítottam, hogy a tengeri áramlások nagyon erősek lesznek ebben a sekély vízben s nagy darabon a sark felé sodorják az én jégmezőmet. És íme, most már olyan mélységre bukkantunk, amelyet meg se tudunk mérni, mert egész alattságunk csak 1800 méter hosszú; a tengerfenék pedig talán kétszer oly mélyen is fekszik! Ez a tény teljesen fölborította reményeinket és számításainkat; a sarki áramlás nagyon csekély, csak alig érezhető lesz s most már csak abban reménykedünk, hogy a szél fog bennünket északra hajtani. Columbus egy földrajzi tévedés folytán födözte föl Amerikát, s ezt a tévedést még csak nem is ő maga követte el; hogy minket hová sodor az én tévedésem: a jó Isten tudja! Csak az az egy bizonyos, hogy a Grönland partjaira vetődött szibíriai úszófa nem hazudhatik: - s nekünk is ugyanazon az úton kell mennünk, amelyet ez a fa megtett...

Mialatt ezeken a dolgokon tépelődtem kabinomban, Peder dugta be fejét az ajtón, hogy nem akarom-e látni azt a csodaszép csillagot, amely éppen most tünt föl a szemhatáron s úgy ragyog, mint valami tűzgolyó. Fölsiettem a födélzetre, de a szó szoros értelmében megdöbbentem, amikor a déli szemhatáron, közvetlenül a jégmező pereme fölött, megpillantottam a vörösen izzó tüzet, amely sziporkázva változtatta színét. Egészen olyan volt, mintha lámpással jönne valaki felénk a jégmezőn át... Pedig csak a Venus-csillag volt, amelyet ma láttunk először, mert eddig a szemhatár alatt ragyogott; vöröses fénye csodaszépen tündöklött, s valami babonás belső érzés azt súgta, hogy a kis Liv csillaga ez és szerencsét hoz nekünk!

Vasárnap, január 14. - Megint ünnep; a napok úgy szállnak, tünnek, mint az álom s minden nap világosabb lesz. Ma délelőtt mindnyájan izgatottak voltunk; most számítottuk ki a heti megfigyelések eredményeit. Az északi szélesség 79° 19' s a keleti hosszúság 137° 31' alatt vagyunk. Jó nagy darabot haladtunk tehát előre a sark felé, s az eredménnyel mindnyájan meg voltunk elégedve; talán mégis csak helyes volt az én föltevésem?...

Ebéd után kisétáltam a jégre s egyszerre csak, egészen váratlanul, hatalmas rianás közepébe kerültem. Irtózatos robajjal kezdődött a jégtorlódás, éppen ott, ahol álltam, s oly hirtelen jött, hogy eszeveszett futásnak eredtem, akárcsak a nyúl, mintha soha életemben se hallottam volna még rianást. De aztán megembereltem magamat, s mikor a torlódás elmúlt, Sverdruppal, Mogstaddal és Pederrel kimentem ismét sétálni. Északkelet felé széles csatorna zárta el utunkat - itt szakadt ketté derékban a jégmező - de rajta túl oly egyenes volt, mint az asztal: a képzelhető legjobb szánút. És, amint végig néztem ezen a beláthatatlan, deszkasíma jégmezőn, egyre jobban megerősödött bennem egy régtől fogva vajudó szándék.

Ha itt hagyom a hajót, kutyákkal és szánokkal elérhetem az északi sarkot, visszafelé pedig a Ferenc József-földön, a Spitzbergákon, vagy Grönland nyugati partjain át juthatok haza. Két elszánt ember egész könnyen s minden veszedelem nélkül megtehetné ezt az expediciót. Csak egy az, ami visszatart: hogy itt hagyjam a legénységet s elváljak tőle. Mit mondana a világ, ha én szerencsésen hazaérnék s a „Fram" itt pusztulna a többi legénységgel együtt?... Pedig én azért jöttem ide, hogy átkutassam az ismeretlen sarkvidéket; a norvég nemzet erre adott nekem pénzt: s bizonyára első és legszentebb kötelességem az, hogy mindent megtegyek, ami e célomhoz közelebb vihet!

Kedd, január 23. - Mikor ma reggel fölmentem a födélzetre, Kaifás, az egyik kutya, a hajó mellett állva a jégen, dühösen ugatott kelet felé. Mivel sejtettem, hogy a kutya nem ugat hiába, odamentem revolveremmel s velem jött Sverdrup is, akinél szintén volt revolver. Alig

értünk közel a kutyához, ez rögtön szaladni kezdett kelet felé; most már nyilvánvaló volt, hogy valami illatot szimatolt meg ebben az irányban, s ez az állat, természetesen, csakis medve lehetett.

A teli hold vérvörösen ragyogott, s mivel nagyon alacsonyan járt a szemhatár fölött, gyönge világa rézsutosan pásztázta az össze-vissza szaggatott jégmezőt. Szétnéztem mindenfelé, de semerre se láttam semmit; ám azért követtük Kaifást, amely állandóan ugatva és füleit hegyezve rohant előre, s minden pillanatban vártuk, hogy fölbukkanik előttünk a medve. A kutya lassanként csöndesebb lett, majd hirtelen megállt és csak halkan kurrogott: most már bizonyosan közel voltunk az állathoz. Fölkapaszkodtam egy jégdomb tetejére, hogy körülnézzek s a jégtömbök közt meg is pillantottam valami sötét foltot, mely lassan mozogni látszott, mintha felénk közelednék.

- Amott jön egy fekete kutya! - kiáltottam föl.

- Nem kutya az, hanem medve, - felelte Sverdrup, aki oldalt állott s így jobban is láthatott.

Most már én is észrevettem, hogy az állat igen nagy, s az, amit kutyának néztem, csak a feje volt. Mozdulataiban ugyan hasonlított a medvéhez, de úgy láttam, hogy színre sokkal sötétebb. Mivel azonban nem kutya volt, mégis csak medvének kellett lennie, noha fekete volt. Kirántottam revolveremet a zsebemből s rárohantam, hogy valamennyi golyót a fejébe lövöm, - de amikor már csak néhány lépésnyire voltam tőle és éppen lőni akartam, fölemelte a fejét; ekkor ismertem csak meg, hogy rozmár, - de már későn, mert az állat villámgyorsan belehempergett a vízbe.

Itt álltunk tanácstalanul. Mert revolverrel lövöldözni erre a fickóra éppen annyi lett volna, mint vízzel locsolni a libát. A következő pillanatban ismét megjelent nagy, otromba, fekete feje a holdsugártól megvilágított víz színe fölött. Sokáig bámult bennünket, eltünt egy kis időre, majd ismét fölbukott, valamivel közelebb hozzánk, aztán prüszkölt, harákolt, megint lebukott, ismét feljött, s valósággal gúnyt űzött belőlünk, amint a bolondját járta előttünk. Ah, ha lett volna szigonyunk, milyen könnyen belehajíthattam volna széles hátába!

Lélekszakadva, ahogy csak a lábaink bírták, visszarohantunk a „Fram”-hoz, puskáért és szigonyért; de a szigonyt meg kellett élesíteni, s mikor evvel készen voltunk, szaladtunk vissza a rozmárhoz. Ám akárhogy kerestük azt a helyet, ahol az imént az állatot láttuk, sehogy se tudtunk ráakadni. Az a kis nyílás a jégben valószínűleg befagyott s ki tudja, a rozmár hová tűnhetett el! Most szidtuk csak magunkat az ostobaságunkért: hiszen egyikünk ott maradhatott volna, vigyázni a rozmárra, míg a másik hazafutott a szigonyért. De első meglepetésünkben ez eszünkbe se jutott; ki is gondolhatott arra, hogy a befagyott sarki tenger kellős közepén, ahol a mélység 1800 méternél is nagyobb, rozmárra akadunk a tél derekán? Olyan csoda volt ez, amire semmiféle sarkutazó könyvében nem találtam adatot!

Szerda, január 31. - A mai megfigyelések eredménye szerint az északi szélesség 80° 10’ s a keleti hosszúság 132° 10’ alatt vagyunk. Ez fényes eredmény s mindnyájan szívből örülünk is neki. Annál szomorúbb esemény az, hogy ma ittuk meg az utolsó üveg sört; ezentúl már csak citromos vizzel és legföljebb rumos teával, meg néha egy-egy pohárka likőrrel kell beérnünk.

Vacsora után Peder néhány érdekes kalandot beszélt el, melyeket a Spitzbergákon ért át Bek András nevű cimborájával.

- Hát kérem, - kezdte Peder a maga parasztos modorával, - valahol az Amsterdam-szigeteken történt, ahol Bek pajtásommal, ma se tudom, hogyan, a sírok közé vetődtünk. Azt gondoltuk, jó volna egyszer megnézni, mi is van hát ezekben a sírokban és feltörtünk néhány koporsót. Hát ott feküdtek a halottak; néhánynak még volt hús az arcán, sőt egyiknek még a sapkája is a

fején volt. Az András cimbora, kérem, Istentől elrugaszkodott gazfickó volt teljes életében; mikor a koporsókat feltörte, kiszedte belőlük, a koponyákat és gurigázott velük; néhányat fölállított kugli-babának, s a többivel dobott rájuk.

- Hogy cselekedhetett ilyen istentelenséget? - méltatlankodott Sverdrup.

- Hát iszen azért volt hollandus a bitang! - magyarázta Peder vállat vonva. - De aztán meg is bánta még azon az éjszakán, mert nagyon rossz álma volt. Mind rámentek álmában a halottak, ő pedig lélekszakadva menekült előlük, föl az árbocra, annak is a legtetejébe, persze, álmában, de a halottak oda is utána mentek, s az egyik, akinek koponyáját összetörte a gurigázásban, dühösen követelte tőle, hogy most rakja össze a koponyáját. És András úgy ordított álmában, mint a halálra ítélt; én pedig föl nem keltettem volna a világ minden kincseért. Tetszik tudni, egy kabinban aludtunk, s mikor András bőgni kezdett álmában, én fölültem az ágyban s úgy röhögtem rajta, hogy a könnyeim is potyogtak bele. Egyszerre aztán, éppen, mikor a halott hozzá akarta vágni a koponyáját, fölébredt András; azt hittem, hogy a bőréből bújik ki félelmében; egész testét kiverte a hideg verejték, s a fogai úgy vacogtak, mint nagypénteken a kerepelő. Hát úgy kellett neki: miért nem hagyta békén a holtakat?

- De hiszen te is részes voltál ebben az utálatos halottgyalázásban, Peder!

- Oh, tetszik tudni, én hozzájuk se nyúltam. Csak egyetlen egyszer törtem föl egy koporsót, azt is csak azért, hogy legyen fám, amivel kávét főzzek. De a halott menten szétesett mihelyt a koporsót összetörtem. Hanem a fa nagyszerű volt; nincs az a száraz fenyőfa, amely jobban égne; azt hiszem, hogy a pokolban csupa ilyen fával tüzelnek az ördögök.

- Azt is mondtad, - szólt most Scott-Hansen, - hogy ez a Bek emberkoponyából itta a kávéját?

- Hát ez úgy történt - magyarázta Peder, - hogy Andrásnak éppen eltörött a kávés-findzsája; mivel hamarjában nem talált mást, hát ráfanyalodott egy ilyen koponyára.

Ekkor Jacobsen tartott hosszabb előadást:

- Nincs abban semmi különös - kezdte, - hogy a koponyát nem becsülik az emberek. Utóvégre is, aki halott, annak már úgyis mindegy, hogy mi történik a csontjaival. Magam is sokszor láttam, hogy egészen tisztességes úriemberek céltáblának használták a koponyákat; az volt a cél, hogy a golyónak a szemen kell keresztül menni, s a díjat az nyerte, aki legtöbb ilyen mesterlövést csinált.

Most én kérdeztem meg Pedert Tobiesen koporsója felől. Ez a legvakmerőbb norvég cetvadászok egyike volt; Tromsőben született 1821-ben s egy tragikus telelés alatt pusztult el Novaja-Szemlja nyugati partvidékein 1873-ban. A fiával együtt veszett oda, s még ma se tudják, hogy természetes halállal pusztultak-e el, vagy pedig a legénység gyilkolta meg őket. Azt kérdeztem hát Pedertől, hogy nem törték-e föl ezeknek a koporsóját is, s nem látták-e hulláikon az erőszakos halál nyomait?

- Nem, - rázta a fejét Peder: - ezeknek a sírját nem ástuk föl.

- Én a mult évben hajóztam arra, - szólt most közbe Jacobsen; - nem szálltam ugyan ki a parton, de mintha úgy hallottam volna, hogy Tobiesen és fia koporsóit exhumálták.

- Mesebeszéd, - felelte Peder vállat vonva: - egész bizonyosan tudom, hogy hozzá se nyúltak.

- Pedig nekem úgy rémlik, - szóltam közbe most magam, - mintha én is hallottam volna ilyesvalamit, s ha nem csalódom, éppen itt a hajón hallottam a dolgot, és pedig, ezt már egész bizonyosan tudom: te magad beszélted el, Peder.

- Nem, nem! - tiltakozott Peder élénken: - ezt én sohase mondtam. Csak annyit mondtam, hogy egyszer egy matróz beleütötte rozmárszigonyát a koporsóba, amely még ma is ott van.

- No, és miért cselekedte ezt?

- Hát csak azt akarta tudni, hogy van-e valami a koporsóban és hogy nem üres-e. Hanem azért nem törte föl, s a koporsó ma is úgy van ott, ahogyan a sírásói hagyták.

Péntek, február 2. - Az égboltozat színe sötét ultramarin-kék; ez nagy hideg jele. Általában: minél nagyobb a hideg, annál sötétebben kék az égboltozat s visszatükrőzése ilyenkor valósággal ibolyaszínűre festi a jéghegyeket is. A mai nap átlagos hőmérséke 47-48 Celsius-fok a fagypont alatt, ami 70° hőmérsék-különbözetet jelent, ha kimegyünk szabadba a 22 Celsius-fok meleg szalónból. De azért mégse fázunk, bár sipka nélkül s egész könnyen öltözve szaladgálunk föl a födélzetre, ha a műszereket kell megvizsgálnunk, vagy egyéb dolgunk van odafönt.

Ám, ha nem érezzük is, annál jobban „látjuk" a szörnyű hideget. A lélekzet, mikor kijön a szánkból, olyan, mint a puskaporfüst; maga a „Fram" állandóan ködfelhőben úszik: a kipárolgás és kigőzölgés ködében, melyet a szél hajt el róla; az embert vagy kutyát már messziről meglátjuk a jéghegyek között, mert fölfelé szálló sűrű párafelhő jelzi a közeledését.

Ma már második napja, hogy az ebédnél citromos vizet iszunk cukorral sör helyett; úgy látszik, az ital mindnyájunknak ízlik. Ráfogtuk, hogy bor, s abban mindnyájan megegyeztünk, hogy az émelygős almabornál sokkal kellemesebb; emellett megvan az az előnye is, hogy félig-meddig ellenszere a skorbutnak, amely pedig a sarkvidék legveszedelmesebb nyavalyája. Ámbár a betegség egyáltalában ismeretlen valami a hajón. Sőt határozottan hízunk valamennyien; éppen ma este, a vacsora után mértük meg magunkat, s meglepetve tapasztaltuk, hogy néhányan két kilogrammot is híztak az utolsó hónapban. Ezek közt van Sverdrup, Blessing és Juell, a szakács; a szakács nyom legtöbbet mindnyájunk között: 86 kilogrammot, s azért úgy ingerkedünk vele, hogy ő a legfontosabb személyiség az egész hajón. De erősen hízik Blessing is, aki maga mondja, hogy még soha életében nem volt ily kövér, s félő, hogy csakhamar utoléri, sőt el is hagyja a szakácsot.

Igaz, hogy az expedició fárasztó, de viszont a konyhánk olyan kitünő, hogy bőven pótolja az elhasznált energiát. Az is igaz, hogy sokat pihenünk és szórakozunk; de ha sor kerül rá, nem is kíméljük magunkat. Ma, például délelőtt, nagyot szánkóztunk a kutyákkal s a kirándulás fényesen sikerült; a derék állatok most már teljesen beleszoktak új hivatásukba s igazi ambicióval, bravúrosan húzzák a szánokat, engedelmesen szót fogadnak, úgy hogy igazi öröm, repülni velük a sík jégmezőn. És nekem nagy megnyugvásom ez a kedvező eredmény, mert napról-napra jobban megérlelődik bennem az a szándék, hogy az északi sarkot legkönnyebben és legbiztosabban csak úgy érhetem el, ha külön expediciót vezetek oda a „Fram"-ról szánokon. Ugyancsak ebből a célból, hogy minden eshetőség készen találjon bennünket, ha rászánjuk magunkat erre az expedicióra, szorgalmasan gyakoroljuk a ski-sportot is, és ma délután hosszabb kirándulást tettünk északnyugat felé, még pedig a legszebb eredménnyel. Belefáradtunk, az igaz: de majdnem a tehervonat sebességével száguldoztunk a símára fagyott és csaknem deszkasimaságú jégmezőn, amelynél jobb ski-utat nem is kívánhatnánk.

Szerda, február 21. - A szél állandóan délről fúj. Ma húztuk föl a vízből azt a Murray-féle hálót, amelyet tegnapelőtt eresztettünk le. A háló 90 méter mélységben volt s leginkább vízibolhákat, meg néhány apróbbfajta héjas állatot találtunk benne, amelyek oly erősen villództak, hogy amikor a konyhában kiürítettük a zsákmányt, valósággal izzó parázsnak látszott. Ez a villódzás vagy fénykisugárzás általános tulajdonságuk a mélytengeri állatoknak; odalent ugyanis sötét van, s az állatok maguk csinálnak világosságot a testükből kiáradó foszforeszkáló fénnyel, vagy azért, hogy az útjukat megvilágítsák, vagy azért, hogy közel csalják magukhoz a zsákmányt.

Lassanként kezd kitavaszodni az idő, és most, hogy túl vagyunk a tél mérgén, igazán csodálkozva kérdem magamtól: - hol vannak azok a szörnyű borzalmak, a sarki éjszakának azok a rettenetes veszedelmei, amelyekkel rémítgettek bennünket, mikor az expedicióra készülődtünk?... Nevetjük a skorbutot: hiszen nincs az a szanatórium, ahol jobban dühöngne a jólét és egészség, mint a „Fram" födélzetén! Nevetjük a jégtorlódás hatalmát: hiszen a mi hajónk oly erős, bevehetetlen vár, mely játszva táncol föl a legrémesebb rianástól föltorlasztott jégrögök hátára is! Nevetjük a hideget is: hiszen födetlen fejjel, alsó ruhában lótunk-futunk még 40 Celsius-fok hidegben is!... Egyedül a szelet nem nevetjük: ez az egyetlen hatalom, amelytől félünk, mert úgy vágja az arcot, mint a borotva s keresztül süvölt a legvastagabb prémes ruhán is. De máskülönben: - a sarki tél a legkellemesebb szórakozás, kivált ha a mindennapi ebéd alatt bizonyos és jó társaságban vagyunk!

Vasárnap, március 11. - Sajátságos, mily könnyen alkalmazkodik az emberi szervezet az éghajlat szeszélyeihez és változásaihoz. Otthon kellemetlen volt, ha 20 Celsius-fok hidegben kimentem a szabadba; még akkor is éreztem a hideget, ha egyébként teljes szélcsend uralkodott. Itt ellenben már az 50 Celsius-fok hideget se igen veszem föl, még akkor se, ha kissé fúj is a szél. A sarki tél veszedelmeit, a nagy hideggel járó szenvedéseket csak a meleg kályha mellett hevülő fantázia színezi ki; mi valamennyien nagyon egészségesek vagyunk, kitünően érezzük magunkat s egy csöppet se szenvedünk a hideg miatt. Megszoktuk már, sőt örültünk is neki, mert ez a nagy hideg éppen kapóra jön; ma délelőtt, például, mikor sétálni voltam, a félhomályban nem vettem észre egy kis csatornát, mely a legutolsó jégrianás óta még nem fagyott be. A féllábammal belecsúsztam a vízbe térden fölül, s az első pillanatban bosszúsan káromkodtam, mert azt hittem, hogy bőrig ázom; de erről szó se volt; mert mikor hirtelen kirántottam lábamat a vízből, ez rögtön csonttá fagyott rajtam, s nem volt annyi ideje se, hogy átitassa a ruhámat. Sőt aztán, mint jégpáncél, még valósággal meleget is tartott. Ha nincs ily nagy hideg, bizonyos, hogy bőrig ázom s vagy meghülök, vagy lefagy a lábam, vagy pedig, s ez a legkedvezőbb eset, olyan csúzt kapok hogy megemlegetem!

Érdekes megfigyelni a kutyákat is, hogy miképen viselkednek a hideggel szemben. Ma este bizonyára izzadnak az óljaikban, mert a legtöbb kint heverész a szabadban s esze ágában sincs, hogy födél alá menjen. Ha 50 Celsius-fok körül jár a hideg, akkor szépen behúzódnak a vackukba és összebújnak, hogy kölcsönösen meleget tartsanak egymásnak; ilyenkor nem szívesen mozdulnak ki a meleg ólból és nehéz őket rávenni sétára vagy kirándulásra. De 40 Celsius-fok hidegben már vidáman csaholnak, nyargalásznak a keményre fagyott havon s nagyon örülnek, ha valamelyikünk kirándulásra hívja őket.

Sverdrup az utóbbi időkben vitorlákat szab és varr a csónakok számára. Ma gyönge délnyugati szél fújdogált, s az egyik vitorlát kipróbáltuk két, összekötözött szánkón. Nagyon meglepett a nem várt, pompás eredmény; a szánok oly könnyedén siklottak tova a sima jégmezőn, hogy szinte repülni látszottak. A legcsekélyebb fuvallatra is megindultak és nagyon gyorsan szaladtak; ez nagyszerű segédeszköz lesz, ha esetleg a jégmezőn át kell majd hazatérnünk.

Zöldcsütörtök, március 22. - Délelőtt heves görcsökbe esett az egyik fiatal kutya; a szája habzott és dühösen harapdált maga körül. Mivel a roham merevgörccsel végződött, kivittük a kutyát és lefektettük a jégre; úgy ugrált össze-vissza, mint a béka, merev lábszárakkal, fölfelé görbült fejjel és nyakkal, míg a háta nyereg módjára púposodott ki. Attól féltem, hogy megveszett vagy valami más nyavalyája lehet; agyonlőttem tehát, nehogy esetleg a többieket is megfertőzze, noha sehogy se értem, miképpen, hogyan és mitől kaphatott volna ragadós betegséget a szegény állat. Pedig már a minap is megijesztett egy másik fiatal kutya, mely a kártyaszobában járt őrült keringőt az asztal körül, majd pedig bebújt a szekrény és a fal közé,

ahonnan sehogyse tudtuk előcsalni; mikor aztán végre kijött, megint nem volt semmi baja, s attól fogva éppoly vidám és egészséges maradt, mint a többiek.

Még mindig nem tudtam eldönteni, miképpen törekedjem kitűzött nagy célom elérésére. Az áramlás most még, lassan bár, de állandóan észak felé sodor bennünket; várok tehát még, mert ez megnyugtató. De ha az áramlás hirtelen megáll, vagy esetleg megfordul és visszafelé sodor bennünket, akkor nem fogok tovább habozni, hanem fölégetem magam mögött a hidat s mindent fölteszek egy kártyára: - nekivágok az északi sarknak a jégmezőn keresztül. Mert akkor valóban itt lesz a cselekvés ideje s nekem nem lesz más választásom. Tudom, hogy veszedelmes utazás lesz: élet és halál kérdése, de nem tehetek másként. Nem férfihez méltó: vállalni bármely föladatot s aztán megugrani a nehézségek elől, amikor a döntő pillanat elérkezik. Nekem csak egy utam van; az, amelyiknek jelképe a „Fram", - vagyis: „Előre!"

Vasárnap, április 8. - Tegnap reggel ébren heverésztem ágyamban s éppen azon töprenkedtem, hogy fölkeljek-e már, amikor hirtelen lépéseket hallottam a fejem fölött, mintha valaki szaladna a födélzeten s egy másik kergetné. Volt valami e lépések zajában, ami önkénytelenül is a medve járását juttatta eszembe s valami titkos sejtelem arra ösztönzött, hogy ugorjam ki ágyamból, - de azért csak fekve maradtam s csöndesen hallgatóztam, hogy mikor dördül el az a bizonyos lövés. De a lövés nem dördült el s én csakhamar ismét elmerültem gondolataimba.

Egyszerre aztán hirtelen lerohant Johansen a szalónba, kiabálva, hogy két medve félig vagy egészen holtan hever a jégtáblákon a hajó fara mögött. Ő és Mogstad lőtték le a medvéket, de most már nincs több töltésük. Néhányan puskát ragadtak s visszafutottak Johansennel a födélzetre; én is magamra kaptam a ruháimat s rögtön utánuk siettem, s odafönt megtudtam, hogy a medvék elillantak, de néhány emberünk üldözi őket a jégen. Mialatt fölhúztam hócipőimet, az üldözők visszatértek és jelentették, hogy a medvék már végkép elpárologtak. Én mindamellett utánuk siettem, amily gyorsan csak tudtam, s nemsokára meg is találtam a medvék nyomait, amelyek kezdetben véresek voltak.

Nősténymedve volt a kölykeivel, és pedig alighanem súlyosan megsebesült, mert, ahogy mondták, Johansen első lövése után többször fölbukfencezett. Bíztattam magamat, hogy nem lesz nehéz e súlyosan megsebesült medvét utolérni, s mivel a kutyák vígan csaholva szaladtak előttem, annyira belemelegedtem az üldözésbe, hogy valósággal izzadtam, s egyre jobban eltávolodtam a hajótól. Nagyon bosszantott, hogy a kutyák, folytonos ugatásukkal egyre távolabb riasztották az anyamedvét, arra azonban már nem voltak alkalmasak, hogy körülfogják és megállásra bírják az üldözött vadat. De azért mégis folytattam a hajszát, egészen addig, míg hirtelen oly sűrű köd nem ereszkedett alá, hogy húsz lépésnyire se láttam. Ekkor már céltalan volt a további erőlködés és vissza kellett fordulnom; s ha eddig bosszankodtam a derék kutyákra, most egyszerre nagyon kezdtem szeretni őket. Mert az ő pompás szimatjuk nélkül talán sohase találtam volna meg a hajót, mely a nagy ködben végkép eltünt a szemeim elől.

Csak délután félhat felé érkeztem vissza a „Fram"-ra, halálos fáradtan és kiéhezve, meglehetősen elkeseredett hangulatban. Miután jól megebédeltem, kissé könnyebben tűrtem már a kudarcot, talán azért is, mert közben hallottam, hogy Johansen és Blessing éppen úgy megjárták, mint én. Ők ugyanis szintén elindultak a sebesült medve üldözésére, de valamivel később, mint én, s hozzám akartak csatlakozni. Amint azonban lélekszakadva siettek utánam, egyszerre csak egészen friss medvecsapást födöztek föl s a nyomokból látták, hogy a medve nemrég járhatott arra s nem is lehet nagyon messzire. Persze, a két szenvedélyes vadász rögtön az új nyomokon indult el; de ők is úgy jártak, mint én: a kutyák elriasztották a medvéket, úgy hogy a két vadász még csak puskavégre se kaphatta őket.

Hétfő, április 30. - Ahhoz képest, hogy egész télen át 45-50 Celsius-fok hideg volt, a nap mostanában már a szó szoros értelmében éget; a Hold már nem világít oly fényesen s nem ragyog le oly tüzesen éjjel-nappal, mint eddig, úgy hogy most már a Nap sugarai adják az éltető meleget és világosságot. Érezzük, hogy itt a tavasz, bár a hőmérő ellene mond ennek, mert még mindig nagyobb hideget mutat a fagypont alatt, mint amekkorát nálunk otthon a leghidegebb télben is érünk. Megkezdjük tehát a tavaszi nagytakarítást: letisztogatjuk a „Fram" oldalairól a ráfagyott jégtáblákat és jégcsapokat, s a hajó födélzetéről is kilapátoljuk a havat; legalább, ha majd olvadni kezd, nem lesz locs-pocs a födélzeten. Aztán megtisztítjuk a hajó kötélzetét is, és végezetül Peder fölmászik az árbocok csúcsára s kifényesíti hegyükön a két ércgolyót, melyeknek fényes felületén száz ágra törnek a sarki nap sugarai...

NYOLCADIK FEJEZET.
Tavasz és Nyár 1894-ben.

Beköszöntött tehát a tavasz s az enyhébb időjárás kezdetével egyre jobban izgatott, foglalkoztatott a kalandos terv: - kutyákkal és szánakon törni fölfelé az északi sarkra, melyet hajóval és a tengeren aligha érhetek el. E célból majdnem minden nap hosszabb kirándulásokat tettem, részint kutyáktól vont szánon, részint hócipőben, hogy megvizsgáljam a jégmező állapotát s a kockázatos vállalkozás kilátásait, ha csakugyan rászánjuk magunkat a szárazföldi útra.

Április folyamán kitünő is volt a jég, illetőleg a szánút; mert a nap „leégette" a jégmező felületének egyenlőtlenségeit s valósággal tükörsímára csiszolta a végtelen sivatagot, úgy, hogy mérföldeken keresztül minden nehézség és akadály nélkül száguldozhattunk a jégmezőn. Májusban azonban mindez megváltozott. Már május 8-án össze-visszatörte a jeget a langyos déli szél, úgy hogy keresztül-kasul repedések támadtak rajta, melyek megannyi akadályt állítottak a szánon remélt utazás elé. Igaz, hogy az éjszakai hideg másnapra mindig befagyasztotta ezeket a repedéseket, de azért a jégmező nem lett többé oly sima és egyenletes, mint aminő volt; nappal megint új és új repedések támadtak rajta, s a meleg növekedésével ezek már nem is fagytak be többé oly gyorsan. És, ami a legveszedelmesebb volt: ezeket a repedéseket néha eltömte a hó, s mikor azt hittük, hogy szilárd jégkérgen megyünk, egyszerre csak beszakadt alattunk ez a „holt jég" s belepottyantunk a vízbe. Már pedig a hideg fürdő még nagyon kellemetlen volt.

A jégmezőnek ez az állapota később még egyre rosszabbodott s nyár elején, például 1894. június 13-ikán, ezt írtam naplómba:

„A jég napról-napra jobban meglágyul s körülöttünk mindenfelé nagy tócsák képződnek a jégrögök között. A jégmező felülete rücskös, utálatos; a hócipő alatt betörik, úgy hogy állandóan vízben csobékolunk. Ilyen jégen igazán nem indulhatnánk el semerre s a természet mintha minden útat elzárt volna előttünk: valósággal be vagyunk szorítva ide, az örök hó és jég börtönébe."

Néha önkénytelenül is elcsodálkozom azon: mennyire nem törődnek az embereim avval, hogy folyton és állandóan megyünk fölfelé északnak, egyre tovább és beljebb az ismeretlenbe, ahonnan még azt se tudjuk: visszatérhetünk-e és hogyan?... De egyik se fél, s mindnek csak egy vágya van: az északi sark! Ha a szél északról fúj és visszavet bennünket, vagy ha az áramlás inkább nyugatnak, semmint észak felé sodorja a jégmezőt, valamennyinek beborul az arca s csak akkor derül megint mosolygásra, ha a megfigyelésekből nyilvánvaló lesz, hogy ismét észak felé tartunk.

Pedig valamennyi teljesen tisztában van avval, hogy életről-halálról van szó, ha most véletlenül csak egyetlen egy olyan katasztrófa is érne bennünket, aminőt százat is jósoltak, mielőtt erre a veszedelmes útra indultunk. Ha a „Fram"-ot éppen úgy szétmorzsolnák az olvadó jéghegyek, mint a szerencsétlen „Jeannettet", s ha a hajó elsüllyedne, még mielőtt elegendő eleséget és egyéb holmit menthetnénk meg, hogy aztán a jégmezőn át dél felé megkísérthessük a menekülést: - mindnyájan tudják, hogy reménytelenül elvesztünk. A „Jeannette" legénysége aránylag jobb helyzetben volt, amikor a hajójuk elsülyedt, mint mi lennénk most, ha a „Fram" elpusztulna. Ők az északi szélesség 77° alatt jártak akkor, mi pedig a 81° alatt vagyunk, - tehát kétszer annyira a szárazföldtől, mint ők: arról nem is szólván, hogy ez a szárazföld nem is lakott vidék. Hiszen csak a Cseljuszkin-foktól is több, mint 500 kilométernyire vagyunk: pedig még onnan is jó messzire van a lakott vidék!

De a „Fram”-ot nem fogják összeroppantani a jéghegyek és senki sincs köztünk, akinek csak eszébe is jutna ennek a veszedelemnek a lehetősége. Olyanok vagyunk mint a szandolin-hajós, aki jól tudja, hogy egyetlen egy hibás evezőcsapás elegendő kis lélekvesztőjének a fölfordítására: - de azért nyugodtan evez tovább, mert azt is éppen olyan jól tudja, hogy ez a hibás evezőcsapás lehetetlenség. Nyugodtan és bátran nézünk tehát mi is a végzet szemébe; a mi erősségünk az a bizalom, amelyet a „Fram” eddigi sorsa és szereplése önt belénk. Hiszen mindnyájan emlékezünk: játszva állta ki a rettentő jégtorlódásokat, s amióta elindultunk, még csak egyetlen egy csavar se lazult meg rajta. Hogyne bíznánk hát abban, hogy baj nélkül elérhetjük vele a hazai partokat?...

Később, júliusban, még jobban megromlott a jégmező. Csaknem egész felületét „jeges iszap” borította; ez félig megolvadt lágy jégtörmelék volt, alatta vízzel, s ahol két jéghegy közt mélyedés támadt, ott gyakran derékig besüppedtünk a hólébe. Majd kisebb-nagyobb tócsák támadtak a megrokkant jégmező völgyeiben, sőt a hajó közvetlen szomszédságában oly nagy nyilt víz gyűlt össze, hogy hídon kellett keresztüljárnunk rajta. Egy ilyen nagyobb tócsára rábocsátottuk nagy vitorlás csónakunkat, s mialatt a legénység egy része vitorlagyakorlatokat végzett vele, a másik rész partról hógolyókkal, jégrögökkel bombázta őket.

Egy napon azt is megpróbáltuk, hogy vajjon a vitorlás elbír-e mind a tizenhármunkat, - s ekkor fényesen mulattunk a kutyákkal. A kutyák ugyanis, mikor meglátták, hogy mind a tizenhárman ott hagyjuk a hajót s libasorban ballagunk a tócsa felé, nagy álmélkodva baktattak utánunk s nem tudták mire vélni a dolgot. Mikor pedig valamennyien beszálltunk a vitorlás csónakba, akkor vad kétségbeeséssel üvölteni, vonítani kezdtek, valószínűleg abban a hitben, hogy soha többé nem látnak viszont bennünket. Néhányan be is ugrottak a tóba, hogy utánunk ússzanak, de két ravasz dög - a „Pán” meg a „Kvik” - hamarosan kifundálták, hogy legegyszerűbb és legokosabb lesz, ha körülszaladnak a tó partján s a tulsó oldalon megvárnak bennünket. S mikor a tulsó parton valóban kikötöttünk, le se tudnám írni a két hű állat örömét és boldogságát.

Juell és Peder télen át gyakran vitatkoztak azon, hogy milyen vastag lehet az a jég, amelyen a „Fram” nyugszik. Peder, aki már nagyon sok jeget látott életében, azt állította, hogy legalább hat méter vastag, Juell azonban sehogyse akarta ezt elhinni, s a vége az lett, hogy húsz koronába fogadtak. Ez a vita április 19-ikén ismét föléledt s ekkor Juell azt javasolta, hogy most kellene keresztülfúrni a jeget; mivel azonban a fúrónk csak öt méter hosszú volt, Peder ajánlkozott, hogy a hiányzó egy métert ő maga fejszével kivágja, de azt kívánta, hogy Juell kezdje meg a fúrást, míg a szakács viszont azt követelte, hogy előbb Peder vágja ki az egy méter vastagságú réteget, hogy ő a fúrást megkezdhesse. Este felé aztán úgy jött létre a megegyezés, hogy Juell meggondolatlanul tíz koronát ígért annak, aki helyette a fúrásra vállalkozik.

Bentsen nyomban szaván fogta a szakácsot és Amundsennel együtt rögtön hozzáfogott a munkához; mert - ahogy mondta - nem mindig nyílik rá alkalom, hogy ily könnyen tíz koronát kereshessen. Amundsen ajánlkozott, hogy óránként egy koronáért, vagy ha jobban tetszik: méterszámra megállapított díjért segít neki, s végre is a koronás óradíjban egyeztek meg. Késő éjszakáig dolgoztak s amikor négy méter mélyre értek, a fúró kissé lesiklott, a fúró-likból pedig kibuggyant a víz; ez azonban nem jelentett semmit, mert mindjárt aztán megint kemény jeget értek. Aztán tovább dolgoztak egészen addig, míg a fúró már nem ért lejebb, s ekkor fölverték álmából Pedert, hogy most vágja ki a szükséges, méter vastagságú réteget.

Peder és Amundsen tehát nekigyűrkőztek a jégvágásnak és vágták is keményen, hogy csak úgy szakadt róluk a verejték. Amundsen dühösen esküdözött, hogy neki mindegy: nem nyugszik addig, míg feneket nem ér, még ha tíz méter vastag lesz is a jég. Ekkor jött a födélzetre

Bentsen, s miután látta, hogy a méter már ki van vágva, ismét hozzáfogott a fúráshoz. Amikor már csak néhány centiméter hiányzott a hat méterhez, a fúró ismét lesülyedt, a víz kibuggyant a likból s megtöltötte az egész gödröt is, amelyet Peder és Amundsen kivágtak. Most lebocsátották a mérő-ónt, amely azonban tíz méter mélységben ismét szilárd jégbe ütődött, úgy hogy végkép abba kellett hagyni a munkát. A fogadást tehát Juell veszítette el, s amellett, hogy Pedernek meg kellett fizetnie a húsz koronát, még külön tíz koronát fizetett Bentsennek is. Hanem az eredmény engem is meglepett: - tíz méternél vastagabb jégtáblán pihent a „Fram", - illetőleg tíz méternél még csak azt tudtuk, hogy a jégtábla sokkal vastagabb ennél!

Közben az élet a szokott egyformaságban telt a hajón. A különbség csak az volt, hogy amióta visszatért a nap a szemhatár fölé, többet voltunk a szabadban, kint a jégen, s ilyenkor érdekes és értékes tudományos megfigyeléseket is végeztünk. Ezek közt a legfontosabbak egyike mindenesetre a fenékmérés volt, amelynek sokáig nem volt pozitív eredménye, mert nem is gondoltunk arra, hogy ezen a vidéken oly mély lehet a tenger, mint aminőnek találtuk s éppen ezért el se voltunk látva a mélytengeri kutatásokhoz szükséges eszközökkel.

Pedig a mélytenger a legérdekesebb, legizgatóbb birodalma a természetnek, tele meglepetésekkel és csodákkal, amelyeknek oka az, hogy a mélytengeri kutatások története alig száz éves, s ennélfogva az ismeretlen birodalom még egyre ontja föl a legfurcsább meglepetéseket. Hiszen a szó szoros értelmében vett mélységmérésekre még maga Kolumbus, Vasco da Gama vagy Magelhaes se gondolhatott. Ezek a nagy hajósok és fölfedezők rövid, legfeljebb 400 méteres mérő-ónokkal dolgoztak, amelyek ugyan a partvidék sekélyes vizeiben elegendők lehettek, de a nyilt óceánon teljesen értéktelenek voltak. Magelhaes, például, hiába próbálkozott vele világkörüli útja folyamán: seholse talált feneket: s talán ez volt az oka, hogy a XVII. század második felében sokan még komolyan kételkedtek abban, hogy a világtengernek egyáltalában van-e feneke. S Varenius Bernát, a híres lüneburgi geográfus, még komolyan, tudományos okfejtéssel cáfolgatta ezt a képtelen föltevést.

Száz évvel később, a nagy Cook, Ausztrália felfedezője, beutazta a Csöndes-Óceánt és a Déli-Jeges-Tengert, korának minden tudásával fölszerelve. A délsarki tengerben egyszer 450 méternyire eresztette le a mérő-ónt, anélkül, hogy feneket talált volna. Majdnem ugyanebben az időben, a XVIII. század hetvenes éveiben, Phipps angol sarkutazó 1200 méter hosszú zsinórt eresztett le a Spitzbergák közelében, de még mindig eredmény nélkül. Végre 1818-ban Ross János megoldottnak vélte a kérdést a Baffin-öbölben; mérőkészüléke közel 2000 méternél feneket ért, sőt egy ügyesen megszerkesztett kanálszerű fogó segélyével sikerült a fenékről iszapot, s ebben élő állatokat, a napvilágra hoznia.

Evvel az eredménnyel első sorban és mindenekelőtt megdőlt az a téves hit, hogy a mélytenger terméketlen. Kiderült, hogy a tenger birodalma végtelenül népes ország, amelynek minden rétege, színétől a fenékig, hemzseg az élő állatok millióitól. De kiderült egyúttal az is, hogy 2000 méter nem jelenti a tengerfenék abszolút mélységét, sőt ez aránylag csak sekélyes mélység, amelynél másutt jóval alacsonyabban fekszik a tenger feneke. S valóban, huszonöt évvel később (1843 júliusban), a fiatalabbik Ross kapitány, harmadik délsarki utazása alkalmával már 8000 méternyire eresztette le mérő-ónját s még mindig nem talált feneket. Körülbelül ugyanebben az időtájban határozták meg az angolok a Himalaya-hegylánc „Davalaghiri" nevű hegyormának a magasságát, amelyet 8000 méternél valamivel többnek találtak; és ekkor, a legnagyobb magasságnak s a legnagyobb mélységnek ez a közelállósága fölelevenítette azt a régi hagyományt, mely szerint: amilyen magas a legmagasabb hegy a föld színe fölött, ugyanolyan mély a tenger feneke is, a föld színe alatt.

De amikor az ötvenes években 14-15.000 méteres mélységekről jöttek hírek, akkor már a komoly kritika is megmozdult. És csakhamar kiderítette, hogy ezek a kolosszális mélységek fantazmagóriák, mert a mérő zsinórnak ferde irányba való terelését a tengeráramlások által -

ami a mért mélységet a valódinál természetesen nagyobbnak mutatta - nem vették figyelembe. Megdőltek evvel az összes addigi mélységmérések, úgy hogy a tenger fenekét s a mélytenger titkait még ma se ismernők, ha közben föl nem merül az Európa és Amerika között lefektetendő kábel eszméje, melynek sürgős, gyakorlati szükségessége csakhamar megoldotta a tengermélység problémáját.

Maury s még nagyobb szerencsével Brooke és Baillie, megjavították magát a mérőeszközt, úgy hogy az csaknem teljesen hibátlan, megbizható készülék lett s egyszersmind talajmintákat is fölhozott a tenger fenekéről. És a régi, izgató, érdekes probléma most már óriási lépésekkel haladt végleges megoldása felé. A merész fantáziában született számokat pozitív mérések eredményei váltották föl s ezeknek nyomán lassanként kialakult az egész óceánfenéknek szabályos képe, rónák, hegyek és völgyek alakjában, amint azt láthatnók, ha a fölötte hullámzó vizet valami titáni mérnök hirtelen lecsapolná. S minthogy közben véglegesen megállapították, hogy a Himalaya-hegyláncnak Gaurizankár nevű 8840 méter magas csúcsa a földkéreg legmagasabb kiemelkedése, úgy látszott, hogy a szimmetriára fölépített régi elmélet mégis talál, legalább megközelítőleg, mert az eddig megmért legnagyobb tengermélységet 9644 méternek találták a Csöndes-óceánban, Japán közelében, a Guam-sziget mellett.

A sarki tengerben, természetesen, nem számíthattunk ekkora mélységre; hiszen az eddigi tapasztalatok és elméletek szerint az itteni tengerfenéknek sekélynek kellett lennie, s legföllebb csak a közepén lehet tán jóval mélyebb vágású csatorna, mint az Északatlanti-óceán mélytengeri medencéjének folytatása. Annál jobban meglepett tehát az eredmény, amikor többszörös, pontos méréssel megállapítottuk, hogy a tengerfenék mélysége 3300-3900 méter közt ingadozik. Ez a nagy mélység azt jelenti, hogy *a sarki tenger legalább is egyidős az Atlanti óceánnal*, sőt annak egyenes folytatása: tehát szó se lehet arról, hogy itt a hozzánk időben legközelebb eső geológiai formációkban szárazföld lett volna. A másik nevezetes eredmény pedig az volt, hogy a víz hőmérséke nem egyforma, és sajátos ingadozásokat mutat, úgy hogy a fölszintől lefelé bizonyos mélységig csökken s aztán ismét emelkedik: vagyis a felsőbb, hidegebb réteg alatt megint melegebb réteg következik. Amit legjobban mutat a következő hézagos táblázat:

Mélység méretekben	A viz hőfoka Celsius	Mélység méretekben	A viz hőfoka Celsius
Fölszinen	+ 1.02	220	+ 0.19
2	- 1.32	355	+ 0.49
40	- 1.50	800	+ 0.07
80	- 1.50	900	- 0.04
160	- 0.58	2900	- 0.76
200	- 0.03	3800	- 0.64

Este, amikor kényelmesen üldögéltünk a kályha mellett, kártyázás helyett vígan beszélgettünk arról, hogy mily könnyen és kényelmesen, minden baj nélkül kiteleltünk, pedig túl voltunk az északi szélesség 80-ik fokán, ahol félszázad előtt úgyszólván még nem is fordult meg európai ember.

Voltaképen csak Franklin szerencsétlen expediciója óta (1845) kezdték kutatni a sarki tájakat, mert az előző fölfedező utaknak majdnem kivétel nélkül csak az volt a céljuk, hogy megtalálják az északnyugati átjárót, mely Ázsia és Amerika közt biztosított volna szabad utat a kereskedelmi hajózásnak.

Először 1848-ban kezdtek aggódni Franklin két hajójának, az *„Erebus”*-nak és a *„Terror”*-nak eltünésén. Az admirális régi barátja, Richardson doktor, hetven éves létére Kanadába

sietett, s végigutazott a Coppermine-folyón egészen a sarki tengerig; másfelől Ross James, az *„Entreprise”* és *„Investigator”* hajókon 1848-ban elvitorlázott Uppernavikből, s amerre ment, útjában mindenütt és naponta írásokkal telt hordócskákat, palackokat dobatott a vízbe, hogy tartózkodó helyét megismertesse; a ködben ágyúztatott, éjszakánként rakétákat és bengáli tüzeket gyújtatott s mindig csak kevés vitorlával haladt. Mikor 1848-49. telén a Leopold-kikötőbe téliszállásra vonult, összefogatott egy egész falka kék rókát, rézörveket köttetett a nyakukra, melyekre föl volt vésve a hajók állomáshelye és a raktárak fekvése, s aztán szabadon bocsátotta az állatokat a világ négy tája felé; hátha Franklin legénységének sikerül közülük egyet elejtenie s az utasítások nyomán megmenekülhet az expedició?...

Mihelyt pedig kitavaszodott, azonnal szánokon indult el, s átfürkészte North-Sommerset egész partvidékét oly veszedelmek és nélkülözések közt, amelyek majdnem egész legénységét beteggé vagy nyomorékká tették; útjában, amerre csak ment, kőgúlákat emeltetett, s ezekben rézdobozokat helyezett el, mindenféle jegyzetekkel és útbaigazításokkal az eltűnt expedició számára, míg távolléte alatt hadnagya, Mac Clure, a szintén híres sarkutazó, a Barrow-szoros északi részét kutatta át, de minden eredmény nélkül. Végül Ross megpróbált eljutni nyugat felé, egészen a Melville-szigetekig, de eközben majd elvesztette hajóit, mert a jég közé rekedt, s az akarata ellenére visszasodorta a Baffin-tengerbe, úgy hogy nem födözhetett fel semmit.

De ettől az 1850-ik esztendőtől kezdve állandóan cirkáltak az angol hajók a sarki tengereken, mert húszezer font sterling volt kitűzve annak számára, aki nyomára jut a *„Terror”*-nak és az *„Erebus”*-nak. És egymásután próbálták meg az expediciók, hogy hátha mégis megtalálhatnák a szerencsétlen expedició nyomait, de sokáig hiába. Az öreg Ross még egyszer elindult *„Felix”* nevű jachtján elveszett barátja fölkutatására s eközben, fölfedezte a mágneses sarkot; a *„Prince Albert”* brigg megtette első útját lady Franklin költségén, s végre 1851-ben Mac Clintock, a későbbi híres sarkutazó, akkor még csak hadnagy, a Beechey-szigeten nyomára akadt annak, hogy Franklin expedíciója ott töltötte az 1845-ik évi telet. Megtalálta Franklin három matrózának sírját, akik szerencsésebbek voltak társaiknál, mert természetes halállal, betegségben pusztultak el.

A Franklin megmentésére szervezett kutató-expedíciók egymást érték, kivált mióta (1853) az a hír terjedt el Angliában, hogy Új-Skócia partvidékétől nem messze - jég közé rekedt két elhagyott hajót vettek észre; de se Inglefield kapitánynak, aki lady Franklin kis csavargőzösén, az *„Izabellán”* indult el, se a híres Kane doktornak, az amerikai Grinnel-expedíció fejének, nem sikerült eljutnia e rejtélyes hajókig. Végre Rae doktor, aki Amerikán át utazott északra, 1854-ben levelet írt a Repulse-öbölből, hogy az *„Erebus”*-ról és *„Terror”*-ról származó több tárgyat látott a Vilmos király földjén lakó eszkimók birtokában.

Ekkor már semmi kétség se lehetett a Franklin-expedíció sorsáról. Az angol hajók mind visszatértek a sarki tengerekről hazájukba, mert az angol kormány már minden reményét elvesztette. Lady Franklin azonban még mindig remélt; vagyona romjaiból fölszerelte a *„Fox”* hajót, mely Mac Clintock parancsnoksága alatt 1857-ben indult útnak, 1858 augusztusban eljutott a Beechey-szigetre, ahol kitelelt, 1859 tavaszán ismét tovább hatolt észak felé s aztán másodszor is kitelelt a Behof-szorosban. Innen kiindulva újra elkezdte kutatásait s május 6-ikán megtalálta a döntő bizonyítékokat az *„Erebus”* és *„Terror”* pusztulásáról s még ugyanazon év végén szerencsésen visszatért Angliába.

Vilmos király földje volt színhelye a XIX. század egyik legborzasztóbb tragédiájának: néhány mérfölddel nyugatra a partjaitól mentek tönkre Franklin hajói, az *„Erebus”* és *„Terror”*. A vakmerő és híres admirális matrózfiú volt pályája kezdetén, éppen úgy, mint Cook és Nelson. Miután ifjúságában több nagy tengeri utat tett, végre 1845-ben elhatározta, hogy megkeresi az északnyugati átjárót. Két kipróbált hajót szerelt föl a nagy föladatra: az „Erebus”-t és a „Terror”-t, melyeken már Ross James kapitány is tett egy sikeres sarki utazást 1840-ben.

Franklin maga az *„Erebus”*-on utazott, melynek legénysége, a hajóstisztekkel együtt, hetven ember volt, míg a *„Terror”* legénysége hatvannyolc főből állott, Crozier kapitány parancsnoksága alatt. Összesen tehát százharmincnyolc ember, akik közül egyetlen egy se menekült meg!

Franklin utolsó sorai Disco-szigeten keltek, 1845 július 12-ikén. „Reménylem, - írja egyik levelében, - hogy ma éjszaka elvitorlázhatom a Lancaster-szoros felé”... És el is vitorlázott: de senki se tudja, hogy mi történt hajóival az indulás után! Legutoljára két cetvadász-hajó kapitánya látta a hajókat a Melville-öbölben, de ettől a naptól fogva nyomuk veszett. De azért tudják, hogy Franklin nyugat felé vitorlázott; áthaladt a Lancaster- és Barrow-szorosokon s megérkezett a Beechey-szigetekre, ahol az 1845/6-iki telet is töltötte. Ez pedig azért bizonyos, mert Austin kapitány 1850-ben három sírt talált a szigeten, alattuk Franklin három matróza aludta örök álmait; és Hobson, a *„Fox”* hajó hadnagya, talált egy 1848 április 25-ikéről keltezett okiratot, mely szerint az *„Erebus”* és *„Terror”*, a szigeten átélt telelésük után, fölhajóztak a Wellington-szoroson át egészen az északi szélesség 70-ik fokáig, de aztán valószínűleg, mert észak felé nem találtak járható utat, ismét visszafordultak dél felé: - holott a menekülésük észak felé lett volna!

Franklin szándéka kétségkívül az volt, hogy eléri az amerikai partokat. De ezen a gyászos úton viharok lepték meg s 1846 szeptember 12-ikén mind a két hajója jég közé rekedt. Ám a legénység azért nem hagyta el a hajókat; teljes tizenkilenc hónapig maradtak még rajtuk s csak 1848. évi április 22-ikén távoztak róla. És örök titok, hogy mi történt ezalatt a másfél év alatt. Alkalmasint kifürkészték a szomszédos tengerpartokat s mindent megtettek menekülésükre, mert a tengernagy fölötte erélyes ember volt. És, ha mégse érte el célját, annak csak az lehet az oka, hogy a legénysége föllázadt és cserben hagyta őt. Az a szomorú okirat, amelyből mindezt részben tudjuk, részben pedig sejtjük, csak annyit jelent még, hogy sir John Franlin 1847. évi június 11-ikén áldozatul esett a sok szenvedésnek. De sokkal valószínűbb, hogy a legénysége orozva meggyilkolta, hogy hazafelé indulhasson, a maga feje és tervei szerint...

A többi néma csönd. Senki se tudja bizonyosan, hogy mi történhetett a megtévelyedett, boldogtalan emberekkel, miután vezetőjüket elvesztették. Csak sejteni lehet tragédiájukat a jelekből és nyomokból, melyeket hátrahagytak. Egyelőre még hajóikon maradtak s alighanem csak 1848. évi áprilisban határozták el magukat a távozásra. A százharmincnyolc emberből összesen még százöt volt életben; harminchárom már meghalt. Ekkor Crosier és Fitz James kapitányok kőobeliszket állítottak a Viktória fokon s elhelyezték benne az utolsó okiratot; ezt később megtalálták, több ezüstkanállal, lövőszerrel, csokoládéval, teával s egy bibliával együtt. A százöt megmaradt ember pedig Crosier kapitány vezetése alatt útnak indult a Hudson-öböl felé, s útjukban több csoportra oszlottak, de mind elpusztultak.

Rae doktor 1854-ben közölte egy levelében, hogy az eszkimók négy évvel azelőtt a Vilmos király Földjén mintegy negyven főből álló csoportot láttak, mely fókákra vadászgatva vonult át a jégmezőkön. Az emberek mind nagyon le voltak soványodva s még a szánjaikat is maguk húzták. S elmondták azt is, hogy később harminc holttestet találtak a szárazföldön s még ötöt egy másik szigeten, akiknek egyrésze el volt ugyan temetve, de másrésze elföldeletlenül hevert a hómezőn, némelyik egy fölfordított csónak, másik a ronggyá tépett sátor foszlányai alatt, - emitt egy hajóstiszt, vállán a messzelátó, mellette a töltött puska, amodább két-három matróz egy félig üres katlan körül, amelyben a legszörnyűbb lakoma maradványai voltak... Az éhség ölte meg ezeket a nyomorultakat, akik végső kétségbeesésükben már emberhúsevésre is vetemedtek s fölfalták tulajdon véreiket is! Szörnyű vidék ez; hallgató, félelmetes temetője a vakmerő hősöknek, akik a sark rejtelmeit ismerni jöttek ide. A borzasztó jégsivatag vagy elnyelte, vagy visszakergette a bátrakat, de megóvta titkait, úgy hogy ma már csupán a sarkvidék ismeretlen föld a tudomány előtt. - Vajjon mi lesz az én sorsom és osztályrészem?...

Megadatik-e nekem, hogy elérjem forró vágyaim célját s lerántsam végre a titokzatosság fátyolát e sivár vidékről? Ki tudhatná ezt előre?... Én csak annyit tudok, hogy valameddig akarni és gondolkodni tudok, nem fogok meghátrálni semmiféle nehézség előtt!

Arra nem is számítottunk, hogy még madarakkal is fogunk találkozni ezen a sivatag vidéken, s éppen ezért ugyancsak meglepett mindnyájunkat, amikor május 13-ikán, pünkösd vasárnapján, egy sirály látogatott meg. Később egyre több és több különféle madarat láttunk röpdösni szállásunk körül, úgy hogy végre egészen természetesnek is találtuk a dolgot. A madarak legtöbbnyire közönséges fehér sirályok voltak, de akadt köztük viharmadár, búvársirály és jégmadár is, sőt augusztus 3-ikán a ritka, rózsaszínű sarki sirály is megjelent köztünk, s mindjárt ezen az első napon három darabot lőttem.

Az idő enyhültével egyre gyakrabban bocsátottuk ki a kutyákat is a szabadba, s én különös gonddal ügyeltem a derék állatokra, mert egyre jobban megszilárdult bennem a szándék, hogy a jégmezőn át, és nem a „Fram" útirányát követve, kísérlem meg a sark elérését. Éppen ezért vigyáztam az öreg és fiatal kutyákra egyaránt s május 3-ikán kieresztettük a nyolc kölyökkutyát a jégmezőre, - először, amióta éltek. A derék „Kvik" - a kölykek anyja - a szó szoros értelmében ragyogott a boldogságtól, hogy kölykeit végre kiviheti a világba, s mindjárt nagyobb kirándulást is tett velük. Noha ugyanaznap délelőtt a szánba fogva is hosszabb útat tett meg, úgy látszott, ezt a fáradságot nem is érzi, s igazán fiatalos hévvel kergetőzött kölykeivel a csatakos hóban. Alig tértünk azonban vissza a hajóra: az egyik kölyökkutya, mintha csak megveszett volna, elkezdett dühösen csaholni, s körben szaladván a hajón, mindenkit megmart, aki útján állta és el akarta fogni. Nagynehezen sikerült beszorítanunk a födélzet elejének szűkebb területére; ott ugyan dühöngött még egy darabig, de aztán lecsillapodott s azóta, úgy látszik, nincsen semmi baja. Ez már a negyedik kutya, amelynek ilyen rohama volt; meg se foghatom, hogy mi lehet: - fogfájás, öröklött nyavalyatörés, vagy micsoda?...

Június 3-ikán megint ily roham érte az egyik kölyökkutyát s a szerencsétlen állat bele is halt. Ez volt a legszebb valamennyi közt, s annyira sajnáltam, hogy úgyszólván egész nap egyébre se tudtam gondolni, mint erre a nagy veszteségre. S ami a legrosszabb: fogalmunk sincs a baj természetéről vagy okairól, tehát nem is segíthetünk rajta. Ez a kutya látszólag teljesen ép, egészséges volt és szemmelláthatóan örült az életnek, míg rá nem jött a roham; órákig eljátszogattunk vele s mindnyájunknak igazi kedvence volt egészen a mai napig, amikor hirtelen szűkölni kezdett, majd ugatva, vonítva nyargalászott a hajó körül, míg végre görcsös rángatódzás fogta el s a szájából csakúgy dűlt a tajték.

Ezt megelőzőleg nagy ceremóniával ültük meg május 17-ikét, a norvégiai alkotmányünnepeket, mely azzal kezdődött, hogy kora hajnalban a harmónium hangjaira ébredtünk föl. A pompás reggeli után díszmenetben vonultunk ki a jégmezőre. Elül mentem én a „tiszta" norvég zászlóval, a norvég nemzeti színekkel, a svéd unionális színek nélkül; utánam jött Sverdrup a „Fram" hatméteres zászlójával, aztán egy kutyaszán a „muzsikusok bandájával" (ez Johansen volt egyedül a harmónikájával); a kocsis Mogstad volt, aki nagyokat durrantgatott ostorával. Aztán jöttek a többiek, szép libasorban egymásután, valamennyi lobogóval, sőt, hogy a dísz és pompa minél nagyobb legyen: még a kutyák farkára is nemzetiszínű zászlókat kötöztünk. És ez a menet, miután egy vídám induló hangjai mellett kétszer megkerülte a „Fram"-ot, lassan fölment a szomszédos jéghegy tetejére és sorba állva várta, míg az „udvari" fényképész megörökíti a hazafias jelenetet!

Visszatérve a hajóhoz, a fotográfus, aki jó magam voltam, ünnepi beszédet tartott a tömeghez s ennek végeztével hat revolver sortüzének dörrenése rázkódtatta meg a levegőt; attól azonban néhány kutyánk úgy megijedt, hogy menten csaholva kereket oldott, s órák teltek el, míg ismét vissza mert jönni a hajóra. Közben ebédhez terítettek a zászlókkal díszített szalónban;

az ebéd, persze fölséges volt, s utána szivarral, likőrrel és feketekávéval fűszerezett kártya-, dominó- és sakk-partik következtek. Így telt az idő, rövid pihenéssel megszakítva a vacsoráig, mely után Mogstad hegedült s aztán ismét kártyáztunk. Szóval, nagyszerű „május 17-ike" volt, kiváltképen, ha figyelembe vesszük azt az igazán értékes körülményt is, hogy már túlhaladtunk az északi szélesség 81-ik fokán!

Július 18-ikán délelőtt kirándultam Blessing orvossal, hogy algákat és diatoméákat keressünk a tengerben. Érdekes, hogy a hőmérőt valami barnás por födi elég vastag rétegben, amelyet az orvos vegyelemzett és kisütötte, hogy részben ásványi eredetű por, mely a levegőben úszkál és lassanként lehúll a hóra, részben pedig valami zúzmó-fajta, melynek egyik válfaja a tengerben is tenyészik. A délutánt aztán azzal töltöttük el, hogy az így gyüjtött anyag egy részét rögtön mikroszkóp alá tettük és megvizsgáltuk, másik részét pedig preparálva, kanadabalzsammal üveglapra fixiroztuk a tudományos intézetek számára.

Blessing orvos különben, amióta az idő jobbra fordult s a jég minden oldalon olvadozott, nagy előszeretettel járt ki halászni a Murray-féle hálóval, amellyel azonban nem csupán algákat fogott, hanem tömérdek mikroszkópikus állatot is, többnyire ázalék- és ostoros állatkákat, amelyek tengeri növényekkel táplálkoznak. Nagyon érdekes volt általában megfigyelni: hogyan éled a sarkvidék flórája a nap éltető sugaraitól. Mihelyt a jég és hó annyira olvadt, hogy kisebb-nagyobb tócsák, tavak keletkeztek a jégmezőn, e tócsák fenekén csakhamar sárgásbarna foltok jelentek meg, melyek eleinte oly aprók voltak, hogy szabad szemmel se igen lehetett látni őket. A foltok azonban napról-napra nagyobbak, sötétebbek lettek, s ekkor, mint a sötétebb testek általában, több hőt nyeltek el a napsugaraktól, aminek az lett a következése, hogy az alattuk levő jégfenéket megolvasztották, úgy hogy gömbölyű, néha több centiméter mély likak támadtak benne; ezek a barna foltok voltak az említett algák és diatomeák, melyek a nyári nap sugaraitól gyorsan fejlődtek s a likakat vastag réteggel tömték be.

Sverdrup és Amundsen, ez a két ezermester, elkészítette az első kettős kajakot - két ember számára való csónakot - mely teljes fölszereléssel, vitorlával együtt mindössze csak 30½ kilogrammot nyomott. Mindjárt meg is próbáltuk; beleültünk ketten, Sverdrup meg én s az egyik kis tavacskán pompásan csónakáztunk vele. Kényelmesebben kezelhető és praktikusabb csónakot nem is képzelhetek az itteni vidék viszonyaira alkalmazva; két embert száz napra való teljes fölszereléssel, kényelmesen elbir. Hanem azért Hansen megjárta vele. Egymaga ült bele a csónakba, s fitogtatni akarván ügyességét, egy hirtelen fordulatnál fölborult, sőt annyira beleszorult a csónakba, hogy Nordahl beúszott érte a vízbe s úgy szabadította ki alóla, mialatt mi a parton fölségesen mulattunk rajta.

Csütörtök, augusztus 16. - Amint tegnap este ágyamban pihentem és gondolkoztam, egyszerre csak lövést hallottam a fedélzetről. Abban a hitben, hogy medvék járnak a hajó körül, hirtelen magamra kaptam ruhámat és fölszaladtam a födélzetre. Éppen Johansenen volt az őrség sora, s a fiú födetlen fővel állt ott, kezében a puska.

- Te lőttél? - kérdeztem tőle, mihelyt fölértem.

- Igen, én, - felelte Johansen. - Átlőttem arra a nagy hegyre, mert azt hiszem, hogy valami mozog ott s látni akartam, hogy mi az; úgy látszik azonban, hogy semmi.

Odaléptem a korláthoz és kinéztem, de én se láttam semmit.

- Azt gondoltam, - magyarázta Johansen, - hogy valami medve, melynek a mi sózott húsos hordóinkra fáj a foga; de úgy látszik, hogy csalatkoztam.

Még egymás mellett álltunk, mikor a kérdéses jéghegy felől egy kutya baktatott felénk.

- Nézd csak, - mondtam nevetve: - ez volt az, amire lőttél!

- Ejha! - felelte Johansen a szemét méregetve: - hát ez nem a mi kutyánk?...

Csakugyan az volt: a „Medve”, ahogy ezt a kutyát elneveztük; ki tudja, mit kereshetett a húsraktár közelében, s az éjjeli ködben Johansen oly nagynak látta, mint egy medve.

- Rácéloztál a kutyára? - kérdeztem aggódva, hogy esetleg el is találhatta.

- Nem én; csak úgy vaktába lőttem oda, hogy lássam, miféle állat kódorog arra.

Ez még szerencse volt, mert a kutya így ép bőrrel szabadult; másnap reggel azonban volt mit hallgatnia Johansennek! Egyik élc a másikat követte az ő rovására s ettől fogva rajta maradt az „ebvadász” gúnynév, akárhogyan tiltakozott is ellene.

Rá két napra, éppen amikor Blessing elvégezte az őrséget s Johansennek föl kellett volna váltania, valami szürkés tömeg jelent meg a hajótól nem messze; egy darabig ide-oda mozgott a hómezőn, majd hirtelen eltűnt, mintha leheveredett volna. Johansen és Blessing jó darabig figyelmesen nézték ezt a furcsa jelenetet; a szürke tömeg nemsokára ismét megelevenedett, hirtelen talpra állt s ekkor már kétségtelen volt, hogy jegesmedve. Erre mindketten fölkapták puskájukat s óvatosan a hajó farára vonultak. Nyugodtan várakoztak, mialatt a medve nagy kerülőkkel, óvatosan közeledett a hajó felé, szokása szerint a szél irányában, hogy el ne veszítse a szimatot.

Meglehetősen erős, csípős szél fujdogált. A szélmalom teljes sebességgel forgott, de éppen nem aggasztotta a medvét, sőt inkább úgy látszott, hogy éppen ez a malom keltette fel az érdeklődését, s ezt akarja közelebbről megvizsgálni. Végre odaért ahhoz a kis, nyilt csatornához, mely közvetlenül a hajó előtt volt, ott megállt szimatolni, s mivel az eredménnyel nem igen volt megelégedve, vissza akart fordulni. Ebben a pillanatban lőttek rá Blessing és Johansen, mind a ketten egyszerre, s a medve rögtön holtan rogyott le. Ez volt az első medve, melyet ebben az évben elejtettünk, s mondanom se kell, hogy mindnyájan örömmel üdvözöltük a friss húst.

Augusztus 29-ikén éppen szobámban dolgoztam a saját bambusz-kajakom tervrajzán, melyet pehelykönnyűre akartam építeni, amikor Pettersen véletlenül bejött és mindenféléről beszélgetni kezdett. Dicsérte a „Fram”-ot, hogy micsoda pompás hajó: igazi kastély, amelyben megvan minden kényelem, s emellett oly átkozottul erős, hogy nincs a világnak az a jégrianása, amely összeroppanthatná. Mindamellett nem félne itthagyni a hajót s nekivágni a hómezőnek, mert olyan kutyákkal, szánokkal és csónakokkal, mint a mieink, veszedelem nélkül meg lehetne kockáztatni az ilyen kirándulást. Elmondván ezeket, arról beszélgettünk, hogy mit csinálunk majd, ha már a „Fram” szerencsésen hazavitt bennünket Norvégiába.

- Óh, ön bizonyára nemsokára elindul a déli sarkra, - vélte Pettersen.

- Hát te? - kérdeztem nevetve: - megint fölgyűröd az inged ujját s odaállsz az üllő mellé? (Mert Pettersen kovács volt, igen ügyes mesterember, akinek sok hasznát vettük).

- Valószínű, hogy így lesz, - bólintott Pettersen. - De előbb pihenni is akarok legalább egy hétig. Az ilyen utazás megviseli ám az embert, s egy hét mindenesetre szükséges lesz, hogy kinyújtóztassam tagjaimat s megint hozzáfoghassak régi mesterségemhez.

KILENCEDIK FEJEZET.
Második ősz az örökös jég között.

Elmúlt tehát a nyár s megkezdődött a második ősz az örök hó és jég birodalmában. Elég gyorsan múlt el a nyár, melynek folyamán mindent elkészítettünk arra az eshetőségre, hogy a jégmezőn át is hazatérhessünk, ha erre kerülne a sor. Építettünk hat kettős kajakot, kijavítottuk a szánokat s gondosan kiszámítottuk, hogy mennyi eleséget, tüzelőanyagot, ruhát, stb. kellene magukkal vinnünk. Titokban azonban megtettem az előkészületeket arra az expedicióra is, amelyet magam terveztem szánokon az északi sarkra, s amelyről mindeddig csak Sverdrup előtt ejtettem el néhány szót.

Mindeddig petróleum-kályhán sütöttük-főztük meg az ebédünket és vacsoránkat, de én féltettem a petróleumot, hogy ilymódon hamarább elfogy, mint kellene, s ezért addig törtem a fejemet, míg végre sikerült kitalálnom egy olyan szerkezetet, amellyel lehetséges volt fekete terpentinolajat égetni a tűzhelyben petróleum helyett. Ezzel a szerkezettel négy esztendőre való terpentinünk volt a hajón, úgy hogy most már nem kellett félnünk a petróleum kifogyásától. De alig működött az új szerkezet három napig, egy délután, miközben néhányadmagammal a szalónban beszélgettem, hirtelen tompa dörejt hallottam. Rögtön azt mondtam, hogy valahol robbanás történt. Jóformán ki se mondtam ezt, mikor az ajtó már megnyílt és Pettersen dugta be rajta a fejét. Meg kell itt jegyeznem, hogy Pettersen az utóbbi időkben szakáccsá lépett elő, úgy hogy ő és Juell kéthetenként fölváltva teljesítették a szakács tisztét.

A boldogtalan olyan fekete volt, mint a kéményseprő; egész arca tele volt korommal, s ebben a siralmas állapotban jelentette, hogy a tűzhely fölrobbant és pofonvágta... közben úgy káromkodott, mint a jégeső, mialatt mi úgy kacagtunk, hogy a könnyünk is kicsordult. Kisült aztán, hogy ki akarta próbálni a tűzhelyet: - jól ég-e s eközben nyitva felejtette a terpentines olajtartó csapját, melyből a kelleténél több olaj ömlött a tűzhelybe s az így fejlődött gázok fölrobbanván, szétvetették a tűzhelyet. Természetesen rögtön utána néztem a dolognak; szerencsére nem történt nagyobb baj, a tűzhelyet hamarosan kijavítottuk s miután megtanítottam vele bánni Pettersent, soha többé nem is okozott kellemetlenséget.

Szeptember 4-ikén túlhaladtunk az északi szélesség 81-ik fokán. Óh, ha ezen a télen az áramlás fölvinne bennünket a 84-ik fokig, mily könnyű és egyszerű volna jövő tavasszal megtenni szánokon a még hátralevő hat fokot az északi sarkig! Ha ez sikerül, akkor még ugyanannak az évnek az őszén otthon is lehetnénk s hazánkban tölthetnők a harmadik telet!... De ki tudja: sikerül-e vagy rákerül-e a sor egyáltalában erre a veszedelmes expedicióra?

Ezen az estén bejött hozzám Pettersen, aki éppen soros szakács volt, hogy megállapítsuk a holnapi étlapot. Miután ezt elvégeztük, egy darabig még ott maradt és elbeszélte, hogy a múlt éjszaka nagyon furcsa álma volt; szakácsnak ajánlkozott egy új expedícióhoz, de „dr. Nansen nem akarta magával vinni”...

- Na, és miért nem?

- Hát úgy álmodtam, hogy dr. Nansen négy emberrel a jégmezőn át indult a sarkra s én kértem, hogy vigyen magával. Ön azonban azt felelte, hogy ezen az expedíción nincsen szüksége szakácsra. Én nagyon furcsának találtam ezt, mert hiszen enni csak ezen az expedíción is kell? Homályosan úgy emlékszem az álomra, mintha ön úgy rendelkezett volna, hogy a hajó egy más helyen ismét találkozzék önnel; de az bizonyos, hogy nem errefelé és nem a hajón akart hazatérni. Sajátságos, hogy mi minden bolondságot összevisszaálmodik néha az ember!

- Ez talán nem is olyan nagy bolondság, Pettersen, - mondtam én; - sőt nagyon is lehetséges, hogy vállalkozunk egy ilyen expedícióra, s ha ez így lesz: akkor nem is térünk vissza a „Fram”-ra.

- Na, hát ha ez csakugyan megtörténik, akkor igazán nagyon kérem, hogy engemet mindenesetre vigyen magával; mert ez a kirándulás valóban nekem való volna. Nem vagyok ugyan valami elsőrendű bajnok a hócipő-sportban, de azért hiszem, hogy kibirnám.

- Ez mind nagyon szép; csakhogy az ilyen kirándulásokon tömérdek fárasztó, nehéz munka akad; meg kell jól fontolnod, hogy ez nem szórakozás és mulatság ám!

- Hát azt én se képzelem, hogy mulatni megyünk, - vigyorgott Pettersen: - de föl se venném a fáradságot és munkát, ha magával vinne.

- De talán még egyéb, sokkal rosszabb dolog is akadhat ott, Pettersen, mint a fáradság és a munka, - szóltam most komolyan: - sőt nagyon valószínű, hogy kockán forogna az életed is.

- Ej, hát olyan nagy baj az? Hisz egyszer előbb-utóbb úgyis csak meghalunk!

- De megrövidíteni csak még se akarod az életedet a veszedelmek szándékos keresésével?

- Hát persze, hogy nem! Hanem hát úgy vagyunk, hogy az életünket otthon, a meleg szobában is éppoly könnyen elveszíthetjük, mint itt, a jégmezőn. Akinek azonban mindig azon jár az esze, hogy az életére vigyázzon, annak jobb lett volna nem is születnie.

- Ebben igazad van, - feleltem nevetve. - S az ilyen ember ne is induljon el a sarkvidékre, hanem melegedjék szépen otthon, a kuckóban, a banyakemence mellett.

- Na lássa! - vigyorgott Pettersen diadalmasan: - hát mégis csak nekem van igazam!

- Csakhogy ez a kirándulás a jégmezőn keresztül nem gyerekjáték ám, Pettersen!

- Azt én is nagyon jól tudom, dr. Nansen; de azért ön mellett csöppet se aggasztana a veszedelem. Ha csak nekünk magunknak kellene véghez vinnünk a dolgot, hát aligha menne, vagy visszájáról sikerülne. Egészen más az, kérem, ha olyan vezetőnk van, akiről tudjuk, hogy nem mai gyerek és már végigcsinálta a tapasztalás iskoláját...

Megható volt ez a vak bizodalom, amellyel Pettersen habozás nélkül csatlakozott volna hozzám. És ilyen volt minden emberem: vakon rohantak volna utánam tűzön-vízen keresztül! Meg vagyok róla győződve, hogy ha most, tél kezdetén állanék föl, hogy neki akarok vágni az északi sarknak, akkor is haladéktalanul, ellenvetés nélkül követnének. És hány expedíciónak okozta vesztét a legénység bizalmatlansága a vezetők iránt, a meglazult fegyelemszülte dacosság, mely a megszokott kényelem önzését szögezte az ideális törekvések ellenébe!...

Ott van például a „Fox” hajó szomorú sorsa, melynek kapitánya, Austin, kénytelen volt szégyenszemre visszatérni dicsőséges útjáról, mert örökké lázongó matrózai legyilkolással fenyegették. Ez a hajó a szerencsétlenül járt Franklin tengernagy fölkutatására indult el s június vége felé ért a Beechey-szigetre (1855-ben), ahol Franklin is telelt, mielőtt a Wellington szorosig előnyomult. A szigeten tömérdek élelmiszernek és szénnek kellett volna lennie azokban a raktárakban, melyeket az angol admirális építtetett ide 1853-ban, hogy a későbbi expedícióknak legyen miből kiegészíteniük készleteiket, ha idáig jutottak.

A brigg szerencsére ki is kötött a szigetnek egyik széltől és hullámveréstől védett öblében s aztán a kapitány partra szállt néhányad-magával, hogy megkeresse a raktárakat. De csak a három francia matróz sírdombját találták meg; a raktáraknak, melyeknek száz lépésnyire kellett volna lenniük a sírhalmoktól, még nyomuk se volt. Illetőleg mindenütt rom és pusztulás látszott: a raktárakat földúlták, az élelmiszereket, a fűtőanyagot elrabolták. - Hogy ki?... Az mellékes volt mostan; bizonyára az eszkimók. De a fontos nem az volt, hogy ki követte el

ezt a gyalázatosságot, hanem az, hogy a „Fox”-nak, mely egész bizonyosan számított készleteinek kiegészítésére, utolsó reménye is eltünt e rémes pusztulás láttára. Kőszene fogytán volt, s itt nem talált egy darabkát se; élelmiszer-készlete megcsappant, s itt már nem volt egy falat kétszersült se!

Austin kapitány megsemmisülten állt a dombon s kétségbeesetten fonta keresztbe karjait. Erre nem számított; kicsinyhitű legénysége, mely már eddig is folyton zúgolódott, hogy miért nem térnek vissza harmadfélévi bolyongás után, e mostani kudarc, illetőleg csalódás után bizonyára még erőszakkal is megkísérti akarata érvényesítését. És Hodgson, a hadnagy, aki titokban a legénységhez szitott, ki tudja, mire szánja el magát, ha maga mögött érzi a tömeget, a kapitány tekintélyével szemben? Már most is, amint ott állt a kapitány mellett, a gúnyos diadal sugara cikázott föl szemében, mikor közömbösséget színlelve ártatlan arccal így szólt:

- Azt hiszem, kapitány, nincs ok a kétségbeesésre. Igaz, hogy nem találtuk meg itt, amit kerestünk, de hiszen szemben vagyunk a Barrow-szorossal, amelyen át visszajuthatunk a Baffin-öbölbe.

- Illetőleg a Wellington-szorossal vagyunk szemben, - felelte a kapitány élesen. - A Wellington-szorossal, Hodgson hadnagy, amelyen tovább haladunk észak felé.

- All right! - felelte a hadnagy gúnyosan megrántván a vállát. - És hogyan megyünk tovább észak felé, miután a kőszenünk már csaknem mind elfogyott?

- Vitorlával, - szólt kurtán a kapitány. - A mi kőszenünk még van, azzal főzni fogunk.

- Ha megengedi...

- Megengedem, hogy kövessen a hajó födélzetére, - vágott közbe Austin kapitány erélyesen.

Ezzel hátat fordított a hadnagynak s vissza se nézve, szótlanul ment föl hajójára. Tudta, hogy a kocka el van vetve s most már megkezdődik az élet-halálharc közte és a hadnagy, illetőleg a legénység között. De nem habozott; neki csak egy útja volt: előre, észak felé, - s ő haladni akart ezen az úton, ameddig lehetett, ameddig a körülmények és az akadályok engedték. A „Fox” tehát folytatta útját s július 15-ikén szerencsésen horgonyt is vetett a Baring-öbölben. Mindössze csak négy-öt embere volt már, aki még hozzá húzott, a többiek mind egy követ fújtak Hodgson hadnaggyal, aki folyton a szerencsétlenül járt sarki utazók rémes történeteivel ijesztgette a legénységet, hogy annál hevesebben követelje a haladéktalan visszatérést Európába.

És az első összekoccanás itt történt meg a Baring-öbölben. Miután ugyanis a folyton ellenkező kedvezőtlen szél négy napig beszorította és fogva tartotta a brigget az öbölben, s mivel a hideg is egyre erősbödött, s félő volt, hogy a hajó végleg ott szorul és befagy az öbölben, Austin kapitány elhatározta, hogy ha törik-szakad, de folytatja útját, kivergődik az öbölből s néhány fokkal tovább halad észak felé. Kiadta tehát a parancsot, hogy fűtsék a kazánt, mert gőzzel indulnak el.

A „Fox” födélzetén óriási izgatottság tört ki erre a parancsra. A legénység úgy zúgott-zsibongott, mint a fölzavart méhkas és az általános elkeseredés csakhamar szavakban is megnyilatkozott.

- Fűtsük a kazánt?... De mivel? Hiszen mindössze csak két hónapra való szenünk van! És, ha ez elfogy, ugyan mivel fűtünk és főzünk majd télen?...

A fűtők és gépészek összefont karokkal, dacosan hátat fordítottak a kapitánynak; egyikük se mozdult: nem akartak lemenni a gépházba. Hodgson hadnagy rosszul palástolt kárörömmel nézett a kapitányra, aki halálsápadtan állt a hajóhídon és szigorúan kiáltott le:

- Hallottátok a parancsot?... Fűtők és gépészek azonnal a gépházba!

Talán a megszokás hatalma tette, talán a kapitány erélyes szava: elég az hozzá, hogy az egyik gépész, akiben több volt a kötelességtudás, mint a társaiban, önkénytelenül is megindult a gépház felé. De még az ajtajáig se ért, már megállították társainak fenyegetései:

- Megállj, Brown!... Le ne menj, ha kedves az életed!

- Ki mondta ezt? - kérdezte Austin kapitány dörgő hangon, s kirántván revolverét a zsebéből, izgatottan lerohant a födélzetre, a zajongó matrózok közé. - Ki mondta ezt?...

A meghökkent legénység pár pillanatig halotti csöndben volt, majd kivált közülük egy hórihorgas, vöröshajú ir óriás, s nagyot ütve öklével a mellére, hogy csak úgy döngött, így felelt:

- Hát én voltam, aki áldója van! S azt mondom most is, hogy már torkig jóllaktunk a jéggel és hóval, hogy nem akarunk egy lépéssel se tovább menni, és nem kell a kazánba befűteni, hacsak nyomban hazafelé nem fordítjuk a brigg orrát.

- Hodgson hadnagy, - szólt a kapitány hidegen: - azonnal veresse láncra ezt a fickót...

- De, kapitány úr, amit ez az ember...

- Egy szót se többet, mert önt is becsukatom a kabinjába... Ezt a fickót pedig rögtön meg kell kötözni... Parancsolom!

A kapitány pár hű embere nyomban rárohant a nyomorultra, hogy megkötözzék; de a vöröshajú hirtelen fölkapott egy hajtórudat, megforgatta a feje fölött s vad káromkodással fogadkozott, hogy leüti, aki hozzá mer nyúlni. A helyzet kritikus volt s gyors beavatkozást követelt. Austin kapitány a lázadó ir homlokának szögezte revolverét s metszően éles, de elszánt és nyugodt hangon mondta:

- Ha csak moccanni mersz is, lelőlek, Bob!...

Ez hatott; a kötelességükhöz hű matrózok egy szempillantás alatt lefegyverezték és megkötözték a lázadó gépészt, - s a brigg pár órával később már teljes gőzerővel haladt előre a még friss fagyású jégrétegben. Austin kapitány tehát győzött: de milyen győzelem volt ez, mely már előre is magában hordozta a jövendő összetűzések, sőt a csaknem biztos vereség csíráit!...

Szeptember 15-ikéig haladt előre a *„Fox”*, eleinte gőzzel, aztán vitorlával, később jéghegyek közé jutva a sarki áramlás segítségével, - s ekkor hirtelen megállt. Elérte az északi szélesség 78° 15’-ét. Ez a pont az úgynevezett fagy-pólus körébe esett. Ezen a vidéken vannak a legnagyobb hidegek, s az amerikai sarki tengernek ezen a részén iszonyú telek szoktak lenni, rettentő hóviharokkal. Austin kapitány tehát magasabbra jutott északon, mint előtte (1855) az összes sarkutazók, de a helyzete is kétségbeejtőbb volt; a szene fogytán, legénysége minden percben lázadásra készen, az irtózatos sarki tél a küszöbön, s körülötte a szomorú jégsivatag, mely a pusztulás, a megfagyás örökös rémképeivel fenyegette. És segítségre sehol semmi kilátás!

Megtették a szokásos előkészületeket a telelésre; megvárták az első jégtorlódást, mely fölemelte a brigget a jégmezővel együtt, úgy hogy szinte magas domb tetején hevert, meglehetősen kiegyensúlyozva, s aztán, mikor a jégrianás veszedelme megszűnt, egészen körülrakták a hajót hóval s még a födélzetre is félméter vastag hóréteget lapátoltak. A hó ugyanis rossz hővezető s nekik kétszeresen érdekük volt, hogy minél jobban megfogják a hajófenék belsejének melegét, mert a szenük fogytán volt, tehát takarékoskodniuk kellett a tüzeléssel.

November derekán rettentő hóviharok tomboltak, úgy hogy a legénység szinte az orrát se igen dughatta ki a födélzetre, a külső hőmérsék pedig 31° Celsiusra süllyedt a fagypont alá. A szél oly hevesen, metszően fújt, hogy ember el nem birhatta, a vaseszköz pedig, ha megfogták, nyomban leégette kezükről a bőrt, mintha meg lett volna tüzesítve. És a szén egyre fogyott, a hideg pedig állandóan fokozódott. December 8-ikán már a higany is megfagyott a hőmérőben,

- ez negyvennégy fok hideg volt a fagypont alatt: s ezen a napon dobták a kályhába az utolsó darabka szenet!

Irtózatos, szívet gyilkoló állapot volt ez! Az utolsó darab szén lassan, sercegve égett, mintha sajnálná elhamvadását, - majd vörösen ízzott a parazsa és a hajófenék hőmérséke csökkenni kezdett. A vitorlamester most fókazsírba mártott kócgombócokat dobált a kályhába, hogy mégis adjon valamelyes meleget, - de ennek meg irtózatosan bűzös, orrfacsaró füstje volt.

- Legalább ide csalja a medvéket, - vélte a kormányosmester: - most már úgyis csak az a reménységünk lehet, hogy elég medvét lőhetünk s a zsírjukkal fűthetünk.

- Ha csak föl nem égetjük a hajót, - dörmögött félhangosan Bob, a lázadó matróz, aki már kiszabadult fogságából s most ismét bujtogatta társait.

Senki se felelt a vakmerő célzásra, de titokban majdnem mindenki helyeselte az ötletet, bár azzal is tisztában voltak, hogy Austin kapitány sohase fog beleegyezni hajója föltüzelésébe. De ha itt a végső szükség órája, akkor senki se fog tőle engedélyt kérni...

A kormányosmester jól gondolta: - a fókazsír füstjének bűze csakugyan egész csomó jegesmedvét csalt a „Fox” közelébe, de a fenevadak nagyon óvatosak voltak s egy se került közülük puskavégre. Ellenben lassanként elfogyott a fókazsír is és december 20-án délután végképen kialudt a kályha tüze. A döntő pillanat elérkezett, ütött a létért való küzdelem tizenkettedik órája: - a hajófenék hőmérséklete hirtelen 20° Celsiusra süllyedt a fagypont alá. Ha nem fűtenek, akkor karácsony estig mindnyájuknak vége.

Hodgson hadnagy, a lázadó Bob s még néhány főkolompos, elszántan, belül forrva a dühtől, berontottak Austin kapitányhoz, aki gondolataiba mélyedve számolgatott.

- Mi az? - kérdezte fölriadva.

- Nincs tüzünk és két nap mulva mindnyájan megfagyunk, - mondta a hadnagy.

- Nekem nincs fám, - felelte a kapitány tompán.

- Akkor rajtunk a sor, hogy szerezzünk, - szólt közbe Bob kihívóan.

- És honnan? - kérdezte Austin rekedten, mert már sejtette a szörnyű választ.

- A födélzetről... Ott van elég!

A kapitány fölugrott, s kirántván töltött revolverét, halkan, de elszántan, jelentette ki:

- A hajó én vagyok; aki a hajót bántja, az engem bánt; én pedig nem hagyom magamat, ameddig a revolveremben golyó, a testemben élet van. Takarodjatok!

Kívülről, a hajófenékből siralmas jajveszékelés hallatszott be:

- Gyújtsatok tüzet, mert megfagyunk!...

A skorbut-betegek voltak, akik már dideregtek az ágyban, a takaró alatt s az egészséges matrózok is fogvacogva, káromkodva dörzsölgették zsibbadt tagjaikat.

- Hallja, kapitány?! - szólt most Hodgson hadnagy.

- Ha fölégetjük a hajót, - mondta Austin kapitány halkan, kétségbeesve, mintha önmagával tanácskoznék: - akkor hogyan jutunk haza Angliába?...

A hadnagy és a lázadó matrózok megdöbbenve néztek össze. - Ez igaz!... De viszont: mit ér, ha megmarad a hajó s ők megfagynak a dermesztő hidegben?

- Égessétek el a borszeszt, - folytatta a kapitány sóhajtva. - Abból még elég van.

A matrózok ujjongva rohantak vissza a hajófenékbe; rögtön csináltak egy nagy lámpaforma tartót a borszesz számára, ebbe vastag kanócot dugtak s aztán beleállították a vaskályhába. Eképen a hőmérsék gyorsan emelkedett s csakhamar tűrhető is lett. De karácsony napján még soha nem ért hideget mutatott a borszesz-hőmérő; 52 Celsius-fokot a fagypont alatt. A hajófenékben oly sűrű köd képződött, hogy az emberek alig látták egymást, a padlót jégtükör lepte el, a kezek és lábak feje megkékült, a koponyákat mintha vaspánt szorította volna: - őrület környékezte az agyat s a matrózoknak már a nyelvük is szinte fölmondta a szolgálatot.

És ekkor Austin kapitány vasakarata is megtört ekkora nyomor és szenvedés láttára. Ő maga ugyan még most se egyezett bele, de tűrte, hogy a matrózok, akarata ellenére, földarabolják a hajókorlát egy részét. Hiszen karácsony estje volt, amikor Angliában boldog volt és örült még a legszegényebb család is: - s ezek itt a végső kétségbeesés siralmas óráit élték!... Majd, mikor a halálra ítélt hajó darabjai vígan pattogtak a kályhában s a tea és kávé duruzsolva forrott a kályha tüzén, megváltozott a matrózok kedélyhangulata is. Óh, mert nagy bűvész a remény: - rózsásra festi a poklot is, ha fölcsillan a távolban a szabadulás vezérlő csillaga!

- Emberek! - szólt másnap reggel Austin kapitány az összegyűjtött legénységhez: - a Belcher-expedíció történetében olvasom, hogy alig száz angol mérföldnyire ettől a helytől, ahol most vagyunk, kőszén is található. És Belcher pontosan meg is jelöli a helyet, ahol ezt a kőszenet megtalálta és saját szemeivel látta... Emberek! Mi nekünk száz mérföld? Gyerünk és keressük meg ezt a szenet, s akkor meg vagyunk mentve!

A legénység félig reménykedve, félig hitetlenül hallgatta a kapitány szavait; de más választásuk nem igen volt: - megfagyni vagy megkeresni a szenet. Ha tétlenül itt maradnak a hajóban, akkor csak idő kérdése, hogy mikor pusztulnak el; ha ellenben elindulnak s csakugyan megtalálják a kőszenet, akkor vége a nyomorúságnak s bizonyos, hogy megmenekszenek. Beleegyeztek tehát, hogy Austin kapitány állítsa össze az expedíciót, válogassa ki azokat, akiket magával akar vinni, míg a többiek itthon maradnak s a kapitány visszatértéig hűséget fogadnak annak, akit a kapitány maga helyett föléjük rendel.

Úgy állapodtak meg, hogy mintegy két hétig maradnak távol s Austin kapitány nyomban hozzálátott a készülődéshez. A szán, melyet kiszemelt az útra, harmincöt hüvelyk széles és negyvenöt láb hosszú volt; keskeny, de erős és ruganyos jószág, mely könnyen síklik tova a jégen és hihetetlen viszontagságokat kibír. A grönlandiak szoktak ilyeneket építeni s néha ezer kilométeres útakat is tesznek rajtuk. A kapitány hat erős kutyát fogott a szán elé, amelyek soványak voltak ugyan, de föl se vették a dermesztő tél hidegét s emellett kevéssel beérték. A szán terhét körülbelül egyformára számították; hét kutya (a kapitány elvitte kedvenc orosz-agarát is) és négy ember számára eleséget, továbbá takarókat, egy sátrat, összehajtható csónakot és lőszereket raktak rá. Sőt a gondos Johnson hócipőket is készített, minden ember számára kettőt, ha esetleg hómezőkön kell átvonulniuk.

Most már csak arról volt szó, hogy az expedíció embereit jól megválogassa a kapitány. Igaz, hogy a siker érdekében a legmegbízhatóbb emberekre lett volna szüksége, de viszont az se volt tanácsos, hogy éppen ezeket mind elvigye, a hajón pedig a gyanusakat hagyja hátra. Hosszas fontolgatás után végre a hajó orvosát, továbbá Bellt és Simpsont választotta; az orvosra ugyanis a hajón semmi szükség se volt, neki pedig leghűségesebb barátja s különben is elszánt, sokat biró ember volt, míg Bell és Simpson - az egyik ács, a másik hajós lévén - szinte nélkülözhetetlenek voltak az expedíción.

Elindulás előtt a kapitány sokáig tanácskozott Johnsonnal, akire távolléte alatt a hajó parancsnokságát bízta. Miután ezt az elhatározását kihirdette a legénység előtt s az tudomásul is vette, még külön is félre hívta Johnsont s ezt mondta neki:

- Ön az egyetlen tisztem, akiben megbízom; tartsa szemmel a legénységet, hogy távollétem alatt semmi kárt se tegyenek a hajóban. Lehet, hogy a két hétből, amennyi időre utazásunkat tervezzük, öt hét is lesz, de azért ne hagyja föltüzelni az egész hajót, akármilyen rosszra fordul is az időjárás: hiszen ez a hajó a menekülésünk egyetlen eszköze!

- Értem, kapitány.

- És ha megtörténnék, hogy mi nem térünk vissza, - folytatta Austin kapitány fátyolozott hangon, - akkor, ha módjában lesz, törekedjék tovább észak felé, keresve Franklin nyomait, ameddig lehet. Ha ellenben a legénység föllázad, akkor engedjen az erőszaknak és térjen vissza velük Angliába.

- Úgy lesz, - felelte Johnson meghatottan. - Egy életem, egy halálom, hogy mindenben hűségesen teljesíteni fogom parancsait.

Január elején a hőmérő csaknem állandóan 37 Celsius-fokot mutatott a fagypont alatt; ilyen dermesztő hidegben gondolni se lehetett az indulásra s Austin kapitány türelmetlenül várta, hogy megenyhüljön az idő. Pár nap mulva lassanként tíz fokkal fölemelkedett a hőmérsék (-27° Celsius volt) s január 5-ikén végre elhatározták, hogy másnap indulni fognak. A komoly és ünnepélyes búcsúzkodás után délkeletnek fordult a kis karaván. A kutyákat Simpson hajtotta, Bell pedig hócipőkön előrement, hogy kikémlelje az utat. A hőmérő higanyának lassú, de állandó emelkedése jelezte, hogy nemsokára havazni fog. És csakugyan, alig pár óra mulva már oly sűrű pelyhekben hullott a hó, hogy szinte nem is igen tájékozódhattak; lassan haladtak tehát s óránként átlag három mérföldet tettek.

Az expedició tagjai mind jól föl voltak öltözködve, akárcsak a grönlandiak: éppen csak a szemük, szájuk meg az orruk nem volt befödve, hogy láthassanak és szabadon vehessenek lélekzetet. Beszélgetni azért még se beszélgettek, mert ajkuk szélén, mihelyt fölnyitották, nyomban jégkristályok támadtak. Austin kapitány közvetlenül a szán előtt ballagott, kezében a delejtű, mellyel az út irányát ellenőrizte. Ámbár medve és róka sok lehetett azon a vidéken, utazásuk első napján egyetlen egyet se láttak s különben is kár lett volna puskaport veszte-getni rájuk. Délben pihenőt tartottak egy jéghegy lábánál. Pemmikánt ettek s rá forró teát ittak; ez az ital jóleső meleget árasztott tagjaikba.

Egy órai pihenő után fölkerekedtek s mintegy húsz mérföldnyi utat tettek meg aznap. Ki voltak ugyan merülve, de azért mégis gyorsan házat raktak hóból, hogy legyen hol aludniuk és meg ne fagyjanak a hideg éjszakában. Csak afféle kalyiba volt, amelybe hason csúszva mászhattak be, de elég meleget tartott. Ott bent megvacsoráztak, mindenki bebújt a zsákjába s aztán jóízűen aludtak másnap reggelig.

Így folyt az utazás január 15-ikéig, minden epizód nélkül. Ezen a napon, úgy déltájban, egyszerre csak teljesen megfagyott köd szállott föl a földből; olyan volt, mint valami sűrű csipkefátyol, mely jégtűkkel borította el arcukat, kezeiket, ruhájukat, úgy hogy egymást se láthatták tőle. Egymás nevét kiabálva, előre nyújtott karokkal, tapogatózva haladtak, de a sűrű ködben még egymás szavát se hallották, úgy hogy teljesen elveszítették a tájékozódást. Az orvosnak most az az ötlete támadt, hogy elsüti a puskáját, s ekkor a többiek is mind lőttek, - amire olyan ropogás, durrogás következett a visszhang folytán, hogy most már még kevésbbé találták meg egymást.

- Te vagy az, Austin? - kiáltotta az orvos torkaszakadtából, amint botorkálás közben szemközt találta magát egy morgó, homályos körvonalú tömeggel. - Hol vannak a többiek?

Tompa morgás volt a felelet, miközben az alaktalan tömeg egyre közeledett. Most már jobban kivált a ködből s az orvos meghökkenve látta, hogy óriási nagy jegesmedve közeledik feléje. Ez is úgy járt, mint Austin és társai: - eltévedt a cimboráitól, s mialatt kereste őket, ide

keveredett az expedíció közé. Az orvos nem habozott; nyomban lekapta válláról a puskát és szinte célzás nélkül lőtt rá a medvére. A szörnyeteg elbődült, pár pillanatig vadul kapálódzott első lábaival, aztán hanyatt vágódott s oly nyomtalanul eltünt, mintha a föld nyelte volna el; a golyó valószínűleg halálra sebezte s a fenevad lebukott arról a jéghegyről, amelyre éppen fölkapaszkodott.

E pillanatban hirtelen kiderült a vidék s az orvos megpillantotta társait, akik fölfelé jöttek a jéghegy tetejére. A köd úgy eltünt, mintha elfújták volna.

- Hol a szánkó? - kiabált a kapitány lelkendezve.

- Alattunk van a völgyben, - mondta Simpson.

- Nem történt semmi baja?

- Hála Istennek, nem!

- És hol a medve? - kérdezte az orvos.

- Miféle medve? - csodálkoztak a többiek.

- Az, amelyik engem megtámadott, - kezdte magyarázni az orvos.

E pillanatban a kapitány orosz-agara dühösen csaholni kezdett lent a völgyben, s mindjárt aztán hallani lehetett az eszkimó kutyák vonítását és zavaros ugatását is, mintha valami ellenséggel viaskodnának. Austin kapitány lélekszakadva rohant arrafelé s alig ért föl az első jégbuckára, máris ijedten látta, hogy a szánt és a kutyákat vagy harminc állat gyűrűje fogja körül.

- Medvék! - kiáltotta izgatottan.

- És rókák! - tette hozzá az orvos, aki barátja sarkában futott.

Csakugyan: egész falka medve és róka esett neki az élelmiszereknek, melyek a szánon voltak s mit se törődve a kutyák csaholásával, valósággal tépte, szaggatta a zsákokat és takarókat. Austin kapitány fogcsikorgatva kapta föl puskáját és lőtt, - a többiek utánozták: de a harmadik sortüzet már nem várták meg a fenevadak, hanem kereket oldottak. De még így is rengeteg kárt okoztak; a szán takaróját széttépték, a pemmikános hordó tetejét betörték, tartalmát megdézsmálták, a kétszersültes zsákot kinyitották és félig kiürítették, a borszeszes hordót összetörték, úgy hogy a borszesz mind egy csöppig kifolyt.

E fosztogatás láttára a kapitány és az orvos komolyan tanácskoztak, hogy tovább folytassák-e az útat, vagy visszatérjenek. A fenevadak kétszáz font pemmikánt s vagy százötven font kétszersültet faltak föl, úgy hogy az, ami megmaradt, csak úgy lett volna elegendő, ha megszorítják az adagokat. De viszont mi lesz, ha üres kézzel térnek vissza?... Meg kell fagyniuk a hajón, vagy pedig föl kell égetniük menekülésük egyetlen eszközét; mert ha ők most kudarccal térnek haza, nem lesz többé senki, aki vállalkozni merne még egy ilyen expedícióra.

Folytatniuk kell tehát útjukat, bármi történjék is; legalább a kapitány és az orvos, sőt Bell is emellett voltak, - egyedül csak Simpson szeretett volna visszatérni, mert a sok fáradság és nélkülözés kimerítette s az egészsége se volt valami kitünő. Hanem azért ő se ellenkezett; engedelmesen vállalta az ebek hajtását továbbra is, és a karaván folytatta útját dél felé. Az utazás lassabban ment ugyan, mert az emberek és kutyák egyaránt kifáradtak már, de azért semmi különösebb baleset nem történt az első pár nap alatt. De amikor január 20-ika felé a hideg meghaladta a 40 Celsius-fokot fagypont alatt, Simpson tüdőgyulladást kapott s oldalszúrásai oly fájdalmasak voltak, hogy többször elájult.

- Nem segíthetek rajta, - nyögte az orvos elfulladó hangon, a kapitány kérdésére.

Arról azonban, hogy megálljanak, szó se lehetett. Szabadulásuk a halálból csak az lehetett, ha folytatják útjukat, - akár előre, akár hátra. Ha csak egy napra is megállanak, mindnyájan veszve vannak, mert elfogy az eleség s a pihenésokozta bágyadtság különben eltompítja érzékeiket is, úgy hogy esetleg könnyen megfagyhatnának. Menniük kellett tehát; hiszen alig volt már két hétre való eleségük! És mentek is, a boldogtalanok; föltették a szánra a beteg Simpsont, gondosan betakargatták, mialatt a szerencsétlen fájdalmasan nyögött:

- Én itt maradok örökre... érzem! Óh, bár minél előbb meghalnék!

Most már Bell és az orvos húzták a szánkót, hogy a szintén elcsigázott kutyák pihenhessenek egy kicsit s így haladtak előre, lassan bukdácsolva a hóbuckák és a jégrögök között. Simpson állapota azonban mind rosszabbra fordult; most már a skorbut is megtámadta, a lábai megdagadtak, testén pedig kiütöttek a jellegzetes fehér foltok. Napok kérdése volt már csak, hogy meddig húzza; s ami még rosszabb: Bell és az orvos veszedelmes szemgyulladást kaptak a vakítóan fehér hómező csillogásától, úgy hogy fölváltva kellett bekötve tartaniuk a szemüket. S ily körülmények közt érte utól őket a hóvihar január 25-ikén. Hamarosan kunyhót vájtak a hóba s a hevenyészett kalyiba alatt húzódtak meg; ettek egy kis pemmikánt s forró teát ittak rá.

Hajnali három órakor fölkelt az orvos, hogy fölváltsa az örökké virrasztó Bellt. Amint Simpson mellé térdelve ápolta a szegény embert, érezte, hogy a kalyiba boltozata érinti a vállát; és amint föl akart kelni, egyszerre csak ránehezedett az egész tető...

- Irgalmas Isten! - kiáltott föl rémülten: - ránk szakad a jég!

Austin és Bell rögtön talpra ugrottak, fölkapták Simpsont és kirohantak vele a szabadba. Alig értek ki, a nyomorúságos kalyiba rögtön összeomlott; ha csak még pár percig bent maradnak, mindnyájukat eltemeti a hó. A nagy szélben gondolni se lehetett arra, hogy sátort üssenek. Odafeküdtek tehát a beomlott kunyhó oldala mellé s egymáshoz szorulva, jól beburkolóztak. Aztán a zivatar behordta őket hóval, jó vastagon és a meleg takaró megvédte a megfagyástól.

De Simpson már nem birta tovább. Teste olyan hideg volt, mint a jég, lélegzete már csak tompa hörgés volt: - végét járta a boldogtalan. A kétségbeesés, a halálfélelem ijesztő fénye lobogott mélyen beesett szemeiben, melyek izzó gyűlölettel meredtek a kapitányra, mintha a haldokló őt okolta volna mindenért. És Austin kapitány menekült e szemek elől, - ki a hózivatarba, mely úgy tombolt körülöttük, mintha ujjongana azon, hogy egy ember nemsokára megválik az életétől.

- Hogy van a beteg? - kérdezte Austin kapitány, aki minduntalan visszatért társaihoz és aggódva leste a boldogtalan minden mozdulatát.

Simpson meghallotta a kapitány szavát. Hörögve fölsóhajtott; majd összeszedve végső erejét, fölült fektéből, ökölbeszorított kézzel megfenyegette Austint s rémes sikoltással, holtan roskadt vissza a hóba... Ez volt az első áldozat; s mialatt a vihar tombolt örjöngő dühében, a vaslelkű férfiak szeméből kicsordúlt a könny, mely menten jéggé fagyott sovány orcájukon.

Ez a katasztrófa végképp megtörte Austin kapitányt. Amint másnap hajnalban lecsillapúlt a hózivatar, odament csüggedő két bajtársához és szomorúan így szólt:

- A kőszéntelep még messze van s ki tudja, hogy megtaláljuk-e. Ha csak magamról volna szó, talán még megkockáztatnám az előrehaladást, de a ti sorsotokért nem merem vállalni a felelősséget Isten előtt. Élelmiszerünk fogytán, Simpson meghalt: vissza kell tehát térnünk hajónkhoz, ha csak éhenhalni vagy megfagyni nem akarunk a hósivatagban...

Bell és az orvos csüggedten bólintottak. Még a hazatérés reménye is csak alig rázta fel őket fásultságukból, ami nem is volt csoda: - hiszen alig pár órája csak, hogy karjaik közt halt meg

hű bajtársuk, szenvedéseiknek és küzdelmeiknek osztályosa!... De lassanként magukhoz tértek; jó mély gödröt ástak a hóba, belefektették a szerencsétlen Simpsont, fölébe hengerítettek egy nagy jégdarabot s négy darab lécből fejfát is szögeztek a sír dombja fölé. Aztán, két napi pihenő után, kissé összeszedve magukat, ismét nekiindultak a sivár jégmezőnek, - vissza, a hajó felé!

A szenvedések és nélkülözések hosszú, végnélküli sora csak most következett el rájuk igazán. Most már csak hárman voltak, kutyáik a nagy hózivatarban részint elszökdöstek, részint elpusztúltak, úgy hogy maguknak kellett húzniuk a szánt is, melyen csekély eleségüket, takaróikat, a még megmaradt puskaport és golyót cipelték. De azért mentek előre törhetetlenül; konok elszántsággal folytatták útjukat, hogy - ha négykézláb kell is mászniuk - meg nem állnak, míg el nem érik a hajót, mert tudták, hogy különben örökre elvesznek.

És az eleség napról-napra fogyott, a hóviharok pedig napról-napra megismétlődtek, mintha a láncaikról leszabadult elemek tudták volna, hogy a minden nap megújuló dühös ostrom lassanként végkép letöri, tönkreteszi ezeket a szerencsétleneket, akik fölött az enyészet már-már mintha meglibbentette volna sötét szárnyait... Aztán egy napon észrevették, hogy a puskaporos és golyós zacskó eltünt; valahogy leeshetett a szánról és elmaradt az úton. Vissza akartak fordulni, hogy megkeressék; de hogyan és hol találják meg: - hiszen azt se tudták, mikor vesztették el!?... Ott álltak tehát, úgyszólván semmire leapadt eleséggel és lövőszer nélkül; csak még a puskákban volt egy-egy töltés, meg a kapitány puskaporos szarujában volt vagy félfont puskapor.

- Még legalább egy heti út áll előttünk, - szólt egy este az orvos lefekvés előtt: - a jó Isten tudja, hogy kibírjuk-e odáig!

- És aztán kérdés, hogy megtalálják-e a hajót? - aggódott Bell csüggedten.

- Mennyi eleségünk van még? - kérdezte a kapitány.

- Szűkösen három napra való.

- Akkor három, legföllebb négy nap alatt kell odaérkeznünk.

- Csak legalább valami medve kerülne az útunkba, - fohászkodott az orvos. - Hat lövésünk van összesen: untig elég, sőt sok, még a legerősebb medvének is.

- Ha ugyan nem reszket az ember keze, - fejezte be a beszélgetést a kapitány.

Röviddel aztán mély álomba merültek az ideiglenesen összetákolt hókunyhóban s másnap reggel gyönyörű, tiszta és derült napra virradtak. Igaz, hogy csikorgó hideg volt, de legalább nem fújt a szél. Az orvos ébredt fel legelőbb; lassan tápászkodott föl, hogy másik két társa álmát ne zavarja, s vállára vetvén puskáját, kiment a szabadba, hogy hátha szerencséje lesz s találkozik valami medvével. A szerencse meg is jött, - már t. i. a találkozás a medvével, - de itt aztán vége is lett a szerencsének. Mert az orvos, akit izgatottá tett ez a véletlen, bármily gondosan célzott is, elhibázta az állatot a sugártörés miatt, noha kétszer lőtt reá egymás után.

Vasárnap este szomorú szívvel ették meg utolsó szelet pemmikánjukat. Ha Isten nem segít rajtuk, akkor menthetetlenül elvesznek. Most már csak két lövésük volt: a kapitány puskájában; mert Bell már előbb kilőtte a maga töltéseit. Ha holnap evvel a két lövéssel nem sikerül friss húst szerezniük, akkor már csak csoda mentheti meg őket az éhenhalástól.

Csüggedten ültek egymás mellett és egyikük se szólt egy szót se; az orvos komoran maga elé nézett, mintha sötét gondolatain tépelődnék; mellette Bell gubbasztott fásultan, mert már gondolkozni se tudott. Egyedül Austin kapitány bízott még: - a csodában-e, vagy az isteni Gondviselésben: - maga se tudta. Aztán rájuk borult a hosszú, téli éjszaka csöndje és mélyen elaludtak. Legelsőnek Bell ébredt fel és nesztelenül kimászott a kunyhóból. Amint szétnézett

a síkon, megdobbant a szíve: - nem messze a kunyhótól egy jegesmedvét pillantott meg, mely kedélyesen cammogva szimatolt zsákmány után.

Bell nem szólt senkinek, csak visszamászott a kunyhóba, elvette a kapitány puskáját és izgatottan, négykézláb kúszott a medve felé. Mivel a szél a medve felől fújt, szerencséje volt, hogy az állat nem szimatolhatta meg s így elég közel férkőzhetett hozzá. Most föltérdelt és célba vette a medvét; de érezte, hogy reszket a keze... Hirtelen ledobta hát a keztyűjét, hogy biztosabban lőhessen s így kapta föl újra a puskát. De rögtön aztán fájdalmas sikoltással ejtette el... a nagy hideg miatt odasült keze a puska csövéhez s mivel fájdalmában a ravaszt is elrántotta, a két utolsó golyó céltalanul fúródott a hóba!

A puskaropogásra Austin kapitány és az orvos fölriadtak álmukból s kirohantak a kunyhóból. Még mindent láttak... A medve gyors ügetéssel menekült, a szegény Bell pedig egészen oda volt kétségbeesésében. A medvével most nem törődtek; mindketten odafutottak Bellhez, aki még mindig a medvét siratta s gyorsan dörzsölni kezdték hóval a kezét, hogy le ne fagyjon; mert már egészen fehér volt mind a két keze, mint a jég, - s félórába is belekerült, míg szakadatlan dörzsöléssel annyira bírták vinni, hogy ismét megindult benne a vérkeringés.

- Nem érdemlem meg, hogy fáradnak velem, - nyögte Bell elkeseredve: - könnyelmű gaz-ember vagyok... Hiába fecséreltem el az utolsó két golyót.

A két derék ember azonban nem törődött Bell siránkozásával. Bár maguk is el voltak csigázva, nem nyugodtak addig, míg csak meg nem mentették Bell két kezét a lefagyástól... Aztán visszamásztak a kunyhóba, hogy összeszedjék az útra, ami holmijuk még volt. De aznap reggel nem ettek pemmikánt, kétszersültet és besózott halat... nem volt már semmijük és üres gyomorral vágtak neki a nehéz útnak. Három-négy mérföldet haladhattak mindössze s ez az erőfeszítés is csaknem halálra elcsigázta őket. Estére kelve, emberfölötti erőlködéssel ástak maguknak kunyhót a hóban, - mintha csak tulajdon sírjukat ásták volna meg...

És másnap reggel már föl se keltek. - Minek?... Hiszen huszonnégy órája nem ettek semmit, s ha elindulnának is: félmérföldnyi út után bizonyára holtan roskadnának össze. Nem jobb-e hát, ha itt halnak éhen, a meleg hókunyhó belsejében?... Az éhség iszonyúan kínozta őket és Bellnek rémlátomásai voltak. Folyton félrebeszélt, mintha óriási jegesmedvék üldöznék. Austin kapitány kábultan riadt föl Bell sikoltozására, s megkérdezte tőle, hogy miféle medvéről beszél?

- Arról, amelyik üldöz bennünket, - nyögte Bell, szinte reszketve lázas félelmében.

- Üldöz?...

- Már másod napja, kapitány.

- Láttad azt a medvét?... Hol van?

- Itt bolyong a kunyhónk körül, a húsunkra éhezik... Ah, és nincsen golyónk, hogy megöljük! - rikoltozott Bell, kétségbeesetten tördelve kezeit. - Eresszenek!... Most jön... már itt van... belém akarja vájni szörnyű körmeit!

Föl akart ugrani, hogy kiszalad a kunyhóból, de a kapitány lefogta. Látta, hogy Bellt az őrület környékezi; meg akarta hát nyugtatni és így szólt:

- Nyugalom, Bell; holnap lelövöm azt a medvét.

- Holnap?... De hiszen nincs golyója?...

- Holnapig lesz, - mondta a kapitány, akinek hirtelen nagyszerű ötlete támadt.

Elővette a hőmérőt, mely a kunyhóban 7 Celsius-fokot mutatott a fagypont fölött, kivitte a kunyhóból s letette egy jégdarabra; aztán várt. Néhány pillanat mulva rohamosan süllyedt a

hőmérő higanya, mert odakint 47 Celsius-fok volt a fagypont alatt. A higany súlyos és kemény golyóvá fagyott gömbjében, fényes és nehéz volt, úgy hogy parancsra se lehetett volna pompásabb puskagolyót önteni.

- Holnap lelövöm a medvét, - ismételte a kapitány, visszatérve a kunyhóba.

Másnap reggel letörte az üvegburkolatot a higany-golyóról és megmutatta az orvosnak, aki egészen oda volt a csodálkozástól e nagyszerű ötlet láttára.

- Nem az enyém az érdem, - tiltakozott a kapitány szerényen. - Ross kapitány sarki utazásából vettem a gondolatot. Ott olvastam, hogy ilyen higanyból készült golyóval több centiméter vastag deszkát is keresztüllőttek. Most ez a golyó esetleg megmenthet bennünket az éh-halástól... De nézzük meg azt a bizonyos medvét: valóban itt ólálkodik-e, vagy pedig csak Bell beteges fantáziájában él?

Csodálatosképpen a medve csakugyan ott volt vagy másfél kilométernyire a kunyhótól. Talán ugyanaz, amelyet Bell elhibázott, talán egy másik: de bizonyos, hogy ott gubbaszkodott a jégmezőn, két hátsó lábán ülve s lomhán ingatva jobbra-balra esetlen fejét. És akkor se mozdult, mikor a két férfi megpillantotta; csak figyelő testtartásán és nyugtalan mozdulatain látszott, hogy gyanakszik és aggódva lesi, mi következik.

Arról szó se lehetett, hogy egyenesen neki rontsanak, mert bizonyos, hogy a medve elmenekül; üldözni pedig akkor se üldözhették volna, ha nincsenek így kimerülve, mert tudvalévő, hogy a jegesmedve a leggyorsabb lónál is sebesebben üget. Austin kapitány tehát vakmerő cselhez folyamodott. Tudta, hogy a jegesmedve nagyon szereti a fókahúst, hogy néha órákig is leselkedik rája, s éppen ezért arra alapította tervét, hogy belebujik egy régi fókabőrbe, melyet takarónak használtak s így férkőzik a medve közelébe. Az orvos segítségével magára is húzta a fókabőrt, gondosan megtöltötte a puskát, beletette s lefojtotta a higanygolyót, mely kemény volt, mint az acél s nehezebb, mint az ólom, - s aztán elindult az életveszélyes vállalkozásra.

A jegesmedve még mindig ott himbálódzott a farán, de már kezdett nyugtalankodni, mintha sejtette volna, hogy valami veszedelem fenyegeti. Nem telt bele azonban tíz perc se, amikor oldalt, a hóbuckák és jégrögök közül kezdett előmászni a fóka. Esetlenül, óvatosan törekedett előre, a jegesmedve felé, amely, mihelyt észrevette a pompás zsákmányt, rögtön meglapult egy jégtábla mögött s onnan leste vélt áldozatát. A fóka pedig egyre előbbre kúszott, óvatosan kémlelődve, mintha léket keresne a jégen, ahol a tenger vizét elérheti.

Most a medve is, bujkálva a jégrögök között, óvatosan közeledett a fóka felé. Vérszomjasan lángoló szeme, kilógó vörös nyelve elárulta, mily mohón lesi a drága zsákmányt! Ki tudja, mióta koplalt már s mily rettentő éhes lehet!... Már csak tíz lépésnyire volt tőle a fóka, ekkor vad ugrással, dühösen morogva tört reá, de három lépésnyire tőle riadtan állt meg, mert Austin kapitány hirtelen ledobta magáról a fókabőrt, féltérdre ereszkedett és éppen a fenevad szívének szögezte puskáját.

A lövés eldördült, s a jegesmedve vért okádva bukott az orrára. De rögtön aztán ismét talpra ugrott és bőszült ordítással rohant rá ellenfelére. Ám ekkor már Austin kapitány is talpon állt s amint a szörnyeteg át akarta ölelni halálos szorítással, markolatig szívébe döfte hosszú kését... Ekkor már Bell és az orvos is odaértek; a fenevad még egyet-kettőt rúgott lábával a havon s aztán vége volt. Akkora volt, mint egy hatalmas bika s 700-800 kilogrammot nyomhatott, aminek a fele elsőrendű színhús volt, úgy hogy a három vakmerő utasnak semmi oka se volt többé az éhhalál miatt aggódni.

Meg voltak mentve s öt nap mulva visszaérkeztek hajójukhoz, amelynek - sajnos - egész felső korlátját fölégették azalatt az otthon maradottak. Arról már szó se lehetett, hogy ezen a hajón térjenek vissza Európába; de amikor kitavaszodott, nagy bárkát építettek a hajó megmaradt anyagából és sok viszontagság után, számban és egészségben megfogyva, mégis haza-vergődtek Európába, noha kitűzött céljukat nem érték el...

*

Igazán sajátságos az emberi természet és örökös rejtély marad érzelem- és gondolatvilágunk, melyeknek titka kifürkészhetetlen. Ime, én mind tudom és ismerem azokat a borzalmakat, melyeken a sarki utazók legtöbbje keresztül ment. Míg írásaikat olvastam, szinte izenként éreztem át velük együtt a lassú sorvadást, az emésztő csüggedést, a hosszú halálra készülődést, mely oly sokat közülök mártirrá avatott s legtöbbnek évtizedekkel megrövidítette az életét. Hosszú sorban vonulnak el lelki szemeim előtt a véres tragédiák: a Barentz-expedíción kezdve látom a skorbut, az éhezés, a fagy áldozatait; Kane, Ross és Franklin, Parry, Mac Clure és a „Tegethoff" szörnyű szenvedései mind fölsorakoznak előttem: - s én mégis alig várom, hogy végigpróbáljam ugyanazokat a gyötrelmeket. Valahányszor végigsiklik tekintetem a végtelen hómezőkön, úgy érzem, mintha megremegne minden idegem a forró vágytól: - bár én is végre elindulhatnék szánakon... mily élvezet és gyönyörűség lenne még a szenvedés is! Talán őrültségnek látszik, hogy elszántam magamat erre a vakmerő lépésre; de érzem, hogy leírhatatlan erővel vonz és csalogat a cél, mely oly sok évszázad óta csábítja és kíséri a becsvágyó embereket. El kell érnem az északi sarkot, bármi történjék is: - s ha én ezt most meg nem kísérlem és el nem érem, ki tudja, hány század fog elmúlni ismét, míg valaki újra megkísértheti a vakmerő vállalkozást?!...

TIZEDIK FEJEZET.
Előkészületek a szánutazáshoz.

Szeptember 24. - Ma van egy éve, hogy hajónkat odakötöttük télire az óriási jégmező egyik dombjához. De mekkora utat tettünk meg azóta, befagyva a jégmező közepébe, melyet az áramlat állandóan sodor északnyugat felé! Hansen föl is használta ezt az alkalmat s a fölvételek alapján pontosan megrajzolta azt az utat, melyet a *„Fram”* egy év alatt megtett. Igaz, hogy aránylag nem sokkal közeledtünk az északi sark felé, de az nagyon fontos, hogy haladásunk iránya teljesen megfelelt annak a theóriának, melyet vállalkozásom sikerének alapjául vettem.

Ha attól a ponttól kezdve, ahol a jég körülfogta hajónkat 1893 szeptember 24-ikén, kiszámítjuk az egyenes távolságot egészen addig a pontig, ahol egy évvel később, tehát 1894 szeptember 24-ikén álltunk, akkor ez a távolság összesen csak 189 tengeri mérföld (350 kilométer); de ha nem az egyenes távolságot vesszük (amely csak 3° 9’-nek felelne meg), hanem azt az utat, amelyet észak felé tettünk, akkor a haladás már sokkal jelentékenyebb; a *„Fram”* helyzete ugyanis - pontos csillagászati mérések alapján volt

1893 szeptember 24-én	77° 43’ ész. szél.
1894 szeptember 24-én	81° 53’ ész. szél.
különbség észak felé	4° 10’ ész. szél.

vagyis éppen 250 tengeri mérföld, tehát 465 kilométer. Ennyit tettünk egy év alatt; s ha távolságnak kevés is ez, megvan az az elégtételem, hogy az irány csaknem teljesen olyan, aminőre számítottam. És ez reményt nyújt arra, hogy az expedíció mégis csak sikerrel fog járni és teljesen igazolja elméletemet, amelyben bízva, a nagy útnak nekivágtam.

Szeptember 27. - Ebéd után, amikor mindnyájan együtt voltunk a szalónban, megmondtam, hogy holnaptól kezdve mindaddig, míg a nappali világosság tart, mindnyájan gyakorolni fogjuk magunkat a hócipővel, sőt mindjárt kijelentettem azt is, hogy díjakat tűzök ki a legjobb futók számára. Egyelőre, hogy ne erőltessük meg magunkat túlságosan, a mindennapi gyakorlat időtartamát két órában állapítottam meg, de szabadságot adtam mindenkinek, hogy ha kevesli ezt az időt, vagy pedig nagyobb gyakorlatra és ügyességre törekszik, tetszése szerint akár négy-öt óra hosszat is trenírozhatja magát. Erre az elővigyázati intézkedésre azért volt szükség, hogy ha esetleg olyas valami érné a hajót, ami rákényszerítene bennünket arra, hogy a jégen át térjünk haza: - mindenki tudjon hócipőben is futni, és senki se legyen a többiek terhére és akadályára azért, mert járatlan ebben a sportban. S azt is hiszem, hogy ez a szórakozás némileg változatossá teszi majd különben nagyon is egyhangú és unalmas életünket.

Október 10. - Ma lettem 33 éves. A gondolatok árja hullámzik szívemben és fejemben ezen a napon, - pedig hát mit jelent egy dátum az ember életében?... Azt, hogy egyre csak előre megyünk s a megkezdett útról nincsen visszafordulás. Harminchárom évem alatt megértem sok jót és rosszat, de általán véve nem panaszkodhatom. Csaknem teljes életemben dolgoztam, és pedig nem minden siker nélkül. Most pedig, hogy eljutottam, ahogy Dante mondja „az emberélet útjának felére”, ott állok, hogy legforróbb vágyam és legmerészebb álmaim is megvalósuljanak... Hány embernek jutott ez osztályrészül? Hányan küzködnek hiába egész életükön át, hogy elérhessék a célt, melyet kitűztek! S nem vagyok-e szerencsés, hogy aránylag fiatalon odáig jutottam a sors kedvezéséből, ahonnan már csak egy lépés választ el a sikertől?...

Embereim megható figyelmességgel ünnepelték ezt a napot. A szalónt igazi „lobogó-díszbe” öltöztették, s amikor beléptem, mindnyájan fölálltak és igazán megható, ünnepi komolysággal üdvözöltek. Kiéreztem szavaikból a meleg barátságot és ragaszkodást, amikor gratuláltak születésnapomra; s azt hiszem, az én hangom is remegett kissé a belső érzékenységtől, amikor a sok őszinte jókívánságot pár meleg szóval megköszöntem. Aztán általános lett a jókedv, melynek fokozásához és fönntartásához nagyban hozzájárult a pompás ebéd is. Ennek végén még kellemes meglepetésben is volt részünk. A doktor ugyanis keresgélni kezdett bő köpenyegének feneketlen zsebeiben s egész csomó mindenféle fajta és formájú üveget - orvosságos, kísérleti, reagens- és mérőüvegeket - szedett elő, míg végül, amikor már egész sor üveg állt előtte az asztalon, kihúzott belső zsebéből egy palack igazi, jóféle lysholmi likőrt. Képzelhető, milyen örömujjongással köszöntötték a váratlan meglepetést! Lehetett a likőr vagy másfél pint, - de azért az utolsó csöppig elfogyott, s ezen a délutánon senki se ment egyet szundítani, mint rendesen, hanem beszélgetve, vidáman tréfálkozva maradtunk együtt késő éjszakáig.

De amikor visszavonultam magányos kabinomba és lefeküdtem, - megint csak rám szakadt a szomorúság és az örökös, egyhangú tétlenség unalma ismét kínozni kezdett. Mikor is lesz már vége ennek az örökös tespedésnek, mely jobban fáraszt és elcsigáz, mint a legnehezebb erőfeszítés? Mozgás az élet: - mozgás és munka; én pedig itt ülök, bezárva, ideláncolva az örök jégbe fagyott hajómhoz, mely a csiga lassúságával mozog, holott én repülni szeretnék! Ám azért egyre türelemre intem és csitítom önmagamat, hogy: ami késik, nem múlik; s ez a vígasztalás jobb kedvre hangol. Ha már eddig kibírtam tétlenül, bizonyára kibírom még ezt a néhány hónapot is, amely elválaszt a cselekvésnek vágyva várt, örömöt adó szent óráitól!

Október 26. - A mai nap méréseinek eredményével mindnyájan nagyon meg vagyunk elégedve. Számításaink szerint az északi szélesség 82° 2’ és a keleti hosszúság 114° 9’ perce alatt vagyunk. Egyedül üldögélek kis szobácskámban s a hajón már mindenki alszik, csak én virrasztok. A fejem zúg és nehéz, mintha nagy dáridóból, mámorosan jöttem volna meg, pedig csak ártatlanul szórakoztunk az ebéd alatt. De meg kellett ünnepelnünk azt a nagy eseményt, hogy áthaladtunk immár a 82-ik fokon is, és ennek örömére „fényes” bankettet csaptunk. Furcsán hangzik ez a beszéd, pedig mégis úgy van: ily messze északon, sok száz kilométernyire a civilizált világtól, csekély eltéréssel egészen úgy élünk, mint otthon s éppen úgy élvezzük a civilizáció áldásait és örömeit a *„Fram”* szalónjában is, mint akár Páris legelső fogadójában.

Miért is ne lenne hát jókedvünk? S vajjon nincs-e igazuk azoknak, akik - köztük én is - ma este még táncra is kerekedtünk a nagyszerű ebéd után?... Hiszen erősen és állandóan közeledünk célunk felé, sőt már fele útján is vagyunk, mert éppen most járunk felén annak a távolságnak, mely az Új-Szibériai szigeteket a Ferenc-József-földtől elválasztja. És ma már nincs a hajón egyetlen egy ember se, aki kételkednék abban, hogy el fogjuk érni kitűzött célunkat. Miért ne lenne hát jó kedvünk s miért ne örülnénk az életnek, amely immár a közvetlen jövőben integet felénk a legszebb sikerrel?

Október 31. - Ma ültük meg a *„Fram”* születése napjának második évfordulóját. Megérdemli a derék hajó s nem is volt hiány a felköszöntőkben, melyekkel úgy magasztaltuk, hogy bizonyára elszégyelte volna magát, ha van lelke és megérti szavainkat. Hiszen ezt a páratlan kényelmet, amelyben részünk van, mind a „Fram”-nak köszönhetjük, s ha nem állta volna oly dacosan és szilárdan a jégrianás veszedelmeit: ugyan hol lennénk mindnyájan ma már?... Istenem, mily óriási a különbség a jelen s a csak félszázad előtti idők között is! Fogalmunk sincsen azokról a szenvedésekről és nélkülözésekről, amelyek elpusztították a legmerészebb

sarki utazókat is. A skorbutot nem ismerjük, nem fázunk, nem éhezünk, - sőt egyenesen hízunk is valamennyien, annyira jól megy a dolgunk. S összeborzadok, ha elgondolom: mennyit kellett szenvednie, például, Franklin admirálisnak, míg hatalmas szervezete végképp összeroppant és sírba dőlt!...

És este, amikor ismét egyedül ülök kis szobácskámban, mint valami kaleidoszkópban, elvonulnak lelki szemeim előtt az utolsó két év eseményei. Valami nyugtalan érzés szállja meg egész valómat s el-eltünődöm azon, hogy micsoda titkos erők játszanak közre életünk fonalának szövésében, a szálak bonyolításában és összebogozásában? Ime, itt vagyok én, aki a végtelen hómezők úttalan sivatagában bolyongok és még ma sem tudom, hogyan és miért is kerültem ide! Miféle rejtélyes démon ringatott abban a csalódásban, hogy ez a vállalkozásom dicsőséggel fog járni, - s miért küldött éppen engem erre az útra, amelyet nem magam választottam: mert hiszen ki választaná józan ésszel a szenvedések, a nélkülözések, a rabság kálváriájának az útját?... Ime, itt vagyok a halál örökös birodalmában, ahol meghal minden élet, - s önmagamat áltatom, amikor azt mondom magamban, hogy a kötelességérzet hajtott, ösztönzött és vezetett ide. Mert ez nem igaz. Csak éretlen és kíváncsi gyerek voltam, amikor erre az útra vállalkoztam: olyan vakmerő és könnyelmű gyerek, aki kalandokat keresett ismeretlen vidékeken s addig álmodozott róluk, míg végre maga is elhitte, hogy a kalandokhoz a halál örökös birodalmán át vezet az út!

November 16. - Ma délelőtt, gyönyörű holdvilág mellett, hosszabb kirándulást tettem hócipőn Sverdruppal. Egész úton alaposan meghánytunk-vetettünk minden eshetőséget a jövőre, s legkivált arról beszélgettünk, hogy minő reményeket fűzhetünk a hajónkat északnyugat felé sodró áramlathoz. S ugyancsak megvitattuk annak az expedíciónak a kilátásait is, melyet tavaszra terveztünk a jégen át az északi sark felé. És este, ebéd után, tovább fűztük a vitát Sverdrup kabinjában. Elmondtam neki a magam véleményét, melyet ő mindenben helyeselt s ez igen nagy örömömre volt, mert Sverdrup komoly, megfontolt és tapasztalt ember, aki nem mond elhamarkodva véleményt, s ha nem tart jónak valamit, azt kereken meg is mondja.

Az utóbbi időben nagyon sokat törtem a fejemet azon, hogy minő útirányt válasszak arra az esetre, ha a sarki áramlat a jövő márciusig nem visz föl annyira északnak, mint ahogy számítottam. Fontolóra kellett vennem ugyanis ezt az eshetőséget is, bár minél többet gondolkozom róla, annál inkább biztat az a remény, hogy minden úgy lesz, ahogy előre számítottam. De sikerülni fog még akkor is, ha esetleg a számításaim nem volnának helyesek.

Eredeti tervem ugyanis az volt, hogy akkor indulok el szán-expedícióval a hajóról, ha elértük az északi szélesség 85-ik fokát. Ha már most helyes és célszerű, hogy a 85-ik fokról induljunk el, helyesnek és célszerűnek kell lennie az indulásnak akkor is, ha gátló akadályok miatt a *„Fram”* csak az északi szélesség 83-ik vagy éppen csak 82-ik fokáig juthat el az áramlattal. Mert a cél mindenképpen egy: hogy minél messzebb hatolhassunk fölfelé északnak; ezt pedig csak úgy érhetjük el, ha akkor indulunk el a *„Fram”*-ról, amikor ez, áramlás-hajtotta útjában, a legészakibb ponthoz jutott. Akkor kell tehát indulnunk a *„Fram”*-ról 1895 tavaszán, amikor a hajó még nem kanyarodott le délnyugatnak, hanem még mindig északnyugatnak sodródik, vagy éppen eléri ennek az iránynak legmagasabban északra eső pontját. És az se baj, ha esetleg délibb pontról kell indulnunk, mint ahogy én otthon kiszámítottam; mert legföljebb csak az történhetik velünk, hogy nem juthatunk el egészen az északi sarkig. Már pedig nem az a fődolog, hogy elérjük azt a bizonyos mathematikai pontot - az északi sarkot - hanem az, hogy átkutassuk a sarki tenger ismeretlen vidékeit, ahol még sohase járt előttünk ember.

Ezt a véleményemet már otthon, elutazásom előtt is többször kifejtettem és hangsúlyoztam, s most is folyton szem előtt tartom. S nagy megnyugvásomra van, hogy Sverdrup is ugyanígy gondolkodik. Igaz, hogy a hajón is sok fontos megfigyelést kell majd végezni, amelyeket

szerettem volna legalább személyesen ellenőrizni: de hát két helyen egyszerre nem lehetek. És, míg egyfelől bizonyos, hogy ezeket a megfigyeléseket távollétemben is gondosan és lelkiismeretesen fogják végezni a hajón, addig másfelől épp oly bizonyos az is, hogy a magasabb északon teendő megfigyelések, melyeket magam fogok végezni, sokkal értékesebbek lesznek, mint azok, melyekre a hajón nyílhatik alkalom. Mindezek az okok tehát föltétlenül javasolják először azt, hogy az expedíció a kellő időben valóban útra keljen, s másodszor azt, hogy ezt az expedíciót én magam, személyesen vezessem.

Megint fontos kérdés: az indulás idejének, időszakának meghatározása. Erre vonatkozólag még csak vitás se lehet, hogy az ilyen expedícióra egyedül a tavasz, legkésőbben március az alkalmas idő. Ami pedig az expedíció sikerét illeti, arra nézve a következő szempontok jöhetnek figyelembe.

Attól a ponttól kezdve, ahonnan valószínűleg el fogunk indulni, körülbelül 600 kilométerre* becsülöm a távolságot a legközelebbi ismert földig, a Fligely-fokig; ez nem nagyon hosszú út: alig valamivel több, mint amennyit már Grönlandban is megjártunk szánon. Ez tehát nem nagy út, s a megjárása egyáltalában nem volna nehéz még akkor se, ha a szárazföld felé rosszabbodnának az állapotok. Hisz attól a perctől kezdve, hogy szárazföldre értünk: egyáltalában nem lesz mitől tartanunk. Mert józan és értelmes ember, kivált ha eléggé edzett és bátor is, ha van puskája és elegendő töltése, játszva szerezhet a szárazföldön annyi eleséget, amennyiből hónapokig kényelmesen megélhet. Ez más szóval azt jelenti, hogy: a szános expedíció, elindulván a hajóról, torony iránt tart az északi sark felé mindaddig, ameddig ez emberileg lehetséges; ha pedig a helyzete tarthatatlanná válnék, akkor visszafordulhat a Fligely-fok vagy az ettől északra fekvő Petermann-Föld felé. Természetes, hogy az expedíció távolsága e két szárazföldtől annál nagyobb lesz, minél magasabbra sikerül előretörnünk észak felé; de semmiképpen se lehet nagyobb - még ha akár az északi sarkig eljutunk is - mint amekkorát kutyáktól vont szánon meg ne járhatnánk.

Ki lévén így kapcsolva a kudarc és életveszedelem kérdése, hátra volt még, hogy megszabjuk magának az expedíciónak a kereteit. Úgy számítottam, hogy 28 kutya, két ember, egy tonna eleség és egyéb fölszerelés, fegyverek, műszerek, bundák, stb. untig elég lesz az expedíció céljaira. Közép-átlagot véve számításom alapjául, úgy gondoltam, hogy az északi szélesség 83-ik fokáról indulnánk el, ahonnan 780 kilométer távolságra esik az északi sark. Ha nem egészen 16 kilométernyi utat számítok napjára, akkor ez az út kényelmesen megjárható ötven nap alatt. Azt persze, nem tudom, hogy a mi kutyáink mennyire kitartók; de az már igazán nem vérmes remény, hogy a kutyáink, ha nem is valami kitűnő állatok, azért két ember vezetésével és segítségével naponta csak megtesznek 15-20 kilométernyi utat, holott az eszkimók rendes körülmények között kétszer ekkora utakat is játszva tesznek meg!

Számításom szerint tehát ötven nap alatt elérhetjük az északi sarkot. Már most: 50 nap alatt, egy-egy kutyára naponta fél kilogramm pemmikánt számítva (van 28 kutya), elfogy 700 kilogramm s a két ember, ugyanily arányban, 100 kilogrammot fogyaszt. Északnak haladva tehát a teher állandóan fogyna, úgy hogy a kutyák egyre könnyebben és könnyebben haladnának. Induláskor mindegyikre átlag 37½ kilogramm súly esnék, ötven nap elteltével az expedíció holmijának egész súlya 250 kilogrammra csökkenne, mert hiszen útközben fűtenénk is, úgy hogy ekkor már átlag tíz kilogramm terhet se kellene cipelnie egy-egy kutyának.

Az expedíció útiterve és lefolyása tehát nagyjában és hozzávetőlegesen így volna megállapítható:

* Később vettem észre, hogy itt számítási hiba csúszott be tervembe, mert a tényleges távolság nem 600, hanem 750 kilométer.

Március elején - sőt, ha az időjárás körülményei kedveznek, talán még korábban is - elindulunk a *„Fram”*-ról s legkésőbben április 30-ikán elérjük az északi sarkot. Ekkor lesz még 100 kilogramm eleségünk, ami két embernek elég még ötven napra, - a kutyáknak azonban már nem lesz mit enniük. Hozzá kell tehát fognunk a kutyák fokozatos megtizedeléséhez, hogy - kiválasztván mindig a leggyöngébbeket s a legkevésbbé használhatókat - ezeket leöljük s húsukkal a többieket etessük. Mikorra 23 kutyánkat megöltük, már 41 napig voltunk útban s még mindig marad öt kutyánk.

Kérdés most már, hogy mennyire jutottunk el e negyven nap alatt dél felé?

Poggyászunk súlya az indulás kezdetén a sarkról körülbelül 250 kilogramm lesz: vagyis egy-egy kutyára nem egészen kilenc kilogramm esik. Ez a súly a 41 napi út alatt legkevesebb 100 kilogrammal lefogy, mert hiszen a két ember naponta legalább egy-egy kilogramm eleséget fogyaszt, nem is számítva az elhasznált tüzelő anyagot s bizonyos fölösleges fölszerelések (alvó-zsák, sátor, stb.) hátrahagyását, - úgy hogy az út végén, vagyis 41 nap mulva, az 5 kutyának átlag és fejenként alig kell 16-18 kilogrammnál többet húznia. És, mivel ez lenne a maximális megterhelés, a kutyák még akkor is megjárhatnának naponta átlag 22 kilométernyi útat, ha a hómezők szokatlanul sok és nehéz akadályt gördítenének is a szán elé.

E számítás szerint tehát június derekáig 900 kilométernél jóval nagyobb utat járhatunk meg a sarktól dél felé, úgy hogy már túl leszünk a Fligely-fokon is s még mindig marad öt kutyánk s pár napra való eleségünk. Valószínű azonban, hogy már előbb is elérjük a szárazföldet, az meg éppen bizonyos, hogy útközben többször találkozunk jegesmedvével, fókával vagy valami eltévedt madárral, ami nem csak azt jelenti, hogy megfogyott élelmikészletünket fölfrissíthetjük és kiegészíthetjük, hanem azt is, hogy kevesebb kutyát kell leölnünk a többiek táplálására, ami az expedició biztonságát és utazási sebességét mindenesetre fokozni fogja.

Ítéljék meg mások, hogy túlságosan könnyelmű voltam-e, mikor ezt a számítást csináltam s ennek alapján szándékoztam nekivágni a kockázatos útnak az északi sark felé. Én azt hiszem, hogy józanul eszeltem ki a tervet, melyben a vérmes reménységnek semmiféle szerep nem jutott. De, ha mégis tévedtem volna, a legrosszabb, ami érhetne, csak az lenne, hogy nem tudnék fölhatolni az északi sarkig s idő előtt kellene visszafordulnunk dél felé. Ezt azonban, ha a szükség parancsolná, bármikor és minden veszedelem nélkül megtehetjük.

De melyek lehetnének azok az előre nem látott akadályok, amelyek expedíciónk útjába gördülhetnének? Vegyük számba ezeket is, hogy teljesen tisztán láthassuk az expedíció egész sorsát, - kilátásait és sikerét, vagy kudarcát és meghiusulását.

1. A jég esetleg nehezebben járható, mint gondoltuk, sőt jég helyett szárazföldre is akadhatunk.

Lehetséges ugyan, hogy a jég észak felé járhatatlanabb lesz, de ez nem valószínű; hiszen minél inkább északra megyünk, annál egyöntetűbb, egyenletesebb és símább a hómező, ami természetes is, mert a jégmezőket borító hótakarót nem bolygatják meg a rianások, s a nyári olvadás, amikor éjszaka megfagy, csak még símábbra nivellálja a felületet. De meg a korábbi expedíciók naplói is bizonyítják, hogy a jégmezők észak felé könnyebben járhatók, s még az olvadás idején is elég könnyen lehet rajtuk előre jutni. Ha pedig szárazföldet érünk, az talán nehezebben lesz járható, de még se állíthat meg útunkban, sőt abból a szempontból, hogy esetleg vadra is találhatunk rajta, még kedvező is lehet az expedíció sorsára nézve.

2. A kutyák nem bírják meg a rájuk rótt feladatot, vagy meg is fagyhatnak és elpusztulhatnak, mi magunk pedig megkaphatjuk a skorbutot.

Nem lehetetlen ugyan, hogy a kutyák cserben hagyhatnak bennünket, de viszont nem is valószínű ez a föltevés. Hiszen nem oly túlságosan nehéz feladatot róttam rájuk, hogy annak

teljesítésében kidőlhetnének! És, ha egy-kettő elpusztul is, ez még nem olyan nagy szerencsétlenség; sőt ha valamennyi hasznavehetetlenné lenne, mi még akkor is előre törhetnénk, ha magunk húznók a szánt. A legrosszabb eset s a legnagyobb veszedelem mindenesetre az lenne, ha mi magunk betegednénk meg skorbutban. Igaz, hogy most pompás egészségben vagyunk mindnyájan, de azért nincs kizárva ennek a veszedelemnek a lehetősége. Tudok rá esetet, amikor egy angol expedíciónak összes legénysége, sőt néhány tiszt is, megkapta ezt a rettenetes betegséget, mihelyt a hajóról távozva szánon kelt útra, hogy átkutassa az ismeretlen hómezőt. Együtt jár ez a betegség a nagy hideggel, a tömérdek nélkülözéssel és a rossz táplálkozással, de azért nem föltétlenül bizonyos, hogy minden sarki expedíció megkapja; sőt vannak rá példák, hogy az élelmiszerekkel bőven ellátott expedíciót megkímélte a skorbut. Már pedig tudtommal egyetlen egy expedíció se volt eddig, amely dúsabban lett volna ellátva változatos és elsőrendű eleséggel, mint a mienk, s éppen azért joggal remélhetjük, hogy bennünket is megkímél a skorbut. De máskülönben ezt a kis kockázatot mindenesetre vállalnunk kell a nagy cél kedvéért; utóvégre is olyan expedícióról van szó, amelynek sikeréért már eddig is számos hőse a tudománynak sokkal nagyobb kockázatot vállalt, mert tulajdon életét vitte vásárra!

Hátra volt még, hogy kiválasszam társamat erre a veszedelmes expedícióra. Sok tanácskozás és megfontolás után Johansenre esett a választásom, s miután ebben véglegesen megállapodtunk, mindjárt hozzá is fogtam az előkészületekhez. Mindenekelőtt készíttettem olyan kajakokat (csónakokat), aminőket az eszkimók használnak, aztán kijavíttattam és célszerűbbre alakíttattam át a szánokat, kipróbáltam a műszereket, amelyeket magammal kellett vinnem, hogy elvégezhessem a tudományos megfigyeléseket. Nagy gondot fordítottam ruházatunkra, melyet alaposan kifoltoztunk, aztán nagy, meleg alvó-zsákokat varrtunk, amelyekbe majd belebújunk, ha utolér bennünket az éjszaka a hómezőn s végül gondosan megállapítottuk a szükséges élelmiszerek minőségét és mennyiségét is. Ezekkel az előkészületekkel foglalkoztunk csaknem egész télen át, és pedig nem csupán mi ketten. Johansen és én, hanem társaink egy része is. Hiszen az expedíció sikere dicsőséget jelentett mindnyájunknak, még azoknak is, akik nem vehettek részt benne.

November 30. - Ma reggel, éppen a hajó orra előtt, medvenyomokat vettem észre a jégen. A medve kelet felől jött, torony iránt ügetett a frissen fagyott jégen át egészen a hajóig, de valami hirtelen megijeszthette, mert nagy ugrásokkal menekült éppen abba az irányba, amerről jött. Sajátságos, hogy még ebben a sivatagban is akad medve: - ugyan mit kereshet itten, ahol igazán reménye se lehet arra, hogy prédát talál? Ámbár ezek a fenevadak épp olyan jól tűrik a koplalást is, mint a hideget, s valószínűnek tartom, hogy akármelyik egész kényelmesen megtehetné az útat innen, ahol mi vagyunk, egészen az északi sarkig, anélkül, hogy ezalatt csak egy falatot is ennék.

Olvasgatom mostanában az északsarki expedíciók történetét a Franklin-periódus alatt, továbbá a Franklin fölkutatására indult expedíciók hivatalos jelentéseit. Meg kell vallanom, hogy bámulat fog el, ha összegezem azt a tömérdek fáradtságot, szenvedést és nélkülözést, mellyel ezek az emberek az életmentés ideális, nagy céljáért megküzdöttek. Az angol nemzet méltán büszke lehet rájuk, mert ekkora önfeláldozás szinte páratlan a kultúra történetében. Emlékszem, hogy már gyerekkoromban is olvastam ezeket a történeteket s fiatalkori fantáziám elborzadt a szorongó vágyakozásban, mely elém varázsolta ezeket a rendkívüli, mesés vidékeket. Most ismét olvasom ezeket a hősi történeteket, már mint meglett férfi, aki szerzett is némi tapasztalatokat: - és most, hogy a fantáziának már semmi köze sincs a valósághoz, őszinte csodálattal hajlok meg az akarat és bátorság óriásai előtt. Micsoda elszántság lakozhatott egy-egy Parry, Franklin, James Ross, Richardson, Mc Clure és Mc Clintock, meg a többiek lelkében!

Valóban, nincsen semmi új a nap alatt. Ahogy előkészületeimmel bajlódtam, rájöttem lassanként, hogy mindazt, amit, mint a magam találmányát, oly nagyra tartottam, már nagy részben Mc Clintock is használta 40 évvel ezelőtt. Nem az ő hibája volt, hogy oly országban született, ahol a hócipő használatát nem ismerték, sőt ahol havat is alig láttak egész télen. Mégis mily óriási távolságokat tett meg a jégmezőn, noha a szánon való utazáshoz csak első telelése alatt szerezhetett tapasztalatokat, s nemcsak hogy a hócipőket nem ismerte, hanem még a szánkója is egyszerű, kezdetleges volt s meg se közelíthette a miénket, mely az eszkimó-szánok minden előnyét, - a könnyűséget, tartósságot, célszerűen szétálló vastalpakat, stb. - egyesítette magában. És mégis: a szenvedések, fáradalmak és nélkülözések ellenére is, olyan eredményeket produkált, hogy senki se szárnyalhatja túl, sőt még mérkőzni is csak kevesen tudnak vele, kivéve talán a szibíriai partokon lakó oroszokat. De ezeknek megvan az a nagy előnyük, hogy oly országban laknak, ahol a hó és a fagy, meg a szörnyű hideg mindennapi jelenség.

Amikor a sarki jég rianása összeroppantotta a hajójukat, a Parry-expedíció tagjai nagy hókunyhót építettek a szárazon, melyet „Gondviselés erődjé”-nek neveztek el. Igazi vakondokélet volt ez, beszorítva a hó alá az örökös viharoktól, de a legénység jól tűrte a viszontagságokat, sőt még az egyhangú élet unalmán is igyekezett változtatni. Melville-szigeten teleltek és Parry megírta naplójában, hogy a legénység mulattatására színielőadásokat rendeztek és újságot adtak ki. Beechey hadnagy fölcsapott színigazgatónak, Sabine kapitány pedig a „Téli Ujság” szerkesztője lett. Az újság 1819 november 1-től 1820 március 20-ikáig minden hét hétfőjén megjelent, a színielőadásoknak pedig oly sikerük volt, hogy még maga az öreg Parry is írt színdarabot. Aztán, mikor tavasz közeledtével szünni kezdtek a viharok, kimásztak lassanként a „Gondviselés erődjé”-ből s ki-kirándultak vadászatra. Parry, Beechey és Sabine voltak az elsők, akik elindultak kémszemlére a szigeten, hátha valami vadra bukkannak. Nem is kellett nagyon messzire menniök, mert alig jutottak másfél angol mérföldnyire az erődtől, máris számos csapásra bukkantak. Egy darabig követték ezeket a nyomokat, de aztán habozva, tanácstalanul álltak meg.

- Ezek medvék, - jegyezte meg Parry kapitány.

- Még pedig hatalmas medvék, - folytatta Beechey hadnagy, - és többen vannak, semmint kívánatos. Ha a nyomok nem csalnak, akkor legalább is öt hatalmas fenevad csatangolt erre, mi pedig mindössze csak hárman vagyunk.

- Akkor jó lesz vigyázni, - szólt közbe Sabine kapitány, - mert ezek az állatok nagyon veszedelmesek; a nagy hideg megkoplaltatta és vakmerőkké tette őket.

- Úgy látszik, megérezték, hogy az erődben élőlények vannak, - jegyezte meg Parry kapitány - s valószínűleg meg is fognak támadni bennünket. Már most, hogy tisztán lássuk a szándékukat, egyengessük el egy darabon a jegesmedvék nyomait s holnap jőjjünk el ide ismét; ha megint friss nyomokat találunk, akkor bizonyos, hogy az erőd körül ólálkodnak és ránk fenik a fogukat.

Körülbelül hatszáz lábnyi területen elegyengették a medvék lábnyomait s aztán hazatértek. Az éjszakát nyugodtan töltötték és másnap reggel mindjárt korán elindultak, hogy megbizonyosodjanak a medvék lábnyomai felől. Csakhamar friss nyomokra bukkantak, ezek azonban már sokkal közelebb estek a „Gondviselés-erőd”-höz, mint a tegnap látott nyomok.

- A fenevadak határozottan ránk fenik a fogukat, - szólt Parry kapitány fejcsóválva.

- Mindenesetre nézzünk utána, hogy hol tanyáznak, - mondta Beechey hadnagy. - Úgy látszik, nem lehetnek messze, s ha a hely alkalmas, akkor visszatérhetünk ide többedmagunkkal és hajtóvadászatot rendezhetünk rájuk.

Ezt mind a hárman helyeselték s nyomban el is indultak. Tíz-tíz lépésnyi távolságban egymástól óvatosan haladtak előre, hogy közel legyenek s kölcsönösen segíthessenek egymáson, ha esetleg veszedelem fenyegetné őket... Ezalatt otthon a második hadnagy kieresztette a kutyákat, hogy kifutkározhassák magukat a napon, a vitorlamester pedig eleséget hordozott be az erődbe a közelfekvő, szintén jégből épített raktárból. Az orvos szintén kisétált; zuzmókat keresett a hómezőn és néhány megfigyelést óhajtott tenni. Egyszerre csak puskaropogás hallatszott, nem messzire az erődtől.

- Bizonyára vadat találtak, - örvendezett a hadnagy.

De aztán, mikor a puskaropogás megismétlődött, meghökkent egy kicsit... Élesen fülelt, de a halotti csöndben nem hallatszott semmi nesz. Szorongó szívvel kapaszkodott föl az erőd mellett föltorlódott jéghegy tetejére s amint lepillantott a hómezőre, úgy megriadt attól, amit látott, hogy szinte elállt a szava s alig tudott levergődni a kunyhóig.

- A medvék! - kiáltotta lélekszakadva: - itt vannak a medvék.

A legénység ijedten menekült a jégpalotába, a három vadász pedig lóhalálban futott hazafelé. Hét darab, roppant nagy jegesmedve ügetett a nyomukban. Leghátul járt Parry kapitány, akit a fenevadak már-már utolértek. De azért a bátor ember csak egyre futott; eldobta fejszéjét, majd puskáját s végül már prémes sipkáját is, és mindannyiszor újabb és újabb egérutat nyert. Mert a fenevadak kíváncsi vérszomjjal rohantak rá az elhajigált tárgyakra, óvatosan megszaglászták, darabokra tépték s csak aztán üldözték újra a menekülőt. Így érkeztek meg elfulladva, lelkendezve a „Gondviselés erőd”-höz, melynek ajtajában szorongva várták őket a többiek, s amint Parry kapitány is beugrott az ajtón, rögtön bezárták és eltorlaszolták. Éppen ideje volt: mert az első medve már alig volt tőle öt lépésnyire!

- Ez volt ám a menekvés a halál torkából! - lihegte Parry kapitány, leroskadva az első ágyra, s törülgetve homlokáról a lecsurgó verejtéket. - Ezer szerencse, hogy mindnyájan biztos födél alatt vagyunk.

- Nem mindnyájan! - szólt közbe szorongva a vitorlamester: - még hiányzik valaki.

- Hogy-hogy?... kicsoda?

- A doktor még a szigeten van; zuzmókat ment gyüjteni még reggel s azóta nem láttuk.

- Irgalmas Isten! - kiáltott föl Beechey hadnagy rémülten.

- Nem szabad cserben hagynunk! - mondta Sabine kapitány határozottan.

- Rögtön induljunk utána! - szólt Parry kapitány elszántan!

S fölugrott, hogy kinyissa az ajtót. De alig hogy kinyitotta, nyomban be is kellett csapnia, mert egy medve máris bedugta bozontos fejét a nyíláson... Ostromzár alatt voltak tehát, - talán sokkal veszedelmesebb helyzetben, mint a doktor, mert a medvék itt ólálkodtak a jégpalota körül, készen rá, hogy széttépjék, aki az ajtón kimerészkedik. És ők mégis mind a derék doktorra gondoltak, aki a halál torkába jön, ha hazafelé siet... hét medve éhes torka várja itt: - s nekik még arra sincs módjuk, hogy figyelmeztessék a veszedelemre! Hacsak a lövéseket meg nem hallotta, s ezért nem lesz óvatos, mikor hazafelé tart.

- Minden áron meg kell mentenünk az orvost, - jelentette ki Parry kapitány határozottan.

- De hogyan?...

Erre a kérdésre egyelőre senki se tudott megfelelni. Arra gondolni se lehetett, hogy támadást intézzenek a medvék ellen; sőt nekik kellett vigyázniuk, hogy a medvék meg ne támadják a házat, mert ha neki fekszenek roppant testük súlyával, könnyen betörhetik a falakat s akkor mindnyájuk élete halálos veszedelemben forog. De valamit mégis tenni kellett. Sabine

kapitány tehát óvatosan lőrést vájt a jégfalban, hogy majd ezen át célba veszi a medvéket s vagy lelövi, vagy elriasztja őket. De alig dugta ki puskája csövét a lőrésen, valami erő megragadta odakint s oly erővel rántotta ki, hogy még a jégfalból is kitört egy jókora darab. Szerencsére a vitorlamester is ott állt és nyomban betömte a támadt nyílást friss hóval, s miután vízzel is megöntözte, néhány perc mulva ismét keményre fagyott a fal.

Ekkor Parry kapitánynak kitünő ötlete támadt. Óvatosan új lőrést furatott a kunyhó falának szemben fekvő oldalán s elővette a nagy vasrudat, melyet piszkavasnak szoktak használni. A vasrudat beledugta a kályha izzó parazsába, s aztán egészen közel a lőréshez, még egy likat furatott a jégfalba, de csak úgy, hogy a lik nem ment keresztül, hanem hagyott még egy vékony réteget, hogy a medvék ne vegyék észre. A piszkavas eközben vörös-izzóra tüzesedett s ekkor Parry kapitány megmagyarázta a haditervét:

- Amíg én ezzel a tüzes vasrúddal visszariasztom a medvéket, azalatt ti a lőrésen vegyétek célba őket, de a puska csövét ne dugjátok ki, nehogy megint kicsavarják kezetekből a fegyvert.

A kapitány fölvette az izzó vasdorongot s keresztüldöfte a vékony jégkérgen. Hirtelen éles sistergés hallatszott, s nagy gőzfelhő támadt, amint a tüzes vasrúd megolvasztotta a jeget. Ugyanakkor a láthatatlan erő megragadta kivülről a vasrudat, de rögtön ismét el is bocsátotta s egyúttal fájdalmas vonítás hallatszott, - amelyet azonban elnyomott az ostromlottak puskáinak ropogása. Négy lövés dördült el egyszerre, s úgy látszott, hogy nem eredménytelenül, mert kívülről újabb ordítás hallatszott; a taktika tehát mintha bevált volna.

- Kezdjük újra! - szólt Beechey hadnagy vígan: - majd csak végzünk a fenevadakkal!

Gyorsan betömték a nyílást, melyet a vasrúd ütött a jégfalon és Parry kapitány ismét betette a tűzbe. Negyedóra múlva ismét ízzó lett a piszkavas és ekkor Parry kapitány megint keresztüldöfte a likon, mialatt a többiek készen álltak a lőrés előtt, hogy ismét kilőjjenek... Ám ekkor különös dolog történt; a vasrúd nem hatolt keresztül a vékony jégkérgen, hanem valami kemény tárgyba ütközött, amely azonban éppen úgy sistergett, mint a hó, mikor olvad.

- Mi történt? - kérdezték a többiek nyugtalanul.

- Azt hiszem, hogy az átkozott medvék jégtuskókat gördítettek a fal mellé, - magyarázta Parry kapitány aggódva... Ennek pedig szomorú vége lehet, mert úgy látszik, hogy elevenen fognak befalazni bennünket.

A medvék valóban ezt cselekedték: jégdarabot jégdarabra gördítettek a ház köré és föléje, mintha csak elevenen akarnák eltemetni zsákmányukat, hogy aztán annál könnyebben és veszély nélkül férhessenek hozzá, ha már megfulladtak. És a helyzet kezdett aggasztó lenni; a vastag falakon át nem hallatszott semmi nesz, s a minden oldalról elzárt szoba fülledt levegőjében mindjobban érezhető lett a sok kilehelt szénsav káros hatása.

- Mindnyájan megfulladunk! - tört ki Beechey hadnagy elkeseredetten.

- Bizonyos, hogy tennünk kell valamit, - szólt Sabine kapitány: - a levegő egyre fojtóbb lesz, s okvetlenül ki kell törnünk börtönünkből, ha csak elpusztulni nem akarunk.

- Egyelőre vacsoráljunk és várjuk meg az éjszakát, - tanácsolta Parry kapitány; - hátha közben akad valami mentőgondolatunk; vagy ha nem: éjjel észrevétlenebbül törhetünk nyílást a tetőn, hogy némi friss levegőt kapjunk.

Nagyon nyomott hangulatban vacsoráztak s alig beszélgettek pár szót. Ez a pár szó is inkább a szerencsétlen doktor körül forgott, akit mindnyájan nagyon sajnáltak, mert tele volt buzgalommal és emberszeretettel önfeláldozó kötelessége teljesítésében. Végre nyolc óra tájban, amikor már a lámpás is szinte csak pislogva égett a szoba rossz, elhasznált levegőjében,

megtöltöttek minden puskát, hogy készen legyenek a kirohanásra s egyúttal hozzáfogtak, hogy nyílást törjenek a szoba mennyezetén. Az asztalra széket tettek s erre állt föl a vitorlamester, - de alig dolgozott tíz percig, amikor Parry kapitány óvatosan félbeszakította.

- Pszt! - mondta halkan: - nem hallanak valami sajátságos neszt?...

A vitorlamester rögtön abbahagyta munkáját s mindnyájan lélekzetüket visszafojtva hallgatóztak... S valóban úgy tetszett, mintha valaki halkan kaparászna a kunyhó falán, éppen azon a tájon, ahol az ajtó volt.

- Úgy látszik, hogy ránk törnek a medvék, - szólt Parry kapitány suttogva.

- Legalább egyszerre vége lesz a szorongásnak, - felelte Beechey hadnagy fogcsikorgatva: - szemtől-szembe fogunk megküzdeni életünkért az átkozott fenevadakkal.

Csend lett, s mindnyájan feszülten figyeltek. A zaj tovább tartott és mindjobban hallatszott: - mintha a fenevadak karmaikkal kaparták volna a jeget.

- Már alig lehet egy méternyire, - suttogta Parry kapitány: - mindenki résen álljon!

A vitorlamester, aki hatalmas termetű óriás volt, két kézre markolta súlyos fejszéjét s úgy várta, míg a medve majd bedugja a fejét, mialatt a négy hajóstiszt töltött puskával állott mellette... A zaj közben egyre hallhatóbb lett; a medve, mintha acélkarmai lettek volna, sorra szedte szét a jégkockákat, melyekből a palota épült. Már csak az utolsó kocka hiányzott, - amikor az is levált a faltól, sötét nyílás támadt a helyén, s mindjárt aztán valami homályos alak nyomult befelé rajta... A vitorlamester megsuhintotta feje fölött a fejszét s már-már lesújtott vele, mikor egy ismerős hang rákiáltott:

- Megálljon!

- A doktor!... A doktor! - kiabáltak ujjongva össze-vissza.

A vitorlamester hirtelen betömte a nyílást, melyen át a doktor bemászott a kunyhóba s aztán megindult a kiváncsi kérdezősködés, amelynek vége-hossza nem volt. A doktor egész röviden így mondta el a vele történteket:

- A puskaropogás figyelmessé tett a veszedelemre. Akkor éppen hajónk romjai körül jártam; gyorsan fölmásztam egy jéghegyre s onnan láttam, hogy önöket hét medve kergeti. Rögtön indultam hazafelé, de még idejében észrevettem, hogy a medvék hogyan rakják körül jégdarabokkal a kunyhót. Várnom kellett hát, míg beesteledik, hacsak a biztos halál torkába rohanni nem akartam. És, mivel a medvék állandóan itt tanyáztak a kunyhó körül, kénytelen voltam a puskapor-kamra felé kerülni, hogy a fenevadak észre ne vegyenek. Óvatosan belopóztam a kamrába s jégvágó késemmel onnan vájtam alagutat idáig... képzelhetik, mennyire elfáradtam s milyen éhes lehetek!... Adjanak hát hamar valami harapni valót...

A doktor farkas-étvággyal megvacsorázott s aztán ismét kiásta azt a likat, amelyen bejött; visszabujt az alagútba s pár pillanat mulva egy hatalmas rókával tért vissza.

- Ezt ma reggel lőttem, és nagy szükségünk lesz rá, - mondta. - Most pedig hallgassák meg, hogy miképpen akarok elbánni támadóinkkal: egy hordó puskaporral levegőbe röpítjük a medvéket.

Mindnyájan álmélkodva néztek a doktorra és várták a magyarázatot.

- Az alagút, - folytatta az orvos, - amelyen bejöttem, egyenesen a puskapor-kamrába vezet. Ha most onnan tovább ásunk, vagy száz lábnyira, akkor elég távol leszünk a puskapor-kamrától; ott fogjuk fölállítani az aknát, oda visszük a hordó puskaport, kitörünk a fölszínre, ezt a rókát kitesszük csaléteknek, - a többi aztán magától következik.

A terv kitűnő volt és mindnyájan ujjongva helyeselték. Rögtön hozzáfogtak az alagúthoz, melyet fölváltva ástak, úgyhogy egy-egy ember csak félóráig dolgozott rajta, nehogy túlságosan kifáradjon. Így aztán reggel nyolc óra tájban már készen volt a száz láb hosszú alagút. A havat, melyet kikotortak belőle, a kályha tüzénél nyomban megolvasztották, hogy kisebb helyet foglaljon el, s aztán lefolyást ástak neki a kunyhó falának tövébe, ahol megint jéggéfagyott.

A doktor most lyukat fúrt a lőporkamra oldalába, hogy megnézze, mit csinálnak a medvék. Mind a hét ott lebzselt az erőd körül, de már látszott rajtuk, hogy nagyon türelmetlenek. Megmegbolygatták a hatalmas jégdarabokat, sőt egyszerre csak, mintha megszállta volna őket a rombolás dühe, vadul nekiestek az erőd falainak, mintha szét akarnák hányni.

- Sietnünk kell, - szólt a doktor, - még mielőtt betörhetnének a házba a gazfickók.

Gyorsan bebujt az aknába, végigmászott benne egészen az aknáig, amely kúpalakban volt ásva, mint a cukorsüveg, úgyhogy a csúcsán alig volt egy láb vastag a jégréteg. Becipelte a puskaporos hordót, továbbá egy gerendát, melyre hosszában rákötözte a rókát. Bent az aknában úgy támasztotta föl a gerendát, hogy felső vége éppen a cukorsüveg csúcsáig ért, s ekkor a lőporkamrában elhelyezett villamos gyujtókészülék két zsinórját beledugta a puskaporba, úgy hogy a két drótszál vége csak egy-két milliméternyire volt egymástól. Mikor ez mind készen volt, ismét visszamászott társaihoz, s így adta elő a haditervet:

- Nekem még egyszer vissza kell mennem az aknába; ott tüzes taplót kötök a róka fejére s aztán hirtelen fellököm a gerendát a jégkérgen keresztül, úgyhogy a róka teste félig kint lesz az aknából s a medvék megláthatják; de, ha nem látják is meg, érezni fogják a tüzes taplótól pörkölt szőr és hús szagát, úgy hogy menten rárohannak a prédára. Mivel a medvék a ház körül vannak, lesz elég időm a visszamenekülésre, sőt arra is, hogy néhány nagy jégdarabbal eltorlaszoljam az alagútnak felénk torkolló száját; így a robbanásnak sokkal nagyobb hatása lesz fölfelé, a mi irányunkban ellenben alig lesz érezhető. Mihelyt visszaérkeztem ide önökhöz, rögtön lesni fogjuk a résen át, hogy mikor rohannak rá a medvék a rókára; s mihelyt mind együtt lesznek, - abban a pillanatban megnyomjuk a villamos áram vezetékének gombját, - s a medvék levegőbe repülnek.

- Pompás gondolat! - szólt Parry kapitány, melegen megszorítva az orvos kezét.

- De még nem végeztem, - folytatta a doktor. - A robbanás pillanatában mindnyájunknak készen kell lennünk a kirohanásra. Mert ha a medvék esetleg nem mind pusztulnának el, a föntmaradókkal nekünk kell végeznünk. Ez is könnyű dolog lesz, mert a fenevadakat a robbanás részben megriasztja, részben pedig megvakítja, ha ugyan nyomban meg nem öli.

A terv csakugyan kitűnő volt és Parry kapitány teljesen helyeselte.

- Mindent megtettünk, - mondta, - ami gyarló erőnktől telt. A többit bízzuk Isten jóságára s az ő segítségével fogjunk munkánkhoz!

A doktor tehát a vitorlamester kíséretében visszamászott az aknába. A vitorlamester nagy erővel fellökte a gerendát, mely áttörte a jégkéreg felső peremét, úgyhogy a rókának egész felső teste látható lett; sőt, hogy a gerenda el se dőlhessen, alsó végét rátámasztotta a puskaporos hordó tetejére... A tüzes tapló, melyet az orvos rákötött a róka fejére, sisteregve pörkölte az állat szőrét, melynek átható bűzét a szél fölkapta és vitte a medvék felé. Ezek javában szakgatták, tépték, dobálták az erőd jégtömbjeit, mikor hirtelen megcsapta orrukat a finom pecsenye illata. Hirtelen megálltak, fölkapták fejüket és szimatolva fordultak a róka irányában; mikor megpillantották a zsákmányt, gyors ügetéssel iramodtak feléje mind a heten; de mikor odaértek, pár pillanatig gyanakodva álltak meg a gerenda láttára. És, mintha a füst is

aggasztotta volna őket... Mindez azonban csak egy-két percig tartott s akkor vad ordítással csaptak le a zsákmányra, egymásba gabajodva a szilaj dulakodásban...

E pillanatban irtózatos dördülés hallatszott s a robbanás ereje jó darabon megrázta az egész jégmezőt. Parry, Sabine, Beechey és az orvos kirohantak, hogy szükség esetén a medvékre tüzeljenek; de erre már nem volt szükség: a medvék darabokra szaggatva és félig megsülve hullottak vissza a földre: - az expedíció megszabadult a halálos veszedelemből s egyuttal fínom, friss pecsenyéhez is jutott, ami a sarkvidéken nem utolsó dolog...

...Ime, ilyen viszontagságokkal küzködtek a sarki utazók csak a század elején is: - ugyan micsoda ehhez a mi kényelmes életünk, s ki mondhatja, hogy veszedelmes ma már a sark-utazás?... Úgy élünk, mint otthon, a civilizáció szívében, a medvéktől nem félünk, sőt örülnénk, ha jönnének, mert legalább némi szórakozást nyujtanak egyhangú életünkben!

December 14. - Tegnap nagy ünnepet ültünk és volt is rá okunk. A legfontosabb csillagászati számítások szerint ugyanis a *„Fram”* az északi szélesség 82° 30’ alá ért, tehát oly magasra jutott, amily magasan még soha se járt előtte hajó a sarkvidéken. Ezt a nagy eseményt mindenekelőtt pompás ebéddel ünnepeltük meg, amelynek egyik legkiválóbb epizódja volt, hogy friss kenyeret is kaptunk, sőt vacsorára még mazsolás kalácsot is sütött a szakács. Aztán következett a hangverseny, mely alatt likőröket és befőtt gyümölcsöt hordtak körül. Bezárta a mulatságot a nagyszerű cseresznyés-puncs, mely mindnyájunkat oly emelkedett hangulatba hozott, hogy többen közülünk táncra is kerekedtek.

A pohárköszöntők hosszú sorozata is a puncs fölszolgálásával egyidejűleg indult meg. Természetesen mindenki beszélni akart és beszélt is. A legelső felköszöntő, ahogy ez illett is, a „Fram” dicsőítése volt; és a derék hajó rá is szolgált a hálás elismerésre, mert már eddig is megmutatta, hogy mennyit ér. Emlékeztünk, hogy elutazásunk előtt hány okos és tapasztalt ember csóválta aggodalmasan a fejét, - s hányan voltak, akik részint nyíltan, részint burkoltan megjósolták vesztünket és sajnálkozva búcsúztak el tőlünk. Mennyire csodálkoznának, s mennyivel kevésbé aggódnának ezek a vészjósló halálmadarak, ha most megláthatnának bennünket, amint nyugodtan és teljes kényelemben élvezzük a pompás vacsorát, oly magasan északon, ahol még senki se járt előttünk! Ime, a megkritizált, a lebecsült „Fram” lett az a hajó, melynél magasabbra még nem jutott el hajó a sarkvidéken. És remélhetőleg még itt se fog megállani; a jövendő ködös homályában bizonyára a sikerek és diadalok egész sorozata várja még s újabb és újabb dicsőséget fog hozni a nemzetre, mely fölépítette és hódító útjára kiküldötte. Egyelőre azonban hallgassunk ezekről a reményekről; érjük be a jelen örömeivel, a máig elért eredményekkel s igyunk egy nagyot a *„Fram”* egészségére, illetőleg jólétére s kívánjuk, hogy Isten áldása lebegjen fölötte a jövőben is!

A beszéd után fölhangzott a zene, s az éljenzés lecsillapulta után sokáig szólt a harmónium, majd a gramofon is, mely néhány kitünő, humoros kuplét játszott; ezeket kórusban énekeltük valamennyien s alig hiszem, hogy Európa akármelyik városában, kényelmes, modern mulató-helyen is lett volna bármelyikünknek is fényesebb kedve, mint most. Közkívánatra kiállt a középre Lars mester, a hajókovács is és bevezetőnek pompás, kacagtató monológot adott elő, majd pedig „magántáncra” kerekedett s valami olyan „medve-szólót” lejtett el előttünk a leghihetetlenebb bakugrásokkal és egyéb figurákkal, hogy a társaságnak könnyei csurogtak a nevetéstől. És végül, a szűnni nem akaró ováció után, mellyel e nagyszerű „táncot” jutalmaz-tuk, Lars komolyan kijelentette, hogy mihelyt visszatérünk Krisztiániába, azonnal szabadal-maztatja ezt a pompás tánc-produkciót.

A viharos derültség lecsillapodása után megint új pohárköszöntő következett. Ez most azokra szólt, akik otthon vannak az édes hazában, akik évről-évre, napról-napra várnak bennünket s nem tudják, hogy gondolatban hol keressenek: akik hiába várnak tőlünk híreket, de azért

erősen bíznak bennünk és sikerünkben, akik nagyon szeretnek bennünket s napról-napra imádkoznak a mindenható Istenhez, hogy vezéreljen vissza bennünket épen és egészségben, ahogy elindultunk. És végezetül felköszöntöttük azokat is, akik áldozatkészségükkel, buzgalmukkal és fáradozásukkal lehetővé tették, hogy útnak indulhassunk és vállalkozásunk sikere esetén dicsőséget szerezhessünk magunknak és nemzetünknek...

Késő éjfélig együtt tartott bennünket a jókedv és a lelkesedés, a vídám zene és a kedélyes beszélgetés; sőt éjféltájban még jobban fokozódott az ünnepi, kellemes hangulat, mert a derék doktor kitünő szivarokkal traktált meg mindnyájunkat. Ez a kedveskedő meglepetés kétszeresen becses volt mindnyájunknak, mert a szivar egyre jobban fogyott a hajón s így most jól esett, hogy aggodalom és készletünk fogyasztása nélkül bőven és bátran fogyaszthattuk a -potyát!... De végre megelégeltük ezt a mulatságot is és jóval éjfél után pihenni tértünk. Azaz hogy a többiek lefeküdtek, de én még nem voltam álmos, és kimentem a födélzetre, ahol vagy fél óráig sétáltam, elgondolkozva a legkülönösebb dolgokról.

Most állunk a második tél küszöbén, s eddig még úgyszólván nem is igen változtattunk rendes életmódunkon. Állandóan a *„Fram”*-on laktunk, ahol éppen úgy megvolt minden kényelmünk, mint általában azoknak a hajósoknak, akik a személyszállító luxus-gőzhajókon teljesítenek szolgálatot. Hogy hideg van?... Hát éreztük ezt a hideget jó meleg ruhánkban és fűtött kabinjainkban? Hiszen a „Fram”-nak már a szerkezete, az építési módja is olyan volt, hogy a külső hideg ellen még mérsékelt fűtés mellett is meg kellett védnie bennünket. Arról nem is szólván, hogy sajátos alkotása miatt vígan dacolhatott a legerősebb jégtorlódás nyomásával is és nem kellett félnünk attól, hogy összeroppan, mint ahogy az előttünk járt sarki utazók legtöbbjének hajója rendesen ott maradt, ahol az első téli fagy érte.

Kivétel a bátor Mc Clure, akinek utazását csak a minap olvastam. Ez a vakmerő hajós 1850-ben indult el az *„Investigator”*-ral, miután a *„Herald”*, melynek kapitánya Kellet és a *„Flower”*, melynek kapitánya Moore volt, már két év óta sikertelenül keresték a szerencsétlenül járt Franklin admirális nyomait. Mc Clure kapitánynak kettős célja volt: vagy megtalálja a Franklint, vagy ha nem akad rá az expedíció nyomára, akkor fölfedezi az északnyugati átjárót, melyet már annyi expedíció keresett sikertelenül.

Nem sokkal elindulása után, 1850 augusztus 5-ikén, utoljára érintkezett európai emberekkel; találkozott ugyanis Kellet kapitány hajójával, a *„Flower”*-rel, s miután megtudta, hogy minden kutatásuk Franklin után eredménytelen volt, nekivágott a Jeges-tenger keleti részének; augusztus 30-ikán elérte a Bathurst-fokot, szeptember 6-ikán fölfedezte Behring földjét, később pedig Albert herceg földjét. Remélte, hogy még a tél beállta előtt eljuthat a Melville-öbölbe, de a Walesi-herceg-szorosban úszó jéghegyek fogták körül hajóját, úgy hogy nem mehetett tovább; az 1850-ről 1851-re forduló telet ott kellett tehát töltenie. És ezen a kemény, kegyetlen télen számos expedícióval vágott neki a jégmezőnek, hogy megkeresse a Melville-öbölhöz vezető utat; a roppant hideg s eleségének fogyta azonban visszafordulásra kényszerítette.

Megvárta tehát a tavaszt s ekkor hajójával kelt útra, hogy eljuthasson a Melville-öbölbe. Szerencsésen föl is hajózott húsz mérföldnyire, de ekkor oly irtózatos északi szél támadt, amely ellen mit se tehetett s a vihar lesodorta, visszaverte hajóját dél felé. Most nyugat felől kísértette meg, hogy följusson oda, ahová keletről nem juthatott el, s tömérdek viszontagság után június 18-ikán el is érte a Kellet-fokot, 20-ikán az Alfréd-herceg-fokot, de mire a Banks-szorosba ért, megint elállták útját a jéghegyek.

Másodszor is ki kellett telelnie a sarki jégben és szeptember 26-ikán választott téli tanyát a Mercy-öbölben, ahol 1852 tavaszáig maradt. Áprilisban, mire kitavaszodott, már csak nyolc hónapra való elesége volt, de azért a visszatérésre nem is gondolt. Megint szános expedíciót szervezett s ezúttal el is jutott a Melville-szigetre; április 28-ikán megpihent a Winter-

Harbourban („Téli kikötő”), amelyet azért hívnak így, mert 33 évvel Mc Clure előtt Parry is ott töltött egy telet. Az ott fölállított cairn-ben, vagyis menedékházban hátrahagyott egy írást, melyben bejelentette azt a szándékát, hogy az északnyugati átjárón fog hazatérni Angliába... Más ember kétségbe esett volna ily helyzetben, de Mc Clure más fából volt faragva; ugyancsak szánon visszatért a Mercy-öbölbe, ahol a harmadik telet töltötte.

Amint tavasz elején látta Mc Clure, hogy az eleség-készlet ijesztően fogy, a hajó legénységének felét vissza akarta küldeni Angolországba. Az indulás napját március 15-ikére tűzte ki, de ezt megelőzőleg, március 6-ikán, egyszerre csak egy embert pillantott meg, aki egyenesen hajója felé közeledett a jégmezőn s már messziről integetett a kezével. Kellet kapitánynak, a *„Herald”* parancsnokának a küldöttje volt: Pim hadnagy. A *„Herald”* emberei ugyanis megtalálták Parry téli szállásán Mc Clure írását, melyen rajta volt hajójának akkori állomása is, és a vakmerő Pim hadnagy elment a Mercy-öbölbe, hogy találkozzék Mc Clure-rel!

A látogatást Mc Clure úgy adta vissza, hogy tizenkét nap alatt százhetven tengeri mérföldet tett meg és fölkereste Kellet kapitányt a Melville-szigeten. De a vakmerő hajós még evvel se elégedett meg; visszafelé négyszázhetven mérföldet gyalogolt s már nem hajójára tért vissza, hanem Beechey-szigetre ment, ahová június 2-ikán érkezett meg. Itt egyik hadnagya, Creswell, a beteg matrózokkal fölszállott a *„Phoenix”* födélzetére s a Behring-szoros és a Farewell-fok között elterülő tengeren át visszatért Londonba. Ekképen Mc Clure, bár nem járhatta meg hajójával, mégis fölfedezte az északnyugati átjárót, mert az egyik oldalon fölment, a másikon pedig visszatért.

December 27. - Megint elmult karácsony és mi még mindig itt vagyunk, befagyva a sivatag tengerbe, a hó- és jégmezők kellős közepén. Elzárva hazánktól és családunktól, távol a társadalomtól és a világ zajos forgatagától, mint örökös börtönre ítélt rabok töltjük a napokat, a hónapokat, sőt már az éveket is és a mindennapi élet megszokott kényelmén kívül úgy szólván semmi más örömet és változatosságot nem élvezünk. Ez bizony elég szomorú sors, de engem mégse ver le, sőt inkább azt mondhatnám, hogy kedélyállapotom általános vonása a nyugodt elégedettség, a csöndes és derült boldogság. Hiszen elértem célomat, vagy legalább is útban vagyok feléje s úgy érzem, mintha valami nagyszerű dolog várna rám, amely még a jövő méhében lappang ugyan, de azért jönni fog, mert jönnie kell, hogy betöltse minden vágyamat!

Ez már a második karácsony, melyet hazánktól távol töltünk el, az örök hó és jég birodalmában, a napfénytől megfosztott tél sötét országában. Mintha csak a halál birodalma, egy óriási temető lenne ez a jégsivatag, ahol az életnek semmi látható nyoma nincsen: - és én mégis szeretem ezt a halotti csöndet, ezt a végtelen magányosságot, ahol csak mi, a *„Fram”* képviseljük a mozgást és életet. Avagy nem nagyszerű, dicső és fölemelő érzés-e tudni, hogy a XX-ik századnak mindent lebíró civilizációja alig egy tucat emberre bízta az örök hó és sötétség országának földerítését s e tucat embernek én vagyok a szellemi vezetője?!

Most még én vagyok, - de már nem sokáig leszek az. Sajátságos, szavakkal le nem írható megindultság szállja meg lelkemet, valahányszor arra gondolok, hogy: - ime, ez az utolsó karácsony, melyet a „Fram”-on tölthetek. Mert itt kell hagynom ezt a várat, ezt a házat, ha kitűzött célomat el akarom érni. És szinte-szinte facsarja szívemet a fájdalom, ha eszembe jut, hogy itt kell hagynom ezt a pompás, erős, kényelmes, derék és hűséges hajót, mely valósággal második hazánk lett a hosszú hónapok során, s amelyet mindnyájan úgy megszerettünk, hogy minden darabkája mintha tulajdon testünk lenne! Társaim itt maradnak, s ők bizonyára eltöltenek rajta még néhány karácsonyt; sőt, Isten segedelmével, valószínűleg ezen is térnek vissza Európában és hazájukba: de én már nem leszek itt akkor, hanem, ki tudja, hol fogok bolyongani a hómezők úttalan sivatagában!...

Ezek a meglehetősen szomorú gondolatok azonban egy pillanatig se zavarták meg a karácsonyi ünnepek emelkedett hangulatát. Pompás ebédet és vacsorát kaptunk, s aztán még sokáig együtt maradtunk a szépen földíszített szalónban. És volt zene, sőt tánc is, s amikor mindebbe belefáradtunk, akkor előállott Mogstad, akiben valami csodálatos, őserejű kómikus tehetség lakozik, s úgy megnevettetett bennünket pompás mókáival, hogy szinte a könnyeink is csorogtak bele, Amundsen és Johansen pedig veszedelmes oldalnyilallást kaptak. Nagyban fokozta jókedvünket az is, hogy karácsony egész hetében déli szél fújt, s ennek segítségével az áramlat elvitt bennünket az északi szélesség 83-ik foka alá, - úgy hogy már csak 7 fokra, tehát összesen 420 tengeri mérföldre voltunk a sarktól. És, ha a szerencse csak kissé kedvez is, tavasz beálltakor talán még közelebb leszünk hozzá... Vajjon sikerül-e aztán szánokon fölérni egészen az északi sarkig: - merész álom, melynek beteljesülését szívem egész erejével akarom, óhajtom és reménylem!

Karácsony napján kora reggel furcsa dolog történt az egyik legjobb kutyánkkal. Korán kisétáltam a hajóról, hogy megnézzem azt a nagy hasadást, mely a napokban ismét megnyilt a *„Fram”* oldalának hosszában s most félelmetesen zajlott és örvénylett. A kutyák, persze, mind velem jöttek és hangos csaholással rohantak előre-hátra, vígan marakodva egymás között. Még jóformán oda se értem a hasadékhoz, mikor az egyik kutya, mely nagyon gyorsan rohant előre, nem birt megállni a csuszamlós jégparton, nagy zuhanással belepottyant a vízbe. *„Pán”* volt ez, a legderekabb kutyánk s a szegény állat hiába erőlködött, hogy kivergődjék a végzetes fürdőből; bármerre akart kimászni, mindenütt csak süppedő hó-iszapra talált, amelyre nem tudott fölkapaszkodni. Egy hangot se lehetett hallani, csak a halk, recsegő zajt, amint a szerencsétlen állat lubickolt a jégtörmelékben; és oly sötét volt, hogy két lépésnyire se lehetett látni.

Óvatosan mentem előre a halk nesz irányában s hasra feküdve a szakadék partján, ki akartam húzni a szegény kutyát. De a part nagyon magas volt s én annyira a szélére csúsztam, hogy csaknem magam is fejtetőre buktam le a kutya után; amit pedig tapogatózva megfoghattam, csupa jégtörmelék és kásás hó-iszap volt. Visszakiáltottam tehát a hajóra, hogy hozzanak jégszekercét, de mielőtt ez még megérkezett volna, *„Pán”* már szerencsésen kimászott a saját erejéből is. És ekkor érdekesen groteszk jelenet következett. A szegény állat, hogy kissé fölmelegedjék, őrülten ugrált, nyargalászott ide-oda a jégmezőn, a többi kutya pedig csaholva futkározott vele és körülugrándozta, nyilvánvaló örömébe, hogy pajtásuk szerencsésen megmenekült. Sajátságos, hogy még ezek az állatok is mennyire összetartanak és szeretik egymást. Mikor az imént *„Pán”* beleesett a vízbe, a többiek mind odarohantak és szükölve, vinnyogva néztek rám; meglátszott rajtuk, hogy sajnálják és szinte könyörögtek hogy segítsek rajta. Noha a koromsötétségben nem láthattak semmit, azért egyre ott szaladgáltak a hasadék szélén, míg csak *„Pán”* ismét elő nem került. Más időkben és más körülmények közt talán egyik-másik darabokra is tépte volna marakodás közben *„Pánt”*, most azonban, mivel bajba került, valamennyi segíteni szeretett volna rajta s mind örült, mikor a szegény állat végre csakugyan szerencsésen megmenekült.

Általában ezek az eszkimó-kutyák mind nagyon vadak, de egyszersmind hihetetlenül bátrak és szívósak is. Ha kellőképpen kitanítják, még a jegesmedvét is megtámadják, a sarki rókával pedig oly könnyen bánnak el, mint a mi agarunk a szegény nyúllal. Markham, aki 1874-ben indult el sarki útjára, a következő érdekes vadász-kalandot meséli el naplójában. November 3-ikán vadászni indult harmadmagával s elvitte kedvenc kutyáját is, melynek *„Léda”* volt a neve. A levegő tiszta volt, de oly csikorgó hideg, hogy a kilehelt pára rögtön köddé fagyott a szabad levegőn; ám a holdvilág csodaszépen ragyogott s a három vadász árnyéka messzire elvetődött a keményre fagyott hómezőn.

A derék kutya tüszkölve, szimatolva lótott-futott hol előre, hol hátra, mialatt a három vadász vígan beszélgetett. Már két óráig haladtak, de még csak nyomokat se találtak sehol a hóban. Markham nagyon csodálkozott ezen, de mivel a megelőző héten óriási hóviharok dühöngtek, azt hitte, hogy ez a zord, zimankós idő verte el a vidékről a vadakat, vagy ha nem, hát legalább rejtekeikbe szorította őket. Pedig nagyon szeretett volna legalább egy jegesmedvét vagy fókát elejteni, mert régóta nem ettek friss húst s az eleséget különben is kímélniük kellett... Egyszerre csak a kutya hangos csaholással villámgyorsan előre rohant, és a vadászok élesen hallották a messze távolból is, amint *„Léda”* állhatatosan és dühösen ugatott. A hang után siettek tehát s vagy félmérföldnyire erős gyaloglás után megpillantották végre a kutyát. Közepes magasságú halmocska tövében állt, melynek tetején idomtalan, esetlen tömeg mozgott jobbra-balra.

- Itt van a medve! - kiáltott föl Markham ujjongva.

Úgy tetszett, hogy alig vannak tőle ötven lépésnyire s az állat éppen szemközt fordult velük. Megálltak tehát s gondosan célozva, egymás után lőttek rá mind a hárman: a medve azonban föl se vette a lövéseket; még csak meg se fordult, - mintha a puskák ropogását se hallotta volna.

- Átkozott fénytörés! - kiáltott föl Markham kapitány bosszusan. - Mi ugyan jól megjártuk! Az a fenevad legalább egy kilométerre van tőlünk s mi itt potyára lövöldözünk.

Futva indultak a halmocska felé s amikor lihegve lőtávolra értek tőle, ismét mind a hárman célba vették, de most egyszerre adtak rá sortüzet. Az állat nyomban lefordult a halom tetejéről s a vadászok látták is, amint lefelé gurult a domb oldalán. Csodálkoztak ugyan egy kicsit, hogy ily könnyen leterítették az állítólagos jegesmedvét, de annál jobban örültek a sikerült lövésnek. Ujjongva szaladtak tehát *„Léda”* után, mely ezalatt odaért a halmocska tövébe és - dühös morgással marcangolta egy fehér róka holttestét!

- Ez már igazán sok! - fakadt ki Markham kapitány bosszúsan. - Jegesmedvét veszünk célba s mire lelőjjük, fehér rókává változik. Ezt megint a sarkvidéki fénytörés csinálta. Az előbb megcsalt a távolság kimérésében, most meg medvének mutatta a rókát!

- Sebaj’ - mondta vigasztalóan az orvos: - hasznát vesszük mi ennek a rókának is!

És lehajolt, hogy vállára vesse a könnyű prédát. Alig vette föl azonban, rögtön látta, hogy ez nem közönséges róka. Valami nyakravaló-féle volt a nyakán. Gondosabban megnézte s ekkor kitűnt, hogy kapocsra járó rézörv. Markham kapitány azonnal lecsatolta s élesen szemügyre vette a rézörvet a ragyogó holdvilágnál. Aztán komolyan és ünnepélyesen így szólt:

- Uraim, ez a róka immár több, mint 25 éves. Egyike azoknak, melyeket Ross János kapitány 1848-ban fogdostatott össze s réz-nyakravalót kapcsoltatott a nyakukra. Ahogy látják, e nyakra valókra rávésette két hajójának a nevét s megjelölte rajta azokat a helyeket, ahol élelmikészleteket halmozott föl az e célra épített raktárakban. Remélte, hogy a szerencsétlen Franklin-expedíció talán véletlenül elejt egy ilyen rókát s akkor megtudja, merre kell menekülnie. Kár, hogy megöltük ezt az állatot; ámbár most már nincsen szüksége senkinek azokra az útbaigazításokra, melyeket réz-nyakravalóján viselt... De vegyük le a kalapot, urak, s küldjünk egy fohászt Istenhez, a boldogtalan Franklin admirálisért...

És a három vadász mélyen meghatva, födetlen fővel térdelt le a hóra.

II. KÖTET

TIZENEGYEDIK FEJEZET.
Az 1895-iki új esztendő.

Január 2. - Amióta élek, nem emlékszem, hogy olyan különös hangulatok szálltak volna meg újév napján, mint aminők most hullámzanak lelkemben. És ez talán természetes is; mert soha életemben nem álltam még oly évnek a küszöbén, mint aminőnek a most következő ígérkezik. Voltak ugyan válságos éveim a multban is, de éreztem, hogy egyetlen egy se rejtett oly érdekes eseményeket a méhében, mint ez a mostani, mely valószínűleg egyike lesz életem legnevezetesebb éveinek, akár győzelemre visz, vagy vesztemet okozza. És mindenképen örültem ennek az új évnek, mely változást, fordulópontot jelentett a mostani életben. Úntam már az örökös egyhangúságot, a napok és hónapok szürke egyformaságát, mely lassanként elernyeszti a lélek erejét, megőrli az elszánt akaratot és végezetül is búskomorrá és életúnttá tesz.

Mert ebben a jégvilágban szinte észrevétlenül, nyom nélkül és jeltelenül jönnek-mennek a napok, hetek és hónapok; és, amikor semmiségbe tűnik egyik sivár év a másik után: nem tarthatjuk számon, mert nem tudjuk, hogy mit hozott az elmúlt év az emberiségnek, a civilizációnak, a társadalomnak, - mint ahogy arra se tudunk következtetni, hogy mit várhatunk a jövendő esztendőktől. A szigorú fegyházba, négy fal közé zárt rab, vagy a Csöndes-óceán puszta szigetére deportált bűnös nincs úgy elszigetelve a világtól, mint ahogy mi éltünk itt a *„Fram”*-on; mert rabságában mégis csak érintkezik olyanokkal, akik napjaik egy részét kint töltik a világ lüktető életében s mindig hoznak magukkal valamit, ami a társadalomra, a kint nyüzsgő emberiségre emlékeztet.

Ám ebben a néma világban, az örökös hó, a félesztendős éjszaka sötét birodalmában nem történt soha semmi és nem is hatolt el idáig semmi, ami csak sejtetni is engedte volna, hogy mi történik azokon a határokon túl, amelyeken innen meghalt minden élet. Birodalmak dőlhettek romba, irtózatos háborúk áraszthatták el vérrel a világot, nemzetek tűnhettek le a történelem színpadáról: - és mi nem tudtunk volna mind erről semmit. Nem hallatszott volna idáig a halált okádó ágyúk földet rázó dörgése s a hazájuk romjai alá temetkező népek jajgatása nem tudott volna eljutni hozzánk, még ha millió és millió torokból tört volna is elő. És, ha lángba borult volna a fél világ: még ennek a borzalmas katasztrófának a rémes világa se tudta volna földeríteni a mi örökös éjszakánkat, melyben csak a csillagok lámpái pislogtak le ránk mérhetetlen távolságokból, vagy az északi fény tündöklött rezgő ragyogással a hideg éjszakában.

És ebben a sötét, vigasztalan, fagyasztó éjszakában, mint valami mesebeli tündér elátkozott kastélya, feketén meredeztek a *„Fram”* éles körvonalai; hatalmas árbocai, mint óriási fölkiáltójelek, sötéten nyúltak föl a komor levegőben a csillagok felé, amint elveszetten, egymagában hevert a jégtorlódás tetején a halál végtelen birodalmában. Temetői csönd és némaság köröskörül: de az elátkozott vár belsejében, a *„Fram”* födélzete alatt, kényelmes és meleg tanyában él tizenhárom ember, akit nem tudott visszariasztani az örökös pusztaság réme, a halál birodalmának fagyasztó veszedelme, az örök hó és jég irtózatos telének sötét éjszakája. Odalent vígan pezseg az élet, a jókedv, a minden veszedelemmel dacoló férfias bátorság, míg a hajón kívül a halál angyala teregeti szét sötét palástját, lefojtva minden életet s félelmetes csöndet teremtve köröskörül, mindent elpusztító, gyilkos hatalmával. Csak néha töri meg a halotti csöndet az óriási jéghegyek rianása, mikor gigászi tömegekben torlódnak egymás fölé, - ahogy talán a mesebeli gigászok halmozták egymásra Ossa és Pelion hegyeit, hogy az égbe hágva rajtuk, megtámadják a görög isteneket.

Mint szilaj, rémes fenyegetés, hangzik föl néha a jégmezők rianása. Messze távolban, talán több száz mérföldnyire kezdődik, mint az égzengés. A képzelet riadtan figyel a természetfölötti hangokra, melyek mintha mérhetetlen ágyúkkal egymásra lövöldöző óriások csatájának hangjai lennének. Még a lábaink alatt megrengő jégmező is segíti az érzéki csalódás tévedését: - a tompa dörrenéseket apró lökések követik, mint ahogy a föld is megrendül a közeli ágyúzástól. És aztán ropogva, földet rázó dördülésekkel hömpölyög egyre közelebb a szörnyű rianás, hogy hallatára elszorul a szív és kishitű lesz a legbátrabb ember is: - az elemek egymásra zúdulása, mintha az ég és a föld csatája lenne, amelyben el kell pusztulnia mindennek, ami csak élni mer, vagy élőként betolakodott a halál birodalmába. Démoni erők viharos csatája ez, mely összeroppant mindent, ami körébe jut: - a sarkvilág óriásai bújtak elő rejtekeikből s úgy lehet, hogy nekünk is élet-halálharcra kell szállanunk velük...

Tegnap ismét megkezdődött a jégtorlódás, még pedig egész váratlanul. Lent ültem szobámban és olvasgattam, amikor hirtelen dübörgő hangokat hallottam a fejem fölött: - a jégtorlódás lökésétől megingott a hajó és kötélzetéről nagy tömegekben szakadt le a hó; ennek a zuhanását hallottam. Ugyanekkor a *„Fram”* oly hatalmas lökést kapott, hogy a láda, amelyen ültem, fölborult s én a földre estem. Mivel a lökések egyre hevesebben ismétlődtek s a dübörgés se szűnt meg, fölmentem a födélzetre. Távolból, mint harcoló hadseregek szakadatlan ágyúdörgése, hallatszott az egymásra torlódó jég zúgó morajlása és ez a félelmetes dörgés több óra hosszáig hangzott. Mintha csak a jégmezők újévi üdvözlete lett volna!...

És aztán, a következő napokon, újra megismétlődött ez a jégtorlódás, még pedig olyan arányokban, hogy már-már hajónk is komoly veszedelemben forgott. Legjobban aggasztott egy hatalmas jéghegy, mely nem messze volt tőlünk s a jég torlódása következtében egyre közeledett hozzánk, összezúzással fenyegetvén mindent, ami útjában áll. Annyira aggasztott a veszedelem mindnyájunkat, hogy január 3-ikán délután már a legkomolyabban megtettünk minden előkészületet arra, hogy elhagyjuk hajónkat, ha a jégtorlódás összeroppantja. A szánkókat és kajakokat mind fölhordtuk a *„Fram”* födélzetére, ahová szépen fölcsomagoltunk mindent, amit elvinni szándékoztunk, ha csakugyan ott kell hagynunk a hajót. Mindenekelőtt több láda kenyeret, vagy 200 liter petróleumot és néhány hordó húst, meg tömérdek konzervet készítettünk el a rögtöni szállításra, 20 láda kutyakenyeret pedig már ki is szállítottunk a hajóból a jégre.

Estére kelve, éppen mikor a vacsoránál ültünk, ismét hallottuk a jég roppanását, s a félelmetes recsegés-ropogás egyre közelebb jött. Kifordult szánkból a falat kenyér, amint lélekzetünket visszafojtva hallgatóztunk, - míg végre közvetlenül alattunk csendült meg a szörnyű zengés, amire mindnyájan szívszorongva rohantunk föl a födélzetre. Szerencsére a torlódó jég utat tört egy szomszédos csatornában, ahol toronymagasra nyomult föl, s letörve saját súlya alatt, földrengéshez hasonló robajjal omlott vissza. Elégedetten tértünk vissza vacsoránkhoz, melynek végeztével pipára gyújtottam és kedélyesen beszélgettem Sverdruppal; de alig ültünk együtt tíz percig, amikor a baljóslatú recsegés-ropogás ismét megújult, sőt egyre hevesebb és gyakoribb lett. Rohanó léptek zaja hallatszott fejünk fölött a födélzeten s nem sokkal aztán leszaladt hozzánk Nordahl, aki őrségen volt, jelentvén, hogy a jégtorlódás már a nyakunkon van s közvetlenül hajónk jobb oldalán tört ki, s nem lehet tudni, vajjon nem nyomja-e be a „Fram” oldalát? Peder és én rögtön fölrohantunk s a többiek is nyomon követtek bennünket. Alig értünk föl, amikor Peder, aki megelőzött, már torkaszakadtából kiabált, hogy siessünk, mert baj van...

- A kutyákat ki kell eresztenünk istállójukból, - ordította Peder, - mert a víz már fölbuggyant a jég fölé, s mindjárt elönti szegényeket!

A föltorlódó jég ereje csakugyan fölszorította a vizet a jégmezőre, úgy hogy a kutya-istállót már jóformán el is öntötte. Peder térdig járt a vízben és úgy lökte be az istálló ajtaját, mire a

kutyák rögtön csaholva kirohantak. Most már, hogy a derék állatok teljesen biztonságban voltak, egyedül a *„Fram”*-mal törődtem s körüljárván a hajót, gondosan megnéztem, nem történt-e valami baja. E vizsgálódásom közben észrevettem, hogy ott is megrepedt a jég, ahol a kutyakenyeres ládákat egymásra raktuk. Nehogy a sósvíz megrontsa az állatok eleségét, a ládákat is biztos helyre vittük, s aztán a magunk számára is lehordtunk a jégre több ládát, tele kenyérrel, csokoládé-liszttel, vajjal, leves-táblákkal és más egyéb élelmiszerrel, úgy hogy körülbelül 200 napra bőven el lettünk volna látva eleséggel. E lázas munka közben gyorsan telt az idő, úgy hogy éjfél már régen elmúlt, mire lefekhettünk.

Egy percig se hittem ugyan komolyan, hogy szükségünk lesz mindezekre az előkészületekre, de mégis kötelességemnek tartottam, hogy mindent megtegyek arra az eshetőségre, ha bekövetkeznék az a végzetes fordulat, mely hajónk elhagyására kényszerítene bennünket. Hogy pedig a többiek nyugodtan alhassanak és pihent erővel foghassanak a mentés munkálataihoz, ha ezekre mégis sor kerülne, külön éjjeli őrséget szerveztem, mely egymást kétóránként fölváltva ügyeljen minden gyanús eseményre. Meghagytam nekik azt is, hogy vigyázzanak a kutyákra s különösen tartsák szemmel a ládákat, hogy nem reped-e meg alattuk a jég s nem önti-e el őket a víz? És figyelmeztettem őket arra is, hogy: ha bármi történnék, amit gyanusnak vagy veszedelmesnek találnak, azonnal keltsenek föl mindnyájunkat, - s inkább zavarjanak bennünket esetleg ok nélkül, semmint nyugalmunkat kímélve, már csak a baj megtörténte után tegyenek jelentést; mert ez a kímélet mindnyájunkra végzetes lehet.

A jégtorlódásnak január 4-ikén folytatása volt. Csaknem egész nap fönt voltam a födélzeten és figyeltem a jéghegyet, amely bennünket veszélyeztetve, mindig közelebb és közelebb nyomult a *„Fram”*-hoz. Néha megállt és szünetet tartott, mintha kifáradt volna a közeledésben s ilyenkor szünetelt a jégtorlódás is; majd ismét recsegni-ropogni kezdett körülöttünk az egész jégmező, mintha a végítélet közelednék s a fatális jéghegy ismét fenyegetően megindult. Idő kérdése volt csupán, hogy mikor éri el hajónkat, s mivel kétséges volt, hogy a *„Fram”* kibírja-e a jéghegy irtózatos nyomását vagy éppen rázuhanását, minden előkészületet megtettünk arra az esetre, ha csakugyan ott kellene hagynunk a hajót. És egész nap azzal vesződött a legénység, hogy zsákokba rakta a ruhákat, főzőedényeket s a többi szükséges holmit, hogy minden készen legyen, ha menekülésre kerül a sor.

Ha visszagondolok ezekre a válságos napokra, még ma is csodálkozom, hogy milyen lelki nyugalommal néztük a jövőt, amely pedig végzetes veszedelmekkel volt tele. Egy hajszálon függött az egész expedíció eredménye, sőt úgy szólván mindnyájunk sorsa is, mert ha a fenyegetően közeledő jéghegy rászakad a *„Fram”*-ra, igazán nem tudom, hogy szánokon elérhettük volna-e mindnyájan a lakott vidéket?... Az őrnek, aki kétórai fölváltással állandóan figyelte a jéghegyet, szigorúan megparancsoltam, hogy azonnal keltsen föl, mihelyt a jéghegy ismét megindul és felénk közeledik. Szerencsére a holdvilág fényesen sütött s így a szerencsétlenség, ha a nyakunkba zúdul is, legalább nem ér bennünket sötétben, ami igazán rettenetes lenne.

Január 5-ikén mindnyájan felöltözve aludtunk s a legszükségesebb holmik, gondosan becsomagolva, mindenkinek a kezeügyében voltak, hogy nyomban fölkaphassa és menekülhessen velük, ha a végső veszedelem csakugyan reánkszakad. Sőt néhányan már felkötötték a csomagokat a testükre is, hogy az első kiáltásra nyomban kiugorhassanak a jégre. Ami pedig egyéb elvinni való dolog volt - élelmiszer, ruházat, alvózsákok, stb., - az részben már biztos helyen volt a jégen, részben pedig teljesen készen állt a födélzeten, hogy bármely pillanatban elszállítsuk. Egész nap azzal a lázas készülődéssel és csomagolással telt el, mely a nagy költözködéseket megelőzi; de estére kelve aztán végre teljesen rendben voltunk mindennel, hogy a legrosszabb esetben megkockáztassuk a visszatérést a jégmezőn keresztül... És én, ámbár még mindig bíztam abban, hogy szerencsésen megússzuk ezt a katasztrófát: már

annyira el voltam fásulva, hogy szinte a legrosszabb bizonyosságot, a lesujtó katasztrófát is elébe tettem ennek a kétséges és idegölő bizonytalanságnak.

Január 5-ikén, hajnali félhat órakor, a nyugtalanul eltöltött és félig átvirrasztott éjszaka után, Sverdrup azzal a hírrel vert föl álmomból, hogy a jéghegy már egészen elérte a hajót, amelyet erősen nyom és hogy a föltorlódott jég fölér a hajókorlátig. A jelentést jóformán még félálomban hallgattam végig, de a következő pillanatban ugyancsak kiment szememből az álom, mert odakint úgy zengett, recsegett-ropogott a jég, mintha a végítélet katasztrófája készülne ránkszakadni. Ész nélkül ugrottam föl s nyomban fölráztuk az egész legénységet, hogy vigyenek gyorsan a födélzetre mindent, amire csak szükségünk lehet, s aztán mindenki legyen a födélzeten, hogy a kellő pillanatban mindent kidobálhassunk a jégre. Ám a nagy nekikészülődésre ezúttal nem volt szükség; a jégtorlódás délig lassanként teljesen megszünt és estig aztán nyugtunk is volt tőle.

Este nyolc órakor azonban ismét elszabadultak láncaikról a démoni hatalmak s pihent erővel, félelmetesebben kezdtek dühöngeni, mint valaha. Aggódva rohantam föl a födélzetre, ahová nagy tömegekben hullott a hó és a jégtörmelék. Peder, aki szintén velem jött, fölkapott egy ásót és lapátolni kezdte a havat és jeget. Először magam is segítettem neki, a többi legénységgel együtt, de csakhamar átláttam, hogy az elemek borzasztó hatalmával szemben szalmaszálhoz hasonló nevetséges fegyver az ásó és a csákány. Abba hagyattam tehát a meddő munkát s kiadtam a legénységnek a parancsot, hogy inkább hordjanak ki mindent a jégre, mert itt már úgyis hiábavaló minden reménység. Szavaimat azonban túlharsogta a jégtorlódás mennydörgése, mely fülsiketítő zengéssel indult meg újra.

- Még utóbb ásóstól együtt elvisz az ördög! - tört ki Pederből az elkeseredés, de rögtön aztán, mintha elment volna az esze, oly éktelen kacagásra fakadt, hogy szinte megdöbbentem: nem őrült-e meg?...

A jégtorlódás már elérte a *„Fram”*-ot és ott tombolt a korlátjai előtt. Amint láttam, hogy a hó és jég egyre nagyobb tömegekben omlik a födélzetre, leszaladtam a hajófenékbe, hogy mindenki hozza magával az alvózsákját s egyéb, legszükségesebb holmiját. Aztán megint fölsiettem a födélzetre és kiszabadítottam a kutyákat, mert az a veszedelem fenyegette a derék állatokat, hogy agyonnyomja a jég. Eközben embereim megkezdték a zsákok fölhordását a födélzetre; nem volt szükség rá, hogy siettessem őket; - gondoskodott erről a jég, mely elemi erővel tombolt körülöttünk s oly félelmetesen nyomta, szorította a hajó oldalait, hogy azt hittem: - most már mindennek vége és a *„Fram”* örökre elveszett. S ahogy ez a gondolat úrrá lett rajtam, úgy elfacsarodott a szívem, mintha tulajdon fiam halálos betegségét látnám és nem tudnék segíteni rajta!

A sötétségben iszonyú volt a zűrzavar; a legénység fejetlenül lótott-futott a födélzeten, s a bajt még tetézte az is, hogy a födélzetmester sietségében elfelejtette olajjal megtölteni a lámpákat és ezek kialudtak. Láttam, hogy itt már minden erőlködés hiábavaló s legfőbb ideje, hogy a hajóról meneküljünk. Nekem azonban még egyszer le kellett mennem szobámba, hogy csizmát húzzak, mert csak vastag harisnyában szaladtam föl a födélzetre. Lesiettem tehát s gyorsan fölrántottam finn cipőimet, melyek föl voltak akasztva száradni... Ám ezeket a szörnyű perceket sohase felejtem el! A jégtorlódás éppen akkor dühöngött legjobban, mikor a szobámba leértem. Mintha a sarki jég démonjai meg akartak volna büntetni ezért a vakmerőségemért, bőszült erővel feküdt neki a rianás a *„Fram”* oldalainak s a hajógerendák úgy recsegtek-ropogtak fejem fölött, mintha minden percben rám akartak volna szakadni.

Amily gyorsan csak lehetett, ismét fölszaladtam a födélzetre, ahol ezalatt lázasan folyt a mentés munkája. Úgy szólván mindent, aminek értéke volt s aminek hasznát vehettük, fölhordtunk már a födélzetre, ahonnan most mindent lehánytunk a jégre. S amikor már semmink se volt a hajón, még egy utolsó, fájdalmas pillantással elbúcsúztunk tőle s kezdtük a holmikat

tovább cipelni a jégen. Ez pedig, mintha titkos erők parancsolnának neki, egyre ingott, reszketett lábaink alatt, mintha minden pillanatban el akarna nyelni, s közben úgy döngött, zengett, ropogott, hogy nemcsak egymás beszédjét, hanem még tulajdon szavunkat se hallottuk. Mindamellett nem történt semmi nagyobb baj, mert valamennyien hidegvérrel dolgoztunk, - hiszen az életünkről volt szó! - úgy hogy rövid idő alatt minden holmink, és magunk is, teljes biztonságban voltunk. És csodálatos: - jóformán még ki se fújtuk magunkat az óriási erőfeszítés után, úgy szólván még annyi időnk se volt, hogy letöröljük homlokunkról a verejtéket, mikor a jég torlódása már megszűnt s köröskörül oly csöndes lett ismét a jégmező, mint a sír!...

Az egész eset, a jégtorlódás veszedelme, hihetetlenül izgató volt s mindnyájunkat lelkünk mélyéig megrendített, némelyikünk valósággal elvesztette lélekjelenlétét s megzavart öntudatában szinte őrült módjára viselkedett. Kormányosunk például, aki már a lámpákat is elfelejtette megtölteni olajjal a nagy izgalomban, először egy nagy ruhazsákot cipelt s alig birta vonszolni nehéz terhét a födélzeten; majd, mintha váratlanul ihlet szállta volna meg, lóhalálban rohant le a legénység szobájába, ahonnan csakhamar ismét feljött s vagy féltucat söröspoharat hozott kezében; és aztán, zsinegre fűzvén ezeket a söröspoharakat, néhány késsel s más egyéb holmival a derekára kötötte, úgy hogy amint ide s tova lótott-futott a födélzeten, már messziről hallottuk a csörgést, mintha csak valami délamerikai öszvér-karaván vezérbarma lett volna!... És, amikor vége lett a veszedelemnek: mégis ő volt a legnagyobb hős, aki egy pillanatra se vesztette el a fejét, s még - a söröskancsók megmentéséről is gondoskodott!

A legénység pompásan mulatott ezen az epizódon, s ahogy ugratták a kormányost, önkénytelenül elcsodálkoztam szerencsés kedélyükön, melynek gondtalan rugalmassága megkapott. Íme, alig néhány órával ezelőtt mindnyájan halálos veszedelemben forogtunk: s ezek a derék fiúk, mintha semmi se történt volna: éppoly vídáman vacsoráztak, szivták pipájukat és élvezték az életet, mintha valamelyik svéd kikötő csapszékében tartanának áldomást egy hosszú tengeri út fáradalmai után, - pedig hát puszta jégmezőn tanyáztunk, a szabad ég alatt, csikorgó hidegben, több száz mérföldnyire a lakott partvidéktől, s a rettentő ellenség még hajónkról, utolsó menedékünkből is kiűzött bennünket! Még ma se tudnám eldönteni, hogy ez a gondtalan vídámság a semmitől nem rettegő bátor lélek nyugalma volt-e, vagy pedig a sok nélkülözésbe beletörődött s mindenre elszánt kedély lemondó fásultsága, mely a jövővel már törődni se mer vagy akar és csak a jelent óhajtja minél nyugodtabban és gondtalanabbúl élvezni?...

Szerencsére, a megpróbáltatásoknak, legalább egy időre, vége szakadt s úgy látszott, hogy a *„Fram”* sorsa miatt nem kell többet aggódnunk. Másnap ugyanis a jég lassan fölemelte a hajót, úgy hogy a közvetlen veszély, Istennek hála, megint elmúlt. Most már, legalább a valószínűség szerint, a jövőben se igen kellett a jégtorlódás megsemmisítő hatalmától tartanunk, mert a *„Fram”*-ot a jégtörmelék valósággal kiemelte a jégmező fölé, mint ahogy a régi várkastélyok is mindig valami magaslaton álltak a sík lapály fölött. És amikor azt mondom, hogy „jégtörmelék”: - ezt a szót kolosszális arányban gondolom, mint olyan „törmelék”-et, amely több száz méter magas jéghegyekből töredezett le a roppant tömegek egymásra zúdulásának rohamában, s e törmelékek mindegyike sokkal nagyobb volt egymagában is, mint a *„Fram”*, úgy hogy hajónk nyugodtan pihent azon a kis platón, melyet több ilyen törmeléknek egymáshoz támasztódása alkotott.

Most már, hogy a jégtorlódás teljesen elcsöndesedett, illetőleg tovább húzódott északnyugat felé, nem volt rá semmi okunk, hogy továbbra is a jégmezőn tanyázzunk; a legközelebbi napok teendője tehát első sorban az volt, hogy holminkat visszahordjuk a jégről a hajóra, és hogy a fedélzetről eltakarítsuk a rája hullott havat és jeget. E munkánk közben, természetesen, ki nem fogytunk a *„Fram”* dicséretéből s ezt a magasztalást valóban meg is érdemelte a derék

hajó. Egészen bizonyos, hogy semmi más, rendes konstrukciójú hajó nem bírta volna ki a jégtorlódás irtózatos szorítását, még ha százszor acélból építették volna is minden bordáját; egyedül a *„Fram”* volt képes - nem: kiállani ezt a szorítást, hanem kibújni, kisíklani a rázúduló jégtömegek halálos öleléséből: erre pedig egyenesen, és kizárólag az a sajátos konstrukciója képesítette, amelyet, mikor bemutattam, laikusok és szakértők egyaránt bizalmatlan fejcsóválással fogadtak. Ám a gyakorlat fényesen igazolta föltevéseimet és számításaimat; de én nem vagyok erre büszke, csak annak örülök, hogy előrelátásom és elméletem tömérdek szenvedéstől mentett meg mindnyájunkat.

Ámbár most, utólag, büszkeséggel vegyes diadalt érzek, ha visszagondolok az elmúlt hétre, mely alatt a *„Fram”* gigászi küzdelmét megvívta; olyan volt ez a küzdelem, mint egy mesebeli álom: mint mikor a törpék egy óriással kelnek harcra s ebben a harcban a törpék cselhez folyamodnak s így szabadulnak ki az óriás karmaiból. És ebben a mesében annyi az igazság!... A *„Fram”* volt az a hajó, melyet a törpék, előszedvén minden furfangjukat és ravaszságukat, fölépítettek, hogy megostromolják és meghódítsák vele az óriás birodalmát. Ezen a dióhéjon vágtak neki a törpék az óriás végtelen birodalmának s éjjel-nappal lankadatlanul küzdve törtek előre, mialatt az óriás csak nagynéha fordult egyet, lomhán megfenyegetve a vakmerőket. De minden ilyen nyujtózkodása, tiltakozó szavának fölemelése oly végzetes és félelmetes, hogy a dióhéj mindannyiszor a szétzuzatás, a megsemmisülés veszedelmében forog. Ám a törpék oly ügyesen építették hajójukat, hogy a dióhéj mindannyiszor elkerüli az óriás sujtó karját, kicsúszik a halálos szorításból és felkúszik a jéghegyek tetejére; a küzdelem aztán tovább folyik: de a törpék ideiglenes győzelme ellenére is még mindig kétséges, hogy végeredményben kié lesz a győzelem?

Valahányszor láttam és megfigyeltem a körülöttem mozgó hatalmas jéghegyeket, mindig eszembe jutottak a gigászok harcairól szóló mesék és legendák; így halmozhatott hegyet hegyre a százkarú Briaraeus, így rakhatták Ossát a Pélionra az Olympus ellen föllázadt titánok, mikor Jupitert megostromolták: - ilyen lehetett az a természetfölötti harc, melyben a hegyek mennydörögve dőlnek össze, s darabjaik, omladékaik mint hatalmas sziklatömbök szóródnak szerteszét... És ha ilyenkor rátévedt tekintetem azokra a kis, hangyaként mozgó, sürgő-forgó alakokra, akik csákánnyal és ásóval estek neki a roppant jéghegyeknek, hogy egy-egy kis darabját lefaragják, - akkor az embereim még a törpéknél, sőt még a hangyáknál is kisebbeknek látszottak. A hasonlat pedig találó minden részletében; mert ahogy a hangyák, mindegyik csak egy-egy homokszemmel járulván a közös munkához, fölépítik a maguk arányaihoz mérten gigászi hangyabolyt: - éppen úgy hódítottuk meg mi is lépésről lépésre annak a nagy halálbirodalomnak a területét, mely eddig zárva volt az emberiség előtt.

Visszahurcolkodtunk tehát a hajóra, ahol most már nem kellett semmi veszedelemtől tartanunk; mintha a mult éjszakai rettenetes jégtorlódásban kitombolta volna magát a sarkvidék démona, ez után már, ha volt is néha egy-egy rianás, katasztrófától egyáltalában nem kellett többé tartanunk. Sőt, amikor ismét véglegesen berendezkedve a hajón, Sverdruppal kimentem a jégre sétálni, az újabb torlódásnak sehol se láttam a nyomait, - sőt a jégmező egész fölülete épp oly síma és egyenletes volt, mint azelőtt. Most már azt is tisztán megállapíthattuk, hogy a rettenetes torlódás keletről nyugat felé vonult és csak egy keskeny szalagra szorítkozott: - de a *„Fram”* éppen ennek a szalagnak a kellős közepén állott, s ezért fenyegette a végpusztulás. De a tűzpróbát fényesen megállta: - még csak egyetlen bordája se roppant meg!

Január 8-ikán néha-néha őrölt még a jég s minduntalan meg-megroppant a *„Fram”* körül; azt hiszem, hogy az egyensúly miatt sülyedt s ez a megereszkedés rázkódtatta meg. Mialatt Mogstaddal a kutyaszánkókon dolgoztunk, egyszerre csak hallottuk, hogy a hajó alatt és fölött recsegni kezd a jég. Már többször megfigyeltem ezeket a furcsa, recsegő hangokat, melyek nagyon hasonlítottak az egymáshoz súrlódó malomkövek tompa recsegéséhez, s ezért is

mondjuk „őrlés”-nek: de soha másutt, mint alattunk, vagy a közeli jéghalmokban nem recsegett-ropogott a jég. Ebből következtettem, hogy a túlságos vehemenciával magasra föltorlódott jégmező a saját egyensúlyának helyreállítására törekedve sülyed s eközben ropog. De azért az se lehetetlen, hogy a jégmezőnek ez az állandó vajúdása komoly intelem volt, hogy ne legyünk túlságosan elbizakodottak, mert a veszedelem nem múlt el, csak pihen s Damokles kardjaként állandóan a fejünk fölött lebeg.

Annyi bizonyos hogy a helyzetünk nem volt túlságosan rózsás s nagyon hasonlított ahhoz, mintha égő vulkán tetején laknánk. A kitörés, mely örökre leszámolna velünk, minden pillanatban bekövetkezhetett s nekünk semmi védelmünk nem volt ellene, mert még hely se volt, ahová menekülhettünk volna. És most, egyelőre, minden attól függött, hogy meglesz-e ez a kitörés vagy sem?... Mert, ha a *„Fram”* elpusztul, akkor a legjobb esetben is be kellett volna érnünk az eddigi eredménnyel, s legföljebb még azzal, hogy hazatértünkben átkutatjuk a Ferenc József-Föld egy részét. Ez pedig nem sok, annyi áldozat, fáradság és nélkülözés fejében. S ha elgondolom, hogy végig kellett volna néznem a „Fram” pusztulását, sőt esetleg elsülyedését is: - elszorul a szívem mintha csak testemnek valamelyik eleven tagját veszteném el. Viszont, ha a jégtorlódás megkíméli a hajót s a legénység szerencsésen hazatérhet rajta, akkor sikerült a nagyszerű vállalkozás és talán végleg megoldhatjuk azt a titokzatos rejtélyt, - az északi sark problémáját, - mely eddig oly makacsul dacolt az emberi erőfeszítéssel.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.
Bepillantás a mélytenger titkaiba.

A most következő néhány nap alatt ismét megvizsgáltam a mélytengeri életet a sarkvidéken. Léket vágattam a több méter vastag jégpáncélban s aztán lebocsátottuk a hálókat. Sajnos, nem sok eredménnyel; úgy látszik, hogy a sarki tengerek állat- és növényvilága éppoly szegényes és egyhangú, mint a partvidék növényi és állati élete, - holott pedig semmi ok se volna rá, hogy a nagyobb mélységekben, ahol a vízrétegek nyomása és hőmérséke éppen olyan, mint a déli tengerekben, ne ugyanaz a flóra és fauna éljen. Ámbár hiszen meglehet, hogy ez így is van, és csak itt, ebben a sekély vízben, nincsenek meg azok az életföltételek, melyek lehetővé tennék a változatosabb állati és növényi élet kifejlődését.

Miközben a tengerfenékről fölhozott iszapot mikroszkóp alatt vizsgáltam, önkéntelenül eszembe jutott a *„Challenger”* angol hadigőzös expedíciója, mely a mult század hetvenes éveinek elején indult el s elsőnek engedett bepillantást a mélytenger csodás titkaiba. A kultúrember ekkor már régen diadalmaskodott az óceánon, - hiszen büszke gőzösök szelték keresztül-kasul a szélrózsa minden irányában, - de ez a diadal csak „fölszínes” volt; ismertek minden darab földet és szigetet, minden zátonyt és szirtet, mely az óceánból kiemelkedett: de alulról, a mélységből még mindig a borzalom integetett, sárkányok és tengeri kígyók, meg a mérhetetlen fekete örvény, mely egymásután nyelte el a hajókat, de feleletet semmire se adott. Csak mélység, - rettenetes mélység... semmi más!

Ekkor azonban a gyakorlati élet egyik sürgős szükségessége váratlanul dülőre vitte a tengerfenék fölkutatásának és pozitív megismerésének problémáját. Fölmerült ugyanis az Európa és Amerika közt lefektetendő kábel eszméje, - amelynek megvalósulása pillanatában a kultúrember véglegesen megszünt a tengert valami borzalmas szörnyetegnek tekinteni, s amelytől kezdve az óceánt egészen a fenékig véglegesen meghódította. A washingtoni *„Marine Institute”* egyik tisztje, Maury admirális, kidolgozta a kábelfektetés egész tervét, s az előmunkálatok alatt, természetesen, pontos mélységmérések alapján, fölvették az Atlanti-óceán fenekének azt a szelvényét, mely Irország és Észak-Amerika közt fekszik.

Közben Brooke oly módon tökéletesítette a mélységmérőt, hogy a mérő-ón helyett olyan vasrudat alkalmazott, mely alkalmas horgokkal úgy fogott egy súlyos golyót, hogy amint a készülék feneket ért, az ágyúgolyó magától leesett, illetőleg a horgok kikapcsolódtak belőle és a fenéken hagyták; a vasrúd végén pedig oly üreges rúgószerkezet volt, mely a tengerfenékbe vájódva, annak iszapjából egy csomót megragadott és magába zárt. A nehéz golyó súlyától megszabadított vasrudat aztán könnyű volt ismét fölhúzni a mélységből, - ami azért volt fontos, mert az igen nagy mélységeknél még a legerősebb drótkötél is könnyen elszakad, mivel nem bírja el önsúlyát, - a több ezer méter hosszú drótkötél súlyát - s annál kevésbé tudna még nehéz készüléket is fölszínre hozni.

Mivel a víz nyomása a tengerfenéknek ezen a pontján legalább is ezer atmoszféra: fölmerült a kérdés, hogy van-e élet ebben a rettenetes mélységben is: - és ha van, miféle állati élet bírja ki ezt a szörnyű nyomást?

Íme az új probléma, mely nyomban fölmerült, mihelyt a tudomány a régit megoldotta: - s a kiváncsiság, a lázas érdeklődés általános lett, hogy az óceánok szörnyű mélysége nem egyetlen hatalmas sírbolt-e, az életnek minden nyoma nélkül?... Oly nagy kérdőjel volt ez, mely már több ezer év óta meredt felelet nélkül a tudomány felé. A görög Homerosz, akinél jobban talán senki se szerette, se nagyobb lelkesedéssel, hatalmasabb erővel nem festette a tengert - még „terméketlen” tengerről énekel: - de egészen a XIX. század második feléig maga a

modern tudomány se sokkal többet tudott az óceánok állatvilágáról. Legfölebb csak néhány banalitást és furcsaságot. Hogy halak nyüzsögnek benne, melyek olykor, mint a heringek, úgy összetorlódnak, hogy valóságos úszó szigeteket alkotnak a tengerben, és máskor megint nyomtalanul, titokzatosan eltűnnek. A tudomány tehát, a XIX. század harmincas évéig, úgy szólván semmit se tudott a mélytenger állatvilágáról s ezeket a viszonyokat csak *Müller* János változtatta meg, akinek nagy segítségére volt *Vogt* Károly is, a tenger faunájának kikutatásában és megismerésében.

Egy-két kísérlet mindenesetre történt már Müller professzor előtt is. Az idősebb Ross János, ahogy már említettem, egyik sarkutazásán (1818) fenékméréseket végzett a Baffin-öbölben s állítólag 2000 méter mélységből valóságos és eleven tengeri csillagot hozott föl. A kérdés csak az volt, - s ezen dőlt meg az egész probléma érdekessége, - hogy valóban ilyen mélységből hozta-e föl a háló azt a sugárállatot? Mert ha igen: akkor ennek az eseménynek beláthatatlan következései lehettek; az egész 2000 méter magas vízoszlop, sőt a még meg nem mért gaurizankári mélységek is, a tenger fölszínétől le egészen a fenekéig, benépesítve mindenütt a fáradhatatlanul nyüzsgő apróbb-nagyobb állatoktól: - olyan nagyszerű kép és csábító föladat, mellyel szemben eltörpül és szinte érdektelen a szárazföld állatvilágának kutatása... Néhány kotrás az osztrigahalászok hálójával, ami különösen *Sars* Mihály svéd állatbúvárnak hozott szerencsét a mult század negyvenes éveiben, megerősítette ezt a reményt, mert Sars 800 méteren valamivel túl még gazdag állatvilágot talált.

Ámde éppen ebben az időben emelte föl szavát minden hasonló állítás ellen egy ember, akiről kortársai azt hitték, hogy az abszolút tekintély döntő szavával beszélhet. *Forbes* Eduárd volt ez, a kiváló angol tudós, aki évtizedeken keresztül nagyon tüzetesen foglalkozott a tenger állatvilágával s e kutatásai közben arra az eredményre jutott, hogy tulajdonképeni mélységi életről a tengerben szó se lehet. Kerekszám 600 méteren alul már egyáltalában nem fordulhat elő állati élet, sőt a növények már sokkal hamarabb eltünnek a tengerből. És Forbest olyan jó megfigyelőnek ismerték, hogy akkor is hittek neki, mikor csak - következtetett. Mert ez az állítása pusztán azon a föltevésen épült föl, hogy a Földközi-tengerben az állati élet a mélység növekedésével arányosan csökken és hogy a növényi élet - mely világosság nélkül elpusztul - már 350-400 méter mélységben teljesen megszűnik. A zoológusnak tehát csak a tenger legfelső részéhez van köze, mivel a többi üres pusztaság. Pusztaság, melynek sötétsége a növényi életet nagyon hamar, roppant víznyomása pedig az állati életet is aránylag nagyon korán elsorvasztja, lehetetlenné teszi.

Forbes állításai sokáig dogmaként szerepeltek; de csakhamar aztán megjöttek a döntő bizonyítékok, - még pedig a transzatlanti kábelfektetések nyomán. Először is: a Brooke-féle készülékkel iszapot hoztak föl az Atlanti-óceán fenekéről, s ebben tömérdek volt az apró, ősállatkák mészváza. Ám a szkeptikusok azt mondták, hogy ezek csak alámerült holt vázai olyan állatkáknak, melyek élő állapotban egészen fönt úszkáltak. Jobb bizonyítékok után kellett hát nézni, - s nemsokára ezek is megjöttek. Megtörtént ugyanis, hogy a tengerfenékre fektetett kábelvezeték itt-ott az évek során át elszakadt; föl kellett tehát húzni, hogy ki lehessen javítani. S egy ilyen alkalommal, a Szardinia és Algéria közötti kábelen élő állatokat találtak. Ez a kábel három éven át feküdt a tenger fenekén 3600 méter mélységben: s e három év alatt 15 különböző állatfajta telepedett meg rajta számos példányban. Itt tehát - és pedig éppen a Földközi-tengerben, amelyről Forbes kimondta a terméketlenséget - 3600 méter mélységben még kétségtelenül volt élet.

Ám a bizonyítékok akkor lettek csak igazán döntő erejűek, mikor a tudományos búvárlatok olyan állatokat hoztak fölszínre a hasonló mélységekből, melyeknek szinte a homlokukra volt írva, hogy - *alkalmazkodtak* a mély tengeri élet változott viszonyaihoz és föltételeihez. Az „alkalmazkodás” elméletéről tudjuk, hogy *Darwin* állította föl s a lényege az, hogy a Föld

összes élő lényei - növények úgy, mint állatok - hozzásímulnak, alkalmazkodnak a környezethez, a változott éghajlati és talajviszonyokhoz, amelyek megszabják a megélhetés föltételeit, illetőleg az állatnak és növénynek helyzetét megkönnyítik, előnyösebbé teszik a létért folytatott nehéz küzdelemben. A fehér, vastagbundájú sarki állat a jégvidék viszonyaihoz alkalmazkodott, éppen úgy, mint a sivatag sárga állatja a homokpusztához és a zöld, leveli béka a lombhoz, amelyen kuruttyol - és pedig azért, mert így színével nem üt el környezetétől, s egyfelől üldözői nehezen látják meg, másfelől pedig prédája nem veszi észre oly könnyen és gyanútlanul közeledik hozzá.

Az alkalmazkodásnak ezek a törvényei, bár természetesen, egészen más formában, érvényesülnek a mélytengeri állatokon is, melye a leghihetetlenebb formákat öltik, a sajátságos viszonyoknak megfelelően. Forbes persze kételkedett az olyan alkalmazkodás lehetőségében, mely arra képesíthetne állatokat, hogy megélhessenek a tenger mélyében, ahol már 400 méternél sötét éjszaka uralkodik, 1800 méternél a tenger minden lakójára körülbelül 200 atmoszféra víznyomás nehezedik, a hőmérséklet pedig alig lehet magasabb a fagypontnál! Noha ebben semmi lehetetlenség nem volt, mert hiszen az alkalmazkodás már sok csodás dolgot hozott létre az állatok világában. Például az adelsbergi vagy az északamerikai mammuth-barlangok belseje teljesen sötét - és mégis nyüzsögnek itt a színtelen, vak gőték, vak pókok és vak bogarak, sőt az adelsbergi barlangban a vak halak is. Kétségtelen, hogy ez a vakság szintén az alkalmazkodás eredménye - és pedig a negatív alkalmazkodásé: a szem tönkrement, mert a vaksötétben semmi szüksége se volt rá az állatnak.

Így aztán kétszeresen érdekes volt, hogy most az óceán fenekéről is olyan állatok kerültek elő, melyek hasonló alkalmazkodást mutattak; először is vak állatok: vak halak és vak rákok, amelyek kétségtelenül a tengernek mély, sötét részeit lakták s a szemük világát éppen úgy alkalmazkodási okokból vesztették el, mint a föntebb említett barlangi állatok. Majd megint olyan állatok kerültek elő, amelyeknek, éppen ellenkezőleg, óriási szemük volt; ez már furcsának látszott, - ámde a megoldás és magyarázat csakhamar itt is megjött. Mert előkerült az óceáni éjszakából az állatok harmadik csoportja, amelynek nagyon hatásos világító szervei voltak. Magában véve ez se nagyon szokatlan alkalmazkodás: - hiszen tudjuk, hogy a szárazföldi állatok közül is több világít a sötétben. Például a mi szentjános-bogárkánk, vagy a braziliai cucujo-bogár, melynek fényénél még olvasni is lehet; és a tenger fölszínén parányi állatkák világítása okozza a tenger „villódzását", azt a csodás ragyogást, mely bámulatba ejti és elragadja az utast.

Az óceán mélységének örök sötétjében ebből a képességből elsőrendű alkalmazkodási eszköznek kellett fejlődnie, - úgy, hogy a hal, a rák maga világíthatta meg az útját. S a mélytengeri kutatások valóban be is bizonyították, hogy ez így történt, s egyes halaknál egyenesen meglepő formában találták meg ezt az önsegítséget: - a világítószerv éppen a szemük fölött ült, mintha a fényfölfogó-szerv egyúttal a fényszóró-szerv is lenne. Például, a malacosteus nevű halnak, melyet már 5000 méteres mélységből is hoztak föl, mindegyik szeme alatt egy-egy lámpája van s egy-egy második valamivel hátrább. És, hogy ez a berendezés még csudálatosabb legyen: az első szempár rubinvörös fényt szór, a második pedig smaragdzöld fényben ragyog. Az echiostoma nevű halnak mindegyik szeme mögött egy-egy háromszögletű szerv szórja a legszebb kék tüzet, - és megint más halaknál, a homlok közepéről, hosszú bőrnyélen lóg előre a világítókészülék, akárcsak a villamoskörte. És ezek a világító-készülékek a legszellemesebb szerkezetűek: - külön idegszálak vezetnek hozzájuk, melyeknek segítségével az állat tetszése szerint kiolthatja vagy meggyujthatja a fényt.

Természetes, hogy az ilyen módon fölfegyverzett állat szeme nem satnyul el; sőt nem pusztul el azoknak az állatoknak a szeme sem, amelyek önmaguktól nem tudnak világítani, mert a fényszóróállatoktól terjesztett világosság ösztönzi, kényszeríti őket, hogy ők is folyton nyitva

tartsák szemüket, amitől aztán a szemük óriási módon megnövekedett. Mert nemcsak a halak világítanak odalent, hanem a rákok, polypok, férgek és tengeri csillagok, sőt még a tintahalak is a legpompásabb színekben „illuminálnak”... Persze, a növény, mely a napfényt nem mint az eleségkereséshez szükséges lámpát használja, hanem a napfény oly szükséges életeleme, hogy nélküle el se lehet, - nem volt képes ilyen alkalmazkodásra. És itt igaza maradt Forbesnek: a növényi élet az óceánban már néhány száz méter mélységben megszűnik; ám ehelyett annál gazdagabb és furcsább az állatvilága.

Valóságos mesevilág ez, ahol nemcsak a sötétséghez való alkalmazkodás példáit találták meg, hanem a víznyomáshoz s az ott való élet egyéb, teljesen rendkívüli föltételeihez való alkalmazkodást is. Halak és rákok valóságos torzformákat mutattak. Találtak egy bársonyfekete halat olyan óriási szájjal, hogy az egész állat inkább úszó kanálhoz, semmint halhoz hasonlított. Fantasztikus alakú rákok úgy nyujtották ki maguk körül hihetetlenül megnyúlt lábaikat és tapogatóikat, mint valami óriási hálót, hogy minél messzebbre tapogathassanak a sötétben s minél távolabbról megérezzék a víznek legcsekélyebb rezdülését is, ha egy másik Styx-lakó közeledik feléjük az örök éjszakában. Azok a rákformájú állatok, melyek a fölszínen csak oly mérsékelt nagyságúak (1-2 cm.), mint a mi pince-ászkáink, itt óriási példányokban fordulnak elő; s épp ilyen gyakoriak a pókformájú óriások is, melyek ijesztő, kísérteties csontvázakhoz hasonlítanak, végtelen finom és hosszú, vékony lábaikkal. Persze, a mélység vize távol esik a fölszín viharaitól, s éppen azért nőnek meg hihetetlen nagyságúra e védett helyen még a legtörékenyebb lények is, melyeket fönt az óceán magasabb rétegeiben, a legcsekélyebb hullámverés is megsemmisítene.

Sokáig azt hitték a kutatók, hogy a csodák e világában még egyébnek is nyomára jöhetnek: hogy a tengernek mélységes rejtekeiben talán ráakadnak a föld őstörténetének legrégibb állatvilágára is, mely esetleg a vihartól és kegyetlen ellenségektől védett helyen konzerválódhatott. Hiszen ősidők óta élt a babona és a legenda, hogy a tenger mélyében tanyáznak azok a mesebeli szörnyetegek, melyeket az emberi fantázia borzalmas színekkel festett és gyilkos tulajdonságokkal ruházott föl. Az egész középkor irodalma és legenda-hagyománya tele van ilyen szörnyetegekkel, melyeknek őseit a görög mithológiában találjuk meg, a Poseidon, a Tritonok, a Meduza, az Andromeda, a Polyphemos, stb. mithoszaiban. Már Odysseus is tengeri szörnyetegekkel küzködik, Ariont egy delfin menti meg és viszi hátán mérhetetlen távolságra a tengeren, - s ettől fogva az óceánok szörnyetegei soha se vesztek ki az ember fantáziájából.

Mióta az ichthyosaurus és plesiosaurus nevű kihalt tengeri hüllők csontvázai múzeumainkban állanak, azóta egy-egy merészebb fantáziájú hajóskapitány többször híresztelte, hogy találkozott valami efféle, hattyúnyakú, hosszú szörnyeteggel, mely leginkább a plesiosaurushoz hasonlított. Mióta az északamerikai nagyszerű leletekből tudjuk, hogy a krétakorszakban - tehát millió évekkel mai időszámításunk előtt - roppant nagy, kígyóformájú, 30-50 méter hosszú hüllők, a mosasaurusok, népesítették be az óceánokat, azóta a hírhedt, meseszerű tengeri kígyókat sokan szívesen tekintették az ilyen özönvíz előtti szörnyetegek még élő példányainak. És a tengeri kígyó meséje, éppen úgy, mint a kráken, az óriáspolyp legendája, sokáig kísértett, sőt kísért még ma is a hajósnép között: - még pedig nem csupán a közönséges, babonás, félművelt, vagy éppen műveletlen legénység hisz e szörnyetegekben, hanem fölvilágosult, komoly és tudományosan képzett hajós-tisztek is esküsznek reájuk.

A kérdés sokkal fontosabb, semhogy eldöntését itt csak megkísérteni is merészelném. Legföljebb csak a magam véleményét állapíthatom meg: hogy én, mivel a tengert évtizedek óta járom, s úgy szólván minden lakóját ismerem, lehetetlennek tartom, hogy ne találkoztam volna e szörnyetegek valamelyikével, ha csakugyan élnének a tengerben, még pedig olyan régiókban, ahol mások láthatták fölbukkanásukat. Hogy a tenger mélységes sötétjében aligha

élnek, az körülbelül bizonyos az őskorból ismert csontvázaik szerkezetéből, mely nem a mélytengeri életre van berendezve; ha pedig a tenger fölszínes rétegeiben élnének, akkor éppen oly gyakran kellene velük találkoznunk, mint amily gyakran a bálnákkal, cápákkal, narválokkal s a többi nagy tengeri szörnyeteggel találkozunk.

Annyi azonban bizonyos, hogy a tengerfenék rejtekeiből csakugyan kerültek elő egy olyan állatcsoportnak a képviselői, amely jelentékeny szerepet játszik a föld történetének egyik korábbi idejéből való kövületében. A Jura- és Kréta-kornak tengerei számtalan csinos alakzatú állatot rejtegettek, melyeket a természetbúvár tengeri liliomoknak nevez. Bár csak annyiban hasonlítottak a liliomhoz, hogy hosszú szárakon ültek s a végükön virágszerűen elágaztak, egyébként még sincsen semmi közük a liliomokhoz s egyáltalában a virágokhoz, mert voltaképpen a tengeri csillagok és sünök rokonságába tartozó állatok. Egészen a mélytengeri kutatásokig azt hitték a tudósok, hogy ez az épp oly különös, mint szép állatcsoport, mely egykor a tengerben valóságos erdőket alkotott, az amerikai trópusi tengerekben még található kevésszámú példány kivételével teljesen kihalt. Azonban Sars 1864-ben egy olyan fajt talált a Lofoti-szigeteknél (Norvégia közelében), mely nagyon hasonlított a krétakorbeliekhez: találta pedig 550 méter mélységben, tehát egészen közel ahhoz a határhoz, ahol Forbes szerint egyáltalában nem lehetséges többé az élet. S aztán lassanként kiderült, hogy, éppen a nagy mélységekben, mindenféle formában és igen jelentékeny számban fordulnak elő ezek a csinos tengeri liliomok. Mintha itt, a mélységben még egyszer megjelennék a régesrég letünt krétakorszak óceánja, - de ez csak izolált eset volt, mely egyáltalában nem alkalmas az általánosításra, úgy hogy ma már szó se lehet arról, hogy a tengerfenék visszafelé mutatná a föld multját.

Mindezek az eredmények és problémák, természetesen, csak lassanként szűrődtek le és jegecesedtek ki, hosszú és fáradságos kutatások nyomán, de ezek már önálló munkálatok s nem a kábelmunkálatok mellékeredményei voltak. És, amint az önálló kutatások kétségtelenül bebizonyították, hogy Forbes tévedett, mikor az állati élet lehetetlenségét hirdette az óceánok mélységes rejtekeiben: - egyszerre megszületett a forró vágy és lelkesedés, mely a mélytengeri expediciók szervezését követelte, egyenesen a mélytenger állatvilágának a fölkutatására. Legkivált két angol tudós buzgólkodott ebben: *Carpenter* William és *Thomson* Wyville, akik a mult század hatvanas éveinek végén egyenesen ezt a szűkebb föladatot tűzték ki életcéljuknak, melynek elérésére minden lehetőt meg is tettek.

Habár a probléma most már, mint tisztán a szaktudomány egyik érdekes kérdése, nem járhatott semmiféle gyakorlati haszonnal, a két kiváló tudós mégis oly érdeklődést tudott kelteni iránta, hogy az óriási költségek ellenére is sikerült a nagyszerű föladat megoldása. Az öreg Carpenter ugyanis megnyerte az angol kormány támogatását, egyelőre három utazásra, egy hajót bocsátottak rendelkezésére. A *„Lightning”* ágyúnaszád 1868-ban a Faröi-szigetek mellett végzett mélytengeri kutatásokat s az eredmények óriási szenzációt keltettek a tudomány világában: kilencszáz méter mélységben még gazdag állatvilágot találtak! S a következő években (1869-70) a *„Porcupine”* őrhajóval a Biscaya-öbölig és Maltáig folytatták a kutatásokat, melyek még fényesebb, még szenzációsabb eredménnyel végződtek: - Malta szigete mellett még nagyobb mélységben is találtak életet s egészen 3000 méter mélységig követték lefelé a tenger állatvilágát.

Most hirtelen az egész világ figyelme a mélytengeri kutatások felé fordult, s ezen fölbátorodva, Carpenter avval a kéréssel állt elő az angol kormánynál: nem volna-e hajlandó egy világkörüli expediciót fölszerelni, kizárólag a mélytengerek kikutatására?...

Minthogy az oly fontos kábelkérdés ebben az expedicióban egyáltalában nem szerepelt, ez a kérelem erős próbája volt az angol kormány ideális tudományos lelkesedésének: - a próbát azonban fényesen kiállotta. S ekkor kezdődött meg a XIX-ik század egész mélytengeri

kutatásának legnagyobb munkája: - a *„Challenger”* nevű angol korvett híres, világkörüli utazása. Anglia egyelőre 100.000 font sterlinget szavazott meg erre a célra, melyet utólag még 75.000 fonttal kiegészítettek, úgy hogy az egész költség összesen mintegy 4 millió pengőre rúgott; továbbá átalakíttatott egy hatalmas hadihajót, megfelelő laboratóriumnak beépítésével s ezt Thomson Wyville rendelkezésére bocsátotta. S mivel az angol kormány nem fukarkodott a pénzzel, az expedició feje és vezére igazi tudományos „táborkart” szervezett maga körül, amelyben oly híres tudósok is voltak, mint *Murray* John; a hajó főparancsnoka pedig *Nares* György kapitány lett, aki maga is értett valamit a tudományos föladathoz, később pedig, mint sarkutazó vált nevezetessé, amikor Grönland nyugati partvidékén, óriási viszontagságok között, egészen a 83°-ig fölhatolt.

A világkörüli utazás negyedfél évig tartott - s a nagy Cook ideje óta bizonyára ez volt a legsajátságosabb expedició. Mert az óceán eddig csak országút volt a természetbúvárnak, melyen át egyik szárazföldtől a másikhoz jutott. A *„Challenger”* ellenben lent, a mélységben kereste az új szárazföldet, amelynek titokzatos rejtelmei éppen úgy csábítottak az ismeretlen minden ingerével, mint a világnak akármelyik, még át nem kutatott vidéke. Az első évet a tudósok az Atlanti-óceánnak szentelték, melyet egész szélességében s hosszának egy részében is átkutattak. Majd, a Fokvárosban tartott rövid pihenő után, mélyen behatoltak az addig oly titokszerű déli Jeges-tengerbe, - egészen addig a fenyegető jégfalig, amely éppen úgy megállította a „Challenger”-t is, mint száz esztendővel az előtt a nagy Cook Jakabot. A hajónak menekülnie kellett a jéghegyek elől, melyeknek elreteszelt kapujához a modern technika még mindig nem találta meg a kulcsot. Így jutott el Ausztráliába s aztán húsz hónapon keresztül a Csöndes-óceánnak szentelte munkáját. Végre, mikor hazafelé fordult, áthajózván a Magelhaes-szoroson, megint visszatért az atlanti medencébe, melyet a tudósok még egyszer átkutattak Montevideótól az Azori-szigetekig. Hétszáztizenkilenc napot töltött a derék hajó a nyílt tengeren, mielőtt ismét befutott Portsmouth révébe s ez az idő részint a déli sarki tenger hózivatarai közt, részint az egyenlítői nap perzselő sugaraiban tölt el - s aligha lehetne eldönteni, hogy e két szélsőséges klima közül melyik viselte meg jobban az expedició tagjait.

Közel 130.000 kilométernyi utat futott be a *„Challenger”* s ez alatt a hajó födélzetén levő tudósok szakadatlanul, valósággal lázas izgalomban dolgoztak. Mert ezen a roppant úton, melynek során a legszeszélyesebb cikk-cakkokban járták körül az egész földet, ötszáznál több mélység- és hőmérsékmérést végeztek s az úszóhálót kétszázötvenszer húzták meg eredményesen. Legszenzációsabb eredmény volt egy 8235 méteres fenékmérés, nem messze a Fülöpszigetektől. Ennek tudományos értékét az is növelte, hogy még iszapmintát is sikerült fölhozniuk a fenékről... Természetes, hogy ennek a rendszeres támadásnak már a mélytenger titkai se állhattak ellent tovább: - végre szabad volt az út, a tengerfenék rejtelmei föltárultak, s az expedició hatszáz ládát hozott haza, tele állattani és egyéb természetrajzi anyaggal, amely teljesen kifogástalan állapotban volt. Ez volt az első alapja annak a „mélytengeri múzeum”-nak, melynek tanulmányozása egyszer s mindenkorra véget vetett minden fantáziának s rideg, tudományos adatokkal világított be a tengerfenék titkaiba.

Mintegy varázsütésre lett átlátszóvá a tudomány előtt a sötétkéken csillogó óceán végtelen tömege, úgy hogy most már lelki szemünkkel végigsétálhatunk bársonyos fenekén, - ahol, persze, hiába keressük korhadt hajóroncsok között az elsüllyedt kincseket, melyekről a népmesék regélnek. Az elsüllyedt kincsek, az arany és ezüst drágaságok örökre el vannak temetve - de azért sokkal csodálatosabb, könnyebben hozzáférhető s talán értékesebb kincsek is vannak a tenger fenekén, amióta a természetbúvár átlát bűvös tükrével a sziklán is és olvas a vizek mélységeiben. Ha beteszünk egyet a mikroszkópba ama kettős kis üveglapok közül, melyek közé a Challenger-expedició a mélytenger fenekéről fölhozott iszapot zárta, csodálatos kép tárul elénk: hasonlatos ahhoz, aminőnek a regebeli törpék bűvös kincseit festik. A félig tompított fényben mintha ezüstből kovácsolt drágaságokat látnánk. Sima pajzsok, a

szélükön tüskék; régi, csodálatos sisakok, melyeknek csúcsos a tetejük és hosszú fülvédőik vannak; golyók és serlegek, tálcák és ezüstpalackok, sugárzó tányérok művészi díszítményekkel - mintha Athanarich kincseit látnók; filigrán medaillonok és kosárkák, madárkalitkák és gyermekjátékok, csörgők és apró szélmalmok, művészi tökéletességű csecsebecsék; eltünt királyok koronái s mellettük tövis koszorúk, figyelmeztetve a földi hatalom mulandóságára; ragyogó rendjelek és csillagok, rajtuk a legszebb keresztek; jogarok és kardok, alabárdok és lándzsák, hosszú markolatukon latin és orosz keresztek... Néhány darab összetöredezve, mint ahogy a mondák ősrégi kincseihez illik; de minden törmelék-darabka egy-egy mesterműű, amilyet semmiféle fegyverkovács csinálni nem tud!

Hogy hol van ez a kincs?... A mélységes tenger fenekén, legkivált a Csöndes-óceánban, melynek átlagos mélysége 4½-5½ ezer méter; s ez az iszap nem egyéb, mint a *„Radiolaria”* néven ismert mikroszkópikus sugárállatkáknak mészváza, az úgynevezett *„radiolaria-iszap”*, mely mint pompás fenékszőnyeg, mérhetetlen területeken borítja a Csöndes-óceán fenekét. S a legnevezetesebb az, hogy a mult század harmincas és negyvenes éveiben, amikor először kezdtek fölvetődni a mélytenger problémái - még semmit se tudtak mai értelemben a radiolariákról. Legelsőbben *Ehrenberg* német természettudós vizsgálta meg őket, a tudományban akkor még gyakorlati szempontból új mikroszkóppal, de egyelőre helytelenül osztályozta ezt az állatcsoportot. Már 1846-ban hoztak neki szikladarabokat Barbados-szigetről (Antillák), melyek teljesen a csinos radiolaria-vázakból voltak összetéve. Ezek a sziklák azonban még az úgynevezett miocén-korszakból származtak, vagyis a földnek abból a korából, amikor nálunk, Európában, még zsiráfok, antilópok, majmok és papagájok éltek, Svédországban pedig az ősoroszlán és a kardfogú tigris kergették a barlangi medvét és vadlovat. Abban az időben a radiolaria-vázák, bizonyára a mai mód szerint, mint tengeri iszap rakódtak le, amely aztán az évmilliók során sziklává keményedett, s éppen úgy, mint Barbados-sziget hegysége, magasan a tenger színe fölé nyomódott föl.

De nemsokára kapott Ehrenberg mintákat a mai tengerfenékről is s ezek voltak a legelsők, melyek egyáltalában napfényre kerültek. A már említett amerikai Maury 1854-ben nyolc mintát küldött, melyekben Ehrenberg már negyven, különböző formájú kovavázat talált. Pár évvel később (1860) *Brooke* hadnagy olyan mintával kedveskedett neki, mely 6000 méternél nagyobb mélységből jött, a Csöndes-óceán fenekéről s ugyancsak ilyen kovavázakból állt. A „Challenger” később ugyancsak a Csöndes-tenger fenekén találta meg azt a kincsesházat, melyből a csodaszép radiolaria-iszapot fölszínre hozta, - de az érdem, hogy ezeket a mikroszkópikus állatokat a nekik megfelelő helyre osztályozhatta a tudomány, *Müller* János német természetbúváré. Müller, mindjárt kezdetben, majdnem az életével fizette meg radiolaria-kutatásait, mert hajója 1855-ben elsülyedt a norvég partokon. Ő maga ugyan, a hullámokkal folytatott borzasztó harc után, úszva kijutott a partra, de egyik tanítványa a tengerbe fult. Ez a súlyos katasztrófa annyira megrendítette, hogy attól fogva soha többé nem szállt tengerre, ami nagyon korlátozta működését; néhány évvel később pedig erejének teljében ragadta el a halál Berlinben. Ám ekkor már megoldotta a radiolariák hovatartozásának kérdését, s ami még hátra volt, azt egyik legjelesebb tanítványa, a világhírű *Haeckel* Ernő derítette föl és magyarázta meg. Ő dolgozta föl a „Challenger-expedició”-nak idetartozó anyagát s egyszerre 3508 új fajnak leírásával gazdagította a tudományt.

A „Challenger”-expedíciónak négymilliónyi költségéből mintegy hármat magára az expedicióra költöttek; a többit a következő húsz év alatt az út tudományos eredményeit leíró munka emésztette föl. Ma már be van fejezve ez a nagy munka, - terjedelmére nézve oly hatalmas útleírás, mely 50 kötetből áll, kerek 30.000 negyedrét-oldalnyi szöveggel s több, mint 3000 fénynyomatu és rézmetszetű táblával. Világos, hogy ezt a rengeteg munkát nem egy ember végezte, hanem a kutatók és tudósok egész kis vezérkara vállalta a herkulesi föladatot. Maga Thomson Wyville, aki az expediciót oly szerencsével vezette, otthon már a munka kezdetén

letört, annyira megviselték és kimerítették a nehéz út fáradalmai. Helyébe első segédje és alvezére, Murray John lépett, aki aztán 76 munkatársával be is fejezte a tudományos leíró munkát.

Ez a hatalmas forrásmunka lett azóta bibliája mindazoknak, akik a mélytengeri élet tanulmányozásával foglalkoznak; s ettől fogva minden tudományos expedíció, a világ bármelyik tájékára vagy tengerére indul is, magával viszi a legszükségesebb műszereket, melyek a tengerfenék kutatására valók, hogy új adatokkal és mérésekkel gazdagítsa az eddigi anyagot. Ezért végeztünk mi is mélységméréseket egész útunkon, mikor csak a körülmények megengedték s ezért hoztunk föl iszapot a fenékről mindenütt, ahol lehetséges volt. Hogy az eredmény nem állt arányban buzgóságunkkal és fáradozásunkkal, az igazán nem a mi hibánk: - sajnos, úgy látszik, hogy azok a mostoha körülmények, melyek a sarkvidék közelében minden szárazföldi életet úgy szólván elsorvasztanak és lehetetlenné tesznek, lent a tenger mélyében is megtizedelik az életet, mert néhány algánál és fucusnál, meg néhány tengeri bolhánál, közönséges ráknál és póknál egyebet soha se tudtunk fölszínre hozni, bár a tengerfenék iszapjában itt is bőven akadtunk a különféle radiolariák mészvázaira...

*

Január 15-ikén, meglehetősen kellemetlen hangulatban, következőket írtam naplómba: - „Ma este a doktor arra oktatott engem és Johansent, hogy miképpen kell a tört kezet vagy lábat bekötni, helyretenni és meggyógyítani. Én voltam a páciens, akit a képzelt baleset ért; rá kellett feküdnöm az asztalra és Johansen tette föl rám a gipsz-köteléket, mialatt az egész társaság érdeklődve nézte az eljárást. Megvallom, nagyon szomorú gondolatokat ébresztett bennem ez az operáció s végigfutott hátamon a hideg, ha arra gondoltam, hogy esetleg még ez a rettenetes csapás is érhetné valamelyikünket. Tessék elképzelni ezt a katasztrófát a sarkvidék örökös éjszakájában, 40-50 fokos hidegben, amikor teljesen le kell vetni a ruhát a sérült tagról!... Hiszen még a gipszkötéseket se tudnók elkészíteni, s ha ez a szerencsétlenség akkor érné bármelyikünket, - Johansent vagy engem, - mikor útban leszünk hócipőkön és szánakon a sark felé: egészen bizonyos, hogy az, akinek eltörik a lába, áldozatul esik ennek a katasztrófának, s nagyon valószínű, hogy éppoly nyomorultan elpusztul a másik is, mert egyedül és magárahagyatva nem tud megküzdeni az utazás rettentő borzalmaival. Csak az az egy vigasztal, hogy az ilyen szerencsétlenségeknek *nem kell* szükségképpen megtörténniük; sőt mi több: - egyáltalában *nem is szabad* megesniük. Utóvégre is: nagykorúak vagyunk mindaketten s eléggé tudunk vigyázni önmagunkra és egymásra is. Mint a gályarabok, akik kettesével voltak hozzáláncolva az evező-padhoz: úgy leszünk mi is egymáshoz láncolva az életösztön hatalmas kapcsaival s mindegyikünk tudni fogja, hogy a másiknak testi épsége és jóléte egy mákszemnyivel se ér kevesebbet, mint a saját magáé.

Január második felében déltájban már derengeni kezdett a szemhatár; vége volt az örökös éjszakának, elmúlóban volt a sarki tél s közeledett a nap, melynek virradása indulásra serkentett bennünket. S mi ketten, Johansen meg én, készülődtünk is a komoly, veszedelmes, de nagyszerű vállalkozásra, melynek sikerétől a sarkvidék örök rejtélyének földerítését reméltük. Ki tudja, sikerül-e?...

Január 29-ikén már olyan a világosság, hogy délben szinte azt hinné az ember: - beköszöntött végre a tavasz. Pedig hol van még az az idő, amikor nappalról is beszélhetünk! Ám azért minden reggel kisétálok a hajóról, hogy üdvözöljem a fölkelő napot, mely lassanként mégis csak meghozza végre a szabadulást innen s megmutatja az útat a titokzatos sark felé, ahová lelkem egész erejével vágyakozom. Naphosszat el vagyok foglalva az előkészületekkel s vesződöm a hócipőkkel, meg a magunkkal viendő fölszerelések összeállításával. És aztán valósággal megkönnyebbülök, mikor sétálni megyek, mert ez alatt a pár óra alatt teljesen egyedül vagyok gondolataimmal és - reményeimmel. Sajátságos érzések fognak el, amint

céltalanul bolyongok a kietlen jégmezőn. Lelkem legmélyén hatalmas erővel támad föl az örvendező diadalérzet, mert hihetetlen bizonyossággal érzem, hogy vakmerő vállalkozásomat siker fogja koronázni; és szinte ujjongva unszolom, lázas türelmetlenséggel hajtanám a napot, hogy szálljon magasabbra, egyre följebb a szemhatáron, - s hozza már reánk az állandó nappalt, amikor nagy föladatomra elindulhatok!...

Ez az emelkedett hangulat azonban csak addig tart, míg sétámon vagyok, mert otthon, amikor bajtársaim bizalmas társaságában dolgozom, igen gyakran fájó, csüggesztő sejtés szállja meg szívemet, mintha nagy veszedelem fenyegetne, vagy elkerülhetetlen balsorsnak mennék elébe. Sajgó, kellemetlen, szinte emésztő gyötrelem támad föl bennem, hasonló ahhoz, amit olyankor érzünk, mikor kedves barátunktól, régi hajlékunktól búcsúzkodunk, s fájó szívvel hagyjuk el a szerető környezetet, a biztos menedéket, ahol oly sok édes, vídám órát töltöttünk, s nem tudjuk, hogy ez után visszatérhetünk-e még valaha?... Ez a kínos érzés emészt engemet is: - örökre itt kell hagynom derék bajtársaimat s ezt a kedves lakást, az én drága hajómat, amelyhez úgy hozzánőttem már, mint házához a csiga; soha többé nem sétálok hóval borított födélzetén, nem kereshetek meleg otthont a sátor alatt, ahol oly sok boldog órát töltöttem pipázgatva, - s nem fogom hallani barátaim vidám nevetését, jóízű tréfáit a nagy szalónban, ahol annyiszor ütöttük agyon a keserves időt kártyázással, zenével, pajkos hangversenyekkel!

És aztán eszembe jut az is, hogy ha majd a *„Fram”* végre kitör jégbörtönéből s megint büszkén, diadalmasan szeli a sarki tenger háborgó hullámait, hogy hazavigye szenvedéseim osztályos társait Norvégiába: - én nem leszek a hajón! Ott járok majd valahol a sark körül, másodmagammal, küzdve azok ellen a hatalmas démonok ellen, akikkel sokadmagammal se boldogultam, - és ostromlom a sark jégbástyáit, mint apró hangya a gránitsziklát... vagy pedig aléltan, letörve, a gigászi küzdelemben kimerülve, minden reményből kifogyva heverek a jégmezőn hűséges Johansen pajtásommal együtt: - s talán egymás szemébe se merünk majd nézni, nehogy kölcsönösen kiolvassuk onnan a gyűlölet halálos szemrehányását, hogy miért is jöttünk ide, miért is vállalkoztunk erre az istenkísértésre, amely csakis katasztrófával végződhetett?... Nem tudom, hogy így lesz-e; de az bizonyos, hogy ezek a szomorú, síri gondolatok sokszor háborgatnak, ha végigtekintek a *„Fram”*-on és barátaimon, akik talán szintén azt gondolják magukban, amit én: - hogy sohase látjuk többé viszont egymást!

Szemem naponta százszor is rátéved a falon függő térképre, és mindannyiszor végigfut rajtam a hideg borzadály, hogy: - mily őrületes dologra is vállalkoztam! Az út, amelyre indulni fogunk, szinte végnélkülinek látszik; a térképen csak alig egy arasz: - de ebben az araszban minden centiméter száz veszedelmet rejt, nem is szólván az egymást érő akadályokról. És mégis menni kell: - itt már nincs meghátrálás, nekem már nincsen visszaút!... Megyek előre, hajthatatlanul, amerre végzetem hív: s amikor így szilárddá edződik lelkemben az akarat, lassanként ismét fölülkerekedik lelkemben a bátorság és a hit, hogy a vállalkozásnak sikerülnie kell. Nem lehet másképen: kudarcról szó se lehet, - hisz oly gondosan van előkészítve minden, hogy föltétlenül sikerülnie kell! Ez a meggyőződés aztán állandó marad szívemben és fölvidulva térek be a szalónba, társaim közé, akik örömmel fogadnak, a szeretet, bizalom és ragaszkodás ezer apró jelével halmoznak el, mintha ki akarnák használni és kedves emlékekben gazdaggá akarnák tenni azt a rövid időt, amit még körükben tölthetek.

Közben az északkeleti szél hevesen fütyül a hajókötélzet között s a jégmező, amelybe befagytunk, lassan úszik előre észak felé. - Csak hadd menjen: minden láb, minden öl és minden mérföld, amellyel előbbre megy, az én föladatomat könnyíti; annyival közelebb leszek az északi sarkhoz és rövidebb idő alatt megjárhatom ezt a dicsőséges útat, amelyre szivem lángoló lelkesedésével készülök... De aztán, ha fölmegyek a födélzetre s belemerülök a csillagos ég csodálatába, vagy a mesés színpompában fölvillanó sarki fénybe, - megint csüggedés fog el, tűnő káprázatként foszlik szét nagy energiám s valami fájó sejtés azt súgja

egyre, hogy itt maradok, a Természetnek ebben a végtelen, hatalmas templomában, amely fölött a dermesztő, hideg fényben égő csillagos ég boltozik, - a mindenségnek ebben a sötét, mély és néma szentélyében, ahol a lélek pihenni vágyik és keresi eredetét, az öröklétet, melynek nincs nagyszerűbb megtestesülése a kerek világon, mint ez a szörnyű hely, minden életnek mélységesen hallgató, néma temetője.

A kishitűség lemondó bánatával kérdezem ilyenkor önmagamtól: - „Szegény hangya, te, aki erődön fölül való dolgokra vállalkozol: mit számít az, akár eléred célodat, akár kidőlsz a félúton?”... És, lehajtva fejemet, szomorúan fűzöm tovább a lesujtó gondolatokat. *Vanitas vanitatum*: - hiúságok hiúsága és minden csak hiúság, - ahogy a zsidók bölcs királya mondja. Minden elenyészik az örökkévalóság tengerében, a nagy Nirvánában, mely a hindu brahminnak - megsemmisülés és üdvözülés egyaránt... Ki törődik majd velünk csak ötven, csak húsz vagy tíz, vagy akár öt év múlva is? Nevünket elmossák az idő hullámai, tetteinket elborítják a percek homokszemei és senki se fog reánk emlékezni. Életünk szertefoszlik, mint a felhők, elröppen, mint a köd, ha fölragyog a déli nap heve. Mi vagyunk az árnyék, amely csak addig él, míg az élet napja reásüt; de hogyha a napunk lejárt, elnyeli árnyékunkat a sötét éjszaka: s ha letüntünk az élet forgó színpadáról, nem marad utánunk semmi, mert hiszen mindent magunkkal viszünk a sírba, ahonnan nincsen visszatérés!... És mi ketten, akik a legnagyobb próbatételre készülünk, nemsokára még beljebb jutunk ebbe a végtelen sivatagba, tovább a még nagyobb magányba, a még mélyebb csöndbe, ahol még soha se hangzott emberi szózat!

Február 4-ikén az északi szélesség 83° 43’ alá értünk. Most már egyre jobban közeledünk elutazásunk napjához, amelyre serényen készülődtünk. Készen vannak már a szánkók is és különböző módon ki is próbáltam valamennyit. Sverdrup kis zsákokat varr, amelyeket majd a szánkókra teszünk, hogy ezeken nyugodjanak a kajakok; így egészen bizonyos, hogy nem sérülhetnek meg, akármily zökkenőkön megyünk is keresztül. Johansen harmadmagával az eleséget készíti elő az útra; egyelőre a zsákokat tömik meg pemmikánnal, amelyet e célból föl kell melegíteni és meggyúrni. Egészen keményre tömik vele a zsákokat, melyeket szépen, szabályos négyszögletűre formálnak; ha e síma zsákok kijutnak a hidegbe, kőkeménységűre fagynak és mindig megtartják az alakjukat. Mivel az úton ez lesz főtáplálékunk, meglehetős sokat viszünk belőle magunkkal.

Mindenki dolgozik a hajón, mert a mi utazási előkészületeinkkel együtt még sok más elvégeznivaló munka is akad. Blessing másolja a fotográfiákat, melyeket eddig elő se lehetett venni, mert nem volt hozzá nap; Hansen most rajzolja eddigi útunk térképét, megcsinálván a *„Fram”* útirányának vázlatát s egyúttal leírja megfigyeléseit is; a többiek pedig részben a hajót tatarozzák, részben pedig nekem segítenek az előkészületek megtételében. Általában senki sincs a hajón, aki ne velünk foglalkoznék, ha csak a nap néhány órája alatt is, mert mindenki érzi, hogy elindulásunk ideje rohamosan közeledik. Talán a konyha az egyetlen hely, ahol nem vesznek rólunk tudomást; itt Lars mester a korlátlan úr s neki annyi a rendes, mindennapi dolga, hogy nem ér rá semmi egyébbel foglalkozni.

Február 10-ikén már oly élénk és erős volt a nappali világosság, hogy déli egy órakor elég jól tudtam mellette olvasni. Még ebéd előtt befogtam a fiatalabb kutyákat a szánba, hogy kipróbáljam a jeget s gyakoroljam magamat a hajtásban. A rövid kiránduláson pompásan ment minden; a jég meglehetősen sima és egyenes, úgy hogy a szán valósággal röpül rajta. Ahogy meggyőződhettem róla látásból, nagy darabon mindenütt éppen ilyen egyenletes a jégmező, tehát nagyon könnyen és gyorsan lehet haladni rajta; ezért reménylem is, hogy aránylag elég gyorsan fogunk előre jutni. És erre nagy szükségünk is van; mert hiába áltatnám magamat: - tény az, hogy fölötte nagy, hosszú és nehéz út áll előttünk. Igazán válságos út, amelynek súlyos körülményeit még kockázatosabbá teszi az, hogy a szó szoros értelmében leromboljuk magunk mögött a hídat. Soha senki se tette föl még életét oly vakmerően és

kizárólag egyetlen egy eshetőségre, mint mi; nekünk ugyanis csak előre van útunk, - csak előre és semerre másfelé. Ha vissza akarunk fordulni, semmink sincs, ahová menekülhetnénk, - még csak egy kietlen, puszta part sem: sőt még a hajót se tudnók megtalálni, mert az áramlás időközben tovább viszi a jégheggyel együtt, amelybe befagyott.

Ha egyszer elindultunk akkor mennünk kell abban az irányban, végig azon a nagy, ismeretlen vidéken, mely előttünk fekszik s a szemhatár végtelen távolában vész el. Ezen a nagy jégsivatagon pedig csak egyetlen egy út van: *előre!* Egyetlen egy út, amely egyenesen vezet előre szárazon, vagy vízen, vagy jegen át, és nekem ma szent hitem és szilárd meggyőződésem, hogy át is jutunk ezen a jégsivatagon még akkor is, ha szembe fordulna velünk a legrosszabb eshetőség, - azaz: a szárazföld és a torlódott jégtömeg.

TIZENHARMADIK FEJEZET.
Búcsú a „Fram”-tól.

Február 25-ikén ünnepélyesen átadtam a hajó parancsnokságát Sverdrupnak, s ezt napiparancsban közzétettem az egész legénység előtt. Tüzetesen megmagyaráztam, hogy miután én most, Johansen társaságában elhagyom a *„Fram”*-ot, hogy szánkón igyekezzek megközelíteni az északi sarkot, ahonnan a Spitzbergákon keresztül szándékozom visszatérni Norvégiába, a mai naptól az expedíció főparancsnokságát Sverdrup Ottó kapitánynak adom át, a legénység tehát ezentúl éppoly korlátlan engedelmességgel tartozik neki, mint eddig nekem tartozott.

Késő éjfélig még különböző utasításokat írtam Sverdrup számára s ekkor végre lefeküdtem, - utoljára a *„Fram”* kedves kajütjében, mely annyi szomorúságomnak és örömömnek volt tanúja! Holnap már indulunk, Johansen meg én: de öten elhatározták a barátaim közül, hogy egy darabig elkísérnek s csak egy napi utazás után búcsúznak el tőlem véglegesen. Sverdrup, Hansen, Blessing, Hendriksen és Mogstad vállalkoztak erre a kísérő útra s el is készítették a négy szánkót, amelyek közül kettőn élelmiszerkészletek és egyéb holmik voltak felrakva, míg ők egy ötödik szánt fogtak be, hogy azon kísérjenek bennünket, amíg lehet; hoztak továbbá magukkal egy sátrat is, arra az eshetőségre, ha véletlenül a jégmezőn kell majd aludniuk.

Már február 20-ikán el kellett volna indulnunk az eredeti terv szerint, de napról-napra halasztottuk az indulás idejét, mert mindig akadt még valami javítani vagy pótolni valónk. Végre február 26-ikán reggel minden a legnagyobb rendben készen volt, és én fölültem az első szánra, amelybe a fiatal és tüzes „Kvik”-et fogtam be... Aztán, éljenek és ostorpattogás közt, mint a szél, nekivágtam a végtelen jégmezőnek, - mire hasonló óvációk között következtek a többi szánok is, egyik a másik után. És a szánkók indulásának sorrendjében a hajóról is egymásután dördült el egyik lövés a másik után: - szóval az indulás nem volt külső dísz és pompa nélkül való. Alig mentünk azonban egy darabig, mikor egyik szánon a keresztfák eltörtek; vissza kellett tehát térnünk, hogy ezeket kijavítsuk és a keresztfák alá deszkát szögezzünk, amivel az ilyen töréseknek egyszer s mindenkorra elejét vehetjük.

Ki se mondhatom, mily büszke reménységgel indultam akkor útnak a legnehezebb föladatra, amelyre ember csak vállalkozhatik. Oly föltétlenül bíztam vállalkozásunk sikerében, hogy képes lettem volna inzultálni azt, aki az eredményben kételkedni merészelt, - pedig a szánok összesen 50 kg.-mal nagyobb súlyt vittek, mint amennyit terveztünk. Ám azért nagyon könnyen és gyorsan siklottak előre s úgy látszott, hogy egyébként is minden rendben van rajtuk. Nem kedvetlenített el még az se, - amit talán sok babonás ember baljóslatú előjelnek vett volna, - hogy a szánok keresztfáinak eltörése miatt vissza kellett térnünk a hajóra; vállat vonva, mosolyogva jegyeztem meg erre a kis balesetre, hogy sokkal jobb, hogy most, közvetlen az indulás után történt, mintha egy hét múlva, a jégmező kellős közepén történik.

Végre február 28-ikán, mikor a hajó az északi szélesség 83° 47’ alatt volt, másodszor is útnak indultunk. Mindjárt az út kezdetén észre vettem, hogy a kutyák nem húzzák olyan jól a szánokat, mint szerettem volna; úgy látszik, túlságosan megterheltük a szánokat s ez baj volt. Ezzel a sebességgel ugyanis csak nagyon lassan jutnánk előre, s ezért rögtön le is rakattam néhány zsák kutya-eledelt a szánokról, hogy könnyebben haladhassunk. Ezeket a zsákokat egyelőre ott hagytuk a jégmezőn; kísérőink, ha majd tőlünk elválva, hazafelé mennek, fölveszik és ismét visszaviszik a hajóra.

Egyfolytában hajtottunk aztán délután 4 óráig s amikor megállapodtunk, a hodométer (átmérő, vagyis kilométermérő) azt mutatta, hogy 9 km-nyi útat tettünk meg. Nyomban fölütöttük

sátrunkat s az estét nagyon barátságosan töltöttük el, mindenféle tréfával, dalolgatással és vídám lakmározással. Oly gondtalanul röpültek fölöttünk az órák, mintha nem is a jégmező-sivatag-magányában, hanem a svéd főváros valamelyik kényelmes ebédlő-termében ülnénk, s éjjeli 11 óra is elmúlt, mire alvózsákjainkba bújtunk. Pompásan aludtunk a hűvös, éji levegőben s másnap reggel frissen, kitűnő erőben keltünk föl. Öt társunk még másnap is elkísért bennünket egy darabig s csak aztán búcsúzott el tőlünk.

„Mindenesetre nagyon kedves és kellemes búcsúzás volt, - írtam naplómba, - de azért az elválás mégis nehezünkre esett és lehangolt bennünket! Hiába: még a 84° alatt is fáj az elszakadás azoktól, akiket szeretünk s akiknek társaságát az együtt átélt örömök és szenvedések hosszú láncolatában megszoktuk. Láttam, hogy egyik-másik társamnak még könny is csillogott a szemében, noha ezt titkolni igyekezett..."

Sverdrupnak, mielőtt végleg elváltunk, az volt az utolsó kérdése, vajjon: - ha hazaérkezem, nem szándékozom-e kirándulni a déli sarkra is?... Mert ha igen: akkor mindenesetre várjam meg őt is, míg hazaér; nélküle semmiesetre se induljak el! Elmosolyodtam a furcsa, hűséges kívánságon, s melegen megrázva Sverdrup kezét, megígértem neki, hogy ha valamikor csakugyan elindulok a déli sarkra, hát őt is magammal viszem.

Miután társaink az érzékeny búcsúvétel után visszafordultak, egyedül folytattuk útunkat Johansennel, de csakhamar meggyőződtünk arról, hogy a hat szánnal csak nagyon lassan jutunk előre. Tudniillik tömérdek baj volt a kutyákkal, amelyek nem engedelmeskedtek, úgy hogy minduntalan le kellett szállnunk a magunk szánkójáról, hogy a gazdátlan szánokat megigazítsuk és helyes irányba tereljük. Elhatároztuk tehát, hogy még egyszer visszamegyünk a *„Fram"*-ra és terhünket három szánra osztjuk föl, mert így gyorsabban haladhatunk és kevesebb bajunk lesz a kutyákkal is. Most tehát még egyszer a leggondosabban mérlegeltük azt, hogy mire lehet föltétlen szükségünk és mit nélkülözhetünk, s a végleges megállapodás ez volt: - viszünk magunkkal két kajakot, vagyis eszkimó-csónakot, hogy a csatornákon vagy nyilt öblökön átkelhessünk; visszük továbbá ruházatunkat, hálózsákjainkat, sátorunkat, főzőkészülékünket, tüzelő-anyagunkat, ami finomított petróleum volt, továbbá hócipőinket, két puskánkat, hozzá 180 golyós és 150 sörétes töltést, aztán tudományos műszereinket, élelmiszereinket és végül házipatikánkat, hogy esetleges betegségünkben ne legyünk gyógyszer nélkül.

Farkasbőr-ruházatunkat a hajón hagytuk, mert már nagyon meleg volt s izzadtunk benne; mivel pedig ez az izzadság megfagy, ebben a meleg ruhában inkább fáztunk s ez nagyon kellemetlen volt. Beértük tehát inkább két gyapjú Jäger-inggel; ezekre teveszőrkabátot s aztán még egy úgynevezett izlandi kabátot húztunk; lábszárainkon alsóruhaként gyapjúgatyát viseltünk, amelyre bolyhos darócból készült vadász-nadrágot és lábszárvédőt húztunk. Hogy pedig a szél és a finoman szitáló hó ellen is védve legyünk, vékony, de szövött bő nadrágot és csuklyás felsőkabátot is hordtunk; így aztán bátran dacolhattunk az időjárás viszontagságaival.

A hosszú harisnyákat mind a hajón hagytuk; a tapasztalás ugyanis megtanított arra, hogy sokkal célszerűbbek a rövid, bő harisnyák és lábszárvédők, mivel ezeket éjjel, mialatt aludtunk, sokkal könnyebb volt megszárítani. Ezekre a harisnyákra húztuk föl a finn-cipőket, melyek a hím rénszarvas hátsó lábainak bőréből készültek; ezeknél melegebb és vízmentesebb lábbelit sehol a világon nem készítenek. Mikor pedig az idő melegebbre fordult, akkor a finn-cipőket lapp-csizmákkal cseréltük föl, amelyek félig cserzett marhabőrből készültek, a talpuk pedig fókabőrből volt. Kezünkre farkasbőr- és gyapjú-keztyűket húztunk a hideg ellen, míg fejünkön vastag posztósipkát s erre ráhúzva gyapjúsüveget hordtunk; a hó fénye és kisugárzása ellen a sipkának széles ellenzője is volt. Végre alvózsákunk rénszarvasbőrből készült s oly nagy volt, hogy mindketten elfértünk benne. Meg kell még emlékeznem sátorunkról is,

amely vastag és duplán varrott nyers-selyemből készült; egyetlen egy szűk nyílást hagytunk rajta, amely csak akkora volt, hogy egy ember éppen bebújhatott rajta.

Élelmiszereink összeválogatására különös gondot fordítottunk, mert főképpen ettől függött egészségünk és erőnk, amire pedig nagy szükségünk volt e veszedelmes és nagy erőfeszítésekkel járó vállalkozásban. Legfőbb és legfontosabb eledelünk a hal és hús volt, amit porrá törve vittünk magunkkal; ha ezt vízben megfőztük, vajjal és liszttel összehabartuk, vagy szárított krumplit kevertünk hozzá, igen ízletes és tápláló eledelt kaptunk. Vittünk magunkkal aztán főtt és szárított burgonyát, borsólevest és csokoládét s nagyobb mennyiségű kenyeret, amelynek egy része gondosan szárított búzakenyér, másrésze pedig aleuronat-kenyér volt; ezt az utóbbit búzalisztből süttettem s mintegy 30% aleuronatot (növényi fehérje) kevertettem bele, úgy hogy kitünő íze és igen nagy tápereje volt. Vajunk is volt bőven: körülbelül 40 kilogramm, úgy hogy nem is igen kellett vele takarékoskodnunk. Így aztán nemcsak tápláló, hanem változatos étrendet is állíthattunk össze s nem volt okunk afféle panaszokra, aminőket a legtöbb szán-expedíció tagjai hangoztattak, hogy mindig ugyanazokat a konzerveket kellett enniük, amelyektől végre úgy megcsömörlöttek, hogy csak a legvégső éhség szükségétől hajtva fanyalodtak rá az evésre. Ekképen kiválogatva és megállapítva a magunkkal viendő terhet, mindent gondosan megmértünk s a végeredmény az lett, hogy a 28 kutyától vont három szánon összesen 715 kilogramm podgyászt vihettünk magunkkal, - ami nem volt ugyan sok, de elégnek mindenesetre elég volt.

Ezek az előkészületek majdnem két hétig tartottak, úgy hogy csak március hó 14-ikén indulhattunk el. Hangos búcsúlövések, ostorpattogás és szivélyes ovációk közt végre délben harmadszor és végleg elhagytuk a *„Fram”*-ot. Társaink közül ezúttal csak hárman kísértek el bennünket, s amikor este hat órakor megállapodtunk, nagy megelégedésünkre megállapítottuk, hogy ezen az első félnapon 11 km-nyi utat tettünk meg, ami igazán nem volt kevés; és mivel a napi fogyasztás állandóan csökkenteni fogja podgyászunk súlyát, reméltük, hogy e gyorsaságot még fokozhatjuk is és teljes bizalommal néztünk vállalkozásunk sikere elé. Ezt az első estét még nagyon vídáman töltöttük el társaink körében s különösen sokat mulattunk Pettersenen, aki egyre azt hajtogatta: mily nagyszerű dolog az, hogy ő a sarki tenger kellős közepén, egy óriási jégmezőn vacsorál a sátor alatt, - amit bizony kevés ember cselekedett meg eddig!

Másnap reggel véglegesen elváltunk kísérőinktől is, akik szívélyes búcsúzkodás után visszafordultak a hajóra s most már csak ketten folytattuk útunkat. Nagy darabokon deszkasímaságú jégmezőkre találtunk, ahol gyorsan haladtunk előre, úgy hogy nagyon meg voltunk elégedve. Egyre jobban távoztunk barátainktól és törtünk fölfelé, az ismeretlen vidékekre, ahol hónapokig kellett bolyonganunk. De ez nem csüggesztett bennünket, - sőt minden kilométer, amelyet előre tettünk az örök temető birodalmának központja felé, csak növelte önérzetünket és bizalmunkat, mert minden olyan pontosan és pompásan ment, hogy jobban már kívánni se lehetett. A *„Fram”* kötélzete és karcsú árbócai már régen letüntek a szemhatár alatt s valamerre csak néztünk, mindenfelé ugyanaz a sivár, egyhangú, vakító fehérség tündöklött. Gyakran találtunk föltornyosodott jégsáncokra, amelyeket vagy meg kellett kerülnünk, vagy kézierővel kellett rajtuk átsegítenünk a szánkókat; máskor ismét egyenetlen felületű jégsíkokhoz értünk, ahol a szánokat ismét tolnunk kellett. Megtörtént az is, hogy valamelyik szán földűlt, úgy hogy csak nagy fáradsággal tudtuk ismét talpraállítani; szóval ugyancsak dolgoztunk és izzadtunk, s mikor este hat órakor tanyát ütöttünk az éjjeli szállásra, alaposan ki voltunk merülve. Ez a második napi útunk már nem volt oly kedvező a megtett út hosszúságát tekintve: - a nagy fáradság dacára is mindössze csak körülbelül 9 km hosszú útat tudtunk megtenni.

Kissé lehangolt ugyan a kedvezőtlen eredmény, mert hiszen ilyen rövid útakra nem számítottam, de azért nem csüggedtem el; azt reméltem ugyanis, hogy a szánok lassan-lassan könnyebbek lesznek s aztán meg bizonyára símább jégre is jutunk, ahol gyorsabban haladhatunk: - s ebben az utóbbi föltevésemben, legalább eleinte, nem is csalatkoztam. Egyelőre alaposan megvacsoráztunk, aztán pipára gyújtva kedélyesen elbeszélgettünk, de azért sokkal korábban feküdtünk le, mint tegnap, ami nem is volt csoda, mert mind a ketten halálosan fáradtak voltunk. Másnap reggel aztán újult erővel ébredtünk föl és rögtön elindultunk az egyenlőtlen jégmezőn, fáradhatatlanul küzködve, hogy minél gyorsabban juthassunk előre.

Március 17-ikén ezt írtam Naplómba: - „Minél tovább haladunk észak felé, annál simább és egyenletesebb lesz a jég, ami egyet jelent haladási sebességünk fokozásával is; tegnap azonban egy csatorna állta el útunkat, amelyet megkerülve, igen nagy vargabetűt kellett csinálnunk. Mindamellett délutáni ½6 óráig körülbelül 9 km-nyi utat tettünk meg, s mivel a hely, ahová értünk, igen jó tanyának kínálkozott, a kutyák pedig alaposan ki voltak fáradva, elhatároztuk, hogy nem is megyünk már tovább. Nyomban fölütöttük sátrunkat s mialatt Johansen ellátta a kutyákat, én megfőztem a vacsorát, beírtam Naplómba megfigyeléseimet s aztán siettünk belebújni alvózsákunkba. Az éjszaka meglehetősen hideg volt: 42.8 Celsius-fok a fagypont alatt, - ami „tavaszi” hőmérsékletnek mindenesetre kissé csípős még a sarkvidéken is.”

A következő napokon a jég állandóan javult, egyre símább és egyenletesebb lett, úgy hogy volt nap, amikor 15, sőt több kilométert is tettünk egyfolytában. A kutyák bámulatosan bírják a fáradságot s valósággal elemük a futás; reggelenként alig várják, hogy befogjuk őket, - s aztán szélsebesen indulnak el a nehéz szánokkal, sokszor veszedelmet is hozva, mert a kiálló jégrögök néha bizony kárt is okoznak. Így például egyszer kihasította egy jégrög az alvózsákunkat s erre meg kellett állnunk, hogy befoltozzuk, mert éjszakára ezt a fontos dolgot nem hagyhattuk; máskor meg eltört a hodométerünk s ezt kellett kijavítanunk, - de aztán elég gyorsan mentünk ismét észak felé. Szóval, nincsen panaszra semmi okunk, s ha minden így marad, mint ahogy most megy, akkor legszebb kilátásunk van a sikerre.

Íme, egy részlet Naplómból, március 22-ikéről: - „Az idő még mindig pompás és egyforma gyorsan haladunk előre. Terjedelmes síkságok vannak mindenfelé, melyeket csak itt-ott szakít meg egy-egy torlódás, de a jégmező még itt is elég könnyen járható. Tegnap déli féltizenkét órától kezdve esti félkilenc óráig megszakítás nélkül, úgyszólván egyhuzamban mentünk, de azt hiszem, meg is tettünk vagy 22 km-nyi utat. Nem is volna semmi baj, hacsak valamivel is alább hagyna ez a rettentő hideg. Nappal jégpáncéllá fagy rajtunk a ruha az izzadságtól, éjjel pedig nem tud kiszáradni, hanem megint csak összefagy, úgy hogy reggelre kelve alig bírjuk magunkra húzni. És az alvózsák is mind nehezebb lesz, mert a belső prémjére valósággal ráfagy a pára. Viszont azonban éjjel-nappal állandóan gyönyörűen derült és tiszta az idő, úgy hogy szinte vágyunk már némi változásra; ha befelhősödnék az ég, bizonyára megenyhülne az időjárás is, pláne, ha utána még hóesés is következnék! A hideg ma éjjel 42.7 Celsius-fok volt a fagypont alatt. Délelőtti megfigyelésem szerint már az északi szélesség 85° 9’ alatt járunk, - tehát jókora utat tettünk meg.”

Sajátságos, hogy amióta a Framról elindultunk, egyetlenegy jegesmedvével se találkoztunk. Általában úgy látszik, hogy ez a hatalmas ragadozó nagyon megfogyott a sarkvidéken, de egyébként is sokkal óvatosabb lett, mióta közelebbi ismeretségbe került az emberrel és a puskával. Régi sarkutazók beszélik, hogy amikor az első európaiak megjelentek a jégmezőkön, vastag fókabőr- s egyéb bundákban esetlenül mozogva, a jegesmedvék egyszerűen meg se ijedtek tőlük, mert közönséges fókáknak nézték őket. A Spitzbergáktól délre, a Medve-szigeten, egyszer egy hollandi matróz leült a jégre pihenni. Észre se vette szegény, hogy egy óriási jegesmedve lassan a háta mögé osont, hirtelen bekapva hatalmas állkapcsai közé a fejét s

minden teketória nélkül leharapta; bizonyára sejtelme se volt arról, hogy nem is fókával, hanem sokkal nemesebb fajta vaddal volt dolga. Akkoriban a jegesmedvék általában nem féltek a sarkutazóktól; egész nap bátran jártak-keltek a hajók és kunyhók körül, melyeket a legénység téli szállásnak épített magának a jégmezőkön.

Bámulatos a jegesmedvék ügyessége és fürgesége. Noha mozgásuk látszólag nagyon esetlen és lomha, ami nem is csoda, mert zömök, hatalmas állatok, azért mégis gyorsabban szaladnak, mint a vágtató paripa, úszás közben pedig oly könnyűek, mint a parafa s e közben erős, széles mancsaikat evezőknek használják. Roppant falánk állatok és kitünő szimatjuk van: mérföldekről megérzik a dögszagot, s ahol az áramlás partra sodor egy-egy elpusztult cethalat, a jegesmedvék rögtön oda csődülnek a szélrózsa minden irányából és vígan lakmároznak a zsákmányból. A készleteket, melyeket a sarkutazók külön raktárakban szoktak fölhalmozni a jégmezők különböző pontjain, oly alaposan el szokták pusztítani, ha megtalálják, hogy rendesen még az a deszka se marad meg, melyből a raktárt fölépítették.

Első utamon órák hosszán át el tudtam nézni a jegesmedve viselkedését a vízben. Ügyesen úszik és bukik, fürgén hengergőzik a hullámokban, halakat és fókákat fogdos s egész viselkedésén meglátszik, hogy gyönyörűségét találja a vízben, amely éppen olyan kedves eleme, mint a végtelen jégsivatag. Egyik legkedvesebb tréfája az, hogy első lábának mancsaival megfogja hátulsó lábának az ujjait s aztán hanyatt fekve himbálózik a vizen; ilyenkor olyan, mint valami óriási, fehér sündisznó. A havon csaknem zajtalanul jár, mert a karmai rövidek és mélyen el vannak dugva bundájában; de szüksége is van erre a zajtalan járásra, mert csakis így tudja meglepni és zsákmányul ejteni az óvatos fókát. Lomha járása emlékeztet a mi barna medvénkre, amelyhez különben is sok tekintetben hasonlít a jegesmedve; csak egyben nem: abban, hogy sohase alszik téli álmot, még a legdermesztőbb hidegben se, sőt még csak azt se próbálja meg, hogy délebbi vidékre meneküljön a hónapokig tartó zordon sarki tél viszontagságai elől.

Nordenskjöld, a híres sarkutazó, többször megfigyelte a zsákmányra leső jegesmedvét. Amikor észrevesz valami prédát, például egy embert, akit valószínűleg fókának tart, otrombán ődöngve kezd feléje közeledni, közben nagy vargabetűket csinál, jobbra-balra kitér az útból, mintha csak céltalanul és szeszélyesen kóborolna a jégmezőn. Ezzel a naiv fogással igyekszik tévedésbe ejteni kiszemelt áldozatát, hogy az ne gyanakodjék. Ám eközben mind szűkebbre vonja körülötte a kört, s időnként fölmászik egy-egy jéghegyre is, hogy jobban megfigyelhesse áldozatát s esetleg elzárja előle a menekülés útját. Végre, amikor már csak pár száz lépésnyire van tőle, egyre közelebb kúszik hozzá a jégmezőn s e közben mellső mancsaival igyekszik eltakarni nagy, fekete orrát, azt az egyetlen testrészét, mely színével a hó fehérségétől elüt. Ha az ember nyugodtan viselkedik, a fenevad végre felbátorkodik, egészen közel megy áldozatához, s ilyenkor nem nehéz lándzsával agyonszúrni vagy puskával lelőni. Ez a vadászat nem is jár valami nagy életveszedelemmel, noha viszont az se mondható, hogy egészen ártatlan szórakozás. A hatalmas erejű állat ugyanis könnyen végez az emberrel, ha megragadhatja, noha áldozatát nem öleli át s nem úgy szorítja agyon, mint a barna medve, hanem egyszerre marja és verdesi is, rengeteg mancsaival és éles karmaival; viszont a jól irányzott golyó, ha szíven találja, azon nyomban végez vele.

A sarkutazók megható történeteket tudnak a nőstény jegesmedve anyai szeretetéről. Mikor a *Carcasse* fregatt sarkutazásának első telén befagyott a jégbe, egy nőstény medve közeledett két kicsinyével a hajóhoz, mert odacsalta a pár nappal előbb megölt cethal zsírjának a szaga, amelynek kiolvasztásával a legénység éppen vesződött. A fenevad nagyon éhes lehetett, mert vakmerően a tűzhöz osont s fölkapott egy nagy darab nyers szalonnát, amit a legénység már kiolvasztásra készen földarabolt. A matrózok észrevették a menekülő anyát s látták, hogy a lopott hússal egyenesen a két bocshoz szalad s egészen odaadja nekik, anélkül, hogy ő maga

csak egy falatot is leharapna belőle. Pajkos jókedvükben a matrózok még utána is dobtak a medvének néhány hulladékot s a derék anya ezeket is egyenként elvitte bocsainak, melyek valóságos farkasétvággyal falták föl a kitűnő csemegét. Miközben az utolsó darab húst cipelte nekik, a matrózok agyonlőtték a két kis bocsot s az anyamedvét is megsebesítették; és az öreg, noha szinte már mászni is alig tudott, mégis nagy kínnal odább vonszolta a húst s mikor kölykeihez ért, ezt is szépen odatette eléjük. Ám csakhamar látta, hogy a bocsok nem mozdulnak és nem esznek; ekkor átölelte őket mancsaival, egyenként próbálta fölemelni és közben keservesen nyöszörgött, mintha csak szólítgatná kölykeit. Majd fölugrott és elszaladt egy kis dombra, de mikor látta, hogy a bocsok nem követik, megint csak visszament hozzájuk és újra nyöszörögve ölelgette, élesztgette őket. Végre megértette, hogy halottak; ekkor a hajó felé fordította fejét és rettentő ordításba fogott... Oly kínos-keserves volt az ordítása, hogy a matrózok nem tudták hallgatni és sortüzet adtak rá, mire holtan rogyott össze.

Régebben, körülbelül a mult század utolsó évtizedéig, amikor még javában virágzott a cetvadászat és fókavadászat, a jegesmedvék nyaranta kényelmesen éltek, sőt még télen át is nagyrészt döghúson rágódtak, mert a vadászok zsákmányuk maradékát egyszerűen ott hagyták a jégmezőkön, vagy pedig az áramlás kivetette a partra. Sokan azt mondják, hogy a jegesmedve húsa azért is volt ehetetlen, mert ilyen döghússal élt. Újabban azonban, mióta a cetvadászat és fókavadászat nagyon megcsökkent s az elejtett zsákmánynak csaknem minden részét föl tudják használni ipari és mezőgazdasági célokra, már nem élnek ily kényelmesen és mások rovására a jegesmedvék se. Kénytelenek vadászatra menni és friss húst szerezni: - s azóta, ahogy a sarkutazók tapasztalják, már ehető is a jegesmedve húsa. A „*Fram*”-ról gyakran láttam, hogyan vadászik fókára a jegesmedve; ha meglepte a jégen, nem falja fel rögtön, hanem órák hosszáig eljátszik vele, mint a macska szokott az egérrel. Általában nagyon falánk, játékos és kíváncsi állat; akárhányszor megtörtént, hogy egy-egy jegesmedve kiúszott a partról hajónkhoz, hogy jobban szemügyre vegye; *Kane* pedig följegyzi sarki utazási naplójában, hogy egyszer egy egész kis láda flastromot lopott el hajójáról egy jegesmedve s aztán jóízűen megette, mintha a legpompásabb csemege lett volna!

Március 22-ikén nagyon későn indultunk útnak, mert a délelőtt néhány fontos és szükséges munkával telt el. Legelőször is egy csillagászati megfigyelést végeztem el, hogy kiszámíthassam jelenlegi helyzetünket, aztán pedig erősebben rákötöztük a terhet a szánokra és megfoltoztuk a kilyukadt zsákokat, ami igazán nem volt kellemes és könnyű foglalkozás a dermesztő hidegben. Így aztán csak délután három óra tájban sikerült elindulnunk. De aztán esti kilenc óráig egyfolytában mentünk s ekkor is csak azért álltunk meg, mert a jég fölülete nagyon egyenlőtlen volt s a buckás, göröngyös úton nem akartuk a nyakunkat kockáztatni. Úgy látszik, hogy most már végkép megszakadt a sima jégfelület és ezentúl nem lesz oly könnyű az útunk.

Szinte önkénytelenül és mind gyakrabban jut eszembe a „*Polaris*” hajó, mely 1871-ben azzal a szándékkal indult el New-Yorkból, hogy megkeresi az átjárót Grinnel Land és Grönland között s hacsak lehetséges, fölhatol egészen az északi sarkig. A hajó kapitánya Hall volt, bátor és tapasztalt tengerész, s harminchárom főnyi legénységgel indult útnak. Elesége több esztendőre való volt s az utazást nagyon szerencsés körülmények közt kezdette meg, mert már augusztus 31-ikén föl jutott 82° 11’ magasságra. Ekkor, miután az útjába torlódó jéghegyek miatt előbbre nem mehetett, téli szállásra tért egy megfelelő öbölbe, s itt érte az első baleset; Hall kapitányt november 8-án megütötte a guta. Most már szó se volt arról, hogy a „*Polaris*” tovább folytassa útját észak felé, s mihelyt 1872 elején kitavaszodott, a fejetlenül maradt legénység azonnal megtette az előkészületeket arra, hogy New-Yorkba visszatérjen.

Mivel azonban a tél nagyon erős volt, a hajó csak nehezen tudott kivergődni a jégből, augusztusban pedig oly hatalmas jégmezők fogták körül minden oldalról, hogy már semerre

se tudott mozdulni. Egyúttal megkezdődött a sarki utazók legrettenetesebb réme is, - a jégtorlódás -, mely augusztus derekán már oly erős és heves lett, hogy a *„Polaris”*-t végképp bezárta. És a jégmező, mely a hajót fogva tartotta, lassan úszott lefelé déli irányban, úgy hogy két hónap mulva már a 78° 28’ alá vitte le a hajót. Ez még nem lett volna baj; itt azonban oly irtózatos vihar tört ki, amelyhez foghatót talán soha se ért még sarki expedíció. A rettenetes szél ereje törékeny üvegként tépte, zúzta, tördelte a jeget, mely hatalmas darabokban zajlott, viharzott és táncolt a hajó körül, hol egészen közrefogva azt, hol pedig látszólag eltisztulván előtte, úgy hogy szinte szabad lett az útja dél felé. Ez a csalóka remény azonban csak rövid ideig tartott. Alig próbált a *„Polaris”* menekülni a szabaddá lett tengeren, a vihar ismét útjába verte a szétszórt jéghegyeket s az egyik oly erővel zuhant rá, hogy mindnyájan azt hitték: - ütött a hajó végórája!... Kétségtelen, - úgy vélték mindnyájan, - hogy ez a lökés léket ütött a hajón, amely okvetlenül el fog merülni pár óra alatt. És, még ha nem merülne is el, kétségtelen, hogy a minden oldalról tornyosuló jéghegyek, melyeket újra vad erővel hajtott feléjük a vihar, a legközelebbi összeütközéskor darabokra fogják zúzni a hajót, s az menthetetlenül elsüllyed!

A menekülésnek csak egyetlen egy útja volt most már hátra: átköltözni valamelyik úszó jégmezőre, még pedig minél előbb - előbb, mint a végzetes összeütközés megtörténik, mert akkor már későn lenne. Tizenkilenc ember nyomban leszállt arra a jégmezőre, amely még félkörben fogta körül a hajót s míg a többiek adogatták, dobálták le a födélzetről a takarókat, ruhákat, élelmiszeres ládákat, hordókat stb., addig ők gyorsan kezdtek falat hányni a hóból és jégből, hogy legyen hol meghúzódniuk éjszakára. A vihar irtózatos erővel dühöngött, de azért a legénység a halálra szánt emberek kétségbeesésével dolgozott; a jégmezők recsegtek-ropogtak körülöttük, a hó sűrűn hullott rájuk s a dühös förgeteg szinte lapátszámra csapta arcukba a havat és jéghideg tengervizet - de ők azért csak dolgoztak emberfölötti erővel, mert nagyon jól tudták, hogy minden hordó sózott hús és minden láda kétszersült napokkal, sőt hetekkel hosszabbíthatja meg az életüket.

A hó egyre sűrűbben hullott és valósággal fátyolt vont körülöttük; már-már oly sötét volt, hogy a matrózok egymást se látták a jégmezőn, s mivel a vihar ereje még irtózatosabban megnövekedett, a tizenkilenc ember fogvacogva, halálra fagyva és kimerülten bújt meg pár percre pihenni a jégmező egyik buckája mögött, várván, hogy a förgeteg csillapultával tovább dolgozhasson... Ám egyszerre csak elhaló, rémes kiáltást hallottak a hajó irányából, s amint, fejüket kidugva rejtekükből, arra néztek - egyszerre csak a halálos iszonyat sikoltása tört elő mindnyájuk torkából. A jéghegy ismét meghasadt, kettévált - s az egyik felén voltak ők, míg másik felét, a hajóval együtt, lefelé sodorta a vihar!

A boldogtalanok szorongva lesték, hogy a szétvált jéghegy két darabja talán ismét közeledik egymáshoz, s ekkor megragadhatják a *„Polaris”* födélzetéről lehajított köteleket... A hajó födélzetén maradt tizennégy ember éppen ily halálos aggodalommal várta ezt a kedvező pillanatot, mert ők is tudták, hogy a hajó már léket kapott s ha még sokáig a vizen marad, menthetetlenül elmerül. Az egyik oda is ugrott a kormányhoz, hogy megfordítsa a hajó orrát - de a kormány nem engedelmeskedett s a szél egyre jobban délnek sodorta a hajót. Még néhány perc, - s aztán a *„Polaris”* végképp eltünt a sötétségben... Hogy elsüllyedt-e, vagy nem: a jégmezőre szorult tizenkilenc matróz nem tudhatta; ők csak azt tudták, hogy ki vannak vetve erre a törékeny jégmezőre, amely minden pillanatban meghasadhat alattuk s akkor valamennyien a jéghideg vízbe zuhannak - vagy ha egészben marad is, addig viszi őket a hátán, míg mindnyájan éhenhalnak, vagy csonttá fogynak rajta!

Mind a két lehetőség elég kemény és kegyetlen volt arra, hogy megtörje a legbátrabb ember lelkét is; de ez a tizenkilenc matróz nem közönséges, mindennapi fickó volt, hanem mindnyája elszánt és vakmerő legény, aki lezárt ajakkal és komoran fogadta a sorscsapást, de lelke

legmélyén vasakarattal tett elszánt fogadalmat, hogy küzdeni fog az életért, valameddig lesz egy falat húsa és kétszersültje, valameddig marad a jégmezőből egy akkorka darab, amelybe kapaszkodva a víz színén úszhatik... És másnap reggel, mihelyt az idő kitisztult, valamennyien fölmásztak a legmagasabb jégdomb tetejére, vizsgaszemmel kémlelve a vidéket, hogy nem látják-e valahol a *„Polaris”*-t, amelytől szabadulásukat remélték?... De köröskörül mindenfelé csak jeget és havat láttak, mindenfelé ugyanazt a szürke, ijesztően egyhangú téli temetőt: - a *„Polaris”*-nak pedig sehol semmi nyoma a vigasztalan szemhatáron!

Egyenként szálltak le a matrózok a jégdomb ormáról s körülülvén a hajóról ledobált élelmiszerek halmát, szótlanul, komoran néztek egymásra. - Minek is beszéltek volna?... Hiszen mindegyik tudta, hogy mit gondol a társa, s ugyanazt gondolta ő is: - hogy menthetetlenül el vannak veszve. A hajó valószínűleg elsüllyedt már s az a tizenegy matróz, aki a födélzeten volt, bizonyára a tengerfenéken alussza álmait; és, mivel ma éjjel még a tenger is beállt, a sírjuk fölött boltozó jégpáncél nem ereszti föl az elsüllyedt hajónak faalkatrészeit se, amelyekből esetleg tutajt építhetnének. Mindent elnyelt, elzárt előlük a jégmező; mindent, - kivéve azt a kevés eleséget, amit ledobállak a hajóról a jégre. Ez most mindenük...

Végre az egyik matróz megtörte a halotti csöndet és beszélt. Azzal kezdte, hogy senki se áltassa magát hiú reményekkel s mindenki ismerje meg, lássa át a helyzet kétségbeejtő voltát... A hajónak vége, attól tehát őrültség segedelmet várni; ez a csekély eleség és tulajdon energiája, bátorsága mentheti meg csak a legénységet a bizonyos haláltól. Fájuk nincs, hogy tutajt építhessenek: de nincs fájuk arra se, hogy tüzet rakhassanak. Itt kell hát maradniuk ezen a jégmezőn; ahol, ha megfagyni nem akarnak, ki kell keresniük a legvastagabb és legerősebb jégdarabot, hogy odahordják készleteiket s hóból és jégből kunyhót építsenek. Mert jön a tél - a csikorgó hideg, örök éjszakával s nincs veszteni való idejük, ha mindnyájan elpusztulni nem akarnak. És itt most nincs szó többé kötelességről, hanem arról van szó, hogy közös létérdeke mindenkinek, tőle telhetőleg segíteni a többit, egyformán osztozni munkában és fáradságban, nélkülözésben és szenvedésben, mert egymás nélkül boldogulniuk és menekülniük nem, - csak elpusztulniuk lehet!

A matrózok megértették a komoly szavak igazságát s rögtön fölosztották egymás közt a munkát. Szerencsére már túlestek egy sarki télen; tudták tehát, hogy mi vár reájuk s miként kell védekezniük az elkövetkezendő sanyarúság ellen. Kiválasztottak egy hatalmas jégdombot, amely, úgy látszott, magja volt az egész jégmezőnek, úgy hogy aligha törhette meg bármily heves jégtorlódás, sőt a nyári nap heve se igen bírhatta megolvasztani. Ezen ütötték föl tanyájukat, s míg a matrózok egy része elment az eleségért, hogy ide szállítsa, addig a másik rész a frissen hullott havat lapátolta el a jégről s vastag falakat rakott belőle, hogy fölépíthesse a téli szállást.

Miután az eleséget behordták a falakon belül, egyelőre sátrakat hevenyésztek s ezek alatt aludtak, várván az időt, míg a saját súlyától megrokkant hó kőkeményre fagy és kockákra vágható; mert csak ekkor lehet belőle tartós és hideg ellen védő kunyhót építeni. Amikor az anyag már megfelelő volt, hozzáfogtak az építéshez; először körbe rakták az egymás végébe állított kockákat, úgy hogy egyik oldalon nyílást hagytak bejáratnak. Aztán fölrakták rá a második sort s bőven megöntözték vízzel, hogy az alsó és felső sor összefagyott; majd, mikor már másfél méter magas volt ez a körfal, a következő kockasorokat kissé beljebb állították, míg végre fönt lépcsőzetesen összeértek és kupolát alkottak. Ekkor végre kívülről megöntözték vízzel, hogy csontkeményre fagyott az egész kunyhó, míg belülről a meleg pára, megfagyván a jégfalakon, finom és tükörsima kéreggel vonta be a kunyhó belsejét.

Minden ruhát, ágyneműt és fegyvert bevittek a kunyhóba. Csináltak lámpást is, egy üres konzervdobozból, megtöltötték zsírral és kötélből font kanócot dugtak bele; ez világította a kunyhó belsejét s egyúttal meleget is adott. A bejárást kettős pokrócokkal akasztották be, a

kunyhó külső és belső oldalán is, az ágyakat pedig az élelmiszeres ládákon és hordókon vetették meg, hogy ne kelljen a puszta földön heverniük. Ily módon a lakásuk egészen tűrhető, sőt némileg kényelmes is volt, és most már csak egy aggodalom bántotta őket: a lámpást minden 24 órában újra meg kellett tölteni, hogy ki ne aludjék, mert a sarki télben örökéjszaka van s éjjel-nappal égnie kell; de hol vesznek annyi zsírt vagy olajat, mikor a főzésre is kevés, amijük van?

Külön vadászcsapatot alakítottak és rendeltek ki arra a célra, hogy állandóan cserkésszenek a jégmezőn, hátha találnak valahol fókát, rozmárt vagy más olyan állatot, amelynek zsírja van. És itt megint nagy hasznukra voltak azok a tapasztalatok, melyeket a mult sarki télen szereztek. Tanyájuktól körülbelül egy angol mérföldre meglehetős nagy lék volt a jégmezőben, s e körül a kis „tó" körül három fóka heverészett a jégen, nyilvánvalóan ezek is akkor szorultak ide, mikor köröskörül hirtelen összeállt a zajló jég. A vadászok roppant óvatossággal közeledtek az állatokhoz, melyeknek elejtése oly nagyon sokat jelentett rájuk. Csak kettőnek volt puskája - ezek voltak a legjobb lövők -, a többinek csak nagyon kezdetleges lándzsája volt, amit a sátorpóznákból csináltak, rádrótozott késsel, de ez nagyon is megbízhatatlan fegyver volt... Végre vagy félóra múlva, ami egész századnak tetszett az izgalomban égő embereknek, a két puskás lőtávolra ért s mindegyikük gondosan célba vett egy-egy fókát. Aztán egyszerre lőttek: - az egyik fóka, melyet halálra talált a golyó, nyomban fölfordult és meg se moccant. A harmadik, amelyre nem is lőttek, gyorsan menekült és bevetette magát a vízbe, míg a második, melyet a golyó nem ölt meg, szintén menekülni iparkodott, noha látszott, hogy súlyosan megsebesült. Még egy pillanat, - s ez is beleveti magát a vízbe: de ekkor az egyik matróz, eldobván szigonyát, hirtelen rávetette magát és sikerült is megragadnia a fóka hátsó úszóit, melyeknél fogva visszatartotta. A következő percben aztán már ott voltak a többiek is, pár döféssel megölték a különben is erősen vérző állatot, s elhúzták a lék széléről az értékes zsákmányt.

Már éppen hozzá akartak fogni a két fóka földarabolásához, hogy elszállíthassák a zsákmányt szállásukra, mikor a lék vize bugyborékolni, hullámzani kezdett, s amint a matrózok arra fordultak, hirtelen megláttá a harmadik fókát, mely éppen csak egy szempillantásra bukott föl s nyomban aztán ismét elmerült. A matrózok azonnal tisztában voltak a helyzettel. Ez a lék volt az egyetlen, több mérföldnyi kerületben s a fóka kénytelen volt itt fölbukni a vízből, hogy lélekzetet vehessen, mivel a túlvastag jeget sehol másutt nem bírta áttörni. A matrózok nyomban elhatározták, hogy ezt a fókát is elejtik; mivel azonban tudták, hogy ha a vízben lőnek rá, a fóka legott elmerül és soha többé nem látják viszont: elhatározták, hogy tőrbe ejtik. A holtan heverő fókákat természetes helyzetben odafektették a lék szélére, ők maguk pedig gyorsan elbújtak a közeli jégrögök mögé s várták, míg a fóka ismét fölbukkanik. A két puskás matróz abban egyezett meg, hogy csak akkor törnek a fókára, ha ez már kimászott a jégre, mert különben úgy se ejthetik el. Nem kellett sokáig várniuk, mert a fóka pár perc mulva csakugyan ismét fölbukott és, magasra emelvén fejét a vízből, kíváncsian tekintett körül. Nem látván egyebet, mint a jégen heverő két fókát, néhányszor lomhán és gondtalanul körülúszkálta a léket s aztán kezdett kimászni a partra. A két puskás matróz szinte reszketett az izgalomtól, de türtőztette magát; megvárták, míg a fóka egészen kint volt a jégen és lassan mászott másik két társa felé: - ekkor lőttek csak rá, s a tőrbe csalt állat nyikkanás nélkül, holtan fordult föl.

A kis csapat víg dalolás közt érkezett haza a három fókával s ez az öröm csak otthon lett általános, mikor a többiek is megtudták a szerencsés fogást. Mert nemcsak arról volt szó, hogy a fókazsír most már elég lesz egész télre a lámpába, hanem arról is, hogy a nagyszerű zsákmány jó időre ellátja őket friss hússal, a három fókabőr pedig kitűnő takaró lesz a dermesztő hidegben. De még egyéb szerencsét is hozott nekik ez a préda, amit azonban akkor még nem tudtak. Az történt ugyanis, hogy két nappal később egyik matrózt a jegesmedvének

tompa, ugató ordítása ébresztette föl. A matróz gyorsan fölkeltette társat s mindnyájan ki akartak rohanni a kunyhóból, mindenki olyan fegyverrel, aminőt éppen a kezébe kaphatott.

Ám a legelső, aki az ajtóhoz ért, mihelyt kikukkantott rajta, azonnal visszakapta fejét és csöndre intette társait: - aztán a többiek is kikandikáltak s legott megértettek mindent. A két nappal előbb elejtett fókák húsát magasan akasztották föl az udvarban, hogy a rókák és jegesmedvék hozzá ne férhessenek éjjeli kóborlásaik alatt. És most, az éjszaka homályos derengésében, két óriási jegesmedve ácsorgott a fókahús alatt, és szimatolva, dörmögve ágaskodott érte, hogy leránthassa. Ahogy másnap kiderült, azokon a nyomokon jöttek, melyeket a fókák szántottak a havon, mikor a matrózok hazavonszolták a prédát. A matrózok rögtön haditanácsot tartottak; eredménye az lett, hogy a két puskás, az egyik féltérden, a másik állva, ennek a háta mögül, egyszerre veszi célba és lő rá a nagyobbik fenevadra... Ez úgy is történt, - s a hatalmas jegesmedve holtan rogyott össze a lövés után. A társa rögtön az ajtó felé fordult s fogcsikorgatva, dühösen rohant láthatatlan ellenségeire, - de egy golyó, melyet alig öt lépésnyiről kapott a fejébe, noha nem is hatolt be kemény koponyájába, úgy megriasztotta, hogy nyomban megfordult s őrült vágtatással menekülni igyekezett.

Most aztán izgalmas hajtóvadászat kezdődött. A matrózok sehogyse akarták elszalasztani a drága zsákmányt és hanyatt-homlok rohantak a menekülő medve után. A puskák durrogtak, egyik lövés a másik után villant föl a sötét éjszakában, mert a matrózok szinte célzás nélkül lőttek, amily gyorsan csak tölteni tudtak, izgalmukban egyre attól félve, hogy a gyorsan ügető medve eltűnik szemük elől a félhomályban s akkor nem üldözhetik tovább. A szerencse itt is kedvezett a matrózoknak: a medve, miután több golyó érte, egyszerre csak fölbukfencezett, - s mielőtt ismét talpra állhatott volna, már a nyakán voltak a szigonyosok és addig szurkálták a földön, míg csak mozdulatlanul ki nem nyujtózkodott.

Ez a két szerencsés vadászkaland, mely igen rövid időközben követte egymást, nemcsak a tél elejének egyhangúságát tette élénkké és változatossá, hanem nagyban fokozta a legénység önbizalmát és jókedvét is. Magában az is nagy nyereség volt, hogy igen sok friss húst szereztek, - de még ennél is többet ért az, hogy egész télen át volt miről beszélgetniük, s a visszaemlékezés a kettős diadalra állandóan jó hangulatban tartotta az embereket. Ettől kezdve aztán nem is láttak többé se fókát, se jegesmedvét a környéken, noha egy-egy matróz, akit rendes időközökben fölváltottak, állandóan őrt áll és kémlelte a vidéket.

Aztán rájuk borult a sarki tél hosszú éjszakája és nyolcvanhárom napig nem látták a napot. A hideg rettenetes volt, s nekik nem volt egyéb melegítőjük, mint az a lámpa, s még ennek a melegével is takarékoskodniuk kellett, mert zsírkészletük nem volt kimeríthetetlen, azt pedig senki se tudta, hogy lesz-e még alkalmuk a készletet pótolni? A dermesztő hidegben összebujtak az emberek, a közös takarók és prémbőrök alatt és csüggedten, szorongva várták a tavaszt. Tudták, hogy a jégmező úszik velük, mert állandóan recsegett-ropogott, de arról sejtelmük se volt, hogy merre viszi őket az áramlás... Észak vagy dél felé mennek-e, - senki se tudta: pedig sorsuk, szabadulásuk és egész életük ettől függött!

Talán még az őskor tűzimádói se várták oly kétségbeesett szorongással a napot, mint ezek a szerencsétlen, mindenkitől elhagyott és elfelejtett emberek. De a tavasz ébredése és a nap világossága, éltető melege mégse volt rájuk áldás és nem volt teljes az örömük, mikor a szörnyű hideg alább hagyott. A melegebb hőmérséklet ugyanis megolvasztotta, széttördelte a jégmezőt, s amint az a darab, amelynek számüzöttjei voltak, egyre fogyott: - abban a mértékben nőttek az új aggodalmak is, hogy a jégmező végképpen szétesik s őket elnyeli a tenger. És aztán, amint a napok teltek, egyre fogyott az élelmiszer-készletük is, míg végre az éhhalál réme vigyorgott rájuk az üres ládákból s úgy szólván minden reményük elveszett. Eljött az április és vele a nélkülözések, szenvedések sorozata, megtetézve azzal a fásult csüggedéssel, melyet a gyámoltalan, szinte reménytelen tétlenség okoz. A hónap utolsó napján elfogyott az

utolsó falat kétszersült is, - most már csakugyan nem volt más hátra, mint a halál... És ekkor, a kicsiny domb tetejéről, ahová egyik társuk fölmászott, hogy szétnézzen a tengeren, nem lát-e hajót valahol: - hangos kiabálás hallatszott, majd lerohant az őrtálló matróz és dalolva, kacagva, táncolva, sírva ordítozott: - „Hajó! hajó! hajó!..."

A többiek azt hitték, hogy a szerencsétlen matrózt az izgalmak, a kétségbeesés és a szenvedések megőrjítették, pedig valóban hajót látott: - a *„Tigress"* nevű vitorlás volt ez Labradorból. Rögtön észrevette az úszó jéghegyről adott jeleket és felelt is rájuk s pár óra mulva már födélzetére szállította a *„Polaris"* hajótöröttjeit. És ekkor kiderült az a különös dolog, amelyre expedícióm sikerét én is építettem, hogy: - az a jégmező, amelyre menekültek, 196 nap alatt összesen 1500 mérföld távolságra úszott attól a helytől, ahol a *„Polaris"*-tól elvált október 12-én. Aztán nem sokára kiderült még valami, aminek ugyancsak megörültek a matrózok: - és pedig az, hogy nemcsak ők menekültek meg a halál torkából, hanem megmenekült a *„Polaris"* többi legénysége is, de sokkal kevesebb szenvedés és nélkülözés árán, mint ők. Ez a szerencsés menekülés pedig így történt:

Mikor a *„Polaris"* elszakadt a jégmezőtől, nem süllyedt el, hanem gyorsan úszott délnek a nyílt és jégmentes csatornában, mert a vihar elemi erővel hajtotta előre. Budington kapitány, aki Hall kapitány halála után a parancsnokságot átvette és az a tizenhét ember, aki vele együtt a hajón maradt, minden erejét megfeszítve dolgozott azon, hogy a hajó elsüllyedését megakadályozza. Fölváltva szivattyúztak éjjel-nappal, állandóan a szárazföld felé igyekezve, amelyet pár nap mulva meg is pillantottak; ekkor azonban körülfogta őket a jég, s bár így az elsüllyedés veszedelme megszűnt, a hajón még se maradhattak tovább, mert a torlódás oly veszedelmes erővel lépett föl minden oldalról, hogy a hajó nem állhatott neki ellent. Kimentek tehát a matrózok a partra s alkalmas helyet választván a telelésre, a *„Polaris"* deszkáiból és gerendáiból kényelmes téli szállást ácsoltak össze, amelybe mindenféle élelmiszert s egyéb szükséges holmit is behordtak. Mikor ezzel elkészültek, kihordták mindazt a fát is a partra, ami még a hajóból használható volt, s a hosszú télen át két csónakot építettek; a munka azonban nehezen ment a dermesztő hidegben, úgy hogy a két csónak csak május közepére készült el.

Május vége felé, mihelyt a jégzajlás kissé csillapodott, vízrebocsátották és megrakták eleséggel a két csónakot, s június 3-án elindultak dél felé. Az idő nagyon kedvező volt, a szél éppen a hátukba fújt, úgyhogy vitorlákat is feszíthettek s már három hét mulva találkoztak a *„Ravenscraig"* nevű cetvadászhajóval, mely fölvette őket s pár hónap mulva - tehát jóval később, mint a jégmezőről megmenekült matrózok, a *„Polaris"* legénysége is épen és egészségben szállt partra New-Yorkban. Azt hitték, hogy ők a *„Polaris"* egyetlen menekültjei, - de mily nagy volt örömük, mikor meghallották, hogy társaik, akiket a *„Tigress"* már jóval előbb hazaszállított, szintén baj nélkül élték át a szörnyű katasztrófát!...

Mondom, pár nap óta a *„Polaris"*-nak ez a sajátságos története jár a fejemben, mert a *„Fram"* sorsa is sokban hasonlít hozzá. Kétfelé szakadtunk mi is, - bár nem az elemek ereje választott el bennünket, hanem magunk akartuk így; s míg Sverdrup a többiekkel együtt hajón igyekszik hazafelé, addig Johansen meg én nagy vargabetűt csinálunk előbb s hacsak lehet, eljutunk az északi sarkig. Onnan aztán, emberek által soha nem járt utakon, hazafelé tartunk majd mi is, ha Istennek úgy fog tetszeni, hogy vigyáz lépteinkre és megóv bennünket minden veszedelemtől... Hogy ki ér előbb haza: mi-e, vagy pedig a *„Fram"*? - ki tudná mostan megmondani! Hiszen még az se bizonyos, hogy mind a két csapat hazaérkezik!

*

Úgy látszik, a körülmények nagyon is mostohák s mintha valami ujjmutatás lenne: a vállalkozás nehézségei kezdik előrevetni árnyékukat. Március 24-én ezt írtam, naplómba: - „A jég nem olyan jó; nagyon rögös és egyenlőtlen. Tegnap nagyon rossz napunk volt, de sok

küzködéssel mégis elég szép utat tettünk meg; becsülöm vagy 15 kilométerre, de több semmi esetre se lehetett. Sokat kellett emelgetnünk a nehéz szánokat, mikor az útnak egy-egy rögös szakaszán nem bírtunk átvergődni; a nagy fáradság és szinte emberfölötti munka nagyon kimerített és lehangolt bennünket, de vígasztaljuk magunkat, hogy talán még jönnek jobb idők is. Kellemetlen a hideg is, amely egyáltalában nem akar csökkenni, s tegnap még a szokottnál is jobban elgyötört bennünket, mert kegyetlen északkeleti szél fújt. A napok most már állandóan hosszabbak lesznek, s nemsokára itt lesz az éjféli nap, amikor folyton világos lesz; tegnap este fél kilenckor feküdtünk le s még oly világos volt, amint fényes délben."

Mindketten borús hangulatban tértünk pihenőre, mert délután nagy keserűség ért bennünket. Az egyik kutyánk nagyon elgyöngült s ezért elhatároztuk, hogy megöljük. Szomorú dolog volt, de meg kellett tennünk; és aztán megnyúztuk, ami nagyon nehéz, fárasztó és undorító dolog volt a rettentő hidegben. Aztán földaraboltuk a szegény állatot s a húsát szétosztottuk a többiek között; némelyik nyomban mohó vággyal fogott hozzá a falatozáshoz, de többen a kutyák közül inkább egész éjszaka éheztek, semhogy társuk húsából ettek volna. Ez nagyon meglepett és aggasztott bennünket, mert az volt a számításunk, hogy amily mértékben csökken a szánok terhe s a kutyák fölöslegessé válnak, egymás után leöljük a gyöngébbeket s húsukkal etetjük a többieket. Mi lesz most, ha a kutyák egyáltalában nem akarják megenni társaik húsát?... Szerencsére ez az aggodalmunk alaptalan volt, mert hajnal felé, mikor az éhség már erősen kínozta őket, a koplalók is ráfanyalodtak a kutya-pecsenyére. És később, mikor már megszokták, sőt kezdték meg is becsülni a kutyahúst, már nem is voltunk oly előzékenyek; egyszerűen csak megöltük a kiszemelt áldozatot és meg se nyúztuk, csak úgy szőröstől bőröstől dobtuk oda a többieknek.

A következő napok nem sok változást hoztak egyhangú, fáradt munkánkba. A jég ugyan itt-ott időnként megjavult és egyenletesebb lett, de azért általában nehéz volt rajta járni, mi pedig egyre jobban kimerültünk. Nem is volt csoda, mert az utazás szakadatlanul ismétlődő fáradalmakkal járt: - minduntalan segítenünk kellett a kutyáknak, hol úgy, hogy a fölfordult szánokat nagy erőlködéssel talpraállítottuk, hol úgy, hogy húztuk, sőt egyes dombokon és rögökön át vittük is s ez a folytonos munka rettentően elcsigázott. Este felé néha annyira oda voltunk, hogy szemünk lecsukódott az álomtól és menet közben is elbóbiskoltunk. Akárhányszor megtörtént velem, hogy a fejem lekonyult s egy-két pillanatig aludtam, - de aztán megrogyó lábam megbotlott valami jégrögben s ijedten ébredtem föl. Mihelyt valami domb vagy nagyobb jégrög mögött széltől védett, alkalmas helyre találtunk, ahol tanyát lehetett ütni, rendesen megpihentünk. Ilyenkor úgy osztottuk meg a munkát, hogy Johansen ellátta, megetette a kutyákat, én pedig azalatt fölállítottam a sátort, megtöltöttem a főzőkészüléket jéggel, mert főzésközben olvasztottuk meg az innivaló édesvizet is, aztán meggyujtottam az égőt s lehetőleg gyorsan elkészítettem a vacsorát. Ez ugyan nem volt nagyon változatos, de annál jobban ízlett, mert az éhség és a fáradtság a legjobb fűszer. Egyik nap rendesen pemmikant ettünk, melyet csak forró vízben főztem meg, másik nap halreszelék volt a vacsora, ami úgy készült, hogy a porrá tört halat búzaliszttel keverve vajon megpirítottam; a harmadik nap aztán borsó-, bab- vagy lencselevest főztem kenyérrel. S utána pemmikant ettünk.

Mihelyt Johansen végzett a kutyákkal, rögtön behordtuk a sátorba azokat a különböző zsákokat, amelyekben a reggelihez és vacsorához szükséges élelmiszerek voltak, s behordtunk egyúttal minden egyebet is, amire csak szükségünk lehetett. Aztán megvacsoráltunk, leterítettük a földre az alvózsákot, a sátornyílást gondosan elzártuk, - s most következett az esteli pihenőnek legkellemetlenebb, szinte fájdalmas programmpontja. A testi izzadság ugyanis, mely átszűrődött ruházatunkon, napközben úgy megfagyott a ruha külső részén, hogy valóságos páncélként borította. Oly csontkeményre fagyott ruhánkon ez a pára, hogy ha levethettük volna a ruhát, bizonyos, hogy ez magában is egyenesen megállt volna a földön. Valahányszor csak megmozdultunk is, valósággal ropogott a ruhánk, amint a ráfagyott izzadság

összetöredezett; hogy mily kemény volt a ruha, mutatja az, hogy a kabát ujja mély sebet vágott a karom csuklójába a folytonos behajlítástól, - s a jobb karomon még meg is fagyott ez a seb. Ki se mondhatom, hogy mennyit szenvedtem miatta, mert a seb egyre mélyebb lett s végre már csaknem csontig ette magát. Hiába kötöztem, kenegettem: - csak nem akart begyógyulni! Már régen otthon voltam, családom körében, mikor a veszedelmes seb, késő nyáron végre begyógyult; de a mély sebhelyet, azt hiszem, viselni fogom éltem végtéig, mint sarki szenvedéseim örök emlékjelét!

Visszatérve az „izzadság-olvasztáshoz", - hát ez bizony nagyon kínos-kellemetlen dolog volt. Szorosan egymáshoz simulva, belebujtunk az alvózsákba, mire a ruhánkra fagyott jégpáncél lassan olvadni kezdett, miközben azonban testünk melegéből jó sokat veszítettünk. Még jobban összeszorultunk ekkor, de bizony ez semmit se használt; vacogó fogakkal feküdtünk egymás mellett vagy másfél óráig, amikor ismét fölmelegedett bennünk a vér és kezdtünk már kevésbbé fázni. Lassanként fölengedett a ruhánk és hajlékonnyá vált, de ekkor már csurom-vízben úsztunk s így aludtunk reggelig, amikor - alighogy kibújtunk a zsákból - pár pillanat alatt ismét csontkeményre fagyott rajtunk a ruha. És arról, hogy ruháink útközben, míg ez a nagy hideg tartott, megszáradjanak, szó se lehetett, mivel napközben, sőt éjszaka is, egyre több és több izzadság gyűlt meg bennük.

Néha megtörtént az is, hogy mindjárt tanya-ütéskor kiolvasztottuk ruhánkból az izzadtságot, mert nagyon bántott a kemény ruha és szabadabban akartunk mozogni a sátorban. Ilyenkor föltettem a vacsorát a tűzhelyre s nyomban belebujtunk az alvózsákba. Még most is vacog a fogam, ha rágondolok, hogy mennyire fáztunk, mikor a hidegtől dideregve a zsákban feküdtünk és vártuk, hogy a vacsoránk elkészüljön! Mivel én voltam a szakács, nekem még arra is kellett ügyelnem, hogy a vacsora jól sikerüljön, s ezért egészen kezem ügyébe állítottam a tűzhelyt, hogy vigyázhassak rá. Johansennek sokkal jobb dolga volt, mert ő ezalatt aludt, sőt néha oly élvezettel hortyogott is, hogy valósággal megirígyeltem. Végre, mikor készen volt a vacsora, fölráztam Johansent s aztán az alvózsákban fölülve osztottuk el magunk közt az eledelt. Ezek voltak legszebb, legboldogabb pillanataink: - örültünk is neki előre, már egész napon át! De néha annyira ki voltunk fáradva, hogy a szemünk lecsukódott és elaludtunk, mialatt kezünkkel a szánkhoz vittük a kanalat... A fáradt kar aléltan hanyatlott le s a kanálba merített étel a zsákra potyogott.

Evés után rendesen pompás nyalánksággal jutalmaztuk magunkat: - nagyon forró vízbe porrá tört savót kevertünk, s ezt ittuk bor helyett, mint üdítő italt. Az íze csaknem olyan volt, mint a tejé, s valósággal új életet öntött belénk. A forró ital kellemes melege átjárta egész testünket, fejtől bokáig, úgyhogy abban a szempillantásban megszűntünk dideregni, mikor az ital torkunkon lement. Ekkor még rendszerint elszívtunk egy pipa dohányt, s aztán mélyen bebujtunk alvózsákunkba, fejünk fölött gondosan becsatoltuk a zárószíjat, szorosan egymáshoz simultunk, s néhány pillanat mulva elszállt minden gondunk, - vígan aludtuk az igazak álmát. De a nappal izgalmai annyira uralkodtak már rajtunk, hogy még álmunkban se hagytak nyugton: - álmunkban is folyton mentünk észak félé, egyre kínlódtunk a szánokkal és hajtottuk, ostoroztuk a kutyákat. Sokszor fölriadtam, amint Johansen álmában nagyokat kiáltott: - „Indulsz-e már, te tolvaj;... Szassz! szasz! Aki áldód van!... Prr, prr, ti bitangok!... Vigyen el az ördög, gaz bestiák!" - Aztán nyomban elaludtam megint, mosolyogván magamban, hogy bizonyára én is így kiabálok álmomban; csakhogy Johansen szerencsésebb volt mint én, mert ő mélyebben aludt s az én kiabálásomat nem hallotta, - legalább sohase panaszkodott, hogy fölébresztettem.

Az alvózsákban elég jól éreztük magunkat mind a ketten, kivált, mikor már eléggé fölmelegedtünk, ez azonban nem mindig következett be addigra, míg elaludtunk, úgyhogy egyszer, amikor fölébredtem, mindkét kezemen el voltak fagyva az ujjaim. Reggel megint nekem

kellett fölkelnem először, mert én voltam a szakács, s az én tisztem volt a reggeli elkészítése, ami ismét rendesen egy óráig tartott. A reggeli már kevésbbé volt változatos, mint a vacsora; egyszer csokoládét ettünk vajas kenyérrel és pemmikánnal, máskor meg rántott levest főztem vajjal és kenyérrel, amit még pemmikánnal is megtoldottunk; ez után következett a rendes nyalánkság: - a savóporból készült forró ital, mely egyszerre fölüdített bennünket. Mihelyt a reggeli készen volt, azonnal fölkeltettem Johansent, s erre mindketten fölültünk az alvózsákban, az egyik gyapjútakarót ráterítettük abrosznak s aztán nagy étvággyal hozzáfogtunk az evéshez. Miután kényelmesen megreggeliztünk, előszedtük naplónkat s mindegyikünk följegyezte, ami fontos vagy érdekes dolog megragadta a figyelmét. Ekkor sóhajtva néztünk össze: - itt az indulás ideje, pedig milyen fáradtak vagyunk még mind a ketten!... Sokszor beszélgettünk erről Johansennel: - mit nem adtunk volna érte, ha megint visszabujhatunk alvózsákunkba s tovább alhatunk, - teljes 24 óráig! Szentül meg voltunk győződve mind a ketten, hogy ennél nagyobb boldogság és gyönyörűség nincs a kerek világon... De nekünk más volt a föladatunk és kötelességünk: - mint a legendabeli bolygó zsidónak, nekünk is föl kellett kerekednünk és mennünk, mennünk, egyre mennünk, - följebb és mindig följebb, észak felé!

Miután ruhánkat rendbe hoztuk és megreggeliztünk, ismét ki kellett mennünk a szabadba, a csikorgó hidegbe, hogy indulás előtt rendbe hozzuk a szánokat is. Mondhatom, minden reggel húzódoztunk ettől a kellemetlen perctől; egyikünknek se akarózott kimenni a sátorból, ahol tűrhető meleg volt, - de végre is rá kellett szánnunk magunkat a cselekvésre. Hirtelen elhatározással rántottuk félre a sátor ponyváját, s egyszerre arcunkba csapott a maró, hideg levegő. Most aztán serényen hozzáfogtunk a szánok rendbe hozásához, megnéztünk minden darab poggyászt, hogy erősen föl van-e szíjjazva, megvizsgáltuk a szerszámokat és hámokat is, aztán pedig befogtuk a kutyákat. Mindezt lázas sietséggel végeztük el, egyrészt, hogy minél előbb útra kelhessünk, másrészt, hogy a munkában kissé kimelegedjünk. Hányszor sirattuk ebben a farkasordító hidegben meleg farkasbőrbundánkat, melyet ott hagytunk a „*Fram*”-on! De nem hozhattuk magunkkal, mert túlságosan megterhelte volna már különben is nehéz podgyászunkat. Végre mégis elindultunk. Én mentem mindig előre, hogy megvizsgáljam a jeget s kényelmes utat keressek a jégtorlaszok között: mindjárt utánam jött az én szánkóm, amelyen a kajakom is volt. A kutyák hamar megtanulták, hogy nyomon kövessenek, de azért még mindig elég sok baj volt velük, mert minden fordulónál, dombnál, akadálynál megállottak. Ilyenkor vissza kellett mennem hozzájuk, szóval és ostorral kellett biztatnom őket, hogy mindnyájan egyszerre húzzanak és áthúzzák a szánkót az akadályon; ha pedig ez nem igen ment, mert a domb nagyon meredek volt, akkor magamnak is segítenem kellett, ami bizony elég megerőltetéssel járt. Mindjárt az én szánkóm mögött haladt Johansen a másik két szánnal és neki is ugyancsak nehéz dolga volt. Estére kelve majdnem mindig rekedt volt a nagy kiabálástól, mellyel a kutyákat ösztönözte, biztatta, hogy egyformán húzzanak, s ha ez nem segített, nem kímélte az ostort se, sőt ő maga is gyakran segített nekik a szánokat húzni, hogy könnyebben átjussanak a magas jéghátak vagy jégdombok tetején.

Ha visszagondolok arra, hogy néha mily embertelenül bántunk a szegény kutyákkal, még most is elfacsarodik a szívem. Szégyenlem, hogy oly kegyetlenek voltunk hozzájuk, - de igazán nem cselekedhettünk másként. Akárhányszor botokkal vertük a nyomorult párákat, amikor már, mozogni is alig bírván, lefeküdtek végkimerültségükben s nem akarták tovább húzni a szánokat. Igaz, sajnáltuk szegényeket, s nem egyszer könnyes szemmel néztünk egymásra, - de aztán ismét csak fölülkerekedett bennünk az életösztön, az elérni kívánt cél felé hajtó kötelesség érzete, s akkor megkérgesedett a szívünk. Szükséges volt, hogy irgalmatlanok, kegyetlenek legyünk, mert előre kellett mennünk mindenáron s e nagy céllal szemben el kellett hallgatnia minden irgalomnak... S ugyan miért is sajnáltuk volna jobban a szegény kutyákat, mint önmagunkat? Avagy nem éppen oly kegyetlenül sanyargatjuk-e ön-

magunkat is, mint ezeket a boldogtalan állatokat: - holott pedig minket nem földi hatalom, nem a puszta, nyers erőszak kényszerít arra, hogy végigjárjuk a sarki szenvedéseknek ezt a Golgotáját?!

Ez a szomorú, szinte visszataszító oldala mindenféle expedíciónak megvan. A kitűzött cél elérésének szilaj vágya, a siker beteges hiúsága lassanként minden nemesebb érzést kiöl a szívből, s végül nem marad benne semmi egyéb, mint a dicsvágynak rögeszmévé fejlődött önérzése. Ez történt velünk is, - de akkor nem éreztük ezt, annyira hatalmába kerítette lelkünket a sark elérésének lázas vágya. Akkor csak ez az egyetlen, nagy cél lebegett folyton szemünk előtt, elhomályosítván látásunkat, megtompítván minden érzésünket, ami nem ezt a nagy célt szolgálta: - most azonban, túl lévén az expedíció izgalmain, keserűen érzem, hogy mennyit vétettünk hűséges kutyáink ellen. Ha visszagondolok a pompás állatokra, amelyek mindenkor készségesen dolgoztak értünk, míg csak egyetlen izmukat is mozgatni bírták, - ha elgondolom, hogy ezért a hűséges odaadásért soha hálában nem részesültek, sőt még csak jó szót is nagy ritkán kaptak, - ha eszembe jut, hogy kérges szívvel hajszoltuk, ostoroztuk naphosszat, míg csak ki nem dőltek a gyilkos munkában, melynek soha semmiféle jutalmát nem látták, - ha elgondolom, hogy puszta kín volt számukra az élet s csak akkor pihentek végre, mikor a halál megváltotta szegényeket szenvedéseiktől: - ha elgondolom mindezt s ráadásul azt a szívtelen közönbösséget, mellyel ezeket a hű és önfeláldozó állatokat könyörtelenül leöltük, hogy társaikat tápláljuk velük, - még ma is elszorúl a szívem, még ma is könnyek fátyola borul szememre és keserű szemrehányásokat teszek magamnak...

Magunkra visszatérve, bizony a mi dolgunk se volt rózsás és kellemes. Nem volt elég az utazás napi fáradalma, mert a munkánk még aztán se szünetelt. Erre a sátor fölütése, a kutyák ellátása, a főzés, stb., - reggel pedig az útra készülődés rengeteg sok időnket lefoglalta, úgyhogy a napokat mindig rövidnek találtuk ahhoz, hogy elég hosszú utat tudjunk megtenni s ezen túl még alvásra is maradjon elég időnk. Sohase voltunk megelégedve a napi rekorddal; ennek oka azonban nemcsak az volt, hogy a többi munka rengeteg időnket fölemésztette, hanem az is, hogy az út maga rettentően nehéz, fárasztó volt a rögöktől és egyéb akadályoktól megszaggatott jégmezőn. Szerencsénkre, mivel közben lassanként az éjszakák is világosabbak lettek, nem kellett a nappali órákhoz alkalmazkodnunk, hanem utazhattunk éjjel-nappal egyaránt, amikor csak lehetett, vagy kedvünk tartotta, s így aztán célszerűbben és gazdaságosabban oszthattuk be az időnket is. Például, csak olyankor pihentünk és aludtunk, mikor a kutyák már nem bírtak tovább menni, vagy amikor minket magunkat kényszerített megállásra valami körülmény. Amennyire lehetett, igyekeztünk 9-10 órát menni egyfolytában, s rendesen a déli órákban pihentünk meg, ilyenkor ettünk is valamit, többnyire vajaskenyeret, kevés pemmikánnal vagy májpástétommal, de ezek a pihenők éppen nem voltak kellemesek. Igaz, hogy mindig iparkodtunk meghúzódni valami jégdomb mögött, ahol kevésbbé ért bennünket a szél, de azért mégis nagyon keserves „pihenők" voltak ezek. Akárhogy betakaróztunk is gyapjutakaróinkkal, a metsző szél keresztül fújt ezeken is, úgy hogy akárhányszor csontig fagytunk, mialatt szerény ebédünket elfogyasztottuk. Néha leterítettük a jégre az alvózsákot s kezünkbe fogva az eledelt, belebujtunk, de ez se sokat segített; oly hideg volt ugyanis, hogy még így se tudtuk fölolvasztani ruhánkon a jeget. Az is megtörtént akárhányszor, hogy evés közben föl és alá sétáltunk, mert különben nem bírtuk volna el a szörnyű hideget; így legalább a mozgás kissé fölmelegített. Ha aztán az ebéddel elkészültünk, megint nagyon kellemetlen munka várt reánk: - rendbe kellett hoznunk a kutyák szerszámát. Ha már ezt is elvégeztük, valósággal örültünk, hogy ismét útra kelhetünk; a mozgás mégis csak fölengesztette a hidegtől megdermedt tagjainkat.

A legtöbb sarki utazó, aki szánokon is járt a jégmezőkön, rendesen panaszkodik a nagy szomjúságról, amit az ilyen expediciók legnagyobb veszedelmének tart; sokan megtoldják még ezt a panaszt azzal is, hogy a „hóevés" nemcsak, hogy nem oltja, hanem még inkább növeli a

szomjúságot, amely könnyen végzetessé válhatik a hópusztákon való utazásban. Grönlandi utazásomban engem is nagyon elgyötört ez a szomjúság, úgy hogy mostani útunkra már teljesen fölkészültem ellene. Két gumipalackot vittünk magunkkal s ezeket minden reggel megtöltöttük a főzőkészülékben fölolvasztott hólével s aztán ruhánk alatt, a keblünkön viseltük, hogy a nagy hidegben meg ne fagyjon. Ám annál furcsábban lepett meg, hogy ezen az útamon éppen nem bántott a szomjúság; néha napok is elteltek anélkül, hogy csak egy kortyot is ittunk volna a gumipalackokból. És annyira nem volt szükségünk vízre az egész utazás alatt, hogy végre már a palackokat is használaton kívül helyeztük s ha később néhanéha elfogott a szomjúság, egy-egy darabka édesvízi jég mindig bőven elegendő volt arra, hogy eloltsuk vele a szomjúságunkat.

Március 29-ikén ezt írtam Naplómba: - „Tovább kínlódunk, de nagy erőfeszítéssel is csak lassan jutunk előre. A jég megint rosszabb lett s nem tudom, hogy érünk célhoz, ha ez így marad. Mind gyakrabban állják utunkat magasra tornyosuló, szeszélyes jéghátak, amelyeken csak nagy időveszteséggel tudunk átkelni. Ilyenkor mindig előre kell mennem, hogy megkeressem a legalkalmasabb átjárót, s ez sok időnket rabolja el, meg aztán tömérdek fáradsággal is jár. Az is nagyon aggaszt, hogy a kutyák nagyon elernyednek ebben a magasra való húzásban és oly lassan mennek, mint a csigák; nem is csoda, mert néha bizony meredek hágókra kell fölkaptatniuk a nehéz szánokkal. Tetézi a bajt és kellemetlenséget az is, hogy a kutyaszerszámok ilyenkor mindig összegabalyodnak s a kibonyolításuk roppant vesződséges. A nyugtalan vérű, szilaj kutyák ugyanis csaknem folyton marakodnak s egy pillanatig se tudnak nyugodtan maradni. Olyan szeszélyesen ugrálnak jobbra-balra, hogy a már kibogozott szerszámokat egy szempillantás alatt megint összekeverik. Szóval próbára tennék még az angyalok türelmét is, és se jó szó, se fenyegetés, sőt még az ostor se használ ellenük”...

Most egyszerre csak megakad az egyik szán valamelyik meredekebb jégtömb előtt. A szánba fogott kutyák türelmetlenül ugatnak és üvöltenek, mert sietni akarnak társaik után, melyek már fölértek a jégdomb tetejére, sőt már le is siklottak a túlsó oldalon. Ez azonban nem megy olyan gyorsan; s az egyik, amelyik féktelenebb, mint társai, hirtelen elrágja kötőfékjét és csaholva ered neki a jégmezőnek, amerre lát. Ezt hát meg kell fogni, a szerszámját újra rendbe hozni: - de mire kész, megint egy másik tör ki hámból s ismét elülről kezdődik a komédia. És így megy ez, csaknem szakadatlanul a rögös, hepehupás jégmezőn; legalább minden másfél órában meg kell állnunk egyszer, hogy rendbe hozzuk a kutyák összekúszált szerszámjait s ez mindig elrabolja vagy félóránkat. Szerencsére még bírjuk a munkát, a vesződséget és fáradalmakat; tegnap, például, reggeli félkilenckor indultunk útnak és csak délután öt óra felé tértünk pihenőre... De meddig győzzük még ezt az emberfölötti erőfeszítést?

Ebéd után nagyon megerősödött az északkeleti szél, amely állandóan fujt, mióta a *„Fram”*-ról elindultunk s nem sokkal aztán beborult az ég. Nagyon megörültünk ennek a változásnak, mert azt hisszük, hogy most már megváltozik az időjárás és ha a szél megfordul, enyhébb lesz a levegő hőmérséklete is. Ez a reményünk már az éjjel valóra vált félig-meddig, mert a hőmérő csak 34 Celsius-fokot mutatott a fagypont alatt, úgy hogy ez volt az első kellemes éjszakánk a zsákban... Talán kissé furcsán hangzik, hogy 34 Celsius-fok hidegben kellemesen aludtunk; de aki elképzeli, hogy mit jelenthetnek a 40 Celsius foknál nagyobb hidegek, aminőkkel eddig küzködtünk, bizonyára megérti, hogy ez a „hőemelkedés” valóságos megváltás volt számunkra oly sok didergés és fogvacogás után!

Mivel azonban nincsen öröm üröm nélkül: - a sors gondoskodott arról még ugyanez napon, hogy alaposan megrontsa ébredő jókedvünket. Délben ugyanis megmértem a nap délköri magasságát, hogy pontosan kiszámíthassam a helyet, ahol éppen járunk, s az eredmény nagyon kellemetlenül lepett meg. Az eddig megtett útból ugyanis hozzávetőleg azt következtettem, hogy már túlmentünk az északi szélesség 86-ik fokán, míg mai méréseimből az derül ki, hogy

még félfokkal innen vagyunk rajta és csak 85° 30’ alatt járunk. Szinte megfoghatatlan ez és nem is akarom elhinni, hogy igaz; bizonyára nem volt valami rendben a mérésnél, talán rosszul állítottam be a sextans-t, vagy nem a delelés pillanatában fixíroztam a napot, vagy nem jól olvastam le az eredményt; a számításban ugyanis nem lehet hiba, mert azt négyszer is újra átnéztem. Akárhogy van is: - ez a csalódás kissé elkedvetlenített és Johansent is bosszússá tette.

Március 30-ikáról ez a följegyzés van Naplómban: - „Tegnap szerencsétlen napunk volt. Mindjárt aztán, hogy elindultunk, olyan sok jégrögre és összetorlódott törmelékre akadtunk, hogy nagy kerülőt kellett tennünk s ez messzire eltérített eredeti útirányunktól. Hosszas keresés és nagy fáradozás után találtunk ugyan símább és járhatóbb jeget, de ez nem tartott sokáig s aztán megint olyan meredek, össze-vissza szaggatott jégdombhoz értünk, amely ismét nagy vargabetűre kényszerített. Aztán a jégdomboknak valóságos láncolata következett, amelyen átvergődni igazi kínszenvedés volt. Valamennyi közt legrosszabb volt a legutolsó, ahol kellemetlen baleset is ért. Itt ugyanis, a domb alján, elég széles csatorna képződött a régi jégben; valószínűleg hatalmas rianás roppantotta ketté a jégmezőt s az ekkor támadt árkot nem töltötte be újabb jégképződés. Akárhogy vigyáztunk is, hogy bele ne forduljunk, - már az első szánkónak valamennyi kutyája belezuhant az árokba, mert a szélső hirtelen megugrott s megcsúszván a jégen, magával rántotta a többit is. Miközben a kutyákat egyenként kihúzgáltuk az árokból, az egyik elrágta hámját és megszökött. Szerencsére a szánt még idejében visszaránthattuk az árok szélén, úgy hogy nem zuhant bele.

Annál rosszabbul jártunk a második szánkóval, mely egészen belefordult az árokba. Azt hittük, hogy darabokra törik, de nem történt semmi baja, s ennek ugyancsak megörültünk. Ám azért elég bajunk volt vele, míg kihúzhattuk; először is le kellett róla szednünk mindent, s mikor kihúztuk az árokból, megint gondosan föl kellett rá kötöznünk a podgyászt, ami nem kevés időbe került. A harmadik szánnal már jobban jártunk; azt szerencsésen át bírtuk vontatni az árok keskeny szélén s mire túlértünk a dombon, megkerült a szökevény kutya is. Annyira el voltunk csigázva, hogy már nem sokat haladtunk aznapon, mihelyt alkalmas tanyahelyre értünk, azonnal fölütöttük sátrunkat, még pedig csikorgó hidegben, mert a hőmérő ismét lesüllyedt 43 Celsius fokra a fagypont alá. Most ki kellett bogoznunk a kutyák összecsomózott szerszámjait. Irtózatos, kegyetlen munka volt ez, puszta kézzel, amelyen már bőr is alig volt a fagysebek miatt! - úgy hogy a fogunkat csikorgattuk kínunkban. De végre ezzel is elkészültünk, s már gondolhattunk önmagukkal is... Jutalmul borlevest főztem, ami hajnali öt órára lett készen; ezt jóízűen megettük, nyomban belebujtunk alvózsákunkba s aludtunk egészen délután három óráig. Ez a tízórás alvás kissé lábra állított mindkettőnket, úgy hogy sokkal jobb kedvünk lett, - talán azért is, mert az idő kissé megenyhült.”

Március 31-ikén végre elkezdődött az oly régen és forrón óhajtott melegebb időjárás, melyet a hirtelen támadt déli szél hozott. Igaz, hogy ez az „enyhébb” időjárás európai fogalmak szerint még mindig a legcsikorgóbb téli hidegnek lett volna mondható - a hőmérő 30 Celsius fokot mutatott a fagypont alatt, de mi már igazi nyári időnek vettük ezt is és könnyű szívvel keltünk útra. Az örömünk azonban nem tartott sokáig, sőt egy tragikus eset folytán csaknem kétségbeeséssé változott, úgy hogy ma is borzogat a hideg, ha rágondolok. Amint ugyanis meglehetős vígan haladtunk előre az eléggé síma jégmezőn, egyszerre csak nagyot roppant alattunk a jég s a „rianás”-ra keskeny csatorna támadt az első szán előtt. Nagy üggyel-bajjal átcipeltük az első szánt a hasadáson, de mikor visszamentünk a másik kettőért, Johansen alatt letörött egy nagy darab jég, úgy hogy mindkét lába térdig a vízbe süllyedt és csak hirtelen lélekjelenléttel tudott kiugrani a jégmezőre a vízből. A legborzasztóbb pedig az volt, hogy amikor ez a baleset történt, Johansen a csatorna túlsó felén állt, én pedig az innenső parton szaladoztam föl és alá, keresve valami átjárót, ahol a csatorna két partja még egybefügg s a szánok áthozhatók

rajta. Ám akármerre mentem, kerestem és futottam: a csatorna mindenütt megvolt, sőt egyre szélesedett s a két part egyre jobban távolodott egymástól.

Itt álltunk tehát, szemben egymással: - az egyik parton egy szán és egy ember, a másik parton két szán és egy ember, közöttünk pedig a rianás árka, mely egyre szélesedett! A kajakokat nem használhattuk, mert a szánkók gyakori fölborulása közben a jégrögök több helyütt belikasztották a feneküket, úgy hogy elmerültek volna. A kilátás mindenesetre bíztató volt az éjszakára: - a csatorna egyik oldalán én a sátorral és a főzőkészülékkel, Johansen pedig, térden alul valószínűleg csontkeményre fagyva, hajlék és eleség nélkül!... Végre, hosszas lótás-futás után találtunk egy átjárót, úgy hogy a két szánt is áthozhattuk az innenső partra, de a tovább menetelről, természetesen, szó se lehetett, mert Johansen lábain jégtömeggé fagyott a ruha meg a cipő és felső nadrágja is egészen elrongyolódott. Ezt hát ki kellett foltozni s aztán, mihelyt megvacsoráztunk, rögtön bebújtunk az alvózsákba, mert már alig álltunk a lábunkon.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.
Küzdelem életre-halálra.

„Sok mindenféle nehézséggel kell megküzdenünk ebben a kockázatos útban, - írtam Naplómba április 2-ikán. - A legkellemetlenebbek talán mégis azok az apró, piszmogó bajok, melyek a mindennapi indulást megelőzik. Tegnap, például, már este hét órakor fölkeltem főzni, s mégis csaknem hajnali két óra lett, amikor végre útra kelhettünk. Johansen szánkójára újra föl kellett rakni, rákötözni a poggyászt; a másik szánon szintén meg kellett erősíteni a köteleket, aztán az egyik zsákra foltot varrtunk, a másikon be kellett varrnunk a repedést, s amikor ezt már felkötöztük a szánkóra, bosszúsan vettük észre, hogy likas a krumplis-zsák is, ezt tehát szintén meg kellett foltoznunk. Végre, mikor mindennel elkészültünk, rendbe kellett hoznunk a kutyaistrángokat is és csak ekkor indulhattunk el. Közben a déli szél nagyon megerősödött és hevesen fújt, s aztán sűrűn havazni is kezdett, aminek megörültünk ugyan, mert az időjárás megenyhülését jelentette, viszont azonban aggódni is kezdtünk, hogy folytathatjuk-e útunkat tovább észak felé, mivel a sűrű hóeséstől alig láthattunk egy-két lépésnyire, a jég pedig egyre járhatatlanabb... Pihenőt tartottunk tehát, mert tegnapi kalandunk a rianással óvatosságra intett."

Igaz, sokat szenvedünk és nélkülözünk, de talán nem lesz hiába. És ha meggondolom, hogy mások, akik szintén oda törekedtek, ahová én is eljutni remélek: még a félútra se értek el s mindamellett életükkel fizettek vállalkozásukért, bizonyos jóleső elégedettség tölti el szívemet, hogy az én sorsom talán mégse olyan szomorú és kegyetlen, mint a megpróbáltatások nehéz perceiben vélem. Ott van, például, ugyanaz a Sir George *Nares*, aki a *„Challenger"* mélytengeri expedíciójának hajósparancsnoka volt: - mily nagy szenvedések árán, mily csekély eredményt ért el az *„Alert"* és *„Discovery"* gőzösökkel, amelyek már a szerencsétlen Franklin admirálist is hiába keresték a sarkvidék borzalmas temetőjében! Érdemes fölújítani ezeket a rég elmúlt expedíciókat, melyeknek története tele van tanulsággal és ujjmutatással a jövőre: - hogy nincsen lehetetlenség, melyen az elszánt akarat ne győzedelmeskednék!

A két expedíciós hajó, a poggyásszal és élelmiszerrel megrakott *„Valorous"* gőzös társaságában, 1875 május 29-ikén indult el Portsmouth révéből s 1876 november 2-ikán tért vissza. Ez az expedíció azért is különösen érdekel éppen engem, mert valamennyi előzőjénél magasabbra jutott észak felé, sőt még azután is sokáig tartotta a rekordot, melyet éppen a *„Fram"* döntött meg. És még azért is nevezetes ez a vállalkozás, mert nagyszerű bizonyítéka volt annak, hogy a gőz alkalmazása fényesen bevált a sarki expedíciókban; például, míg Franklin admirális végzetes útján hat hét alatt alig jutott el az úszó jégtörmelékek zónájáig, - mert vitorláshajón ment, - addig ez a két gőzös hat hét alatt már ott volt a sarki jég kellős közepén.

Az expedíció útiránya Grönland nyugati partvidéke mentén vezetett, föl egészen a sarkig, ha ugyan odáig eljuthatnak, végig a Robeson-csatornán, mely Grönlandot a Grinnel Landtól elválasztja. A *„Valorous"* elkísérte a két gőzöst a Disco-öbölig, mely a grönlandi partvidék fele útján van; itt elbúcsúzott tőlük és hazatért, az öbölben hagyván az expedíciót. Grönlandban éppen ekkor kezdődött a tavasz, s az *„Alert"* és *„Discovery"* legénységének mindjárt része is volt a sarki tavasz egyik gyönyörűségében: - a grönlandi szúnyogokban, melyek hihetetlen mennyiségben, mint igazi felhők, lepték el a két gőzöst, s rémes buzgalommal szívták az oda tévedt áldozatok vérét, mintha csak tudták volna, hogy aránylag rövid életük alatt tízszeres igyekezettel kell dolgozniuk, hogy kellőképpen kihasználhassák a kedvező alkalmat.

Volt a két gőzösön ötvenöt eszkimó-kutya is, arra szánva, hogy majd a szánokat húzzák, ha az expedíció kirándulásokat tesz a jégmezőkön át s ez a kutyafalka is tömérdek bajt és kellemetlenséget okozott. Elsősorban is éjjel-nappal csaholt, üvöltözött és morgott azon való

dühében, - ahogy az eszkimók magyarázták, - hogy valamennyien láncra voltak kötve s nem eshettek egymás torkának. Minden kutyafogatnak ugyanis megvan a maga királya: - a legerősebb, legbátrabb kutya a csapatban, mely maga szerzi meg ezt a rangját hosszabb-rövidebb küzdelem árán, össze-vissza marva pajtásait, míg azok egyenként legyőzetve elismerik a „király" felsőbbséges erejét. Ha aztán több kutyafogat kerül össze, akkor ez a küzdelem mindig elülről kezdődik, még pedig legelőször az egyes királyok között, amelyeknek harcába azonban, kivált, ha az ellenfél erősebbnek látszik, beleavatkoznak az alattvalók is... Mivel pedig az *„Alert"* és *„Discovery"* kutyái, láncra lévén kötve, nem dönthették el marakodással a hegemónia kérdését, legalább kedvük szerint kicsaholták magukat s a folytonos, dühös ugatással adtak kifejezést harcias bátorságuknak.

Augusztus vége felé a két gőzös a Bessel-öbölbe ért, ahová a *„Discovery"* befutott, avval a szándékkal, hogy ott fog áttelelni, míg az *„Alert"* tovább folytatta útját észak felé. De az *„Alert"* útját is csakhamar elzárta a jég; szeptember 4-ikén már kénytelen volt megállani a Robeson-csatorna végében, ahol nyomban be is rendezkedtek a telelésre. Mindjárt másnap elkezdett havazni s pár napig oly sűrűn hullott a hó, hogy látni is alig lehetett miatta, de ennek mindnyájan örültek, mert legalább fölépíthették hópalotájukat, amelynél jobb tanya és védelem nincs a hideg ellen. Nem sokáig várattak magukra a sarki tél kellemetlenségei sem, szeptember 14-ikén kegyetlenül elfagyott az egyik matróznak a keze-lába, úgy hogy majd belehalt szegény. Majd a kutyákat támadta meg a hideg, s mire észrevették a bajt, egyrészük elrágta kínjában a kötőféket és megszökött, másrészük pedig megfagyott, úgy hogy a magukkal hozott harminc kutyából nemsokára mindössze csak tizenhárom maradt.

Novemberben már oly sötét volt délben, hogy nem lehetett olvasni se, s ettől fogva 87 napig nem látták a napot, a hideg pedig olyan dermesztő lett, hogy 13-ikán már a hőmérő higanya is megfagyott. Általában véve azonban a legénység elég jól telelt át; nem lett közülük beteg senkisem s a kedélyük is vidám maradt: - szóval, nem igen érezték a sarki tél kellemetlenségeit. Mihelyt a tavasz közeledett, nyomban készülődni kezdtek a szánkós expedíciókra, melyeknek az volt a céljuk, hogy minél messzebb följussanak északra, ahová hajóval már nem lehet menni. A hajón mindössze csak hat tiszt és hat közmatróz maradt, míg a többi ötvenhárom, két csapatba osztva indult el: - az egyik, hogy fölvegye és térképre fektesse Grant's Land partvonalát, s a másik, hogy nyomuljon előre észak felé, ha lehetséges, föl, egészen a sarkig. Ezt az utóbbi csapatot Markham parancsnok vezette, akihez Parr hadnagy is be volt osztva szolgálattételre. Mielőtt a két csapat elindult és különvált, ünnepélyes díszszemle volt, azután a hajó kapitánya misét mondott s mind a két csapat tagjait egyenként megáldotta.

Hetven napra való eleséget vitt magával a sarki expedíció, mikor április 14-ikén neki vágott a sivatag jégmezőnek, hogy az északi sarkot meghódítsa. Csupa erőteljes, izmos, jókedvű és bátor, lelkesedéssel teli matróz volt a csapatban, s mikor két hónap mulva visszatértek, egy közülük örökre elmaradt a jégmezőkön, ahol el is temették, a többiek pedig mind betegek és szinte félholtak voltak a sok szenvedéstől, nélkülözéstől és fáradalomtól. De azért eljutottak az északi szélesség 83° 20' 26" alá, - tehát oly közel a sarkhoz, amilyen közel előttük még senki se járt, s utánuk is csak nekem adatott meg a szerencse, hogy közelebb jussak hozzá.

Külön kell megemlékeznem Parr hadnagy hősies önfeláldozásáról, mellyel az utolsó napokban az egész expedíció életét megmentette. Június 7-ikén, - mikor már eltemették Portert, az expedíció első és egyetlen áldozatát, - mindnyájan úgy ki voltak merülve, hogy csak alig vonszolták fáradt tagjaikat. Valamennyiük között Parr hadnagy volt még a legerősebb, noha őt is kegyetlenül megviselték a szenvedések és nélkülözések, - s ez a bátor angol tengerész vállalkozott arra, hogy egymagában neki vág a jégmezőnek, előre siet és fölkeresi az *„Alert"*-et, hogy a hajón levők rögtön hozzanak segítséget a hópusztában haldokló bajtársaiknak. Istenkísértő, vakmerő, szinte reménytelen vállalkozás volt ez, - de meg kellett tenni, mert az

expedíciónak egyetlen tagja se volt már oly erőben, hogy a szánokat húzhatta, vagy a sátrakat és egyéb poggyászt a vállára vehette volna. És valamennyien tudták, hogy: - bármily vékony is a reménységnek az a fonala, mely Parr hadnagy kísérletének sikere révén még az élethez fűzi őket: - ezen a vékony, remény-fonalon kívül nincsen semmijük, amibe kapaszkodhatnának... Hadd menjen tehát Parr hadnagy haza; ha hoz segítséget, akkor mindnyájan mentve lesznek; ha pedig nem hoz: - akkor úgy se történik velük rosszabb, mint amire már úgy is el vannak készülve. Hiszen ők mozdulni se tudnak, - miért ne kísértené meg tehát Parr hadnagy a saját maga s mindnyájuk megmentését, mikor, ha kísérlete meghiusul is: akkor se történhetik vele egyéb, mint hogy elpusztul. De nem elpusztulna-e akkor is, ha itt marad velünk és szintén lefekszik a hóba, mert már jártányi ereje sincsen?...

Elindult tehát Parr hadnagy június 7-ikén s mialatt bizonytalan, szinte tántorgó léptekkel vágott neki a végtelen hómezőnek, a táborban maradottak ajkain megfagyott az éljenzés: - meddig fogja bírni az utat ez a halálosan kimerült ember, akinek csak hősies bátorsága adhatott erőt a lehetetlen föladat megkezdéséhez?!... Markham parancsnok zokogva fordult félre, s bizonyára vele együtt senki se volt a kis csapatban, aki szentül ne hitte volna, hogy Parr hadnagy egyenesen a halálba tántorog. Órákig nézett utána egyfolytában a csüggedt expedíció, - lesvén, hogy mikor bukkanik föl ismét a szemhatáron a hadnagy alakja: mert mindnyájan meg voltak győződve arról, hogy vissza fog fordulni... talán egy, talán két óra mulva, de estig mindenesetre: hiszen lehetetlen az, hogy a lelki erőnek bármekkora mennyisége is pótolni tudja a testi erőnek teljes hiányát!

És Parr hadnagy mégse tért vissza. Multak a percek, az órák; már este lett s a bátor, hőslelkű angol tengerésznek sehol semmi nyoma... Összeroskadt-e már a fagyos jégmezőn, vagy pedig egyre tovább tántorog még, hogy meghozza nekik a szabadulást? - Senki se tudta, s még egymástól sem merte kérdezni senki, mintha attól félne, hogy társának aggodalmai megölik azt a csekélyke reményt, mely kialvó fénnyel pislog a szíve fenekén. Aztán a beteg, éhező emberek egyenként bebujtak alvózsákjaikba, gondolni se mervén arra, hogy mit hoz a holnap. A jégmező halotti csöndjét, csak a skorbut-betegek keserves nyögése zavarta meg időnként, - majd elcsendesedett ez is és a sír mélységes nyugalmának némasága terjesztette ki szárnyait az expedíció tanyája fölött.

Elmult június 7-ike, eltelt a kegyetlen, hideg éjszaka és új nap virradt föl a magukra hagyott szerencsétlenekre. - „Senki se kelt föl alvózsákjából, - írta Naplójába Markham parancsnok; - oly némán és mozdulatlanul feküdtek mindnyájan, még a betegeik is, mintha már meg lettek volna halva. Valószínűleg készültek az utolsó, a leghosszabb útra, amelyről nincs visszatérés, és magukba szállt lelkük írtózott az élet keserves kínjaira eszmélni, mivel már úgyis érezték, hogy közeledik a halál, mely mindnyájukat meg fogja menteni a nyomoruságtól...” Étlen-szomjan töltötték az egész napot, csüggedten, komoran bóbiskolva alvózsákjaikban, csak a parancsnok ápolta néhányad magával a betegeket. És aztán megint rájuk esteledett; még egy éjszakát, talán az utolsót, töltötték el a szomorú tanyán s az általános bágyadtság most már oly nagy volt, hogy még a beszéd is nehezére esett mindenkinek. De miről is beszélgethettek volna?... Arról, hogy Parr hadnagy, még a legjobb esetben is, csak két nap alatt érheti el a hajót - a segítség tehát, legjobb esetben is, csak holnapután érkezhetik.

„És aztán június 9-ikén hajnalban, amikor még mindnyájan aludtunk, hangos kiabálás vert föl bennünket álmunkból. Sokan, akik fölriadtunk, lázas álomnak véltük ezt, s ismét lehunytuk szemünket, hogy tovább aludjunk... De nem lehetett: durva kezek szeretettel ráztak föl bennünket, fogaink közé beerőszakolták a rumos palack száját, s amikor az égető, de életet adó ital csöppjeit éreztük szánkban: - oh, akkor mindnyájan megértettük, hogy meg vagyunk mentve, hogy az angol haditengerészet hőseinek száma megnövekedett eggyel, mert Parr hadnagy emberfölötti vállalkozása sikerült s a nagyszerű ember önfeláldozása mindnyájunk életét

megmentette. Ez a nap volt életem, legszebb és legboldogabb napja: - nemcsak azért, mert a biztos haláltól megmenekültem, hanem azért is, mert megmentésemet Parr hadnagynak köszönhettem, akit kezdettől fogva én neveltem a hajóséletre s mindenkor fiamként szerettem..."

Hol voltak nekünk ilyen szenvedéseink? Hiszen a mi életünk eddig, a *„Fram"* födélzetén, úgy szólván a jókedv és vidámság, a bőség és elégedettség zavartalan egyhangúságában telt el, közülünk soha senki beteg nem volt, a rettentő skorbutot csak hírből ismertük, és fáradalmaink is csak azóta voltak, mióta Johansennel elhagytuk a *„Fram"*-ot, hogy a jégmezőn át kísértsük meg az északi sark megközelítését. Igaz, hogy e közben sok viszontagság ért bennünket, de még mindig elég jól tűrtük a bajt, s ha pihenőre kissé kimerültünk is, a jó ebéd és a hosszú alvás mégis csak mindig visszaadta erőnket, úgy hogy a kidőléstől, vagy éppen az elpusztulástól egy csöppet se kellett félnünk. Ez pedig oly megnyugtató volt!

Április 8-ikán eleinte meglehetősen jó útunk volt, aminek nagyon megörültünk, de csakhamar ismét hatalmas jégrögök és hósáncok állták el útunkat. Ilyenkor mindig átjárót kellett keresnem, mert a jégrögök hátán vagy a dombtetőn át nagyon nehéz lett volna átcipelni a szánkókat az összes poggyásszal együtt. Ez a keresgélés, lótás-futás nagyon kimerített, úgy hogy amikor egy frissen befagyott csatorna elé értünk, rögtön tanyát ütöttünk az alkalmasnak látszó helyen. Mindenek előtt ismét megfigyeltem a nap magasságát s kiszámítottam, hogy az északi szélesség 85° 54' alatt vagyunk. Ez az eredmény valósággal levert és kétségbe ejtett. Megfeszítettük minden erőnket és valósággal agyonkínoztuk magunkat s úgyszólván alig haladtunk valamit. És komolyan kezdek azon tünődni, hogy: érdemes-e, szabad-e tovább folytatnunk ezt az utat észak felé?... Hiszen, ha csak ily lassan lehet előre jutni a jégmezőn: mikor és hogyan fogjuk elérni a Ferenc József-földet, ahová a távolság háromszor akkora, mint amennyit eddig megjártunk? És ha a jég arra felé se jobb, mint itt, - pedig erre alig számíthatunk, - akkor nem istenkísértés-e, elpocsékolni erőnket és élelmiszereinket fölfelé, holott ezekre föltétlenül nagyobb szükségünk lesz, ha majd hazafelé kell tartanunk? Hiszen a Ferenc József-földig három annyi út vár reánk, mint amennyit már megtettünk - s ha odáig még elég lesz is az eleségünk, ki tudja, mi vár reánk azon túl? És mi lesz, ha a szárazföldön se találunk mindjárt vadra, az eleségünk pedig már elfogyott?...

Ki se mondhatom, mennyire bántott, hogy oly lassan haladunk előre s már több nap óta azon törtem a fejemet, hogy miképpen lehetséges ez, - de minél jobban tünődtem rajta, annál kevésbé tudtam megmagyarázni, hogy miért nem jutottunk messzebb észak felé. Menet közben gyakran és ismételten számítottam a megtett távolságokat, melyeket a hodométer (kilométermérő) pontosan lemért, s levonván ezekből a ki nem kerülhető vargabetűket, akárhogy számoltam is, mindig arra az eredményre jutottam, hogy a megtett út mennyiségéből ítélve már messze túl kellene lennünk az északi szélesség 86-ik fokán. De kifeledtem számításomból egy fontos és kellemetlen tényezőt, amely természetesen, halomra döntött minden eredményt és illuzóriussá tette eddigi számításaimat. Én ugyanis abban a föltevésben voltam, hogy - mozdulatlan jégmezőn járunk. Csakhamar rájöttem azonban, hogy a jégmező nem mozdulatlan, hanem dél felé halad s ez a mozgása, amely viszont a széltől és a tenger áramlásától függ, jelentékenyen csökkenti a mi erőfeszítéseink eredményét. Úgy látszik, minden összeesküdött ellenünk, hogy minél nehezebbé tegye kitűzött célunk elérhetését.

Április 5-ikén ezt írtam naplómba: „Tegnap már hajnali három órakor útnak indultunk. Talán még sohase volt ily rossz napunk, mióta útban vagyunk a sark felé. A jégmező fölülete hihetetlenül rögös és göröngyös volt, s ráadásul minduntalan csatornák és jégtorlaszok is állták útunkat, úgy hogy csak nehezen és lassan jutottunk előre. Különösen a csatornák akasztottak meg nagyon s a széleiken föltorlódott jégtuskók néha valósággal kétségbe ejtettek bennünket. Mert minden ilyen csatorna rengeteg időt rabolt el tőlünk; először is sokáig kell keresnünk az átkelésre legalkalmasabb helyet s ezt bizony nem mindig találjuk meg, úgy hogy

maga az átkelés is roppant időveszteséggel és fáradsággal jár, mert gyakran minden podgyászt le kell szedni a szánokról, hogy külön vihessük át; másodszor az is megesik - ahogy például tegnap kétszer is megtörtént, - hogy változatosság kedvéért a vízbe esem s ilyenkor a ruhám rendbehozása kerül sok időbe.

Tegnap ismét megmértem a delelő nap magasságát s a mai egész délelőttöt számítással töltöttem az alvózsákban. Most már végre már túl vagyunk a 86-ik fokon és számításaim szerint tegnap délben a 86° 2.8’ alatt voltunk. Ez az eredmény nagyon lehangolt, de igazán nem segíthetek rajta, mert hiszen nem az én hibám, hogy a jégmező oly rossz és szinte járhatatlan. Keserves csalódás ez, mert füstbe megy minden reményem, hogy kitűzött célunkat elérhessük. Egyre jobban meggyőződöm arról, hogy még a 87-ik fokig is alig juthatunk el, hacsak a jégmező nagyon meg nem javul. Mikor a hajóról elindultunk, az volt a szándékom, hogy harminc napig egyfolytában és megállás nélkül megyünk észak felé; kutyakenyeret is csak ennyi időre valót hoztunk magunkkal, mert úgy számítottuk, hogy harminc nap mulva, amikor visszafelé fordulunk, a lassanként fölösleges kutyákat egyenként leöljük a még szükségesek táplálására. Ám a járhatatlan jégmező akadályai komolyan gondolkodóba ejtenek; a Peterman-földig, ahová visszatértünkben el kell jutnunk, már innen is, ahol most vagyunk, lehet vagy 410 kilométer. Már most, ha a jégmező arra felé is ilyen rossz, - ami nagyon valószínű, - akkor bizonyára úgy az időből, mint az eleségből teljesen kifogyunk, mire oda érünk; ez pedig mindkettőnk elpusztulását jelentené... Most még csak egy kérdés van: ne kísértsük-e meg az előrenyomulást legalább a 87-ik fokig? - Ha a jégmező megjavul, mindenesetre megtesszük; de ha nem, akkor visszafordulunk, mert erőnkön fölül semmit se cselekedhetünk!”

Április 6-ikáról a következő följegyzés van Naplómban: „Hajnali két órakor 24.2 Celsius-fok volt a hőmérséklet a fagypont alatt; nekünk ez már kellemes, tavaszi levegő, amelyben fürgén és elégedetten mozgunk. Annál kellemetlenebb az, hogy a jégmező fölszíne egyre rosszabb. Már tegnap is csaknem kétségbe ejtett, úgy hogy egész nap a visszatérés gondolata motoszkált fejemben, sőt amikor ma reggel megállapodtunk, már-már el voltam tökélve, hogy visszafordulunk. De még egy utolsó próbát teszek; ma még előre megyünk észak felé, hogy meggyőződjünk róla: - valóban olyan rossz és járhatatlan-e a jégmező tovább is, mint aminőnek az előttünk emelkedő, mintegy tíz méter magas jégbuckáról látszik?... Mert, ha igen, akkor nincs mit kockáztatnunk tovább azért a pár kilométerért, amivel még megtoldhatnánk eddigi rekordunkat; hiszen tegnap is alig tettünk meg egy pár kilométernyi útat. Csatornák, jégtorlaszok, rögös dombok és hepehupás, beszakadó jég volt mindenfelé, és a szánok folytonos hurcolása, tolása, emelése még óriásokat is kifárasztott volna.”

Április 8-ikán csüggedten győződtünk meg mindaketten, hogy itt már hiábavaló minden küzdelem. A jégmező egyre rosszabb és járhatatlanabb lesz, úgy hogy sehogyse tudunk előre jutni: egyik jégtorlasz a másikat követi és útunk csupa jégtuskókon visz keresztül. Már hajnali két órakor útra keltünk és hősies elszántsággal folytattuk is az útat, ameddig csak bírtuk, de közben csaknem folytonosan cipelnünk kellett a szánokat. Ki se mondhatom, mennyire kifárasztott mindkettőnket ez a rettenetes munka, de azért csak mentünk előre, reménykedve, hogy hátha mégis megjavul a helyzet; végre azonban oly rosszra fordult a dolog, hogy meg kellett állanunk. Miután tanácsot tartottam Johansennel, elhatároztuk, hogy én még egy darabon előre megyek hócipővel, hogy megnézzem a jégmezőt, vajjon nem javul-e meg; előre is mentem jó darabon, de sehol se láttam olyan felületet, amelyen előre haladhattunk volna; hiába másztam föl a legmagasabb jégdombokra is - bármerre néztem, mindenfelé csak ugyanazt az egyenlőtlen, rögös fölületet láttam. Nincsen hát semmi értelme, hogy még tovább folytassuk a gigászi küzdelmet ezzel a háladatlan jégmezővel; csak a drága időt pocsékoljuk és önmagunkat fárasztjuk vele, de pozitív eredményt, amiért küzdeni érdemes, nem érhetünk el.

Elhatároztam tehát, hogy visszatérünk és pedig egyenesen a Fligely-foknak tartunk.

Johansennel azonnal közöltem elhatározásomat s ő is mindenben helyeselte. És most, hogy megszabadultunk eddigi kínos csüggedésünktől, nagy lakomát csaptunk utolsó táborhelyünkön, amely eddigi útunknak egyszersmind a legészakibb pontja is volt. Sorra szedtük minden élelmi-kincsünket s a következő, sokfogásos ebéddel ajándékoztuk meg magunkat: volt hús és melléje vajban pirított kenyér, aztán száraz csokoládé, áfonyabefőtt és végül a már megszokott forró vízzel föleresztett savópor. Igazi lukullusi lakoma volt, amelyet bekebelezve, elégedetten bujtunk bele alvózsákunkba és minden gondtól mentesen oly hatalmasat aludtunk, hogy utána legalább is tíz évvel megfiatalodva keltünk föl. Előbb azonban még megmértem a delelő nap magasságát s kiszámítottam, hogy *az északi szélesség 86° 13' 36" alá jutottunk, amilyen közel a sarkhoz még sohase járt előttünk európai ember!*

Délután két órakor aztán csakugyan megindultunk hazafelé s mindjárt egyhuzamban tizenegy óráig utaztunk, úgy hogy csak másnap reggel hajnali egy órakor pihentünk meg. Meglepetésünkre, mintha csak gúnyolni akarna bennünket a sors, meglehetősen jó utat találtunk, úgy hogy elég gyorsan haladtunk; ha ilyen lett volna a jégmező fölfelé is, bezzeg följebb juthattunk volna előre észak felé s bizonyára még most se fordultunk volna vissza!... Ámde ezen keseregni hiábavaló dolog lenne ma már; ami elmúlt, azt visszahozni úgy se lehet, - mi tehát örültünk annak, ami megvolt, a jó útnak, mely meggyorsította haladásunkat haza felé. És az út még azután is jó maradt néhány napig, csakis a csatornákkal gyűlt meg itt-ott a bajunk; de még ezeknek nagy része is párhuzamosan vonult a mi útirányunkkal, úgy hogy nem igen akadályozott, mert nem kellett keresztül mennünk rajta. Így aztán napjában átlag 20-24 kilométernyi utat tehettünk, tehát kétszer annyit, mint észak felé.

Április 14-ikén volt húsvét vasárnapja, s ezen a napon következőket írtam Naplómba: „Tegnap már nagyobb bajt okoztak a csatornák, sőt föl is tartottak útunkban. Néhány keskenyebb csatornán szerencsésen átvergődtünk, de aztán nagyon is széles hasadáshoz értünk s az megállított. Sokáig hasztalan kerestem rajta átjárót, s mivel egyébként is eléggé fáradtak voltunk, elhatároztuk, hogy a csatorna partján ütünk tanyát és sátorunkban üljük meg a Föltámadás szent ünnepét, - nagyszombatot. Szükségesnek tartottam egyúttal meghatározni a szélességi fokot, amely alatt jártunk, s ezért, mihelyt sátrunkat fölállítottuk, én magam nyomban belebujtam az alvózsákba, Johansen pedig megetette a kutyákat. Mondhatom, hogy ez a munka éppen nem volt kellemes; igaz ugyan, hogy a hőmérő csak 30 Celsius-fokot mutatott fagypont alatt, amit már úgy megszoktunk, hogy hidegnek se találtuk, de azért mégis kellemetlen volt: a megfagyott zsákban, a megfagyott ruhákról és csizmákról a jeget leolvasztani, s ugyanakkor kiszámítani a szélességi fokot is a delelő nap magasságából, amihez még logarithmus-könyv is kellett, melynek lapjait a hidegtől megdermedt ujjakkal kellett forgatni. Ez bizony nagyon lassú, körülményes és piszmogó munka s ráadásul még pontosnak is kell lennie. Éppen ezért határoztam el, hogy husvét vasárnapját is számításokkal töltöm, úgy hogy az est beállta előtt aligha indulhatunk majd tovább."

A széles csatornán, mely nagyszombaton megállított útunkban, elég fáradsággal ugyan, de mégis szerencsésen átvergődtünk s aztán nagyobb akadályok nélkül folytathattuk útunkat. A leghosszabb utat április 17-ikén tettük meg. Reggeli félnyolc órakor indultunk el s miután délben vagy másfél órát eltöltöttünk az ebéddel és déli pihenővel, megint egyfolytában utaztunk esteli kilenc óráig, amikor fölütöttük éjjeli tanyánkat. Itt már kissé megromlott a jég s a mező tele volt rögökkel és tuskókkal meg torlaszokkal, de mivel ezek az akadályok mind alacsonyak, vagy könnyen megkerülhetők voltak, a kutyák minden segítség nélkül csak egymagukban húzták a szánokat. Egészen pontosan ugyan nem mértem meg, de hozzávetőleg mégis azt hiszem, hogy mostanáig legkevesebb 126 kilométernyi utat tettünk meg.

Április 19-ikéről a következő följegyzést találom Naplómban: - Már csak két-három napra való kutyakenyerünk van; ezzel hát takarékoskodnunk kell. Mindenekelőtt úgy segítünk magunkon, hogy lassanként hozzáfogunk a fölösleges kutyák megöléséhez s ezeknek a húsával etetjük a többieket, - így aztán valamivel tovább beérjük a még meglevő kutyakenyérrel. Tegnap megöltük a „Perpetuum”-ot. Ez a gyilkolás igazán borzasztó és utálatos, - de mit tegyünk?... Mindeddig késsel végeztük a dolgot, de ettől mind a ketten iszonyodtunk; azért tegnap abban állapodtunk meg, hogy kötéllel fogjuk megfojtani a szegény párát. Ahogy ezt máskor is szoktuk, elvezettük a kutyát egy jégtuskó mögé, hogy a többiek ne lássák, mi történik vele, s ott aztán, nyakára szorítottuk a hurkot, a kötél két végét minden erőnkből húztuk, - de hiába! Igy sem tudtuk megölni a szegény állatot; keservesen vonított és kétségbeesetten védekezett. Mit tehettünk róla, hogy a hidegben minden érzés, erő kihalt elgémberedett ujjainkból, úgy hogy még a kötelet se bírtuk eléggé meghúzni?... Nem marad más hátra, mint hogy megint a késhez nyuljunk: s így öltük le ezt a szegény állatot is. Bizonyos, hogy az agyonlövés sokkal kényelmesebb és irgalmasabb lett volna; ámde nem mertük az értékes puskaport a kutyákra vesztegetni, mert hátha jön még idő, amikor egy lövés a magunk életét is megmentheti: - s ugyan melyikünk merné vállalni a felelősséget, hogy ezt a lövést, csupán a saját kényelme szempontjából, hiába fecsérelte el?...

A tegnapi magasságmérések és számítások eredménye az, hogy eljutottunk az északi szélesség 85° 57’ 48” alá. Ez nagyon szép haladás, meg is vagyunk vele elégedve. Az időjárás is még mindig egyformán szép s a hideg 20-30 Celsius-fok között váltakozik, ami csak kellemesnek mondható. A mi szempontunkból még különös szerencse is, hogy a hőmérsék még mindig ily alacsonyan áll a fagypont alatt, mert ha nem így volna, akkor a csatornák nehezen fagynának be és sokkal tovább maradnának nyitva; így azonban a rianás után aránylag gyorsan befagynak és nem hátráltatnak bennünket nagyon az utunkban. Tekintettel éppen erre a körülményre, legforróbb vágyam most az, hogy minél előbb elérjük a szárazföldet, még mielőtt a csatornák nagyon is megnehezítenék az utunkat.

A következő napokon meglehetősen síma és egyenletes volt a jégmező felülete, úgy hogy aránylag gyorsan haladhattunk. Április 26-ikán, nagy megelégedésünkre, állatnyomokat vettünk észre a havon. Annyira hihetetlennek tetszett a dolog, hogy eleinte kételkedni kezdtünk megfigyelésünk helyességében, de a nyomok oly világosak voltak, hogy nem csalódhattunk. Egész határozottan megállapítottuk, hogy a nyomokat valami sarki róka hagyhatta itt, amely nem is olyan régen keresztezhette a mi útvonalunkat. Eltűnődtünk Johansennel, hogy ugyan mi az Isten csodáját kereshetett ez az állat itt, ebben a kietlen pusztaságban, ahol hónál és jégnél nincsen egyéb?... Talán csak nincs a közelben valami szárazföld, amelyről a sarki utazók még nem tudnak?... - Önkénytelenül is keresni kezdtük a szárazföld körvonalait s gondosan vizsgáltuk a vidéket messzelátóinkkal is, de eredménytelenül; az idő egész napon át ködös volt és sehol se láttunk semmit, ami arra engedett volna következtetni, hogy a közelben szárazföld van. Ámde kevéssel utóbb megint akadtunk egy másik rókanyomra, s ez még jobban megzavart bennünket. Sehogy se bírtuk megérteni, hogy hogyan és miből élhetnek meg ezek az állatok a kietlen jégmezőn, ahol az életnek legcsekélyebb nyoma sincsen?... Hacsak nem abból, hogy a rianáskor megnyíló csatornákból szedik ki az apró rákféléket, ami ugyan igen szűk eleség, de ha más nincs: arra talán mégis elég, hogy a rókák éhen ne haljanak.

De még ez a magyarázat se fejti meg azt a rejtélyt, hogy miért hagyták ott a szárazföldet, a partot ezek a rókák, mikor ott sokkal könnyebben és kényelmesebben megélhetnek?... Hacsak nem kényszerűségből, oly módon, hogy amikor a partról a jégmezőre jöttek, valami hatalmas rianás hirtelen oly széles és hosszú árkot hasított köztük és a szárazföld között, hogy már nem tudtak átvergődni rajta és itt rekedtek, a jégmezőt pedig lassanként távol sodorták a parttól a sarki tenger áramlásai. Elég az hozzá, hogy a rókák itt voltak, s most már élénk érdeklődéssel

kezdtem kutatni a hóban, hogy nem találok-e medvenyomokat is; mert ha véletlenül medvenyomokra is bukkannánk, ebből az következnék, hogy a szárazföld még se lehet már nagyon messze s utunk most már lakható vidékek közelébe visz. Ez már azért is valószínű, mert kiszámítottam, hogy: ha Petermann földje valóban ott van, ahol Payer mondja, akkor már nem lehetünk tőle 223 kilométernél messzebb.

Április utolsó napjaiban egyre gyakrabban mutatkoztak kisebb-nagyobb csatornák, amelyeken azonban nagyobb nehézségek nélkül átvergődhettünk; de a hónap utolsó napján egészen nyílt tóra bukkantunk, mely a szó szoros értelmében, keresztezte utunkat. Hosszabb ideig együtt kerestünk, rajta átjárót, aztán magam, egyedül, vagy négy kilométernyire szaladtam végig hócipőkön a partjai mentén, de mindenütt oly széles volt, hogy meg se kísérthettük rajta az átkelést. Kénytelenek voltunk tehát tanyát ütni s az éjszakát a széles csatorna partján eltölteni. Éjszaka már azon gondolkoztam, hogy holnap kijavítjuk kajakjainkat s ezekkel kelünk át a csatornán, - de szerencsére az éjszakai csikorgós hideg megkímélt bennünket ettől a munkától; reggelre kelve ugyanis csaknem egészen befagyott a széles csatorna, úgyhogy egész kényelmesen átmehettünk rajta.

Május első napjaiban az időjárás megenyhült, de egyúttal nagy ködök is voltak, meg a hó is gyakran esett, úgy hogy emiatt nem igen láthattunk messzire. Most azonban már komolyan meggyűlt a bajunk a nyílt csatornákkal, melyek egyre szaporodtak és nem is fagytak be oly könnyen; minduntalan keresztezték az utunkat, úgy hogy csak nagy kerülőkkel s még nagyobb időveszteséggel juthattunk át rajtuk. Mind a ketten nagyon el voltunk keseredve, mert az életünk igazán gyalázatos kínlódás volt. Sohase tudhattuk reggel, mikor elindultunk, hogy mekkora utat teszünk még majd estig, amikor ismét megpihentünk, mert minden számításunkat keresztül húzták a minduntalan fölbukkanó akadályok. Mit nem adtunk volna, ha már most rábukkanunk a szárazföldre, ahol biztos az utunk, ahol csaknem pontosan ki lehet számítani a napi meneteket, mert a végtelen sok csatorna nem állná utunkat lépten-nyomon s nem keserítene bennünket az aggodalom, hogy talán a következő félórában ismét meg kell állanunk valami új akadály előtt!... S ki tudja, mennyi fáradsággal, mennyi kellemetlenséggel kell még megküzdenünk, mielőtt szárazra érünk, - holott pedig kutyáink száma egyre fogy! Ők is teljesen ki vannak már merülve és se a pihenők, se az eleség nem segítenek többé, mert az elfogyott erőt csak hosszú pihenés és változatos, bőséges eleség adhatná vissza nekik. Éppen úgy, mint nekünk is; mert, Johansennel együtt, már magam is oly fáradt vagyok, hogy alig bírok egyenesen megállani hócipőmön: - s amikor elesem, szinte azt kívánom, hogy bár ne lenne erőm a fölkelésre... mikor ez a fölkelés oly nehéz és utána ismét a fárasztó kínlódás következik!

Valahányszor ennyire elfog a csüggedés, mindig azzal vígasztalom és bíztatom magamat, hogy mások még sokkal többet szenvedtek s mindamellett sokkal kevesebb eredményt értek el, mint én. Mert hiszen, voltaképpen, a mi eddigi szenvedéseinknek nem volt komoly, végzetes következésük, s nem számítván a testi fáradtságot, az egészségünkben nem esett semmi kár, sőt még csak nem is éheztünk. Arról meg egyáltalában szó se lehetett, hogy - mint például a tragikus végű *Greely-expedícióval* történt - bárki is éhen halt, vagy megfagyott volna közülünk. És mik voltak a mi szenvedéseink azokhoz képest, amelyeket a Greely-expedíció tagjai oly emberfölötti hősiességgel tűrtek!...

Ezt az expedíciót az Egyesült-Államok kormánya küldte Grinnel Landba, azzal a megbízással, hogy kitelelvén a Lady-Franklin-öbölben, kutassa át elsősorban Grinnel Land szárazföldjét s aztán szánokon hatoljon föl észak felé, ameddig csak lehet. Az expedíció vezére Washington Greely hadnagy lett, aki három tisztet és 21 közlegényt választott ki társnak az Egyesült Államok hadseregéből. A kormány kibérelte a *„Proteus”* nevű vitorlás gőzöst, hogy vigye el az expedíció tagjait és összes fölszerelésüket a Lady-Franklin-öbölbe, ami 1881 nyarán

szerencsésen meg is történt. Augusztus 11-ikén Greely hadnagy már partra szállt a Discovery-öbölben, melyet azért neveztek így, mert a Nares-expedíció *„Discovery”* nevű hajója itt telelt 1876-ban; ezen a helyen emeltek téli szállást (*„Fort Conger”*-nek nevezték el) az expedíció tagjai, és ide kellett értük visszajönnie két év mulva a *„Proteus”* gőzösnek, hogy hazavigye őket az Egyesült-Államokba.

Kirakták tehát a gőzösből az összes élelmiszereket, ruhákat, tudományos műszereket, szerszámokat, stb. s rögtön hozzáfogtak a téli „palota” fölépítéséhez, mialatt néhányan, a legkitűnőbb lövők, állandóan vadásztak a környéken, hogy gyarapítsák élelmiszer-készletüket. Ennek meg is volt az eredménye, mert rövid két hét alatt több, mint 26 pézsmaökröt, számos fókát, ptarmigánt s egyéb madarat lőttek, úgy hogy körülbelül 6000 font elsőrendű hússal gyarapították saját készletüket s körülbelül ugyanennyivel a kutyák eleségét is. Mert kutyákat is vittek magukkal, két derék eszkimóval, - Jens és Frederick volt a nevük, - akik a kutyákra gondot viseltek, de egyébként is sokban hasznára voltak az expedíciónak.

Szeptember derekán már teljesen készen volt a „téli palota”, melyet öles vastagságban raktak körül hóval, míg csak a fal a ház tetejéig nem ért; ilyformán, mikor ez a hótakaró keményre fagyott, a meleg nem illanhatott el a kunyhó belsejéből, - noha ez a „meleg” ugyancsak relatív értékű volt. Mert ámbár egész télen át fűtöttek és égették a lámpát a kunyhóban, tél derekán mégis oly hideg volt benne, hogy a véletlenül kicsöppent víz, mire a földre ért, már megfagyott s ugyancsak megfagyott a tinta is, ha nem állt közvetlenül az égő lámpás mellett. Kint a szabadban pedig csonttá fagyott minden, kivéve az alkoholt; kőkemény volt a hőmérő higanya, sőt még a rum is úgy megsűrűsödött, mint az olaj. A legénység mindamellett jókedvű volt és elégedetten, reménykedve várta a tavaszt. Addig azonban még igen súlyos megpróbáltatáson kellett átesnie.

Január elején a légsúlymérő hirtelen esni kezdett, jelezvén, hogy heves vihar van kitörőben. Egyszerre csak a ház fölött heves szélroham süvöltött el, mely lökésszerűen többször és gyorsan ismétlődött, s a szél sebességét (erejét) jelző készülék óránként 18 mérföldet mutatott. Mivel a barométer még egyre esett, ami a vihar erejének növekedését jelentette, Greely hadnagy kiküldött egy embert, hogy nézzen szét s figyelje meg a műszereket, - de a vihar ekkor már oly heves volt, hogy egy ember nem volt képes szembe szállni vele s kettőnek kellett összefognia. A szél nagy tömegekben kapta föl és hordta a havat; sebessége ekkor már óránként ötven mérföld volt. Most már hat embernek kellett egymásba kapaszkodnia, hogy meg tudjanak állni az orkán erejével szemben, mely szilaj féktelenséggel dühöngött. Oly sűrűn hordta a havat, hogy látni se lehetett, s mikor a szél ereje elérte a 65 mérföldet óránként, mindnyájan remegni kezdtek a ház biztonságáért. A „palota” szinte állandóan reszketett, ingadozott, mintha a földrengés rázná s a szél sebességét jelző készülék már 90 mérföldet mutatott óránként!... Minden pillanatban bekövetkezhetett a rémes katasztrófa s az expedíció tagjai halálos rettegéssel, szívszorongva lesték az orkán szélrohamait, melyeknek mindegyike alapjaiban rázta meg a házat. Hiszen, ha csak a tetejét hordja is el: - menthetetlenül elvesztek mindannyian, mert rövid pár óra alatt csonttá fagynak a dermesztő hidegben! Szerencsére elég erősen megépítették a palotát, melyet még a köréje rakott támfal is védett, úgy hogy kiállta a tűzpróbát; s ami fő: - ezzel az orkánnal utolsó mérgét is kiadta a tél.

A nyár aránylag jól és kellemesen telt el; több ízben kirándultak szánokon, részint gyalog is, és nagy területet mértek föl Grinnel Land szárazföldjén, sőt megülték még az amerikai „Nemzeti ünnep”-et is, mely az expedíciónak egyik csapatját a Polaris-öbölben érte. Ezen a nemzeti ünnepen az a szokás az Egyesült-Államokban, hogy minden hősnek a sírját föllobogózzák és megkoszorúzzák; s mivel a Polaris-öbölben volt eltemetve a *„Discovery”* két matróza, - a tudományos kutatásnak két hősies vértanuja, - a kis csapat is kibontotta az Unió csillagos lobogóját s föltűzte a nagy sziklákkal jelölt két sirhalomra, noha a keményre fagyott

földben pihenő hősök angolok voltak. Angolok, - de mégis „testvérek”, az óceánon túlról, abból az őshazából, ahonnan a hatalmas Egyesült-Államok mai nemzedékének az ősei származtak...

Aztán ráborult Fort Congerre a második sarki tél éjszakája is, amely már nagyon egyhangú, sőt komor is volt, noha az első tél tapasztalatain okulva, most már még jobban megerősítették és kényelmesebbé tették a palotát. Ám volt valami, ami kellemetlen előérzetként nehezedett az expedíció lelkére. Az otthoni megállapodás szerint még a tél beállta előtt meg kellett volna érkeznie egy gőzösnek friss élelmiszerekkel és egyéb szükséges holmival, - de a gőzös nem mutatkozott! Eleségük ugyan még bőven volt, s e tekintetben nem kellett aggódniuk, - de a segítség elmaradása mégis nyomasztó hatással volt rájuk, tudván, hogy előttük áll a hosszú tél sötét éjszakája... Ám azért elmúlt ez a második tél is, és mihelyt a tavasz beköszöntött, azonnal folytatták Grinnel Land fölmérését, de mivel a tél elején elmaradt gőzös tavasszal se jelentkezett, elhatározták, hogy a maguk erejéből indulnak haza, mert a harmadik telet már nem bírták volna ott kihúzni. Volt az expedíciónak egy 27 láb hosszú gőz-csónakja, két cetvadász- és egy jégtörő-csónakja: - s az volt a szándékuk, hogy ha július végéig nem jön meg a gőzös, akkor ezzel a négy csónakkal indulnak útnak hazafelé.

Elmult július, de a gőzös nem jelentkezett; augusztus 9-én tehát fölkerekedett az expedíció és elindult a négy csónakon dél felé. Utazásuk célja a Sabine-fok volt, ahol tudták, hogy a Nares-expedíció 1876-ban nagyobb mennyiségű élelmiszert raktározott el, hogy az esetleg arra tévedő utazóknak legyen miből élniük. De közben körülfogta őket a jég, úgy, hogy sehol se tudtak kitörni a nyílt tengerre. Így úsztak hát lefelé, beszorulva a jégmezőbe, s egyetlen reményük most már csak az volt, hogy talán még a tél beállta előtt elérhetik a Sabine-fokot, melynek élelmikészletein eltengődhetnek jövő tavaszig. De azért egy se volt csüggedt, vagy éppen kétségbeesett; sőt Rice hadnagy ezt írta a Naplójába: „Nem is képzelhetek olyan katasztrófát, mely meg tudná törni embereink lelkét. A helyzetünk kétségbeejtő, de föl se vesszük: a jég minden pillanatban beszakadhat lábaink alatt s az egész expedíciót elnyelheti a tenger. És mégis, mikor ma reggel a rendes gyakorlatokat végeztük, a fiúk táncoltak és torkuk szakadtából daloltak, mintha csak otthon lettek volna! Nem fog rajtuk a veszedelem, pedig talán már közel jövőben az éhhalál leselkedik reánk...!”

Augusztus végén még mindig vitte őket lefelé a jégmező és most már csak ötven napra való eleségük volt. A vélemények itt már megoszlottak a teendőkre nézve: - hogy ott maradjanak-e a jégmezőn s várják meg, míg ez elég közel sodorja őket a Sabine-fokhoz, hogy a kiszállást megkísérthessék: - vagy pedig üljenek szánokra, s ott hagyván a csónakokat, már most igyekezzenek partra jutni?... A Fort Congertől összesen 330 mérföldet úsztak idáig s mindössze csak 20 mérföld választotta el őket a Sabine-foktól, ahol bőven számíthattak eleségre. Greely hadnagy semmi áron se akarta elhagyni a csónakokat, s így aztán az expedíció ottmaradt a jégmezőn, - míg végre, szeptember 10-ikén, már nyilvánvaló volt, hogy okvetlenül a szánokra kell fanyalodniuk, ha a tél beköszönte előtt partra akarnak jutni, hogy még a téli éjszaka előtt megépíthessék tanyájukat.

Szerencsétlenségükre, mikor elhatározták, hogy szánon indulnak el, az időjárás hirtelen megváltozott s a hideg északi szél, mely nagy tömegekben hordta a havat, még inkább megnehezítette küzdelmes viszontagságaikat. Kezdetben az volt a szándékuk, hogy magukkal visznek két csónakot, de az egyiket csakhamar kénytelenek voltak ott hagyni az úton s az expedíció nagy üggyel-bajjal vonult csak tovább. Alvózsákjaik összefagytak és megteltek hóval, úgy hogy ha megpihentek és aludtak is, éppen úgy fáztak, mint menet közben. Így kínlódtak szeptember 28-ig a járhatatlan jégmezőn, s ekkor, - a siker közvetlen küszöbén, - még nagyobb megpróbáltatás várt rájuk. Már közel voltak a parthoz, mikor a dagály ereje, párosulva a széltől hajtott jég torlódásával, derékban kettérepesztette az egész jégmezőt, s az recsegve-

ropogva szakadt darabokra a lábuk alatt, úgy hogy csak gigászi erőfeszítéssel tudtak kimenekülni a partra, nagy nehezen kihurcolva készleteiket is, - s még mindig nem érték el a Sabine-fokot, ahová igyekeztek.

A végzet akarata azonban erősebb volt ezúttal, mint az expedíció szándéka és energiája. Több, mint 500 mérföldnyi útat tettek meg már, mióta Fort Congert elhagyták, s az út viszontagságai nemcsak az embereket csigázták el teljesen, hanem a tél is gyorsan közeledett s a heves hóviharok egymást érték. Elhatározták tehát, hogy nem mennek tovább, hanem itt ütnek tanyát s mindjárt hozzá is fogtak a kunyhó megépítéséhez. Ez bizony nagyon szegényes és gyatra kalyiba volt; először alacsony körsáncot raktak kövekből, ezt körüllapátolták hóval és csak egyetlen egy szűk nyílást hagytak rajta dél felé. Mivel nem találtak elég követ, a fal csak fél öl magas lett, s ezt az alépítményt leborították a magukkal hozott csónakkal, úgy hogy az öble lett a kunyhó boltozata. Ez a nyomorúságos kalyiba csak a széltől s a legkegyetlenebb hidegtől védte meg őket, de azon túl semmit se ért; csak négykézláb lehetett ki- s bemászni, odabent pedig senki se állhatott föl benne, sőt a magasabb termetű férfiak ülni is csak a közepén ülhettek fölegyenesedve.

Az alvó-zsákokat úgy rakták körbe a falak mentén, hogy a lábak mind a kalyiba közepe felé nyúltak ki s aztán félig ülve, háttal a falnak támaszkodva töltötték el a hosszú téli éjszakát, mely a legborzasztóbb rabságnál is borzalmasabb és idegölőbb volt. Fölváltva kettesével végezték a szakács dolgát, ami a legkellemetlenebb föladat volt. A főzést ugyanis a kunyhóban kellett végezni, a közepén, ahol a két szakács térden guggolva dolgozott s ezalatt, szűk lévén a hely, a többiek még a lábukat se nyújthatták ki. Mivel pedig a füstnek is ki kellett mennie valahol, a főzés ideje alatt kissé nyitva hagyták a bejáró nyílást, s a füsttel együtt még az a kevés meleg is kitódult, ami benn szorult esetleg a kalyibában. Viszont a kályha melege megolvasztotta a padló jegét s a felső ponyvára nehezedő havat is, úgy hogy a két szakács bőrig ázott, mire az ebédet elkészítette.

Alighogy a kunyhó elkészült, egy csapat azonnal útra kelt a Sabine-fok felé, hogy elhozza onnan a Sir George Nares által fölhalmozott élelmiszer-készletet. A kis csapat szerencsésen vissza is tért október 9-ikén, de azzal a lesujtó hírrel, hogy a raktárban izenetet találtak, mely szerint a *„Proteus”*-t július 24-ikén összeroppantották a jéghegyek, éppen a Sabine-fok előtt, úgy hogy nyomban elmerült; a legénység azonban megmenekült s azonnal elindult dél felé, hogy értesítse a másik segédhajót, a *„Yantic”* gőzöst, vagy pedig egy svéd gőzöst, melyről tudták, hogy a közelben tartózkodik; már most tehát ezek fognak majd segítséget hozni a Greely-expedíciónak... Ez volt a lesújtó hír, amelynél csak az volt szomorúbb, hogy a *„Proteus”* hajótöröttjei úgy megdézsmálták a Nares-expedíció által fölraktározott élelmikészletet, hogy alig maradt belőle valami; a Greely-expedíciónak tehát csak egyetlen egy reménye maradt: - hogy kihúzza ezt a harmadik telet is, még pedig koplalva, nagy nélkülözésekkel, mert most már tavasz előtt semmiféle emberi segítségre nem számíthatott.

A kegyetlenségig vitt takarékosság az élelmiszerek kiosztásában: - ez lett most az expedíció tisztjeinek jelszava, mert jól tudták, hogy élet-halál kérdése ez a takarékosság. Október 26-ikán véglegesen letünt a nap a szemhatárról s most 110 napig tartó, sötét éjszaka következett. Ezalatt gondolni se lehetett arra, hogy esetleg vadászat útján egészítik ki eleség-készletüket. Még jobban megszorították hát az eddig is kicsiny adagokat, hogy a készlet eltartson tavaszig. Úgy számítottak, hogy a csökkentett adagokkal el tudnak tengődni március 1-ig s még akkor marad tíz napra való eleségük. De segítség csak hónapokkal március után érkezhetik: - hogyan és miből fognak tehát élni március 10-ike után, ha már az utolsó falat kétszersültet is megették?...

A menekülésnek csak egyetlen egy útja volt nyitva számukra, s az expedíció vezetője nyiltan ki is fejtette ezt. November 1-től kezdve minden ember csak 14 uncia eleséget kap 24 órán-

ként s március 1-én, mihelyt kisüt a nap és világos lesz, a még tíz napra való eleséggel rögtön útnak indulnak a keményre fagyott jégmezőn, - abban a bizonytalan reményben, hogy talán elérhetik az észak-eszkimók valamelyik félreeső, előretolt téli szállását a grönlandi partvidéken.

Elképzelhető ennek a rettentő perspektivának a hatása az expedíció kétségbeejtő helyzetében! Az emberek már egy hónap óta állandóan sorvadtak a koplalástól, mert eddig is oly kevés eleséget kaptak egész napra, amennyivel jó étvágyú ember még egyszeri evésre se lakik jól, - s most még ezt a keveset is leszállítják, hogy még egy font se jut belőle 24 óránként: olyan farkasordító hidegben, melyben a földrecsöppent víz még a kunyhóban is azonnal megfagy! És négy hónapig kell nyomorogniuk ezen az eleségen, négy hónapon keresztül napról napra küzködniük kell az éhhalállal, még pedig állandóan a sötétben, behúzódva alvózsákjaikba, háttal a kunyhó falának támaszkodva, olyan kínos helyzetben, hogy még a lábaikat, elgémberedett tagjaikat se nyújtóztathatták ki!... Iszonyú kilátások, rettentő helyzet: - és mégis valamennyien zúgolódás nélkül belenyugodtak. Istennél a kegyelem: - megadták magukat sorsuknak.

Ennél nagyobb, elszántabb, komolyabb és tiszteletre méltóbb hősiességet keveset jegyzett föl a história. Ez az expedíció bátran, szemhunyorítás nélkül nézett farkasszemet a hónapokig tartó koplalással, melynek éhhalál, de legalább is végelgyengülés lehetett a következése, - csupán csak azért, hogy négy hónapi sorvadás után, még egy utolsó, kétes sikerű erőfeszítést tehessen az életért és szabadulásért! E négy hónap szenvedéseit emberi elme el nem képzelheti: - s talán maguk a vértanuk, se tudnák megfelelően borzalmas színekkel lefesteni. Az emberek, mihelyt megkapták a napi eleséget, kísértetbe jöttek, hogy azonnal megegyék az egészet, - hogy legalább egy órára szabaduljanak az éhség kínzó gyötrelmeitől: - de reszkető kezük megállt a félúton, mert a következő órák réme visszatartotta. Hiszen hogyan bírnák ki éhen a többi 23 órát, amikor egyetlen falattal, egyetlen morzsával se csillapíthatnák az éhség mardosó kínjait?... Hősies önmegtagadással, csodás mérséklettel osztották föl tehát a harapásnyi eleséget több részletre, - s ha megtörtént néha, hogy valamelyiknek földült a teás csészéje, s kiömlött a pár kanál drága, forró tea a földre: a többi rögtön pótolta ezt, egy-egy kanállal adván a magáéból mindenik, hogy a szerencsétlen még se maradjon teljesen éhen! A bajtársi hűség, az önfeláldozásig menő összetartás nagyszerű példáit statuálta ez az expedíció, melynek tagjait a közös veszedelem, a közös szenvedés őszinte felebaráti, igazi testvéri szeretetben forrasztotta össze.

Az expedíció tudta; hogy Sir George Nares 140 font húst raktározott el az Izabella-fokon s egy négy tagból álló kis csapat vállalkozott rá, hogy elmegy ezért az eleségért. Egy héttel az indulás előtt külön adagokat kapott ez a négy ember, hogy megerősödjék kissé az utazásra, melyre csakis a leghősiesebb kétségbeesés vállalkozhatott: - koromsötét éjszakában, rögös jégmezőn, a fagypont alatt 34 Celsius-fokos hidegben!... Leonidás hősies vakmerősége mi volt ahhoz képest, amit ez a négy ember megkísérelt? Harcolni fényes nappal, teljes erőben és jól táplálva, kellemes, normális időjárásban: - mi volt ahhoz képest, hogy ez a kis csapat öt napig tántorgott a sötét éjszakában, küzködve a rettentő hideggel s a metsző orkánnal, mely állandóan arcukba csapdosta a havat?...

És megtalálták az eleséget! Fölrakták a szánra, melyet együttes erővel húztak és megindultak hazafelé. Tizennégy órán át vonszolták lankadatlanul, s ez idő alatt alig ittak pár korty forró teát, mert már a tüzelőjük is elfogyott. Az egyiket annyira megviselte a hideg, hogy már félig meg volt fagyva és már tántorogva se bírta követni társait. A többi három most már nem törődött az eleséggel; ott hagyták a szánt és karonfogva elalélt társukat, vitték, vezették a kegyetlenül hideg, metsző szélben. De kettő csakhamar ezek közül is kidőlt, s ekkor az utolsó - Rice hadnagy - egymagában vágott neki az orkánnak, hogy segítséget hozzon a táborból.

Tizenhat óráig küzködött, viaskodott a hózivatarban, míg végre megtette azt a 25 mérföldet, mely a kunyhótól elválasztotta. De amikor bebukott megriadt társai közé, az ajkai annyira össze voltak fagyva, hogy félórába telt, míg szólni tudott.

Noha az egész expedíciót félholtra sorvasztotta már a koplalás, a nyolc legerősebb ember mégis rögtön elindult szerencsétlen társai megmentésére. S amikor megtalálták őket, meghatottan álltak meg az alvózsák előtt, melyben a két egészséges feküdt szélről, hogy középütt a félig megfagyott embert melengethessék!... Az alvózsák pedig oly keményre volt fagyva, hogy föl kellett vágni, mert különben nem tudtak volna kibújni belőle a szerencsétlenek. És most már „vígan és boldogan" indultak hazafelé, ahová 48 óra mulva érkezett vissza a mentőcsapat, s ez idő alatt 40 mérföldnyi utat tett meg! Ám a megfagyott ember - Elison volt a neve - csaknem halott volt már, mire hazaérkeztek; teljesen elfagyott a keze, lába, az arca, - de azért nem engedték meghalni. A legnagyobb önfeláldozással ápolták s igazán erőszakkal tartották életben, míg végre meggyógyult, noha a szerencsétlen pár hétig oly irtózatosan szenvedett, hogy őrjöngve könyörgött bajtársainak: - öljék meg és irgalomból vessenek véget kínjainak!

Eközben a jégmezőn elhagyott szánkó a rajta levő eleséggel állandóan ott motoszkált az éhenhalással küzködő emberek agyában, akiken annyira elhatalmasodott már az éhség, hogy amikor a lámpást se gyújtották meg többé, mert takarékoskodni kellett a faggyúval a főzéshez: - odamásztak a lámpáshoz és mohón fölfalták a kanócát, kikotorván belőle az utolsó csöpp avas faggyút is!... De azért fegyelmet tartottak; egyetlen egy se zúgolódott vagy éppen lázadozott: a március 1-i indulás volt mindnyájuknak a vágya és reménye, mintha evvel a nappal egyszerre s örökre megszünt volna valamennyi szenvedésük!

És aztán elkövetkezett rájuk az első, nagy szomorúság, mely rémes csüggedéssel ülte meg mindnyájuk lelkét: - egyik bajtársuk meghalt, a szó szoros értelmében éhen halt szegény, noha a többiek, hogy az éhhalál árnya ne kísértse őket, eltitkolták az igazságot még önmaguk előtt is, és soha se ejtették ki ezt a szót, hanem valónak fogadták el az orvos kegyes hazugságát, - hogy szívgyöngeségben halt meg a boldogtalan. A tragédia mindamellett nagyon leverte az egész expedíciót, s talán ez a belső, lelki nyomorúság volt az oka, hogy februárius elején többen szintén halálos veszedelemben forogtak, köztük Lockwood hadnagy is, akinek az orvos külön adagokat rendelt, hogy kissé erőre kapjon, - de a hőslelkű katona inkább szembenézett az éhhalállal, semhogy külön adagokkal apassza társai rovására az egyébként is nagyon megcsökkent élelmi készletet.

Rice hadnagy, Jens eszkimó társaságában még egy utolsó, kétségbeesett kísérletre vállalkozott: - hogy elmegy Littleton-szigetre, ahol esetleg valami eszkimó-tanyára találhatnak; de Jens nem bírta el az utazást, úgy hogy öt nappal elindulásuk után eredménytelenül kellett visszatérniük. Ettől fogva már mindenki csak azon volt, hogy minél jobban összetartsa tulajdon energiáját, melyre oly nagy szüksége lesz március 1-én!... És, ahogy a februárius lassan elmult, az elgyötört, kiaszott emberek valóságos lelkesedéssel bíztatták egymást, hogy micsoda ünnepeltetésben lesz részük, ha majd nemsokára ismét visszakerülnek a civilizált társadalomba!... És aztán végre csakugyan fölvirradt március elseje, - de ekkor olyan szerencsétlenség érte az expedíciót, mely végkép letörte a sok szenvedésben megedzett hősök bátorságát is. A jégmező meghasadt s a tenger zúgva morajlott, hullámzott előttük éppen azon a részén a jégmezőnek, amerre menniük kellett volna, hogy eljuthassanak a szárazföldre! Nem hangzott egyetlen panaszos, kétségbeesett szó se: - de ebben a csüggesztő némaságban ott volt mindnyájuk halálos aggodalma és elernyedt az a nagy energiájuk, melyet se a hosszú téli éjszaka rémei, se a hősiesen tűrt éhség kínszenvedései nem bírtak összetörni.

Az eleség lassan, de egyre fogyott; szerencsére lőttek néhány kék rókát s egy ptarmigánt, melyeknek még a csontjait is megették, s így mégis kihúzták valahogy az áprilist, de a hónap

végén már alig volt pár napra való eleségük. Néhányan annyira elgyöngültek, hogy már megfordulni is alig bírtak az alvó-zsákban. Az egyik napon halva találták Jens eszkimót az alvózsákjában s harmadnapra meghalt egy másik társuk is. Frederick eszkimó és Rice hadnagy most hevesen sürgették, hogy meg kell kísérleni annak a húsnak a hazahozatalát, melyet a szánkóval a jégmezőn hagytak, mikor Elison félholtra fagyott. Érthetetlen; hogy ezt már eddig is meg nem kísérelték, s végzetes lett, hogy a kísérlet most már nem sikerült. A rettentő hideg leverte lábáról a két kiéhezett csontvázat. Elsőnek Rice hadnagy bukott el, aki pedig az egész expedíciónak legszívósabb, legizmosabb tagja volt. Ahogy a hózivatar elérte őket a jégmezőn, egyszerre csak vadul kiabálni kezdett, megtántorodott és összeesett. Frederick megragadta a karját és talpra akarta állítani, de az éhség és a hideg már megragadta gyilkos karmaival s nem bocsátotta el többé áldozatát... Rice hadnagy még egyszer összeszedte magát, de csak egy pillanatra; aztán megint leroskadt a hóra s lázasan félrebeszélve dadogott arról a nagyszerű bankettről, amelyre mindnyájan hivatalosak...

Az eszkimó mindent elkövetett, hogy megmentse a hadnagyot; rumot, forró feketekávét, majd ammónia-szeszt öntött a szájába, sőt levetette tulajdon bundáját is, ingujjban tűrvén a hóval csapkodó, fagyos szelet, - de mindez nem segített; Rice végkép kimerült és sokkal gyöngébb volt már, semhogy az orkánnal megküzdhetett volna: - s miközben egyre a lakomáról beszélt, csöndesen elaludt a hűséges eszkimó karjaiban... És akkor ez a félvad, barbár ember, akit a bajtársi ragaszkodáson kívül semmi se csatolt a halotthoz, saját élete kockáztatásával letérdelt a csikorgó hidegben, zokogva imádkozott a megboldogult lelki üdvösségeért s megásta sírját a hóban, hogy ne legyen a fenevadak martaléka... Mikor pedig félholtan, fagytól és éhségtől elcsigázva visszaérkezett a kunyhóba, a szívében hordott kétségbeesés szétáradt a többiekre is, mert az egész expedícióban nem volt egyetlen egy bátrabb, hűségesebb és kötelességtudóbb katona, mint Rice hadnagy, a bajtársi szeretet és önfeláldozás mintaképe, akit mindnyájan egyformán szerettek.

És, mintha Rice hadnagy tragikus halála lett volna a vég kezdete: - a következő pár nap alatt hárman követték a megváltó halálba, köztük Lockwood hadnagy is. Egy hét mulva alighanem a többiek is mind utánuk mentek volna, ha a véletlen szerencse egy időre meg nem menti őket. A sors útjukba hozott egy fiatal jegesmedvét, melyet szerencsésen elejtettek s ez a 400 font hús megmentette a még életben lévőket az éhhaláltól. Ettől fogva, aki csak bírta emelni a puskát, mind a jégmezőn kóborolt, hogy hátha vadra talál. Láttak is több fókát és rozmárt, de csak Frederick, az eszkimó, tudott elejteni egy kisebb fókát; mikor azonban ennek a társát is üldözte kajakjával, nekiment egy jéghegynek, a kajakja darabokra tört, ő maga pedig a tengerbe fulladt.

Az eszkimó halála pótolhatatlan veszteség volt, mert a többiek korántse voltak oly ügyesek a vadászatban s nem bírták annyira megközelíteni a fókákat, hogy el is ejthették volna. Megint elülről kezdődött tehát a koplalás, és nemsokára minden eleségük csak annak a fókának a vastag bőre volt, melyet még Frederick hozott terítékre. De még ezt is gondosan földarabolták és kimérték, hogy minél tovább tengethessék rajta életüket, - hátha mégis erre téved valami cetvadász-hajó és megmenti őket... És egy napon rájöttek, hogy valaki lop, - még ebből a nyomorúságos eleségből is! - Greely hadnagy azonnal összegyüjtötte az expedíció tagjait és fölszólította a bűnöst, hogy jelentkezzék, de mindegyik tagadta a lopást. Erre elhatározták, hogy - ha rajtakapják - agyonlövik a tolvajt. És rálestek egyik társukra, akire gyanakodtak: - mikor pedig valóban rajt érték a tolvajláson, irgalmatlanul agyon is lőtték... Ez volt az expedíció egyetlen szégyenfoltja.

Két héttel később elfogyott a fókabőrnek utolsó darabkája is és az expedíció tagjai, mint élőhalott csontvázak, erőtlenül hevertek alvó-zsákjaikban, lázasan csillogó, beesett szemekkel vizsgálva egymást, - azon tünődve talán, hogy ki marad közülük utolsónak, - mikor a tenger

felől búgva szólalt meg egy gőzös szirénája... A szerencsétlenek eleinte nem mertek hinni fülüknek. Valami sirály sikonghatott, vagy medve üvöltött, - mondogatták a haldoklók fásult közönyével, - s csak egyetlen egy ember mászott ki a kunyhóból, hogy megnézze, mi az: mert a többinek, úgy szólván, jártányi ereje se volt már. És ez az ember kint maradt, - sokáig maradt kint és nem jött vissza; a többiek pedig, elúnván a feszült figyelést, komor hallgatásba mélyedtek, mintha készülnének az utolsó nagy útra: - a reménységnek még ez az utolsó, halvány fölcsillanása is megcsalta őket!... Aztán hirtelen hangos örömujjongás verte föl a jégmezők halálos csöndjét, - s a következő pillanatban egész csomó fehér ember fogta körül a haldoklókat, étellel és itallal kínálgatva őket. A *„Thetis”* amerikai hadihajó legénysége volt, melynek parancsnoka, Schley kapitány, 1884 június 23-án találta meg és mentette meg a Greely-expedíciónak még életben levő tagjait...

Ugyan panaszkodhatom-e én, akinek bőven megvan a mindennapi kenyerem, s nem kell-e inkább hálákat adnom a Mindenhatónak, hogy mindeddig megkímélt azoktól a kínoktól és szenvedésektől, melyekben oly bőséges része volt csaknem minden sarki expedíciónak?...

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.
A „sóvárgás tanyája”.

Május 4-én hajnali öt órakor megint széles csatornához jutottunk s mivel a közelben nem találtunk rajta átjárót, elhatároztam, hogy tanyát ütünk a partján. Hiszen fáradt kutyáinkkal úgyse bírtunk volna átvergődni rajta, ha előbb, ki tudja, meddig kellett volna vonszolnunk a szánokat! Kétségbeejtő ez a folytonos megállás, az útnak untalan ismétlődő megszakítása, mert valósággal idegessé tesz bennünket az aggodalom, hogy esetleg előbb elfogy az élelmikészletünk s a kutyák kenyere, mint a szárazföldet elérhetjük; mert ez igazán nagy csapás volna reánk nézve!

Május 8-án szerencsés napunk volt, mert meglehetősen nagy darab jégmezőt jártunk be, noha a jég általában nem volt valami jó országút. Mégis, úgy szólván, egész nap előre mehettünk, mivel itt-ott egészen sima jégtükröt is találtunk, amelyen igazi élvezet volt a járás. Hajnali félháromkor indultunk el, nagyon szép, derült időben, mely aztán állandó is maradt. Mivel azonban nincs tökéletes boldogság a földön, minket is ért bosszúság ezen a napon; szánkómba ugyanis már csak négy kutyát foghattam be, s ezek közül is megugrott az egyik. Valahogy elrágta a hámját, s mire észrevettük, már megugrott; egy darabig hajszoltuk, de mikor láttuk, hogy úgy se bírjuk megcsípni, nem törődtünk vele tovább. Estére kelve aztán, mikor tanyát ütöttünk, az éhség ismét visszakergette hozzánk a szökevényt; ekkor azonban nem sokat teketóriáztunk vele: - büntetésből megöltük s aznap este belőle laktak jól a társai.

Délután korán beborult az ég és előre látható volt, hogy zivatar támad; a szél egyre erősebb lett és három óra tájban már teljes erővel dühöngött az orkán. A hózivatar fölpaskolta a jégmező havát, mely valóságos oszlopokban kerekedett föl, s boszorkánytáncot járt a levegőben; ugyanakkor megeredt a hó is és oly sűrűen hullott, hogy szinte fátyolt vont a szemhatáron köröskörül és öt lépésnyire se láttunk tőle. Köröskörül fehér volt minden, mintha óriási lepedővel terítették volna be, s csak itt-ott kéklettek ki a hófehér takaró alól a nagyobb jégtuskók. Közben egyre érdesebb, rögösebb lett a jégmező is, végre pedig olyan gidresgödrös, hepehupás felületre jutottunk, amilyet eddig még sohase értünk elég hosszú utunkban. Eleinte azt hittem, hogy ez a rossz talaj nem tart soká s azért tovább folytattuk az utat; de mikor láttam, hogy nem akar vége szakadni, szóltam Johansennek, hogy mára elég volt, s csakhamar tanyát ütöttünk. Szerencsénkre éppen egy völgymélyedésben voltunk, meglehetősen védett helyen a jégbuckák mögött, s nem kellett jobb helyet keresgélnünk, ami ebben az ítéletidőben, mikor tíz lépésnyire se láttunk, nagyon hosszas és fáradságos munka lett volna.

A most következő héten sok bajunk volt s az út viszontagságai nagyon is megviseltek bennünket. Az időjárás állandóan zivataros maradt, úgy hogy a hóviharok miatt csak lassan haladhattunk; első sorban is nem igen láttuk az utat a sűrű hóhullásban s a jég is egyre rögösebb, egyenlőtlenebb lett, amint a szárazföld felé közeledtünk. Fokozta a nehézségeket az is, hogy a hóréteg a part felé mind vastagabb és lazább volt, úgyhogy a szánkók mélyen belesüppedtek és nehezebb volt őket húzni; mivel pedig kutyáink száma is állandóan apadt, ennek megfelelően fogyott tehervonó erőnk is. Igen sokszor magunk húztuk a szánokat egészen a végkimerülésig, mert még meglévő kutyáink végleg ellustultak és folytonos ostorozásra is csak lassan, elkényszeredetten húzták terhüket. Szóval kínos, kellemetlen utazás volt, amelyet még május 17-én se szakítottunk meg, pedig ezen a napon kellett volna megülnünk alkotmányunk évfordulóját.

Amikor megváltunk a *„Fram”*-tól, hogy az északi sarknak vegyük utunkat, szentül meg voltam győződve, hogy ezen a május 17-én már túl leszünk minden bajon és valahol a szárazföldön - talán már emberek társaságában - fogjuk megünnepelni... Mennyi szép reményünk

ment füstbe azóta, ezzel a legutolsóval együtt! Az északi sarkot nem értük el, a rettenetes utazás a jégmezőkön agyonfárasztott bennünket, és még mindig nem látjuk a szárazföldet! Az édes hazában mindenki örül és vigad ezen a napon: a *„Fram”* legénysége is bizonyára ünnepi lakomára gyűl össze a hajószalónban: - mi pedig itt kínlódunk ezen az átkozott úszó jégmezőn s még azt se igen pontosan tudjuk, hogy hol vagyunk, hogy mekkora távolság választ el még bennünket attól a szárazföldtől, amelyet nem ismerünk, - amelyről még azt se tudjuk, hogy nem lesz-e rosszabb, mostohább, mint ez a jégmező s hogy megtaláljuk-e rajta az önfenntartásunkra szükséges élelmiszereket?...

De azért mégis szerzett némi meglepetést ez a május 17-e. Amikor ugyanis fölkészültünk, hogy átkeljünk azon a széles csatornán, mely a megelőző napon utunkat vágta, sajátságos, furcsa hörgést hallottam, mely nagyon hasonlított a víz színére fölbukó narválok szuszogásához. Mikor Johansent megkérdeztem, hogy hallja-e ő is, Johansen mindjárt mondta, hogy neki egész éjjel úgy rémlett, mintha többször is hallotta volna ezt a szuszogást, de ügyet se vetett rá, mert azt hitte, hogy csak valami nagyon távol eső jégtorlódásnak a zöreje. Erre még erősebben kezdtem figyelni, óvatosan elbujtam egy jégbucka mögé s állandóan a csatornának azt a részét lestem, ahonnan az imént a furcsa szuszogást hallottam. És nem is kellett sokáig várakoznom: - pár perc mulva halk loccsanással szétvált a csatorna tükre s fölbukkant belőle egy narvál feje, majd mindjárt utána a másiké!

Rögtön szóltam Johansennek, hogy vigyázzon, mert narválok uszkálnak a csatornában, s ezzel már szaladtam is a szánkóhoz, hogy elővegyem a puskámat; megkerestem egyúttal a szigonyt is és siettem vissza a két fegyverrel a narválok üldözésére. Eközben azonban a két állat, mintha csak megérezte volna a puskaporszagot, eltűnt a csatornából s én jó darabig hiába vártam, hogy fölbukkanjanak. Nem sokkal aztán azonban ismét hallottam fujtató szuszogásukat, - de valamivel távolabbról, a keletnek fekvő, keskenyebb csatornák egyikéből. Óvatosan lopóztam tehát a hely felé; de, noha néhányszor elég közel jutottam hozzájuk, egyszer se voltam oly kedvező helyzetben, hogy a puskámat használhattam volna. Bizonyos volt ugyan, hogy ha egész nap lesünk az állatokra és folyton szemmel tartjuk a csatornákat, az egyik állat, vagy esetleg mind a kettő is, puska végre kerül: - ezt a nagy időpazarlást azonban nem kockáztathattuk meg; mert ha el is ejtjük a narválok egyikét, a húsából nem sokat vihetünk magunkkal, - hiszen szánkóink már úgy is annyira meg voltak terhelve, hogy a kutyák még így is csak nehezen húzták; azért pedig, hogy egyszer jól lakjunk friss narválhússal, igazán nem volt érdemes az időt vesztegetni.

Ez után pár napig elég tűrhető volt az utunk, noha azért korántse haladtunk oly gyorsan, mint szerettem volna. De annál rosszabb napunk volt május 23-án, aminek visszhangját Naplómban is megtalálom; mert május 24-éről ezeket a följegyzéseket olvasom:

„A hőmérséklet eléggé tűrhető: 7.4 Celsius-fok a fagypont alatt. Amióta úton vagyok Johansennel, ez a május 23-a volt valamennyi közt a legrosszabb napom. Előtte való napon megállított bennünket egy széles csatorna s csaknem az egész napot elvesztegettük azzal, hogy átjárót kerestünk rajta. Éjfél után egy órakor, miután már megreggeliztünk, Johansen hozzálátott a sátor kifoldozásához, én pedig elindultam az átjáró keresésére. Több, mint három óra hosszáig lótottam-futottam föl s alá a csatorna partján, de sehol se találtam még csak némi szűkülést is a csatornán, nem hogy átkelésre alkalmas helyet. Hosszas tanácskozás után elhatároztuk Johansennel, hogy addig megyünk a csatorna mentén kelet felé, míg valahol átjárót nem találtunk; kényszerűségből határoztuk el ezt, - mert egyebet ugyan mit is tehettünk volna?

Csakhogy ez a kényszerű vargabetű sokkal nagyobb lett és sokkal tovább tartott, mint hittük. Igaz, hogy a csatorna lassanként szűkülni kezdett, de mikor odaértünk, ahol azt hittük, hogy már vége van, - csak egymásra torlódott jégtörmeléket találtunk, mely szédítő sebesen zajlott, kavargott az örvénylő vízben, amint a mi lefelé úszó jégmezőnk szegélye sodorta. Törte és

ragadta az egymáshoz súrlódó jégdarabokat. Mégis nekivágtunk az istenkísértő átkelésnek s egy-egy pillanatban azt hittem, hogy talán mégis csak átvergődünk, - de mire kiabáltam Johansennek, hogy siessen a szánokkal, már késő volt; mikor ugyanis odaért, ahol az imént még összeforrtnak látszott a jégtömeg, megint szétvált a csatorna és nyilt víz hullámzott előttünk. Mindamellett néhány merész ugrással átjutottunk egyik jéglapról a másikra s eközben folyton kelet felé haladtunk, hogy minél előbb átvergődhessünk a torlódáson.

Soha nehezebb és fárasztóbb dolgunk nem volt, mint ezen a napon. A jég valósággal zajlott lábunk alatt, egyre torlódott körülöttünk s néha egyenesen lehetetlen volt egy lépéssel is előbbre haladni. Gyakran azt hittük, hogy már odaát vagyunk a csatorna túlsó partján, de jóformán még fel se lélegzettünk, mikor már ismét megnyílt lábaink előtt a jég s kis híja, hogy mind a ketten a vízbe nem zuhantunk. Úgy látszott, hogy sohase lesz már vége ennek az emberfölötti küzdelemnek s voltak pillanatok, mikor mind a ketten a szó szoros értelmében kétségbeestünk. Bármerre fordultunk is, mindenfelé csak zajló jeget és tátongó csatornákat láttunk; és távolabb is, a felhős égbolton, minden irányban csak a víznek sötétszínű, hullámzó tükröződése látszott, mintha a jég köröskörül, mindenütt összetöredezett volna... Hogyan jutunk keresztül ezen a zajló jégtömegen?

Ámbár nagyon éhesek voltunk s a szakadatlan erőfeszítés is nagyon elcsigázott bennünket, mégis az volt a szándékunk, hogy nem tartunk addig déli pihenőt, míg csak teljesen biztos partra nem vergődünk. Ahogy azonban az órák multak, abban a mértékben fogyott ez a reményünk is, s végre, déli egy órakor, kilencórai rettenetes munka után, elhatároztuk, hogy megebédelünk. És ekkor megint tapasztaltam egy sajátságos dolgot, amit már annyiszor megfigyeltem a legkétségbeejtőbb helyzetekben is; hogy t. i. akármily rosszul álljanak is a dolgok: mihelyt egyszer bevettük magunkat az alvó-zsákba és előttünk van az ebéd, - elszáll minden gondunk s olyan elégedett boldogság lesz úrrá rajtunk, mint a jászolhoz kötött állaton, amely eszik, eszik és mindaddig eszik, míg csak nyitva tudja tartani a szemét s a megpukkadásig jól nem lakott.

Ám ebből a kényelmes, boldog könnyelműségből csakhamar felrázott bennünket a szomorú kényszerűség. Délután négy órakor már ismét munkához fogtunk és harmadfél órai kegyetlen erőfeszítés után végre csakugyan sikerült átvergődnünk az utolsó csatornán is, és most már simán, egyenletesen terült el előttünk a jégmező. Hanem alaposan ki voltunk merülve mind a ketten; összesen tizenkét óráig voltunk talpon s ez alatt az idő alatt úgy szólván egy percig sem pihentünk, sőt állandóan toltuk, vonszoltuk vagy emelgettük a szánkókat s közben akárhányszor derékig zuhantunk bele a vízbe. Én magam még külön is teljes három óra hosszáig kerestem átjárót a csatornán, úgy hogy összesen tizenöt óráig dolgoztam. Sőt ezen a felfedező-utamon csaknem életveszedelemben is voltam. Bízva hócipőimben, gyorsan szaladtam a jégen, amelyen a repedésnek még csak nyoma sem volt, amikor egyszerre csak megrokkant alattam a hó s egyenesen a vízbe zuhantam. Szerencsére volt még annyi lélekjelenlétem, hogy az utolsó pillanatban hanyattvágtam magamat, s amint szétcsaptam két kezemmel a jéghideg hólében, az elmerülés pillanatában még meg tudtam ragadni egy nagy jégtuskót, amelyben a kétségbeesés erejével kapaszkodtam meg. Még a balesetben is szerencsém volt, hogy ez a tuskó hozzá volt fagyva a jégmezőhöz; így aztán kimásztam a vízből, de ha a szerencse nem segít, bizonyára jókora darabot kellett volna úsznom, ebben a jégiszapban, - ami semmiesetre sem lett volna nagy élvezet.

Déli pihenésünk alatt megmértem a delelő nap magasságát is és kiszámítottam, hogy az északi szélesség 82° 52’ alá jutottunk. Meglepő, hogy még mindig semmi nyoma sincs a szárazföldnek, holott számításaim szerint már vagy másfél fokkal e szélességi fok előtt okvetlenül el kellett volna érnünk a partvidéket. Tévedésemnek csakis az lehet az oka, hogy a jégmezőt kelet felé sodorja az áramlat s néhány fokkal távolabb vitt bennünket a szárazföldtől; hogy

mennyivel, azt nem tudhatom, mert nincsenek itt azok a műszereim, melyeknek segítségével a hosszúsági fokot is kiszámíthatnám.

Tegnap este megöltük a szegény „Kvik”-et is. Ki se mondhatom, mennyire sajnáltam a derék állatot, de már teljesen lesoványodott s úgy szólván maga sem igen tudott járni, nemhogy a szánkót tudta volna húzni. Nagyon fájt, hogy meg kell tőle válnom: de mit tehettem volna vele?... Hiszen, ha kaptunk volna is friss húst, még akkor is hetekig eltartott volna, hogy ismét kihizlaljuk a szegény állatot, bár még így is kétséges lett volna, hogy egyáltalában használhatjuk-e valamire. Előbb-utóbb tehát úgy is meg kellett volna ölnünk, s talán még jobb, hogy előbb szabadult meg szegény a szenvedésektől. Hanem az bizonyos, hogy hatalmas állat volt ez a szegény „Kvik”; most láttuk ezt csak igazán, mikor megnyúztuk és földaraboltuk; húsából három egész napig jól tartottuk a többi nyolc kutyát...”

Május 29-én húztam fel először a „komager”-t, vagyis a lapp-cipőmet, amelynek megvan az az előnye, hogy sohasem nedvesedik át és nagyon kényelmes benne a járás. Ugyancsak ezen a napon láttuk az első madarat is, egy óriási jég-viharmadarat. Nem sokkal aztán furcsa hangokat hallottam délnyugati irányból, mintha valaki kürtbe fujt volna. Nemcsak én hallottam ezt a hangot, hanem Johansen is, de egyikünk sem tudta megállapítani, hogy honnan eredhet; annyi azonban bizonyos volt, hogy csakis állati hang lehetett s véleményem szerint tengeri kutyák bőghettek a távolban. Mindjárt aztán egy óriási jég-viharmadár suhant el ismét a fejünk fölött, még pedig oly közel, hogy rögtön a puskámhoz kaptam; de mielőtt beledughattam volna a töltést, a madár messzebb volt, semhogy lelőhettem volna. Lassanként kezd elevenedni az élet a vidéken, amiben nagyon sok a vigasztaló, mert tudjuk, hogy lakott tájak felé közeledünk. Később láttunk a jégen egy örvös fókát is, melyet nagyon szerettünk volna elejteni; azonban alig hogy megpillantottuk, az óvatos állat gyorsan besiklott a tengerbe s eltűnt szemünk elől.

Így mult el az egész május, s kénytelenek voltunk a folyton ködös időben és mély hóban állandóan a jégtörmelékkel küzködni, mely minduntalan megakasztotta az utazásunkat. Legnagyobb bajunk azonban most is a csatornákkal volt, amelyek annál gyakoribbá váltak, minél tovább haladtunk. Néha egészen olyan volt körülöttünk a jégmező, mint a zajló tenger, amely már nem is egybefüggő tömeg, hanem apróbb-nagyobb jégtuskók hullámzó forgataga. Tessék ezen keresztülvergődni, kutyákkal és szánokkal, - naphosszat 12-15 órai munkával! Néha azt hittük, hogy sohasem juthatunk el a szárazföldig s kutyástól, szánostól elnyel bennünket a zajló jégtenger.

Június első napjaiban sem változott meg ez a helyzet. Naplómban a következőket írtam június 1-ről: - „Úgy látszik, ez a hónap se fogja meghozni a szárazföldet, amely után már annyira vágyódunk. A napok lassan telnek, mert kifáraszt bennünket az óriási erőfeszítés, amelyben nincsen semmi változatosság; a kétségbeejtően egyhangú munka, mely semmi szórakozással vagy könnyebbséggel nem kínálkozik, mindennél jobban elernyeszti a lelket és letöri az ember energiáját. Ezért vagyunk mind a ketten kedvetlenek s ez a kedvetlenség néha egészen a csüggedésig fokozódik...”

Sajátságos, hogy néha mily fontos szerepe van a véletlennek sorsunk folyásában. Tegnap reggel még mind a ketten azt hittük, hogy a mai nap se lesz különb, mint a többi; a nagy hóesés miatt alig láttunk tíz lépésnyire s mivel a szél is szemközt fujt, el voltunk készülve rá, hogy ma is éppen oly kínos és fárasztó napunk lesz, mint tegnap vagy azelőtt volt. Akkor se javult a helyzet, mikor, nem sokkal elindulásunk után, elállta utunkat egy széles csatorna, melyen meg se mertük kísérteni az átkelést, mivel közben oly koromsötét lett, hogy még feltartott kezünket se láthattuk... Szép lassan, csüggedten ballagtunk dél felé a csatorna mentén s nem is sejtettük, hogy a kedvező fordulat közvetlen előttünk áll. Jó másfélórai vargabetű után ugyanis sikerült átjárót találnunk a csatornán, - s alighogy túl voltunk rajta: gyönyörű szép, sima és egyenletes jégmező terült el előttünk.

Innentől kezdve igazi öröm és mulatság volt az utunk. Nagy darab utat tettünk meg s csak este hét óra tájban akadtunk ismét keresztül-kasul húzódó csatornákra, amelyek megint megállítottak bennünket. Másfél óráig kerestem átjárót kelet felé, de mindenütt csak nyílt vizeket találtam; elhatároztuk tehát, hogy itt ütjük fel éjjeli tanyánkat, remélvén, hogy másnap reggelre megjavul a helyzet... Kilenc óra volt este, mire felállítottuk a sátort s alighogy készen voltunk vele, a szél teljesen elcsendesült s az idő is kiderült. A szemhatár elég tiszta volt nyugat és délnyugat felé; de bármerre néztünk is előre, mindenütt csak víz nyílt tükrözését láttuk az égbolton, mint hogyha köröskörül szabad tenger venne körül bennünket. Mind a ketten vágyakozva néztünk a távoli vizek felé, azzal a titkos óhajtással, hogy bárcsak ott lehetnénk már! Mert a nyilt tenger mögött van a szárazföld s nekünk el kell azt érnünk, hacsak el nem akarunk pusztulni a sivatag jégmezőben.

Sajátságos, hogy mind a ketten a szárazföldön látjuk menekülésünk egyetlen útját, holott Payer éppen ettől a szárazföldtől félt legjobban és szentül meg volt győződve, hogy egész expedíciójával éhenhal, ha nem sikerül a „Tegethoff”-hajót elérnie. Persze, ő nem bolyongott harmadfél hónapig a 86-ik és 83-ik szélességi fok között az úszó jégmezőn, mint mi, mert akkor bizonyára megváltozott volna a véleménye; hiszen mi ezalatt az egész idő alatt úgy szólván egyetlenegy élőlényt sem láttunk: - hogyne vágyódtunk volna hát a szárazföld után, ahol, ha mással nem, néhány jegesmedvével mindenesetre találkozhattunk?

Szinte üldözött bennünket az időjárás szeszélye. Egész éjjel, valahányszor felébredtem, világos nappal volt sátoromban, melynek selyem-ponyváján betűztek a nap sugarai; oly melegen sütött a nap, hogy már a hazai nyárról álmodoztam, mintha ezer kilométernyire volnék ezektől az átkozott csatornáktól és a mindennap megújuló örökös kínlódástól. Mihelyt azonban reggel féltízkor felkeltem, hogy főzzek, mintha csak parancsszóra történt volna: menten elborult a nap arca és ismét sűrű pelyhekben hullott a hó. És ez csaknem mindennap megismétlődött. Vajjon nem az lesz-e a vége ennek, hogy lassanként teljesen összetöredezik körülöttünk a jég s akkor nem tudunk eljutni már a szárazföldre? Ez volna a legnagyobb szerencsétlenség, ami csak bennünket érhet; mert még ha élelmikészletünk elég lenne is arra, hogy a nyarat a jégmezőn töltve bevárjuk azt az időt, míg valamelyik jéghegy kisodor bennünket a partra, - ez csak oly későn történhetne meg, hogy a telet okvetlenül a Spitzbergákon kellene töltenünk; ez pedig még akkor is végzetes katasztrófa lenne, ha elegendő vadat találnánk ott, mert a hideg ellen aligha tudnánk védekezni.

Mivel a csatornán, amely június 1-én megállított utunkban, sehogyse tudtunk átkelni a szánokkal, elhatároztuk, hogy felszereljük kajakjainkat; de mert a csónakok erősen megrongálódtak az útban, amint a jégrögökhöz verődtek, a kijavításuk hosszabb időbe került. És mivel pár nap óta állandóan aggasztott az a veszedelem, hogy esetleg mégis a Spitzbergákon kell majd töltenünk a telet, megállapodtam Johansennel abban, hogy ezentúl takarékoskodni fogunk az élelmiszerekkel. Eddig ugyanis mindennap annyit ettünk, amennyi jólesett, - de most elhatároztam, hogy mindennap lemérjük a reggelihez és ebédhez való mennyiséget, amelynél többet semmiesetre se fogunk fogyasztani. Június 4-én mértük meg először a napi eleséget s reggelire mindegyikünk 50 gramm vajat és 200 gramm kenyeret kapott. Ugyancsak június 4-én meghatároztam tanyahelyünk fekvését is és számításaim szerint az északi szélesség 82° 18’ alatt voltunk.

Még javában bajlódtunk kajakjaink kijavításával, amikor a szél egész váratlanul segítségünkre jött s egymásnak hajtván a szétvált jégmezőket, a szó szoros értelmében eltüntette köztük a csatornát. Június 9-én tehát újra útnak indultunk szánjainkon, aminek nem kis mértékben örültünk, mert kajakon bizony nagyon nehéz lett volna tovább szállítani a kutyákat és szánokat. A jégmező elég sík volt ugyan, de a frissen hullott hóban mégis csak nagy fáradsággal juthattunk előre. Aztán meg nemsokára ismét megjelentek a csatornák is, melyek folyton új és

új akadályokat gördítettek elénk. Ilyenkor mindig nekem kellett átjárót keresnem s míg én föl s alá szaladgáltam a csatorna mentén, Johansen a kutyákra vigyázott és várta, míg jelt adok neki. Ez a várakozás nem volt mindig nagyon kellemes; igaz, hogy Johansen pihent ezalatt, de gyakran alaposan meg is ázott, a szél kegyetlenül átjárta egész testét és temérdek baja volt a kutyákkal is. Néha pedig, mikor nagyon sokáig nem tértem vissza, szomorú gondolatai és aggodalmai is támadtak; attól kezdett tartani, hogy talán beszakadt alattam a jég s örökre elmerültem valamelyik csatornába... Ahogy nekem mesélte, nagyon furcsa gondolatai támadtak néha, mikor a kajakon ülve belebámult a vízbe s a temetői csendet köröskörül semmi nesz se zavarta meg. Ilyenkor valami szorongó balsejtelem szállta meg szívét, s nem is csillapult az mindaddig, míg csak fel nem mászott valamelyik magasabb jégtuskóra, hogy utánam nézzen; ha aztán a messze-messze távolban megpillantott egy sötét pontot, mely jobbra-balra mozgott a jégmezőn, akkor megnyugodva tért vissza ismét a kutyákhoz és megkönnyebbült szívvel várakozott.

Akárhogyan forgattuk is, bizony mindenképen gyötrelmes volt az életünk, egyhangúsága mellett is. Napról-napra, hétről-hétre mindig egyformán kínlódtunk a jégen, amely néha jobb, néha rosszabb volt ugyan, de mindig halálosan kifárasztott bennünket. Folyton abban a reményben éltünk, hogy egyszer csak mégis vége szakad majd ennek a kínlódásnak, - de ez a reményünk mindennap füstbe ment s napról-napra ugyanaz a szomorú, kietlen, sivár kép tárult szemünk elé: jégbuckák, jégbuckák és ismét csak jégbuckák! Akármerre néztünk, sehol nem mutatkozott szárazföld, noha számításom szerint ekkor már a Fligely-fok szélessége alatt jártunk; s ami még ennél is rosszabb volt: a nyílt tengernek se láttuk nyomát sehol, pedig a szárazföld csak emögött lehetett. Sohase tudtuk, hogy hol vagyunk s még kevésbbé tudtuk, hogy miképen fog végződni ez az egész utazás. Bizonyos aggodalmak, amelyek eddig nem bántottak, most emésztő keserűséggel szállták meg szívünket; élelmiszereink ugyanis napról-napra fogytak és kutyáink száma is egyre jobban apadt. Mint valami lappangó rém, amely azonban egyre határozottabb alakot öltött, merült fel lelki szemeink előtt a kérdés: - eljutunk-e a szárazföldre, mielőtt az ennivalónk elfogy, - vagy egyáltalában eljutunk-e azután?... Oly kérdések, amelyekre se nem tudtunk, se nem mertünk magunknak felelni.

Elmult június 14-e is, tehát már teljes három hónap óta elhagytuk a *„Fram”*-ot, és még mindig a véghetetlen jégsivatagban bolyongtunk. Halálra fáradt és különben is csekély számra leapadt kutyáink már a szánokat sem bírták húzni; ha magunkat nem fogtuk be a hámba, minden második lépésnél megállottak. Június 18-án még az is növelte aggodalmainkat, hogy a tenger áramlása észak felé vitte a jégmezőt, amelyen úsztunk; tehát, ami utat az utolsó napokban nagy kínnal megtettünk kelet és dél felé, azt most megint elvesztettük. Ez volt talán a legkínosabb érzés, s ez csüggesztett el bennünket legjobban; valósággal játéklabdái voltunk a szélnek és a tenger áramlásának, mely kénye-kedve szerint hányt-vetett bennünket, s ez ellen a hatalom ellen nem volt erőnk küzdeni. Fokozta csüggedésünket az is, hogy élelmiszereink egyre fogytak, kutyáink közül pedig már mindössze csak három volt életben, - és mi még mindig nem tudtuk, hogy mi lesz velünk. Aztán a megrokkant hóban, mely néha félméternyire is beszakadt alattunk, roppant nehéz és fárasztó volt a haladás.

A kutyák egyre jobban kimerültek; „Lilleräven”, az én fogatom utolsó élő kutyája, már menni is alig tud, nemhogy a szánkót húzná; úgy tántorog, mintha részeg lenne, s ha elbukik, alig bír ismét talpra állni. Ma fogjuk megölni szegényt, s bár egyébként nagyon sajnálom, azért némiképen mégis vigasztal, hogy vége lesz szenvedéseinek s nem látom többé a kínlódását. „Storräven” szintén nagyon fáradt és nem bírja már húzni a szánkót; az egyetlen kutya, amelyik még húzni tud, „Kaifás”, de ez is csak addig bírja a szánkót, amíg mi hátulról toljuk. Ha ily körülmények között tovább akarnánk menni, csak céltalanul fárasztanók magunkat és a kutyákat; megálltunk tehát pihenni, - s ez volt az első nap, amikor nem ebédeltünk, mert mind

a ketten úgy okoskodtunk, hogy nem érdemeljük meg az ebédet, hiszen úgy szólván semmit se haladtunk ez nap.

Felhasználtam a pihenés idejét arra, hogy lehetőleg kiszámítsam, hová is sodorhatott bennünket a tenger áramlása. Hosszas fejtörés, számítás és megfigyelés után szinte egész bizonyosan megállapíthattam, hogy a Fligely-fokot már rég túlhaladtuk s azt hiszem, hogy az első föld, amit megpillantunk, - ha ugyan egyáltalában viszont fogjuk látni a szárazföldet, - a Spitzbergák földje lesz. Ebben az esetben nem is érintjük a Ferenc József-földet, amelyről pedig éjjel-nappal oly szép ábrándokat szőttem! Ha másképen nem lehet, - hát így is jó. Ha már ennyire nyugatra sodort a tenger áramlása, hát menjünk a Spitzbergák felé; a fontos csak az, hogy elegendő eleséget találjunk ottan.

Június 16-án valósággal kétségbeejtett bennünket az út, annyira göröngyös és egyenlőtlen volt; most már csak az vigasztalt, hogy ennél rosszabb már igazán nem lehet. Állandóan azt fontolgatom, hogy nem lenne-e célszerűbb leölni a kutyákat és húsukat eltenni eleségnek: - hiszen náluk nélkül is éppen úgy haladhatunk, mert szegények már úgy se tudják húzni a szánt. Ily módon legalább 2-3 hétre való eleséghez juthatnánk s nem kellene többet velük is törődnünk. Mégis sajnáltam a derék állatokat s elhatároztam, hogy ameddig csak lehet, nem bántom őket; tegnap azonban mégis kénytelenek voltunk megölni kettőt. „Lilleräven" ugyanis alig bírt a lábán állni, mikor elindultunk; de már néhány lépés után végkép összeroskadt, úgyhogy fel se tudott többé kelni. Egy darabig őt is vonszoltam a szánkóval együtt; de mikor felértünk néhány jégdomb tetejére, mely megvédett bennünket az északi széltől, Johansen levágta a félholt kutyát, mialatt én előrementem utat keresni. Ezalatt második kutyám, a „Storräven" szintén rosszul lett, illetőleg annyira elgyengült, hogy nem bírta a szánkót meg se mozdítani. Minduntalan elbukott, majd belegabalyodott a hámjába és a szánkó alá került. Johansen először szabadon eresztette, hogy úgy jöjjön utánunk, de ötven lépésnyire megint leroskadt a kutya és nem tudott talpra állni. Ekkor Johansen feltette szegényt a szánkóra s így vonszolta tovább; legközelebbi táborhelyünkön azonban őt is megöltük, mert csak terhünkre lett volna.

Nekem most már csak egyetlen egy kutyám van, a „Kaifás", mely a szánkót húzni segíti, Johansennek pedig kettő: „Haren" és „Suggen". A két levágott kutya tíz napig elég lesz ennek a háromnak, - kérdés azonban, hogy kibírja-e ez a három kutya az utat még tíz napig? Előre látom, hogy ezentúl már magunkat kell majd befognunk a hámba, pedig ez rettentő fáradság. Tegnap már meg is próbáltuk, igaz, hogy kissé göröngyös jégmezőn, de majd megszakadtunk a nagy erőlködésben, mert a legkisebb rög is úgy megállította a szánkót, hogy csak átemelés-sel tudtuk tovább húzni. Annyira kifáradtunk, hogy délben igazi farkasétvággyal estünk neki az ebédnek, melyhez szegény „Storräven" véréből csináltunk külön fogást vajban kirántva, amely elég jól ízlett, noha csak kutyavér volt...

Június 20-án valósággal megélénkült fölöttünk az ég; az apró madarak, különösen mióta nyugati szél fuj, egész csoportokban jelentkeznek és csattogásuk, csicsergésük betölti a levegőt, mintha csak valahol déli vidéken járnánk. Mindkettőnket nagyon meglepett a madaraknak ez a tömeges megjelenése, - de mit használt a szárazföld közelsége, ha nem juthatunk oda?... Mégis, éppen a madarak láttára, feléledt az a reménységünk, hogy nem halunk éhen, ha valahogy partra vergődhetünk. Mielőtt ugyanis belebujtunk alvó-zsákjainkba, megnéztük lövőszerkészletünket s azt találtuk, hogy 148 sörétes, 181 nagyobb sörétes és 14 golyóstöltésünk van; ennyi lövőszerrel hosszú időre biztosíthatjuk magunknak a megélhetést, ha a szárazföldön is olyan sok lesz a madár, mint itt.

Csak már legalább megpillantanók ezt a szárazföldet! Mert az út gyalázatosan rossz s az idő is állandóan borult, a helyett, hogy langyos és derült lenne és hirtelen elolvasztaná a havat. Tegnap még reggeli előtt nagyobb kirándulást tettem délfelé, hogy megvizsgáljam az utat; egy

darabon ugyan sima és egyenletes volt a jégmező területe, de csakhamar jelentkeztek a csatornák és pedig sokkal számosabban, mint azelőtt. Úgy láttam, hogy ezeken a csatornákon aligha juthatunk át a szánokkal s ezért elhatároztam, hogy kajakjainkat készenlétbe helyezzük s hacsak lehet, csónakokon kelünk át a csatornán. A hó úgyis fenékig át volt ázva, úgyhogy a jégdombok között minduntalan térdig, sőt derékig sülyedtünk a hó-iszapba, mely olyan volt, mint a kása és szinte húzott bennünket lefelé.

Visszatérve kirándulásomról, megreggeliztünk, s aztán nyomban útnak indultunk. Az utazás még az eddigi napoknál is sokkal fárasztóbb és kínosabb volt; azt hiszem, hogy egész napon se jutottunk messzebbre öt kilométernél s estére kelve mégis oly fáradtak voltunk, hogy szinte már vacsorázni se volt kedvünk. Fáradtan bujtunk bele alvózsákjainkba, hogy aludjunk, ameddig csak bírunk s evés nélkül üssük agyon az időt. Most már minden vágyunk csak az, hogy bár kibírnók addig ezt a kínos életet, míg a hó elolvad s út nyílik előttünk a szabadulásra! Délutáni egy órakor keltünk fel és megreggeliztünk, noha most már sohase eszünk annyit, amennyi jólesik, mert takarékoskodnunk kell az eleséggel.

Egyelőre örülünk annak, hogy végeszakad az örökös és fárasztó szánkó-vonszolásnak s abban reménykedünk, hogy ez az új taktika jobban hasznunkra fog válni. Nem kerüljük többé a csatornákat, hanem egyenesen arra vesszük utunkat, amerre több a csatorna, hogy kajakjainkkal minél közelebb juthassunk a nyílt tengerhez, addig is, míg teljesen elolvad körülöttünk a hó. Valamennyire mindenesetre javít helyzetünkön ez a változás és minél messzebbre jutunk dél felé, annál inkább növekszenek kilátásaink arra, hogy a csatornákból végre kijuthatunk majd a szabad tengerre s így nemsokára elérhetjük a szárazföldet is. Ott pedig majd puskáinknak is hasznát vehetjük.

Leszámítva ezt a távoli reménységet, egyelőre még elég komor a helyzetünk. Ebben a pillanatban semmi kilátásunk sincs arra, hogy előre juthassunk; járhatatlan, összetorlódott jég és félig megolvadt, süppedékes hómezők zárják el utunkat mindenfelől; élelmiszereink is gyorsan fogynak, és sehol se jelentkezik olyan vad, amelyet érdemes lenne puskavégre fogni. Sokszor féléjszakákon át ébren fekszem s azzal gyötröm magamat, hogy miképen lehetne olyan utat találni, amely kivezet ebből a mostani, kétségbeejtő helyzetből? De hiába emésztem magam, - seholse látok mentő gondolatot.

Június 22-én, miután kivételesen jól megreggeliztünk, mind a kettőnknek olyan jó kedvünk kerekedett, aminő már rég nem volt. Kényelmesen végignyujtózva sátramban, fényes álmokkal foglalkozom, mint hogyha máról-holnapra sorsunknak gyökeres változását remélném. Igazán furcsa teremtés az ember: - néha a legjelentéktelenebb véletlen is elegendő arra, hogy egészen más színben lássuk az életet. Tegnap és tegnapelőtt, sőt már hetek óta mind a ketten oly levertek és csüggedtek voltunk, hogy már-már elnyelt bennünket a kétségbeesés. A jégmező járhatatlan volt, az idő borult, a szél csípősen maró, - vadat pedig nem láttunk semerre sem... És éppen ebben a reménytelen hangulatban fordult felénk a szerencse egy pillanatra. Kajakunk közelében egész váratlanul egy fóka ütötte fel a fejét, és elkezdett úszkálni körülöttünk. Johansennek éppen annyi ideje volt csak, hogy golyót röpíthetett az állat fejébe, mielőtt ez ismét lebukott volna a víz alá; én ugyanebben a pillanatban beléhajítottam szigonyomat s aztán egyesült erővel kihúztuk az állatot a vízből. Több, mint egy hónapra való eleséget és tüzelőanyagot szereztünk ezzel a zsákmánnyal, úgyhogy most már nem kell sietnünk; kényelmesen rendbehozhattuk kajakjainkat és szánkóinkat, nyugodtan megvárhattuk, míg a jég teljesen elolvad s ez idő alatt még fókákra is vadászhatunk. Tegnap úgy szólván egész nap koplaltunk, mert sajnáltuk magunktól az eleséget és takarékoskodni akartunk vele. Ma reggel viszont úgy jóllaktunk, hogy szinte mozdulni is alig tudunk. Ismét vidám és biztos a jövő, - ugyan ki aggódnék a holnapért, mikor a ma oly boldog és rózsás?...

Pedig ez a nap, amely ezzel a kedvező fordulattal lepett meg bennünket, éppen nem indult biztatóan. A jégmező nagyon rögös volt, a hó folyton beszakadt alattunk, a csatornák pedig egymást érték. El is határoztuk, hogy nem kínlódunk tovább a szánkókkal, hanem beülünk kajakjainkba és evezők segítségével iparkodunk előbbre jutni, összekötözzük tehát kajakjainkat, reáraktuk szánjainkat és még életben lévő három kutyánkat, s miután mindent alaposan lekötöztünk, hogy el ne veszíthessük, már éppen be akartunk szállni magunk is...

Ekkor azonban, közvetlen közelünkben hatalmas fóka ütötte fel fejét a vízből; egyelőre célszerűbbnek tartottam, hogy várjak a lövéssel, nehogy idő előtt elriasszam a zsákmányt; lesbe álltam tehát az egyik jégbucka mögé és türelmetlenül vártam, hogy mikor bukkanik fel a fóka másodszor is, - de hiába vártam. Úgy látszik, hogy ezek az állatok mind meg vannak babonázva, és vagy megérzik a fenyegető veszedelmet, vagy pedig csak azért mutatkoznak, hogy feltartóztassanak bennünket. Már az imént is láttunk kettőt; az egyikre rá is lőttem, de nem találtam el. És most ez a harmadik is rászedett: éppen akkor nem jelentkezett többé, mikor készen vártam, hogy lelőhessem.

Miután a fóka eltűnt és teljesen rendbe hoztunk mindent, magunk is beszálltunk a kajakokba és lassan elkezdtünk evezni; nem volt ugyan könnyű munka, mert mindig vigyáznunk kellett arra is, hogy semmi le ne essék a csónakokról, - de azért csakhamar meggyőződtünk, hogy az utazásnak ez a módja sokkal kényelmesebb, mintha a szánokat kellene vonszolnunk a jégen. Végre eljutottunk a széles csatorna túlsó végére; én kiugrottam a jégre, hogy felhúzzam rá a kajakokat, amikor mellettünk hirtelen erősen kezdett mozogni és locsogni a víz... Egy fóka pihent ott s csakhamar a másik oldalról is nagy loccsanás hallatszott. Amott is felbukkant egy óriási úszó fej, amely prüszkölve mozgott ide s tova, de sokkal hamarabb eltűnt a jég szegélye alatt, mint puskáinkat felkaphattuk s az állatra rálőhettünk volna.

Nagyon bántott bennünket ez a csalódás és szentül hittük, hogy a hatalmas fóka örökre eltűnt; de alig húztam fel félig az egyik kajakot a jégre, mikor az előbbi nagy fej ismét felbukott a tengerből. Mivel puskám a kajakon volt, nem kaphattam fel és nem lőhettem rá a fókára; odakiáltottam hát Johansennek:

- Kapd fel a puskádat és lőjj, de gyorsan!

Jóformán ki se mondtam még e szavakat; Johansen puskájának a lövése már eldördült éppen abban a pillanatban, amikor a fóka ismét el akart tűnni a jég szegélye alatt. A halálra sebzett állat magasra feldobta magát és féloldalt fordulva vergődött a vízen, mialatt a fejéből omló vér pirosra festette a habokat. Rögtön eleresztettem a szánkót s felkapván a szigonyt, hirtelen a fóka hátába hajítottam. Erre megint hevesebben kezdett vergődni: - úgy látszott, még volt benne élet. Mivel attól féltem, hogy a szigony vékony kötele elszakad, ha az állat sokáig és hevesebben mozog, kirántottam késemet s mint az őrült, elkezdtem vele szurkálni a fókát, hogy csak úgy dűlt belőle a vér.

Eközben a szánkó, melyet már félig kihúztam a jégre, lassan kezdett visszafelé csuszni a vízbe; Johansen megpróbálta ugyan, hogy felhúzza, de egymagában nem bírt vele, s így a kajak egyik vége kezdett lassan lefelé merülni. Én magam mindkét kezemmel hasonfekve fogtam a drága zsákmányt, melyet a világ minden kincseért se eresztettem volna el, mert féltem, hogy lemerül a víz alá. Ezalatt azonban Johansen kajakja annyira féloldalt fordult, hogy a víz kezdett belefolyni és minden készletünk veszélyben forgott. Most már nem habozhattam tovább; hirtelen körülcsavartam a szigonyrakötött vékony zsineget egy jégbuckán s otthagyván a fókát, Johansen segítségére siettem. Egyesült erővel aztán könnyen partra huztuk a kajakot. Most került sor a fóka kivonszolására, ami már sokkal nehezebb munka volt; jó félóráig kínlódtunk vele, míg végre sikerült teljesen kihuznunk a jégre.

Örömünkben néhányszor körültáncoltuk a kedves állatot; egyáltalában nem törődtünk azzal, hogy a kajak félig tele volt vízzel és csaknem minden holmink átnedvesedett. Hiszen hosszú időre volt eleségünk és tüzelő anyagunk, ami egy csapásra megszüntette minden gondunkat!

Kiakasztottuk tehát átnedvesedett holminkat, hogy megszáradjon a napon s miután a hely alkalmasnak mutatkozott a sátor fölütésére, mindjárt ott is maradtunk és szétdaraboltuk zsákmányunkat. Nem hiszem, hogy amióta a világ áll, voltak emberek az úszó jégen, akik boldogabbak lettek volna nálunk, amint alvó-zsákjainkban ülve, farkas-étvággyal ettük a fókahúst, szalonnát és levest, amennyi csak belénk fért. És evés közben ki nem fogytunk a nagyszerű lakoma dicséretéből; egyre azt hajtogattuk, hogy ennél pompásabb ebédet sohase ettünk.

Aztán belebujtunk alvó-zsákjainkba s boldogan aludtuk az igazak álmát, mert most már semmiféle aggodalmunk nem volt jövőnket illetőleg és nyugodtan várhattuk a kedvező fordulatot. Véleményem szerint, s ebben Johansen is megegyezett velem, nem tehettünk okosabbat, mint hogy itt maradunk, ahol vagyunk, élünk a fóka húsából, ameddig benne tart és nem nyúlunk élelmiszereinkhez; szóval pihenünk és lustálkodunk mindaddig, míg vagy jobban összetöredezik a jég, vagy pedig erősebben összefagy; az első esetben kajakokkal megyünk tovább, a másodikban pedig szánakon folytatjuk útunkat.

Hozzáfogtunk tehát kajakjaink kisebb-nagyobb hibáinak a kijavításához és vártuk az időváltozást. Eközben sikerült még egy fókát elejtenünk, úgy hogy most már a megélhetésünkre vonatkozó gondok és aggodalmak egyáltalában nem bántottak többé. Ám annál keservesebb volt a várakozás. Csak július 6-án, kétheti emésztő tétlenség után változott meg lassanként az idő s enyhült meg annyira, hogy most már a jégmező gyorsabb olvadását remélhettük; egész éjjel és másnap reggel is szakadatlanul esett az eső, úgy hogy mind a ketten egészen felvidultunk. Harmadnapra azonban ismét kiderült az idő és megint elfogott bennünket az aggodalom, hogy nem korán örültünk-e már a szabadulásnak. Valami sajátságos csüggedés, unott beletörődés vesz erőt rajtam; amily sokat törődtem azelőtt Naplómmal, épp annyira undorodom most attól, hogy tollat fogjak a kezembe; pedig most sokkal több írnivalóm lenne, mint azelőtt volt!

Vasárnap ismét megeredt az eső s tömérdek havat elolvasztott, aminek nagyon megörültünk. A jó idő tiszteletére estére csokoládét főztünk, mely nyers fóka-szalonnával a legkitűnőbb csemege. Ma este azonban keserves csalódást hozott, mert miután kedvünkre kiörültük magunkat a pompás vacsorán, nagy ügyesen meglöktem a csokoládés kannát, úgy hogy rögtön feldült s az utolsó csepp is kifolyott belőle. Elszontyolodva és némán ettük meg a fókaszalonnát, addig is, míg a második csokoládét feltettük a tűzre. Ekkor kívülről behallottuk a sátorba „Kaifás" heves ugatását. Kétségtelen volt, hogy valami állat csavarog odakint; rögtön letettem a szalonnát és kikandikáltam sátorunk nyílásán. De mennyire meg voltam lepetve, amikor egy jegesmedvét pillantottam meg, mely kényelmesen talpalt oda a kutyákhoz és már kedélyesen szaglászta szegény „Kaifás"-t.

Rögtön felkaptam puskámat, mely megtöltve állt mellettem a hóba, s mialatt a megzavart medve tágra nyílt szemekkel bámészkodott rám, célbavettem és vállapockája alatt találtam el. Meg voltam győződve, hogy menten összeroskad, mert szíven lőttem, - de úgy látszik, nem jól találta a golyó, mert a fenevad csak megtántorodott s aztán sarkon fordult és gyors ügetéssel menekült. Mielőtt még új töltést dughattam volna puskámba, már el is tűnt a jégdombok között; én azonban nem akartam engedni, hogy meneküljön, s legott utána eredtem. Alig tettem néhány lépést, amikor valamivel odább két más fejet is megpillantottunk; Johansen ugyanis szintén utánam jött. Két fiatal medvebocs volt ott, s hátsó lábain állva nézte az anyját, amint ez bukdácsolva és véres nyomokat hagyva maga után a hóban, feléjük közeledett. Ekkor aztán mind a hárman futásnak eredtek s most vad üldözés következett a rögökön,

jégtuskókon és csatornákon keresztül, amelyek azonban egy pillanatra se tartóztattak fel bennünket. Sajátságos a vadászat szenvedélyének izgalma; ahol máskor talán csak óriási erőfeszítéssel tudtunk volna előbbre jutni, sőt talán habozva meg is álltunk volna, hogy folytassuk-e az utunkat: - ott most minden gondolkodás nélkül, szinte vakon rohantunk előre, mintha a legegyenesebb úton jártunk volna.

Az anyamedve súlyosan megsebesült és kínosan vonszolta a bal elsőlábát; noha sokkal lassabban futott, mintha nem sebesült volna meg, mégis csak nehezen bírtam a nyomában maradni. A bocsok szorongva ugrándoztak anyjuk körül, de valamivel mindig előtte szaladtak, mintha unszolnák, hogy gyorsabban fusson. Egyszerre aztán mind a három megfordult és szembeállt velem, úgy, hogy egész közel jutottunk egymáshoz. Ez volt az első alkalom, hogy a medve jó célpontot adott s mindeddig nem is lőttem rá, mert mindössze csak három töltésem volt s nem mertem megkockáztatni olyan lövést, amely esetleg elhibázhatná, vagy csak könnyebben sebesítené meg az anyamedvét. Most azonban, amint farkas-szemet nézett velem az öreg, rögtön célbavettem s alig, hogy eldördült a lövésem, nyomban össze is roskadt. A bocsok szorongva szaladtak vissza anyjukhoz, mikor látták, hogy összeroskad; nyűszítve szimatolgatták, nem tudva, mihez fogjanak kétségbeesésükben. Közben újra megtöltöttem puskámat s rálőttem az egyik bocsra. Tompa ordítással fordult föl és bukott le az anyja mellé. A harmadik most ijedten rohant oda testvéréhez, mely ordítva hempergett a hóban, s hol azt nézte, hol pedig az anyját, mely nagy vértócsában végsőt hörgött. Amint közelebb mentem hozzá, egész közömbösen fordította felém a fejét; mit érdekeltem most már én, mikor egész családja elpusztítva, haldokolva hevert a hóban?... Nem tudta szegény, hogy hova menjen s akkor se moccant meg, mikor két lépésről szíven lőttem; egyetlen mukkanás nélkül, holtan roskadt le az anyja és testvére mellé.

Nemsokkal aztán odajött Johansen is, akit egy csatorna feltartóztatott útjában. Megnyúztuk az állatokat s aztán visszamentünk a sátorba a szánkókért és a kutyákért, hogy tanyánkra hozzuk a húst. Előbb azonban még egy csésze csokoládét ittunk, ami fölségesen ízlett ez után a kirándulás után. Egyelőre csak a legkisebb bocsot vittük haza, a másik kettőnek feldarabolt húsát pedig betakartuk a bőrökkel, hogy megvédjük a sirályok falánksága ellen. Másnap aztán elhoztuk a két másik medve húsát is, s azt hiszem, hogy most már elegendő eleségünk lesz, míg csak a szárazföldet el nem érjük. Leginkább azért örültünk ennek az új zsákmánynak, mert annyi nyershúst adhattunk kutyáinknak, amennyi csak beléjük fért. Szegény „Suggen” oly kétségbeejtő állapotban volt, hogy amikor a medvék húsáért indultunk, még járni sem tudott. Feltettük tehát a szánkóra, de ekkor irtózatosan vonítani kezdett, mintha méltóságán alulinak tartaná, hogy így cipeljék őt az ebédhez. Sajátságos nyavalya bántja különben a kutyánkat; mintha mellső lábaik megbénulnának, hirtelen az orrukra buknak és nem tudnak többé talpraállni. Csak „Kaifás” oly friss és vidám, mint azelőtt.

A fiatal bocsok oly nagyok voltak, hogy szinte el se hittem, hogy ebben az évben születtek; mivel azonban az anyjuk még most is szoptatta őket, nem lehettek idősebbek egy esztendősnél. Azok a bocsok, melyeket mult év novemberében lőttünk a *„Fram”* födélzetéről, alig voltak félekkorák; mind az anya, mind pedig a bocsok gyomrában félig megemésztett fókabőrt találtunk. Annyi bizonyos, hogy a rengeteg hús nagy jótétemény volt reánk nézve; most már jobb kedvvel vártuk a jövőt a „Sóvárgás Tanyáján”, ahogy ezt a helyet elneveztük. Reggel, délben és este mindig medvehússal éltünk s ahelyett, hogy megúntuk volna, rájöttünk, hogy a fiatal állatok melle igazi csemege. Sajátságos, hogy ez a kizárólag húsos és zsíros konyha egyáltalában nem ártott meg az egészségünknek, sőt a szó szoros értelmében nem is igen kívánjuk a tésztát; a már említett forró savó mellett egyetlen kedvenc italunk a citromos grogg, s ha e kettő közül valamelyik megvan, akkor a medve- vagy fóka-pecsenye után igazán nem vágyunk semmire.

Július 23-án végre felkerekedtünk a „Sóvárgás tanyájáról” s most már szerencsére ismét úton vagyunk. Ámbár a jég most se valami kitűnő, azért a szánkók mégis könnyebben csúsznak rajta, mert mindent ott hagytunk régi tanyánkon, amit csak nélkülözhettünk; így hát a szánkók könnyebbek lettek s mivel közben a hó is jelentékenyen leapadt, már nem süppedhettek le olyan mélyre. Megvan még az az előnyünk is, hogy amerre csak megyünk, mindenütt jó ivóvizet találunk. Most ismét a régi koszton élünk, de korántsem ízlik úgy, mint ez az egy-hónapi húsos és zsíros konyha a „Sóvárgás tanyáján”. De azért mégis örülünk, hogy ismét úton vagyunk: - soha jobb kedvünk nem volt, mint az indulás napján, mert szinte éreztük, hogy a legközelebbi napok sok örvendetes fordulót hoznak.

TIZENHATODIK FEJEZET.
Végre szárazföld.

Július 24-én végre bekövetkezett a csoda. Csaknem két év után, amikor már úgy szólván a reményekről is lemondtunk, megpillantottuk végre a szemhatáron azt a kiemelkedő, fehér vonalat, amely a partszegélyt jelzi. Elhagytuk tehát a jégmezőt s egészen új életet kezdtünk a szárazföldön, ahol végre akadálytalanul haladhattunk hazafelé. Fölütöttük sátrunkat egy alacsonyabb domb aljában s rögtön hozzáfogtunk az ünnepi vacsora elkészítéséhez; pemmikánt, szárított medve- és fókahúst vagdostunk össze, ebből gombócokat gyúrtunk s aztán vajban kisütöttük; előételnek pedig fiatal medvenyelvet szeleteltünk fel.

Örömünket azonban csakhamar megrontották azok a fáradalmak, amelyekkel a szárazföldön is meg kellett küzdenünk, hogy előbbre juthassunk. Azt hittük, míg a jégmezőn jártunk, hogy mihelyt kijutunk a partra, egyszerre végeszakad minden bajunknak és vesződségünknek; ehelyett a nehézségek mintha fokozódtak volna, mióta a szárazföldön járunk. Jégrögök helyett hóbuckák teszik itt egyenlőtlenné a területet, amelyet a csatornák éppen úgy megszaggatnak itt is, mint a jégmezőn. Johansen, például tegnap is csaknem belezuhant egy csatornába, de az utolsó pillanatban mégis sikerült megkapaszkodnia egy jégdarabba; a kutyák ellenben folyton belepotyognak és hideg fürdőt vesznek.

Augusztus 5-én még sokkal rosszabb volt az utunk, mint az előző napokban. Reggel hét órakor indultunk el, de alig tudtunk előre menni, mert az egész hómező olyan hepehupás volt, mintha óriások össze-vissza dobálták volna rajta a jégtuskókat, melyek közt a megolvadt hó mély tócsákba gyűlt össze, úgyhogy néha derékig süppedtünk a hóiszapba. Nagy erőfeszítés után végre széles csatornához értünk, melyen kajakokkal kellett átkelnünk. Én mentem elől, odahúzván szánkómat a csatorna szélére, - mikor hirtelen mozgást és puffanást hallottam a hátam mögött, s rögtön aztán Johansen tompa hangon felkiáltott:

- Gyorsan a puskát!

Rögtön megfordultam s ijedten láttam, hogy egy óriási jegesmedve rohan rá Johansenre, aki már elbukott és hanyattfeküdt a jégen. Föl akartam kapni puskámat, mely tokjában feküdt a szánkón, de a kajak ebben a pillanatban belecsúszott a vízbe. Első gondolatom az volt, hogy utánaugrom és majd a kajakról lövök, de mint a villám, cikázott át agyamon a gondolat, hogy ez veszedelmes lehet, mert a kajak ingadozik s így nem célozhatnék biztosan. Elkezdtem tehát kifelé húzni a kajakot a vízből s térden állva irtózatosan erőlködtem, hogy elérhessem a puskát. Időm se volt rá, hogy megfordulva hátratekintsek s megnézzem, mi történik ott, mikor Johansen a legnagyobb nyugalommal ismét megszólalt:

- Lőjj gyorsan, ha el nem akarsz késni vele!

Most feszítettem csak meg minden erőmet. Egyetlen rántással kikaptam puskámat a tokjából, térdeimen guggolva, hirtelen megfordultam s felhúztam a ravaszt. A medve alig volt tőlem két méternyire s éppen „Kaifás”-ra akart rohanni, hogy leüsse. Nem volt veszteni való időm s noha sietségemben a sörétes cső kakasát húztam fel, mégis azonnal lőttem, - még pedig egyenesen a medve füle mögé, úgy, hogy a roppant fenevad nyikkanás nélkül holtan rogyott össze.

A medve úgy követhette nyomunkat, mint valami macska, elbujva a jégbuckák mögött, míg végre oly közel lopózkodott hozzánk, hogy Johansent megtámadhatta. Mialatt ugyanis Johansen letérdelt, hogy kajakját előretolhassa, egyszerre csak meglátta a guggoló jegesmedvét, mely egy közeli hódomb mögött rejtőzködött, de az első pillanatban azt hitte, hogy „Suggen” kutyánkat látja. Mielőtt még eszébe juthatott volna, hogy ez az állat sokkal nagyobb, semhogy „Suggen” lehetne, már olyan pofont kapott tőle a balfüle mögött, hogy csak úgy szikrázott a

szeme, amitől menten hanyatt bukott. Johansen igyekezett tőle telhetően védekezni, amint a medve rárohant; torkon ragadta a fenevadat s minden erejéből fojtogatta. Éppen abban a pillanatban, mikor a medve már be akarta kapni a fejét, kiáltotta Johansen azokat a megdöbbentő szavakat: - „Lőjj gyorsan, ha nem akarsz elkésni vele!...” A medve csaknem folyton engem nézett, mintha azon tanakodnék, hogy ugyan mit is fogok csinálni, - mikor azonban megpillantotta „Kaifás”-t, rögtön ez ellen fordult. Hirtelen ott hagyta Johansent s először „Kaifás”-t ütötte meg az orrán, majd pedig „Suggen” ellen fordult s erre is úgy rácsapott, hogy a szegény kutya fájdalmasan vonított. Ebben a pillanatban kaptam én fel a puskámat s még éppen jókor lőttem le a fenevadat, mely közben ismét „Kaifás” ellen fordult s rá akart támadni. Az egész kaland nem tartott öt percig se és hihetetlen szerencsével végződött; Johansennek csak balarcáról kaparta le egy kicsit a piszkot, úgyhogy széles fehér sáv maradt utána a bőrén; rajta kívül még a két kutya kapott egy-egy pofont, amely azonban egyiknek se ártott meg.

Alig rogyott össze a medve, mikor már megpillantottunk két másikat, amint nem messze tőlünk kikandikáltak egy jéghegy mögül. A két bocs volt ez, s természetesen kíváncsian leste az anyai vadászat eredményét. Nem tartottam érdemesnek, hogy egy-egy töltést vesztegessek mindegyikre, de Johansen úgy vélte, hogy a fiatal bocsok húsa sokkal izletesebb, mint az anyjuké s az egyiket minden áron el akarta ejteni. Mikor azonban feléjük szaladt, a két bocs gyorsan kereket oldott s oly nyomtalanul tűnt el a jégbuckák között, mintha csak elnyelte volna a hómező. Később azonban ismét visszatértek s meglehetős távolról hallottuk, amint keservesen bőgtek az anyjuk után. Johansen rájuk is lőtt, de mivel a távolság igen nagy volt, csak éppen hogy megsebezhette az egyik bocsot. Az állat veszett bőgéssel menekült és Johansen utána; de csakhamar abbahagyta az üldözést, mert nem tudott lépést tartani a zsákmánnyal. Mikor később feldaraboltuk az anyamedvét, a bocsok megint odajöttek a csatorna túlsó feléről, s ameddig csak ott maradtunk, mindig körülöttünk csatangoltak. Folyton bőgtek és vonítottak s egyre bennünket figyeltek, mi azonban egy csöppet se törődtünk velük. Miután a kutyákat alaposan megetettük s magunk is jóllaktunk a medve-pecsenyéből, levágtunk egy jó darabot a sonkájából, ezt beraktuk a kajakba s aztán tovább folytattuk utunkat.

El kell még mondanom, hogy miképen pillantottuk meg legelőször a szárazföldet s mily viszontagságok után értük el a partot. Augusztus 6-án, mindjárt elindulásunk után, láttuk, hogy az égbolton tükröződő sötét folt igen nagy víznek a közelségét jelzi. Ebből sejtettük, hogy elérkeztünk a jégmező szélére s nemsokára előttünk lesz a nyílt tenger, mely a szárazföldtől még elválaszt bennünket. Ez a gondolat annyira serkentett bennünket, hogy most már nem törődtünk többé semmivel, csak siettünk előre, ahogy lehetett s ügyet se vetettünk a medvenyomokra, melyek minduntalan keresztezték utunkat. Menetközben gyakran eszembe jutott Xenophon visszavonulása, amikor a görög katonák teljes egy esztendeig utaztak Ázsia belsejéből a tenger felé s végre egy magas hegyről megpillantották a tengert. A tízezer görög, mikor felkiáltott: - „Thalatta! Thalatta!” - körülbelül ugyanazt érezhette, amit mi, amikor hónapokig tartó bolyongás után a jégmező szélére értünk és szintén megpillantottuk a tengert.

Ott álltunk végre nehéz és fárasztó utunk egyik fordulójánál. Előttünk terült el a tenger sötétkék tükre, tele fehér jégtáblákkal; messze távolban meredeken nyúlt az égbe a gleccser fala, melyet kékesszürke köd burkolt el. Szólni nem tudtunk, csak örömtől ragyogó tekintettel néztünk egymásra. A gondok már mind mögöttünk voltak s előttünk hullámzott a tenger széles országútja, melyen át most már visszatérhettünk hazánkba. Kalapommal integettem Johansennek, aki elmaradt kissé a hátam mögött, ő pedig feldobta kalapját a levegőbe és torkaszakadtából kiabált: - „Hurrah!”... Természetes, hogy ezt a nagy és fontos eseményt méltóképen meg kellett ünnepelni; rögtön hozzáfogtam tehát a csokoládéfőzéshez, s miután pompásan jóllaktunk, azonnal elkezdtünk dolgozni, hogy a kajakokat vízre bocsáthassuk.

Igaz, hogy jobb lett volna, ha mindegyikünk külön ül bele kajakjába, mert akkor sokkal gyorsabban haladhattunk volna, de ezt csak akkor tehettük volna, ha lemondunk a szánokról. Ám egyikünknek se volt bátorsága erre, mert valami rejtélyes előérzet azt súgta mindkettőnknek, hogy a szánokra még nagy szükségünk lesz. Nem tehettünk hát egyebet, mint hogy összekötöztük a két kajakot, a két szánt pedig keresztben rájuk tettük, az egyiket elül, a másikat pedig hátul. Nagy szomorúságot okozott, hogy megmaradt két kutyánkat nem vihettük magunkkal; rájuk már aligha lehetett többé szükségünk s különben is a kajakok sokkal jobban meg voltak terhelve, semhogy még a kutyákat is felvehettük volna rájuk. Fájt ugyan, hogy meg kell tőlük válnunk, mert éppen ezt a két utolsó kutyánkat szerettük legjobban, de mégse tehettünk semmit az érdekükben. Mégis, hogy könnyebb legyen a hóhérmunka, felcseréltük a két kutyát, úgy hogy Johansen lőtte agyon az enyémet, a szegény „Kaifás”-t, én pedig „Suggen”-t, mely az ő szánkóját húzta.

Elvégezvén ezt az utolsó, szomorú kötelességet, végre készen voltunk az indulásra. Igazi gyönyörűség volt nézni, amint a kajakok vigan táncoltak a vízen s a tenger bodros hullámai csapdosták a csónak oldalait. Két év óta nem láttunk már ekkora darab vizet, s az a gondolat, hogy még estig a szárazföldön lehetünk, még százszorosan kedvesebbé tette szemünkben a tengert. Evezve és a széltől is hajtva elég gyorsan haladtunk a szárazföld felé, melyet kisideig eltakart előlünk a köd, de aztán csakhamar kibukkant a meredeken emelkedő gleccser hatalmas fala. Nemsokára már ott voltunk a tövében, de mivel itt nagyon meredek volt, nem köthettünk ki mellette, hanem hosszában eveztünk nyugat felé. Egyelőre tehát nem üthettük fel tanyánkat a szárazföldön, hanem kénytelenek voltunk az úszó jéghegyek valamelyikén megtelepedni. Így tartott ez augusztus 8-ig, amikor végre sikerült partra vergődnünk s ekkor megállapíthattuk, hogy kisebb-nagyobb szigetek alkotják azt a szárazföldet, amelyre léptünk. Az egyik szigetet elneveztem Éva-, a másikat Adelaide- és a harmadikat Liv-szigetnek, az egész csoportot pedig Fehér-földnek. Számításaim szerint azt kellett hinnem, hogy ezek a szigetek a Ferenc József-földhöz tartoznak s ez a föltevésem később valóban igaznak is bizonyult.

Augusztus 10-én elhagytuk a szigeteket s miután szánjainkat itt-ott végigvonszoltuk az utunkba eső jégmezőkön, még másnap is kajakjainkban evezve haladtunk előre. Estefelé kikötöttünk az úszó jégmező partján s ekkor hajtottuk végre azt a régebbi elhatározásunkat, hogy megkurtítjuk szánjainkat, amire azért volt szükség, hogy egy-egy kajakra elférjenek s ne legyünk kénytelenek ismét összekötözni a két kajakot. Így ugyanis gyorsabban haladtunk s a felborulás veszedelme se fenyegetett annyira.

Augusztus 12-én elkészültünk a szánok megkurtításával s miután részint vizen, részint a jégmezőkön folytattuk utunkat, augusztus 14-én este elértük végre azt a szigetet, amelyre vágyódtunk. Két hosszú év leforgása után most tettük először lábunkat olyan földre, amelyet nem takart jég. Ki se mondhatom, mily őszinte és mélységes öröm töltötte el szívünket, amint egyik szikláról a másikra ugorva körülsétáltunk a szigeten s egy-egy védett szögletben a kövek között megpillantottuk a növényzetet is: a mákvirág és az izlandi jégvirág egy-egy fajtáját. Természetes, hogy nagyszerű lakomával ünnepeltük meg ezt a nevezetes eseményt is; mivel a petróleumunk már elfogyott, halzsir-tűzön főztük meg a lakomát, s utána kitünően aludtunk.

Másnap ismét útra keltünk s miután sokáig bajlódtunk a viharral és jéggel, mely veszedelmesen zajlott körülöttünk a széltől korbácsolt tengerben, több éjszakát töltöttünk el részben a jégmezőkön, részben pedig a parti sziklák között. Augusztus 26-án, hogy egy újabb vihar elől meneküljünk, véglegesen partraszálltunk a Frederick-Jakson-szigeten. Előbb azonban különös kalandunk volt az egyik szűk csatornában, a hatalmas jégdarabok között. Az én kajakom ment elül s éppen egy kis tisztáson siklottam tova, amikor kajakom hirtelen erős lökést kapott

alulról. Meglepetve néztem körül, mert seholse láttam nagyobb jégdarabot, de sokkal veszedelmesebb ellenség fenyegetett. Amint ugyanis letekintettem a tengerbe, roppant nagy rozmárt pillantottam meg, amely éppen akkor siklott tova kajakom mögött a víz alatt. Majd hirtelen felbukkant s egyenesen, mint a gyertyaszál, megállt Johansen előtt, akinek kajakja nyomon követte az enyémet. Attól való féltében, hogy a szörnyeteg mindjárt belevágja agyarait a kajakba, Johansen teljes erejéből visszafelé kezdett evezni, s egyúttal a puskája után nyúlt, mely mellette feküdt. Én se sokáig haboztam, hanem kirántottam tokjából a puskámat. A rozmár azonban prüszkölve bukott le ismét a víz alá, átsuhant Johansen kajakja alatt s közvetlen mögötte bukkant fel újra. Johansen azt vélte, hogy elég a tréfából ennyi, s gyorsan rámászott a legközelebb eső jégdarabra. Példáját követtem én is és éppen jókor, mert a következő pillanatban ismét felbukott a szörnyeteg s oly heves hullámzásba hozta a vizet, hogy a csónakom bizonyára fölborult volna, ha még benne állok. Aztán még sokáig úszkált a rozmár a jégdarab körül, amelyen mi közben megebédeltünk; hol a Johansen kajakja, hol pedig az enyém mellett bukott fel minduntalan s egészen jól meg tudtuk ügyelni, amint sötét teste gyorsan elsiklott a csónakok alatt s fel-felbukkant a jégdarab közelében. Először azt gondoltuk, hogy rálövünk - hátha így megszabadulunk tőle; de aztán sajnáltuk a töltést s az állat különben is csak az orrát meg a homlokát mutogatta, ez pedig nem jó célpont annak, aki egy lövéssel akarja megölni ezeket a szörnyetegeket. Sokkal inkább szerettük volna, ha valami fóka üti fel fejét a vízből; ilyet azonban nem láttunk, noha ugyancsak vágytunk megint egy kis fókahúsra.

Augusztus 26-án, alighogy lábamat a partra tettem, azonnal megpillantottam egy medvét, mely nem messze tőlünk ballagott a sziklás parton. Gyorsan kihúztuk kajakjainkat a vízből, hogy üldözhessük. Közben magának az állatnak is hasonló szándékai támadhattak minket illetőleg, mert egyenesen felénk ügetett, mire mi szép csendesen meghúzódtunk a kajakok mögött és nyugodtan várakoztunk. Mikor már elég közel volt hozzánk, észrevette lábnyomainkat a hóban, s mialatt e körül szimatolt, Johansen lapockán lőtte. A medve rémesen felordított és menekülni akart, de a golyó eltörte a hátgerincét, úgy hogy hátulsó teste bénultan roskadt a földre. A megriadt állat dühösen harapdált maga körül és véresre tépte hátsó lábait, mintha így akarná megbüntetni őket, amiért nem teljesítik kötelességüket. Majd ismét föl akart emelkedni, de hiába; hátsó teste bénultan hevert a földön, úgy hogy csak nehezen vonszolhatta maga után. Végre is megszántam és fejbelőttem. Nem mozdult többet, mert a golyó az agyvelejét roncsolta szét.

Miután megnyúztuk a medvét, kirándultunk a szárazföld belseje felé, hogy szemügyre vegyük új birodalmunkat, s ugyancsak meglepődtünk, amikor annak a helynek közelében, ahol legelőször pillantottam meg a medvét, két hatalmas rozmárt láttam pihenni a jégen. Fényes bizonyítéka volt ez annak, hogy a rozmár egyáltalában nem fél a jegesmedvétől, sőt még csak nem is igen törődik vele, viszont az se szívesen köt ki a rozmárral, aminek később még meggyőzőbb példáit is tapasztaltam. Jóval távolabb, kint a nyílt tengeren is láttunk egy rozmárt, mely minduntalan kidugta fejét a vízből s oly erősen vett lélegzetet, hogy a szuszogása messzire elhallatszott. Mialatt lélegzetet vett, nagy agyarait belevágta a jégtáblába s úgy pihent ott, mint valami elfáradt úszó. Igazán festői kép volt ez a nagyszerű állat, amint hatalmas agyaraival, durva sörtebajszával kidugta otromba fejét a vízből s rákapaszkodva a jégre, szétnézett a vidéken, hogy merre találhatná meg többi társait. Amint egyik jégdarabtól a másikhoz úszott, észrevette, hogy nem messze a parttól, két másik rozmár is hever egy jégdarabon. Úgy látszott, hogy a „szabadúszó” ezeket kereste, mert egyre jobban közeledett hozzájuk és folyton őket nézte, mikor agyaraival a jégtáblákra támaszkodva a vidéket kémlelte. Végre már közvetlenül mellettük bukkant fel, s óvatosan rátámaszkodott a jégdarab szélére; ám ekkor fenyegetően mozdult meg a nagyobbik rozmár, egy óriási hím. Az új jövevény pár pillanatig meg se mozdult, mert a hím egyre dühösen röfögött és nyugtalanul

fészkelődött a jégdarabon. Mikor kissé lecsillapodott, a jövevény lassan kezdte magát felhúzni a jégre. Ekkor azonban a vén hím igazán dühbe jött; jobbra-balra forgolódott, mérgesen ugatott és egyenesen rárontott a jövevényre, mintha agyarait ennek a hátába akarná döfni. Ez az utóbbi, noha nagyságra és erőre vetekedett támadójával, lassan visszasiklott a tengerbe, mint a rabszolga hátrál a zsarnok előtt, s éppen csak hogy a fejét tartotta ki a vízből. Az öreg hím, mintha megnyugodott volna, szép lassan visszamászott előbbi helyére és lefeküdt társa mellé, mely alighanem a felesége lehetett. A „szabadúszó" egy darabig meghunyászkodva maradt a helyén, de aztán ismét közeledett a jégdarabhoz és újra megkísérelte, hogy felmásszon reá. A vén rozmár-bika dühösen morogva döfött feléje az agyaraival, mire a tolakodó jövevény tiszteletteljesen visszavonult. Ez a furcsa jelenet - a tolakodó közeledés és a durva visszautasítás - többször ismétlődött, míg végre, sok huza-vona után sikerült az idegennek felkúsznia a jégre s odaheverni a másik kettő mellé.

Kezdetben azt hittem, hogy valami szerelmi kaland készül s az új jövevény szintén udvarolni akar a vén hím társának, de aztán láttam, hogy mind a három állat hím volt. A rozmárok tehát ilyen „barátságosan" fogadják vendégeiket s úgy látszik, hogy aki a vendéglátás kötelességét végzi, egyúttal a vezetője is a többinek; valószínű, hogy a visszautasítás durvaságával csak azt akarja értésére adni a tolakodó vendégnek, hogy az ő társaságában mindenki köteles neki engedelmeskedni és előtte meghunyászkodni. A rozmárok tehát nagyon társaságkedvelő állatok lehetnek, ha az ilyen durva elutasítás dacára is állandóan keresik a többiek társaságát és mindig összebujva heverésznek egymás mellett. Ám mikor kissé később visszatértünk, hogy megnézzük a rozmárokat, láttuk, hogy már egy negyedik is csatlakozott hozzájuk, másnap reggel pedig már hatan heverésztek egy csomóban. Első tekintetre szinte el se hinné az ember, hogy eleven állatok ezek a jégen heverő otromba tömegek; fejüket behúzzák a nyakukba, hátsó lábaikat a hasuk alá rakják s órákig teljesen mozdulatlanul hevernek így, mintha nem is élnének.

Miután kedvünkre megfigyeltük közvetlen közelből a rozmárokat, megint visszatértünk tanyánkra, pompás ebédet főztünk a nemrég elejtett medvéből s felütvén sátrunkat a szárazföldön, lefeküdtünk aludni. A part szélén, sátrunk alatt, szörnyű sikongást vittek végbe a hósirályok; a szélrózsa minden irányából összegyülekeztek, hogy megosztozzanak a jegesmedve belein, s eközben folytonosan civakodtak, betöltve a levegőt éktelen sivalkodásukkal. Sajátságos szeszélye a természetnek, hogy ezeknek a külsőleg oly gyönyörű és pompás madaraknak a legszörnyűbb, fülsértő hangot adta; rikácsolásuk valósággal hátborzongató, de egyúttal dühbe is hozza az embert. Tessék még hozzá képzelni a tengerben ugató rozmárokat - s akkor tisztában lehetnek azzal a pokoli lármával, amelyet első szárazföldi éjszakánkon élveztünk... Egyszerre azonban úgy tetszett, mintha nyöszörgő sírást és jajgatást hallanánk, ahogy csak beteg ember szokott panaszkodni. Rögtön felugrottam s óvatosan kikandikáltam a sátorból. Az elejtett medve húsa körül két hatalmas hím meg egy nőstény jegesmedve ólálkodott két jól megtermett boccsal s mialatt a többiek a vérnyomokat szimatolták, a nőstény jegesmedve oly keservesen nyöszörgött, mintha drága halottját siratná. Rögtön felkaptam puskámat s óvatosan kidugtam a sátorból. Az anyamedve megpillantott s nyomban abbahagyván a nyöszörgést, futásnak eredt. Mint valami jeladásra, azonnal követték a többiek is; én pedig hagytam menekülni őket, hiszen annyi friss húsunk volt, hogy nem is tudtuk, hová tegyük. Ismét lefeküdtem tehát s ettől fogva egész éjszaka nem is háborgatott többé semmi.

A vihar ugyan, amely elől partra menekültünk, nem tört ki olyan erővel, mint ahogy vártuk, de azért igen sokat szenvedtünk a hideg széltől; sátorunk ugyanis nagyon megrongálódott s nemcsak a szél, hanem már a hideg ellen se nyujtott védelmet. Mivel pedig a partok közelében a jég mindenütt úgy összetorlódott, hogy gondolni se lehetett átkelésre, elhatároztuk, hogy, ha csak egy-két napra is, kőfalat építünk a szél ellen, mely csípős hideggel járta át testünket-lelkünket. Nem volt ugyan egyéb eszközünk, mint egy vas-szántalp, úgy hogy

inkább csak a kezünkkel dolgoztunk, de azért egész éjszakai kitartó munkánk után megvolt végre a fal, melyből aztán lassanként egészen takaros kis kunyhót építettünk. Ez a kunyhó ugyan nem készült remekbe, de azért nekünk elég jó volt. Elkereszteltük barlangnak, s hogy némileg fogalmat adjak méreteiről, megjegyzem, hogy ki se tudtam benne nyujtózni, ha csak lábaimat ki nem dugtam az ajtaján. A szélessége éppen akkora volt, hogy kettőnk között felállíthattuk a főzőkészüléket. Födelet sátrunkból készítettünk föléje, de ez oly alacsony volt, hogy tisztességesen ülni sem tudtunk alatta. Amikor építeni kezdtük, nem is sejtettük, hogy mennyi időt fogunk tölteni benne, - de rajtunk is beteljesedett a közmondás, hogy: „Ember tervez, isten végez."

Mivel még augusztus 28-án se akadt mód arra, hogy délfelé tovább folytassuk utunkat, s mivel az ősz már erősen közeledett, elhatároztam végre, hogy itt töltjük a telet. Véleményem szerint innen, ahol voltunk, még több, mint 223 kilométernyi utat kellett volna megtennünk, hogy Eira-kikötőbe vagy Leigh's Smith téli szállására eljuthassunk. Ez hetekig, sőt hónapokig eltarthatott volna s még akkor se leltünk volna bizonyosak afelől, hogy találunk-e ott megfelelő kunyhót; arra pedig bizonyosan nem lett volna elég időnk, hogy magunk építsünk egyet. Sokkal biztosabb és célszerűbb volt tehát, mindjárt itt hozzáfogni a telelés előkészítéséhez, annyival is inkább, mert ez a hely egyébként nagyon megfelelőnek látszott. Legelőször mindenesetre gondoskodnunk kellett eleségről s e célból legcélszerűbbnek gondoltuk, ha a rozmárokra vadászunk. Azok, amelyeket mindjárt partraszállásunk napján láttunk, eltüntek ugyan, de azért a tenger hemzsegett ezektől az állatoktól, s ugatásuk éjjel-nappal felverte a sziget csendjét. Hogy készen legyünk a találkozásra, mindent kiraktunk a kajakból, hogy a nem egészen veszélytelen vadászat esetén könnyen forgolódhassunk velük a vízen.

Miközben ezzel foglalkoztunk, Johansen két medvét pillantott meg - egy anyamedvét a bocsával -, amint délfelől közeledtek felénk a jég szélén. Rögtön felkaptuk puskánkat és siettünk elébük. Mihelyt elérték a pártot, már lőtávolban is voltak és Johansen mellbelőtte az anyát; ez dühösen felordított, beleharapott a sebbe, még néhány lépéssel odább tántorgott s aztán összeroskadt. A bocs nem tudta, mi baja az anyjának; odaszaladt hozzá és szorongva szimatolta. Amint közeledtünk, kis darabon felszaladt a domboldalra, de csakhamar ismét visszajött és ráborult az anyjára, mintha ellenünk is meg akarná védelmezni. Ezt én terítettem le egyetlenegy lövéssel. Kezdetnek mindenesetre biztató volt ez az eredmény; téli készletünk alapját megvetettük vele. Amikor visszatértem a kunyhóba, hogy kihozzam késemet, fent a magasban éles sikongást hallottam: két vadlúd szállt dél felé. Mily kimondhatatlan sóvárgással néztem utánuk s mennyire szerettem volna követni őket a levegő óceánján keresztül!

Az eleség és tüzelőanyag gyüjtésén kívül legfontosabb dolgunk volt, hogy megfelelő kunyhót építsünk. A falakat felépíteni nem járt semmiféle nehézséggel, mert kő és moha akadt elég. Nagyobb gondot okozott a tető, s egyelőre fogalmunk se volt arról, hogy miképen födjük be a kunyhót. Szerencsére találtam a parton egy odavetődött, egészséges fenyőfatörzset; ez kitűnő mestergerenda volt, s ahogy az áramlás idehozta ezt az egyet, éppen úgy hozhatott még többet is. Elmentünk tehát a parton fenyőtörzseket keresni; de sajnos, csak néhány korhadt és használhatatlan darabot találtunk. Így támadt aztán az a gondolat, hogy kunyhónkat majd rozmárbőrrel borítjuk be.

Mindjárt másnap, augusztus 29-én, neki is készülődtünk, hogy megkísértsük szerencsénket a rozmárvadászaton. Nem nagy kedvünk volt arra, hogy külön-külön üljünk a kajakokba s így támadjuk meg őket; mert az a kilátás, hogy a rozmárok fölfordítják a kajakot, vagy pedig agyarukkal kilyukasztják, - nem volt túlságosan csábító. Ezért inkább összekötöztük a két kajakot s úgy ültünk bele, egyenesen nekievezvén egy hatalmas hímnek, mely pár száz lépésnyire tőlünk bukdácsolt a vízben. Jól fel voltunk szerelve puskákkal és szigonyokkal; kezdetben nagyon egyszerűnek véltük a dolgot. Könnyen lőtávolba férkőzhettünk az állathoz

s aztán gondosan a fejére célozva, mindaketten egyszerre lőttünk. A rozmár néhány pillanatig kábultan és mozdulatlanul hevert, mintha a golyók megölték volna, mire sietve eveztünk feléje; nemsokára azonban, mintha megőrült volna, szörnyű ugrándozással forgott maga körül a vízben s farkának csapdosásával egész hullámhegyeket vert föl. Hangosan kiabáltam, hogy forduljunk vissza, - de már késő volt; a rozmár odakerült csónakjaink alá, úgy hogy alulról földrengésszerű lökéseket kaptunk, de szerencsére nem tudta betörni a csónakok fenekét. Most néhány percre alámerült a megsebesült állat, s amikor ismét felbukott, messzire hallatszott hörgő szuszogása; a vér csakúgy ömlött orrából-szájából s nagy darabon pirosra festette a vizet. Nyomban utána eveztünk s megint két golyót bocsátottunk a fejébe. A rozmár azonnal lemerült, mi pedig óvatosan visszavonultunk, nehogy alulról megtámadhasson bennünket. Aztán megint felbukott az állat és mi is újra közel eveztünk hozzá. Igy ismétlődött ez többször egymásután s valahányszor az állat felbukott a víz színére, mindannyiszor kapott a fejébe legalább egy golyót. A vére már valósággal patakokban folyt s meglátszott rajta, hogy az ereje egyre fogy; mivel azonban mindig arccal fordult felénk, sehogyse tudtuk halálosan megsebesíteni a füle mögött.

E folytonos csatározás közben végre letettem puskámat a kajak fenekére, hogy gyorsan egészen közel evezhessek hozzá, de sietségemben elfelejtettem lebocsátani a kakast; egyszerre aztán magától elsült a puska. Meglehetősen megijedtem, mert attól féltem, hogy a golyó átlyukasztja a kajak fenekét s akkor elmerülünk. Mindenekelőtt a lábaimat tapogattam meg s nagyon megkönnyebbültem, mikor éreztem, hogy nem sebesültem meg; aztán, mikor láttam, hogy víz se tódul a csónakba, teljesen megnyugodtam. A golyó szerencsésen a kajak oldalát fúrta keresztül, de jóval a vízvonal fölött. Mondhatom, hogy eközben torkig lettünk evvel a furcsa sporttal s nagy örömmel láttuk, hogy a rozmár teljesen kimerülve, csaknem mozdulatlanul fekszik a vízben; nehezen, hörögve lélegzett s amint óvatosan közel eveztünk hozzá, kissé oldalt fordította a fejét, úgy hogy hirtelen két golyót bocsátottunk a füle mögé. Még egy utolsót hörgött, egész testében megrázkódott s aztán mozdulatlanul terült el a vízen. Már elővettem a szigonyt, hogy beléje hajítom s aztán kivonszoljuk a partra, mikor hirtelen ismét elmerült... Igazán szomorúan végződött ez a vadászkaland: - össze-vissza tizennégy töltést vesztegettünk el rá, s a zsákmány az utolsó pillanatban szökött meg! Némán, bosszúsan és meglehetős leverten eveztünk vissza a partra, s ezen a napon nem is kísértettük meg többé, hogy kajakkal vadásszunk rozmárokra.

Amint közeledtünk a parthoz, megpillantottunk egy nagy rozmárt az úszó jégen, amint éppen sütkérezett. Nemsokkal aztán még egy másik is felmászott melléje a jégdarabra, mely eközben besodródott a sziget egyik öblébe s a parthoz símulva megállt. Közben mi is kikötöttünk s miután megmértem a delelő nap magasságát, hogy kiszámíthassam földrajzi fekvésünket, elhatároztuk, hogy most ezekkel a rozmárokkal próbálunk szerencsét: hátha sikerül valamelyiket úgy elejtenünk, hogy ott marad a jégen? A lomha és esetlen állatok csak az imént is hosszasan ugattak és pokoli lármát csaptak, most azonban gyanútlanul aludtak s nem is vették észre, amint óvatosan feléjük kúsztunk a parton. Én jártam elül és Johansen közvetlen a nyomomban volt. A legközelebb fekvő rozmárt szemeltem ki első áldozatnak, mely felénk háttal fordulva hevert a jégen. Mivel azonban a fejét nagyon mélyen lehúzta, sehogy se tudtam olyan célpontot találni rajta, ahol halálosan megsebesíthettem volna. Óvatosan megkerültem tehát s egy másiknak a hátamögé lopóztam. A rozmárok még mindig mozdulatlanul hevertek és sejtelmük se volt a készülő tragédiáról. Ez a második rozmár kitűnő célpontot nyújtott, s mikor láttam, hogy Johansen is lövésre készen áll az elsőnek hátamögött, elrántottam a ravaszt és füle mögé lőttem az állatnak... A rozmár kissé megfordult és oldalt dőlt a jégen, de abban a pillanatban vége is volt. A lövés dörrenésére riadtan ugrott fel az első rozmár is, de ugyane pillanatban érte Johansen golyója. Félig kábultan fordult meg a hatalmas szörnyeteg, egyenesen felém; a következő pillanatban én is rásütöttem puskámat, de éppen

úgy, mint Johansen, nagyon is elől találtam el a fejét. A vér patakokban ömlött a rozmár orrából-szájából s az állat úgy szuszogott, hogy valósággal reszketett bele a levegő. Hatalmas agyaraira támaszkodva mozdulatlanul feküdt a jégen s mitse törődve velünk, patakokban ontotta vérét. Otromba, szörnyeteg teste dacára is volt valami szelíden könyörgő, gyámoltalan kifejezés nagy, kerek szemeiben, úgy hogy szinte megsajnáltuk. Johansen és én valósággal szégyenkezve néztünk egymásra, mintha orgyilkosok lennénk s úgy megszántam a szegény párát, hogy a hátamögé kerülve egy kegyelemlövéssel végét vetettem szenvedéseinek. De akárhányszor még most is látni vélem könyörgő szemeit, melyekben mintha szemrehányás tükröződnék, hogy miért üldözi őt az ember, mikor nem vét senkinek sem?...

Visszasiettünk kunyhónkhoz a szánkókért, hogy megnyúzva és feldarabolva biztos helyre vihessük a húst; egyúttal, arra az esetre, ha a jég esetleg ismét elszabadulna a parttól, magunkkal vittük a kajakokat is, hogy haza evezhessünk. És ez szerencsés gondolat volt, mert a kajakok nélkül igazán nem tudom, mi lett volna belőlünk. Miközben ugyanis az állatokat nyúztuk, heves északi szél támadt; egyre jobban erősödött s mire az első rozmárt félig megnyúztuk, már kihajtott bennünket az öbölből a jégdarabbal együtt. Köztünk s a partszegély között erősen hullámzott a zajló jégdaraboktól korbácsolt tenger s a szél már erős volt, hogy szemünkbe csapdosta a vizet. Nem volt vesztegetni való időnk, mert nagyon kétséges volt, hogy tudunk-e majd elég kitartóan evezni a heves szél és a még erősebb hullámverés ellen; most kellett tehát visszatérnünk a partra, ha csak mindent kockáztatni nem akarunk.

Zsákmányunkat ugyan nem vihettük ki, de viszont az egészet se akartuk otthagyni s ezért gyorsan levagdostunk, annyi húst, amennyit csak birtunk, s ezt belehánytuk a kajakokba. Aztán a lenyúzott bőrt is beledobtuk a rajtahagyott szalonnával s nyomban evezni kezdtünk hazafelé. Alig hagytuk ott zsákmányunkat, mikor a sirályok és viharmadarak nagy csapatokban szálltak le prédára és vad sivalkodással tépték, vagdosták egymást, minden falatért verekedve. Mi pedig ezalatt minden erőnket megfeszítve eveztünk a part felé, de a tenger annyira tele volt úszó jégdarabokkal, hogy az egymáshoz kötött kajakokkal sehogyse tudtunk boldogulni. Szét kellett tehát választani a két kajakot s mivel a bőr egyikben sem fért el, még ezt is fel kellett áldoznunk. Miközben ezzel vesződtünk, oly hirtelen körülfogtak bennünket a jégtáblák, hogy most már semerre sem tudtunk mozdulni. A helyzetünk nagyon is válságos volt; a szél, mely lassanként kisebbszerű orkánná fajult, egyre távolabb sodort bennünket a szárazföldtől, mi pedig nem tudtunk evezni, mert a jégtörmelék minden oldalról körülvett bennünket s minduntalan összeroppantással fenyegette törékeny csónakjainkat.

Így tartott ez jó másfél óráig, mikor hirtelen megnyilt körülöttünk a jéggyűrű s egy keskeny csatorna mutatkozott észak felé. Azonnal evezőre kaptunk, s örömmel tapasztaltuk, hogy a karcsú és könnyű kajakok, bár nagy erőfeszítéssel, de mégis hajthatók a vihar ellenében is. Igaz ugyan, hogy egy-egy szélroham néha két méterre is visszalökte csónakjainkat, de amily mértékben közeledtünk a part magas sziklái felé, abban a mértékben lett nyugodtabb a tenger is, mert a sziklák elfogták a szelet. Több mint kétórai fárasztó munka után végre egészen közel értünk a parthoz, amelynek mentén aztán már gyerekjáték volt felevezni tanyánkig. Ki se mondhatom, mily örömmel és elégedetten szálltunk partra, s bár bőrig áztunk a viharban, mégis boldog kényelemmel nyújtózkodtunk ki kunyhónk kemény földjén. Rövid pihenés után nagyszerű vacsorát főztünk a friss húsból s farkasétvággyal fogyasztottuk el; csak azt sajnáltuk, hogy ott kellett hagynunk a két rozmárt a jégdarabon a sirályoknak és viharmadaraknak.

Nemsokkal aztán, hogy elszunnyadtam, Johansen azzal a jelentéssel rázott fel, hogy nagy medve ólálkodik odakint. Még félálmomban hallottam valami tompa dörmögést barlangunk ajtaja előtt. Gyorsan felugrottam, felkaptam puskámat és kimásztam a barlangból. Egy anyamedve ballagott felfelé a parton két jól megtermett boccsal: - éppen az imént haladtak el ajtónk előtt, ekkor hallottam a morgásukat. Rögtön rálőttem az anyamedvére, de siettemben

elhibáztam. Az állat összerezzent és körülnézett; eközben azonban az oldalával fordult felém, úgy hogy most már kényelmesen célba vehettem és jól belélőttem a lapockája fölé.

A fenevad irtózatosan elbődült s aztán bocsaival együtt vad futásnak eredt a parton lefelé. Az anya ott összeroskadt, mialatt a két bocs tovább rohant, beleugrott a tengerbe, hogy a víz magasra felcsapott, s vissza se tekintve menekült tovább, a nyilt tenger felé. Odaszaladtam az anyamedvéhez, amely tehetetlenül vergődött a jégiszapban, ahova belezuhant s Johansennel együtt megvártuk, míg nagysokára a maga erejéből kimászott és csak ekkor lőttük agyon. A két bocs ezalatt felkapaszkodott egy jégdarabra, de az sokkal kisebb volt, semhogy mind a ketten elférhettek volna rajta, úgy hogy hol az egyik, hol a másik pottyant le róla a vízbe. De azért mindig türelmesen ismét felkapaszkodtak rá, közben egyre fájdalmasan ordítottak és folyton a part felé tekintgettek, bizonyára el se tudván képzelni, hogy miért nem jön utánuk az anyjuk. A szél egyre erősebben fújt s vitte őket kifelé a nyilt tengerre. Azt hittük, hogy végre is kiúsznak a partra, hogy megkeressék az anyjukat; meg akartuk tehát várni őket s elbujtunk a sziklák mögé, hogy ne lássanak s bátrabban merjenek kiúszni a partra. Még egyre hallottuk siralmas üvöltésüket, de a hang folyton távolabbról jött, a kis jégdarab egyre kisebbedett s végre már csak két fehér pontocskát láttunk a tenger sötét tükrétől beszegett szemhatáron. Mivel meguntuk a várást, elmentünk a kajakokhoz; ott azonban nagyon szomorú látvány várt. Mindaz a rozmárhús, amit oly sok fáradsággal és annyi életveszedelem közt hoztunk haza, szétszórva, darabokra tépve hevert a parton, s a szalonna és zsír az utolsó falatig eltünt. Úgylátszik, ez a három medve lakmározott rajta, mialatt mi aludtunk. Egyik kajak, amelyikben a hús volt, félig víz alá merült, míg a másikat magasra fellökték a kövek közé. A medvék valósággal bemásztak a kajakokba s úgy hordták ki belőlük a húst; még szerencse, hogy a csónakok nem törtek össze az otromba állatok súlya alatt. Így aztán megbocsátottuk nekik ezt a kárt, kivált mivel úgy is előnyös cserét csináltunk: medvehúst kaptunk a rozmárhúsért, mely amavval össze se hasonlítható.

Ismét vízrebocsátottuk a kajakokat s felkerekedtünk a két medvebocs után, melyeket ezalatt a szél visszahajtott a sziget egyik partkiugrása felé s szerencsésen ki is úsztak a szárazra. Mihelyt megpillantottak bennünket, máris nyugtalankodni kezdtek; mikor pedig még jobban közeledtünk hozzájuk, az egyik hirtelen beleugrott a tengerbe. A másik habozott egy darabig, mintha félne a víztől, mialatt az első türelmetlenül várakozott reá, de aztán ő is beleugrott s együtt úsztak tovább. Nagy vargabetűvel a hátuk mögé kerültünk s aztán kétfelől kezdtük őket hajtani a sziget belseje felé. Ebben a kerítésben különösen Johansen volt mester s nemsokára annyira utól is értük a két állatot, hogy egyiket a másik után kényelmesen lepuskázhattuk. Ezen a napon tehát három medvét ejtettünk el; elég jó kárpótlás volt azokért a rozmárokért, amelyeket a vihar elrabolt tőlünk és kihajtott a tengerbe. Azután pedig, ami igazán páratlan szerencse volt, az előttevaló napon elejtett és a tengerbesüllyedt rozmárt is kihajtotta a hullámverés a partra. Ezt rögtön kivonszoltuk s megkötöztük az egyik jégdarabhoz, mert hatalmas mennyiségű hússal növelte téli készletünket. Már késő éjszaka volt, amikor lefeküdtünk; előbb azonban megnyúztuk a medvéket, de a húst ismét betakartuk a bőrrel, hogy távoltartsuk tőle a sirályokat; aztán mélyen elaludtunk, mert hiszen két éjszakának elmaradt nyugodalmát kellett kipótolni.

Csak szeptember 2-án foghattunk a munkához, hogy megnyúzzuk azt a rozmárt, amely még mindig a tengerben volt. Mindaketten szorgalmasan dolgoztunk a nagy állat földarabolásán, amikor Jonansen a munka közben hirtelen felkiáltott: - Odanézz! - Gyorsan megfordultam s meglepetve láttam, hogy egy hatalmas rozmár úszik egyenesen felénk. Úgy látszott, hogy nem siet, mert tágranyílt szemekkel bámult ránk és nézte, hogy mit csinálunk. Valószínűleg meglátta társát és kíváncsiságból is úszott oda, megnézni, hogy mit művelünk vele. Nyugodtan, szinte méltóságteljesen jött egészen a jég széléig, ahol álltunk. Szerencsére velünk volt a puskánk is, s én megvártam, míg a merően farkasszemet néző állat kissé megfordult s

ekkor hirtelen hátulról fejbelőttem. Egy darabig kábultan, mozdulatlanul maradt a helyén, de csakhamar ismét mozogni kezdett, úgy hogy többször kellett rálőni. Mialatt Johansen elszaladt, hogy új töltéseket és szigonyt hozzon, nekem kellett küzdenem az állattal; hosszú póznával tartottam vissza, hogy le ne merüljön. Végre Johansen visszajött s ekkor megadtam a kegyelem-lövést a rozmárnak. Nagyon megörültünk a váratlan szerencsének s most valósággal is tapasztaltuk, amit különben minden sarkutazó állít, hogy a rozmár a legkiváncsibb állatok egyike. Két nappal ezelőtt is, amikor a medvéket nyúztuk, egy rozmár a kölykeivel együtt egészen közel jött a jég széléhez, ahol dolgoztunk; aztán többször lebukott a víz alá, de mindig ismét visszajött s végre egész felsőtestével felmászott a jégre, hogy jobban lásson. Ezt többször ismételte, s még akkor se menekült, amikor közeledtem hozzá; csak akkor kapott hirtelen észbe, amikor puskámmal egészen odaléptem, hogy végezzek vele. Ekkor hátradobta magát a vízbe s kölykeivel együtt mélyen a víz alatt gyorsan elmenekült.

Most két hatalmas rozmárunk volt már a tengerben. Megfeszítettük minden erőnket, hogy akár csak az egyiket is felvonszoljuk a jégre, de nem sikerült. Végre átláttuk, hogy nincs más mód, hanem a vízben kell megnyúznunk őket. Ez azonban nem volt könnyű vagy éppen kellemes feladat. Amint este későn készen voltunk az állat egyik felével, jött az apály, úgy hogy a rozmár most egészen szárazon feküdt, mi azonban sehogyse tudtuk megfordítani, akárhogyan erőlködtünk is; így aztán meg kellett várnunk a másnapi dagályt, hogy megfordíthassuk s a másik feléről is lehúzhassuk a bőrét.

A következő napokon állandóan a rozmárok földarabolásával vesződtünk, ami igazán utálatos munka volt. A vízben az állatokon feküdtünk s oly mélyen vágtunk beléje, ahogy csak a víz megengedte. Azzal még nem sokat törődtünk, hogy vizesek lettünk, mert biztattuk magunkat, hogy majd csak megszáradunk. Sokkal rosszabb volt ennél, hogy ruhánk a zsírt és vért is magábaszívta, már pedig arra nem volt kilátásunk, hogy egy éven belül más ruhát kapjunk. Mivel azonban a tüzelőanyagra, - vagyis a rozmár-zsírra, - okvetlenül szükségünk volt, még ha a hússal nem is törődünk, a munkát sehogyse hagyhattuk abba. Annál nagyobb volt aztán az örömünk, amikor teljesen végeztünk az állatokkal és a sok szalonna mind egy rakáson feküdt.

Szeptember 7-én végre elégedetten foghattunk hozzá kunyhónk felépítéséhez. A közelben választottunk neki megfelelő helyet s ettől kezdve minden reggel közönséges napszámos módjára, egyik kezünkben az innivaló vízzel telt csöbörrel, másikban a puskával, mentünk „építeni". Sok szerszámunk ugyan nem volt s leginkább csak a két kezünkkel dolgoztunk, de azért mégis jó mély árkokat ástunk, s azokba leraktuk az alapfalakat. A kunyhóba minden képzelhető dolgot beépítettünk; a szánkók talpait, a rozmárok agyarait, a partramosott nagy fenyőszálat s végre nagy nehezen elkészült a kunyhó, melynek födelét rozmárbőrrel borítottuk be. Nem volt nagy az egész; a hossza csak negyedfél méter, a szélessége két méter volt, de a magassága megengedte, hogy még én is teljesen felegyenesedve állhassak benne. Képzelhető, hogy nagyon örültünk neki; hiszen amióta elkerültünk a *„Fram"* födélzetéről, nem volt oly védett helyünk, ahol kényelmesen kinyújtózkodva megpihenhettünk volna.

Nagyon aggasztott egész idő alatt, hogy egyetlenegy jegesmedvét se láttunk; hiszen ezekből akartunk megélni egész télen át s avval a hat darabbal, amit eddig elejtettünk, bizony nem sokra mentünk. Nagyon megörültem tehát, amikor szeptember 23-án reggel, éppen amint a tengerpart felé mentem, hogy megnézzem a vízben ázó bőröket, megpillantottam egy medvét az egyik sziklakiugrás mögött. Az állat nem láthatott meg engem s ezért hirtelen visszahúzódtam, előre bocsátván Johansent, aki mögöttem jött a puskájával, míg én magam visszafutottam puskámért a kunyhóba. Mikor megint odaértem, Johansen még mindig ugyanazon a helyen feküdt egy kő mögött és még nem lőtt. Két medve volt ott, az egyik a parton, a másik pedig kunyhónk közelében; Johansen azonban nem közelíthette meg egyiket se anélkül, hogy

a másik meg ne lássa. Miután én elszaladtam puskámért, az egyik medve szintén a kunyhó felé ügetett s odaérve felágaskodott kétlábra s jóízűen rágni kezdte a tetejét, a csaknem kőkeményre fagyott rozmárbőrt. Mivel ennek fele se volt tréfa, nagy kiabálással rögtön rárohantam, nehogy lerántsa kunyhónk födelét; a medve rögtön megfordult s mihelyt meglátott engem, azonnal futásnak eredt. Több mint egy órahosszat üldöztem árkon-bokron keresztül, míg végre nekihajtottam egy magas sziklafalnak, ahonnan már nem tudott semerre menekülni. Itt aztán szembefordult velem s kétlábra állva, a fogait vicsorgatva hevesen csapdosott mancsaival felém s kétszer is rám rohant, amire végezni tudtam vele. Mikor fáradtan visszatértem Johansenhez, ez már szorgalmasan nyúzta a másik medvét, amelyet szerencsésen elejtett.

Amikor másnap, szeptember 24-én, ismét a kunyhóhoz mentünk dolgozni, nagy rozmárcsapatot láttunk heverészni kint a jégen. Már elég sok rozmárhúsunk volt s nem nagyon lelkesedtünk ezekért az állatokért. Johansen azonban kijelentette, hogy könnyelműség itt hagyni ezt a drága eleséget, melyet a Gondviselés az utunkban hozott s ezért mind a ketten visszamentünk puskánkért. Nem volt nehéz a sziklák mögött közellopózkodni az állatokhoz; csakhamar húsz méternyire voltunk tőlük, s lehasalva a kövek között, megfigyelhettük őket. Arról volt szó, hogy jól kiválasszuk az áldozatot s minél kevesebb puskaport pazaroljunk rá. Voltak ott öreg és fiatal állatok, s mivel a vénekkel már elég keserű tapasztalataink voltak, elhatároztuk, hogy ezúttal fiatalabbal kísérletezünk; kiválasztottuk tehát a legkisebbet s mialatt vártuk a kedvező pillanatot, hogy felénk fordítsa fejét, elég alkalmunk volt rá, hogy megfigyelhessük őket. Mondhatom, igen furcsa állatok. Amint a jégen heverésztek, folyton döfölték egymást roppant agyaraikkal, még pedig a fiatalok is éppen úgy, mint a vének. Ha valamelyik megmozdult és zavarta mellette való társát, ez rögtön beleszúrt agyarával amannak a hátába; s ez nem volt aféle gyöngéd kedveskedés, mert egy-egy ilyen döfés után menten kiserkedt a vér az állat hátából. Nagyobb mozgás rendesen csak akkor támadt a telepen, ha új vendég bukott fel a tengerből. Ekkor mindnyájan kórusban röfögtek és ugattak, a vén kutyák egyike pedig, bizonyára gyöngéd jóakaratból, néhányszor beléje döfött. Az ujonjött óvatosan felkapaszkodott a jégre, tiszteletteljesen meghajolt és nagyszerényen meghúzódott a többiek között, amelyek szintén megannyi kedélyes döféssel üdvözölték.

Miután hiába vártunk arra, hogy a kiválasztott állatok kedvező célpontot nyújtsanak, elhatároztuk, hogy így is megkísértjük a szerencsét; mivel kicsinyek voltak, azt hittük, hogy talán mégis végezhet velük egyetlenegy golyó, s ezért rájuk lőttünk. Egyenesen homlokuk közepére céloztunk, mire a megsebzett állatok hirtelen felugrottak s félig kábultan zuhantak a vízbe. Most megelevenedett az egész csapat. Valamennyi gyorsan felkapta nagy, undok fejét, ránkmeresztette gömbölyű szemeit s aztán egyik a másik után hengergőzve igyekezett a jég szélére. Gyorsan újra töltöttünk, s mivel most már könnyű volt jó célpontot választani, megint rájuk lőttünk. Erre két állat maradt a jégen, egy fiatal meg egy öregebb; a többiek mind menekültek és lebuktak a tengerbe, csak egyetlenegy maradt ott és bámészkodva nézett hol két halott társára, hol pedig reánk. Nem igen tudtuk, mit csináljunk vele; azt véltük ugyan, hogy már a két lelőtt állat is teljesen elegendő nekünk, de azért ugyancsak csábított az is, hogy ejtsük el még ezt a hatalmas szörnyeteget is, ha már egyszer itt van. Mialatt Johansen lassan célbavette a rozmárt s azon tünődött, hogy lelőjje-e, vagy sem, én gyorsan lefényképeztem az egész csoportot. Végre mégis futni hagytuk a harmadik rozmárt, mert sajnáltuk tőle a lövéseket. Ekkorra már ismét felbukkantak a dühöngő rozmárok a vízből s össze-vissza tördelték a jeget, betöltve eget és földet veszett ugatásukkal.

Legkivált egy vén bika volt ott, amely nagyon harcias szándékkal keringett körülöttünk. Folytonosan ott bukdácsolt a jég széle mellett, félig feltolta magát a jégre, morgott és ugatott ránk s egyre holt pajtásait nézte, melyeket nyilvánvalóan szeretett volna magával vinni. Mi rá se hederítettünk, mert nem akartunk rá egyetlenegy golyót se pazarolni. A rozmárcsapat elszéledt lassanként s egyre távolabbról hallottuk az ugatását, csak ez a hatalmas hím nem

tágított s otromba feje minduntalan fel-felbukkant a vízből. Közben kihívóan bőgött s úgy látszott, hogy meg akar támadni bennünket; lassanként azonban kezdett eszére térni, vagy talán a dühe csillapodott, mert először abba hagyta a bőgést s aztán ő is elment többi társai után. Most már nyugodtan hozzáfoghattunk az elejtett állatok megnyúzásához, ami a kis rozmárnál gyorsan és könnyen is ment, de annál nehezebb munka volt a nagynál, mely félig beásta magát a hóba. Ezt nem is nyúztuk meg egészen, mert nem tudtuk megfordítani, hanem annyi szalonnát vágtunk ki belőle, amennyihez csak hozzáférhettünk. Véleményünk szerint most már elég szalonnánk volt tüzelőanyagnak télire, s azonkívül rozmárbőrünk is több volt, mint amennyi kellett kunyhónk befödésére.

Lassanként hidegebbre fordult az idő, mert a hőmérséklet leszállt 20 Celsius-fokra, fagypont alatt, úgyhogy nagyon kellemetlen volt a kunyhóban tartózkodás, mert se meleget nem adott, se pedig kinyujtózkodni nem tudtunk benne. Napról-napra nőtt tehát a türelmetlenségünk, hogy beköltözhessünk újonnan épült „palotánkba", mely akkori fogalmaink szerint a kényelem és boldogság netovábbja volt. Igaz, hogy a „palota" nem volt túlságosan nagy, de azért mégis lehetett benne mozogni s leginkább az csábított bennünket, hogy mind a ketten fel is tudtunk benne állni. Aztán meg az se volt utolsó dolog, hogy március óta, amikor a *„Framot"* elhagytuk, egy pillanatig se volt olyan tanyánk, mely a széltől megvédett volna bennünket. Azonban még jó idő telt bele, míg annyira rendbe tudtuk hozni a palotát, hogy beköltözhettünk.

Mikor a legutolsó rozmárokat megnyúztuk, kivágtam a bőrükből több hátideget is, arra gondolva, hogy nagy hasznát vehetjük téli ruháink megvarrásánál. Pár nappal később azonban, mikor eszembe jutott, hogy ezeket az idegeket kint feledtem a jégen, elmentem, hogy megnézzem, vajjon ott vannak-e még. De bizony a sirályok és rókák már rég elhordtak mindent, ami csak ehető volt. Vigasztalt azonban, hogy rábukkantam egy medve nyomaira is, mely bizonyára azért járt itt, hogy az ott hagyott rozmár-pecsenyéből lakmározzék. Amint körülnéztem, egyszerre csak megláttam Johansent, aki futva közeledett felém s közben integetett a tenger irányában. Amint arra fordultam, óriási jegesmedvét pillantottam meg, mely izgatottan lótott-futott fel s alá a jégen, közben pedig egyre minket figyelt. Rögtön hazafutottunk puskánkért s míg Johansen a part közelében maradt, hogy ott fogadja a medvét, ha arra találna menni, én nagy vargabetűt csináltam a jégen, hogy a medve háta mögé kerülve egyenesen a part felé kergessem. Ezalatt a fenevad több ízben leguggolt néhány lék mellett a jégen, nyilvánvalóan a víz alól felbukkanó fókákra leselkedve. Amint közeledtem hozzá és meglátott, először szembe fordult velem, mintha meg akarna támadni, de aztán megfontolta a dolgot, mert gyorsan megfordult és méltóságteljesen ügetett a tenger felé a frissen fagyott jégen.

Mivel nem nagy kedvem volt rá, hogy utána menjek, azt gondoltam, hogy megpróbálom a lövést, noha a távolság nagy volt köztünk. Az első golyó a medve fölött süvöltött el, de a második már talált. A fenevad nagyot ugrott, majd körben kezdett forogni s dühében úgy tombolt a jégen, hogy az beszakadt alatta. Üvöltve paskolta most a jeges vizet s iparkodott kivergődni a jégre. Lélekszakadva szaladtam oda hozzá s eszem ágában se volt, hogy még egy töltést pazaroljak rá: csak azt vártam, hogy kimásszék a vízből s akkor akartam végezni vele. Hátra kiabáltam Johansennek, hogy hozzon kötelet, szánkót meg kést, magam pedig ezalatt fel s alá sétáltam a jégen. A medve hatalmasan küzködött, de inkább csak negatív eredménnyel, amennyiben mind nagyobbra törte maga körül a léket. Golyóm az egyik mellső lábát zúzta össze, úgyhogy csak a másikat és két hátulsó lábát használhatta. Újra meg újra ráfeküdt felső testével a jégre, hogy felhúzza magát, de mihelyt félteste már fönt volt, megint beszakadt alatta a jég. Mozgása egyre lankadtabb lett, míg végre annyira kimerült, hogy elnyujtózott a vízben és csak hörögni tudott. Pál pillanat mulva néhányszor megvonaglott, majd kinyujtotta mind a négy lábát, feje lehanyatlott a vízbe s aztán végképpen mozdulatlanul maradt. Mialatt ez történt, köröskörül több ízben hallottam a rozmárok lármáját, amint

fejükkel nekimentek a jégnek alulról s léket ütve rajta felbukkantak lélegzetet venni. Egyszerre csak a medve hirtelen lökést kapott alulról, hogy úgy odébb repült, mint valami könnyű pehely s a következő pillanatban felbukkant mellette egy óriási rozmár, hatalmas agyarakkal. A szörnyeteg hangosan szuszogott, megvetően pillantott a medve hullájára, aztán engem vett szemügyre, pár pillanatig rám bámészkodott, s végre ismét víz alá bukott.

Ez a találkozás óvatosságra intett, hogy hagyjam itt ezt a vékony, frissen fagyott jeget, mert ha közvetlen mellettem bukkanik fel legközelebb a rozmár, könnyen én is a vízbe eshetem. Visszavonultam tehát a régebbi, vastag jégre s ott vártam meg Johansent; ám a rozmárnak iménti találkozása a jegesmedvével csak megerősítette azt a hitemet, hogy a rozmár nem fél a sarkvidék legszörnyűbb fenevadjától. Közben megérkezett Johansen a kötéllel s mindjárt hurkol is vetettünk a medve nyakára, megkísértvén, hogy felhúzzuk hulláját a jégre. Ez azonban sehogyse sikerült, mert ha fel is húztuk a medvét, a jég mindig újra beszakadt alatta; végre aztán úgy segítettünk magunkon, hogy a vékony jég hosszában keskeny csatornát vágtunk egészen a medvéig, ebben a csatornában a vastag jégig húztuk a köteleket, úgy hogy a medve a jég alatt volt s mikor így egészen közel volt a vastag jég széléhez, kerek léket vágtunk a vékony jégen. Így végre sikerült prédánkhoz jutni. A hatalmas állat megnyúzása és feldarabolása jó sokáig tartott, úgy hogy már késő este lett, mire zsákmányunkkal megrakodva hazafelé indulhattunk. Amint a parthoz közeledtünk, ahol rozmárszalonna- és húskészletünk hevert a kajakokkal leborítva, Johansen hirtelen megállt s halkan figyelmeztetett:

- Odanézz, mi van ott?

Amint odatekintettem, három medvét pillantottam meg, melyek éppen a mi szalonna-készletünket dézsmálták meg. Nagyon fáradt voltam s az igazat megvallva, alig vártam, hogy jó vacsora után bebujhassak alvó-zsákomba s ezért nagyon dühös lettem a medvékre, hogy feltartóztatnak utunkban. De mégis felhúztuk puskáinkon a kakast s óvatosan indultunk feléjük. A medvék azonban észrevettek s nyomban futásnak eredtek, mi pedig bizonyos hálaérzettel néztünk utánuk. Valamivel később, amikor már a húst daraboltam fel a vacsorához, Johansen pedig vízért ment, hallottam, hogy Johansen halkan füttyent s amint ránéztem, a jég felé mutat. Az alkonyati sötétségben ismét megpillantottam az előbbi három medvét; úgy látszik, hogy szalonnakészletünk nagyon is csábította őket. Puskámmal néhány kő mögé bujtam, egészen közel a szalonnaraktárhoz. A medvék egyenesen arra ügettek, nem nézve se jobbra, se balra; amint elvonultak előttem a félhomályban, célbavettem az anyamedvét és rálőttem. Az állat fájdalmasan felordított, dühösen harapdálta az oldalát, ahol golyóm érte, aztán mind a hárman kimenekültek a jégre. Az anyamedve nemsokára összerogyott, a két bocs pedig megriadva szaglászta körül, de nyomban futásnak eredt, mihelyt mi közeledtünk, úgy hogy lehetetlen volt puskavégre kapnunk őket. A két bocs tiszteletreméltó távolságból lesett bennünket, mialatt mi a lelőtt anyát kivonszoltuk a partra és megnyúztuk. Mikor másnap reggel kijöttünk, ott állt mind a kettő a lenyúzott bőrbe takart hús mellett, de mielőtt rálőhettünk volna, meglátott és elmenekült. Mikor odaértünk, láttuk, hogy felfalták tulajdon anyjuk beleit, melyeket kidobtunk a húsból, mikor földaraboltuk. Még délután is visszatértek, mert a hús nagyon csábíthatta őket, de ekkor se tudtuk annyira megközelíteni, hogy eredményesen rájuk lőhettünk volna.

Amikor másnap reggel, szeptember 28-án, kimásztunk a kunyhóból, hatalmas medvét pillantottunk meg, mely a mi szalonnakészletünk tetején édesdeden aludt. Johansen néhány szikla védelme alatt egész közel lopódzott hozzá, de a medve felriadt a zajra; abban a pillanatban, amint felemelte fejét, hogy szétnézzen, eldördült Johansen puskája is és a golyó torkán sebezte meg a medvét. Az óriási fenevad lassan feltápászkodott, megvetően végigmérte Johansent, pár pillanatig megállt, mintha azon tünődnék, hogy mit tegyen, aztán nyugodt, méltóságteljes léptekkel indult el, mintha semmise történt volna. De mindjárt aztán mind a kettőnktől kapott

egy-egy golyót, mire hangtalanul, holtan rogyott össze. Ez volt a legnagyobb jegesmedve, amelyet életemben láttam, - de egyúttal a legsoványabb is, mert egyetlenegy falat háj se volt rajta. Sokáig éhezhetett a gazember, mert hihetetlen mennyiségű rozmár-szalonnánkat falta föl, úgyhogy majd megpukkadt tőle. S ráadásul még föl is forgatta, szét is dúlta az egész raktárt, melynek tetejére aztán kényelmesen ráfeküdt, bizonyára azért, hogy mihelyt felébred, megint kéznél legyen a nagyszerű eleség. Ám a szalonnaraktár elfoglalása előtt még egy gaztettet követett el, amire azonban csak később jöttünk rá. Megölte azt a két fiatal medvét, melyeknek az anyját mi lőttük le; nem messze a szalonnaraktártól találtuk meg ezt a két bocsot szétroncsolt koponyával s a vén medve nyomai innen vezettek a szalonnaraktárba. Hogy miért ölte meg a két fiatal bocsot, melyeknek a húsához hozzá se nyúlt, igazán rejtélyes volt. Azt hiszem, egyszerűen csak szabadulni akart vetélytársaitól, hogy a létért folytatott nehéz küzdelemben minél kevesebb legyen az osztozkodó s eképpen annál több préda jusson neki.

TIZENHETEDIK FEJEZET.
Új téli szállásunk.

Végre szeptember 28-án este behurcolkodtunk új palotánkba, de első éjszaka még nagyon fáztunk benne. Mindeddig egész idő alatt közös alvó-zsákban háltunk, mostantól kezdve azonban nem tartottuk már szükségesnek ezt, mivel több halzsír-lámpás égetésével úgy akartunk fűteni a palotában, hogy mindegyik kényelmesen és külön alhasson a maga zsákjában. A lámpákat úgy csináltuk, hogy a nagyobb megüresedett konzervdobozokat megtöltöttük fókazsírral, felső szélüket összehajlítottuk s ebbe a kerek lyukba dugtuk a gyapotfonalakból sodrott belet. A lámpák nagyszerűen égtek s a világosság is akkora volt a kunyhónkban, hogy kényelmesen láttunk mellette írni és olvasni. A meleg azonban nem felelt meg várakozásunknak, mert palotánk falai meglehetősen hézagosak voltak, miután a hó még nem tömte el a nyílásokat. Így aztán egész éjjel dideregtünk s reggelre kelve mind a ketten megállapítottuk, hogy ez volt a leghidegebb éjszaka, amelyet átéltünk, mióta a sarkvidéken járunk.

A reggeli mindamellett pompásan ízlett, és szinte hihetetlen, mily nagymennyiségű medvehús-levest ittunk meg. Ettől annyira-amennyire átmelegedtünk. Rögtön elhatároztuk, hogy segítünk ezen a nagy hidegen s mindjárt készítettünk is új fekvőhelyet a palota hátulsó falánál, ahol ismét egymás mellett feküdtünk. Megint összevarrtuk az alvózsákokat és a takarókat, magunk alá pedig medvebőröket terítettünk, úgyhogy következő éjszaka már egészen kényelmes és meleg fekvőhelyünk volt; ettől fogva nem is kísértettük meg többé, hogy külön aludjunk. A kunyhó egyik szögletében kis tűzhelyet építettünk, ahonnan medvebőrből készült kémény vezette ki a füstöt a fókabőr-tetőbe vágott lyukon keresztül; mivel azonban a szél nagyon visszaverte a füstöt, csakhamar kőből építettünk kéményt, s ez jobban bevált; egyedüli hibája csak az volt, hogy a felülről visszacsapódó pára víz alakjában csöpögött le a tűzhelyre.

A főzésünk, illetőleg konyhánk különben igen egyszerű volt. Reggel medvehús-levest főztünk, estére pedig nagy karajokat vágtunk a medvehúsból s ezeket pecsenyének sütöttük meg. Reggel is, este is rengeteg sokat ettünk, de azért sohse úntuk meg a medvehúst, hanem mindig egyformán és nagy étvággyal ettük végig az éppen nem változatos fogásokat; úgy szólván egyetlen csemegénk az volt, hogy a húsdarabokat halzsírba mártogattuk, vagy pedig a fókaszalonnát kissé megpörköltük s így ettük meg. Ezt a fogást elneveztük „süteménynek” s mindig nagyon jóízűnek találtuk. Volt még valami csekély eleségünk abból is, amit még a Framról hoztunk magunkkal, de evvel nagyon takarékosan bántunk; nagy kövek alá rejtettük el a palota közelében, hogy megóvjuk a rókák elől, amelyek mindent elhurcoltak, amihez csak hozzáférhettek s még a hőmérőnket is elrabolták.

Az idő ezalatt lassan ugyan, de állandóan telt; a nappalok egyre rövidebbek lettek, a nap mindig közelebb jutott a szemhatárhoz s végre már olyan alacsonyan keringett fölöttünk, hogy alsó szegélye mindig érinteni látszott a földet. Aztán, október 15-én láttuk utoljára, amint a délen fekvő hegyek mögött vérvörösen alábukott. A világosságot lassanként állandó szürkület váltotta fel, amely később homályos sötétséggé változott: - megkezdődött a harmadik sarki tél, a négy hónapig tartó sötét éjszakával.

Ettől kezdve csupa unalom és egyhangúság lett az életünk. Minden nap avval kezdődött, korán reggel, hogy hozzáfogtunk a főzéshez s aztán megreggeliztünk. Elvégezvén ezt, szundikáltunk egyet, majd pedig kimentünk sétálni, mert a testmozgás egészségi szempontból fölötte szükséges a sarkvidéken. De nem igen mentünk ki a szabadba a szükségesnél többször vagy hosszabb időre, mert zsírtól átázott ruháink meglehetősen kopottak és rongyosak voltak, úgyhogy nem nyujtottak elegendő oltalmat a sarki tél szigora ellen. Elhatároztuk ugyan, hogy új ruhákat varrunk medvebőrből, ez azonban nem volt könnyű munka és különben is sok időbe

került. Mindenek előtt gondosan meg kellett tisztítani a bőröket a zsírtól és szalonnától, ami nagy fáradsággal járt; de még ennél is nehezebb volt a bőrök kiszárítása, ami szintén nagyon sokáig tartott. Úgy csináltuk ezt, hogy palotánk teteje alatt terítettük ki száradni a bőrt, mivel azonban helyszűke miatt egyszerre csak egy bőrt feszíthettünk ki, ez a munka is nagyon lassan ment. S mihelyt az első medvebőr készen volt, rögtön fekvőhelyünket kellett vele betakarnunk, hogy kidobhassuk azokat a nyers, piszkos bőröket, amelyeken eleinte feküdtünk s amelyek lassanként rothadni kezdtek. Aztán mikor fekvőhelyünket már beterítettük tiszta és száraz bőrökkel, új alvózsákot kellett készítenünk, mert a régi, mely csak gyapjútakarókból állt, rongyosodni kezdett, s különben se nyujtott volna elég védelmet a sarki tél hidege ellen. Ezt az új zsákot is csak karácsony tájára sikerült elkészíteni, úgy hogy minden medvebőrt, amit megszáríthattunk, másra kellett használnunk és ruháink kicserélésére egyelőre nem kerülhetett sor.

A séta se volt valami túlságos szórakozás, mivel mindig erős volt a szél. A metsző hideg úgy átjárta testünket-lelkünket, hogy mindig boldogok voltunk, ha kissé szünetelt a szél. Rendesen azonban folyton dühöngött s néha úgy felkorbácsolta a havat, hogy valóságos felhő támadt belőle, amelynek sűrű ködén nem is láthattunk keresztül. Ilyenkor napokig se bujtunk ki a palotából; csak a szükség kergetett ki, hogy olvasztani való jeget, főzni való húst és zsírt vagy egy-egy medvesonkát hozzunk be. Érdekes, hogy a levesünket, ha csak lehetett, tengervízben főztük, hogy íze legyen, mert az a kevés só, melyet a Framról hoztunk, csakhamar teljesen elfogyott.

Mikor aztán sétánkról visszaérkeztünk, azonnal hozzáfogtunk a főzéshez s kitűnő étvággyal ettünk mindaddig, míg csak teljesen jól nem laktunk; ekkor bebujtunk zsákunkba s addig aludtunk, míg csak meg nem untuk, mert így könnyebben és gyorsabban üthettük agyon az időt. Valami nagy élvezet nem volt ez az élet, de nagyjából azért elég kényelmes volt. Halzsír-lámpáink állandóan égtek s a palota közepén annyira felmelegítették a levegőt, hogy a hőmérséklet ritkán süllyedt a fagypont alá; a falak közelében azonban már jóval hidegebb volt, sőt a lecsapódott párák ott már pompás jégkristályokká fagytak, fényes fehér mázzal vonván be a köveket, melyek pompás fehér márvány-kockáknak látszottak. Valósággal „jégpalotában" laktunk tehát; ennek azonban megvolt az a hátránya, hogy mihelyt kint kissé megenyhült az idő, vagy pedig bent a lámpák nagyobb meleget fejlesztettek, egész kis patakok csörgedeztek le a falról, alvózsákunkra.

Változatosság kedvéért úgy osztottuk be a teendőket, hogy felváltva minden héten más volt a szakács, - de ennél egyéb változatosságot nem is igen nyujtott a sarki tél. Ez az oka annak, hogy naplójegyzeteim ebből az időből meglehetősen gyérek és üresek. Ugyan mit is jegyezhettem volna föl események teljes hiányában, ama hosszú kilenc hónap alatt, melyet ezen a vidéken töltöttünk?... Íme, néhány mutató abból, hogy miképen éltünk és töltöttük napjainkat a sarki tél hosszú éjszakájában:

December 10. - Heves szél kerekedett, mely úgy átjárta testünket-lelkünket, hogy semmi kedvünk se volt kisétálni. De mégis ki kellett mennünk, mert Johansen kajakja eltünt, ezt pedig mindenesetre meg kellett találni. Hosszas keresés után rá is bukkantunk végre pár száz méternyi távolságra eredeti helyétől. Elképzelhető, hogy mekkora lehetett a szél és vihar ereje, ha a nehéz kajakot is pár száz méternyire el tudta hajtani!... És éjszakára mégis nagyszerű idő lett, mert a szél teljesen elült s a hideg is alább hagyott. Siettünk felhasználni a pompás időt s nagy sétát tettünk. Igazán jólesett, mert jó idő óta már az orrunkat se igen dugtuk ki a palotából. Pedig ez a kis mozgás nemcsak jól esik elgémberedett tagjainknak, hanem szükséges is, mert különben egészen megdermednénk a folytonos fekvésben. Örültünk is az enyhe időnek, mert december kellő közepén csak 12 Celsius-fok volt a hideg a fagypont alatt. Szinte már azt képzeltük, hogy otthon vagyunk s nem a 81-ik szélességi fokon túl, az örökös hó és jég hazájában!

December 24. - Ma van karácsony este, s ennek a kedves ünnepnek kísértő képe ugyancsak nehéz szomorúsággal üli meg szívünket. Odakint hideg és viharos az idő, idebent keresztülkasul járja a légvonat a palotát, úgy hogy semmiképen se tudunk felmelegedni. Egyhangú és szomorú itt az élet; kivetve az emberi társaságból, távol a civilizáció éltető forrásaitól, olyanok vagyunk, mint akiket élve temettek el. Még sohase volt ilyen keserű és szomorú karácsonyestém... Odahaza most gyújtják meg a gyertyákat a karácsonyfákon. Most rohannak be a gyerekek, hogy örvendezve körültáncolják. Mindenki boldog és elégedett, mert kölcsönösen örülnek egymás örömének is, - csak nekünk nincs vigasztalásunk és örömünk, mintha mi lennénk a világ legnagyobb gonosztevői!

Ám azért a magunk módja szerint s a rendelkezésünkre álló szegényes eszközökkel mi is megültük az ünnepet. Johansen kifordította az ingét és példáját én is követtem: ez volt az ünnepi ruhaváltás. Ráadásul meg is mosakodtunk egy kevés melegvízben, rongyos zsebkendőnket használva törülközőnek. Mindaketten úgy éreztük, mintha teljesen újjá születtünk volna. A ruhák nem tapadnak úgy testünkhöz, mint azelőtt... A vacsoránk is pompás és különleges volt; előszedtük a *„Fram”*-ról hozott és még megmaradt csemegéket: szárított halból és kukoricalisztből csináltunk nagyszerű pecsenyét s rozmárzsírban sütöttük ki; holnap reggel pedig csokoládét eszünk finom kétszersülttel.

December 31. - Lemorzsoltuk tehát ezt az esztendőt is. Nem sok örömünk telt ugyan benne, de azért meg vagyunk elégedve. Szilveszter éjszakáján, pontban éjfélkor, meghúzzák otthon a harangot, hogy kiharangozzák az életből a lefolyt esztendőt. Nekünk is harangoz a fütyülő orkán, mely dühöngve zúg végig a hómezőkön, miközben egekig paskolja a finomra fagyott havat. Ahogy kitekintünk, messze fölfelé a fjord mentén látjuk a széltől kergetett lomha felhőket s a hold ezüstös, hideg fényében mindenfelé hókristályok csillognak. És a téli hold nyugodtan, ragyogva lépi át az esztendő küszöbét. Mit törődik az idővel, melyben a végtelenségek végtelenje óta kering, egyaránt árasztván fényét jókra és gonoszakra?... Mi köze a holdnak a mi nélkülözéseinkhez, forró vágyainkhoz és csüggesztő szomorúságunkhoz?... Ugyanez a hold, amely leragyog ránk elhagyatottakra és kesergőkre, ragyog sok száz mérföldnyire tőlünk is, ahol azok élnek és vigadnak, akiket szeretünk!

1896 január 1. - Az örökkévalóság könyvében ismét új és tiszta lapra nyitottunk, de senkise tudja, hogy mit ír majd reá a Gondviselés. A mi reményünk az, hogy ez az esztendő lesz a hazatérés, az öröm éve, - de ki láthat be a jövendő titkos méhébe, mely bánatot és csalódást is rejthet. A hőmérő 41 és fél Celsius-fokot mutat a fagypont alatt; ez volt a legkegyetlenebb hideg, amelyet eddig értünk. És tegnap ugyancsak megéreztem, mert minden ujjam hegye elfagyott.

Ki se mondhatom, milyen kegyetlenül unalmas ez az élet itt, ahol egész télen át egy félig földalatti kunyhóban kell heverésznünk, és nincsen semmink se, amivel szórakozhatnánk. Johansen is, meg én is, véghetetlenül vágyódtunk legalább egy könyv után. Fájó szívvel gondoltunk a „Fram”-ra, ahol egész könyvtárunk volt s egyre azt mondtuk egymásnak, hogy itt is tűrhető, sőt kellemes volna az élet, ha legalább hoztunk volna magunkkal néhány könyvet, amit most olvasgathatnánk. Egyik vágy szüli a másikat; szerettük ugyan a folytonos húseledelt, sőt meg is voltunk elégedve vele, de azért nagyon vágyódtunk valami tésztaféle után. Gondolatban sokszor varázsoltunk magunk elé egy-egy hatalmas kalácsot, nagy tál rétest, frissen sült kenyeret, - sőt néha beértük volna egy tál sült krumplival is. És aztán egymást biztatva gondoltuk el, hogy mily nagyszerűen ízlenek majd ezek a pompás eledelek, ha egyszer megint visszakerülünk a civilizált társadalomba! Rettentőek voltak a ruhák is,

amikben jártunk. Annyira elkeserítettek ezek a nehéz, zsíros rongyok, amelyeket viseltünk, hogy akárhányszor behunyt szemekkel álmodoztunk egy nagy, világos boltról, tele új, tiszta ruhával és fehérneművel, melyből tetszésünk szerint válogathatunk. Szinte felujjongott lelkünk attól a gyönyörűségtől, hogy lesz idő, amikor kedvünk szerint turkálhatunk a tiszta ingek, mellények, puha, meleg nadrágok, kényelmes kabátok és gyapjú-harisnyák között, s ráadásul még pompás cipőt is kaphatunk. Hátha még a gőzfürdő örömeit is hozzá képzeltük!...

Akárhányszor megtörtént, hogy órák hosszáig elüldögéltünk egymás mellett az alvó-zsákban s mindezekről a dolgokról beszélgettünk. Odavoltunk a boldogságtól, ha arra gondoltunk, hogy ledobhatjuk testünkről ezeket a mostani rongyokat, melyek úgy ragadtak a testhez, mint az enyv. Legtöbbet szenvedtünk a nadrág miatt, melynek szárai erősen odatapadtak a térdhez, úgy hogy járás közben felhorzsolták a bőrt combjainkon, melyek minduntalan kisebesedtek. S örökké vigyáznunk kellett, hogy vérmérgezést ne kapjunk, ami nagyon könnyen megtörténhetett, ha a zsír és piszok megfertőzi ezeket a sebeket Most tapasztaltuk csak, hogy milyen nagyszerű és értékes találmány a szappan; mert csakis ezzel lehetett tisztára mosnunk magunkat, mivel a víz egymagában semmit se használt. Próbáltuk mohával és homokkal is ledörzsölni magunkról a piszkot, de ez se sokat segített. Még a legjobb módszer az volt, ha kezünket meleg medvevérrel és halzsírral jól bekentük s aztán egy kis mohával megint ledörzsöltük. Ekkor oly fehérek és lágyak lettek, mint a legfinomabb női kéz és szinte elképzelni se tudtuk, hogy tulajdon tagjaink ezek a puha és fehér kezek.

Sokkal nehezebb volt a ruháink megtisztítása; ingeinket néha óraszámra főztük, de amikor megszárítottuk, azt találtuk, hogy épp oly zsírosak, mint azelőtt voltak. Még legcélszerűbb volt, ha egyszerűen kifacsartuk belőlük a halzsírt; megpróbáltuk azt is, hogy előbb kifőztük s aztán késsel vakartuk le róluk a halzsírt, mely tüzelőszerünket gyarapította. Közben természetesen megnőtt a hajunk és szakállunk is. Ollónk volt ugyan, úgy hogy levághattuk volna a hajunkat; de úgy okoskodtunk, hogy mégis jobb, ha meghagyjuk nőni, mert legalább meleget tart majd. Így aztán lassankint úgy megnőtt a hajunk, hogy nemsokára a vállunkat verte s mivel koromfekete volt a hajunk is meg a szakállunk is, tavaszra kelve szinte megriadtunk egymástól, amint a nap világánál egymásra nézve láttuk, hogy fogaink és szemünk fehérje kísérteties fehérséggel ragyog hajunk és szakálunk fekete hátterében.

Február 25. - Kint kellemes az idő, mintha már közeledne a tavasz. Láttuk is már az első madarakat, - búvár sirályok voltak, - először tizet egy csapatban, aztán megint négyet; délfelől húzódtak felfelé a part mentén s aztán az északnyugati dombsor mögött tüntek el. Hangos rikoltozásuk kellemes visszhangot keltett szivünkben: - ez volt az életnek első szava, amit hónapok óta hallottunk. A nap vérvörös korongja, mely alighogy felbukott, máris újra lehanyatlott a szemhatár alá, megaranyozta a felhőket, melyeknek meghasadt fátyolán keresztül szelíden ragyogott a holdvilág. Kimentem sétálni, és gondolatban otthon voltam, - ahol éppen így kezdődik a tavasz.

Március 8-án egész véletlenül lőttünk egy medvét s ki se mondhatom, mennyire örültünk a váratlan szerencsének. Már meglehetősen fogytán volt az élelmi készletünk, s különösen medve-zsírunk volt már kevés, úgy hogy csaknem folyton arról beszéltünk, mitévők leszünk, ha végkép kifogyunk az eleségből. Ennek a nevezetes napnak a délelőttjén - éppen vasárnapra esett - a ruháimat varrtam, foldoztam s a tavaszi cipőimet készítettem elő, mialatt Johansen, aki soros szakács volt ezen a héten, a kunyhót takarította. Kissé fölemelte a bejárást elzáró medvebőrt, hogy a szemetet kidobja, de rögtön aztán lebocsátotta, s izgatottan súgta a fülembe:

- Medve áll az ajtó előtt!

Rögtön lekapta puskáját a falról, de jóformán még ki se dugta fejét a nyíláson, mikor ismét hirtelen visszakapta: - a medve közvetlenül a bejáró előtt állt, s úgy látszott, hogy egyenesen be akar törni a kunyhóba. Johansen éppen csak annyira emelte föl a bőrt, hogy a puskáját kidughatta s letérdelve célbavehette a medvét. Látni voltaképen csak a talpát meg a szügyét látta, amint a medve befelé tolakodott, úgy hogy rögtön el is rántotta a ravaszt. Alighogy a lövés eldördült, elbődült a medve is s nyomban aztán hallottuk, amint távozó léptei alatt csikorog a hó. Johansen rögtön megtöltötte a puskát s kinézve a palotából, szólt, hogy jőjjek utána. Én is felkaptam puskámat és szaladtam, - de mire odaértem, már másodszor is hallottam Johansen puskájának a dörrenését.

Ez után találkoztam Johansennel, aki jelentette, hogy a medve kevéssel odébb holtan fekszik, csak menjek oda, míg ő elhozza a szánt. Amint közeledtem ahhoz a helyhez, ahol Johansen állítása szerint a medvének holtan kellett volna hevernie, nagy meglepetéssel láttam, hogy a holtnak nyilvánított állat meglehetős gyorsan üget a part mentén. Nyomban utána eredtem s igyekeztem elébe kerülni, hogy lehetőleg visszatereljem palotánk felé, nehogy nagyon messziről kelljen hazacipelnünk a húsát. Ám a medve, mintha csak kitalálta volna szándékomat, fölfelé kezdett kapaszkodni a gleccseren, ami bizonyára szokatlan és meglepő volt egy agyonlőtt állattól. Mialatt magamban szidtam Johansen könnyelműségét, lélekszakadva szaladtam a medve után, mely fölfelémászás közben folyton hátrafelé nézett, nyujtogatva a nyakát, hogy üldözöm-e. Már majdnem elérte a gleccser felső párkányát, amikor lőtávolba értem hozzá. Első golyóm mellette csapott le és láttam, hogyan porzik tőle a keményre fagyott hó. A medve ijedten nézett hátra és még gyorsabban kapaszkodott fölfelé. Amint futottam feléje, ismét megtöltöttem puskámat s most már egész közelről vettem célba... A lövés eldördült, a medve pár pillanatig mozdulatlanul maradt, majd kezdett lefelé csúszni a meredek lejtőn, közben meg-megkapaszkodva a kiugró szirtekben. Egyszerre aztán, mintha elhagyta volna az ereje, nagy zuhanással bukott alá a magasból s aztán valósággal mint a labda, sziklá-ról-sziklára esett, míg végre alig harminc lépésnyire tőlem, nagy nyekkenéssel lepottyant a földre és többé meg se moccant.

Hatalmas hím medve volt, csodaszép bundával, ami otthon nagyon sokat megért volna, - nekünk azonban sokkal többet ért az, hogy jó kövér volt. Mikor Johansen megérkezett, először jól megpirongattam, hogy miért tett bolonddá, mert könnyelműsége miatt csaknem elvesztettük a nagyszerű zsákmányt; aztán hozzáfogtunk a feldaraboláshoz s miután megnyúztuk, a húsnak felét felraktuk a szánkóra, másik felét pedig gondosan betakartuk a bőrével, mert mindent egyszerre nem bírtunk hazavinni. A szél ugyanis olyan heves volt, hogy csaknem felfordított s még félteherrel is nagy fáradsággal tudtunk csak hazavergődni. Harmadnap azonban elhoztuk a többi húst is és hat hétig éltünk ebből az egyetlen medvéből.

Április 2-án, mikor este 8 órakor felkeltünk, világosan hallottuk, hogy odakint valami állat garázdálkodik és turkál a kidobált csontok között. Eleinte nem sokat törődtünk vele, mert azt hittük, hogy valami róka lesz, - de mikor Johansen kiment, hogy megnézze a hőmérőt, rögtön látta a nyomokból, hogy medve ólálkodott a palota körül. Úgy látszik, hogy a csontokkal nem érte be, hanem nekiesett a házunk tetejét borító rozmárbőrnek, amelyből jókora darabot lehasított s éppen evvel ügetett tova, amikor Johansen megpillantotta. Mivel az én puskám nem volt használható állapotban, a Johansenét kaptam föl s kiszaladtam a medve után, mely ezalatt a jégre vonult, hogy elköltse a rablott zsákmányt. Annyira belemerült a nehéz munkába, hogy hátulról egészen közel lopózhattam volna hozzá s mivel ki akartam próbálni, hogy mennyire közelíthetem meg, addig mentem előre, míg puskám csövével csaknem megérinthettem. A fenevad csak most hallotta meg lépteimet, annyira el volt mélyedve a falás munkájában. Riadtan fordult meg, félig dacosan, félig bámészkodva nézett rám, mire én rögtön üdvözöltem az arcába küldött sörét-lövéssel. A medve felkapta fejét, hörögve prüszkölt, miközben csak úgy csurgott róla a vér s aztán gyorsan ügetve menekült. Újra akartam tölteni,

de a kilőtt hüvely úgy beszorult a puskacsőbe, hogy csak késéssel tudtam ismét kifeszíteni; mialatt ezzel vesződtem, a medve hirtelen mást gondolt, mert megállt, majd szembefordult velem és dühösen hörgött, mintha meg akarna támadni. Most átugrott egy szomszédos jégtuskóra s kinyújtva hosszú nyakát, rám vicsorgatta hatalmas fogait, miközben orrából-szájából ömlött a vér. Végre sikerült beszorítanom puskámba az új töltést, - de ötször kellett rálőnöm a medvére, míg megölhettem. Minden lövés után leroskadt ugyan, de mindig talpra állt ismét, aminek az lehetett az oka, hogy nem ismertem Johansen puskáját s mindig magasabban találtam el a medvét, mint ahol célbavettem. Végre dühbe jöttem, egyenesen odaugrottam hozzá, s füléhez szorítva puskám csövét, egyetlen lövéssel végeztem vele.

Most már jól el voltunk látva hússal és szalonnával a hazautazásra s hozzá is fogtunk a készülődéshez. Nagyon sok dolgunk volt, s ez meglehetős időt kívánt, úgy hogy lázasan dolgoztunk mind a ketten. Legelőször is új ruhákat varrtunk gyapjútakaróinkból, aztán megtalpaltuk a komagereket, vagyis lapp-cipőket, majd harisnyákat és keztyűket készítettünk medvebőrből. Ugyancsak medvebőrből csináltunk még új és könnyű alvózsákot is, mert a régi már annyira rongyos és kopott volt, hogy szabad ég alatt aligha birtuk volna ki benne az éjszakát. Mindez nagyon nehéz, hosszadalmas és fárasztó munka volt; szorgalmasan dolgoztunk tehát kora reggeltől késő estig és palotánk egy csapással átalakult szabó- és csizmadia-műhellyé. Egymás mellett ültünk az alvózsákban s varrás közben folyton a hazautazásról beszéltünk.

Az idő szinte repült fölöttünk, mert munka közben gyorsabban mulnak a napok, úgy hogy lassankint elkövetkezett a május is. Egyre türelmetlenebbek lettünk, s már alig vártuk, hogy elinduljunk a Spitzbergák felé. De még nagyon sokat kellett végeznünk, s készülődéseink közben volt egy nagy szomorúságunk is. Amikor ugyanis előszedtük azt az élelmi készletet, melyet a Framról hoztunk s még a tél elején elástunk, csak tönkrement holmit találtunk, mert az ennivalók nagyrésze megpenészedett az őszi nedvességben. Drága lisztünk oly dohos lett, hogy el kellett dobnunk; a csokoládénk teljesen szétázott s a pemmikán is megpenészedett. Csak szárított halunk maradt meg s kétszersültünket is fel tudtuk használni, noha szintén penészes volt; ezt ugyanis kisütöttük halzsírban s így elvesztette kellemetlen ízét. Ha a medvehúst megszárítottuk volna, sok jó eleséget vihettünk magunkkal; az idő azonban nagyon zord volt, úgy hogy a hús csak megfagyott, de nem száradt meg. Nyers húst és szalonnát vittünk tehát, amennyit csak fel tudtunk kötözni a szánkókra. Sok bajunk volt a rövid szánokkal is, melyek ráadásul még nagyon alacsonyak is voltak; arra kellett ugyanis ügyelnünk, hogy a szánokra kötözött kajakokat a hómezőből kiálló jégtuskók meg ne sértsék.

Sok fáradságunkba került egy új sátor készítése is, mert az, melyet a Framról hoztunk el, már teljesen használhatatlan volt. Azokat a rongyokat, amelyek megmaradtak belőle, a sarki rókák pusztították el, mert ősszel a sátor maradványaival takartuk le a hús- és szalonnakészletet, hogy a sirályok hozzá ne férkőzhessenek. Ezeket a sátor-rongyokat aztán a rókák össze-vissza tépték, megrágták s nagy darabokat el is hurcoltak, melyeket később szétszórva megtaláltunk a jégmezőn. Sokáig törtük a fejünket, hogy miképen csinálhatnók meg legcélszerűbben az új sátrat; végre is abban állapodtunk meg, hogy a szánokat, amelyekre fel voltak kötözve, párhuzamosan állítjuk fel egymással, a szánok nyílásait megrakjuk hóval, a kajakokról pedig lelógni hagyjuk a vitorla vásznat. Ily módon aztán meg voltunk védve a szél ellen, bár havazáskor mindig ruhákkal és más bőrökkel kellett befödni a felső nyílásokat, hogy nyakunkba ne hordja a havat a szél. Legfontosabb fölszerelésünk azonban a puska volt, s mivel puskáink kitűnő állapotban voltak, könnyű szívvel készültünk a hosszú utazásra. Elindulásunk előtt mégegyszer gondosan megtisztítottuk és halzsírral is bekentük fegyvereinket; ugyanakkor összeszámoltuk lövőszerkészleteinket is s azt találtuk, hogy körülbelül még száz golyós és száztíz sörétes töltésünk maradt. Szóval, ha eleven zsákmány kerül utunkba, nem kellett attól félnünk, hogy éhezni fogunk.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET.
Utban hazafelé.

Május 19-én, ami keddi napra esett, végre teljesen készen voltunk az indulásra. Mindent gondosan felkötöztünk a szánkókra s ezután lefényképeztük a palotát kívülről és belülről. Majd megírtam utunk rövid történetét s pléhdobozba zárva felakasztottam a palota mestergerendájára. Esti hét órakor, amikor már mindezt elvégeztük, búcsút vettünk téli tanyánktól és megindultunk délfelé. Mivel azonban egész télen át keveset mozogtunk, a gyaloglás hamar kifárasztott s a kajakokkal megterhelt szánok különben is nehezek voltak. Ezért az első napon csak néhány órát haladtunk s aztán elégedetten tanyát ütöttünk. Végtelen boldogság töltött el arra a gondolatra, hogy végre-valahára megint úton vagyunk s ez az út most már egyenesen hazavezet.

Még másnap is csak pár órát mentünk, hogy lassanként szokjunk hozzá a járáshoz. Harmadnapon, azaz május 21-én, elérkeztünk egy hegyfokhoz, melyet a hazafelé utazás örömében és a jobb jövő reményében „Jó-Reménység-fokának" kereszteltünk el. Mielőtt ugyanis tanyát ütöttünk, felmásztam a hegyfokra s mivel nem nagy távolságban nyilt vizet láttam, joggal remélhettem, hogy másnap már kajakjainkkal folytathatjuk tovább az utat. Sajnos, másnap olyan hózivatar tört ki, hogy nem indulhattunk útnak.

A zivatart arra használtuk fel, hogy gondosan megvizsgáltuk kajakjainkat s ami hiba még volt rajtuk, azt kijavítottuk, így aztán május 24-én megindultunk nyugat felé s mivel a szél keletről fújt, vitorlákat feszítettünk ki a szánokra, úgy hogy meglehetős gyorsan haladtunk előre a sima hómezőn. Amikor azonban a szigethez közeledtünk, hirtelen délnyugatra csapott át a szél s oly heves rohamokkal támadt ellenünk, hogy szánkóinkat többször felfordította. Kénytelenek voltunk hát a vitorlákat behúzni. Közben az ég teljesen beborult és olyan sűrű köd támadt, hogy alig láttunk; de mi azért tovább mentünk a heves szél ellenében is, mert át kellett vergődnünk a szigetre, még mielőtt a zivatar teljes erővel kitör. A jég azonban most kezdett szakadékos lenni. Amint a parthoz közeledtünk, mindenfelé lékek és árkok voltak a jégben, melyeket azonban színig megtöltött a hó, úgy hogy lépten-nyomon belezuhantunk ezekbe a farkasvermekbe.

Mialatt Johansen bevonta szánkóján a vitorlát s ennek kötözésével fáradozott, én előre siettem, hogy megfelelő tanyahelyet keressek. Hirtelen besüppedt alattam a hó s én belezuhantam egy széles repedésbe, amelyet nem láthattam éppen a föléje boruló hó miatt. Próbáltam kimászni, de mivel hosszú hókorcsolyáim a lábaimon voltak, ezek miatt sehogyse tudtam kihúzni a lábamat a jégdarabok közül; a szerszám pedig, amellyel a szánhoz voltam kötözve, nem engedte, hogy megforduljak. Szerencse volt, hogy szeges botomat még esés közben a repedés túlsó falába szúrtam, úgy hogy most ebbe kapaszkodva, másik karommal pedig a jég szélére támaszkodva, nyugodtan vártam a vízben, míg Johansen utánam jön és kihúz. Szentül meg voltam győződve, hogy Johansen látta, mikor a vízbe zuhantam, de nem fordulhattam meg, hogy hátranézzek.

Annál jobban csodálkoztam, hogy Johansen nem jön segítségemre, pedig már vagy tíz percre voltam a szakadékban s éreztem, hogy a botom hajlani kezd, a víz pedig egyre jobban elborít. Elkezdtem tehát kiabálni, de semmiféle választ nem kaptam. Pár pillanatig aggódó szorongás fogott el, hogy hátha Johansent is ugyanaz a baleset érte, mint engemet, s ő talán most éppen úgy várja az én segítségemet, mint én az övét?... Még hangosabban kezdtem tehát kiáltozni s ekkor végre nagyon messziről meghallottam Johansen biztató „Halló" kiáltását. Nem sokkal aztán oda is ért hozzám és szerencsésen kihúzott; már éppen ideje volt, mert a víz a mellemig ért s ha néhány perc mulva nem jön, végre is elmerültem volna.

Johansen aztán megmagyarázta, hogy a vitorlákkal bajlódva nem látta, mikor a szakadékba zuhantam s mindenfelé keresett a jégmezőn, nem hallotta az első segélykiáltásomat sem s csak akkor látott meg, amikor másodszor kiabáltam. E kellemetlen tapasztalatból okultam annyit, hogy a jövőben óvatos lettem, s az ilyen alattomos, csalóka jégen rögtön lecsatoltam hócipőimet. Nemsokkal e baleset után szerencsésen elértük a szárazföldet, ahol csakhamar találtunk is alkalmas tanyahelyet. Ám az időjárás állandóan rossz volt; csak június 3-án szünt meg a vihar annyira, hogy ismét tovább indulhattunk. Ekkorra már eltünt az a nyilt víz, amelynek annyira megörültünk a Jó-Reménység fokán; a nagy szél összehajtotta a jégmezőket s befagyasztotta köztük a tengert.

Ismét a jégmezőn kellett tehát tovább haladnunk s mivel élelmiszerünk is fogyóban volt, éppen kapóra jött a véletlen szerencse, mely egy egész rozmár-társaságot hozott utunkba. Rögtön elhatároztuk, hogy a különben megvetett eleséget nem fogjuk elszalasztani s közösen vettünk célba egy fiatalabb rozmárt, mely a két lövés után nyomban utolsót hörgött. A puskalövésre a többi rozmár riadtan ütötte föl fejét egy pillanatra, de aztán mindjárt lomhán horgasztotta le ismét és tovább aludt. Nem is gondolhattunk arra, hogy hozzáférhessünk zsákmányunkhoz és megnyúzhassuk, míg a többi állat ott hever körülötte; ezeket tehát, akármi módon, bele kellett kergetnünk a vízbe. Ez azonban nem volt könnyű dolog és sok fáradságunkba került. Odamentünk a rozmárokhoz, kiabáltunk, ordítoztunk rájuk, de a szörnyetegek ránk se hederítettek, csak nagy álmosan bámultak ránk, de meg se mozdultak. Ekkor hócipőinkkel rugdosni kezdtük őket, amire ugyan megbosszankodtak, agyaraikat belevágták a jégbe, hogy a jégszilánkok szerteröpültek, de még mindig nem akartak helyükből mozdulni. Végre azonban folytonos lökdöséssel, miközben már a puskatushoz is kellett folyamodni, valamennyit belekergettük a vízbe. Mondhatom, hogy nehéz és verejtékes munka volt, mert mindegyikkel külön kellett elbánnunk.

Csak most foghattunk hozzá az agyonlőtt rozmár feldarabolásához, de a többiek még ebben a munkában is háborgattak bennünket; mialatt társukat szétvagdaltuk, minduntalan visszajöttek a jég széléhez, felkapaszkodtak rá és kíváncsi szemekkel bámultak ránk, mintha számon akarnák kérni tőlünk, hogy mit cselekedtünk. Elvégezvén a rozmár földarabolását, felraktunk kajakjainkra annyi húst, vért és szalonnát, amennyi csak ráfért s aztán folytattuk utunkat; mivel pedig a jégmező síma és a szél is kedvező volt, egész éjjel kifeszített vitorlával haladtunk s jó darab utat tettünk meg. Reggel felé végre elérkeztünk a nyilt vízhez, s itt tábort ütöttünk, mert igazán ránkfért egy kis pihenés. Aztán kajakjainkat vízrebocsátottuk s nagyon örültünk, hogy végre ismét evezhetünk.

Ettől fogva részint vízen, részint jégen haladtunk tovább. Június 12-én reggeli négy órakor indultunk el vitorlás szánkóinkkal, de már hat órakor megálltunk, hogy egy kis pihenőt tartsunk. Reggeli után felmásztam egy közeli jégdomb tetejére, hogy megállapítsam a nap magasságát, amiből tartózkodási helyünk földrajzi szélességét akartam kiszámítani. Alig értem azonban föl a magaslatra, nem messze tőlünk megpillantottam a vizet; a pihenő után tehát a legrövidebb úton a nyilt víz felé tartottunk s csakhamar el is értük. Kajakjainkat összekötöztük, rájuk raktuk a szánokat s felvonván a vitorlát, kedvező széllel utaztunk tovább. Nemsokára elértük azt a hegyfokot, amelyet már két nap óta láttunk a szemhatáron. Itt rögtön észrevettük, hogy ez a hegyfok volt utolsó kiugrása kelet felé annak a szigetnek, ahol teleltünk s innentől kezdve nyugat felé húzódik a szárazföld.

Estefelé kimentünk a parti jégre, hogy kissé kijárjuk magunkat, mert az egész napi üléstől a kajakban szinte megdermedtek a lábaink; továbbá azt is szerettük volna látni, hogy meddig húzódik a sziget nyugat felé s ezért felmentünk egy közeli dombra. Mielőtt azonban kiszállottunk, gondosan kikötöttük kajakjainkat is; Johansen az egyik vitorlarudat beleszúrta a parti hó- és jégtörmelékbe s aztán ehhez kötöztük a csónakokat. Én ugyan aggódtam, hogy ez

nem elég szilárd kikötőhely s a víz áramlása vagy a szél ereje elszakíthatja a csónakokat a parttól, de Johansen megnyugtatott s így aztán mindketten kiszálltunk a partra. Egy darabig fel s alá jártunk a kikötött csónakok mellett s ezalatt a szél is alább hagyott. Most tehát már nyugodtan mentünk fel arra a dombra, honnan szét akartunk tekinteni a szigeten, de alig értünk fel a tetejére, Johansen rémülten felkiáltott:

- Nézd, ott úsznak a kajakjaink!

Amint a sík tengerre néztem, ijedten láttam én is, hogy a csónakok meglehetősen távol úsznak már a parttól. Lélekszakadva rohantunk lefelé, ahogy csak a lábaink birtak.

- „Itt az órám!" - mondtam Johansennek s még futás közben ledobtam magamról néhány ruhadarabot, hogy könnyebben úszhassak. Egészen pőrére vetkőzni nem mertem, mert attól féltem, hogy görcsöt kapok a jéghideg vízben. Beugrottam tehát a tengerbe és minden erőm megfeszítésével úsztam a csónakok felé; de a szél a szárazföld felől fujt és gyorsan hajtotta kifelé a könnyű kajakokat. Mivel roppant nehéz volt ruhában úszni és a kajakok gyorsabban haladtak előre, mint én, nagyon kétséges volt, hogy elérhetem-e őket. De mégse térhettem vissza, mert hiszen a kajakok vitték minden reménységünket. Már dideregni kezdtem a jéghideg vízben s átvillant agyamon az aggasztó ijedtség, hogy hátha görcsöt kapok?... De tökéletesen mindegy volt, hogy ott pusztulok-e el a tengerben, vagy pedig a kajakok nélkül térek vissza a partra. Ismét összeszedtem tehát minden erőmet s a kétségbeesés elszántságával úsztam tovább; mikor elfáradtam, hanyatt vágtam magamat a vízben s így iparkodtam előre.

Ilyenkor láttam, hogy Johansen kezeit tördelve lót-fut a parton. A szegény fiú vigasztalhatatlan volt, hogy az ő könnyelműsége okozta ezt a bajt s legfőképen az fájt neki, hogy tétlenül kell néznie az én küzködésemet. Nem igen remélte ugyan, hogy utólérhetem a kajakokat, de az se segített volna, ha ő szintén a vízbe ugrik és utánam úszik. Ahogy később megvallotta, ezek voltak életének legborzasztóbb pillanatai, mert nemcsak az bántotta, hogy a kajakokat az ő gondatlansága miatt sodorta ki a szél a tengerbe, hanem még jobban megborzadt attól a gondolattól, hogy esetleg én is a tengerbe fulladhatok, s akkor még az én halálom is az ő lelkét fogja terhelni. Eszébe se jutott ebben a rettentő lelki küzdelemben, hogy a kajakok elvesztése és az én halálom számára is egyet jelentene a végpusztulással; magát nem féltette a szegény fiú, csak értem és a csónakokért aggódott.

Eközben ismét megfordultam s nagy örömmel láttam, hogy már valamivel közelebb jutottam a kajakokhoz. Új erőt és bátorságot merítettem ebből az eredményből s megkétszereztem erőfeszítésemet. Lassanként azonban érezni kezdtem, hogy tagjaim megmerevednek s kihal belőlük minden érzés. Tudtam, hogy nincs messze az idő, amikor már majd nem bírom tovább mozgatni karomat s lábamat, - de azért egy pillanatra se jutott eszembe, hogy elhagyjam magamat. Különben is most már nem voltam nagyon messze a csónakoktól; ha csak még egy kicsit bírom az erőfeszítést, - meg vagyunk mentve! Összecsikorítottam tehát a fogaimat és úsztam tovább. Erőm egyre fogyott, de fogyott a távolság is köztem és a kajakok között. Végre, egy utolsó, hatalmas lökés oly közel hozott a csónakokhoz, hogy kinyujthattam kezemet a kajakokon keresztülfektetett hócipők után... Az első kísérlet nem sikerült, de másodszor, mikor már közel voltam az alámerüléshez, meg tudtam ragadni az egyiket, fogytán lévő erőm utolsó maradékával odarántottam magamat a kajak széléhez, - és meg voltam mentve, bár a nehézségek még nem szüntek meg.

Igyekeztem felkapaszkodni a kajakba, de egész testem úgy megdermedt a hidegtől, hogy izmaim képtelenek voltak a legcsekélyebb erőkifejtésre is. Kétségbeesetten kapaszkodtam a csónak szélébe s elkeseredve gondoltam arra, hogy hiábavaló volt az óriási erőfeszítés, mert a végcélt már későn értem el. Azt hittem egy pillanatig, hogy mindennek vége, mert ha eljutottam is a csónakokig, felmászni már nem tudok. Mindenképen iparkodtam felkapaszkodni, de sehogyse ment. Végre egyik lábamat sikerült földobnom a kajakon heverő egyik szánkó-

nak szélére s így aztán jó félórai munka után, valahogy mégis bele tudtam mászni az egyik csónakba. Halálosan kimerülve ültem hát a padon, s úgy meg voltam dermedve, hogy szinte fogni se tudtam az evezőt. És mégis rögtön hozzá kellett fognom az evezéshez, mert ha csak tíz percig ülök is átázott ruháimban a szabad levegőn, bizonyos, hogy egész testem kővé fagy. Nekifeszítettem hát a víznek az evezőket, s húztam a lapátokat, ahogy csak bírtam. Egész testem úgy reszketett, mint a kocsonya, a fogaim vacogtak, fejemen jéggé csapzott a víz, de azért csak eveztem, - gondolván, hogy majd csak felmelegszem, ha megint partra jutok. Végre a csónak orra súrolta a parti jég szegélyét s Johansen hirtelen egészen kihúzta a kajakokat.

Annyira ki voltam merülve, hogy alig bírtam kimászni a csónakból s ahogy kiértem a szárazra, a két lábam megcsuklott alattam és összeroskadtam. Johansen oly gyöngéden bánt velem, mint anya a gyermekével; lehúzta rólam a nedves ruhákat, maga öltöztetett föl tartalékban lévő száraz ruháimba s mindjárt kiterítette az alvózsákot. Miután belebujtam, Johansen rögtön összecsatolta, gondosan betakart a vitorlával s más egyébbel, ami csak rám rakható volt s aztán sietett vacsorát főzni. Sokáig feküdtem reszketve és dideregve, míg végre lassanként kezdtem felmelegedni; csak a lábaimba nem akart érzés szállni s úgy éreztem, mintha két óriási jégcsap volna a helyükön... Közben a roppant kimerültségtől elaludtam s mire fölébredtem, már készen volt a jó meleg vacsora. Ez aztán végkép talpraállított; különösen jól esett a forró leves, melyet Johansen két alkának a húsából főzött.

Június 14-én, mielőtt útra keltünk, kiegészítettük kissé megfogyott éléskamránkat egy fiatal rozmárral, amelynek húsa nagyon jóízű volt. Másnap aztán, mikor egész nyugodtan eveztem a csöndes vizen, csaknem veszedelmes kalandom támadt. Egy vén rozmárbika hirtelen felbukkant csónakom előtt, s lehet, hogy ijedtében, vagy talán gonoszságból, egyenesen nekem rontott; mellső úszóival belekapaszkodott a kajakba s már hatalmas agyarait is bele akarta vágni, mikor én teljes erőmből fejbevágtam az evezőmmel. Ettől megriadt, rögtön eleresztette a csónakot, de félmagasságra kiegyenesedett a vízben - s jaj lett volna, ha a rettentő szörnyeteg egész súlyával rázuhan a csónakomra! Már felkaptam puskámat is, hogy rálövök, mikor a rozmár nagyot prüszkölve hirtelen lemerült a tenger mélyébe. Az egész kaland nem tartott egy percig se, de már a második percben éreztem, hogy lábaim nedvesek lesznek, - tehát víz tódult be a kajakomba! Szerencsére közel voltunk a jég széléhez, hát gyorsan kiugrottam a csónakból s aztán Johansen segítségével kihúztam a jégre. A rozmár tehát mégis léket ütött csónakomon s ezt másnap tömtük be, ami ismét időveszteséggel járt. Ennek a napnak estéjén következőket jegyeztem be naplómba: - „Ma javítottam ki a kajakomat; mind a két csónakot alaposan kitataroztuk, a lékeket és repedéseket gondosan betömtük mohával s vízállóvá tettük stearinnal, úgy hogy mostantól kezdve nem kell attól félnünk, hogy a beszivárgó víz tönkreteszi készleteinket. Odakint a parti jégen heverésznek a rozmárok, bámészkodva meresztik ránk nagy, gömbölyű szemeiket, morognak, ugatnak s ide-oda mászkálnak a jégen, mintha csak el akarnának úszni innen.”

TIZENKILENCEDIK FEJEZET.
A találkozás.

Mi történt?... Még mindig úgy tetszik, mintha csak álom lenne az egész. Szinte hihetetlen, hogy mily változatosak a földi élet viszontagságai! Csak pár nappal ezelőtt is a végső kétségbeesés erőfeszítésével küzdöttem a vízben puszta életemért és védekeztem a rozmárok támadásai ellen, - akárcsak az a barbár és civilizálatlan vadember, akit a sors haragja a legkietlenebb határba kergetett. Több mint egy esztendő óta bolyongtam másodmagammal az örök hó és jég sivatagján, ahol nyomorúltabb életet folytattam társammal együtt, mint a világ legutolsó barbár néptörzseinek bármelyike. És most, - a civilizált Európa minden kényelmét élvezhetem: a szappant, a tiszta ruhát, a könyveket s mindent, ami után hónapok óta hiába epedtem!

Alig mult el a dél június 17-én, mikor hozzáfogtam az ebéd elkészítéséhez. Legelőször is lementem a tengerpartra vízért, aztán tüzet raktam, feldaraboltam a húst, betettem a fazékba, s már lehúztam az egyik cipőmet is, hogy ismét belebújjak az alvózsákba, míg megfő az ebéd, mikor észrevettem, hogy kissé megritkult a köd, mely már néhány nap óta ráborúlt az egész vidékre. Azt gondoltam, ez lesz a legjobb alkalom arra, hogy kissé szétnézzek a szemhatáron; ismét felhúztam tehát cipőmet s felkapaszkodtam a mellettünk emelkedő domb tetejére.

A szárazföld felől enyhe szél fujdogált s messziről hozta felém a madarak százezreinek lármáját, ami jóleső örömmel töltött el, - hiszen az életnek, a szabadulásnak a hangja volt mely hívogatóan csendült felém dél felől, amerre a hazám fekszik. Mialatt ezekre a hangokra figyeltem s vizsgáltam a csapatostól röpdöső alkákat. - hirtelen olyan hangok ütötték meg fülemet, amelyeknek hallatára összerezzentem: mert ez nem lehetett más, mint kutyaugatás. Csak egy pár vakkantás volt, - de nem tévedhettem. Lélekzetemet is visszafojtva figyeltem most, de nem hallottam többé egyebet, mint a madarak zürzavaros zsivaját. Tehát mégis tévedtem volna?... Csalódva fordultam meg, hogy szemügyre vegyem a nyugatra fekvő szigeteket is, mikor másodszor is megismétlődött az ugatás: először csak egy elmosódott kaffogás, majd igazi kutya-párbeszéd: egy mélyhangú, hatalmas kutyának az öblös ugatása, melyre egy másik kutyának éles, ingerkedő csaholása felelt. Most már nem kételkedhettem tovább, s egyúttal eszembe jutott az is, hogy tegnap két lövést is hallottam, de akkor még ezeket a jégtorlódás zörejének tulajdonítottam. Rögtön felkeltettem Johansent, aki még a zsákban aludt s megmondtam neki, hogy kutyaugatást hallottam a szárazföld felől. Johansen nyomban felugrott és kiszaladt a sátorból. - „Kutyák?”... Eleinte nem akarta hinni, hanem felszaladt a dombra, mialatt én az ebédet elkészítettem.

Egyszer-kétszer neki is úgy rémlett, mintha olyasvalamit hallana, ami hasonlít a kutyaugatáshoz. De aztán ezek a hangok úgy elvesztek a roppant madártábor zsivajában, hogy Johansen kételkedni kezdett s végül már egész határozottan állította, hogy szó se lehet kutyaugatásról. Azt feleltem neki, hogy gondolhatja, ami jól esik neki, én azonban mindjárt ebéd után felkerekedem és megnézem, hogy mi igaz a dologból. Idegesen és türelmetlenül ettem meg az ebédet s evés közben arról vitatkoztunk, hogy: ha csakugyan kutyaugatást hallottunk, ugyan miféle emberek járhatnak erre? A felelet nagyon egyszerű volt: vagy a mi földieink, vagy pedig angolok. És ha véletlenül az az angol expedíció lenne, amely velünk egy időben indult el, illetőleg készülődött a Ferenc József-földre: akkor mit tegyünk és velük maradjunk-e?

- Legfeljebb csak néhány napig maradhatunk velük, - vélte Johansen; - aztán tovább kell mennünk a Spitzbergák felé, mert különben nagyon sokáig tartana, míg haza érünk.

Ebben a tekintetben teljesen egyetértettünk, éppen úgy, mint abban a másikban is, hogy az útra elegendő eleséget fogunk kérni az expedíciótól. Ebéd után tehát elindultam, mialatt Johansen otthon maradt, hogy a kajakokra vigyázzon; nem akartuk még egyszer megkockáztatni azt a veszedelmet, hogy a tenger áramlása vagy a szél megint elsodorja csónakjainkat.

Felhúztam hócipőimet, magamhoz vettem puskámat és messzelátómat s készen álltam az indulásra. Előbb azonban még egyszer felmentem a dombra hallgatózni s egyúttal végig akartam nézni a vidéken is, hogy merre vegyem útamat a szárazföld felé, az egyenlőtlen felületű jégmezőn keresztül. De hiába hallgatóztam: most már sem erről se hallottam kutyaugatást, mert minden egyéb hangot elnyelt a tengeri madarak éktelen, rikácsoló zsivajgása. - Vajjon nem ezt hallottam-e én magam is?... Kételkedve indultam útnak, s nemsokára friss állatnyomokat találtam a hóban. Rókanyomok semmiképen se lehettek, mert ez a róka sokkal nagyobb lett volna, mint amekkorákat életemben láttam. Hátha kutya?... Szinte képtelenség volt, hogy tőlünk alig pár száz lépésnyire kutya járhatott volna, s az ugatását ne hallottuk, vagy őt magát ne láttuk volna! De miféle más állat lehetne? Talán farkas?... Izgatottan mentem tovább, kétség és remény között ingadozva, - hogy hátha most egyszerre vége lesz minden szenvedésnek, nélkülözésünknek és küzködésünknek. Hihetetlennek látszott, és mégis - lassanként kezdett kialakulni a valóság a kételkedés aggodalmainak ködfátyolából.

Most ismét megütötte fülemet a kutyaugatás; sokkal tisztább és világosabb volt, mint eddig; egyre több olyan nyomot láttam, mely csakis kutyáktól származhatott. Közben találtam rókanyomokra is: azonnal megismertem, mert jóval kisebbek voltak. Aztán hosszú idő telt el és semmi egyebet nem hallottam, mint a madarak lármáját. Ekkor megint megszállt a kételkedés, hogy nem álom-e mindez? De tekintetem ismét a kutyanyomokra esett: - ez semmi esetre sem lehetett tévedés. Ha pedig itt emberek vannak, akkor csakis a Ferenc József-föld déli részén járhatunk, ahogy ezt kezdettől fogva gyanítottam, noha Payer térképe szerint, amely bizonyára hibás volt, ezen a vidéken nincsen szárazföld.

Vegyes érzésekkel folytattam utamat a jégtuskók és hóhalmok között, amikor egyszerre csak hirtelen úgy rémlett, mintha emberi kiáltást hallanék, - teljes egy év óta az első emberi hangot Johansenén és a magamén kívül! A szívem hevesebben kezdett dobogni, minden csepp vérem az agyamba tódult, amint fölfelé szaladtam a közeli dombra, s közben torkomszakadtából kiabáltam. Hiszen ez az emberi hang jelentette a hazát, a szabadulást és minden boldogságot, amit ez a két fogalom magába foglal: s én nem láttam, nem hallottam egyebet, mint ezt a csábító képet s annak édes zenéjét, mely visszhangot keltett szívem legmélyebb rejtekében. Rohantam tehát felfelé, mint a szélvész s közben ismét hallottam az előbbi kiáltást; mikor pedig felértem a dombra, megpillantottam egy fekete pontot, mely gyorsan mozgott a hófehér jégmezőn... Egy kutya volt; csaholva szaladt felém; távolabb mögötte pedig még egy alak közeledett. - ez az alak ember volt!... De ki lehetett? Talán Jackson, valamelyik társa, vagy talán egyenesen valami földim?... Gyorsan közeledtünk egymáshoz, én a kalapommal integettem feléje s ő ugyanezt cselekedte. Hallottam, amint rászólt kutyájára s élesen figyeltem: - angolul beszélt s amint közelebb értem hozzá, úgy véltem, hogy Jacksont látom, akire nagyon jól emlékeztem, noha csak egyszer találkoztam vele életemben.

Így találkoztunk, mind a ketten levett kalappal s kezet nyujtva egymásnak... „Hogy van?” - ez volt kölcsönösen első kérdésünk egymáshoz, amint szemközt álltunk a sűrű ködben. Lábunk alatt a hepe-hupás, feltorlódott jégmező s a háttérben a szárazföld, szintén tele fagyasztó ködde l és jégtuskóval. Egyik oldalon a civilizált európai, kockás angol ruhában és magas kaucsuk csizmákban, rendesen megborotválva, szappantól illatosan, amit a vele szemben álló félvad sarkutazónak éles érzékei rögtön észrevettek. És ez a másik, aki teljesen az elvadult barbár törzsek képviselőjének látszott, zsíros rongyaiban, hosszú, fésületlen hajával és bozontos szakállával, olyan arccal, melynek már a természetes színét se lehetett felismerni a reá

tapadó halzsírtól, koromtól és piszoktól, - éppen olyan európai volt, mint az, akivel kezet szorított. S e két ember között a következő érdekes párbeszéd fejlődött ki:

Jackson: - Nagyon örülök, hogy találkoztunk.

Nansen: - Köszönöm, én még jobban örülök.

Jackson: - Itt van a hajója is?

Nansen: - Nem, az én hajóm nincs itt.

Jackson: - Hányan vannak mindössze?

Nansen: - Csak egy társam van itt, túl a dombon.

Mialatt beszélgettünk, lassan mentünk a szárazföld felé. Szentül hittem, hogy az angol megismert, vagy legalább is sejti, hogy ki lehetek, mert föl se tételezhettem, hogy ily barátságosan fogadhatna egy teljesen idegen embert is. Utolsó szavaimra azonban mégis megállt, fürkészve nézett arcomba s hirtelen azt kérdezte:

- Ön talán Nansen?

- Igen, az vagyok.

- By Jove! Szívemből örvendek, hogy láthatom!

Evvel másodszor is megragadta kezemet s most rázta csak meg igazán nagy melegséggel, miközben egész arca szinte ragyogott a boldogságtól és szemeiben csillogott az öröm e váratlan találkozás miatt.

- Honnan jött ide? - kérdezte pár pillanat mulva.

- A „Fram”-ot az északi szélesség 84-ik foka alatt hagytam, miután két éven át vitt bennünket a jégáramlás; aztán másodmagammal nekivágtam a jégmezőnek s eljutottunk az északi szélesség 86° 15’ alá; ott kénytelenek voltunk megfordulni, s a Ferenc József-föld felé igyekezni. A tél azonban megállított utunkban s miután egy szigeten átteleltünk, most útban vagyunk a Spitzbergák felé.

- Tiszta szívemből gratulálok önnek, - szólt Jackson melegen. - Nagyszerű, hősies cselekedet volt, amit véghezvitt s lelkem mélyéből örülök, hogy én vagyok az első, akivel hazatértében találkozik s aki először kívánhatok szerencsét önnek az elért sikerhez.

Még egyszer megragadta kezemet és forró barátsággal rázta meg. Ennél melegebb, kedvesebb és jólesőbb fogadtatást nem is kívánhattam; ez a többszörös kézszorítás nem puszta formaság volt s Jackson rögtön meg is hívott bennünket, hogy legyünk vendégei addig is, míg megérkezik a hajója, melyet napról-napra vár. Biztosított, hogy „nagyon sok helye van”, - ez a „sok hely” azonban, mint később meggyőződtem róla, csak annyit jelentett, hogy kunyhójának padlóján még van néhány négyszöglábnyi terület, melyet éjszakánként sem ő sem hálótársai nem használnak.

Mihelyt szóhoz juthattam, legelőször is azt kérdeztem tőle, hogy tud-e valami újságot a családomról; s ő nyomban megnyugtatott, hogy a feleségem és kis fiam a legjobb egészségben voltak, - két esztendővel ezelőtt, amikor ő hazulról elindult. Aztán sorra került Norvégia és a norvég politika is, erről azonban semmi újat nem tudott mondani s ebből azt következtettem, hogy otthon minden rendben van. További beszélgetésünk során azt kérdezte, hogy nem volna-e jó, ha mindjárt elmennénk Johansenért is, hogy ő is velünk jőjjön s mindenestől áthurcolkodjunk hozzá. Én azonban úgy véltem, hogy a kajakjaink sokkal nehezebbek, semhogy mi hárman át tudnók hurcolni őket az össze-vissza torlódott jégmezőn, azt ajánlottam tehát Jacksonnak, hogy jobb lesz ezt későbbre hagyni s az ő emberei közül küldeni néhányat

segítségül Johansennek. Hogy azonban Johansent mégis értesítsük a szerencsés találkozásról, mind a ketten két-két lövést tettünk, amiből megérthette, hogy fontos dolgok történhettek velem. Aztán nemsokára találkoztunk Jackson embereivel: Armitage volt a második parancsnok, Child a chémikus és fotográfus s dr. Koetlitz az expedició orvosa. Amint közeledtek felénk, Jackson intett nekik, hogy jöjjenek oda s elmondta, hogy ki vagyok, mire valamennyien szivélyes melegséggel üdvözöltek. Aztán találkoztunk a többiekkel is: Fisher botanikussal, Burgess úrral, s egy finnel, akit a többiek Blomquvist-nak kereszteltek el, noha az igazi neve Melenius volt. És amint valamennyien együtt voltak; mikor Jackson megmondta nekik, hogy eljutottam az északi szélesség 86-ik fokáig és 15-ik percéig, mind a heten háromszoros angol hurráh-kiáltással köszöntöttek, amit hangosan visszhangoztak a jéghegyek.

Jackson rögtön elküldte embereit, hogy szedjék össze a szánokat és menjenek el Johansenért; mi pedig a telep felé tartottunk, amely most már látható lett a tenger partján. Jackson megmondta, hogy van nála néhány levél számomra hazulról, amit még a múlt évben vett magához, számítva arra az eshetőségre, hogy talán találkozik velem. S beszélgetés közben kiderült, hogy ezen a télen alig volt tőlünk távolabb 65 kilométernél, mivel egészen a Richthofen-fokig felkalandozott észak felé, ott azonban vissza kellett fordulnia, mert nyilt tenger zárta el az útját; ez volt az a déli hegyfok, melyet mi is láttunk téli szállásunkról. Közben odaértünk a telephez. Meredek szikla aljában épült, egészen közel a parthoz, egy lapos magaslaton. Beléptünk a kellemes és kényelmes meleg fészekbe, melynek menyezetét és falait vastag zöld posztó borította; a falakon mindenütt fotográfiák, rézmetszetek, kőnyomatos képek voltak, az ablak mellett pedig állt a nagy könyvszekrény, tele könyvekkel és tudományos műszerekkel. Középen a kályha, melyben vígan égett a kőszén, kellemes meleget árasztva a tágas helyiségben.

Sajátságos érzés szállt meg, mikor ebben a szokatlanul kényelmes, szinte fényűző szobában leültem a székre. Egy szempillantás alatt, mint valami sötét lidércnyomás elszállt lelkemből a felelősségnek a nehéz súlya, mely csaknem 14 hónap óta oly nyomasztóan nehezedett rám. Most már nem kellett törődnöm a holnappal, nem kellett aggódnom Johansenért, sőt még önmagamért sem s egyáltalában nem voltam felelős többé semmiért. A rám bízott napszámot elvégeztem és most már nyugodtan pihenhettem. A jégtorlódás kellő közepén biztos révbe értem és három esztendőnek keserves szenvedései után rám virradt végre az a szerencsés nap, mely egyszerre elűzte minden gondomat. De hát a Fram?...

Csak ez az egyetlen, utolsó aggodalom emésztett még s erre vonatkozólag Jackson se tudott megnyugtatni. Eleinte fel is tünt az, hogy egyáltalában nem is kérdezősködik a „Fram”-ról, de később ő maga magyarázta meg ezt a tartózkodást. Amikor ugyanis, mindjárt az első találkozáskor, említettem neki, hogy a „Fram”-ot elhagytam, Jackson azt mondta, hogy úgy rémlett neki, mintha a „Fram” említésekor valami mélységes szomorúságot látott volna a szememben. Azt hitte ebből, hogy a „Fram” összetört vagy elsüllyedt és csak másodmagammal menekültem meg róla; ezért nem kérdezősködött a hajóról, csupa gyöngédségből, nehogy kellemetlen emlékeket ébresszen bennem. Még érdekesebb volt Fisher botanikusnak a vallomása, ő ugyanis, amikor messziről meglátott Jacksonnal együtt, mindjárt sejtette, hogy ez az idegen csakis Nansen lehet; amint azonban közelebb értünk egymáshoz s meglátta koromfekete hajamat, már-már kételkedni kezdett, hogy hátha mégsem én vagyok az; mert ő azt hitte, hogy szőke vagyok: s most egy koromfekete hajú és szakállú oláh-cigány állt vele szemben.

Jackson elővett a könyvszekrényből egy gondosan leólmozott bádogszelencét s átadta nekem: két esztendővel ezelőtt kelt levelek voltak benne Norvégiából. A kezem reszketett, a szívem dobogott, amikor kinyitottam, - de mindjárt aztán végtelen nyugalom szállt meg: csupa jó hírt kaptam hazulról. Aztán lassanként megtudtam, hogy mi minden történt a világban, amióta a „Fram”-mal útra keltem. És végezetül elkövetkezett az első napi boldogságnak tetőfoka: - feltálalták az ebédet. Mily pompás volt a szépen megterített asztal, rajta a kenyér, a vaj, a tej,

a kávé és cukor, meg a sok más egyéb, amit már egy esztendő óta nélkülöztünk, s amire oly epedve vágyakoztunk! De talán még ennél is nagyobb boldogság volt az, hogy ledobhattam magamról piszkos rongyaimat, hogy kaptam egy meleg fürdőt, s aztán tetőtől-talpig tisztába öltözhettem, hosszú hajamat pedig levághattam s leborotválhattam bozontos szakállamat is. Szinte újjá születtem s oly boldog voltam, mint a kis gyerek, aki húsvétkor először veszi föl tavaszi új ruháját.

Nem tartott sokáig, mire Johansen is megérkezett a kajakokkal s minden egyéb dolgainkkal. A derék fiú büszkén mesélte nekem, hogy az angolok mily meleg lelkesedéssel kiabáltak háromszoros hurráh-t, amint a jégdombról leereszkedve megpillantották a norvég zászlót, amelyet Johansen az én utasításomra azért húzott föl a vitorlarúdra, hogy könnyebben megtaláljam az utat haza felé. S aztán egész úton nem engedték meg neki az angolok, hogy csak hozzá is nyúljon a szánokhoz; úgy kellett gyalogolnia tétlenül és üres kézzel, mint utasnak. Amire Johansen szokott humorával megjegyezte, hogy ez a legkényelmesebb módja az utazásnak a jégmezőn keresztül. Aztán átvedlett ő is, s amikor visszatért, szinte alig ismertem rá. Hiába kerestem benne azt a lompos, szurtos és fekete cigányt, aki négykézláb mászkált földalatti kunyhónkban; a mocskos barlangi embernek nyoma se volt: a helyében egy jóltáplált európai nagykereskedő ül a kényelmes széken, elégedetten pöfékel és szorgalmasan tanul az előtte fekvő könyvből angolul.

Meglepő és szinte hihetetlen, hogy Johansen is meg én is, meghíztunk, mióta elhagytuk a Framot. Mikor a telepen megmérettem magam, majdnem 92 kilogrammot nyomtam, tehát szinte tíz kilogrammal többet, mint akkor, mikor a Framról távoztunk; Johansen csak 75 kilogrammot nyomott ugyan, de ez is hat kilogrammal több volt, mint elindulásunk idején. Ez volt az eredménye annak, hogy egy egész télen át medvehússal és rozmárpecsenyével éltünk; valószínű azonban, hogy nem annyira ettől, mint inkább attól híztunk meg, hogy egész télen csak lustálkodtunk és nem dolgoztunk semmit. Ezt az életet különben itt is folytatjuk a Flóra-foki telepen. Az angolok páratlan vendégszeretete és szívessége a szó szoros értelmében elkényeztet bennünket; egész nap csak eszünk, beszélgetünk vagy olvasgatunk s olyan jó egyetértésben és barátságban élünk, mintha már évek óta ismernők egymást:

Szerda, június 24. - Éppen ma van három éve, hogy hazulról elindultunk. Mikor ma délben az ebédnél ültünk, berontott Hayward, a szakács, azzal a hírrel, hogy odakint egy medve ólálkodik. Nyomban kisiettünk, Jackson a fényképezőgépével, én pedig a puskámmal. Megpillantottuk a medve fejét a part szegélye fölött, amint a levegőben szimatolt a telep irányában, míg néhány kutya tisztes távolban körülfogta és dühösen csaholt. Amint közeledtünk hozzá, átjött a partszegélyen s egyenesen felénk tartott, ránk vicsorította fogait, mérgesen dörmögött és sziszegett, de aztán megfordult s lassan kezdett visszafelé menni a jégmezőre; hogy el ne illanjon, mielőtt Jackson lefényképezi, éppen abban a pillanatban lőttem bele hátulról egy golyót, mikor a partszegély mögött letűnt. Ez használt, s még jobban használt a második golyó, melyet a ballapockájába küldtem. A kutyáktól körülfogva megállt most már a medve és dühösen bődült felénk. A kutyák is nekibátorodtak, mialatt Jackson revolveréből néhány golyót eresztett az állat orrába. Ettől a szó szoros értelmében megdühödött. Legelőször a „Misère” nevű kutyára ugrott rá, megragadta a tarkójánál, s vagy tíz lépésnyire elhajította a jégen; aztán a másikra csapott le mancsával s eltörte a szegény kutya egyik első lábát. Ekkor egy ócska konzervdoboz akadt a kezébe, hajlékony papiros gyanánt gyűrte össze s messzire elhajította. Valósággal őrjöngött tehetetlen dühében, - úgy hogy megszántam s a füle mögé bocsátott kegyelemgolyóval végét vetettem szenvedéseinek.

Július 5-én este, amikor Jackson és az orvos alkavadászaton voltak a hegy tetején, a kutyák rettentő csaholást csaptak; legkivált az ajtó előtt megláncolt „Nimród” vonított és nyüszített

gyanusan. Armitage nyomban kiment, hogy megnézze, mi az s nem sokkal aztán visszajött azzal a kérdéssel, hogy nem volna-e kedvem medvét lőni. Kimentem vele s vittem a puskát is, meg a fényképezőgépet is. A medve a teleptől délre felmenekült egy kis jégdombra s ott lehasalt, míg „Misère" s még néhány fiatal kutya nem messze tőle körben állt és szakadatlanul ugatott. Mihelyt megjelentünk, a medve rögtön menekült a jégmezőn át; nagyon távol volt ugyan tőlünk, de azért mégis küldtünk utána néhány golyót, hogy hátha megállíthatjuk menekülésében. Az én egyik lövésem szerencsésen el is találta, mire ismét felmenekült egy jégdombra. Itt már könnyebben megközelíthettem s mikor közelebb értem hozzá, láttam, hogy dühösen vicsorgatja rám a fogait s több ízben iparkodott úgy elém kerülni, hogy a magasból vethesse rám magát. Közben az orvos fényképezőgépével a másik oldalról közelítette meg a medvét s eképpen annyi fölvételt készíthettünk róla, amennyit csak akartunk, aztán pedig agyonlőttem.

Egyik legfontosabb dolgom az volt, hogy pontosan összehasonlítsam óránk járását Jackson kronométerjével: a megfigyelésből kiderült, hogy óránk körülbelül huszonhat perccel késett, ami a földrajzi hosszúság megállapításában 6 és fél fok különbséget jelentett. Ennek az eltérésnek a figyelembevételével megrajzoltam az egész Ferenc József-föld új térképét, s kijavítottam bizonyos tévedéseket, legkivált a Wilczek-földön, melynek partvonalait Payer nem egészen pontosan vette föl. E munkám közben számos kirándulást tettünk a környéken, s egyik legkedvesebb szórakozásunk volt a fészekszedés. Az alkák és sirályok ezerszámra fészkeltek a meredek parti sziklákban, s mi utánuk mentünk, fel a nyaktörő szirtekre, hogy elszedjük tojásaikat. Sajátságos, hogy mennyire gyámoltalan és ügyetlen voltam a hegymászásban. Minden száz lépésnyire meg kellett állnom, hogy lélegzetet vegyek, mielőtt tovább megyek, s ráadásul még szédültem is a magasban. Ennek bizonyára nem lehetett más oka, mint az, hogy végkép elszoktam a gyaloglástól; de lassanként aztán belejöttem a hegymászásba is és órák hosszáig elbolyongtam a meredek sziklák között.

A napok, noha elég szórakozásunk volt, mégis lassan teltek, mert izgatott türelmetlenséggel vártuk a hajó érkezését. Johansen és én minden képzelhető eshetőséget meghánytunk-vetettünk, hogy miért késhetik a hajó: hiszen ez természetes is volt, mert a telep valamennyi lakója közt nem volt egyetlenegy se, aki oly mohó sóvárgással vágyott volna haza, mint mi ketten. Különösen az aggasztott bennünket, hogy, Jackson szerint, már június derekán itt kellett volna lennie a hajónak, mi pedig már július vége felé jártunk, és még sehol semmi nyomát sem láttuk. Majdnem mindennap felmásztam a telep mögött emelkedő magas sziklabércre, hogy kikémleljem a szemhatárt, - nem mutatkozik-e valahol a várva várt hajó; de valamerre csak néztem, mindenütt ugyanaz az egyhangú, sivár kép: előttem a kéken hullámzó tenger, kétoldalt a sivatag jégmező. Vajjon meddig kell még itt várakoznunk, vagy egyáltalában eljön-e a hajó még ebben az évben s nem kell-e még egy hosszú telet hazámtól távol eltöltenem?... Mert ez igazán szörnyűség lenne.

Végre egy vasárnapi napon, július 26-án, megjött a hajó. Kora reggel arra ébredtem fel, hogy valaki ráncigálja a lábamat. Jackson volt. Örömtől ragyogó arccal jelentette, hogy a „Windward", - ez volt az angol hajó neve, - végre megérkezett. Rögtön felugrottam és kitekintettem az ablakon: a hajó csakugyan ott volt, egészen közel a part jégszegélyéhez; lassan, félgőzzel közeledett, keresve a horgonyvetésre alkalmas helyet. Ah, mily csodaszép volt ez a hajó! Mily magasak voltak az árbocai, s a törzse hatalmas szigetként úszott a vízen. És mily tömérdek hírt, újságot hozhatott a nagyvilágból!...

Az egész telep megmozdúlt; mindenki fölkelt s néhányan még csak félig öltözve néztek ki az ablakon; Jackson és Blomquvist, mihelyt magukra kapták ruháikat, azonnal kirohantak: mivel nekem egyelőre semmi dolgom sem lehetett a hajón, megint szépen visszafeküdtem az ágyba. Nem sokkal aztán azonban Blomquvist lihegve jött vissza; a figyelmes Jackson küldte azzal

az üzenettel, hogy otthon a családom teljesen jól van. Ez volt az első kérdés, melyet Jackson a hajó kapitányához intézett s erre a jó hírre nagyon megkönnyebbült a szívem. A Framról azonban senkise tud semmit.

Mikor később felöltöztem s elsétáltam a hajóhoz, a födélzetre gyült legénység egetverő éljenzéssel fogadott. Brown kapitány, továbbá dr. Bruce és Wilton úr, akik itt akartak telelni Jacksonnal, a legnagyobb melegséggel és előzékenységgel fogadtak. Lementünk a kényelmes hajószalónba, ahol Johansen meg én mohó kíváncsisággal hallgattuk a tömérdek újságot, mialatt a pompás reggelit felszolgálták. Mert valóban csodálatos újságok voltak ezek. A legelsők egyike az volt, hogy most már több hüvelyknyi vastag ajtón keresztül is lehet fotografálni a Röntgen-sugarakkal. Megvallom, hogy ugyancsak hegyeztem a fülemet, amikor ezt az újságot hallottam; már az is csodálatos volt, hogy le tudják fotografálni az emberi testbe hatolt golyót: de az egyenesen hihetetlennek látszott, hogy a fénysugarak még a vastag deszkán is keresztülvilágítanak. Aztán megtudtuk, hogy a japánok megverték a kinaikat s lassanként értesültünk mindenről, mi távollétünk alatt a nagy világban történt. Különösen érdekelt az, hogy az egész világ szinte lázas figyelemmel fordult a sarkvidékek felé. A Spitzbergákat turisták látogatták, úgy hogy egy norvég hajóstársaság rendes hajójáratokat szervezett oda, sőt pompás fogadót is építtetett és postahivatalt állított föl, mely külön Spitzberga-bélyegeket bocsátott ki! Megtudtuk továbbá azt is, hogy Andrée szintén ott vesztegel, várván a kedvező szelet, mely léghajóját az északi sarkra röpítse. Ha tehát a Spitzbergák felé folytattuk volna utunkat, kellős közepébe jutunk ennek a turista társaságnak, mely a modern civilizáció minden kényelmét élvezi; s végezetül pompás gőzössel mehettünk volna haza ahelyett a piszkos cetvadászhajó helyett, melyről egész télen át álmodoztunk.

A „Windward" június 9-én indult el Londonból, 25-én érintette Vardőt s körülbelül három héten át küzködött az úszó jéggel, mielőtt eljuthatott hozzánk. Hozott négy rénszarvast is Jacksonnak, lovat azonban egyet sem, pedig Jackson ezt is nagyon várta; a szános kirándulásoknál ugyanis nemcsak kutyákat, hanem magával hozott orosz lovakat is használt, ezek azonban egynek kivételével már mind elpusztultak. A hajó legénysége és a telep lakói szorgalmasan fogtak hozzá a „Windvard" terhének kirakásához, úgy hogy Brown kapitány már egy hét mulva készen volt a visszaindulásra és még csak Jackson leveleit és jelentését várta. Ez még eltartott pár napig, de közben hatalmas vihar tört ki, úgy hogy a hajó kötelei, melyekkel a parti jéghez volt kötve, megereszkedtek, s így a „Windvard" kénytelen volt egy sekélyvízű öbölbe menekülni. Pár nap mulva azonban elmúlt a vihar s ekkor már mi sem gátolta az indulást.

Most lázas izgalom fogta el az egész kis telepet. A hazafelé indulóknak készülniük kellett az utazásra, a telepen maradók pedig írták leveleiket haza. Végre megszólalt a hajó kürtje és búgva jelezte az indulás idejét. A telepen maradók elbúcsúztak a hazautazóktól és elhagyták a hajót; ezek az utasok, rajtam és Johansenen kívül, Fisher, Child, Burgess és a finn Blomquvist voltak, valamennyien az angol expedíció tagjai. És mikor augusztus 7-én a nap áttörte a felhőket a Flóra-fok fölött, mindnyájan kalaplengetéssel búcsúztunk el a kis teleptől, mely nemsokára apró fekete foltként látszott már a hófehér jégmezőn. A szerencse egész útunkon kedvezett. Találtunk ugyan elég jeget, de ez sokkal lazább volt, semhogy fel tudott volna tartóztatni bennünket. Különben is Brown kapitány, mint tapasztalt cetvadász, nagyon jól ismerte ezeket a sarki vízeket és minden baj nélkül vitt bennünket dél felé.

Napról-napra gyorsabban közeledtünk az édes hazához s már számlálni kezdtük a napokat és órákat, melyek elválasztanak bennünket a legelső norvég kikötőtől. Brown kapitány a telepre utazás tapasztalataiból okulva, először délkeleti irányba hajózott Novaja-Szemlja felé s körülbelül 410 kilométernyi, többé-kevésbbé jéggel borított tenger után végre csakugyan kijutottunk a nyílt vizekre is, ahonnan már egyenesen és akadálytalanul mehettünk Vardő felé. Ki se

mondhatom, mily gyönyörű volt a kék óceán síma tükre, melyet évek óta most láttam viszont először; s ki írhatná le azt az izgalmat, mely elfogott engem és Johansent, mikor egy szép reggelen megpillantottuk az első vitorlás hajót a szemhatáron. Kár, hogy nagyon messze volt s így még lobogó-nyelven se érintkezhettünk vele. Aztán egy verőfényes nap alkonyatán, augusztus 12-én, valami sötét vonalat pillantottam meg a déli láthatáron, mely hosszan húzódott végig a tengeren...

Ez már szárazföld volt, - Norvégia!... Szinte megkövülten álltam ott s nem tudtam levenni tágra nyílt szememet erről a sötét vonalról, melynek látása véghetetlenül boldoggá tett, de egyúttal izgalmas aggodalmakat is ébresztett bennem. Ki tudja, milyen híreket fogok hallani, ha szülőföldem partjára lépek?...

Mikor másnap reggel feljöttem a fedélzetre, már egészen közel voltunk a szárazföldhöz. Csupasz, meztelen és kopár sziklafal volt, nem sokkal hivogatóbb és barátságosabb, mint az, ahonnan jöttünk, - de mégis Norvégia! A hajó lassan fordult befelé az öböl irányába, melynek végében Vardő fekszik. Elhaladtunk több vitorlás mellett s zászlóval köszöntöttük; elhagytuk a pénzügyőrök kutterjét is, melynek tisztjei azonban föl se jöttek a hajóra, mert nem volt velünk semmi dolguk. Aztán megérkeztek a révkalauzok, apa és fia. Köszöntötték Brown kapitányt, de arra nem is gondoltak, hogy földijükkel fognak találkozni az angol hajó ödélzetén. Meglepte ugyan őket egy kissé, amikor norvég nyelven szóltam hozzájuk, de aztán nem sokat törődtek velem. Amikor azonban Brown kapitány megkérdezte tőlük, hogy tudják-e, ki vagyok: az öreg révkalauz még egyszer, most már élesen rám nézett, s ekkor mintha valami távoli visszaemlékezés árnyéka suhant volna végig az arcán. És amikor Brown megmondta, hogy Nansen vagyok, a vén tengeri medve napbarnította arcán az örömnek s álmélkodó megdöbbenésnek olyan kifejezése tükröződött, melyet leírni se kísértek meg. Szinte rajongó lelkesedéssel rázta meg a kezemet, mintha a túlvilágról tértem volna vissza s aztán elmondta, hogy Norvégiában már régen halottnak tart mindenki. Tőle tudtam meg azt is, hogy a Framról még nincsen semmi hír, de az én családomban egyébként minden rendben van. Ennek örültem legjobban s képzeletemben már kiszíneztem a hazaérkezés örömét s az első találkozás boldogságát.

Eközben a „Windvard" lassan, szinte észrevétlenül siklott be Vardő kikötőjébe. Még le se eresztették a vasmacskát, mikor én már Johansennel együtt csónakban ültem s eveztünk kifelé a távíró-állomáshoz. A hajóhídon senki se ismert meg bennünket s a messze sarkvidékről hazatérő két vándorral csak egyetlenegy élőlény látszott törődni: egy okosszemű tehén, mely megállt a szűk utcában és lassú bőgéssel bámult ránk, mialatt mellette elhaladtunk. De oly kedves volt ez a derék állat, annyira emlékeztetett szülőföldem verőfényes mezőire, hogy szerettem volna megölelni. Most éreztem csak igazán, hogy végre-valahára valóban Norvégiában vagyok.

Pár perc mulva megérkeztünk a távíróhivatalba, ahol nagy csomó papirost tettem az asztalra, azt mondván a főnöknek, hogy ezek mind táviratok, melyeket lehetőleg gyorsan szeretnék továbbíttatni. Körülbelül száz távirat volt, köztük egy-kettő meglehetősen hosszú, mindegyik néhány ezer szóval. A távíróhivatal főnöke fürkészve nézett rám, s aztán nyugodtan bontogatta szét a kis csomagot. Mihelyt azonban szeme rátévedt a legfelül fekvő távirat aláírására, azonnal megváltozott az arca, gyorsan megfordult s odasietett a távírókisasszonyhoz, aki az asztalnál ült. Mikor ismét visszatért hozzám, valósággal ragyogott az arca és meleg szeretettel üdvözölt; biztosított róla, hogy a táviratokat azonnal továbbíttatni fogja, de szeretné, ha megjelölném a sorrendet, mert több napon és éjszakán át kell dolgozniuk, míg valamennyivel készen lesznek... És aztán elkezdett kopogni a Morse-gép, szétküldvén a világba az izgató hírt, hogy a norvég északsarki expedíció két tagja a legpompásabb egészségben hazaérkezett és hogy a *„Fram"* visszatérése még az ősz folyamán várható.

Első táviratai, természetesen, a feleségemnek, Johansen anyjának, többi társaink családjának, a norvég királynak és kormánynak szóltak. Valósággal sajnáltam azt a négy szép, fiatal hölgyet, akik a rengeteg munkát végezték a vardői távíróhivatalban. Úgy szólván megállás nélkül dolgoztak éjjel-nappal, mert nemcsak az én táviratait kellett továbbítaniuk, hanem át kellett venniük azokat is, melyek a világ minden részéből érkeztek hozzám, hogy adjak részletes tudósítást az expedíció sorsáról és sikeréről.

Mielőtt a távíróhivatalból távoztam, a főnök megmondta, hogy barátom, Mohn professzor szintén itt van a városban s ahogy hallotta, a fogadóban lakik. Mohn volt tehát az első jóbarát, akit üdvözölhettem: s ez kétszeresen jólesett, mert egyike volt azoknak, akik legjobban bíztak az expedíció sikerében. Még mialatt táviratink feladásával vesződtünk, híre futott a városban megérkezésünknek, s a kíváncsi érdeklődők csapatostól állták el utunkat az utcán, mialatt a fogadó felé siettünk. Valósággal felrohantam a lépcsőn, mikor a portás megmondta, hogy Mohn barátom hányas számú szobában lakik, - noha egyúttal arra is figyelmeztetett, hogy a professzor most tartja délutáni szieszstáját, s nem szereti, ha ilyenkor háborgatják. De mit törődtem én az ő délutáni alvásával! Öklömmel dörömböltem az ajtón s választ se várva rontottam be. Mohn professzor a diványon hevert, hosszú pipája a szájában, kezében egy könyv, melyben lapozgatott. Ahogy beléptem rögtön felugrott, s mintha kísértetet látna, megnyúlt arccal bámult a küszöbön álló, hórihorgas alakra; majd kiesett szájából a pipa, egész arca vonaglott s alig tudta kinyögni e szavakat:

- Lehetséges-e? Ön Fridtjof Nansen?...

A szó szoros értelmében meglátszott rajta, hogy magánkívül van s azt véli, hogy kísértet áll előtte; de mikor meghallotta jólismert hangomat, könnyek tolultak szemébe s reszkető ajakkal üdvözölt:

- Istennek hála, hogy életben van! - kiáltott fel és nagy szeretettel megölelt.

Most Johansenre került a sor, s ettől kezdve olyan izgatott, lázas beszélgetés folyt köztünk, amelyet képtelenség visszaadni. Meg se várva egymás feleletét, összefüggés nélkül kérdezgettünk egymástól mindent összevissza, gyakran értelem és jelentőség nélkül. S így tartott ez majdnem egy óráig s csak ekkor kezdtünk lecsillapodni annyira, hogy logikusan tudtunk érdeklődni egymás dolgai és hírei iránt. Mohn professzornak az volt a legelső kérdése, hogy hol van a „Fram” és miért nincsenek velünk a többiek? Talán valami baleset történt... Szorongó aggodalmában szinte lélekzetvétel nélkül dőltek belőle ezek a kérdések s alig tudtam vele megértetni, hogy társainkat semmiféle baleset nem érte, noha mi ketten ott hagytuk pompás hajónkat. Lassanként azonban mindent megértett s ekkor általános lett az öröm a kis szobában, melynek asztalán csakhamar megjelent a pezsgő meg a szivarosláda.

Még egy másik déli ismerős is lakott a fogadóban, aki később bejött, a professzort meglátogatni, de mikor látta, hogy vendégei vannak, udvariasan vissza akart vonulni. Amint azonban rám pillantott, hirtelen megállt a küszöbön, mintha lába a földbe gyökerezett volna, mert megismert; ekkor őt is magunknál tartottuk, s most már négyesben iddogáltunk a norvég sarki expedíció sikerére. Világos volt, hogy együtt kell töltenünk az egész estét; ott üldögéltünk a szobában egész délután és szakadatlanul beszéltünk, beszéltünk, - mintha pótolni akarnók a hosszú hallgatást, mely lekötötte nyelvünket a téli éjszakában, mialatt a jégsivatagon bolyongtunk. Közben azonban az egész város megtudta, hogy miféle vendégei vannak, s amint az ablakon kitekintettünk, már az egész utca tele volt emberekkel, a város fel volt lobogózva s a hajók árbócain is vígan lengett a norvég zászló a hűvös esti szélben... S aztán valósággal özönlöttek a táviratok; mivel pedig valamennyi csak jó hírt hozott, vége volt minden gondunknak és aggodalmunknak is.

Most már csak a „Fram” hiányzott; afelől azonban nyugodtak voltunk, hogy ez is nemsokára megérkezik. Első dolgunk volt, mihelyt norvég földre értünk, hogy kiegészítsük garderóbunkat; nem volt azonban könnyű dolog, sétálni az utcákon vagy a boltokat járni; mert ahol csak megjelentünk, mindjárt csődület támadt körülöttünk. Így töltöttünk néhány felejthetetlen napot Vardőben, ahol először élveztük a norvég lelkesedés és vendégszeretet örömeit. Ugyancsak itt búcsúztunk el a „Windvard”-tól is, mely még előttünk indult el Hammerfestbe. Augusztus 18-án aztán én is megérkeztem oda Johansennel. Utunkon mindenütt virágokkal és lobogókkal köszöntöttek, s amint bevitorláztunk a kikötőbe, Norvégia legészakibb városa a tengertől kezdve fel egészen a legmagasabb hegycsúcsig, ünnepi pompába öltözött s több ezernyi néptömeg várt bennünket. Nagy meglepetésemre itt találtam régi barátomat, Sir George Baden-Powellt is, akinek pompás jachtja, az „Otaria” szintén a kikötőben horgonyzott. A tudós éppen most tért vissza egy expedícióról, melyet a Novaja-Szemlja földjére vezetett, ahol több angol csillagásszal az augusztus 9-iki napfogyatkozást figyelte meg. Meleg barátsággal és vendégszeretettel ajánlta fel jachtját s a szives meghívást el is fogadtam. Ő volt az utolsók egyike, akikkel Angliában beszéltem. Amikor elváltunk, 1892 őszén, megkérdezte tőlem, hogy mely vidéken kutassanak utánunk, ha esetleg nagyon sokáig találnánk elmaradni. Azt feleltem neki, hogy nem sok eredménnyel járna, ha kutatásunkra indulnának; annyi lenne ez, mintha tűt keresnének egy szénaboglyában. Ő azonban kijelentette, hogy azért mégis csak kutatni fognak utánunk, ha elmaradnánk, s biztosított, hogy Anglia mindenesetre küldene expedíciót a felkeresésünkre; kérdés tehát, hogy merre induljon ez az expedíció?

- Azt hiszem, - feleltem én akkor, - hogy az egyetlen vidék, ahol ránk akadhatnának, csakis a Ferenc József-föld lehet. Mert ha a „Fram” elsülyed, vagy ha bármi más okból kénytelenek volnánk a hajóról távozni, csakis ezen az úton indulhatunk hazafelé. Ha azonban a „Fram” nem süllyed el, s a tenger áramlása valóban olyan irányú, mint én hiszem, akkor bizonyára a Spitzbergák és Grönland között fogjuk elérni a nyílt tengert...

És Sir George most látta elérkezettnek azt az időt, amikor keresésünkre kell indulnia, s mivel más teendője nem volt, elhatározta, hogy visszatérvén a novaja-szemljai expedícióról, fölfelé fog hajózni a parti jég mellett, hogy lássa, nem találhatna-e rá valamilyen nyomunkra. Mi tehát éppen kellő időben érkeztünk Hammerfestbe s megkíméltük Sir George-ot attól, hogy egy hiábavaló utat tegyen. Estére megérkezett a feleségem is titkárommal, Ghristofersen-nel együtt. Hammerfest városa nagyszerű bankettet adott tiszteletünkre, azután visszatértünk az „Otaria” födélzetére, ahol ettől fogva csendes boldogságban, szinte észrevétlenül teltek napjaink. Az üdvözlő táviratok s a lelkesedés jelei napról-napra garmadával érkeztek hozzám a világ minden részéből.

De hát a „Fram”?... Oly büszkén táviratoztam meg, hogy még az év folyamán hazavárom a hajót, - s íme: most nem mutatkozik! Egyre jobban kezdtem aggódni miatta, s minél jobban meghánytam-vetettem a kilátásokat, a lehetőségeket és akadályokat, annál inkább arra a meggyőződésre jutottam, hogy a hajónak már régen kint kellene lennie a jégből, ha semmi baj nem történt vele. Szembetűnő volt, hogy még mindig nem érkezett meg s borzadva gondoltam arra, hogy ha elmúlik az ősz és nem hallok semmi hírt a „Fram”-ról, akkor azoknak a szerencsétleneknek még egy sarki telet kell átnyomorogniuk s ez a tél tele lesz szenvedésekkel, mert hiszen már minden készletük fogytán van.

És aztán augusztus 20-án reggel, éppen mikor felkeltem, Sir George kopogtatott az ajtómon, hogy egy ember vár odakint és mindenáron személyesen akar velem beszélni. Azt feleltem, hogy még nem vagyok felöltözve, de mindjárt jövök. Nem tesz semmit, - szólt vissza Sir George:- csak jöjjek úgy, ahogy vagyok. Csodálkoztam, hogy mi lehet az a sürgős dolog s mindjárt meg is kérdeztem, mire Sir George azt mondta, hogy nem tudja, de úgy látszik, hogy nagyon fontos és sürgős dologról van szó. Én azonban mégis csak felöltöztem előbb s így

mentem le a szalónba. Ott várt rám az idegen, kezében sürgönyt tartott, bemutatkozott, hogy ő a távíróhivatal főnöke és személyesen hozta el azt a sürgönyt, amelyről azt hiszi, hogy nagyon közelről érdekel engem... Valami, ami nagyon közelről érdekel? - Csak egy ilyen dolog van s erre gondolva reszkető kézzel törtem fel a sürgönyt, melynek ez volt a tartalma:

„Skjärvő, 1896 augusztus 20, d. e. 9 óra.

Dr. Nansen. - Fram ma reggel jó állapotban megérkezett. Minden rendben. Rögtön indulok Tromsőbe.

Ottó Sverdrup".

Úgy éreztem, mintha rögtön meg kellene fulladnom, úgy fojtogatott az öröm, s nem is tudtam többet mondani annál, hogy: „Megjött a Fram!"... Sir George, aki mellettem állt, nagyot ugrott örömében, Johansennek ragyogott az arca a boldogságtól, Christofersen csaknem sírt örömében, - a távíróhivatal főnöke pedig büszkén élvezte a hatást, melyet sürgönye okozott. A következő pillanatban már berohantam feleségem hálószobájába s neki is hírül adtam az örvendetes újságot. Magam azonban még mindig nem tudtam hinni, hogy a Fram valóban megérkezett. Olyan volt az egész, mint valami tündérmese s folyton attól féltem, hogy majd félbeszakad a csodaszép álom és felébredek. Tízszer-húszszor is elolvastam a sürgönyt, mielőtt el tudtam hinni, - de akkor aztán határtalan volt az örömem. És velem örült a jacht legénysége, sőt az egész kikötő és maga a város is. A „Windvard", mely éppen felhúzta vasmacskáit, hogy Tromsőbe induljon, rögtön zászlódíszbe öltözött s legénysége háromszoros hurráh-val nyugtázta az örvendetes hírt. Nekünk az volt a szándékunk, hogy csak délután indulunk Tromsőbe, de most elhatároztuk, hogy rögtön indulunk s megkísértjük, hátha még Skjärvőben érhetjük a Framot; sürgönyöztem is Sverdrupnak, hogy várjon meg bennünket, de mire a sürgöny odaért, ő már elutazott.

Ezen a reggelen mindnyájan nagyon vídámak és boldogok voltunk a fehér asztal mellett. Johansen meg én folyton arról beszéltünk, mennyire hihetetlen, hogy nemsokára kezet szoríthatunk társainkkal. Sir George csaknem magánkívül volt örömében; minden pillanatban felugrott székéről, nagyokat ütött öklével az asztalra azzal a kiáltással, hogy a Fram megérkezett, - a két hölgy pedig, lady Baden-Powell, meg a feleségem, azon mulatott, hogy mi ily nagyon tudunk örülni. Másnap aztán szerencsésen megérkeztünk Tromső kikötőjébe, ahol egész pompájában és teljes épségben láttuk viszont a Framot. Csodás érzés volt, ami megszállt, mikor ismét megpillantottam szédítően magas árbócait, hatalmas törzsét, melyen meglátszottak a sarki jég nyomai. Mikor legutóbb megváltunk tőle, félig el volt temetve a jégben, most pedig szabadon és büszkén libegett a lágyan-ringató kék hullámokon. Végig siklottunk az oldala mellett s az „Otaria" legénysége háromszoros hurrával köszöntötte az érdemes és derék hajót, melynek legénysége norvég éljenzéssel köszönte meg a megtiszteltetést. Aztán mi is lebocsátottuk a vasmacskákat s a következő pillanatban a Fram pompás legénysége felvonult az „Otaria" fedélzetére.

A viszontlátás örömét meg se kísértem leírni. Ismét együtt voltunk tehát mindnyájan, még pedig itthon, az édes hazában, a jól elvégzett feladat megérdemelt elégedettségével és büszkeségével. Aztán együtt mentünk tovább dél felé, a norvég partok mentén; s valamerre csak mentünk, mindenfelől felénk dobogott a norvég nép szíve, - a hatalmas gőzösöktől kezdve a legutolsó halászbárkáig, mintha a vén Norvégia büszke lenne arra, hogy a Viking-hajósok legendája és ősi dicsősége még egyszer megtestesült a modern kor gyermekeinek nagy tetteiben. Pedig voltaképen nem tettünk egyebet, mint hogy teljesítettük kötelességünket s elvégeztük a magunkra vállalt feladatot; s haláról lévén szó: inkább talán mi tartoztunk hálával szülőhazánknak, hogy nagy anyagi áldozattal módot nyújtott nekünk e nagy feladat vállalására és szerencsés elvégzésére.

Mégis emlékszem egy epizódra, mely olyan kedves volt, hogy nem hallgathatom el. Brönösundban történt, - a hajnal még alig szürkült és csípős hideg volt, - mikor azzal keltettek fel, hogy odakint sok ember van, aki szeretne bennünket üdvözölni. Még félig álmosan mentem fel a fedélzetre s végigtekintettem a sundon, melyben egymás hátán hemzsegtek a csónakok. Lassan haladtunk előre s láttam, hogy egy kis csónak egészen közel siklik mellettünk, a benne ülő egyetlen halász pedig minden erejét megfeszítve, evez, hogy el ne maradjon a Framtól. Szinte áhitatos figyelemmel fürkészte hajónkat s egyszerre csak felkiáltott hozzánk:

- Nem vesznek halat?

- Azt hiszem, nem.

- Nem mondhatná meg, hogy hol van Nansen? Csakugyan a Fram fedélzetén van?

- Persze, hogy itt van, - feleltem elmosolyodva.

- Mondja kérem, - szólt most a halász, alázatosan levéve sipkáját: - nem tudná megengedni, hogy felmehessek a hajóra? Nagyon szeretnék beszélni vele.

- Félek, hogy nem lehet - feleltem, a fejemet rázva; - a hajó siet és aligha fog megállni.

- Ez igazán kár, - sóhajtott a halász szomorúan. - Pedig oly nagyon szerettem volna látni.

Tovább evezett, de láttam, hogy már nem sokáig tud egy magasságban maradni velünk, mert a hajó gyorsan haladt; de ő azért folyton mereven nézett rám, amint a korlátra támaszkodva mosolyogtam, míg Ghristofersen mellettem állva, jóízűen nevetett.

- No, ha olyan nagyon szeretné látni azt az embert, - feleltem végre: - hát jól nézze meg, mert most szemben áll önnel.

- Mindjárt gondoltam, - kiáltott fel az öreg halász ujjongva, s elbocsátván mindkét evezőjét, felállt a csónakban; sipkáját kezében tartotta, mialatt barázdás arcán könnyek csorogtak végig...

Így haladtunk lefelé a norvég partok mentén kikötőből kikötőbe, míg végre szeptember 9-én megérkezett a Fram Christiánia fjordjába, ahol olyan fogadtatásban volt része, hogy fejedelmek is megirigyelhették volna. Hatalmas csatahajók, cirkálók és torpedózúzók fogadtak s kalauzoltak be a tágas kikötőbe, melynek egész területét ellepték a hajók, gőzbárkák és csónakok, tele az ország minden részéről odasereglett, előkelő közönséggel. Az ágyuk dörögtek, a zászlók vigan lengedeztek a fellobogózott város házairól s a kikötőben horgonyzó hajók árbocairól, - a lelkes közönség éljenzése pedig betöltött eget és földet.

Este megálltam a fjord partján; az ünnepi lárma már elmult s köröskörül sötéten és némán fogtak körül a nagyszerű fenyőerdők. A magas szirteken még pislogott a tiszteletünkre gyújtott örömtűzek zsarátnoka, lábam előtt pedig halk csobogással suttogták a tajtékos hullámok: - „most végre itthon vagy!”... És a gyönyörű őszi estének csendes nyugalma jótékony fátyolként borult a mult emlékeire, elfödvén, elmosván és elhalványítván a szenvedéseket és nélkülözéseket, melyeknek árán ezt a mostani nyugalmat, örömöt és boldogságot megszereztem. A sivatag jégmező, a sarki tél hosszú éjszakája már csak rossz álomnak tetszett, - elmult s talán sohase fog többé visszatérni. Pedig álmok és ábrándok nélkül ugyan mit érne ez a szegényes és egyhangú földi élet?

HUSZADIK FEJEZET.
A „Fram” hazatérése.

(1895 március 14 - 1896 augusztus 20.)
- Sverdrup Ottó kapitány naplója nyomán. -

Dr. Nansen már február 26-án hivatalosan is tudatta a legénységgel, hogy az ő távozása után én leszek a hajó első, Scott-Hansen pedig a második parancsnoka; ezt külön levélben is tudatta velem, megadván azokat az utasításokat, melyekhez tartanom kellett magam. Március 4-én, csütörtökön, déli féltizenkét órakor, el is indult dr. Nansen, Johansen társaságában, és Scott-Hansen, Hendriksen és Pettersen elkísérték őket az első tanyahelyig, a hajótól körülbelül tizenhárom kilométernyire, ahonnan csak másnap délután félháromkor tértek vissza.

A szános expedíció elindulásakor a Fram körülbelül az északi szélesség 84° 4’ és a keleti hosszúság 102 foka alatt feküdt. Egyik oldalával és hátuljával magasan felfelé az összetorlódott jégen, félig hóbatemetve hevert a kissé oldalt dőlt hajó s egyik felén körülbelül 50 méter széles nyílt csatorna húzódott végig; nem messze a hajótól egy magaslaton voltak felhalmozva készleteink, melyeket a nagy jégtorlódás idején raktunk ki a hajóból, mikor attól féltünk, hogy a jéghegyek összeroppanthatják.

Az első és legfontosabb feladat az volt, hogy eltávolítsuk annak a magas jégbástyának egy részét, mely körülfogta és valósággal betemette a hajót; attól féltem ugyanis, hogy ha tavasz közeledtével megint megkezdődik a rianás, ez a bástya agyonszoríthatja, vagy ráomlásával egyébként rongálhatja meg. Március 19-én tehát az egész legénység nekiállt csákányokkal, vasrudakkal és ásókkal a veszedelmes jégbástya eltávolításának s ez a munka 27-ig tartott. A jeget és havat szánokkal hordtuk el távolabb, hogy ne legyen útban. Az idő meglehetősen hideg volt, mert a hőmérő állandóan 38-40 fokot mutatott fagypont alatt; ez azonban nem nagyon bántott bennünket, mert már megszoktuk a hideget, s csak Scott-Hansennek fagyott el az egyik nagy lábaujja.

Elvégezvén ezt a munkát, hócipők készítéséhez fogtunk, s egyúttal jégfürészeket is készítettünk elő, ha majd tavasszal a hajó kiszabadításához kell fogni. Május 1-re már készen voltak az összes hócipők s ekkor parancsot adtam, hogy mostantól kezdve naponta az egész legénység gyakorolja magát a hócipőn járásban, délelőtt 11 órától délutáni egy óráig; erre azért volt szükség, mert megtörténhetett, hogy a Framot valami baleset éri, s akkor az egész legénységnek hócipőkön kell hazatérnie. Annál inkább volt okunk e miatt aggódni, mert az egész idő alatt állandóan nyugtalankodott a jég. Igaz, hogy az apróbb torlódások nem veszélyeztették a Farm épségét, de nem volt kizárva, hogy a nagyobb rianások esetleg nagyobb sérüléseket ejtenek rajta. Május előtt még, húsz méternyire a hajótól, párhuzamosan a régi csatornával, hajónk és a raktár között, megint egy új repedés támadt, s a régi csatornán túl is több kisebb-nagyobb repedés keletkezett. Április 11-ike és május 9-ike között pedig, csaknem szakadatlan egymásutánban követték egymást a jégtorlódások, s némelyik már komolyabb aggodalmakat is okozott.

Sajátságos, hogy az egész idő alatt úgy szólván semmivel se hajtott bennünket előbbre észak felé a tenger áramlása; ez azért volt aggasztó, mert ha nem közeledünk a nyilt tenger felé, sokkal később fogunk kiszabadulni a jégből, s megtörténhetik, hogy még a következő telet is a sarkvidéken kell töltenünk. Ez nem volt nagyon biztató kilátás, már csak azért sem, mert a sarkvidéknek ezen a részén úgyszólván semmiféle élet nem volt, tehát készleteinket se igen gyarapíthattuk friss eleséggel. Hosszú időkön keresztül egyetlen egy élőlényt se láttunk; még a hihetetlen messzire elkalandozó jegesmedvék se mutatkoztak. Éppen ezért általános öröm-

mel üdvözöltük május 7-én egy kis fókának megjelenését, mely az egyik újonnan támadt repedésben bukkant fel. Ez volt az első fóka, melyet március óta láttunk; később ugyan láttunk a nyílt csatornákban több ilyen fókát, de valamennyi oly félénk volt, hogy csak késő nyáron tudtunk egyet elejteni, s ez is oly kicsi volt, hogy egyetlen ebédre megettük.

Június közepétől kezdve gyakran láttunk már madarakat is, legkivált sirályokat; sikerült néhányat el is ejtenünk. De az idő állandóan szeles és viharos volt, úgy hogy semmi kedvünk se volt vadászni s általában nagyon rossz kedvünk volt, mert a szél nem akart nekünk tetsző irányba fordulni. Csak június 9-én változott meg az idő, illetőleg csapott át a szél délkeleti irányba s ez a kedvező fordulat egyszerre jókedvet teremtett a födélzeten. Eddig úgyszólván egész napi beszélgetésünk csak az „igen" és „nem" szavakra szorítkozott, most azonban mindnyájunknak megoldódott a nyelvünk s mindenfelől csak vidám tréfa és nevetés hallatszott. A szélnek ez a kedvező iránya ugyanis, - ha elég tartós és erős marad, - a legjobb kilátásokkal bíztatott s valamennyien reméltük, hogy már 1896 őszén otthon lehetünk.

Május vége felé már oly erős volt a nap melege, hogy hajónk körül egész kis tócsává olvasztotta a jeget. Elkövetkezett lassanként az ideje annak is, hogy felhordjuk hajónkra a jégmezőn levő raktárunkat, ami lassanként meg is történt, pünkösdre pedig teljesen kitakarítottuk a hajót is, úgy hogy vadonatújnak és tisztának látszott. Szerencsére mindnyájan egészségesek voltunk; jól aludtunk, megvolt az étvágyunk s ezért nem is igen törődtünk azzal, hogy múlt hónap óta körülbelül 3-4 kilogrammot fogytunk fejenként. Csak egy betegség volt a hajón, - amely voltaképen senkinek sem ártott és csak úgynevezett „divatbetegség" volt: az tudniillik, hogy valamennyien leborotváltattuk a hajunkat, abban a reményben, hogy akkor gyorsabban fog nőni; mikor aztán nem nőtt, akkor mindnyájan nagyon dühösek lettünk és kölcsönösen egymást szidtuk az ostoba tanácsért. De azért május 17-ét, a nemzeti ünnepet, nagy lelkesedéssel ünnepeltük meg s a napnak egyik fénypontja a pompás lakoma volt, melyben mindnyájan tehetségünkhöz mért étvággyal vettünk részt. Június 22-ének éjszakáján azzal ébresztett fel az őr, hogy a hajó faránál húzódó csatornában cethalak vannak. Mindenki felrohant a fedélzetre s meg is pillantottunk 7-8 nőstény narvált, melyek vígan ugrándoztak a szomszédos csatornában. Néhányszor rájuk lőttünk, ennek azonban semmi foganatja se lett; mihelyt megvirradt, rögtön utánuk eredtem csónakunkkal, de sehogyse tudtam hozzájuk lőtávolságra jutni. Arra az esetre, hogyha megint mutatkoznának, szigonyokat készítettünk, hogy nagyobb eredménnyel vadászhassunk rájuk. Mivel pedig nagyon szerettük volna kipróbálni a szigonyokat, és mivel csábított bennünket a zsákmány is, éles szemmel fürkésztük a csatornákat, hogy nem pillanthatnók-e meg valamelyikben az óhajtott vadat.

Végre július másodikának estéjén úgy tetszett, mintha nagyobbszerű vadászatra nyílna kilátás. A csatorna valósággal hemzsegett a narváloktól s mi gyorsan készülődtünk, hogy űzőbe vegyük őket. De most is oly óvatosak és félénkek voltak, hogy nem közeledhettünk hozzájuk. Az egyik még sokáig ottmaradt a legszűkebb csatornában, mely oly keskeny volt, hogy egyik partjáról át lehetett hajítani a másikra. Igyekeztünk a csatorna szélén közellopózni hozzá, de a bálna észrevett bennünket s rögtön kiúszott a nagy csatornába, ahol valóságos örömtáncot járt, prüszkölve, bukdácsolva, magasra fújva a vizet, mintha csak gúnyolni akarna bennünket. Mikor pedig végre nagy fáradsággal odakúsztunk a nagy csatornához, egyszerre csak, - placcs! - nyomtalanul eltünt.

Pár nappal később ismét meglátogatott bennünket egy ilyen banda abban a csatornában, mely nemrégiben támadt, egészen közel a hajóhoz. Háromnak hosszú, vastag csontdárdája volt, melyek minduntalan kimeredeztek a vízből; ez a hímek fegyvere és ékessége, de egyszersmind az a szerszám is, mellyel kedveskedésből a nőstények hátát vakargatják. Mindjárt felkaptuk puskáinkat és szigonyainkat s lélekszakadva rohantunk a csatornához, de mire odaértünk, már mind elmenekültek a narválok. Úgy látszott, hogy teljesen lehetetlen lőtávolságra

megközelíteni ezeket a félénk állatokat; ettől fogva tehát békében is hagytuk őket. Az 1896-ik év tavaszán azonban egyszer mégis közel voltunk ahhoz, hogy elejtsünk egy narvált. Éppen madárvadászaton voltam és azzal foglalkoztam, hogy kiadogassam a csónakból az elejtett madarakat, mikor egészen közel hozzánk hirtelen felbukkant a vízből egy narvál. Rögtön felkaptam a szigonyt, azonban, sajnos, csak nagyon rövid zsineg volt rajta; mire ezt megtoldottam s rá akartam hajítani, a narvál hirtelen eltünt és nem is bukkant fel többé a vízből.

Sokkal szerencsésebbek voltunk a madarakkal s különösen Pettersen ejtett el sok alkát, sirályt és buvármadarat, noha azelőtt sohase volt puska a kezében. Úgy látszik, hogy grönlandi cápák is járnak ezen a vidéken, mert amikor Hendriksen egy lelőtt medve bőrét beáztatta a vízbe, hogy a hájat könnyebben lefejthesse róla, másnapra kelve már a medvebőrnek nyoma se volt a vízben; ezt pedig csakis a cápák falhatták föl. Meg is kíséreltük horogra tűzött szalonnával tőrbecsalni e veszedelmes rablók valamelyikét, de minden eredmény nélkül. Június derekán lassanként olvadozni kezdett a hó s a hajónkat körülfogó jég, úgy hogy a „Fram" már egészen szabad vízben úszott, noha köröskörül még egységes volt a jégmező; örömmel tapasztaltuk, hogy a hajónak semmi baja sincsen, csak egy kicsit átereszti a vizet; ezen azonban nagyon könnyű volt segíteni. Ettől fogva szabadon libegett a Fram a vízen, egészen augusztus 14-ig, amikor hatalmas jéghegy úszott felfelé a széles csatornában és teljesen elzárta előtte az utat kifelé. Három nappal később hirtelen erős jégtorlódás támadt, mely a Framot pár perc alatt félméternyire feltolta a vízből, oly könnyedén, mint ahogy az erős ember egy kilogrammot felemel.

Pár nap mulva ugyan ismét lesüllyedt a Fram, mert a jég engedett alatta, de ez is oly könnyedén és minden veszedelem nélkül történt, hogy a legkisebb nyugtalanságra se adott okot. Szeptember elején heves vihar támadt délkelet felől, s ennek segítségével behajtottuk hajónkat egy kényelmes kis öbölbe, mely nagyon alkalmasnak mutatkozott arra, hogy ott teleljünk. Egész szeptember első felében állandóan szakadt az eső, ami nagyon kellemetlen volt s rákényszerített bennünket, hogy külön ólat építsünk hét kutyánk számára, melyek közül néhány meg is kölykedzett. A lágy idő szeptember derekán annyira meglazította a jeget, hogy valóságos tócsa támadt köztünk és a szomszédos nagy jéghegy között; ezért aztán kezdtük behordani raktárunkat a hajóba, attól félve, hogy egy szép napon beszakad alatta a jég s mindenünket elnyeli a tenger. Mivel ugyanakkor azt is észrevettük, hogy még mindig szivárog a hajóba a víz, hozzáfogtunk a lékek alapos betöméséhez is, ami nemsokára teljesen sikerült.

Közben Scott-Hansen és Nordahl megépítették a mágneses megfigyelésekhez szükséges kunyhót, nagy jégkockákból, melyeket hóval burkoltak be s aztán leöntötték az egészet vízzel, míg keményre fagyott. Ugyanekkor építettünk új kovácsműhelyt is, mert a régit elmosta, illetőleg elolvasztotta a nyári meleg. Hetenként néha kisebb-nagyobb kirándulásokat is tettünk a jégmezőn, pusztán csak azért, hogy el ne szokjunk az időjárás viszontagságaitól és a szabad levegőtől, ami egészségünk szempontjából is fontos volt. November 28-án a tenger áramlása elvitt bennünket az északi szélesség 60-ik foka alá. Ennek örömére nagy lakomát csaptunk a szalonban. Most már egészen közel voltunk a Fligely-fokhoz s egész bizonyosan remélhettük, hogy a jövő évben ismét visszatérhetünk a civilizált világba, melyet két és fél évvel ezelőtt hagytunk el.

Az 1896-ik évi új esztendő gyönyörű szép időt hozott, noha az átlagos hőmérsék 43 Celsius-fok volt a fagypont alatt. A jég csodálatos nyugodtan viselkedett; szinte egész télen egyetlen egyszer se volt jelentősebb jégtorlódás, csak februárius 4-én ijedtünk meg egy kicsit, mikor a jégmező ágyúdörgéshez hasonló robbanások közben megmozdult, - de ez se tartott soká s a lárma jóval nagyobb volt, mint a jégtorlódás hatása. Másnap, mikor szétnéztünk a környéken, csak egyetlenegy új jéghátat fedezhettünk fel, vagy két kilométernyire a hajótól.

Február hóban néhány szános kirándulást tettünk a szélrózsa minden irányában, s eközben különféle megfigyeléseket végeztünk a jégen. Ez volt minden változatosság a sarki tél egyhangú éjszakájában, mely azonban egy cseppet se volt nyomasztó hatással ránk, mert mindnyájan kitűnő egészségnek örvendtünk és aggodalom nélkül bíztunk a jövőben. Februáriusban még néhányszor megmozdult a jégmező, de a rianások és torlódások egyáltalában semmi következéssel nem jártak. Április 21-én azonban hirtelen heves lökés riasztott fel bennünket álmunkból s többen kiestek az ágyból, oly nagyot ingott a hajó. Nordahl, aki őrségen volt, azzal a jelentéssel szaladt le hozzám, hogy a jég közvetlenül a hajó fara mögött torlódott fel és lezuhanással fenyeget. Mind felszaladtunk a fedélzetre s láttuk is, hogy egy kolosszális jégtömeg, mely ferdén gyűrődött fel a Fram hátuljánál, felső részével egészen a hajó fölé hajlik. És, még mielőtt segíthettünk volna, a jégtömegek egy része le is zuhant a födélzetre. De a Fram fel se vette ezt a csekélységet; a jégtömeg szilánkokra töredezve szóródott szét a födélzeten s csakhamar eltakarítottuk.

Másnap reggel hat óra tájban Pettersen rohant be kabinomba azzal a hírrel, hogy két medvét látott a hajó közelében. Rögtön felsiettem a fedélzetre, de oly sötét volt, hogy az első pillanatban nem is tudtam kivenni a medvéket, noha Pettersen megmutatta az irányt, hogy merre vannak. Végre megpillantottam őket, amint lassú ügetéssel közeledtek a hajóhoz, de körülbelül százötven lépésnyire megálltak. Iparkodtam célbavenni őket, de sokkal sötétebb volt, semhogy biztos lehettem volna a lövésemről; vártam tehát egy ideig, remélvén, hogy majd közelebb jönnek. A medvék azonban, miután egy darabig szimatolva álltak egy helyben, hirtelen megfordultak és elosontak a hajó közeléből. Megkérdeztem Pettersent, hogy nincs-e valamije, amit megpörkölhetne, hogy annak szagára visszatérjenek a medvék. Pettersen gondolkodott pár pillanatig, majd lerohant a lépcsőn s kisvártatva visszajött egy serpenyővel, mely tele volt vajjal és felvagdalt vöröshagymával.

- Vigyen el az ördög, ha ennek a szagára vissza nem jönnek! - mondta a derék fiú s rögtön alágyujtotta.

A medvék már régen eltűntek szemünk elől. Miután nagyon hideg volt, körülbelül 35 Celsius fok a fagypont alatt, leszaladtam kabinomba, hogy felvegyem a prémes bundámat; de jóformán még le se értem, mikor már utánam jött Bentsen, hogy siessek, mert a medvék visszatértek. Persze, rögtön felrohantam s most már valóban lőtávolságra is voltak a medvék, mert alig lehettek messzebb száz lépésnyinél. Leguggoltam a konyha mögé, jól célbavettem az egyiket, de a lövés csütörtököt mondott. A medvéket kissé megriasztotta a csettenés, s úgy látszott, azon tűnődnek, hogy meneküljenek-e vagy maradjanak. Hirtelen ismét fölhúztam a kakast s még egyszer rálőttem a nagyobbikra; most el is találtam s a medve rettentő ordítással bukott arcra. Aztán rálőttem a másikra is, mely először nagyot ugrott a levegőben, de nyomban szintén lerogyott. Ekkor azonban mind a kettő hirtelen felugrott és menekülni igyekezett; de csak néhány lépést tudtak tovább menni és megint összeestek. Hogy egészen bizonyos legyek a dologról, még mindegyikbe eresztettem egy-egy golyót, - de ez se volt elég a roppant szívós állatok életének kioltásához.

Pettersen hihetetlenül lelkesedett ezért a sportért. Annyira elragadta a vadászszenvedély, hogy teljesen fegyvertelenül rohant ki a hajóból a medvék után, de aztán hirtelen aggodalmai támadtak és visszakiáltott Bentsennek, hogy jöjjön utána. Bentsen azonban, mivel szintén nem volt fegyvere, nem valami nagy kedvet érzett a megsebesült medvék üldözésére. Miután néhány töltést vettem magamhoz, én siettem Pettersen után s félúton értem el a medvék és a hajó között. A két állat most egy jégtaraj mentén osont tova; körülbelül harminc lépésnyire lehettem tőlük, de mielőtt lőhettem, rá kellett kiáltanom Pettersenre, hogy álljon félre az útból, mert egyenesen közém és az anyamedve közé furakodott. Végre az anyamedve megkapta a halálos lövést, mire én is végigszaladtam a jégtaraj mentén, hogy lássam, hová lett a másik

medve. Ekkor hirtelen felbukkant ennek feje is egy jégbucka mögül, mire közvetlen közelből úgy fejbelőttem, hogy nyomban holtan fordult le. Most a Fram egész legénységét odahivattam s mindnyájan végtelenül örültünk a szerencsés zsákmánynak. Körülbelül tizenhat hónapja múlt, hogy az utolsó medvét elejtettük s tizennégy hónap óta egyáltalában nem is ettünk friss húst, kivéve néhány madár- és fókapecsenyét. Nyomban feldaraboltuk a hatalmas állatokat s alig vártuk, hogy megint látogatást tegyenek hajónknál a medvék; mert ez volt az egyetlen változatosság étrendünkben.

Ettől kezdve Pettersen annyira oda volt a medvevadászatért, hogy egyébről se tudott beszélni. Egy napon a fejébe vette, hogy azon az éjszakán okvetlenül medvék jönnek a hajóhoz, s annyira bízott sejtelmében, hogy mindent előkészített a vadászatra, sőt Bentsennek, aki aznap éjjel őrségen állt, a leghatározottabban meghagyta, hogy őt keltse föl legelőször, mihelyt a medvék jelentkeznek. Sajnos, a medvék nem jöttek s ettől fogva semmiféle kaland se szakította meg egyhangú életünket egészen a tavasz beálltáig. Kivétel talán csak május 17-ike volt, a nemzeti ünnep napja, melyet ezúttal is nagy lakomával ültünk meg, s mivel ekkor láttuk a legelső fókát is az egyik csatornában, jó jelnek vettük ezt a jövőre nézve.

A nemzeti ünnep után komolyan kezdtünk készülni a hazautazásra. Mindenekelőtt szétszedtük a hajó gőzgépét, gondosan megtisztogattuk minden egyes részét, ami nem kis feladat volt a harminc-negyven fokos hidegben s aztán megint összeállítottuk az egészet a hajó belsejében. Felhordtunk mindent a hajóra, ami eddig a jégmezőn volt, s mikor május dereka felé enyhülni kezdett az idő, befűtöttük a hajó kazánját s az ott fejlesztett gőzzel kezdtük megolvasztani a Fram jégbástyáit. A munka úgy folyt, hogy a gőzzel mély lyukakat vájtunk a jégfalba, ezeket megtöltöttük puskaporral és dinamittal s aztán felrobbantottuk; ahova a gőz ereje már nem tudott elhatni, ott fúrógéppel folytattuk a fúrást s hatméteres robbantóaknákat is vájtunk a porhanyó jégben. Ez a munka eltartott egész május hónapban, de meg is volt az eredménye, mert május vége felé már csaknem teljesen szabadon állt a hajó, úgy hogy csak idő kérdése volt már, hogy mikor indulhatunk.

Június elején, mikor egy este Hendriksen a mágneses megfigyelőházba ment, hogy a műszerekről leolvassa az eredményeket, hirtelen megtámadta egy medve, pedig, mielőtt a hajóról elindult, óvatosan szétnézett, hogy nem fenyegeti-e valami veszély. Ámbár semmi gyanusat nem látott, mégis, amint a megfigyelőállomáshoz közeledett, hirtelen hörgő sziszegést hallott maga mögött, s mikor megfordult, alig pár lépésnyire tőle, egy medvét pillantott meg, mely fogcsikorgatva nézett vele farkasszemet. Mivel fegyvere nem volt, Hendriksen nagyon kényelmetlenül kezdte érezni magát. Először azon tanakodott, hogy méltóságteljesen vonuljon-e vissza, vagy pedig lélekszakadva meneküljön; mivel azonban nyilvánvaló, hogy a medvének veszedelmes szándékai vannak, Hendriksen jobbnak vélte, ha rögtön megfutamodik, s minél előbb szabadul a kényelmetlen helyzetből. Futott tehát, ahogy a lábai bírták s nem sokat törődött azzal se, hogy a medve üldözi-e, vagy elmarad tőle, mégis szerencsésen felért a hajóra s rögtön felkapta puskáját, mely megtöltve hevert a fedélzeten. Mielőtt azonban ismét lefuthatott volna a jégre, már a kutyák is észrevették a medvét, sőt nyomban meg is támadták. A medve dühös fogvicsorgatással rohant a kutyákra, azok pedig ijedt csaholással menekültek előle, - s aztán, mihelyt megpillantotta a visszatérő Hendriksent, oly gyorsan menekült, hogy szegény Peder rá se lőhetett. Pár nappal később délelőtt tíz órakor Nordahl jelentette, hogy két medve ólálkodik hajónk körül; ezeket rögtön üldözőbe vettük, s félórai hajsza után a kutyák segítségével sikerült is őket elejtenünk. De június 24-én már nem voltunk ily szerencsések, mert elszalasztottunk két medvét, pedig elég közel voltak hajónkhoz.

Három nappal később egy anyamedve ügetett kis bocsával hajónk felé fényes délben. Rögtön szalonnát pörköltettem, hogy ennek szagával közelebb csábítsam a hajóhoz, de az anyamedve nagyon óvatos volt s jó időbe tellett, míg 200-300 lépésnyire közel merészkedett hozzánk. A

kormányos ekkor már nem bírta magát türtőztetni és rálőtt a medvére, mire mi többiek is azonnal sortüzet adtunk rá, úgyhogy a hatalmas állat több sebből vérezve, összeroskadt és mikor felkelt is, csak néhány lépéssel tudott tovább vánszorogni. Mivel köztünk és a medve közt széles csatorna volt, néhányan csónakba ültek s áteveztek a csatorna túlsó partjára. A szegény kis bocs gyönyörű szép állat volt, hófehér bundával, melyből csak az orra feketéllett ki, körülbelül akkora lehetett, mint a legkisebb kutyánk. Mikor a hajósok odaértek hozzá, anyja testén üldögélt, teljesen nyugodt volt s úgy látszott, mintha nagyon közömbösen érintené az eset. Hendriksen hurkot vetett a bocs nyakába, mely nyugodtan és ellenkezés nélkül követte az embereket, akik anyját a jégen tova vonszolták s e közben megint ráült anyja hullájára. Mikor azonban a hajóhoz érve elválasztották anyjától, hogy felhozzák a fedélzetre, kitört belőle a vadság, teljes erejéből ellentállt, s valósággal őrjöngött dühében. Mikor a hajófenékben szabadon eresztettük, még rosszabb lett; mintha megőrült volna, karmolt, harapott és üvöltözött vak dühében, mint az eleven ördög, s csak arra a kis időre csillapodott le, míg az elébe rakott húst felfalta. Soha életemben nem láttam a fenevadak dühöngését, vérszomját és veszett vadságát úgy megtestesülve, mint ebben a kis szörnyetegben, amely pedig alig lehetett néhány hónapos! Mivel semmi reményünk se lehetett arra, hogy megszelidül, estére kelve kiadtam a parancsot, hogy végezzenek vele, mire aztán Mogstad agyonlőtte.

Ettől kezdve többször lőttünk medvét és úgy szólván sohase voltunk friss hús nélkül, mert a madarak is szép számmal röpdöstek körülöttünk, úgy hogy alig mult el nap, amikor néhány sirályt, alkát, búvármadarat stb. ne lőttünk volna. Ez a vadászélet nemcsak a kedélyünkre volt kitűnő hatással, hanem nagyszerű étvágyat is csinált, úgyhogy néha rengeteg sokat ettünk; ennek eredménye pedig az lett, hogy amikor a hónap végén megmértük magunkat, mindnyájan néhány kilogrammal többet nyomtunk, mint a megelőző hónapban.

Június 12-én, miután az előző napokon meglehetősen erős jégtorlódások voltak, végre annyira meglazult a jég, hogy komolyan gondolhattunk az indulásra. Az öbölből, ahol voltunk, széles csatorna nyílt kifelé, amelyben már megkísérthettük a kifelé haladást. Megparancsoltam tehát, hogy fűtsék be a kazánt s mikor a gőz már elegendő volt, beakaszttattam a kormánylapátot s június 14-én elindultunk, illetőleg nekivágtunk a jégtábláknak, hogy keresztültörjünk rajtuk. Ez azonban csak részben sikerült, mert bár a gép teljes erővel dolgozott, a hajó még mindig nem bírta szétfeszíteni a jégtáblákat, úgy hogy ismét kénytelen voltam parthoz kötöztetni a hajót. Így maradtunk egészen június 27-ig, amikor este éjféltájban ismét nekivágtunk a jégtábláknak s ezúttal nagyobb sikerrel is, mert két óra tájban már négy kilométerrel előbbre jutottunk. Itt azonban ismét megállított bennünket a jég s csak július 3-án indulhattunk megint tovább, amikor is hat kilométert haladtunk a délnyugati irányba vezető széles csatornában.

Az előrejutás azért volt nehéz, mert az erős déli szél mind utunkba hajtotta és összetartotta a jégtáblákat, úgy hogy nem is remélhettük szabadulásunkat egészen addig, míg csak az időjárás és a szél iránya gyökeresen meg nem változik. Ez csak július derekán következett be, amikor a jég oly erősen meglazult, hogy megint nekivághattunk a hajóval. Mindjárt kora délelőtt hat kilométernyi utat tettünk meg, de aztán egy hatalmas jéghegyhez értünk, amely két napra ismét megállított bennünket. Végre, július 19-én, eltakarodott előlünk ez a jéghegy, úgy hogy déli 12 órától esti 8 óráig közel negyven kilométernyi utat tettünk meg. Ettől fogva több-kevesebb szerencsével kísértettük meg az előrejutást egész július hó folyamán s közben több ízben robbantanunk is kellett a jeget, ami sok időveszteséggel és meglehetős fáradsággal járt; néha pedig az is megtörtént, hogy a felrobbantott jégtömegek egy-egy hatalmas darabja rázuhant a hajóra s kis híja, hogy kárt nem tett némelyikünkben.

Augusztus első felében egyre tartott ez a nehéz munka s alig győztük leküzdeni a sok akadályt. Mindamellett, noha csak lassan, mégis állandóan haladtunk előre, míg augusztus 12-én

ismét megállított egy hatalmas jégtömeg s ugyanekkor oly sűrű köd fogott körül, hogy semerre se mozdulhattunk. Meglehetősen csüggedt hangulatban ültünk ebédhez, mialatt Mogstad felmászott az árbockosárba, hogy hátha onnan jobban látna, alig ettünk néhány falatot, mikor felülről hangos örömujjongást hallottunk, s mire felszaladtunk a fedélzetre, a köd mintegy varázsütésre, hirtelen szétfoszlott s álmélkodó szemünk előtt, a jéghegytől balra, hatalmas, széles csatornát pillantottunk meg, melynek végében a nyílt óceán hullámzott, ameddig csak a szemünk látott. Rögtön hozzáfogtunk a munkához; senkinek se jutott eszébe az evés: mindnyájan csak a szabadulásra vágytunk s most már teljes gőzzel vágtunk neki annak a keskeny jégsávnak, mely még elválasztott a nyílt tengertől. Lázas erőfeszítéssel dolgoztunk mindannyian, s este hét órakor már áttörtük az utolsó bilincset is, mely az örök jég országához láncolt bennünket.

Szabadok voltunk tehát! Huszonnyolc nap alatt körülbelül háromszáznegyven kilométernyi utat tettünk meg a jégen keresztül és most végre, három esztendei nehéz, fáradsággal és szenvedéssel teljes küzködés után, megint visszatérhettünk az életbe és újra láthattunk mindent, ami szívünknek kedves volt. Csak pár nap választott el bennünket hazánktól, a társadalomtól és mindentől, amire csak vágytunk: - s ez a hirtelen fordulat oly váratlanul ért bennünket, hogy szinte hinni se mertünk benne. Mint a nehéz lidércnyomásból ébredő beteg, kába öntudatlansággal bámultunk a hátunk mögött elmaradó jégmezőre, s csak akkor nyilallott szívünkbe az édes boldogság öröme, mikor előre tekintettünk a kéken hullámzó óceán tükrére.

Másnap reggel hét órakor már megpillantottunk egy vitorláshajót, s egyenesen feléje kormányoztunk, mert meg akartam tőle kérdezni, hogy nem tud-e valami hírt Nansenről és Johansenről. Körülbelül egy óra mulva egészen közel értünk hozzá, s akkorra már a legénység is mind a födélzetére csődült, mert oly egyenesen tartottunk feléje, mintha meg akarnók támadni. Alig száz lépésnyire álltunk meg tőle; a kis hajónak „Nővérek” volt a neve és Tromső kikötőjébe tartozott. Az első kérdés, melyet hozzá intéztünk, ez volt:

- Megérkezett már Nansen és Johansen?...

Azt vártuk, hogy igenlő választ kapunk, amelyre hangos hurrával készültünk felelni, - de a kapitány fejét rázva kiáltotta át, hogy: - „nem!”... Mikor aztán megmondtuk, hogy kik vagyunk, illetőleg mikor Botolfsen kapitány elolvasta hajónk nevét, rögtön megkért, hogy meglátogathasson bennünket s nem sokkal aztán fel is jött néhány emberével a fedélzetre. Több mint egy óráig kérdezgettük egymást kölcsönösen, s amikor végre kifogytunk a kérdésekből, Botolfsen kapitány megkért, hogy hadd utazzék velünk Tromsőbe, s mikor ezt megengedtem neki, saját hajója parancsnokságát rábízta a kormányosra. Tőle tudtam meg azt is, hogy Andrée svéd főmérnök léghajóval akar eljutni az északi sarkra s ez idő szerint a Dänen-szigeteken tartózkodik, várván a kedvező szelet. Ezt hallván, dél felé fordítottam hajónk irányát, azzal a szándékkal, hogy meglátogatom Andrée urat.

Éjféltájban végre megpillantottuk a szárazföldet, - 1041 nappal azután, hogy utoljára elszakadtunk a parttól! Megvártuk, míg a köd kissé eloszlott s reggel felé félgőzzel behajóztunk a Rothen-öbölbe, ahol a „Virgo” gőzös, az Andrée-féle expedíció hajója horgonyzott. Messzelátónkkal láthattuk, hogy megfigyelik érkezésünket s Andrée, az expedíció többi tagjaival, valamint a „Virgo” kapitányával, nemsokára meg is látogatott a hajón. De ők se tudtak semmit Nansenről és Johansenről, úgy hogy kedélyünk még nyomottabb lett s valami sorvasztó komorság vett erőt mindnyájunkon. Egész bizonyosan hittük, hogy Nansen és Johansen jóval előttünk fog hazaérkezni, s most úgy fordult a dolog, hogy mi már itthon vagyunk, róluk pedig még semmi hír sincsen. Komolyan kezdtünk aggódni a két bátor férfiú sorsa miatt s még csak az a gondolat biztatott, hogy találkozik a Jackson-expedícióval, mely már két telet töltött a Ferenc József-földön. Sőt az is meglehet, - így reménykedtünk, - hogy Nansen és

Johansen már régen megérkeztek a Flóra-fokra és csak a megfelelő alkalmatosságot várják, hogy hazatérhessenek.

Mindamellett el voltunk készülve a legrosszabbra is. Rövid fontolgatás után elhatároztam, hogy Tromsőbe sietünk, ahol biztos értesüléseket kaphatunk, ha ugyan vannak ilyenek Nansenről és Johansenről. Ha itt se tudunk meg semmit, akkor nyomban kiegészítjük készleteinket és visszautazunk a Ferenc József-földre, hogy megtaláljuk őket s aztán együtt térjünk haza valamennyien a Fram fedélzetén, mint ahogy elindultunk. Éppen ezért rövidre szabtam tartózkodásunkat is a Dänen-szigeten. Visszaadtuk a látogatást a „Virgo"-hajónak, megnéztük a léghajót, mely indulásra készen, csak a kedvező szelet várta; még az éjjel friss vizet vettünk fel a hajóra s másnap, augusztus 15-én, hajnali három órakor elindultunk dél felé. Négynapi csendes hajózás után, augusztus 19-én reggel kilenc órakor pillantottuk meg a norvég hegyek kéklő ormait s a következő nap hajnali két órakor már horgonyt vetettünk Skjäervő kikötője előtt. Mihelyt a vasmacskát leeresztettük, azonnal csónakba ültem és Bentsen kievezett velem a partra, én pedig nyomban a távíróhivatalba siettem; minden áron fel akartam verni a hivatalnokot, de jó darabig hiába dörömböltem a kapukon, míg végre kinyílt egy ablak a második emeleten s valaki kidugta rajta a fejét, hogy megnézze, miféle éjjeli csavargó csapja ezt az éktelen lármát. Ez a „valaki" maga a távíróhivatal főnöke volt, aki következőképen írta meg egy christiániai újságban az érdekes éjszakai jelenetet:

„Egyáltalában nem kellemes és barátságos érzelmekkel keltem fel hajnali félháromtájban, hogy kinézzek az ablakon, micsoda bitang csavargó dörömböl a kapumon oly irtózatosan. Hálóingben néztem ki s dühösen kiáltottam le:

- Az ördögbe, hát mi történt? Talán összedült a világ, hogy ilyen pokoli lármát csap?

„Egy szürkeruhás, hosszú szakálú férfit pillantottam meg, akinek külseje legott gondolkodóba ejtett, hogy hátha mégis elhamarkodtam a heves kifakadást, amelyre talán nem is volt okom; már éppen enyhíteni akartam szavaim élét, mikor az idegen csípősen válaszolt:

- Akárhogy sajnálom is, hogy zavarom az éjszakai nyugalmát, mégis kénytelen vagyok arra kérni önt, hogy nyissa ki az ajtót. Én vagyok a Fram parancsnoka!

„Rögtön tisztába jöttem azzal, hogy az idegen csak Ottó Sverdrup lehet; megszégyenültem és alázatosan feleltem hát neki:

- Azonnal megyek, kapitány!

„Gyorsan magamra szedtem a legszükségesebb ruhát s aztán lesiettem, hogy ajtót nyissak. Sverdrup kapitány egyáltalában nem bosszankodott, se azon, hogy ily sokáig megvárakoztattam, se azon, hogy oly barátságtalan szavakkal fogadtam, mikor először lépett hazája földjére a dicsőséges expedíció után. Sőt inkább nagyon barátságos és szeretetreméltó volt, mikor bocsánatot kértem tőle előbbi udvariatlanságomért. Mihelyt leült a hivatalban, első kérdésem természetesen az volt, hogy milyen úton tért haza. Elmondta, hogy éppen most érkezett meg Spitzberga partjairól; augusztus 13-án ért ki a nyílt tengerre, ahol csaknem rögtön találkozott Botolfsen kapitány cetvadászhajójával s a kapitányt is magával hozta. Aztán meglátogatta Andréet, aki éppen az indulásra készülődött, s tőlük tudta meg, hogy Nansen még mindig nem érkezett haza, ami nagyon lehangolta, mert véleménye szerint Nansennek már jóval ő előtte kellett volna megérkeznie.

- Óh - feleltem mosolyogva: - ha csak ez a bánata van, ezen segíthetek, mert jó újságot tudok mondani önnek Nansenről.

- Akkor siessen vele, kérem!

- Nansen augusztus 13-án érkezett meg Vardőbe s most Hammerfestben van. Valószínűleg ma indul el Tromsőbe egy angol jachton.

- Nansen megérkezett?...

„Olyan izgatottságban, aminőben még sohasem láttam embert, ugrott fel helyéről a hatalmas termetű kapitány s kétszer-háromszor is megismételtette velem azt az örvendetes hírt, hogy Nansen valóban itthon van. Aztán felkapta kalapját s nem is köszönve, kirohant a szobából; csak ennyit mondott:

- Ezt rögtön el kell mondanom a többieknek is!

„Nem sokkal aztán ismét visszatért Scott-Hansen, Blessing, Mogstad és Bentsen kíséretében, akik mind tomboltak örömükben, hogy Nansen végre megérkezett. Ez volt az utolsó gát, mely akadályozta őket abban, hogy szabad folyást engedjenek a szerencsés hazatérésen érzett örömüknek s most már eltűnt az utolsó aggodalom is, mely némiképen árnyékot vetett boldogságukra. Leírhatatlan az, hogy mennyire örültek; átölelték egymást, táncoltak, a szó szoros értelmében ujjongtak s egyre hangosan kiabálták:

- Hát valóban igaz?... Nansen csakugyan megérkezett?...

„Szinte reszketve az örömteljes felindulástól, egymásután elbúcsúztak tőlem és siettek vissza a hajóra, hogy a többieknek is tudtul adják az örvendetes újságot. S alig félórával később egymásután két ágyúlövés dördült el a Fram födélzetén, amit a legénység hangos hurrázása követett. Ezzel ünnepelték Nansen és Johansen hazatérését. A még mély álomban szunnyadó lakosság ijedten ugrott fel ágyából s többen félmeztelenül rohantak ki az utcára, - de aztán megtudták egymástól, hogy a Fram érkezett meg s pár órával később valóságos népvándorlás indult meg a nagyszerű hajó felé, melynek fedélzetén a legszívesebb fogadtatásban részesültek a látogatók...”

Most már nincsen sok mondanivalóm. Azonnal sürgönyöztünk Nansennek, a királynak, a norvég kormánynak és összes rokonainknak, hogy szerencsésen megérkeztünk: délben pedig a polgármesternél voltunk hivatalosak ebédre s mondhatom, hogy évek óta ez volt életem legboldogabb napja. Délután már útban voltunk Tromső felé, ahova este félkilenckor érkeztünk meg, száz és száz fellobogózott bárkától, csónaktól kísérve. Másnap, augusztus 21-én délutáni négy órakor futott be a kikötőbe Sir George Baden-Powell jachtja, az „Otaria” is s 17 hónapi távollét után végre ismét egyesült és teljes számban volt együtt a norvég északsarki expedíció.

(Vége.)